Adolfas Ramanauskas (Vanagas)

DAUGEL KRITO SŪNŲ...

TURINYS

Autoriaus žodis 4
PIRMA DALIS 6
ANTRA DALIS 145
TREČIA DALIS 271
Pabaigos žodis 443

UDK 947.45
Ra-164

Redaktorės:
VIDA TUNAITYTĖ ir DALIA VOROBĖJIENĖ

0503020908 — 005
R 48—92
M851(08) — 91
ISBN 5-417-00610-6

© Auksė Skokauskienė, 1991

Šią dalį prisiminimų iš kovos dėl laisvės laikotarpio skiriu savo mažytei dukrelei A u k s u t e i, kurios irgi ieško okupantas, kuri šiandien alksta, vargsta, žiaurios budelio rankos atplėšta nuo tėvelio ir mamytės.

Mano troškimas yra matyti, arba, jeigu jau būtų lemta savo gyvybę paaukoti kovoje dėl Lietuvos laisvės, tikėtis, kad ateityje, kai Lietuva gyvens nepriklausomą gyvenimą, Auksutė neliks apleista ir užmiršta, kad jai neteks visą gyvenimą vilkti sunkią ir juodą skriaudžiamos našlaitės dalią, tikėtis, kad jai bus suteikta globa, galimybė mokytis ir auklėtis, o užaugus dirbti demokratinėje Lietuvoje kūrybinį darbą ir naudotis to darbo vaisiais.

A. Ramanauskas-Vanagas

1952 m. vasario 16 d.

Lietuvos laisvės kovos sąjūdis iki paskutinės išlaisvinamosios kovos veikia slaptai. Dėl šios priežasties vienas iš svarbiausių reikalavimų, privalomų kiekvienam partizanui, yra išsaugoti paslaptį. Taigi kiekvieno partizano indėlis Lietuvos laisvinimo kovon, jo išgyvenimai partizanavimo laikotarpiu yra atskira paslaptinga istorija. Tie paslaptingos istorijos lapai, kuriuose surašyti kiekvieno partizano nuveikti darbai, jo nueitas nepaprastai sunkus kovos dėl laisvės kelias ir legaliai gyvenančiam žmogui dažnai net neįsivaizduojami ir neįtikimi išgyvenimai, bemaž be išimties galiausiai užantspauduojami to paties partizano krauju bei gyvybe ir nusinešami amžinybėn, iš kurios jau nebeįmanoma jų sugrąžinti ir perskaityti.

Todėl aš ir nusprendžiau bent labai glaustai užrašyti tai, ką patyriau. Manau, kad tie, kurie ateityje domėsis Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio istorija, mano prisiminimuose ras konkrečios medžiagos apie visą Dainavos apygardą, iš dalies apie Tauro apygardą ir — tam tikru laikotarpiu — apie visą LLKS.

Atsižvelgdamas į tai, kad visų įvykių aprašymas šiuo metu gali pakenkti kai kurių dar legaliai gyvenančių, suimtų, kalinamų ar ištremtų šeimų narių saugumui, apsiriboju tik tuo, kas, mano manymu, niekam nesukels grėsmės, ir turiu vilties, kad, jeigu Dievo bus skirta sulaukti nepriklausomos Lietuvos gyvenimo, galėsiu nuodugniau ir neskubėdamas rūpestingai aprašyti visa tai, ką apie LLKS žinau. Tiesa, mano aprašymai bus dalimis paslepiami archyvuose, tačiau niekas negali būti tikras, kad jie anksčiau ar vėliau nepateks priešui į rankas, kaip kad, mano giliu įsitikinimu, yra atsitikę bemaž su 9/10 visų LLKS archyvų įvairiose Lietuvos vietovėse.

Papildoma medžiaga mano aprašymuose galėtų būti partizanų vadovybių dokumentiniai raštai, esantys penkiuose archyvuose, mano užkastuose įvairiose Dzūkijos krašto vietovėse, žinomose patikimiems gyventojams, kuriems aiškiai nurodyta, kur juos perduoti Lietuvai sulaukus nepriklausomybės. Kaip dokumentinė medžiaga galėtų praversti ir du fotoalbumai su paaiškinimais, kuriuose yra 220 Pietų ir Vakarų Lietuvos sričių partizanų nuotraukų, kurias man pavyko surinkti, kai keliavau po tas sritis.

Kartu noriu pabrėžti, kad mano aprašomi įvykiai yra tikri ir be pagražinimų ar perdėjimų. Tiesa, ne visų partizanų slapyvardžius miniu, nes juos, kaip ir kai kurių įvykių datas, atsimenu tik apytikriai.

A. Ramanauskas-Vanagas

PIRMA DALIS

OKUPACIJOS METU ALYTUJE

Pasirinkta mokytojo profesija buvau ypač patenkintas. Jau praslinko penkeri darbo metai. Alytaus mokytojų seminarijoje mokytojavau trečius metus. Dienos, savaitės ir mėnesiai bėgo nepaprastai greit. Visa nelaimė, kad tai buvo antros bolševikinės okupacijos metas.

Gyvenau Alytaus kurortiniame rajone — Vaižganto gatvėje. Kiekvieną dieną, Basanavičiaus prospektu einant į darbą ir grįžtant namo, žvilgsnis užkliūdavo už viela aptvertų didžiulių rūsių (prie Katiliaus namo), kuriuose buvo kalinami lietuviai. Visose miesto gatvėse didesni privačių namų rūsiai taip pat buvo paversti kalėjimais. Maisto kaliniams perdavimo dienomis prie rūsių nutįsdavo moterų ir senių eilės: iš to galėjai spręsti, kiek maždaug kalinių ten sugrūsta. Naktimis vykdavo tardymai, naktimis kalinius kažkur išgabendavo. Dienomis ir naktimis kaimuose šėlo MVD (Vidaus reikalų ministerijos) būriai. Daug kartų mačiau, kaip MVD būrio ir istrebitelių apsupti, vielomis už nugaros surištom rankom vyrai gatve buvo varomi prie rūsių. Ne kartą MVD ar MGB (Valstybės saugumo ministerijos) pareigūno sadistiškas žvilgsnis aiškiai duodavo man suprasti, kad, eidamas gatve, per daug žvalgausi rūsių pusėn.

1945 m. vasario mėn. kažkokio MGB pareigūno, stebėjusio mane pro langą, įsakymu mane sulaikė sargybinis ir nuvedė pas tą pareigūną. Tik po ilgo aiškinimosi ir gretimame name gyvenusio seminarijos mokytojo Felikso Ivanausko (vėliau jis buvo išvežtas prie Uralo) patvirtinimo, kad aš būtinai šia gatve turiu vaikščioti į darbą, buvau išleistas.

Kurortiniame rajone gyventojai neretai buvo evakuojami iš butų, o juose apsistodavo MVD daliniai. 1944/1945 m. žiemą ir mano bute įsikūrė keletas aukštesnių

MGB karininkų. Per tas savaites aš juos pažinau iš arčiau. Tai jie vadovavo Klepočių ir Pieriškių apylinkių sodybų deginimui, niekuo nekaltų gyventojų šaudymui.

paveikė. Pradėjau plačiau dairytis aplink, savo akimis pamačiau, ko siekia pavergėjas.

Pirmos bolševikinės okupacijos metu tarnavau kariuomenėje (nuo 1939 liepos iki 1940 spalio), o vėliau mokytojavau Leipalingio valsčiaus užkampyje, todėl ne tiek daug susidūriau akis į akį su komunizmu. Tačiau jau ir tuomet suvokiau, kad tai didžiulė nelaimė mūsų Tėvynei, ir išsilaisvinimo iš bolševikinės okupacijos dienomis vadovavau partizanų būriui Druskininkų apylinkėse ir miestelyje.

Dabar, kai tiesiogiai patyriau, ką okupantas daro miestuose ir kaimuose, kai pamačiau nekaltų lietuvių kraują ir kančias, tapau mirtinu komunizmo priešu ir priešu visų tų, kurie, kad ir gavę puikią pamoką pirmos bolševikinės okupacijos metu, vėl perėjo į tautos išgamų eiles.

Okupantui ne taip puikiai sekėsi, kaip buvo skelbiama susirinkimuose ir mitinguose. Gaivališkai kilęs lietuvių priešinimasis rodė, kad lietuvių tauta neis klusniai kaip avelė varoma į pražūtį.

Atsitiko taip, kad vieną rytą, eidamas į Mokytojų seminariją, pamačiau būrelį seminaristų, kurie skaitė kažkokį lapelį, prilipintą ant prie pat šaligatvio buvusios aukštos lentinės tvoros. Stabtelėjęs ir aš perskaičiau tą lapelį. Tai buvo rotatoriumi spausdintas atsišaukimas, kuriame lietuviai raginami nenusiminti, nepasiduoti priespaudai ir kovoti su okupantais. Labiausiai man įstrigo žodžiai: „... .tik į darbą greičiau, tik mylėkim karščiau, tik, vyrai, pajudinkim žemę. Parašas — *Lietuvos partizanai.*

Kaip tik tuo metu pastebėjau, kad už mūsų, persirengęs civiliniais drabužiais, stovi MGB viršininko pavaduotojas Kerberis. Jis prasibrovęs nuplėšė lapelį. Mes, išnaudodami akimirką, nuskubėjome į seminarijos patalpas.

Visą dieną gyvenau giliu įspūdžiu, kurį man padarė atsišaukimo turinys. Tai turėjo reikšmės mano tolesniam apsisprendimui — aš nutariau nelikti pasyviu stebėtoju to, kas vyksta.

MGB manęs vis dar nepersekiojo. Vokiečių okupacijos metais politiniame gyvenime nedalyvavau, tad ir prikišti nelabai buvo ką. Kad pirmos bolševikinės okupacijos nusikratymo dienomis partizanavau, kad esu baigęs Karo mokyklą, MGB nežinojo. Anketoje savo karo tarnybą pavaizdavau kaip tarnavimą pulkuose eiliniu. Seminarijos auklėtiniai žinojo visą tiesą, tačiau niekas to priešui neišdavė. Kadangi nebuvo kam, dabar man teko seminarijoje dėstyti ir karinį parengimą (vėliau dar ir Amatų mokykloje).

SUSITIKIMAI

Sena patarlė sako: „Kai nori mušti, tai ir lazdą randi". Taip buvo ir man. Po kiek laiko radau galimybę susitikti su partizanų grupele, kuri veikė Ūdrijos apylinkėse. Pirmasis susitikimas įvyko 8 km už Alytaus miesto, pas ūkininką X. Į susitikimą su partizanais nuėjau su seminarijos mokytoju Antanu Kulikausku, kuriuo jau tuomet visiškai pasitikėjau. Už mus partizanams laidavo tas ūkininkas X. Susitikime dalyvavo penki partizanai, kurių vyresnysis buvo Šturmas (Vaclovas Petraška).

Partizanų veiklos tikslas mums ir taip buvo aiškus, o apie pačią organizaciją ir veiksmus teirautis dar negalėjome. Ilgai galvoti nebuvo kada, mudu pareiškėme pageidavimą stoti į partizanų gretas. Susitarėme, kad kitas susitikimas įvyks po kelių savaičių, t. y. 1945 m. balandžio mėn. 12 d. Iki tos datos turėjome susitvarkyti savo asmeninius reikalus ir būsimo susitikimo metu galutinai pasitraukti iš legalaus gyvenimo.

Nuvykau kartą į Nemunaičio apylinkes. Ten susitikau su vienu savo giminaičiu — Jonu Bielevičiumi, kuris tuo metu jau buvo partizanas. Jis turėjo šeimą, buvo gerokai vyresnis už mane. Jonas papasakojo apie Nemunaičio apylinkės partizanų būrį, kuris pastaruoju metu patyrė didelių nuostolių ir yra išblaškytas. Skundėsi, kad būryje stinga intelektualinių pajėgų. Jo kalba buvo paprasta, bet labai prasminga. Ją tiksliausiai išreikštų šie Vinco Kudirkos žodžiai:

Mus iš tėviškės tremia, kalėjiman ima,
O jūs? . . kaszin, ar matot mūs pasišventimą. ..
Arba jūs numalšinkit sujudintą protą,
Užgesinkit iš naujo mūs širdį liepsnotą,
Arba, stoję į eilę, kaip tikri vadovai
Švieskit mus ir neduokit gest pradėtai kovai!
Bet, mus sykį sukurstę, vienus nepameskit.
Žadėjot vadais būti, tai grįžkit ir veskit!

Ar galėjo tokios mintys manęs nepaveikti?!! Juk tai buvo tikri tiesos žodžiai!

Antrą kartą išblaškyto Nemunaičio būrio partizanus sutikau jau Vabalių miškuose. Jų buvo trylika, visi gerai ginkluoti. Kalbėjausi su jais kokią valandą. Visų veiduose mačiau nepaprastą ryžtą ir didžiulę Tėvynės meilę. Jie man buvo tokie artimi. .. Juk mes visi — dzūkai.

GALUTINIS APSISPRENDIMAS

Ankstesnį savo sprendimą pakeičiau tik ta prasme, kad nutariau eiti partizanauti ne į Suvalkiją, bet į mano širdžiai artimesnį Dzūkijos kraštą. 1945 m. balandžio mėn. 25-osios naktį Nemunaičio būrio vyrai manęs turėjo laukti miškelyje prie Kaniūkų tilto.

Grįžęs į seminariją, paaiškinau Kulikauskui, kad aš apsisprendžiau partizanauti Dzūkijoje. Prisidėjo ir jis. Ėnėme ruoštis. „Pliki" nueiti pas partizanus nenorėjome. Nutarėme patys apsirūpinti ginklais ir šaudmenimis. Į talką pasikvietėme patikimą vyrą — Alytaus pradinės mokyklos mokytoją Albertą Perminą. Vienas seminaristas padovanojo man tris šautuvus ir padėjo pargabenti juos į miestą. Sužinojau, kad netolimame kaime yra paslėptas kulkosvaidis, šaudmenų ir radijo siųstuvas. Vieną šeštadienio vakarą jau keturiese nužygiavome į tą kaimą, o naktį su visa brangia našta pro miesto pirtį ir Kar. Juozapavičiaus tiltą pasiekėme mano butą, kuriame viską paslėpėme. Tai ir buvo pirmasis mano nakties žygis.

Albertui Perminui ir minimam seminaristui norom nenorom teko paaiškinti, kam mums tie ginklai. Perminas taip pat pareiškė norą stoti į partizanų gretas. Jo tė-

vas buvo darbininkas, kurį vokiečiai nušovė. Drauge su tėvu ir Albertas buvo išvestas sušaudyti, bet per stebuklą išliko gyvas. Perminas buvo idealistas, mes supratome jo norą, nusprendėme imti jį drauge. Seminaristas turėjo mus ir ginklus baidare perkelti per Nemuną balandžio 25-osios naktį.

Atsitiko taip, kad per pertrauką vienas žemesnių kursų seminaristas, kažkur sugavęs leisgyvį gaidį, patupdė jį ant Lenino biusto „raudonajame kampelyje". Gaidys apdergė Leninui plikę. Kitą dieną apie tai jau žinojo MGB organai. Išsikvietė mane, Kulikauską ir seminarijos inspektorę Sarkienę. Pareikalavo smulkios autobiografijos. Kai ją įteikiau, kabinėjosi, kad ne viską smulkiai aprašiau. ..' O aš nekantriai laukiau balandžio 25-osios.

PASITRAUKIMAS IŠ LEGALAUS GYVENIMO

Iš legalaus gyvenimo norėjome pasitraukti taip, kad kuo ilgiau nesužinotų MGB organai.

Partija iš anksto įsakė seminarijos direktoriui tinkamai pasiruošti gegužės pirmosios šventei. J. Mičiulis sušaukė pedagogų tarybos posėdį, tačiau niekas nenorėjo imtis nemalonių „šventės" organizatoriaus pareigų. Tuomet Kulikauskas ir aš sutikome būti atsakingi už pasiruošimą „šventei". Pedagogai lobai nustebo, kad mudu pasišovėme tokiam „kilniam" darbui. Mudu ta pačia proga pareiškėme, kad turėsime keliom dienom nuvykti Kaunan — iš teatro parsivežti grimo ir drabužių artistams. Aš dar pridūriau, kad kartu parvešiu seminarijai sporto inventoriaus ir pan. Mūsų išvykimas niekam negalėjo kelti įtarimo. Vienas iš patikimiausių mano bendradarbių, mums per ilgai negrįžtant iš Kauno, turėjo paskleisti gandą, kad kelionės metu mus ištikusi nelaimė. Perminas turėjo dingti be žinios.

Pagaliau atėjo taip laukta balandžio 25-oji. Aš ir Kulikauskas dviračiais atvažiavome į seminariją, kad visi pedagogai ir seminarijos auklėtiniai matytų mus išvažiuojant Kaunan. Taip ir buvo.

Užėjau dar į savo auklėjamąją klasę. .. Tik mokytojas

gali suprasti, ką tada jaučiau. . . Juk aš turėjau palikti savo mėgstamiausią darbą, palikti tuos, kuriais rūpinausi, auklėjau, palikti kolegas, kurie buvo tikri lietuviai.

Pagaliau visi, pamoję laimingo kelio, išlydėjo mus iš seminarijos. Sėdom ant dviračių ir pasileidom gatve. Dar ilgokai spaudė gerklę ir, reikia prisipažinti, akys sudrėko. .. Bet nebuvo kada ilgiau jausmams reikštis. Riedėjome gatvėmis taip, kad kuo daugiau pažįstamų matytų mus išvažiuojant.

Kelionė nebuvo ilga, nes tuoj už miesto pasukome sanatorijos link — panemunėn. Krūmuose paslėpėm dviračius ir patys saugojomės bet kokio žmogaus akių. Taip sulaukėme tamsos. Kaip buvo sutarta, atėjo du asmenys. Vienas iš jų paėmė dviračius, antrasis palydėjo pro Kar. Juozapavičiaus tiltą panemune, kai ėjome pasiimti ginklų prie mano buto.

Nuo šios valandos prasidėjo tikras partizano kelias.

Tuo metu Alytuje gyvenau su broliu, kurį globojau ir leidau Alytaus amatų mokyklon. Jam nė puse žodžio nebuvau prasitaręs, jog rengiuosi eiti partizanauti. Taip elgiausi dėl dviejų priežasčių: pirma, kad prie jo negalėtų labai kibti MGB, antra, kad jam nebūtų taip skaudu su manim skirtis. Aš netgi tyčia prasitariau, kad iš Kauno galiu ir ilgokai negrįžti.

Prieš keliantis per Nemuną turėjau tylutėliai prišliaužti prie savo buto ir pasiimti kieme paslėptus ginklus bei šaudmenis. Tai atlikti padėjo vienas asmuo. Paskutinį kartą pažvelgiau į elektra apšviestą darbo kambarį. Brolis, palinkęs prie knygos, tyliai skaitė — ruošė pamokas. Pajutau, kad šviesa ima mirgėti, smaugia gerklę, tad kuo skubiausiai atsitraukiau. . . Mylimą brolį mačiau paskutinį kartą. .. Šiandien jis Sibire pusgyvis… UŽ KĄ?

Prie Nemuno nekantraudamas laukė Kulikauskas. Jam daviau vokišką karabiną ir puolamąją granatą. Antram asmeniui liepiau irtis Kaniūkų tilto link. Patys slinkome krūmais. Dabar su mumis buvo dar vienas asmuo. Ne taip viskas vyko, kaip buvau numatęs. Pagaliau netoli tilto sustojome. Kelis kartus pamėgdžiojau vieno paukščio balsą. Nuo kranto atsiliepė. Tai buvo Perminas, kuris ir turėjo čia laukti. Su viskuo skubiai kėlėmės per Ne-

muną. Nors baidare keltis buvo lengviau negu luotu, tačiau sugaišome nemažai. Paskui padėkojome mus perkėlusiesiems ir kuo skubiausiai patraukėme pirmyn. Reikėjo pereiti plentą. Krovinys buvo sunkus, ir susitikimui skirtą vietą pasiekėme permirkę prakaitu.

BŪRYJE

Krūmuose pastebėjome nemažą laužą, apie kurį sėdėjo kokia penkiolika vyrų. Paaiškėjo, kad vos nepavėlavome. Vyrai jau seniai laukė ir jiems jau buvo kilęs įtarimas, kad mes visai neatvyksime. Tik mano giminaičiui (Jonui Bielevičiui) užgarantavus, vyrai ryžosi laukti ir po vidurnakčio.

Ir mūsų, ir laukusiųjų veidai pralinksmėjo. Mes džiaugėmės, kad jie palaukė, nes priešingu atveju būtume atsidūrę keblioje padėtyje. Jie buvo patenkinti dėl to, kad žygis ne veltui.

Ilsėtis nebuvo kada, visi patraukėme Einorių miško link. Bemaž visą laiką slinkome vorele krūmais ir mišku. Man, kaip ir mano draugams, viskas buvo nauja ir neįprasta. Būrio vyrai slinko tyliai, bet greitai. Mes neatsitikome, tačiau nuolat kliūdavom už šaknų ir keldavom nepageidaujamą triukšmą. Niekas nieko dėl to nesakė, bet mes stengėmės būti atsargesni. Auštant pasiekėme Einorių miško pakraštį. Sustojome poilsio. Mūsų atgabentuosius ginklus partizanai tuojau ėmė valyti. Pastebėjau, kad daugiausia dėmesio buvo skiriama kulkosvaidžiui, kurį vyrai tuoj pat išardė ir pradėjo kruopščiai valyti. Mes stengėmės laikytis vyriškai, bet akys lipte lipo. Būrininkas, pažvelgęs į mus, nusišypsojo ir patarė kuo ramiausiai ilsėtis. Lovų nereikėjo, išvirtom kur kas sėdėjom. Iš tikrųjų mes tuomet turėjom atrodyti juokingai. ..

PAREIGOS

Kai mus pažadino, saulutė jau buvo aukštai pakilusi. Valgėme pirmuosius partizaniškus pusryčius. Po to įvyko visuotinis būrio pasitarimas. Pirmas kalbėjo būrio vado pareigas einantis partizanas Klevas (Juozas Kazlauskas,

Alovės vls., Dobrovolės k.). Jis buvo baigęs gimnaziją, mokęsis Klaipėdoje — Jūrininkų mokykloje. Šio būrio vadas Liepa (Jonas Stačiokas, berods menininkas — studentas) neseniai žuvo prie Nemunaičio bažnytkaimio tuo metu, kai ruošėsi keltis su ginklais per Nemuną. Tuos ginklus jis gabeno iš Miroslavo apylinkių savo būriui apginkluoti. Tada į ranką sužeistas ir vienas to būrio partizanas Lengvenis, kuris gydėsi Miroslavo apylinkėse.

Per šį pasitarimą vyrai mane išsirinko būrio vadu.

Apie mūsų įstojimą į Nemunaičio apylinkės partizanų būrį tuojau sužinojo išblaškyto būrio vyrai. Mūsų būrys vėl ėmė augti. 1945 m. gegužės mėn. 1 d. suformavau tris pilnus būrius ir ėmiau vadovauti kuopai. Sudariau kuopos štabą: Daktaras (Kulikauskas), Jūrininkas (Perminas) ir Klevas. Aš pasirinkau slapyvardį Vanagas.

Judėdavome visa kuopa ir tik mažais atstumais. Vyrų skaičius vidutiniškai buvo per septynias dešimtis. Sargybas išstatydavome labai stiprias. Visi kovotojai ir pareigūnai savo pareigas atlikdavo uoliai. Palengva įvedžiau griežtą drausmę. Mums sekėsi, visų nuotaika buvo labai gera. Į partizanų gretas reikšdavo norą stoti vis nauji asmenys. Priimdavom tik kai kuriuos. Mūsų konspiracija buvo prasta. Vedusiųjų žmonos, namiškiai bemaž visuomet žinodavo mūsų stovyklavimo vietas. Su šia negerove buvo labai sunku kovoti. Tačiau nelaimių nepatyrėme.

Vadovauti šios kuopos partizaninei veiklai buvo nelengva. Apylinkės man nežinomos, žmonės nepažįstami. Stigo žemėlapių. Kovotojai tolimesnes apylinkes taip pat menkai tepažino. Ryšių su kitais partizanų daliniais neturėjome.

Iš pradžių mitybos klausimus spręsti nebuvo sudėtinga. Nakčiai apsistodavome pas du tris ūkininkus. Valgydavome pas ūkininkus skyriais. Papusryčiavę ir gavę maisto pietums, švintant įžygiuodavome miškan. Gerokai paėjėję gilyn, apsistodavome numatytoje vietoje. Dienos metu vyrai ilsėdavosi, valydavo ginklus. Pavakare atlikdavau keletą manevrinės rikiuotės pratimėlių. Pasikeisdami rengdavom pašnekesius-pamokas kovotojams. Vienas skyrius (iš eilės) 24 val. būdavo visiškoje parengtyje.

ĮVYKIS BALKASODŽIO KAIME

Gavau žinią, kad partizanas Lengvenis (kilimo iš Einorių k.) jau gerokai sustiprėjęs ir, nors rankos dar nevaldo, nori grįžti į būrį. Balkasodžio kaime buvo numatytas susitikimas, kurio metu turėjau Lengvenį perimti savo globon. Sutartą naktį su vyrais patraukėme Nemunaičio bažnytkaimio link. Apsistojome pas du ūkininkus. Švintant pasiėmiau kelis vyrus ir persikėliau per Nemuną. Susitikimo vietą atpažinome. Mūsų jau laukė. Užėjome dar pas kelis Balkasodžio kaimo ūkininkus. Sužinojome, kad kaime yra ginkluotų šnipų, labai pakenkusių gyventojams. Viską smulkiai išsiklausinėjau ir pasižymėjau. Po kelių valandų vėl persikėlėm per Nemuną jau su Lengveniu. Visi buvo sukilę ir mūsų laukė. Po vidurdienio pasiėmiau kokia penkiolika vyrų ir vėl persikėliau per Nemuną. Smulkiai išaiškinau jiems užduotį, po to nuo pamiškės apstojome Balkasodžio kaimą. Pasidaliję trimis grupelėmis, nuėjome ieškoti asmenų, kurie turėjo būti suimti ir jų nusikaltimai išaiškinti. Buvome išsidėstę maždaug 0,5 km plote. Vieną kulkosvaidininką palikau ant kalno, kad stebėtų apylinkę ir galėtų užkirsti kelią, jei nusikaltėliai mėgintų sprukti. Pats su dviem vyrais paspaudžiau greičiau, kad maždaug vienu laiku pasiektume sodybą, kurioje galėjo būti įtariamasis. Įėjau į trobą. Šeima valgė. Paklausiau, ar čia gyvena toks ir toks ūkininkas. Prie stalo sėdėjęs vyras atsakė, kad ta pavarde esąs jo kaimynas Atsisveikinau. Pasukom antro ūkininko sodybos link. Jau buvome nutolę apie 100 m, kai staiga pasigirdo trys ilgos kulkosvaidžio serijos. Šaudė mūsų kulkosvaidininkas. Pamačiau, kad asmuo, pas kurį mes tik ką buvome užėję, bėga miško link. Maždaug tuo pačiu metu pasigirdo granatos sprogimas ūkyje, į kurį buvo nuėjusi antra partizanų grupelė ieškoti kito įtariamojo. Užlipome ant kalno prie kulkosvaidininko. Tas pranešė, kad bėgusysis pašautas ir pirmas numeris jį prisivijo. Nuėjau į ūkį, kuriame sprogo granata, ir liepiau suimtąjį pristatyti. Pasirodo, tuo metu, kai pirma partizanų grupelė įėjo į įtariamojo trobą, nusikaltėlis sėdėjo prie stalo. Kadangi jis nesisakė savo pavardės, partizanai pasakė, kas esą, ir lie-

pė parodyti dokumentus. Tuomet įtariamasis staiga sviedė granatą (rusišką) stovėjusių septynių partizanų pusėn. Granata sprogo prie pat partizano Zigmo. Jis buvo sunkiai sužeistas į abi kojas. Dar keturi partizanai sužeisti lengviau: Klevas — į kelį, Avižinis — į ranką, būrininkas — į pilvą. (Pastarasis liko gyvas tik dėl to, kad granatos skeveldra atsimušė į diržo sagtį, ją perkirto ir į kūną įsmigo negiliai.)

Nusikaltėlis, metęs granatą, griuvo ant lovos ir liko nesužeistas, tačiau partizanai tuoj pat jį nukovė. Nusikaltėlio šeima liko visiškai sveika. Žmona mums atnešė jo šautuvą ir šovinius, kuriuos vyrai pasiėmė su savimi.

Antras nusikaltėlis, matydamas, kad bus sučiuptas, metė pistoletą, kuris paimtas drauge su nusikaltėliu. Partizanų karo lauko teismas nuteisė jį mirties bausme, kuri vietoje ir įvykdyta.

Pasiėmę sužeistuosius, persikėlėme per Nemuną. Partizanas Zigmas visiškai silpo. Jis prašė leisti jam nusišauti, meldė, kad mes jį nušautume. Paėmiau iš jo pistoletą. Reikia pabrėžti, kad Zigmas buvo labai narsus kovotojas.

Jau temo. Paguldę Zigmą ir Klevą į pastotę, stiprios apsaugos lydimi, patraukėme į Nemunaičio bažnytkaimį, kur gyveno daktarė. Išstatėme stiprias sargybas, o daktarei įsakiau suteikti pagalbą sužeistiesiems. Paaiškėjo, kad partizano Zigmo kojos labai sužalotos. Vienoje kojoje buvo apie trisdešimt žaizdų. Daktarė pasakė, kad tą koją būtina amputuoti.

Bažnytkaimyje užtrukome iki vidurnakčio. Visi sužeistieji buvo apžiūrėti. Reikėjo kuo toliau nužygiuoti, nes tikėjomės priešo puolimo. Traukėme sparčiai — bemaž be poilsio. Visi labai išvargome. Ligoniui paprašius, kelioms minutėms stabtelėdavom; vyrai krisdavo ant žemės ir užmigdavo. Turėdavau nuolatos juos perskaičiuoti, kad kurio nors nepaliktume miegančio pakelėje. Tik gerokai prašvitus pasiekėme sustojimui numatytą vietovę.

Priešas įvykio dienos pavakare puolė Balkasodžio kaimą, tačiau į pamiškę eiti nesiryžo — pasitenkino vien smarkiai ją apšaudęs.

Su ligoniu žygiuoti buvo labai sunku, nes visuomet

reikėdavo turėti pastotę. Zigmo sveikata vis blogėjo. Po ilgų pastangų buvo rasta galimybė sužeistąjį paguldyti Kauno ligoninėje. Sutartą dieną viena moteris ir medikas išvežė ligonį. Tačiau pakeliui įvyko nelaimė — juos kažkas išdavė. Visi buvo suimti. Zigmas atsidūrė Alytaus miesto ligoninėje. Ten jam gyti buvo nepaprastai sunkios sąlygos. Jis baisiai kentėjo priedo tardomas, tačiau nieko neišdavė. Tolesnis Zigmo likimas man nežinomas.

PIRMAS SUSITIKIMAS SU KAIMYNINIAIS PARTIZANŲ DALINIAIS

Nuolat judėti nedideliais atstumais buvo pavojinga — esant tokiam vyrų skaičiui, lengvai galėjai patraukti priešo dėmesį. Pasitariau su štabo pareigūnais, ir nutarėm persikelti į Varčios mišką. Daugumą vyrų paleidau dvi dienas atostogų, kad apsirūpintų baltinių atsarga ir paskui taip greit vėl nesiprašytų namo: mat nemaža dalis partizanų buvo vedę, jiems reikėjo rūpintis paliktomis šeimomis ir ūkiu. Kai kurių vyrų buvo tiesiog neįmanoma nuvesti toliau nuo namų. Kiti partizanai anuos net pajuokdavo sakydami: „Nė žingsnio toliau kaip Damino palaukė".

Apie dešimt vyrų teko palikti prie jų namų. Su kitais persikėliau į Varčios mišką. Keletui iš jų miškas buvo šiek tiek žinomas. Gerai jame orientavosi tik vienas partizanas — štabo pareigūnas Klevas.

Į Varčią įžengėme naktį. Apsistojome gerokai į šiaurę nuo vieškelio, einančio maždaug per miško vidurį. Prašvitus pasiėmiau Klevą ir dar kelis kovotojus ir išėjome ieškoti tinkamos vietos stovyklai įrengti.

Buvome jau gerokai paklaidžioję, kai prieš mus netikėtai išdygo koki šeši ginkluoti vyrai, kurie tą pačią sekundę krito žemėn, užsitaisė ginklus ir vienas iš jų sušuko: „Kas eina?" Mes taip pat suvirtome ir užsitaisėme ginklus. Tuomet aš atsakiau. „Mes — partizanai, o kas jūs?" Iš tos pusės atsakė: „Mes taip pat partizanai!" Ugnies nei vieni, nei kiti neatidengėme, tačiau aiškinimasis truko dar ilgai. Vieni ir kiti reikalavome visokiausių įrodymų.

Nurodomi faktai, deja, nei vieniems, nei kitiems nieko nereiškė, nes jie mums arba jiems buvo nežinomi. Tačiau vis dėlto aiškėjo, kad tai ne priešai. Todėl pagaliau sutarėme, kad iš abiejų pusių po vyresnįjį ir vieną kovotoją be ginklų išeitų į priekį pasikalbėti.

Iš ten du pakilo ir artėjo į vidurį. Mes su Klevu padarėme tą patį. Susitikom ir pasisveikinom. Aš prisistačiau kaip Nemunaičio apylinkių partizanų kuopos vadas slapyvardžiu Vanagas, pasisakiau, kad tikroji mano pavardė Ramanauskas. Anų vyresnysis prisistatė kaip Daugų apylinkės partizanų būrio vadas slapyvardžiu Žaibas, o jo tikroji pavardė esanti Voveris.

Žaibas iš pirmo karto padarė man gilų įspūdį. Beje, ir vėliau, kai man tekdavo su kuo nors išsikalbėti apie tą puikų mūsų tautos sūnų, visi pabrėždavo, kad ir jiems Žaibas darydavo ne mažesnį įspūdį.

Netrukus kalbėjomės jau visa grupelė. Žaibas padėjo mums pasirinkti tinkamą stovyklavietę. Jis pasakė, jog jo būrys taip pat įsikūręs netoliese. Pasirodo, mūsų vaikščiojimą po mišką išgirdo jų stovyklos sargybinis. Tuoj pranešė Žaibui. Šis pasiėmė kelis kovotojus ir išėjo iš stovyklos patikrinti padėties. Taip mes ir susitikome.

Žaibas pakvietė mus užeiti į jų stovyklą. Pasiūlymą priėmiau. Užsukome. Vyrai buvo pasistatę palapines, apdengtas eglišakėmis. Dauguma stovyklos įgulos miegojo. Žaibas įsakė prižadinti būrio virėją partizaną Guobą (Vaclovą Petrauską, kilusį iš Daugų vls. Melnytėlės k.), kuris nepaprastai greitai paruošė mums skanius partizaniškus pusryčius.

Atkreipiau dėmesį į žmogų, gulėjusį prie laužo surištomis rankomis ir kojomis. Atrodė, kad juo visiškai niekas nesidomi ir nesaugo, kad jis, jei tik pavyktų kaip nors atnarplioti virvę, turėtų puikiausią galimybę pabėgti. Buvo matyti, kad belaisvis šią padėtį taip pat jaučia, bet tik kažkodėl nemėgina ta galimybe pasinaudoti.

Papusryčiavome. Žaibas nuėjo į savo palapinę atsinešti žemėlapio. Pasinaudojęs proga, paprašiau būrio virėją paaiškinti, kodėl tas žmogus surištas ir. kodėl jo niekas nesaugo. Guoba paaiškino, kad belaisvis į stovyklą atvestas naktį iš žygio grįžusių kovotojų, kad jis yra nusikal-

tęs ir dieną jam būsiąs surengtas Karo lauko teismas. Daugiau tuo tarpu jis nieko nežinąs ir, šypsodamasis pro ūsus, pridūrė: „Belaisvis nepabėgs, jis budriai stebimas". Guoba mostelėjo ranka į netoliese esančią palapinę. Įsižiūrėjau ir įsitikinau, kad ten, parėmęs alkūnėmis smakrą, gulėjo ginkluotas partizanas, nenuleidžiantis akių nuo suimtojo. Kodėl belaisvis taip budriai buvo sekamas slapčia, jam to nežinant, man paaiškėjo tik po kelių dienų. Žaibas taip elgėsi ne be pagrindo.

Tuo tarpu Žaibas grįžo su žemėlapiu. Sutarėme vieni ir antri kurį laiką pagyventi Varčios miške. Pasiskirstėme veikimo ir judėjimo rajonus. Žaibą pakviečiau aplankyti mūsų stovyklą. Po to grįžau pas savo vyrus.

GYVENIMAS VARČIOS MIŠKE

Tik vakarop atvykome į vietą, kurioje turėjo būti įkurta stovykla. Išsidėstėme skyriais. Pasižymėjome vietas, kuriose turės būti pastatytos palapinės. Visą kitą dieną vyko įsikūrimo darbai. Susitvarkėme. Įrengėme tris nuolatinius sargybos postus. Kas 24 vai. pasikeisdamas budėjo parengties skyrius.

Dabar reikėjo spręsti kuopos maitinimo klausimą. Prie štabo įsteigiau ūkio skyrių, kurio viršininku paskyriau Jūrininką. Šis skyrius neturėjo jokių kitų pareigų. Ūkio skyrius įsigijo pastotę ir maždaug kas naktį važinėdavo maištauti. Surinktas maistas būdavo išdalijamas skyriams, nurodžius kuriam laikui turi jo pakakti.

Vieną pavakarę ūkio skyrius tarėsi, kuria kryptimi vykti ieškoti maisto. Tarp besitariančiųjų buvau aš ir Daktaras. Prie mudviejų stovėjo Jūrininkas. Staiga čia pat pasigirdo pistoleto šūvis, Jūrininkas sukniubo. Iššovė Daktaras — jis dar nelabai mokėjo elgtis su pistoletu, kalbėdamas jį krapštinėjo ir netikėtai paleido šūvį. Kulka pralėkė pro pat mano drabužius ir sužeidė abi kojas greta stovėjusiam Jūrininkui.

Mūsų kuopoje buvo sanitarė. Ji suteikė pirmąją pagalbą sužeistajam. Tačiau reikėjo išimti antroje kojoje įstrigusią kulką. Aš su keliais vyrais nuvykau į kaimą

ir kitą rytą išsiunčiau ūkininką parvežti daktarą. Daktaras atvyko. Sutartoje miško vietoje kulka buvo labai lengvai išimta, nors Jūrininkas dar ilgokai po to turėjo gulėti.

Varčioje gyventi buvo labai gera. Šiuo gražiausiu metų laiku miškas atrodė kaip pasakoje. Žydėjo ievos. Jų buvo prie pat mūsų stovyklos palapinių. Iki vidurnakčio liepsnodavo šeši laužai. Partizanų skyriai buvo tarsi atskiros šeimynėlės. Skyrių vyrams lankyti vieni kitus be svarbaus reikalo buvo draudžiama — mat kai į vieną vietą susirinkdavo daugiau vyrų, neišvengiamai kildavo garsesnės kalbos ir juokas, o tai jau buvo nepageidautinas dalykas. Vyrai, kurie naktį nedalyvaudavo žygyje, vakarais ilgai sėdėdavo aplink laužus ir tyliai šnekučiuodavosi. Nakties metu mėgdavau stebėti stovyklą iš toliau. Kaskart apimdavo sunkiai nusakomas jausmas, pasinerdavau mintyse, kurių čia nesurašysi. Visa, ką tuomet išgyvenau, pasilieku sau, nes tai mano brangiausi prisiminimai.

Kai stovyklavome Varčioje, iš Vokietijos į Rusijos gilumą buvo masiškai varomi gyvuliai. Senojo geležinkelio pylimu Alovė-Varėna taip pat buvo varomos karvės ir avys. Nutarėme pasinaudoti proga ir apsirūpinti didesnėmis mėsos atsargomis, nes maisto reikalai darėsi vis prastesni — artimose vietose jau buvome lankęsi, o tolimesnes sunku pasiekti. Dabar Varčios miške, be mūsų kuopos ir Žaibo būrio, stovyklavo kitas Daugų apylinkės partizanų būrys, vadovaujamas Vėžio (Barausko, Alovės miestelio tarnautojo), taip pat ir Varčios apylinkės partizanų dalinėlis, vadovaujamas Komendanto. Taigi Varčia globojo jau apie 120 laisvės kovotojų. Po kelių sėkmingų žygių visose stovyklose atsirado labai gerų galvijų. Įgyti jų pasirodė nesudėtinga, nes ginkluota apsauga buvo menka, partizanai ją išvaikydavo.

Mūsų stovykloje buvo kvalifikuotas mėsininkas, jis skersdavo galvijus visoms stovykloms. Tačiau darėsi vis šilčiau, ir daugiau galvijų pjauti nebuvo galima — mėsa greit gesdavo. Karves teko laikyti gyvas, jas ganyti. Buvo paskirti partizanai piemenys, kartais ganyti tekdavo uz bausmę. Vėliau karvėms buvo užtverti gardai, kuriuose jas šerdavom žole. Žolę veždavom iš pamiškėje gyvenu-

sių komunistų ūkių, kurie jau buvo išbėgę gyventi į miestus. Stovyklose buvo po arklį ir vežimą — maištauti ir žolei gabenti.

Mūsų stovykloje buvo dar trys jojami arkliai ir jiems pabalnojimai. Vienas arklys atimtas iš ruso, antras — iš istrebitelio, trečią padovanojo vienas ūkininkas. Pastarasis dvi dienas miške ieškojo mūsų stovyklos ir, ją suradęs, primygtinai siūlė kumelę. Aš jos visai nenorėjau imti, nes mums gyvulių ir taip buvo per daug, tačiau ūkininkas aiškino, kad jo kumelę vis vien paims komunistai, todėl jau geriau savo gyvulį atiduoti Lietuvos partizanams.

Su kaimyninių dalinių stovyklaujančiais vyrais susibičiuliavome. Vakarais ir kitomis laisvesnėmis valandėlėmis vieni kitus aplankydavome. Kiekvieną dieną keisdavomės žvalgybos žiniomis. Pamiškių žvalgymas paprastai būdavo atliekamas iki pusryčių. Jeigu iki to laiko priešo nepastebėta, jausdavomės saugiai. Retkarčiais priešas ne mažesnėmis kaip 70—100 karių grupėmis pasirodydavo kaimuose, esančiuose netoli pamiškės, tačiau prie pat miško niekuomet nesiartindavo.

Partizanų avalynei taisyti turėjome batsiuvį. Tai buvo tas pats žmogus, kurį mačiau suištą Žaibo stovykloje. Per Karo lauko teismą paaiškėjo, kad minimas asmuo nėra jau taip labai nusikaltęs, kad jis nori savo prasižengimą išpirkti — pasilikti pas partizanus ir taisyti jiems avalynę. Žaibas, norėdamas suimtąjį išbandyti, liepė jį slapta sekti — jeigu suimtasis yra sunkiai nusikaltęs, tai jis mėgins bėgti ir taip išsiduos.

Apsirūpinti avalyne partizanams buvo labai sunku. Pirkti naujos nebuvo, o senąją bemaž po kiekvieno žygio tekdavo taisyti. Batsiuvys buvo tikrai reikalingas. Nutarta pasinaudoti to žmogaus paslaugomis. Batsiuvys parašė laišką savo namiškiams. Vyrai su tuo laišku nuėjo pas jį ir atgabeno miškan visus batsiuvystei reikalingus įrankius. Darbo jam buvo per akis. Žmogus buvo stropus. Visi vyrai juo buvo patenkinti, batsiuvys įgijo visišką pasitikėjimą.

Vėžio būrio stovykloje jau atsirado ir armonika. Ji buvo partizano Kudirkos. Vykdavo net linksmavakariai. Paaiškėjo, kad Meškučių kaimo piemenys savo gyvulius

gindavo arčiau Daugų būrio stovyklos, nes čia, pasak jų, linksmiau — gali pasiklausyti armonikos. Visa tai kėlė grėsmę partizanų saugumui. Pasitaikydavo atvejų, kai dėl kovotojų neatsargumo, grįžtant iš nakties žygio, pamiškėje būdavo „išbandomi ginklai". Bemaž kas antrą dieną tai vienoje, tai kitoje stovykloje pasigirsdavo šūvis, neapdairiai paleistas kurio nors iš partizanų. Štai kartą Nedingės apylinkėje, vietos gyventojams padedant, buvo sučiupti trys asmenys, kurie, prisidengdami partizanų vardu, plėšikavo ir terorizavo gyventojus. Jie buvo atgabenti prie mūsų stovyklos sargybos posto, gulėjo surišti ir laukė dieną įvyksiančio Karo lauko teismo. Tuo metu poste buvo partizanas Šoferis. Jis vaikščiojo užsikabinęs užtaisytą rusišką šautuvą. Lįsdamas pro tankias eglių šakas, užkabino nuleistuką, nuaidėjo šūvis. Šoferis pamanė, kad šovė priešas. Palikęs suimtuosius, jis nupūškė į stovyklą. Sutikęs jau bėgantį parengties skyriaus posto link skyriaus vadą partizaną Jockų, pranešė jam padėtį. Buvo apsupta posto vietovė, bet nieko įtartina nepastebėta. Jockus tuoj susivokė ir patikrino sargybinio šautuvą. Paslaptis paaiškėjo. Šoferis nusipelnė du kartus be eilės į tarnybą ir — sako — plius Jockaus antausį. Po kiek laiko Šoferis, kaip neturintis orientacijos ir apsileidęs, buvo pašalintas iš partizanų gretų.

UŽMEZGAME RYŠIUS SU NEDINGĖS APYLINKES PARTIZANŲ DALINIU

Kartą gavome pranešimą, kad kaime netoli Nedingės bažnytkaimio yra mūsų kuopos adresu pristatyta dovanų iš X vietos. Nusiunčiau kelis vyrus tuo įsitikinti. Jie pargabeno didžiulį ryšulį, kuriame radome nemažą kiekį baltinių ir kt. Kitą kartą tuo pačiu būdu buvo gautas vokiškas karabinas. Jį mums persiuntė milicininkas iš Alytaus miesto.

Sužinojau, kad prie Nedingės bažnytkaimio esančiame Nedingės miške laikosi partizanų dalinys, kuris pageidauja su mumis užmegzti ryšius. Paskyrėme susitikimo datą ir vietą — prie Nedingės kapų. Susitikimui paskirtą nak-

tį aš ir Klevas išjojom Nedingės link. Prie kapų mūsų jau laukė dalinio vyresniuoju prisistatęs partizanas Gegutis - Vincas Ivanauskas iš Masališkių k. — ir partizanas Paukštis. Jie mums pasakė, kad dar neturi ryšio su jokiais partizanais ir sutinka pereiti mano priklausomybėn. Tam pritarė ir apie dvylika kovotojų, tuo metu dalyvavusių susitikime. Jie prašėsi paliekami veikti Nedingės apylinkėje. Aš puoselėjau kitokius planus — norėjau juos prijungti prie savo kuopos ir sudaryti stiprų dalinį. Reikia pažymėti, kad tuo metu kovos taktika, kurios aš laikiausi, dar nebuvo tikrai partizaniška. Tuomet mes iš viso net neįsivaizdavome, kad priešas galėtų mus sumušti. Taigi buvo numatyta data, kada turėjo susirinkti visas būrys ir priimti galutinį sprendimą.

Susitikimo dieną aš ir Klevas išvažiavome pastote. Buvo iš anksto susitarta, kad už Lesagūrų dvaro — ant kryžkelės mūsų lauks vienas Nedingės apylinkės partizanų būrio kovotojas, kuris nupasakos esamą padėtį ir palydės į susitikimą.

Kryžkelėje mūsų niekas nestabdė. Važiavome toliau. Klevas pasiūlė sukti bažnytkaimin ir, ten palikus pastotę, pėstiems eiti į kapines. Taip ir padarėme. Pervažiavome per Nedingės upelio tiltą. Sukėlėme nemažą triukšmą, pradėjo loti šunys. Vienoje vietoje užšokome pasiteirauti, ar kaimelyje ramu. Mums pasakė, kad bažnytkaimyje daug rusų, kad jie visą dieną siautėjo apylinkėje ir Nedingės miške. Dabar jie apsistoję poilsiui pas gyventojus. Žmonės buvo labai išsigandę ir patarė mums kuo skubiausiai dingti iš Nedingės.

Mūsų raginti nereikėjo. Apsukome pastotę ir labai tyliai pervažiavome tiltą. Paskui spaudėme kaip reikiant.

Šis pasivažinėjimas baigėsi laimingai tik dėl to, kad rusai, nuvargę po dienos siautėjimo, nebuvo tinkamai išstatę sargybos, o gal ta sargyba mūsų „nekibino".

Po šios nesėkmės dar kelis kartus bandėme nujoti į Nedingę, bet vis tuščiai. Sykį, vidurnaktį, kai buvau visai netoli bažnytkaimio, staiga kažkas perbėgo per vieškelį ir griuvo į krūmus. Mes taip pat tiesiog nusiritome nuo arklių ir sukritome į griovį. Pareikalavome, kad pasislėpusysis išlįstų iš krūmų, bet jis nepakluso. Ėmėme šliaužti

artyn. Iš krūmų pasigirdo balsas: „Nesiartinkit! Šausiu!" Supratom turį reikalą su ginkluotu žmogumi. Tuomet mes pasisakėm, kas esam, ir pareikalavom tučtuojau išlįsti iš krūmų. Netrukus pamatėm uniformuotą žmogų, iškėlusį rankas. Jis pasisakė turįs pistoletą, slėpęsis, nes nežinojęs, kad joja partizanai. Įrodinėjo, jog esąs partizanas slapukas ir turįs ryšį su Nedingės partizanų būriu. Patikėjome, jis žadėjo kitą dieną suvesti mus su būrio vadu. Savo pažadą įvykdė. Susitikimas įvyko. Šio susitikimo metu buvo sutarta, kad dalis kovotojų pereis į mūsų kuopą, kiti sudarys atskirą dalinį, kuris laikysis Nedingės apylinkėse, bet klausys mano įsakymų. Taip pat buvo numatyta data, kada visas Nedingės būrys turi atvykti į sutartą vietovę — tada, prisijungęs prie kitų dalinių, vyks atlikti išpažinties ir duoti priesaikos.

ALOVĖS MIESTELIO ISTREBITELIAI NELAISVĖJE

Ilgiau gyventi Varčioje nenorėjome. Viena iš priežasčių buvo ta, kad priešas jau nemažai žinojo apie mūsų stovyklavimą tame miške, bemaž kiekvienas miško pakraštys buvo daugiau ar mažiau iššvalgytas.

Aš su savo kuopa išsikėliau į Pilkionių mišką. Su Žaibu, Komendantu ir Vėžiu susitarėme, kada jie su visais kovotojais atvyks į Pilkionių mišką ir ten su mumis susitiks. Žaibas turėjo atsivesti ir Nedingės būrį.

Sutartu laiku Žaibas, Komendantas ir Vėžys su visais vyrais atvyko sutarton vieton. Nedingės būrys žodžio neištesėjo, ir Pilkionių miške jų nesulaukėme.

Kitą dieną maždaug 120 vyrų jau buvome miške netoli Dušnionių kaimo. Aš su būrio vadu Jockumi ir kovotoju Lengveniu nuvykau į Einorių miško pakraštį. Buvo sekmadienis. Susėdome prie vieškelio krūmuose. Staiga visai arti šmėstelėjo žmogus. Supratome, kad jis mus pamatė. Todėl šokome ant vieškelio ir įsakėme ėjusiajam iškelti rankas. Jockus tą žmogų pažino. Tai buvo Alovės miestelio istrebitelis, savo judošiškumu vietos gyventojams jau labai įkyrėjęs.

Istrebitelis rankas tuoj pat iškėlė. Jį iškratėme. Kišenėje radome pistoletu. Žinojome, jog minimas istrebitelis dažnai girdavosi padėsiąs rusams savo apylinkių partizanus išgaudyti, nes jis partizanų nebijąs ir gyvas tai jau **niekad** nepasiduosiąs. Dabar, pakliuvęs mums į rankas, tuoj šoko prie Jockaus sakydamas: „Broli, tai jūs čia! Nors pasibučiuokim!" Jockus jį atstūmė sakydamas: „Ką gi čia mes imsime bučiuotis kaip bobos! Geriau vyriškai pasikalbėkime!" Na, ir prasidėjo pašnekesys. Mes apsimetėme nieko nežiną apie jo darbus. Jis buvo negudrus, bet mus tikėjosi apmauti. Prašėsi priimamas į partizanus. Mes sutikome ir pažadėjome vestis drauge.

Kaime dar turėjome uždavinį — susitikti su vienu Alovės miestelio istrebiteliu, kuris buvo neblogas žmogus, priešų priviliotas apgaulės būdu.

Paimtasis istrebitelis kiek gadino reikalą. Reikėjo jį nuvesti į stovyklą ir pasirūpinti tinkama jo apsauga. Jockų su Lengveniu pasiunčiau susitikiman, smulkiai išaiškinęs, ką vienu ar kitu atveju daryti ir sakyti, nes jokiu istrebiteliu nė nemaniau **pasitikėti.** Jeigu visa vyktų kaip mano buvo numatyta, nurodžiau kaime naūją susitikimo vietą. Paskui nusivariau paimtąjį į stovyklą. **Miškas** man buvo menkai **žinomas, tačiau** nenuklydau. Varomas istrebitelis kelis kartus bandė prie manęs artintis, tačiau jo „kombinaciją" laiku **pastebėdavau.** Su juo kalbėjau normaliai, bet aiškiai duodamas suprasti, kokiu at**stumu nuo** manęs jam dera laikytis. Pakeliui jis pasiprašė būti priimamas į raitųjų partizanų būrį. Pažadėjau ir šį jo norą patenkinki, tačiau pasakiau nežinąs, iš kur jis gaus arklį, nes pas mus atsarginių nėra. Jis siūlė paimti kumelę iš savo namų — ja ir jodinėsiąs. Vėliau jis parašė atitinkamą raštelį namiškiams, o po kiek laiko, tuo rašteliu pasinaudoję, mes įsigijome to istrebitelio arklį. Istrebiteliui juo jodinėti, žinoma, jau niekuomet neteko, nes, savaime suprantama, pirmai progai pasitaikius, jis nuo mūsų būtų pasprukęs ir dar mums košės priviręs.

Stovykloje visi labai džiūgavo, kad pagaliau tas pagyrūnas įkliuvo. Bet gaišti nebuvo kada. „Antončiką" (taip vyrai vadino istrebitelį) perdaviau stipriai apsaugai, o pats su keliais vyrais nuskubėjau susitikimo vieton.

Jockus ir Lengvenis manęs ten laukė. Jie jau buvo kalbėjęsi su istrebiteliu. Tas pranešė, kad prie Butrimiškių miško (prie plento raiste) yra šeši iš Alovės atvykę istrebiteliai, kurie norėtų tuoj pat susitikti su manimi. Vienas iš atvykusiųjų yra skyrininkas, vienas turi dviratį ryšiui su Alove palaikyti. Dabar mums tapo visiškai aišku, kokias pinkles priešas rengė. Jų planas buvo toks: istrebiteliai, apsimesdami norį pereiti pas partizanus, tikėjosi mane prisivilioti, o paskui drauge su susitikiman atvykusiais vyrais sunaikinti. Jeigu tai nepavyktų tuoj pat, uždavinį atlikti geresnei progai pasitaikius. Iš Einorių kaimo kilęs istrebitelis tą sąmokslą mums išdavė. Priešas jį naudojo ryšiui su mumis palaikyti.

Jockus informatoriui istrebiteliui pasakė, kad aš apie vidurdienį kaip tik atjosiąs į šią apylinkę mišku ir tada būsią galima apie viską pasikalbėti. Jis nurodė vietą, į kurią istrebitelis turįs eiti ir laukti manęs su Jockumi. Už suteiktas žinias Jockus tam žmogui garantavo gyvybę, pasakė, kad jis galės slapstytis kur panorėsiąs, nes į partizanus jo priimti neįmanoma. Šiomis sąlygomis istrebitelis buvo visiškai patenkintas ir pažadėjo padaryti viską, kad anie gyvi pakliūtų mums į rankas.

Dabar visi vėl nuskubėjome į stovyklą, nes jau buvo po vidurdienio.

Iš stovyklos pasiėmiau 10 savanoriškai pasisiūliusių partizanų. Jie buvo gerai apsiginklavę ir turėjo da kulkosvaidžius. Mudu su Jockumi sėdome ant arklių ir visi patraukėme Dušnionių miško palaukėn. Netoli miško pakraščio sustabdžiau vyrus ir smulkiai išaiškinau užduotį.

Susitikimui numačiau Dušnionių miško palaukę. Toji vieta buvo smarkiai apsemta vandens, ir istrebiteliai, eidami pamiške, turėtų tą vietą aplenkti lauku, ir susidūrimo atveju jie pakliūtų nekokion situacijon. Skyrių sugulдžiau pačiame miško pakraštyje — tiesiog vandenyje, tačiau visi vyrai buvo patenkinti, nes norėjo priešus paimti gyvus. Paaiškinau, kad mano švilpukas bus ženklas pradėti puolimą. Po to ženklo visi vyrai turėjo išdygti istrebiteliams bemaž po pačia nosimi, o to jie vargu ar galėjo tikėtis. Ugnis neturėjo būti atidengta, jeigu viskas vyks pagal planą arba jei priešas pakels rankas.

Po to su Jockum nujojome pas ūkininką, kur nekantraudamas jau senokai laukė mus informavęs istrebitelis. Pasakiau jam, kad sutinku susitikti su atvykusiais istrebiteliais, tačiau kur nors naujai parinktoje vietoje. Ir nurodžiau tą mūsų iš anksto pasirinktąją. Tiksliai nupasakojau pievelę, kur mes lauksime. Paaiškinau, kad arkliai sukabinti ganysis pievelėje, o mūsų ginklai bus padėti atokiau nuo mūsų. Likus pusei kilometro iki mūsų, į susitikimą einantys istrebiteliai savo ginklus turi perduoti nešti vienam asmeniui ir t. t. Pabrėžiau, kad, jei šios sąlygos jiems nepriimtinos, susitikimo atsisakau.

Išklausęs mano nurodymų, istrebitelis nukūrė pas „savuosius". Mudu su Jockumi nusileidome į pievelę ir, išpildę sutartas sąlygas, ėmėme lūkuriuoti. Vyrams buvo menkas malonumas mirkti vandenyje. Pradėjo kilti abejonės — o gal istrebiteliai turi dar gudresnį sumanymą, kaip mus sudoroti. Vienas asmuo, praplėšęs kluono stogą, stebėjo apylinkę, ir, pamatęs priešą, turėjo mums duoti sutartinį ženklą.

Pagaliau sulaukėme ženklo — istrebiteliai artinasi iš tos pusės, iš kurios ir tikėjomės. Netrukus juos ir patys pamatėme kelių šimtų metrų atstumu. Ėjo vorele, tačiau visų ginklai buvo ant pečių. Iš pradžių pamaniau, kad jie neapskaičiavo atstumo ir todėl nesilaiko iškeltos sąlygos. Atstumas tarp jų ir mūsų vis mažėjo. Keli nusiėmė šautuvus nuo pečių ir nešėsi rankose. Mes abu atsistojome, bet savo ginklų vis dar nelietėme, nes visiškai pasitikėjome vyrais. Pagaliau aš sušukau: „Prašau ginklus perduoti vienam asmeniui!" Istrebiteliai, matydami, kad mes iš tikrųjų be ilgųjų ginklų, mano paliepimo nevykdė ir pradėjo skleistis vilnin. Tuo metu jie buvo nuo mūsų maždaug 20—30 metrų — kaip tik ties ta vieta, kur gulėjo mūsų vyrai. Tuomet aš sušvilpiau. Žaibo greitumu prieš pat istrebitelius išdygo partizanai šaukdami: „Rankas aukštyn!" Šeši istrebiteliai pakėlė rankas.

Istrebitelį, kuris atvedė mums „draugus", pasikviečiau nuošaliau, atidaviau šautuvą ir, palinkėjęs laimingai išsislapstyti, atsisveikinau. Likusiems paaiškinau, jog jie nuginkluoti dėl to, kad nesilaikė sutartos sąlygos — į vamzdžius buvo suleidę šovinius. Įsakiau visiems laikyti

rankas už nugaros,ir, stropiai saugodami, nusivarėme juos į stovyklą.

Labai nustebo vyrai, pamatę atvarytus gyvus istrebitelius, bet dar daugiau nustebo ir suglumo istrebiteliai, kai pamatė tiek partizanų, o tarp jų ir pažįstamų veidų.

Gaišti ir dabar nebuvo galima, nes paaiškėjo, kad istrebitelis, kuris buvo pasiėmęs dviratį, draugams išėjus į susitikimą, išvažiavo Alovėn informuoti juos siuntusiuosius.

Paskubomis parašėme kelis egzempliorius atsišaukimų, kuriuose likusieji Alovės istrebiteliai buvo raginami pereiti pas partizanus — kaip kad padarė jų draugai. Po atsišaukimais pasirašė visi suimtieji. Kitą dieną lapeliai buvo išlipinti Alovės miestelyje ir kitur. Kiek jie turėjo įtakos tiems kitiems, sunku pasakyti, tačiau po kiek laiko dar du istrebiteliai perėjo pas partizanus, bet vėliau jie užsiregistravo, ir tolesnio jų likimo nežinau.

Iš suimtųjų sužinojome, kokio stiprumo ir kokiuose postuose naktimis išstatoma Alovės miestelio apsauga.

Nusikalstami suimtųjų darbai papildomai paaiškėjo per Partizanų karo lauko teismo posėdį, kuris vyko dalyvaujant visiems partizanams. Karo lauko teismo nuosprendis — mirties bausmė sušaudant. Sprendimas įvykdytas vietoje.

Po to visa stovykla pakilo ir sparčiai pajudėjo Nemunaičio miško link.

PRIESAIKA

Apsistojome Noškūnų miške. Per kitos nakties žygį vyrai konfiskavo tris centnerius sviesto iš Makniūnų pieninės. Turimo maisto pakako kelioms dienoms.

Daktarą palikau vietoj savęs, o pats su Klevu ir Roku (Rokas Barysas, buvęs policijos tarnautojas, kilimo nuo Ryliškių) popiečiu išjojau Nemunaičio bažnytkaimio link. Nemunaičio bažnytkaimis vienu šonu tiesiog atsiremia į mišką, todėl prijojome visai arti — tik likus kokia 150 m nulipom nuo arklių. Roką palikę saugoti arklius, Klevas ir aš, slapstydamiesi už pušų, įslinkome į vienuo-

lyno kiemą. Mūsų jau laukė, nes šis susitikimas — tartis dėl išpažinties ir priesaikos — buvo suderintas iš anksto. Greitai susitarėme, kad kitą naktį vyrai atvyks vienuolynam Ten mūsų turėjo laukti dar du kunigai. Atsisveikinome su dvasininkais ir, sėdę ant arklių, pasileidome pas savuosius.

1945 m. birželio mėn. 2 d. temstant visa įgula jau buvo prie pat bažnytkaimio. Iš anksto buvau paskyręs žmones keturiems lauko sargybos postams ir nurodęs, kaip kuriuo atveju veikti. Tik gerai pritemus sugužėjome vienuolyno kieman. Buvo 120 vyrų, tačiau tvyrojo visiška tyla, nes bažnytkaimis neturėjo įtarti, kad mes čia. Antrame koplytėlės aukšte įvyko įspūdingos pamaldos. Vyrai karštai meldėsi. Daugelio akyse spindėjo ašaros. Koplytėlėje visi netilpo, vyrai keisdavosi. Koplytėlėje ir kieme keturiose vietose buvo klausoma išpažinčių. Atvykusieji atlikti išpažintį, duoti priesaiką, paprašyti Aukščiausiąjį suteikti palaimos Tėvynei, artimiesiems ir sau, rankose laikė ginklus, nes esamomis aplinkybėmis kitaip nebuvo galima. Aš stebėjau, kaip viskas vyksta, rūpinausi, kad kuo greičiau viską atliktume ir laiku atsitrauktume saugesnėn vieton.

Pamaldos baigėsi. Vyrai atliko išpažintį ir priėmė Švenčiausiąjį. Artinosi iškilmingos priesaikos priėmimas. Prieš altorių buvo pastatyta taburetė, užtiesta trispalve. Ant jos padėtas kryželis ir mano trumpasis ginklas. Kunigas pusbalsiu, bet aiškiai ir įspūdingai skaitė priesaikos tekstą. Mes, iškėlę dešines, tyliai kartojome priesaikos žodžius. Dievo akivaizdoje tvirtai pasižadėjome teisingai ir ryžtingai tęsti pradėtą kovą prieš okupantą, kuris, pamynęs po kojomis visus Dievo ir žmogaus įstatymus, negailestingai naikina visa, kas yra šventa, kilnu ir brangu. Aš priėjau pirmas. Pabučiavau kryželį, trispalvę ir ginklą. Tą pat padarė visi vyrai. Po to kunigas dar pasakė keletą prasmingų žodžių, tuo ir baigėsi šis iškilmingas aktas. Padėkojom dvasininkams, ir netrukus vėl atsidūrėm Noškūnų miško prieglobstyje...

KAUTYNĖS SU MERKINĖS ISTREBITELIAIS

Žaibo, Vėžio būriai ir kiti mano žiniai nepriklausantieji vyrai atsiskyrė nuo mūsų jau kitą dieną ir patraukė į savo veikimo rajonus. Mes kol kas likome Noškūnų miške. Apsistojome prie partizano Jono Sasnausko tėviškės.

Vadovavimą vyrams vėl perdaviau Daktarui, o pats su Klevu išjojau į Nedingę tvarkyti Nedingės būrio organizacinių reikalų. Buvo sutarta, kad už poros dienų mes abu prisijungsime prie vyrų Pilkionių miške.

Nedingės miške susitikome to būrio vyresniuosius: Gegutį ir Paukštį. Be kita ko, jie pasakė turį sužeistą vyrą,— per neatsargumą jis kambaryje iššovė iš raketininko. Raketa perskėlė jam žandikaulį ir vos neuždegė trobos. Prašė, kad mes tą ligonį kiek paglobotume, nes pas mus yra gailestingoji seselė ir didesnė atsarga vaistų. Aš sutikau ir nurodžiau laiką bei vietą Varčios miške, kur minimas partizanas turėjo būti atgabentas. Taip pat susitarėme, kad birželio mėn. 11d. jie su visais būrio vyrais atvyks į Varčią nurodyton vieton. Tada galutinai numatysime tolesnius Nedingės būrio veiklos uždavinius.

Sutvarkę dar kai kuriuos reikalus, patraukėme į Pilkionių mišką. Pakeliui iš gyventojų sužinojom, kad prie Nemunaičio įvykusios partizanų kautynės su istrebiteliais.

Greit pasiekėme ir Pilkionių mišką, kur radome ką tik iš kautynių grįžusius vyrus. Daktaras papasakojo, kaip viskas vyko.

Jo vadovaujami vyrai buvo apsistoję prie Galintankos kaimo. Jie sužinojo, kad į kaimą atvyko 20 Merkinės istrebitelių konfiskuoti gyventojų turto. Tuoj pat buvo nutarta grįžtančius išgamas pamokyti. Pastojo jiems kelią. Tačiau kautynių nepavyko pradėti taip, kaip buvo numatyta. Vieną iš partizanų būrininkų per anksti pastebėjo žydas, vadovavęs istrebiteliams. Žydas iššovė. Tada prasidėjo kautynės. Istrebiteliai jau buvo gerokai įsileisti į partizanų tarpą. Žydas ėjo paskutinis ir būrininką pastebėjo apsupimo sparne. Taigi jis pirmas ir paspruko sveiku kailiu. Jo bendrininkams buvo kebliau, kilo baisi panika. Arčiau savo vado buvę stribai suskubo išnerti gyvi. Kiti

sulindo į viksvas, suniro vandenin ir pan. Vyrai juos greit apsupo. Visi jie buvo nukauti vienoje ar kitoje vietoje. Partizanai išbraidžiojo viksvas ir „draugus" išrankiojo aliai vieną. Buvo nukauta dvylika istrebitelių, paimti jų ginklai. Kai kurie pabėgo sužeisti. Vienas ištrukusiųjų, be kvapo bėgdamas, jau buvo pasiekęs Kampų kaimo laukus. Jis, matyt, buvo labai ištroškęs ir norėjo iš skersai vieškelį tekėjusio upelio atsigerti. Vėliau žmonių buvo rastas kniūpsčias su įnerta nosimi į vandenį. Kai kurie gyventojai kalbėjo, kad šis istrebitelis turėjęs širdies ligą ir dėl to čia gavęs galą, nors ir nebuvo sužeistas kautynių metu. Apie jį žmonės tuoj pranešė vienam partizanui, tuo metu paleistam į namus asmenišku reikalu. Šis įsigijo naujutėlį priešo ginklą. Tarp partizanų nebuvo nei nukautų, nei sužeistų. Visi buvo labai patenkinti ir dar ilgai dalijosi kautynių įspūdžiais, nagrinėjo padarytas klaidas ir mokėsi iš drąsą ir sumanumą kautynių metu parodžiusių draugų.

ISTREBITELIO ATSIVERTIMAS

Visi buvome gerokai išvargę, todėl ir aš pabudau jau saulutei patekėjus. Sargybos viršininkas pranešė, kad skyrius iš nakties žygio grįžo laimingai. Pargabenta maisto, konfiskuotas arklys ir areštuotas istrebitelis.

Atsikėliau ir nuėjau susipažinti su naujuoju „svečiu". Jis atrodė nusiminęs ir galbūt meldėsi, nes lūpos krutėjo. Smalsuoliams, kurie jau buvo ratu apstoję „draugą", liepiau eiti prie savo skyrių. Pasilikome trise: aš, sargybinis ir „draugas". Suimtasis puolė bučiuoti man kojas ir rankas prašydamas dovanoti gyvybę. Jis sakėsi nesąs padaręs nieko bloga; be ginklo parėjo į kaimą su savo šeima pasitarti, kaip jam iš nemalonių istrebitelio pareigų pasitraukti, ir tuo metu vyrai jį užtikę. Istrebiteliu tapęs tik dėl to, kad išvengtų kariuomenės. Tą galį paliudyti visi Ilgininkų kaimo gyventojai. Jis, būdamas tarnybos pareigose, net suimtąjį paleidęs. Paleistojo pavardė — Bronius Čeplikas iš Vinkšninės kaimo. Kaip tik tuo metu sargybinis davė man ženklą, kad turįs kažką pasakyti.

Jis informavo, kad asmuo tokia pavarde yra mūsų kuopoje ir kad jo slapyvardis Strazdas. Baigęs apklausinėjimą, įsakiau partizanui atnešti kastuvą ir prižiūrėti, kad suimtasis tuoj pat išsikastų duobę. Paliepiau suimtajam girdint, nes norėjau sudaryti jam įspūdį, kad būsiąs nubaustas mirties bausme,— tada, norėdamas išvengti mirties, viską teisingai pasakos. Po to nuėjau į stovyklą ir įsakiau Strazdui prisiartinti prie suimtojo istrebitelio ir, jam to nepastebint, gerai įsižiūrėti į jo veidą. Paskui ateiti pas mane. Po kiek laiko Strazdas pranešė, kad suimtąjį jis pažįsta — tai tas pats istrebitelis, kuris leido jam pabėgti, kai buvo areštuotas. Buvę taip: istrebitelis nulydėjęs Strazdą išvietėn; tuomet jis paprašęs leisti pabėgti; istrebitelis sutikęs — tik Strazdui jau toli nubėgus, sukėlęs aliarmą, kad pats turėtų kaip pasiaiškinti.

Netrukus, pasikvietęs du būrių vadus, nuėjau prie suimtojo. Pastarasis jau buvo išsikasęs duobę ir sėdėjo ant jos krašto. Dabar jis iš tikrųjų karštai meldėsi, nes manė, kad gyvena paskutines minutes. Pasakiau, kad, Karo lauko teismui reikalaujant, dar kartą duotų parodymus ir, svarbiausia, papasakotų, kaip veikia stribai. Jam baigus kalbėti, pasakiau, kad atėjo laikas paskelbti ir įvykdyti teismo nuosprendį. Suimtojo paskutinis pageidavimas buvo toks: pranešti namiškiams jo likimą ir paprašyti, kad pasimelstų už jo vėlę. Kiek pagalvojęs, pakeitė savo prašymą — namiškiams nieko nepranešti, nes jo motina tokios žinios neišgyvensianti. Paskelbiau nuosprendį: istrebitelis išteisintas, jam grąžinamas arklys; turi atsisakyti istrebitelio pareigų ir gyventi ūkyje.

Suimtasis sutriko. Jis dar kurį laiką negalėjo suvokti, kad jam dovanota gyvybė. Po to vėl puolė bučiuoti kojas ir rankas. Mes, žinoma, neleidome. Jam smulkiai paaiškinau, kodėl yra išteisintas. Tuomet istrebitelis susigraudinęs pareiškė: „Penkiolika metų nesu buvęs išpažinties. Sėdėdamas ant krašto duobės, kurią pats išsikasiau, supratau, kas yra gyvenimas ir kuriuo keliu reikėjo eiti. Rytoj anksti einu į bažnyčią ir su Dievu daugiau niekuomet nebesiskirsiu". Po to sėdo ant arklio ir taip dūmė, kad net riešutojų šakos bangavo. Mes gerai nusiteikę grįžome į stovyklą.

Vėliau sužinojome, kad minėtas istrebitelis tikrai metė savo nelemtą tarnybą ir, tarsi iš naujo gimęs, uoliai triūsė namuose ir gražiuoju gyveno su kaimynais.

VĖL VARČIOJE

Išsiskiriant su Žaibu ir Vėžiu, buvo susitarta, kad visi susitiksime maždaug po savaitės Varčioje.

Turėjome bendrų reikalų. Reikėjo nusistatyti visas veikimo rajonų ribas. Artimiausiu laiku buvo sutarta pulti Alovės miestelį. Taip nusprendėme slaptame vadų pasitarime.

Vyrų buvo daug. Daugelis iš jų dar neturėjo jokio ugnies krikšto. Norėjome padaryti atranką, nes norinčių stoti į partizanus buvo labai daug.

Kažkokiu būdu gyventojai sužinodavo mūsų stovyklavimo vietas ir norintieji partizanauti ateidavo kartais net su savo tėvu ar motina prie pačios stovyklos. Dauguma tuomet tikėjo greita pergale ir norėjo, kad ir jų sūnūs būtų vertinami kaip prisidėję prie Lietuvos laisvės kovos. Dar ir dabar prisimenu vienos motinos iš Meškasalio apylinkės pasakymą: „Ponuli, tik būkite tokis geras ir priimkit mano Juozuką. . . Jeigu po kokios savaitės pasikeis valdžia, tai kaipgi jis pasirodys prieš kitus. . T a s Juozukas dar neturėjo aštuoniolikos metų ir atrodė tikras lepūnėlis. Sunku buvo įtikinti motiną, kad nėra reikalo karščiuotis ir kad jos Juozukas dar tegu palaukia. Į partizanus jo nepriėmėme. Panašių atsitikimų buvo ir daugiau. Norintiems stoti į partizanus, dažniausiai sakydavom: palaukite savaitę kitą — tuomet gausite galutinį atsakymą.

Gyvenimas parodė, kad kai kurie mūsų nepriimtieji buvo kur kas vertesni už tuos, kurie mums atrodė labai kovingi. Štai kad ir trijų vyrukų iš Davainiškių ir Meškasalio kaimų elgesys per jiems surengto bolševikinio teismo viešą posėdį.

Dviejų pavardes atsimenu: Barysas ir Ivanauskas. Apie jų „įžūlų laikymąsi viešojo teismo metu" (taip vertino bolševikai) rašė net Alytuje leidžiamas „Tarybinės Dzūkijos" laikraštis. Tuo galės įsitikinti kiekvienas,

kuris pavartys bolševikinės spaudos archyvo puslapius. Tai tie pilkasermėgiai berneliai net tokiomis aplinkybėmis nepabūgo priešui viešai į akis pasakyti, už kokius šventus idealus jie nebijo mirti.

Sumanymas pulti Alovės miestelį kilo po to, kai **sučiupome** šešis Alovės miestelio istrebitelius. Iš jų sužinojome, **kaip** miestelio įgula pasirengusi gintis. Paaiškėjo, kad užpuolimo atveju istrebiteliai nė nemanė stengtis atsilaikyti. Tarp pačiuptųjų stribų buvęs jų dešimtininkas papasakojo, jog „načialstva" mananti, kad Varčios miške yra per 300 partizanų, Pilkionių miške — apie 150, Vabalių miške — taip pat koks 100 ir t. t.

Dėl to mes nusprendėme Alovę pulti dieną. Nutarėme susirinkti Varčioje ir viską susitvarkyti. Po puolimo Žaibas planavo pasitraukti į Kalesninkų mišką, Vėžys — Onuškio link, o mes — pasiekti Subartonių mišką.

Taigi visi vėl sugužėjome Varčion, nors nemanėme ten pasilikti ilgiau kaip savaitę. Vieną skyrių pasiunčiau į Makniūnų pieninę konfiskuoti sviesto. Vyrai, atlikę uždavinį, turėjo atvykti tiesiog į Varčios mišką.

Kaip ir paprastai, ilga vilkstine per Kudariškių kaimą įžygiavome Varčion. Vienai dienai apsistojome netoli pakraščio. Užmezgėme ryšį su Žaibu, Vėžiu ir „miško komendantu". Miško komendantu (taip buvo vadinamas Jonas Čiaplikas iš Raudonosios Alovės) turėjome pasikliauti dėl to, kad jis geriausiai žinojo šį mišką ir galėjo mums parinkti tinkamą stovyklavietę dešinėje mišką kertančio vieškelio pusėje.

NAUJOJI STOVYKLA

Apsistojome kiek arčiau Meškučių kaimo. Kiekvienas skyrius pasistatė palapinę 15—20 m atstumu viena nuo kitos. Palapines apklojome storu eglių šakų sluoksniu — taip įrengtų būstų neperlyja. Gerai išpynę palapinių galus, šiek tiek apsisaugodavome ir nuo uodų, kurių šlapiame Varčios miške visuomet milijardai.

susidėjo net iš dviejų „kambarių" — miegamojo ir tarnybinio. Vyrai pripjaustė daug trinkų, kurios atstodavo kil-

nojamas kėdes darbo, posėdžių ir pasitarimų metu. Stovyklą įsirengėme gana greit, visi buvo patenkinti.

Kaip tik tuo metu į partizanus priėmėme elektromonterį iš Alytaus miesto. Į stovyklą jis atsigabeno du naujus telefono aparatus ir didelį kiekį kabelio. Buvo numatyta Žaibo ir mūsų stovyklas sujungti slaptu telefono ryšiu. Tada būtume galėję keistis žvalgybinėmis žiniomis.

NEDINGĖS BŪRIO ATVYKIMAS

Atėjo diena, kai Nedingės būrys turėjo atvykti į Varčios mišką. Susitikimui paskirta vieta buvo dar šiauriau Žaibo stovyklos. Trise išjojome ta kryptimi, nes gavome žinių, kad būrys švintant su didele manta atsikėlė į mišką.

Tuo momentu, kai jojome pro skersai mišką einantį vieškelį, kažkoks asmuo, buvęs maždaug per 100 m nuo mūsų (man atrodė, kad jis su rusiška miline) stryktelėjo miškan. Mes specialiai pajojome ta kryptimi pasižvalgyti, bet daugiau nieko nepastebėjome. Nusprendėme, kad greičiausiai vieškeliu bus ėjęs koks nors žmogus, kuris, pamatęs jojant ginkluotus, pasitraukė iš kelio.

Jojome miško keliuku šiaurės kryptimi. Dar ilgai negalėjau atsikratyti minties, kad matytas žmogus su miline, nors ir be ginklo, galėjo būti rusas.

Netrukus prijojome daugiškių stovyklą. Ant vieno keliuko turėjo būti sargybinis, bet jo nebuvo matyti. Tai mane nustebino, įdėmiai apsižvalgiau ir pamačiau, kad sargybinis kelis metrus pasitraukęs nuo keliuko ir užsiglaudęs už krūmo. Jis buvo visiškai nuogas — kaitinosi saulėje. Pamatęs mus, tik šautuvu tegalėjo užmaskuoti savo adomišką uniformą. Pasišaukiau jį ir paaiškinau, kad taip daryti būnant sargybos poste jokiu būdu negalima, nes, kilus staigiam pavojui, ko gera, tektų dumti per šakas tokia uniforma. Sargybinis ėmė rengtis, o mes nujojome toliau.

Nedingės būrį — maždaug 20 vyrų — radome jau belaukiantį. Vyrai papasakojo, kad iš vakaro, prieš vykdami Varčion, jie dar užsuko į Nedingės bažnytkaimį, ku-

riame ką tik buvo sustojusi rusų vilkstinė, grįžtanti iš Vokietijos su gyvuliais ir kitokia manta. Partizanai sumaniai pavaizdavo, kad jų daugybė, išvaikė rusus ir, pasiėmę septynis geriausius arklius, keletą karvių ir vieną gurguolę, prisidėję įvairių daiktų, ilga vilkstine atžygiavo vieškeliu Varčion.

Dabar jie, vesdamiesi karves, raiti, važiuoti ir pėsti, patraukė į mūsų stovyklą. Nedingiečiams labai patiko mūsų didžiulė ir puikiai įrengta stovykla. Dauguma iš jų pareiškė pageidavimą pas mus pasilikti. Tik tie, kurie dar turėjo rūpintis savo šeimų nariais, norėjo likti arčiau namų.

Vyrams pailsėti užleidome kelias palapines, o aš su mūsų ir jų stovyklos vyresniaisiais bei specialiai posėdžiui išrinktais įgaliotiniais pradėjau tarnybinius pasitarimus. Svarstėme įvairiausius klausimus. Sprendimus reikėjo padaryti tą pačią dieną, nes vakare turėjau išjoti į kelionę, kurioje planavau išbūti 2—3 dienas. Posėdžio metu priėmėme šiuos nutarimus:

1. Po penkių šešių dienų pulti Alovę.
2. Nedingės būrys pereina visiškon mūsų priklausomybėm
3. Nedingės būrio vyrams, kuriems būtina nuolatos rūpintis savo šeimų nariais, leidžiama partizanauti arčiau namų.
4. Kuriamas atskiras raitųjų partizanų būrys.

PARTIZANŲ VADOVYBĖS KLAUSIMAS

Dar mokytojaudamas Alytaus seminarijoje ne kartą buvau girdėjęs apie partizanų kautynes su okupantais. Įsidėmėjau Miroslavo miestelio puolimą. Šios operacijos metu buvo nukauta 17 rusų ir istrebitelių. Alytuje plačiai buvo kalbama ir apie didžiules Paverknių kautynes, apie kitus susirėmimus.

Iš įvairių pasakojimų supratau, kad jau tuo metu Miroslavo kautynėms vadovavo atsargos jaun. leitenantas Gudynas. Daug visokiausių istorijų girdėjau ir apie į šiaurę nuo Jiezno veikiantį garsųjį Žaliąjį Velnią. Todėl su-

sidariau nuomonę, kad partizanai pavaldūs vienai aukščiausiajai vadovybei, kad jie tvarkosi kaip kariuomenėje — pagal tos vadovybės duodamus bendrus nurodymus. Tik partizanaudamas sužinojau, kad iš tikrųjų yra kitaip.

Jokios Dzūkijos krašto partizanus jungiančios vadovybės iš pradžių nebuvo. Visame Dzūkijos krašte kūrėsi daug savarankiškai veikiančių partizanų būrių. Tiems būriams vadovaudavo dažniausiai mokytojai (tarp jų buvo ir atsargos leitenantų), taip pat kaimuose jaunimo tarpe turėję autoritetą puskarininkiai ar buvę valsčių bei apskričių tarnautojai. Taigi be jokių abejonių galima sakyti, kad tiek pati Lietuvos laisvės kova, tiek aukštesnioji partizanų vadovybė buvo ne kieno nors primesta: ji pradėta organizuoti ne iš viršaus, o iš apačios — iš tyriausios Lietuvos kaimo jaunuomenės. Partizanų aukštesnioji vadovybė susiformavo palengva, iš demokratišku būdu išrinktų vadų, kuriais Lietuvos kaimas pasitikėjo. Šiandien aš, jau aštuntus metus einantis įvairias pareigas partizanų vadovybėje, drįstu tvirtinti, kad tik dėl to Lietuvos laisvės kovos sąjūdis šiuo metu yra gyvas ir nepalaužiamas iki paskutinio kovotojo. Priešingu atveju mes jau po dvejų laisvės kovos metų būtume pakrikę kaip Grigo bitės.

Dainavos šalies partizanai šiandien nepalaužiami ir vieningi, nes visi esame lygūs kovos broliai ir tarp mūsų nėra nei pono, nei tarno, nei buožės, nei berno, nes kovojame ne dėl dvaro ar aukštos ir pelningos vietos. Mes visi teturime vieną troškimą: iškovoti Lietuvai laisvę ir, jei Dievo bus leista, su visa tauta dalyvauti toje neįsivaizduojamo džiaugsmo šventėje, su visa tauta kurti tikrai laisvą, kultūringą, demokratijos principais pagrįstą nepriklausomos Lietuvos gyvenimą.

Iki 1945 m. birželio mėn. 11d. buvau užmezgęs ryšius su Žaibo ir Vėžio būriais ir su dar menkai organizuotais Nedingės partizanais.

Žaibas buvo sakęs, kad ryšio su juo ieško partizanai nuo Punios krašto. Jis ir Vėžys jau palaikė ryšį su Daugų-Valkininkų kryptimi savarankiškai veikusiais Pavasario, Vasaros ir Rugio būriais.

Gavome pranešimą, kad į Valkininkų miškus atvykęs kažkoks karininkas iš aukštesnės partizanų vadovybės

ir jau esąs būrio vado Rugio žinioje. ŠSi žinia mane nudžiu**gino.** Nedelsdamas paskyriau susitikimą, kuris turėjo **įvykti** birželio mėn. 12 d.

Prieš kurį laiką prie Varčios miško gyvenantys partizanų bičiuliai pranešė, kad pas juos atsilankė asmuo, turįs **tarnybą** Alytuje. Jis save vadinęs Lietuvos laisvės armijos **(LLA)** vadu. Labai norėjęs susitikti su Varčioje gyvenan**čiais** partizanais. Partizanų bičiuliai prisipažino, kad pas juos užeinąs pats partizanų vadas Žaibas. Tuomet minė**tas asmuo** paliko pas juos LLA programą ir kai kurias **kitas** instrukcijas. Žaibas visa tai jau turėjo savo ranko**se ir buvo** nustatęs susitikimo su alytiškiu vietą ir laiką.

Aš, Žaibas ir Vėžys smulkiai išnagrinėjome LLA pro**gramą,** instrukcijas. Susitikimas įvyko Varčios miške. **Dalyvavom** aš, Žaibas ir Vėžys. Iš Alytaus atvyko pažįs**tamas** mokytojas Vladas Pielikis. Jis nesitikėjo čia rasti **mane.** Vladas prisipažino, kad jis joks LLA vadas, o tik **to** pasivadinusiojo LLA vadu ryšininkas, kuris per jį norįs **mums** įsakinėti. Tariamasis LLA vadas kėlė įtarimą (ypač **jo mums** pateiktos anketos, kuriose reikalaujama išvardy**ti visų** partizanų slapyvardžius ir tikrąsias pavardes, tu**rimų ginklų** rūšį ir skaičių). Be to, tariamasis LLA vadas **gyveno** legaliai, turėjo tarnybą. Mes tiesiog neįsivaizda**vome,** kaip jis galėtų konkrečiai vadovauti. Juk jis kiek**vieną** dieną galėjo būti suimtas, galėjo išduoti mus pačius **bei** ryšininkus. Pagaliau, tarkim, kad jis iš tikrųjų LLA **vadas** Alytaus apskričiai, bet mums vis tiek buvo nepri**imtina** šios organizacijos politinė programa. Mes buvome **tos nuomonės,** kad partizaninės kovos laikotarpiu nedera **leistis** į jokias politines rietenas. Jau anksčiau Pielikis **buvo sakęs,** kad LLA vadovybės klauso visi partizanai, **išskyrus** mus ir tuos, kuriems vadovauja nepriklausomy**bės** metais Alytaus apskrities komendanto pavaduotoju **dirbęs** Jačys (Ąžuolis).

Tariamajam LLA vadui per Pielikį buvo duotas toks atsakymas: be mūsų vadovybės sutikimo LLA vadovybei paklusti negalime; galutinis atsakymas bus duotas vė**liau.**

Iš tikrųjų mes jokios aukštesnės vadovybės dar neturėjome, o ir apie LLA išgirdome pirmąkart. Tikėjomės

artimiausiu laiku kaip nors susisiekti su tuo Ąžuoliu ir iš aukštesnės vadovybės atvykusiu karininku; tada galėsime orientuotis, prie ko prisidėti ir kam paklusti.

Patarėme ir pačiam Pielikiui būti apdairesniam ir atsargesniam. Nuojauta mūsų neapvylė. Netrukus jis buvo suimtas; kai Pielikį varė pro sugriautą geležinkelio stotį, jam pavyko parblokšti ginkluotą palydovą ir pasprukti iš priešo nagų. Atidūmęs į Varčią, jis įstojo į mūsų gretas.

Šia proga reikia pažymėti, kad Dainavos šalyje niekur neveikė partizanai LLA vardu. Jie visur vadinosi tik Lietuvos partizanai — taip buvo pasirašinėjama po proklamacijomis ir pan. Ir vėliau, esant vienai partizanų vadovybei, jungiančiai visus Dainavos apygardoje veikusių partizanų dalinius, pavadinimas nepasikeitė, tik visų raštų kertiniame štampe ir antspauduose buvo susitarta rašyti: Pietų Lietuvos partizanai /PLP/.

1945 m. birželį priėjau išvadą, kad reikia stengtis užmegzti ryšį su toliau nuo mūsų veikiančiais partizanų daliniais ir tuo būdu pasiekti aukštesnę partizanų vadovybę.

VYKSTAME SUSITIKIMAN

Nedingės būrio vyrai, tie, kuriems buvo leista partizanauti savo apylinkėse, birželio vienuoliktosios vakare išvyko iš Varčios. Su mūsiškiais liko tie, kurie pageidavo visą laiką gyventi drauge.

O aš tą patį vakarą turėjau išjoti susitikiman su iš Vilniaus atvykusiu leitenantu Aru, kuris jau du mėnesius buvo pas partizanus, veikusius Daugų—Valkininkų pusėje. Iš mūsų stovyklos į kelionę išsiruošiau tik aš vienas. Labai norėjo drauge joti Jūrininkas, bet jo kojos dar nebuvo visiškai išgijusios, todėl visaip stengiausi jį nuo to atkalbėti. Bet jis taip prašėsi, kad pagaliau sutikau. Supratau, kad jam labai įkyrėjo visą laiką būti miške, norėjosi pajodinėti. Tačiau aš iš praktikos žinojau, jog nuo ilgo jojimo, ypač tokiems raiteliams kaip mes, taip skauda sėdimąją, kad po to kelias dienas net eiti būna sunku; be to, man atrodė, kad balno kilpos jojant gali liesti Jūrininko kojų žaizdas.

Visi palinkėjo mums kuo geriausios kloties kelionėje. Pavedžiau Daktarui vadovauti vyrams. Ir mudu išjojome Žaibo stovyklos link.

Dar gerokai prieš temstant pasiekėme Žaibo ir Vėžio, būrių stovyklą. Kaip ir tikėjausi, Jūrininką jau reikėjo iškelti iš balno, nuo tolesnės kelionės jis atsisakė. Iš Žaibo stovyklos kelionėn rengėsi būrio vadas Vėžys ir partizanas Kūkalis. Vėžys susitikimo metu turėjo atstovauti ir Žaibo būriui, o Kūkalis vyko kaip vedlys. Pats Žaibas į susitikimą nevyko, **ne3** nebūtų likę kam vadovauti abiem būriams. Jūrininkas liko pas Žaibą ir žadėjo kitą dieną grįžti į savo stovyklą.

KELIONĖJE

Temstant visi trys išjojome į Varčios pakraštį ties Bogušiškių kaimu. Pasileidome į senąjį geležinkelio pylimą, kuris ėjo nuo Alytaus į Varėną. Pakeliui dar užsukome pas vieną gyventoją pasiteirauti, kokia padėtis. Ūkininkas papasakojo, kad pavakare nuo Alovės pylimu rusai nuvarė didžiulę galvijų bandą. Nakčiai galį apsistoti ties Rimėnų raistais. ŠSi žinia mums kėlė šiokį tokį susirūpinimą, nes kaip tik pro tą vietą būtinai turėjome joti. Raistai prie Rimėnų yra labai dideli ir neperjojami. Norėdami pasiekti kelionės tikslą, būtinai turėjome joti pylimo ruožu.

Birželio vienuoliktosios naktis buvo be jokio vėjelio, šviesi. Pradžioje, net nenulipdami nuo arklių, aiškiai matėme nutraukusios vilkstinės pėdsakus. Artėjome prie Rimėnų. Sustojome, pririšome arklius prie krūmų, augusių šalia pylimo, ir nuslinkome pas vieną gyventoją pasiteirauti, kas girdėti.

Ūkininką greit prisižadinom. Jis atidarė duris, tačiau, pažinęs Kūkalį, labai persigando ir tarė: „Vyrai, pas mus ką tik buvo rusai. Dalis jų nakvoja pas kaimyną, kiti prie pylimo saugo gyvulius".

Dabar mes jau itin atsargiai slinkome prie savo arklių. Pasitarėme, ką daryti toliau. Nutarėme iššvalgyti Pylimą ir tik tada spręsti. Pylimo šonu paslinkome kokius

300 metrų ir jau dviejose vietose išgirdome garsiai besikalbančius gyvulių apsaugoje budinčius rusus. Vienoje vietoje jie buvo susikūrę laužą, apie kurį visi sėdėjo ratų. Girdėjosi ir moterų balsai. Šioje vietoje neperbrendamas raistas buvo maždaug 50 metrų atstumu nuo pylimo. Gyvuliai, matyt, labai nuvarginti kelionės, gulėjo per 10—15 metrų nuo mūsų. Jų buvo daug. Sargybiniai dar nemiegojo.

Priėjome išvadą, kad prajoti nepastebėtiems greičiausiai nepavyktų. Kūkalis pasakė apytikriai žinąs kitą kelią, apsukantį raistus nuo Daugų pusės, bet tektų daryti labai didelį lanką. Vis dėlto nutarėme pasinaudoti šiuo jo pasiūlymu. Šiek tiek pagrįžome, kol pasiekėme kelią, kuriuo turėjome joti aplink. Pajojėję kokį puskilometrį, vėl užėjome pas gyventoją, norėdami išsiaiškinti patį kelią ir pasiteirauti, kas dieną buvo girdėt tose apylinkėse, pro kurias mums teks joti.

Išsigandęs ūkininkas pranešė, kad už kokio kilometro mūsų numatyta kryptimi yra apsinakvoję apie 700 rusų kareivių, jo ir kaimynų manymu, traukiančių į Vokietiją.

Ėmėme pratintis prie minties, kad gali tekti grįžti Varčion. Paprašėme gyventoją duoti mums ilgą virvę ir grįžome prie pylimo. Tikėjomės prislinkti prie galvijų ir kokį trejetą nusivesti miškan.

Vėl pririšome arklius ir prislinkome prie pat galvijų. Sargybinių kalbų jau nesigirdėjo. Nekurstomas laužas blėso. Pačiupti galvijus, ko gero, buvo galima nesukėlus triukšmo. Bet tada dingtelėjo mintis — o gal pavyktų prajoti norima kryptimi. Galvijų atsižadėjome ir nutarėme joti.

Pasisiūliau joti pirmas ne dėl to, kad būčiau buvęs drąsesnis už draugus ar geriau už juos kelią žinojęs, bet todėl, kad mano arklys buvo eikliausias, niekuomet nevengdavo griovio, vandens ir, svarbiausia, jo nereikėdavo per daug raginti. Mano bendrakeleivių arkliai buvo kitokie. Juos tekdavo gerokai pačaižyti vytiniu, kad pasileistų ristele, o ką jau kalbėti apie kelyje pasitaikančių gamtos kliūčių nugalėjimą. Jie būdavo ne tokie vangūs, kai eidavo iš paskos. Ypač neklusnus buvo Kūkalio arklys. Kū-

kaliui atidaviau smagų savo vytinį, o pats išsilaužiau rykštaitę. Laimė, mūsų arkliai jau buvo pripratę prie gyvenimo stovyklose dieną ir naktį, todėl žinojome, kad nesužvings ir neišduos mūsų.

Viską aptarę, nustatę sutartinius ženklus, pradėjome **slinkti** prie apsistojusiųjų. Jau ir laužas liko už mūsų — dešinėje pylimo pusėje. Pajojėjom dar apie 50 metrų. Jojome kokių penkių metrų atstumu vienas nuo kito. Pasiekėm vietą, ištisai nugultą galvijų. Labai nutolti nuo pylimo nenorėjome, nes galėjome įsimalti į klampynes, be to, pylimas buvo geriausias orientyras jojimo krypčiai nustatyti. Prijojom platų griovį, pilną vandens. Per jį maniškiams sunkiai sekėsi pervaryti arklius, kilo nemažas triukšmas. Galvijai ėmė stotis nuo žemės, mes įsimaišėme tarp jų. Staiga 15—20 metrų atstumu nuo mūsų pamačiau du raitelius, kurie tuo pat metu pastebėjo ir mus. Delsti nebuvo galima, bet ir šaudyti nuo arklių nė vienam nebuvo tekę. Pusgarsiai šūktelėjau „Ant pylimo, pirmyn!" ir paspaudžiau arklį. Neatsiliko ir Vėžys su Kūkaliu — čaižydami arklius, šoko ant pylimo. Net prigulę dūmėme pylimu. Netrukus blykstelėjo pirmųjų automatų serijų ugnis. Šen bei ten pradėjo šaudyti iš šautuvų, šūkalioti. Už poros šimtų metrų prilėkėme kažkokį sugriuvusį tiltą. Nenulipę nuo arklių, vargais negalais nusileidome sugriauto tilto šlaitu žemyn ir, arkliams perbridus per upokšnį, vėl užsikorėme ant pylimo. Čia galvijų jau nebuvo matyti, šaudymas girdėjosi tik už mūsų. Sustojom. Trūko Kūkalio. Gal jį kliudė pirmosios automatų serijos? Nutarėme dar palaukti.

Po kiek laiko apačioje išgirdome brazdesį. Užklausėme, kas eina. Atsiliepė Kūkalis. Netrukus ir pats, už pavadžio vesdamas arklį, užlipo ant pylimo. Jis, pasirodo, po pirmųjų serijų su arkliu nusileido nuo pylimo ir papylimiu atslinko prie sugriauto tilto.

Patenkinti leidomės toliau. Švintant pasiekėme pirmą punktą, kuriame turėjo laukti Rugio vyrai.

Tačiau mūsų niekas nelaukė. Pasitraukėm į netoliese esančią pamiškę. Miško pievaitėse pasiganėme arklius. Pamainomis nusnūdome ir mes patys. Tik po pietų nutarėm leistis toliau. Kūkalis sakėsi žinąs Rugio būrio stovyk-

lą, kurioje jie greičiausiai ir busią. Be to, jis pažinojo gyventojus, kurie galėjo padėti rasti Rugio būrį.

Pasibalnojom arklius ir išjojom. Vėžys buvo apsivilkęs treningu, aš — lietpalčiu, o Kūkalis apsisiautęs rusiška miline. Žmonės, kurie matė mus prajojant, greičiausiai pamanė, kad esam rusai ar stribai. Perjojome Daugų-Varėnos plentą ir dar gerokai prieš vakarėjant atsidūrėme prie miško pakraščio, kuriame turėjo būti Rugio stovykla. Jojome visiškai neskubėdami. Kūkalis aiškino, kad Rugio stovyklos sargybinis pro žiūronus mus tikriausiai jau pamatė ir bus pranešęs pačiam Rugiui.

Prijojom tiltą ir pasukom arklius vieškeliu, kuris čia darė vingį aukštyn į krantą. Netrukus jau jojom prastu miško keleliu. Greit pasiekėm ir pačią stovyklą, kuri, deja, buvo tuščia.

Norėjome sukti atgal į vieškelį ir joti į kitą miško pusę, bet kaip tik tuo metu kažkuris pastebėjo ant eglės šakos kabantį karišką diržą su šovininėmis. Nulipom nuo arklių ir nuodugniai apžiūrėjome stovyklą. Radome į vandenį įmestą duonos kepalą ir maišą su virta mėsa. Laužas dar nebuvo užgesęs. Visa tai aiškiai rodė, kad visai neseniai čia gyventa. Turėjo atsitikti kas nors ypatinga, jei partizanai taip netvarkingai paliko stovyklą.

Jau ir patys pradėjome daugiau žvalgytis, paskui, prisirišę prie balno maišą su mėsa ir duona, nutarėme grįžti į pamiškę ir užsukti pas Kūkalio pažįstamą gyventoją pasiteirauti, kas čia atsitiko.

Pamiškėje sužinojome, kad neseniai buvo užėję partizanai, pasiėmė duonos kepalą, mėsos ir nuėjo miškan pietų gamintis. Parodėme mūsų atgabentą mėsą ir duoną. Šeimininkė pažino ir maišą, ir duoną su mėsa. Rusų tą dieną apylinkėje nebuvo matyti, o prieš parą maždaug 700 jų pražygiavo Alytaus link. Paprašėme šeimininką dalį mėsos pervirti iš naujo, o patys išjojom į kitą miško pusę pasiteirauti apie vyrus. Tačiau nieko nesužinojome ir vėl grįžome pas tą patį gyventoją. Pabalnotus arklius paleidome ganytis prie pat miško, o patys, šeimininkų saugomi, prisnūdome.

Jau gerokai sutemus mus prižadino virtuvėje garsiai kalbantis vyras. Išgirdome, kad šnekama apie partiza-

nus. Šeimininkas pranešė, kad atvyko vienas iš Rugio ryšininkų. Paaiškėjo, kad Rugio stovyklos sargybinis tikrai mus pastebėjo, bet palaikė rusais. Kadangi tik prieš dieną čia buvo apie 700 rusų, Rugys saugumo sumetimais staigiai pasitraukė kokius 7 kilometrus raistais. Mes pasirodėme ryšininkui ir paprašėme pasakyti Rugiui, kad kitos dienos rytą atvyktų susitikti su mumis pas šį gyventoją. Naktį labai lijo, todėl miegojome kambaryje.

Rytą Rugys atvyko. Dabar jis smulkiai papasakojo, kaip viskas buvo. Sargybinis Rugiui pranešė apie tris rusų raitelius, jojančius vieškeliu miško link. Rugys manė, kad tai rusų pasiųsti žvalgai. Stovyklos vyrams davė įsakymą kuo skubiausiai griebti ginklus ir, priartėjus prie vieškelio, išsidėstyti. Jeigu žvalgai, jodami vieškeliu, pastebėtų partizanus, be atskiros komandos atidengti ugnį. Po to Rugys su vyrais atbėgo prie vieškelio ir išsidėstė. Vienas partizanas gulėjo už krūmo su kulkosvaidžiu dešimties metrų atstumu nuo vieškelio. Jie mus pamatė, kai iš ūkininko jojome į kitą miško pusę. Pro save praleido neužkabinę, tačiau netrukus dėl to susiginčijo. Kai kurie nerimavo, kad žvalgai galėjo partizanus pastebėti, tik sąmoningai neišsidavė. Jie įrodinėjo, kad reikėjo nupilti ruskius, ir būtų buvusi tvarka. Rugys nebuvo tikras, kad žvalgai nė vieno partizano nepastebėjo. Dėl to jis su vyrais į stovyklą jau nebegrįžo ir skubiai pasitraukė raistais. Po to pasiuntė ryšininką iššvalgyti apylinkę.

Pačiam Rugiui buvo nesmagu pasakoti, jog tik per plauką neiššaudė savųjų! O aš pamaniau — žmogus niekad negali žinoti, kur tavo gyvybei gresia pavojus.

Rugys mums pranešė ir dar nemalonesnę žinią. Vienas žmogus, birželio mėn. 12 d. grįždamas iš Alytaus, girdėjęs baisų šaudymą Varčios miške. Esą apie Varčią nepaprastai daug rusų, kurie net iš patrankėlių šaudo į mišką. Šaudymas girdėjęsis toks stiprus, kad atskirų ginklų nebuvę galima net išskirti — vien ūžimas.

Aš ir mano bendrakeleiviai labai susirūpinome. Buvo aišku, kad Varčioje įvyko kas nors negera. Reikėjo kuo greičiausiai grįžti Varčion — gal mūsų vyrai ir dabar kaunasi, blaškosi po mišką. Žinoma, pranešimas galėjo būti kiek ir perdėtas. Rugys mus įtikinėjo, kad šiuo metu grįž-

ti Varčion gal net neįmanoma, pirmiausia reikia sužinoti padėtį. Jis, partizanas nuo pat pirmų antrosios bolševikinės okupacijos dienų, buvo tos nuomonės, kad mūsų grįžimas po paros nuo kautynių pradžios vyrams nieko nepadės, kad jų greičiausiai šiuo metu Varčioje jau nėra, jie bus pasitraukę. Vis dėlto mes nusprendėme joti į Varčią.

Rugys dar pasakė, kad susitikti su mumis atvykęs Aras, jis laukiąs netoliese su palydovais.

SUSITIKIMAS

Susitikimas su leitenantu Aru įvyko. Susipažinome. Tai buvo jaunas vyras, berods Karo mokyklos paskutinės laidos jaunesnysis leitenantas, vidutinio ūgio, tamsaus raupuoto veido. Jo pavardės nebeprisimenu. Prieš įstodamas į partizanų gretas, gyveno Vilniuje ir mokytojavo. Neseniai vedė.

Aras papasakojo, kad kartą gatvėje jį užkalbinęs aukštesnio laipsnio karininkas ir nurodęs, kad jo kaip karininko pareiga yra vykti į Valkininkų miškus, užmegzti ryšį su partizanais ir jiems vadovauti. Davė žemėlapį ir nusakė, kaip ateityje palaikyti su juo ryšį. Aras įsakymą įvykdė — jau antras mėnuo gyveno su vyrais, bet su minėtu karininku dar nė karto nepavyko susisiekti.

Turiu pažymėti, kad šio jauno vyro mintys buvo labai įdomios, jis atrodė tikras idealistas. Tolesnės partizaninės veiklos metu Aras įrodė, kad toks buvo iš tikrųjų. Tuo metu Arui priklausė Pavasario, Vasaros ir Rugio būriai. Pasidalijome mintimis ir patirtimi, kuri buvo dar labai menka. Nusprendėme kol kas veikti savarankiškai. Numatėme ir konkrečiai nustatėme tarpusavio ryšius, pasižadėjome užmegzti ryšį su aukštesne partizanų vadovybe, nes vis dar tikėjome tokią esant.

Tai buvo mano pirmas ir paskutinis asmeniškas pasimatymas su Aru.

GRĮŽIMAS Į VARČIĄ

Pasitarimui pasibaigus, drauge su Aru, Rugiu ir kitais partizanais pavalgėme pietus. Po to pabalnojome arklius ir išjojome į Varčią. Šįsyk jau kitais keliais. Vakarop, Kūkaliui pageidaujant, užsukome į jo tėviškę. Jį lyg koks nujautimas traukė tėviškėn. Kūkalio namuose buvom **neilgai,** nes kelias į Varčią dar netrumpas. Namiškiai savąjį sutiko labai džiaugdamiesi, bet paskui teko būti graudžių atsisveikinimo scenų liudytoju. Tokius momentus, žinoma, kiekvienam sunku matyti, nes visų mūsų padėtis buvo panaši.

Toliau jojome tik dusyk trumpam sustodami. Naktis buvo vėsi, be vėjo. Dar gerokai prieš auštant pasiekėme Rakatanskų kaimą. Užsukome pas vieną gyventoją pasiteirauti, kas girdėti. Čia galutinai įsitikinome, kad Varčioje vyko didžiulės kautynės. Mus įspėjo, kad dar vakar apie Varčią buvo daugybė rusų, gyventojų nuomone, ir dabar jie apgulę mišką.

Dabar reikėjo skubiai spręsti, ką darysime toliau. Aš ir Kūkalis buvome už tai, kad reikia mėginti prasmukti į mišką. Vėžys tam nelabai pritarė.

Šeimininko duktė parodė keliuką, kuriuo iš pradžių turėjome joti. Paskui pasileidome į pievas ir paklydome. Vietovių nė vienas nežinojome. Matydami, kad iš mūsų klaidžiojimo nieko gera neišeis, orientuodamiesi tik pagal kompasą, vėl išsimušėm į vieškelį ir užsukom pas tą patį gyventoją. Dabar vėl ta pati geradarė palydėjo mus jau iki žymesnio keliuko, vedančio į Varčios mišką.

Skubėjome, nes artinosi metas, kai ims brėkšti. Mūsų manymu, miškas jau turėjo būti visai netoli, bet ir vėl paklydome. Grįžti į vieškelį jau nebuvo kada. Nusprendėme pėsti eiti pas pirmą pasitaikiusį gyventoją, kad susiorientuotume, kokioje vietoje atsidūrėme. Netoliese dunksojo trobesiai. Prislinkome visiškai arti ir įsitikinome, kad sodyba negyvenama. Tuomet nuskubėjome prie kito ūkininko. Trobesiai, prie kurių dabar artinomės, buvo ant kalnelio. Sodyba ir sodelis aptvertas sena tvora. Prie trobos kūdra. Prisilenkę prie žemės, patvoriu prislinko-

me prie pirmo pastato — trobos. Tvora, kai lipau per ją, lūžo. Sustojome ir įsiklausėme. Atrodė ramu. Perėjęs daržėlį, prisėlinau prie lango ir pradėjau pamažu barbenti į stiklą. Kurį laiką troboje buvo visiškai tylu. Pabarbenau dar kelis kartus. Tuomet prie lango priėjo moteris. Aš tyliai paklausiau, ar arti nėra rusų. Šeimininkė nieko neatsakė, bet ir nuo lango nesitraukė. Į visus mano klausimus — koks čia kaimas, į kurią pusę Varčia ir pan. — šeimininkė atsakinėjo vienodai: „Nežinau!" Dabar pastebėjau, kad už moters pečių stovi senukas. Ėmiau aiškinti, kad mes paklydom ir mums svarbu žinoti, ar arti nėra rusų ir kaip greičiausiai patekti į Varčios mišką. Be to, stengiausi numaldyti moters baimę: aš juk ir nesistengiu įrodyti, kas esu, jei šeimininkė pasakys, ar arti nėra rusų ir kuria kryptimi arčiausiai miškas, tai prie jos niekas negalės prikibti, nes klausia ginkluotas.

Man šitaip aiškinant, senukas, visą laiką stovėjęs už šeimininkės pečių, prisiglaudė prie stiklo ir pasakė: „Vyručiai, vyručiai, miškas tiesiai per balą, o pas mus kluone miega daug rusų, ant kiemo jų arkliai!"

Dar labiau prisilenkę, vienas po kito patvoriu nėrėme pakrantėn. Pasiekėme savo arklius ir nujojome nurodyta kryptimi.

Jau brėško. Už kelių šimtų metrų dūlavo lyg ir miškas, kampu išsikišęs į mus. Norėjau pasukti kiek į šalį, bet Vėžys primygtinai siūlė joti tiesiai į artimiausią pakraštį, nes jau sparčiai švito. Paklausiau. Mudu kokių penkių metrų atstumu vienas nuo kito artėjome prie numatytos vietos. Kūkalis buvo atsilikęs maždaug 20 m, nes jo arklys visai nuvargo.

Prieš mus plytėjo avižomis apsėtas laukas, kuriame augo didelis lazdynų krūmas. Iki to krūmo tebuvo likę kokie 5 metrai, kai staiga sutraškėjo šakos ir į mus pasipylė kulkosvaidžio bei automato serijos.

Tą pat akimirką strimgalviais nusiritom nuo arklių. Aš nevykusiai kritau bemaž ant galvos, o automato vamzdis įsmigo žemėn. Automato diržas nutrūko. Arklys nuvirto prie pat manęs. Persiverčiau per galvą ir pakilęs pabėgėjau šonan kelis metrus. Vėl kritau ant žemės. Tuo metu vėl pasigirdo ilga kulkosvaidžio serija, ir, man at-

rodė, lyg kas žemėmis mane beria. Ėmė šaudyti jau ir iš kitų pusių. Kažkoks rusas šaukė: „Davaite pulemiot! Okružit!" Tai pabėgėdamas, tai krisdamas ant žemės, leidausi artimiausio raisto link. Avižos buvo kokių 10 cm aukščio ir menkai maskavo.

Savo draugų nemačiau. Maniau, kad jie nukauti arba pasitraukė kita kryptimi. Laimingai pasiekiau raisto pakraštį. Buvau visiškai užduseęs, todėl prieš savo norą sustojau kiek atsikvėpti. Vienoje rankoje laikiau žemėmis užkimštą automatą, antroje — pistoletą. Aplink buvo girdėti rusų šūkavimai. Puoliau bėgti paraisčių, bet priešais išgirdau ruso rėkaliojimą ir pasukau tiesiai raistan. Čia pat užkliuvau už kažkokių pilkų kailinių, numestų ant žemės. Toliau jau šlumsėjau per raisto vandenį, paskui vėl išbėgau pakraštin. Buvo jau visiškai prašvitę. Priešais plytėjo laukas, už jo stirksojo krūmai, bet ta kryptimi girdėjosi šūkavimai, ir per lauką bėgantį mane iš bet kur galėjo lengvai pastebėti.

Nuspūdinau į raisto gilumą ieškoti tankesnės eglės. Susiradau. Pradėjau į ją lipti. Pirmos šakos galėjo būti maždaug 2,5 m nuo žemės. Buvau gerokai pavargęs, atrodė, jei šakos būtų buvusios bent 10 cm aukščiau, būčiau nepajėgęs įlipti. Prieš lipdamas savo vokišką puolamąją granatą buvau užsikišęs už bato aulo, bet, kariantis į eglę, ji užsikabino už šakos ir nukrito. Pasižiūrėjau iš viršaus — granata kiek panirusi vandenyje ir per žoles sunkiai pastebima. Turėjau rinktis: ar pasiimti granatą ir išsižadėti eglės, ar, palikus vandenyje granatą, toliau tūnoti eglėje. Pasilikau eglėje, nes antrąsyk įsliuogti nebūčiau turėjęs jėgų, o juk rusai galėjo pradėti krėsti raistą.

Įlipau į pačią viršūnę. Nusiėmiau nuo pečių automatą. kurį prieš lipdamas buvau diržu prisirišęs prie kaklo. Automatą įspraudžiau tarp šakų, paskui, jo ir perpetės diržus surišęs į vieną, pats prisirišau prie eglės. Dabar rankos buvo laisvesnės. Iš visų pusių užsimaskavau šakomis.

Kaip ir maniau, rusai pradėjo krėsti raistą. Nežinau, kiek jų buvo, tačiau tai vienoje, tai kitoje vietoje išgirsdavau susišlabunkštinant. Greičiausiai vieni buvo apsupę

patį raistą, o kiti šliaužiojo po jo gilumą. Krata truko apie pusvalandį. Man atrodė, kad pro tą eglę, kurioje buvau užsimaskavęs, rusai praėjo ne arčiau kaip 10—15 metrų. Dar kurį laiką girdėjosi šūkavimas, bet pamažu visur aprimo.

Eglėje ištūnojau kokias penkias valandas. Rytas buvo šaltas. Skaudėjo galvą. Sąnariai buvo sustingę. Išgėriau vaistų nuo galvos, ir kurį laiką buvau lyg ir užsnūdęs. Gerai, kad buvau prisirišęs, nes, ko gera, būčiau bumbtelėjęs iš eglės.

Pagal kompasą ir žemėlapį mėginau susiorientuoti. Kai išlipau iš eglės, saulutė buvo aukštai pakilusi. Pirmiausia iškrapščiau ir išploviau automato vamzdį, nes virvutės ir alyvos neturėjau. Paskui ėmiau slinkti rytų kryptimi. Pasiekiau raisto pakraštį. Apsižvalgiau, bet nieko įtartina nepastebėjau. Nusprendžiau nuslinkti pas artimiausią ūkininką ir pasiteirauti, kaip reikalai. Kurį laiką ėjau raistu. Netoliese pamačiau trobesius. Nuo raisto to ūkininko namo link ėjo negilus griovys, vietomis apaugęs krūmeliais. Keturpėsčias ėmiau ropoti tuo grioviu. Pastebėjau, kad prie naujai pastatyto gyvenamojo namo stovi dar ir senasis. Į dešinę nuo jo, griovio pusėje, augo sodelis, pilnas jau didelių aviečių krūmų. Po kelių šuolių atsidūriau prie durų ir įsiklausiau. Išgirdau viduje kalbantis lietuviškai. Greit atidariau duris, įšokau vidun ir paklausiau, ar nėra arti rusų. Išsigandę šeimininkai kurį laiką be žado žiūrėjo į mane. Po to šeimininkė prilėkė prie manęs ir, stumdama atgal pro duris, tepasakė: „Pas mus kieme rusai! Lįsk sodelin ir šliaužk raistan!"

Nieko nelaukdamas nėriau į pirmą aviečių krūmą ir vėl tuo pačiu grioviu šliaužiau raisto link. Čia raistas buvo kiek sausesnis ir priaugęs aviečių. Įlindau į patį tankumyną ir užsimaskavau aviečių stiebais. Įsiklausiau ir įsitikinau, kad rusai manęs nepastebėjo. Nusprendžiau čia ilgiau patūnoti. Buvo aišku, kad šeimininkai geri žmonės, antraip nebūtų patarę, kaip gelbėtis. Eiti į kitą ūkį būtų reiškę iš naujo bandyti laimę.

Po kokios valandos išgirdau kažką einant raisto pakraščiu. Galvos nepakėliau, nes bijojau išsiduoti. Netrukus išgirdau kalant kuolelį pievon, o po to: „Vaikeli, čia

aš su karve!" Išlindau pakraštin ir atsiliepiau. Šeimininkė su mažu ryšulėliu priėjo prie manęs. Dabar ji nesivaržydama man viską papasakojo.

Pasirodo, rytą mes užtaikėme ant netoli jų sodybos pasaloje tykančių rusų. Rusai vieną mūsiškių nušovė — sprogstamoji kulka pataikė jam į galvą ir nuplėšė pusę kaukolės su smegenimis. Nušauti du arkliai, o vieną rusai nusivedė. Iš pasakojimo supratau, kad nukautasis — tai Kūkalis. Apie Vėžio likimą nebuvo jokios žinios. Vienas rusas sužeistas į pilvą, jį sutvarstė pas gretimą ūkininką. Tuo metu, kai aš įšokau pas juos į kambarį, trisdešimt rusų buvo ką tik papusryčiavę ir išėję iš trobos už senojo namo, į kiemą. Jie pasiėmė iš kluono arklius ir išjojo, kiti išėjo pėsti.

Šeimininkė mane pažinusi dar kambaryje. Pasirodo, tai tas pats ūkininkas, pas kurį buvau užėjęs tą naktį, kai sužeidė Jūrininką ir reikėjo gydytojo.

Buvau gerokai išalkęs. Sukirtau šeimininkės atneštą valgį ir paprašiau pasižvalgyti, ar kur nors nėra trečio mano kovos draugo — jis galėjo būti sužeistas, gal jam reikia pagalbos. Šeimininkei pasakiau, kad raiste liksiu iki vakaro.

Vakarėjant mane vėl iššaukė pakraštin. Labai nustebau: prie manęs priėjo šeimininkė su mano žmona. Paaiškėjo, kad ji slapstėsi netoliese pas vieną gyventoją. Tie jai pranešė, kad nukautas partizanas, nupasakojo, kaip jis buvo apsirengęs. Žmona žinojo, kad aš dažnai jodinėju, atitiko ir kai kurių drabužių apibūdinimas. Ji pati buvo atėjusi prie nukautojo ir tik tada įsitikino, kad tai ne aš. Rusai žuvusiojo nepasiėmė. Žmonės jį apiprausė, nupynė vainiką ir skubiai palaidojo kapinėse. Iš šio ūkininko mano žmona sužinojo, kad esu raiste, ir atėjo aplankyti. Jos pranešė, kad Vėžys gyvas ir net nesužeistas: jis prasmuko kita kryptimi ir, perbridęs upelį, pasislėpė tankiame eglynėlyje.

iš legalaus gyvenimo buvo priversta pasitraukti maždaug Po mėnesio, kai aš išėjau partizanauti. Ji, dar gyvendama Alytuje, su viena Daktaro pažįstama buvo atėjusi į mišką ir atnešė man vokišką automatinį pistoletą. Tą mo-

terį rusai suėmė, ji išdavė mano žmoną ir vieną seminarijos auklėtinį — Liudą Muliarską, gyvenusį Alytuje, Vaižganto gatvėje. Juos rusai norėjo suimti slaptai — pasiuntė kvietimus ateiti vakare į paštą atseit atsiimti siuntinių. Tačiau žmona ir Muliarskas laiku sužinojo, kad jiems rengiamos pinklės, ir netrukus atsidūrė pas mus, Varčioje. Varčioje žmona gyveno kartu su gailestingąja sesele iš Alytaus — Anele. Supratau, kad moterims miške gyventi ir nepatogu, ir labai sunku. Paprašiau Klevo, ir jis parūpino žmonai prieglobstį pas vieną gyventoją. Vėliau ji persikėlė į kitą kaimą, kuriame ir atsitiko čia aprašomas įvykis. Taigi kai vyko kautynės, miške jos nebuvo. Kautynių metu Klevas ir gailestingoji seselė taip pat buvo išvykę iš miško.

Vėžys jau žinojo apie mane ir apie Kūkalio likimą. Temstant susitikau su Vėžiu ir patraukėme Varčion. Sutarėme, kad po dienos mano žmona ateis į mišką sutarton vieton pranešti naujienų.

Apie kautynes, įvykusias Varčioje, buvo pasakojama įvairiai. Tikrų žinių neturėjom. Visi tik tvirtino, kad rusų žuvę labai daug, o partizanų mažai. Žmona pasakojo, kad po kautynių, naktį, pro gyventoją, pas kurį ji slapstėsi, maždaug 20 mūsiškių vyrų laimingai pasitraukė Sapiegiškių—Nedingės kryptimi. Šeimininkas dar perspėjęs vyrus, kad rusų sargyba stovinti kapinėse.

VARČIA PO UŽPUOLIMO

Tiek aš, tiek Vėžys tą mišką žinojome labai menkai. Dar sunkiau orientuotis naktį. Nusprendėme pernakvoti netoli pakraščio, o tik dienos metu žygiuoti toliau. Turėjome pasiėmę ir degtukų, bet laužo nekūrėme, nes dar nežinojome, kokia padėtis pačiame miške.

Auštant sukilome ir patraukėme į šiaurę. Kiek paklaidžioję, susiradome Daugų būrių stovyklavietę.

Vaizdas, kurį pamatėme stovykloje, aiškiausiai liudijo, kad čia šeimininkauta rusų. Šutintuvas, kuriame būriams buvo verdamas maistas, apverstas šalia laužo. Mėsos gabalai mėtėsi aplink, apsėsti begalės didelių musių. Netoli

laužo riogsojo perlaužta batsiuvio įrankinė, o patys įrankiai išlakstę po visą aikštelę. Keletas sulankstytų ir sutryptų katiliukų gulėjo netoli kelmų. Palapinės sudraskytos. Darėsi nejauku prisiminus tą tvarką, kuri buvo šioje stovykloje prieš kelias dienas. Beržais aptvertas gardas, kuriame buvo laikomos karvės, tuščias. Užmaskuotas šulinėlis, kuriame statinaitėje buvo laikoma papjautų gyvulių mėsa, rusų neužtiktas. Netoliese krūmuose radome pamestą milinę. Tai ir viskas.

Buvo aišku, kad pačioje stovykloje kautynių nebuvo. Partizanai, matyt, spėjo pasitraukti.

Nutarėme sukti į miško pakraštį Bogušiškių link. Ten Vėžys turėjo pažįstamų, pas kuriuos užeidavo ir kiti partizanai. Taip tikėjomės ką nors daugiau sužinoti apie pačius vyrus.

Pasiekėme miško pakraštį. Mums pavyko išsikviesti vieną merginą. Ji pranešė, kad raiste slapstosi sužeistas partizanas, o ką tik dabar mačiusi į kaimą atvažiuojant devynias mašinas, pilnas rusų. Ji nuvedė mus prie sužeistojo, o pati nuskubėjo namo, nes bijojo, kad rusai nepamatytų jos einant nuo miško.

Mes su sužeistuoju pasitraukėme kiek toliau nuo miško pakraščio. Sužeistasis priklausė Vėžio būriui. Jo slapyvardis — Ėglis. Sprogstamoji kulka buvo kliudžiusi rankos plaštaką ir sunkiai ją sužalojusi. Dabar ranka buvo labai sutinusi, išvirtusios mėsos net pažaliavusios, žaizdos viduje knibždėjo kirmėlės. Jokia pagalba dar nebuvo suteikta. Minėta mergina buvo atnešusi tik pavalgyti ir kepalėlį duonos, o per mūsų susitikimą įdavė nemažą gabalą drobulės.

Ėglis visą laiką tūnojo raiste, nes aplink buvo daug rusų, kurie jo ilgai ieškojo. Tik neseniai jam pavyko išsišaukti merginą, kuri jį pavalgydinusi ir turėjusi netrukus ateiti su drobule ir ramunėlių nuoviru. Ėglis buvo nusilpęs ir paeiti neprisilaikydamas kito jau negalėjo. Sužeistajam būtinai reikėjo medicininės pagalbos, bet su savimi jokių vaistų neturėjome.

Ėglį šiaip taip parvedėme į buvusią Daugų partizanų stovyklą. Ištaisėme vieną katiliuką, pasėmėme vandens ir, susikūrę mažytę ugnelę, užvirinome. Vėžys įdėjo kažko-

kių žolių. Nuplovėme ir aptvarstėme delną, kurio mėsa buvo skeveldrų atkelta, o vienas pirštas nutrauktas. Po to sužeistajam šiek tiek palengvėjo.

Po nakties lietaus miške buvo labai šlapia. Dėl šios priežasties mūsų sukurtas mažas lauželis labai smarkiai rūko. Staiga išgirdome pro mus kažką šlepsint. Pašokome su paruoštais ginklais. Pamatėme, kad taku šmėstelėjo vienplaukis, miline apsivilkęs žmogus. Išbėgome į taką, bet jo jau nebuvo. Radome basų kojų pėdsakus. Nusprendėme, kad tas žmogus greičiausiai partizanas, kuris mus palaikė rusais ir todėl pabėgo. Vis dėlto ir patys pasitraukėme toliau nuo tos vietos.

Ėglis mums papasakojo, ką žinojo apie kautynes.

Birželio 12-osios rytas atrodė ramus kaip visada. Daugų stovykla buvo anksti sukilusi, visi užsiėmė rytmečio ruoša. Staiga partizanai išgirdo šaudymą mūsų stovyklos kryptimi ir suprato, kad tai mūsiškiai kaunasi su priešu. Žaibas įsakė visiems skubiai pasiruošti — jis nusprendė eiti mūsiškiams į pagalbą. Pasiuntė du partizanus miško pakraštin pasižvalgyti, įsakęs po to kuo skubiausiai grįžti į stovyklą. Žvalgybon savanoriais išėjo Ėglis su draugu. Jie greit pasiekė pakraštį, bet čia susidūrė su rusais ir pirmieji atidengė į juos ugnį. Ėglis kelis rusus nukovė iš arti, bet paskui priešas juos apsupo. Krūmuose pasimetė su draugu ir daugiau apie jį nieko nežino. Ėglis pradėjo slinkti raisto link, atsišaudydamas iš automatinio šautuvo. Kai jis, prigludęs prie eglės, šaudė stačiomis, priešo sprogstamoji kulka pataikė į jo automatinio šautuvo apkabą ir ją suardė. Kulkos skeveldros skaudžiai sužalojo ranką. Ėglis jau negalėjo valdyti šautuvo, tad, nešdamas jį sveikąja ranka, pasileido raistan, kur ir pasislėpė po išvarta.

Iškart rankos skausmo lyg ir nejautė, bet vėliau pasidarė silpna. Rusai smarkiai krėtė raistą, bet jo neužtiko. Taip jis ištūnojo po kelmu iki pat vakaro. Ten būdamas jis aiškiai girdėjo, kad mūsiškių kautynės su užpuolikais truko ilgai. Girdėjo ir trumpas Žaibo būrių kautynes su rusais apie vieškelį Kalesninkų miško link. Daugiau Ėglis nieko nežinojo.

Mes žinojome, kad rusai ne be reikalo vėl atsikraustė

prie Varčios. Uoliai budėjom visą dieną. Nakčiai sulindom į labai tankų eglynėlį, augusį per du metrus nuo tako. Ėglį apklojom rasta miline. Lietus pylė dieną ir naktį. Visus kiaurai permerkė, net dantimis kalenome. Mudu su Vėžiu nutarėme pamainomis budėti. Kurį laiką taip ir buvo, bet nė nepajutom, kaip paryčiui visi sumigome.

Nežinau, ar ilgai miegojome, tik staiga pajutau, kad mane kažkas tempia už plaukų. Pašokau kaip įgeltas. Tą pat akimirką pamačiau, kad prieš mane stovi kažkas didelis. .. Pašoko ir mano draugai. Pabaidytos nuo mūsų ėmė bėgti dvi karvės. Jų čia buvo visa kaimenė, atginta senuko. Paaiškėjo, kad karvės, ėsdamos žolę, užuodė šviežios duonos kvapą. Jos įbrido į eglaičių šepetį ir mėgino ištraukti drobėje įsuktą duoną, kurią guldamas buvau pasidėjęs po galva vietoj pagalvės. Liežuviu jos pačiupo ir mano plaukų kuokštelį, nudrykusį per skepetaitę.

Turėjom išgąsčio mes, išsigando ir karvės, bet labiausiai persigando senukas. Tačiau jis greit patikėjo, kad mes esame išblaškytieji partizanai, nurimo ir papasakojo, kad iš kaimų apie Varčią rusai dar nepasitraukė. Apie kautynes Varčioje jis daugiau nieko nežinojo. Po kiek laiko senukas nusivarė gyvulius namo, o kai vėl atginė, atsinešė maisto ir sočiai mus pavalgydino.

PASITRAUKIMAS IŠ MIŠKO

Laimingai sulaukėme vakaro. Į sutartą vietą miške atėjo mano žmona. Kaime ji rado žmogų, kuris sutiko mus pagloboti. Mes, žinoma, mielai ta proga pasinaudojome ir nuvykome pas nurodytąjį gyventoją.

Šeimininkai mus labai maloniai sutiko, davė nusiprausti ir pavalgyti. Išsidžiovinome drabužius, pertvarstėme sužeistąjį. Po to šeimininkas nuvedė visus į mažytį eglynėlį prie sodybos ir parodė bunkeriuką, kuriame leido mums apsistoti ilgesniam laikui.

Bunkeriukas buvo labai mažas — primityviai išraustas tiesiai po eglės šaknimis, be jokių atramų, lubų, sienų ar durelių. Viduje jau priklota šviežių šiaudų, iš trobos buvome atsinešę pagalvę ir paklodžių. Bet paaiškėjo, kad

bunkerėlyje tegali tilpti du žmonės, ypač kai yra ligonis. Padarėme taip: Ėglį paguldėme toje slėptuvėje, o mudu su Vėžiu dienojome kluone.

Pas minėtą ūkininką pabuvome kelias dienas. Šeimininkai parūpino mės užmegzti ryšį su kitais vyrais. Sužinojome, kur Klevas, Rokas ir dar keli. Jie atvyko pas mūsų nurodytą gyventoją, ten ir susitikome.

Dabar su Vėžiu ir Ėglių išsiskyrėme: jie išvyko į Kalesninkų mišką susitikti su Žaibu, o aš su savaisiais patraukiau į Vabalių miškus.

APIE VARČIOS MŪSĮ

Su Vėžiu ir Ėgliu, su Klevu, o vėliau ir su kitais partizanais daug kartų svarstėme priežastis, dėl kurių įvyko Varčios mūšis. Jų radome nemaža.

1. Paaiškėjo, kad Žaibas prieš kokią pusantros savaitės prie pat Varčios apšaudė plentu važiuojančią mašiną su rusais. Buvo nukauta net karininkų. Vairuotojas mašinos nesustabdė ir paspruko su visais nukautaisiais ir sužeistaisiais.

2. Kelios dienos prieš Varčios kautynes Žaibas su keliais kovotojais užpuolė netoli miško jojančius rusus. Vienas NKVD leitenantas nukautas, vienas eilinis paimtas nelaisvėn. Vyrai belaisvį buvo užsivedę pas eigulį prie Varčios miško, o paskui drauge su eiguliu atsivedė jį į pačią stovyklą, nes manė, kad mirties bausmės ruselis neišvengs. Tas net akis išvertęs žvalgėsi po stovyklą ir pradėjo graudžiai verkti prašydamas, kad jam dovanotų gyvybę. Vyrai maskolių pavalgydino ir net krūmine pavaišino. Šis baisiausiai keikė Stalino rojų. Žaibas ir pats pagaliau patikėjo ruselio nuoširdumu. Žmogelis pasižadėjo spausti tiesiai Rusijon — esą dabar jo viršininkai manysią jį esant užmuštą ir neieškosią. Vyrai vėl išvedė emvėdistą į plentą ir paleido.

3. Ne per seniausiai Alovės istrebiteliai pasirodė kaime netoli Varčios ir apiplėšinėjo gyventojus. Gyventojai apie tai tuoj pranešė Žaibo vyrams. Partizanai dienos metu

nuskubėjo pastoti istrebiteliams kelią, bet šię pajuto pinkles ir nukūrė į Raudonąją Alovę.

4. Dieną prieš kautynes buvo užpulta rusų vilkstinė Nedingėje, o po to partizanai su grobiu vieškeliu pasitraukė Varčion.

5. Tai vieni, tai kiti partizanai nuolatos gyveno Varčioje ir bemaž kiekvieną naktį maištavo netolimose apylinkėse. Taip pat kai kurie aršūs komunistai buvo likviduoti netoli Varčios.

6. Užverbuoti šnipai galėjo susekti pačias partizanų stovyklas.

Mūsų stovyklos partizanų dalis, kaip paprastai, iš vakaro su pastote išvažiavo maištauti ir kitais reikalais. Naktį visur atrodė visiškai ramu ir partizanai prieš pat rytą nuo Meškučių pusės įvažiavo miškan. Įvažiuodami tepastebėjo, kad maždaug per kilometrą nuo miško pakilo dvi raudonos raketos. Kiti mūsų vyrai paryčiui grįžo iš Makniūnų pieninės. Jie atsigabeno tris centnerius sviesto ir iš vieno komunisto konfiskuotą kiaulę. Pakeliui ir jie nieko įtartina nepastebėjo.

Tą rytą stovykla sukilo anksčiau. Smalsuoliams rūpėjo, kaip sekėsi žygis į Makniūnų pieninę. Žinia, kad vyrai parsigabeno puikaus sviesto ir nemažą kiaulę, greit apskriejo visas palapines. Užvirė darbas. Reikėjo paskirstyti sviestą, nusvilinti ir išdoroti kiaulę. Karviena vyrams buvo iki gyvo kaulo įkyrėjusi, todėl visi iš anksto mėgavosi būsima proga pasivaišinti šviežia kiauliena.

Staiga pasigirdo šūviai sargybos poste. Maždaug 30 metrų atstumu nuo stovyklos.

Daktaras įsakė nutraukti visus darbus ir pasiruošti. Vyrai griebė ginklus ir būrėsi apie savo skyrininkus. Tuo metu į stovyklą šlubčiodamas įbėgo sargyboje stovėjęs Žemaitis (kilimo iš Žemaitijos). Jis pranešė, kad miške daug rusų, kurie ir peršovė jam koją.

Daktaras dviem skyriams liepė užimti poziciją toje pusėje, kurioje jau buvo pastebėti rusai. Kitiems įsakė milines ir kitus svarbesnius daiktus skubiai krauti į gurguoles ir kinkyti arklius. Sužeistasis buvo paguldytas vežiman, visiems vyrams pasakyta, kad traukiamasi į kitą miško galą, Žaibo stovyklos link.

Jau buvo baigiama tvarkytis. Arklius kinkė tie, kurie visuomet tuo rūpinosi. Kiti skyriai jau buvo irgi pasiruošę. Tuoj pat turėjo prasidėti traukimasis. Kaip tik tuo metu į stovyklos aikštelę iš krūmų įbėgo du dideli rusų šunys. Paskui juos pasipylė ir rusai.

Vyrai nelaukė atskiro įsakymo — atidengė labai stiprią visų ginklų ugnį. Mūsų pusėje veikė dvylika kulkosvaidžių. Kiti partizanai šaudė iš šautuvų ir automatų. Rusai tirštai supo stovyklą žiedu. Iš pradžių jie puolė stačiomis ir baisiai rėkdami.

Partizanai buvo užėmę pozicijas per visą kalnelį išilgai palapinių. Jų ugnis buvo stipri, staigi ir taikli. Visa tai, be abejonės, turėjo lemiamos reikšmės visai tolesnei kautynių eigai. Daugiausia priešų kaip tik iš pradžių ir krito. Jie šaudė nematydami taikinio ir per savus. Vyresnieji vis dar ragino pulti pirmyn, tačiau, pamatę savuosius smarkiai krentant, girdėdami tokią nelauktai stiprią partizanų ginklų ugnį, rusai ėmė netvarkingai trauktis.

Iš partizanų buvo nukautas Žemaitis vežime, o taip pat pakinkyti arkliai. Daugiau nei nukautų, nei sužeistų nebuvo. Aikštelėje raičiojosi sužeisti šunys. Rusų šaudymas aptilo, bet šūkavimai nesiliovė.

Daktarus davė įsakymą trauktis. Traukimasis vyko nelabai sklandžiai. Tankūs krūmai ir raistai trukdė ryšį tarp skyrių ir matomumą. Vyrai bijojo per apsirikimą nukauti vieni kitus. Kai kurie netrukus gal ir sąmoningai nunėrė savais keliais, tikėdamiesi, kad pavieniui pavyks laimingiau pasprukti. Kai kurios grupeles, esant tokioms aplinkybėms, netyčia atitrūko nuo kitų ir issiblaškė.

Daktaras net su ašaromis akyse ragino vyrus neišsiblaškyti, nes tada visi pražūsią. Dauguma vyrų, kurie buvo arčiau prie jo, raginimo paklausė ir stengėsi nepasimesti, nepakrikti.

Priešai, pajutę, kad partizanai traukiasi, pakartojo puolimą, tačiau ir jie patys buvo pakrikę. Dabar šaudymas girdėjosi įvairiose vietose. Iš to buvo aišku, kad rusų yra labai daug ir jie atskiromis grupėmis pasiskleidė po visą mišką.

Organizuotai besitraukiantieji partizanai pasiekė skersai Varčią einantį vieškelį. Jau du iš jų buvo nukauti. Ir

dabar visi suprato, kad vieškelis bus nugultas rusų ir per jį teks prasimušti kovojant.

Pirmieji partizanus pastebėjo rusai. Tuo metu vieškeliu rusams buvo gabenama amunicija ir maistas, paskui vežimą ėjo apsauga. Prasidėjo susišaudymas. Partizanai rusus apmėtė granatomis, o po to —- šaukdami „Pirmyn!" — pradėjo veržtis. Ypač narsiai kovėsi kulkosvaidininkas Gegužė (Govelis iš Kampų k.). Į jį rusai nukreipė smarkią ugnį. Tačiau Gegužė nušovė vieškelio griovyje įsitaisiusį rusą kulkosvaidininką, puolė prie jo, griebė nukautojo kulkosvaidį ir pirmas peršoko vieškelį. Rusų gurguolės arkliai buvo nukauti vietoje, o jos apsauga ir majoro vadovaujami rusai, saugoję vieškelį, pasileido bėgti į miško pakraštį. Partizanai prasiveržė per vieškelį.

Vienas rusas, partizanavęs mūsų gretose, taip pat labai narsiai kovėsi su bendrataučiais. Jis, deja, neturėjo pistoleto, ir tuo metu, kai jo kulkosvaidis užstrigo, buvo iš užpakalio užpultas ir paimtas gyvas. Rusai Kudariškių kaime pas vieną gyventoją jį baisiai kankino, bet jis nieko neišdavė ir, kaip pasakoja, dar visaip išjuokė rusus.

Vienas kitas rusas dar šaudė pasislėpęs už šalia vieškelio sukrautų miško malkų rietuvių, tačiau iš ten juos partizanai greit iškrapštė, o patys nuslinko šiaurės kryptimi.

Vėliau gyventojai pasakojo, kad minėtas majoras su savo kariais išbėgęs miško pakraštin, bet kažkoks aukštesnis viršininkas nuvarė juos atgal miškan. Dar ilgai tai šen, tai ten buvo girdėti šūviai. Kaip paskui paaiškėjo, net keliose vietose smarkiai tarp savęs susišaudė patys rusai ir nukovė nemaža savųjų...

Partizanai buvo išsibarstę mažomis grupelėmis, tačiau nė viena iš jų nemėgino dieną veržtis iš miško. Visi tūnojo raistuose ar tankiuose krūmuose, pasiryžę kautis tik tuomet, jeigu priešas užliptų ant nosies. Tiesa, partizanas Lazda (Juozas Vitkauskas iš Vabalių k.) bandė dienos metu per Kudariškių kaimą perslinkti į Pilkionių mišką. Iš miško jis iššliaužė rusų nepastebėtas. Po to šliaužė per ežias pro trobesius ruso, pas kurį buvo apsistojęs štabas.

Šeimininkai pastebėjo partizaną ir pranešė rusams. Tie nušovė Lazdą ir drauge su berods penkiais kitais nukau-

tais partizanais negiliai užkasė molyje prie pat Varčios miško.

Žaibas, išgirdęs, kad jo pasiųsti žvalgai kaunasi su rusais, suprato, jog padėtis sudėtinga ir, nelaukdamas jų grįžtant, skubiai ruošėsi trauktis iš stovyklos. Vėliau, sužinojęs, kad aplink Varčią daugybė rusų, davė įsakymą eiti pagalbon besikaunantiems merkiniškiams (taip jie mus visus vadino).

Žaibas ir jo vyrai artėjo prie vieškelio. Čia susitiko su besitraukiančiais mūsiškiais. Laimė, vieni kitus greit atpažino iš sutartų slaptažodžių, be to, buvome pasižadėję nelaimės atveju kuo skubiausiai eiti vieni kitiems pagalbon, tad mūsiškiai nė kiek nenustebo sutikę kautynėms pasirengusius daugiškius.

Dabar stoti į atvirą mūšį su priešu nebuvo jokios prasmės. Jūrininkas perėjo pas savuosius, ir visi mūsiškiai patraukė į vieną tankumyną, iš kur, sulaukę nakties, išėjo miško pakraštin ir laimingai pasitraukė iš Varčios į Panedingio raistus. Kiti išsiblaškę dalinėliai naktį taip pat laimingai išslinko iš miško ir pasitraukė į saugias vieteles.

Tarp partizanų naujokų atsirado ir tokių, kurie kautynių metu metė savo ginklus ir išbėgiojo pavieniui. Iš tų, kurie per kautynes klausė bendros komandos, žuvo du. Kiti aštuoni žuvusieji, neskaitant Žemaičio, buvo iš tų, kurie išsiblaškė pavieniui. Dar kelių partizanų likimas iki šios dienos nežinomas, nes jie dingo be žinios.

Žaibas su savo vyrais nusprendė nelaukdamas nakties trauktis iš Varčios į Kalesninkų mišką. (Varčią nuo Kalesninkų miško skiria tik poros šimtų metrų gryno lauko juostelė.) Besiveržiant per vieškelį ar plentą, žuvo du partizanai.

Noriu papasakoti dar dviejų partizanų nuotykius iš Varčios apsupties.

Vienas seniausių amžiumi partizanų, kurio slapyvardžio dabar neprisimenu (kilimo nuo Krikštonių), pasimetė nuo savo skyriaus ir net kelias dienas bastėsi po mišką visiškai vienas. Jis išnaršė visas kautynių vietas ir, išeidamas iš miško, išsinešė septynis šautuvus. Vėliau juos iš vieno pamiškės gyventojo pergabeno į mūsų dalinį.

Partizanas Butageidis (Vladas Pielikis, Alytaus gimnazijos mokytojas rusų okupacijos metais) kautynių metu sąmoningai atsiskyrė nuo dalinio ir, priartėjęs prie vieškelio, pakišo po krūmu savo trumpąjį ir ilgąjį ginklus, tada išlindo į kelią ir ėmė juo eiti. Jis dar dėvėjo civilinius drabužius.

Rusai netrukus jį sulaikė ir sukomandavo „Rankas aukštyn!" Priėjo rusas majoras ir paklausė, kur einąs, pareikalavo dokumentų. Kadangi Butageidis iš rusų nagų Alytuje buvo ištrūkęs vos areštuotas, tai ir dabar, būdamas partizanas naujokas, jis turėjo visus dokumentus. Majoras patikrino dokumentus, prie nieko neprikibo, tik perspėjo, kad šiuo metu eiti per mišką, kad ir vieškeliu, nesaugu, nes vykstančios kautynės su banditais. Paskui liepė išvesti iš krūmų jo baltą arklį, užsodino Butageidį ant jo ir pasakė, kur pristatyti tą arklį — į pamiškę,pas vieną ūkininką apsistojusio štabo pareigūnams. Greitosiomis dar brūkštelėjo trumpą laiškelį, kurį liepė perduoti štabo „načialnikui".

Butageidis taip ir padarė. Nujojo nurodyton vieton, perdavė arklį ir įteikė raštelį. Tuo metu rusai valgė. Jie pakvietė ir „učitelių" užkąsti ir, nors Butageidis atsiprašinėjo, išlenkti ir „stakaną" už pasitarnavimą. Po to Butageidis nuėjo savais keliais.

Po kautynių su Butageidžiu ilgokai neturėjau ryšio. Per gyventojus mus pasiekė žinia, kad Butageidis kautynių metu jodinėjęs ant rusų arklio, kad jį matę rusų štabe. Visi tvirtino, kad Butageidis užrodė rusams partizanų stovyklas. Mes irgi pradėjome įtarti Butageidį. Kai po kiek laiko jis atvyko pas mus į stovyklą, norėjau atiduoti jį Karo lauko teismui. Tačiau, mano paklaustas, kur visą laiką buvęs ir kaip likęs gyvas Varčioje, jis viską papasakojo taip, kaip aš aprašiau. Patikėjau juo. Po to, kai Butageidis su vienu partizanu nuvyko Varčion ir susirado savo paslėptus ginklus, visi įtarinėjimai galutinai išnyko.

Rusai mūsų stovyklą Varčioje sunaikino, sudegino visas palapines. Pamiškės gyventojai pasakojo, kad rusai parsivežė į kaimą mūsų stovykloje rastą kiaulės mėsą, sviestą bei kitus daiktus. Jie kabinę sviestą iš dėžių ran-

komis ir kišę burnosna — sviestu buvo išsitepę „mordas" ir „bliuskes".

Kiek priešų nukauta per Varčios susirėmimą, sunku pasakyti. Vienas žmogus tvirtino pats savo ausimis girdėjęs, kaip kažkoks viršininkas pranešė, jog Varčioje nukauti 176 rusai. Iš kelių asmenų teko girdėti vienodai pasakojant, kad plentas nuo Kaniūkų tilto Alytaus link buvo gausiai nušlakstytas krauju rusų, kuriuos surinko ir vežė sunkvežimiais iš Varčios.

Vėliau paaiškėjo, kad rusus į daugiškių stovyklą atvedė Žaibo paleistasis enkavedistas. Tą rytą, kai buvo užpulta Varčia, enkavedistai su buvusiu partizanų belaisviu rusu atėjo pas eigulį, jį baisiai mušė ir kankino liepdami vesti Žaibo stovyklon. Eigulys, neišlaikęs kankinimų, nuvedė rusus į Žaibo ir Vėžio būrių stovyklą, bet partizanai iš stovyklos jau buvo pasitraukę.

ANTROS KAUTYNES VARČIOJE

Vabalių ir Pilkionių miškuose laikėmės neilgai. Gavau pranešimą, kad Daktaras su vyrais vėl grįš į Varčią birželio 24-osios naktį. Tai turėjo būti pirmas mūsų susitikimas su Daktaru po kautynių Varčioje. Iki minimos datos man, Klevui, Rokui ir seselei pavyko pasimatyti su maža dalimi vyrų,— tik su tais, kurie iš Varčios buvo pasitraukę į šių apylinkių miškus.

Birželio 24 dieną su Klevu, Roku ir sesele per Pilkionių mišką vėl patraukėme į Varčią. Nuo Pilkionių miško ėjome prisidengdami krūmais ir pavakare pasiekėme Varčią. Pamiškėje užsukome pas vieną gyventoją. Sužinojom, kad paskutiniąsias dienas Varčioje buvę visiškai ramu, rusų niekur nematyti.

Pavakarieniavome drauge su šeimininkais. Šeimininkė pasisiūlė mums paburti kortomis. Aš burtais niekuomet netikėjau, todėl ir šį kartą nesutikau. Šeimininkė tiesiog primygtinai tvirtino daug kam tiksliai išpranašavusi. Moterys paprastai labiau linkusios į būrimus kortomis, manau, kad tik dėl šios priežasties seselė mielai sutiko sužinoti, kas jos laukia.

Kortos seselei rodė neką. .. Jos pranašavo jai didelį pavojų, bet, jei rytoj išliksianti gyva, tai dar ilgai gyvensianti. Nors į šią pranašystę per daug nekreipėme dėmesio, vis dėlto nuotaika kiek sugedo. Šeimininkams padėkojome už nuoširdų priėmimą ir atsisveikinome.

Klevas gerai žinojo Varčią, todėl niekur nenuklydome ir neskubėdami pasiekėme kitą miško pakraštį netoli tos nelemtos vietos, kurioje su Vėžiu ir Kūkaliu užjojome ant pasaluojančių rusų. Pasukome kaiman į tą punktą, kuriame buvo numatytas susitikimas su Daktaru ir kitais vyrais. Jie atvyko prieš švintant. Visi džiaugėmės, kad dar buvo lemta susitikti sveikiems ir gyviems.

Patraukėme miškan, o iš ten, kito vakaro sulaukę, turėjome žygiuoti Nemunaičio link ir pamažu surinkti visus vyrus, išsiblaškiusius po Varčios kautynių. Paryčiu buvo didelė rasa. Žygiavome apie trisdešimt vyrų. Stengėmės maskuoti pėdsakus, tačiau vis vien liko aiškus nukrėstos rasos takas.

Pasiekėme ir mišką. Skersai keliuką, kuriuo įėjome miškan, kažkas šmėstelėjo. Sustabdžiau vyrus ir paklausiau, kas perbėgo skersai kelią. Pirmutiniai ėjusieji atsakė, kad keliuką peršokusi stirna. Patraukėme į pačią miško gilumą. Žinantieji kelią atvedė visus į vieną tankią biržę, kurioje buvo nuspręsta pailsėti ilgiau. Visi buvome nemigę ir pavargę. Iš trijų pusių išstačiau sargybas. Visi kiti sulindome į tankmę, sugulėme ir, nors rytas buvo šaltas, greit sumigome.

Aš, Daktaras ir Jūrininkas buvome sugulę kaip raudami ropę — prisiglaudę viens prie kito, nes šitaip buvo bent kiek šilčiau.

Saulutė jau buvo patekėjusi, kai mus pažadino šūviai. Į mus iš kokios dešimties metrų atstumo šaudė rusai. Ugnis buvo labai stipri, tačiau netaikli, nes sugulusių jie negalėjo aiškiai matyti.

Mūsų sargybinis slapyvardžiu berods Lazdynas, matyt, buvo užsnūdęs. Rusai prislinko visai arti. Lazdyną jie nušovė pirmiausia. Iš to galima daryti išvadą, kad Lazdynas, nors ir per vėlai, bet pabudo, antraip rusai jį būtų nuginklavę ir paėmę gyvą.

Pašokom kaip gyvatės įgelti. Didesnio netikėtumo nė

negalėjo būti. Vyrai (kai kurie net ne savo ginklus pačiupę) niro kaip kurapkos į šalis per nepaprastai tankią biržę. Saukiau, kad neišsiskirstytų, bet tai negelbėjo, nes tankmėje negalėjai įžiūrėti toliau kaip per metrą.

Aš, susigraibęs savo ginklus, apsidairiau, bet jau nei Jūrininko, nei Daktaro nebuvo matyti. Kadangi smarkiai šaudė tik iš vienos pusės, mečiausi priešinga kryptimi. Kiek pabėgėjęs, sustojau pasiklausyti ir išgirdau, kad priešais trakštelėjo šaka. Į mano užklausimą atsiliepė Jūrininkas. Pasivijau jį. Kai abu išnirome į biržės pakraštį, pamatėme dar kelis bėgančius. Mes šūktelėjome, ir jie sustojo. Tai buvo Daktaras, Milžinas ir Liūtas.

Jūrininko ir Daktaro pistoletai su diržais, taip pat ir Daktaro lietpaltis liko poilsiavietėje. Jūrininkas buvo pagriebęs Daktaro automatą, o Daktaras neturėjo jokio ginklo. Jūrininkui liepiau atiduoti automatą Daktarui, o jam laikinai paskolinau savo pistoletą.

Rusai jau nešaudė. Daugiau niekur nieko nebuvo nei matyti, nei girdėti. Dabar jau penkiese traukėme toliau. Tikėjomės miške rasti ir daugiau vyrų. Prisiartinome prie vieškelio. Aš ėjau maždaug 10 metrų pirmiau nei kiti. Prieš mus buvo kalnelis, ten miškas kiek retesnis. Atsargiai užlipau ant kalnelio ir apžvelgiau vieškelį. Vieškeliu, jau visai arti, ėjo būrys rusų. Daviau ženklą gulti. Visi sugulė, tik Liūtas pasileido bėgti atgal į tankumyną. Jis buvo gerokai priekurtis, todėl bėgdamas negirdėjo, kokį triukšmą kelia po jo kojomis lūžtančios šakos. Gulėjome nejudėdami. Jau buvau bemanąs, kad rusai neatkreipė dėmesio į vieno žmogaus sukeltą šakų traškėjimą. Iš pradžių jie ėjo kaip ėję, bet staiga metėsi mūsų pusėn, nes Liūtas jau iš tankumyno šūktelėjo: „Rusai!"

Daviau ženklą trauktis kiek į dešinę. Rusai, reikia manyti, mus pastebėjo, bet nešaudė ir nesukėlė didelio aliarmo.

Liūtas prisijungė prie mūsų ir visi patraukėme į miško pakraštį kitoje vietoje. Čia sulindome į tankias eglaites ir ištūnojome iki vakaro. Dieną girdėjome stipriai šaudant Kudariškių kaimo kryptimi.

Prieš temstant išlindau į pakraštį pasižvalgyti. Per žiūronus pastebėjau, kad į dešinę nuo mūsų pas artimiau-

sius gyventojus ir pievose labai daug galvijų, apie kuriuos vaikštinėja rusai. Jie mums buvo nelabai pavojingi, tikėjausi, kad kiek į kairę nuo jų, per šlapią pievą, kuri plytėjo iki miško, bus nesunku prasmukti ir patraukti į Pilkionių mišką. Kur ne kur toje pievoje augo berželiai ir karklų krūmai, svarbiausia, tikėjausi, kad šlapioje vietoje nebus pastatytas kulkosvaidis, tad mums bus lengviau išmanevruoti.

Sugrįžau ir išdėsčiau savo planą. Daktaras ir Jūrininkas mano pasiūlymui pritarė, Liūtas, kuris priklausė daugiškių būriui, norėjo, kad trauktume Kalesninkų ar Daugų kryptimi. Jis net pareiškė neseniai girdėjęs kažką šlamant pievos krūmuose ta kryptimi, kuria mums reikėjo trauktis. Mes žinojome, kad jis puskurtis, tad nei šlamėjimo, nei bruzdėjimo negalėjo išgirsti.

Netrukus išgirdome kelias kulkosvaidžio serijas Kalesninkų miško kryptimi. Po to jau ir Liūtas pritarė mūsų planui.

Atėjo vakaras, bet iš miško pajudėti vis dar negalėjome, nes buvo labai šviesu. Į pievas leidomės tik apie 23 valandą. Slinkome pamažu ir gerai įsiklausydami. Prie vieno didesnio krūmo susirinkome visi ir nusprendėme: net jei ir apšaudytų, turime stengtis prasimušti į Pilkionių mišką, nes iš ten ir dieną įmanoma persimesti į kitus miškus.

Jau buvo ne per toli ir pievų pakraštys. Matėsi rugių laukas. Pasukome jo kryptimi, nes kiek į kairę, ant kalnelio, dunksojo ūkininko trobesiai. Kaip tik tuo metu iš kairės pusės į mus prapliupo kulkosvaidis. Jis stovėjo ne arčiau kaip 400 metrų. Iš kelių šautuvų poškino ir iš arčiau — nuo ūkininko trobesių. Iš ten girdėjosi ir komanduojant.

Liūtas, nieko nelaukdamas, pasileido atgal į mišką. Jį pasekė ir Daktaras su Jūrininku. Milžinas, kuris ėjo paskui mane, metėsi kiek daugiau į dešinę, bet drauge su manimi perbėgimais artėjo prie rugių lauko. Jau buvau apie 50 metrų nuo palaukės, kai pamačiau, kad Milžinas iki pažastų brenda kažkokia bala. Šūktelėjau, kad jis iš kairės ją apeitų. Milžinas išbrido atgal, kiek pabėgėjo mano nurodyta kryptimi, bet staiga apsisuko ir leidosi atgal į mišką.

Aš griuvau pievon ir sudvejojau, kaip man elgtis: grįžti atgal ar slinkti pirmyn. Milžinas buvo jau gerokai nubėgęs. Dar mačiau jo siluetą ir aiškiai girdėjau vandens pliuškenimą. Dabar man atrodė, kad priešo ugnis daugiau nugręžta į miškan besitraukiantį Milžiną negu į mane.

Nusprendžiau miškan negrįžti. Netrukus įšokau į rugių lauką. Lietpaltis mane gerai maskavo dideliam rugių lauke. Prisilenkęs žingsniu bridau per rugius. Aiškiai girdėjau, kur šūkauja rusai, todėl stengiausi apsukti juos iš dešinės. Netrukus pasiekiau vieškelį ir man dingtelėjo mintis, kad galiu būti per daug priartėjęs prie Raudonosios Alovės. Vietos buvo visiškai nežinomos. Perėjau vieškelį, pasukau kairėn ir po kiek laiko priėjau antrą kelią. Nebuvau tikras, kad pataikysiu Pilkionių miškan. Delsti nebuvo kada, nes netrukus galėjo pradėti švisti. Laikrodžio neturėjau. Būtinai reikėjo užeiti pas kokį nors gyventoją ir susiorientuoti kelyje. Prislinkau prie pirmo pasitaikiusio ūkininko trobesių. Jie buvo nemaži, bet tvoros išvartytos. Lyg koks nujautimas neleido pas jį belstis. Nuslinkau prie kito. Čia trobesiai taip pat vidutiniai, bet visa sodyba gražiai aptverta. Nutariau, kad tvarkingesnis žmogus gali būti ir geresnis. Prisikėliau šeimininką. Atidarė duris. Pirmiausia pasiteiravau, kas girdėti aplink. Jis atsakė, kad temstant kaime buvo pilna rusų, o naktį girdėjęs šaudant. Aš jam nieko neaiškinau. Paprašiau, kad šeimininkas leistų man pas jį prabūti iki kito vakaro, paklausiau, ar jis neturįs bunkerio. Jis atsakė, kad gyvenąs arti vieškelio, dėl to dienoti čia nesaugu, bet mažą bunkeriuką turįs. Pakvietė užeiti trobon. Maniau, kad šeimininkas tą bunkeriuką įsirengęs troboje. Įėjau. Šeimininkas paėmė nu
atkišo man ir tarė: „Prašau, daugiau neturiu!" Aš paklausiau, ką tai reiškia. Šeimininkas paaiškino — supratęs, kad aš prašiausi išlenkti dėl drąsos. Kadangi buvau nusprendęs partizanaudamas degtinės nė neragauti, tai šeimininkas vėl pastatė butelį senon vieton.

Šia proga turiu pažymėti, kad, gyvendamas Alytuje, ir išgerdavau, ir rūkiau, kaip ir kiti mano bendradarbiai. Likus dviem mėnesiams iki išeinant partizanauti, griežtai nusprendžiau mesti ir viena, ir antra. (Šiam apsispren-

dimui didelės įtakos turėjo mano žmona.) Tą pat padarė ir Jūrininkas su Daktaru. Jūrininkas visą partizanavimo laiką garbingai tesėjo sau duotą žodį. Apie Daktarą to pasakyti negalėčiau. Apie save galiu pareikšti tiek: jeigu partizanaudamas būčiau gėręs, šiandien manęs nebūtų gyvo, Alkoholis — vienas iš baisiausių sąjūdžio priešų. Jeigu, būdamas partizanu, būčiau gėręs, nebūčiau galėjęs nei organizuoti, nei vesti kovos su alkoholiu sąjūdžio gretose, o pati blaivybės akcija būtų buvusi nesėkminga.

Vis dėlto šeimininkas bijojo priimti mane ir pasisiūlė nuvesti pas savo brolį. Tvirtino, kad jis tikrai geras žmogus, kad pas jį man būsią kur kas saugiau. Atsargiai perėjome dar vieną vieškelį ir pasiekėme tą brolį. Šiam turėjau dar ilgokai aiškintis, kol įtikinau, kad tikrai esu partizanas.

Buvau visą parą nevalgęs, todėl labai skaniai vaišinausi šeimininkų pasiūlytais lašiniais su duona. Jie sutiko mane pagloboti net kelias dienas. Davė antklodę ir pagalvę, kurias užsinešiau ant tvarto.

Rytą šeimininkas pranešė, kad į jų kaimą atvažiavo devyni sunkvežimiai rusų ir jau daro kratas pas gyventojus. Skubiai padaviau jam pagalvę ir antklodę neštis trobon, o pats įsikasiau į šiaudus.

Tik į pavakarę šeimininkas pranešė, kad pavojus praėjęs, nes rusai išvažiavo. Sužinojau, kad kratą darė ir pas gretimus kaimynus, tik, lyg tyčia, nekrėtė ir net nebuvo užėję į šitą ūkį.

Kitą dieną sužinojau, kad Varčioje užpuolimo metu žuvo Klevas ir seselė Anelė, o Rokas gyvas ir vakare ateis su manimi susitikti — apie mano buvimą čia sužinojo per Klevo tėvą, kuris dieną buvo atslinkęs pas šeimininkus.

Vėlai vakare susitikau su Roku. Abu dar vieną parą praleidom pas tą patį gyventoją. Rokas papasakojo, ką jam Varčioje teko išgyventi.

Išnėręs iš anksčiau minėtos biržės, Rokas miške susitiko dar keturis kovotojus. Jie kurį laiką klaidžiojo ir susitiko dar šešis partizanus. Apie pusiaudienį jie buvo netoli miško pakraščio ties Kudariškių kaimu, nes sutemus rengėsi smukti į Pilkionių mišką. Jie ėjo raisto pakraščiu. Staiga pamatė netoliese žygiuojant būrį rusų. Ru-

sai, Roko manymu, greičiausiai būtų praėję pro šalį ir partizanų nepastebėję, bet kai kurie vyrai staigiai metėsi raistan ir sukėlė brazdesį. Tada rusai partizanus pastebėjo. Dabar visi vyrai sulėkė raistan ir sugulė, o rusai tuo tarpu sukėlė didžiulį aliarmą ir ėmė supti raistą. Vyrai nesutarė, vieni buvo už tai, kad reikia kuo skubiausiai veržtis į miško gilumą, kiti reikalavo dienos metu veržtis per laukus Pilkionių miškan. Tačiau ginčytis nebuvo kada, ir visi pasileido pakraštin — į laukus.

Pamiškė buvo rusų nustota. Jie praleido partizanus į pliką lauką ir tik tada atidengė labai stiprią ugnį. Visi partizanai buvo nukauti. Rokas taip pat buvęs už tai, kad reikia veržtis į miško gilumą, bet ne į laukus. Vyrai nubėgo palaukėn, o Rokas liko raiste. Varčia jam buvo menkai žinoma, todėl jis pasirinko raistą ir laukė vakaro. Palindo giliai po išvarta ir gulėjo vandenyje tik burną iškišęs paviršiun. Rusai krėtė ir raistą, bet jo neužtiko. Po to Rokas apie šešias valandas išbuvo įsilipęs eglėje, nes vandenyje ilgiau neištvėrė šalčio.

Ir dabar Rokas buvo tikrai panašesnis į pabaisą negu į žmogų — visas apskretęs dumblu. Dėl šios priežasties mes abu ir pasilikome dar vienai parai pas tą patį gyventoją. Šeimininkai išskalbė ir išdžiovino visus jo drabužius, ir kitą vakarą, nuoširdžiai padėkoję jiems už globą, mudu patraukėme per miškus į Meškasalį, o kitą dieną — net į Ryliškių bažnytkaimį.

Antras partizanų užpuolimas Varčioje galėjo įvykti dėl dviejų priežasčių:

1. Daktaro žodinis pranešimas man, kad jis su vyrais į Varčią grįš birželio 24-osios naktį, kol pasiekė mane, ėjo per daugelio gyventojų lūpas, tad galėjo pasiekti ir priešo ausis.

2. Žygio metu priekyje ėjusių partizanų atsakymas, kad keliuką perbėgo stirna, galėjo būti klaidingas. Ten galėjo būti rusų slapukas.

Tačiau, sprendžiant iš to, kad rusai, ankstesnėmis dienomis visai nesirodę apie Varčią, suplūdo čion kaip tik dabar, galima daryti išvadą, kad MGB iš anksto žinojo datą, kada aš su Daktaru ir kitais partizanais turėjau susitikti Varčioje.

PIRMI SPĄSTAI

MGB organai žinojo, kokiems partizanų daliniams vadovauju, kad su manimi yra Daktaras ir Jūrininkas. Jie jau buvo apytikriai nustatę vietoves, kuriose aš su vyrais kartkartėmis pasirodydavau ar stovyklaudavau, ir pradėjo nepertraukiamai siautėti plačiose apylinkėse. Jų tikslas — kuo greičiau mus susekti ir sunaikinti.

Suimtoji Daktaro pažįstama MGB organams išdavė, kad ji gali susižinoti su Daktaru. Saugumas tuo pasinaudojo ir pabandė iššaukti Daktarą susitikiman. Laimei, pakvietimas Daktaro nepasiekė, nes jis buvo siųstas į Subartonių mišką, kuriame mūsų tuo metu nebuvo. Be to, Garibaldis (Kostas Bajerčius, tuo metu mokytojavęs Alytaus mokytojų seminarijoje; vėliau buvo išduotas ir per kelias dienas Alytuje MGB organų nukankintas) laiku suskubo mus perspėti dėl MGB ruošiamos provokacijos. Tą perspėjimą gavome dar būdami Varčioje. Jis buvo rašytas iš anksto sutartu šifru. Šį kartą priešo spąstų išvengta, ir ateityje jau buvome kur kas atsargesni.

Bemaž tuo pačiu metu MGB ėmėsi ir antro provokacijos būdo. Į mūsų veikimo rajoną jie pasiuntė dvi šnipes, kurių tikslas — išgauti iš gyventojų žinių apie mus ir, paskyrus susitikimą, išduoti mus priešui. Apie tas moteris sužinojau Ryliškių bažnytkaimyje iš vieno žmogaus tik po to, kai partizanai buvo antrą kartą užpulti Varčioje.

Įvykdyti užduoties šnipėms nepavyko. Gyventojai, pas kuriuos jos ėmė lankytis, pastebėjo, kad apie partizanus negudriai besiteiraujančios moterys turi pistoletus. Tuomet jie, nutaikę progą, čiupo jas, nuginklavo, o pačias „nuleido" Nemunu. Gyventojai stengėsi mums pranešti apie pasirodžiusias šnipes, bet negalėjo laiku to padaryti, nes mes buvome išblaškyti po antros nelaimės Varčioje.

Trečią kartą bandė mus išprovokuoti per vieną anksčiau buvusį geležinkelio tarnautoją (tamsaus, raupuoto veido). Jis buvo įgijęs Butageidžio pasitikėjimą, per kurį ir norėjo mane pasiekti. Jam buvo pavykę prie manęs gana arti prisikasti, laimei, dar laiku man pavyko jį iššifruoti. Nesunkiai būtume galėję jį patį pačiupti, tačiau nenorėjau pakenkti tiems, per kuriuos jis su manimi

susisiekdavo. Rusų inspiruojamas geležinkelininkas dar ilgokai manęs šaukėsi, paskui, man sąmoningai neatsiliepiant, pamažu aprimo.

Tai buvo tik pradžia spąstų, kuriuos MGB pradėjo spęsti man ir kitiems partizanams. Paskui be perstojo mums buvo spendžiami vis nauji, daug gudresni ir maskuotesni spąstai, apie kuriuos papasakosiu vėliau. Galėčiau tik pridurti, kad, jeigu MGB iš pat pradžių mus būtų gaudžiusi taip gudriai kaip šiuo metu, jie jau senokai būtų su mumis susidorojęs. Laikui bėgant jie išgudrėjo, bet ir mes nesėdėjome užsikimšę ausų: veiksmas iššaukia atoveikį.

TVARKYMASIS

Susižinoti su visais išsiblaškiusiais vyrais buvo gana sunku. Visur vyko masinės gaudynės. Partizaninis judėjimas buvo smarkiai suvaržytas.

Pirmiausia pavyko susisiekti su išblaškytais Ryliškių apylinkių partizanais. Rusai čia siautėjo palyginti ne taip smarkiai. Ryliškių būrio partizanus paskirsčiau grupelėmis, daugiausia atsižvelgdamas į jų pačių pageidavimus.

Šis būrys turėjo veikti Ryliškių—Bugonių apylinkese. Būrio vadu paskyriau vyrų išsirinktą jauną, drąsų ir energingą vyruką, kurio slapyvardžio nebeatsimenu. Jis buvo kumpanosis, neaukštas, nešiojo ilgus, bet tvarkingai prižiūrimus tamsius, garbanotus, sakytum, moters plaukus.

Paskui keli vyrai palydėjo mane iki Meškasalio kaimo, kur pirmiausia susitikau Toleikį (Joną Bielevičių iš Meškasalio kaimo). Rokas su kitais mane lydėjusiais partizanais grįžo į Ryliškių apylinkes.

Merkinės, Alovės ir Nemunaičio valsčiuose rusai siautėjo kaip pašėlę, partizanams jie nedavė atsikvėpti nei dieną, nei naktį. Po Vabalių, Pilkionių, Noškūnų ir kitus miškus išsiblaškę vyrai niekaip negalėjo tarp savęs užmegzti ryšio.

Toleikis suvedė mane su Tarzanu, Geniu, Mašalėliu ir dar dviem partizanais, taip pat kilusiais iš Meškasalio kaimo. Su jais pabuvau maždaug savaitę. Rusai taip šėlo, kad mes vargais negalais tegalėdavome iš miško išslinkti

ir pasirūpinti truputį maisto. Orai buvo lietingi. Dieną mes sulįsdavome į tankius lazdynų krūmus ir ten ištūnodavome iki vakaro. Neturėjome nei ką pasikloti, nei kuo užsikloti. Drabužių išsidžiovinti taip pat nebuvo kaip, nes ugnies užsikurti negalėjome. Ne kartą girdėjome, kaip netoliese miško takeliais praeidavo rusai.

Persikėlėme į tokią mažą salelę raiste prie vieškelio. Salelė iš visų pusių buvo apsupta vandens. Susiradome sausą įėjimą per išvirtusius eglių stuobrius. Čia jau buvo gerokai saugiau.

Visus apipuolė gyviai: vienas nuo kito užsikrėtėm ir niežais. Tarp mūsų buvo vienas vyresnio amžiaus partizanas, per Varčios kautynes sunkiai sužeista ranka — buvo nuplėšta dalis delno ir perpus nutrauktas vienas pirštas. Mes beveik nieko negalėjome padėti, jo ranka atrodė baisiai. Maniau, kad jau tikrai pradėjo gangrenuoti.

Vienas Dušnionių kaimo gyventojas mielai sutiko ir ilgesnį laiką pagloboti apsistojusiuosius salelėje. Jis parūpino vaistų, taigi jau galėjome išplauti sužeistajam žaizdas, švariau aptvarstyti. Padarė ir tepalo nuo niežų, kuris tikrai padėjo.

Palengva užmezgėme ryšį ir su Davainiškių partizanais. Dabar šiam būriui vadovauti paskyriau jau anksčiau tokias pareigas ėjusį Tarzaną (Javaišį iš Meškasalio kaimo). Beje, šie partizanai kitų buvo vadinami naminiais, nes jie daugiausia laikėsi arti savo namų, kur nors toliau juos nuvesti būdavo labai sunku.

Man rūpėjo kuo greičiausiai susižinoti ir su kitais. Toleikis su Tarzanu mane palydėjo, o toliau jau vienas mišku pasiekiau Vabalių kaimą. Jame man buvo žinomas vienas punktas, kuriame baigė gydytis Lengvenis. Čia radau būrio vadą Zigmą Jockų ir Putiną. Jie tomis dienomis gyveno mažame bunkerėlyje, įrengtame skiedryne. Bunkeriuko ventiliacija buvo prasta, jame labai greit pristigdavo oro. Tai buvo požeminis partizanų „rūmas", kurį dabar pirmą kartą pamačiau ir drauge su vyrais vieną dieną pagyvenau. Tuomet aš dar nė sapnuot nesapnavau, kad ateityje daug metų teks panašiuose, sveikatą ardančiuose „rūmuose" gyventi ir dirbti.

Netrukus turėjau ryšį su Giriniu, Ūseliu, Tėveliu, Trau-

kumi, Studentu, Savanoriu ir kitais šio būrio partizanais.

Šiam būriui jau iš anksčiau vadovavo Jockus. Vyrus paskirsčiau grandimis, atsižvelgdamas į pačių pageidavimus. Grandys turėjo veikti atskirose vietovėse, palaikyti ryšį tarp savęs ir su būrio vadu.

Iš šių vyrų itin sumanus pasirodė Studentas (Bucevičius iš Vabalių kaimo). Su juo dabar patraukiau į Merkinės valsčių, Masališkių kaimą. Ten susitikau su visu Masališkių būriu, kuriam vadovavo Ivanauskas (slapyvardžio neatsimenu), jo pavaduotojas buvo Gegutis (Vincas Ivanauskas). Susirinkome visi į būrio vado kluoną — čia būrio vyrai davė priesaiką. Nuo šiol Masališkių būrys visiškai perėjo mano priklausomybėn.

Išvykę su Gegučiu ir Studentu, užmezgėme ryšį su Burokaraisčio būriu, kuris taip pat sutiko pereiti mano priklausomybėn. Šiam būriui vadovavo buvęs moksleivis, jaunas, energingas vyrukas iš Burokaraisčio kaimo, vardu Vitas.

Po priesaikos su keliais vyrais iššygiavau į šilus. Buvome labai išvargę. Perėję plentą, pasukom vienu didžiulio degimo keliuku. Pradėjo pamažu aušti. Vis tik nutarėme nors truputėlį sėstelėti, nes vos bepavilkom kojas. Susėdom ir. .. sumigom. Kai pabudom, saulutė jau buvo aukštai patekėjusi. Pro pat mus kažkieno pravažiuota — tai liudijo vagelė keliuko smėlyje, palikta prariedėjusio vežimo ratų. Sukrutome ir leidomės toliau. Liūdnai mums galėjo baigtis šis poilsis. ..

Šiluose susitikome su Lankininkų partizanų būriu, kurio dauguma narių dar gyveno legaliai. Būrys perėjo mano priklausomybėn ir davė priesaiką. Šiam būriui vadovavo Siaubas.

Po kelių dienų su Studentu pasiekėme Vabalius.

APSILANKYMAS PAS SIELININKUS IR GIRININKIJOJE

Stovyklavau su būrio vado Putino vyrais. Persikėlėme Noškūnų miškan, kuriame buvo šiek tiek saugiau. Kaimuose sužinojom, kad okupantas per patį darbymetį prievar-

ta varo žmones prie medžių ritimo Nemunan, sielių rišimo bei jų plukdymo darbų. Gyventojai šaukėsi mūsų pagalbos.

Nuvykau su vyrais į plukdymo darbų aikštelę prie Ne**munaičio** bažnytkaimio. Aršus partietis žydas, kuris vadovavo visiems darbams, ką tik buvo persikėlęs valtele į kitą Nemuno pusę ir panemune nuėjęs Alytaus link. Norėjome **jį** patį sučiupti, bet šioje pusėje nebuvo jokios valte**lės.** Nė vienas mūsiškių nemokėjo gerai plaukti ir, svarbiausia, niekada nebuvo maudęsi Nemune — tekančiame vandenyje.

Aš augau prie ežerų, bet per Nemuną niekuomet neplaukiau. Dabar svarstyti nebuvo kada. Nusimečiau drabužius ir su pistoletu dantyse šokau vandenin. Perplaukiau laimingai. Panemune bėgau kone kilometrą, bet žydo niekur nesimatė. Jis greičiausiai buvo pasukęs keliu toliau nuo Nemuno. O aš— nuogas— nuo Nemuno negalėjau nutolti, negalėjau ir gyventojų pasiteirauti apie žydą. It musę kandęs sugrįžau atgal ir valtele persikėliau pas savuosius.

Tą dieną sielininkams vėl buvo išduota vinių ir vielos užduotims vykdyti. Paruoštas malkas ir sielius įsakiau paleisti Nemunu. Vielą ir vinis išdalijome darbininkams. Parašiau raštelį ir vienam iš darbininkų liepiau nunešti jį girininkijon. Raštelyje pabrėžiau, kad — partizanų įsakymu — darbininkai šiandien paleidžiami vasaros darbams neribotam laikui. . .

Darbininkai patenkinti išsiskirstė namo, o po to dar ilgai nėjo darban, aiškindamiesi tarybiniams pareigūnams, kad biją partizanų.

Sielininkai mums pasakė, kad anoje Nemuno pusėje esanti kita girininkija, kurioje yra valdiškų pinigų, ir siūlė mums juos pasiimti.

Taip ir padarėme. Su Studentu valtele persikėlėm per Nemuną ir užėjom pas artimiausią ūkininką, kuris tuo metu vežė šieną. Palikę šieno iki gardžių viršaus, sėdome vežiman, ir šeimininkas nuvežė mus girininkijon. Uniforminius švarkus ir ginklus buvome pridengę šienu, o patys važiavome vienmarškiniai. Kelyje sutikti žmonės nekreipė į mus jokio dėmesio. Sustojome prie upokšnio medžių, ku-

riais buvo apaugusi girininkija. Greit užsivilkome švarkus ir užėjome girininkijon. Kasoje radome 500 červoncų, už kuriuos girininkui palikome partizanišką pakvitavimą. Po to grįžome pas savuosius.

Konfiskuotų pinigų buvo nedaug, tačiau — kaip moralinę paramą — paskirsčiau juos aštuoniems partizanų būriams po 50 červoncų kiekvienam. Likusi suma buvo paskirta vadinamojo štabo reikalams (jo sudėtis tuo metu — Studentas ir aš).

KAIP PRADĖJO VEIKTI MŪSŲ ŠTABAS

Kaip jau anksčiau minėjau, štabo nariai buvo Daktaras, Jūrininkas ir Klevas. Iš pradžių jokios dokumentacijos nevedėme. Turėjome tik slapyvardinius partizanų sąrašus, kurių reikėdavo vakariniam patikrinimui, tarnybų paskirstymui ir panašiai. Nuo gegužės vidurio pradėjome leisti dieninius įsakymus, kuriuos pasirašinėdavau aš ir Daktaras. Jūrininkas buvo paskirtas ūkio viršininku.

Kai Klevas žuvo, o Daktaro ir Jūrininko kokį mėnesį nebuvo su vyrais, savo adjutantu paskyriau Studentą. Spausdinimo priemonių neturėjome ir iš kitur spaudos negaudavome. Tiesa, kai kada iš Alytaus per Garibaldį gaudavau 1 — 3 egz. labai neaiškiai rotatoriumi spausdintų atsišaukimų, kuriuos pirmiausia tekdavo kone šifruoti — rašalu aiškiai pažymėdavau raides ar atskirus žodžius ir sakinius, o tuomet jau skaitydavau vyrams, su kuriais būdavau ar pas kuriuos nuvykdavau.

Sumanėme ir patys gaminti atsišaukimus. Miltais ar bulviniais klijais sulipindavom po kelis sąsiuvinio lapus į vieną ir tada, medinį pagaliuką pasidažydami rašalan, stambiomis raidėmis užrašydavome atsišaukimo tekstą. Tokius atsišaukimus patys partizanai arba gyventojai prikaldavo kryžkelėse, prie kalvių ir pan. Žinoma, vienos rūšies atsišaukimų teparašydavome 10—15 egzempliorių, tačiau ir apie juos žmonės, dažniausiai savaip pagražindami, plačiai kalbėdavo.

Vieną kartą su Studentu nuėjom į Ilgų kaimą ir pas vieną gyventoją gavom naujutėlaitį šapirografą. Deja,

nei aš, nei tas gyventojas, kuris įteikė mums šį prietaisą, nelabai žinojo, kaip juo naudotis.

Vis tik mūsų džiaugsmas buvo didelis. Griebėmės darbo. Aš parašydavau tekstą, o Studentas savo labai gražia rašysena perrašydavo jį tušu. Beje, Studentas buvo baigęs tik pradžios mokyklą, bet turėjo viskam tikusią galvą ir rankas. Iš vieno ranka rašyto teksto iš pradžių atspausdindavome iki 15 egzempliorių, vėliau jau iki trisdešimties. Dirbdavome ištisas dienas ir entuziazmas nemažėjo. Dabar jau visiems būriams turėdavome ką pasiųsti.

Vienu metu plento Alytus—Varėna ruožu žygiavo daug rusų kariuomenės. Parašiau atsišaukimo, skirto rusų kariams, tekstą, o Studentas, vieno ūkininko padedamas, išvertė tai į rusų kalbą. Padauginome šapirografu. Gyventojai tuos atsišaukimus nakčia prikalė prie medžių ar tiesiog ant grindinio prislėgė su akmenėliais maždaug trijų kilometrų ilgio plento ruože. Pasakojo, kad rusai juos skaitę.

Jau daug vėliau vieną tų atsišaukimų egzempliorių išėmiau iš savo archyvo ir parodžiau Kazimieraičiui. Jis, skaitydamas jų turinį, iš juoko net ant samanų pargriuvo. Pasirodo, tekstas buvo išverstas taip, kaip kalba šiek tiek dar iš caro laikų rusiškai pramokęs senelis. Tačiau Kazimieraitis pridūrė, kad, nepaisant to, šis darbas parodo lietuvio kovos veržlumą ir pasišventimą.

Nusprendėme įsigyti rašomąją mašinėlę. Pinigų neturėjome, o ir pirkti gal nebūtų buvę kur. Beliko patiems ją iš kokios nors valdžios įstaigos pasiimti.

Žinojau, kad Alytaus kurortiniame rajone Vaižganto gatvėje yra urėdijos įstaiga, kurioje, kaip maniau, turėtų būti ir rašomoji mašinėlė.

Pasiėmiau su savimi du savanorius — Liepą ir Dučę (abu kilimo iš Poteronių kaimo). Sutemus jau buvome netoli Kaniūkų tilto.

Užėjome pas vieną gyventoją pasiteirauti, kas girdėt. Jis pasakė, kad jau kelios dienos per Kaniūkų tiltą rusai iš Vokietijos varo karves, arklius ir avis. Šioje pusėje rusai su gyvuliais apsistoja naktimis ir dėl to į tas vietas draudžiama eiti net civiliams.

Dėl šios priežasties mes, nieko nepešę, pasukome atgal.

Tik po kelių dienų sužinojau, kad, jei tada būtume nuėję mašinėlės, greičiausiai būtume nebegrįžę: jau savaitė laiko prie minėtos urėdijos ištisas naktis tykojo rusai. Mat jiems buvo pranešta, kad Naras (Liudas Muliarskas) naktį pareidinėja į namus, o jo motinos namas kaip tik prie pat urėdijos pastato. Taigi į rusų spąstus vietoj Naro būtume įlindę mes.

SUSITIKIMAS SU DAKTARU IR JŪRININKU

Stovyklavome prie Vabalių kaimo. Į stovyklą netikėtai atvyko Daktaras ir Jūrininkas. Aš žinojau, kad jie gyvi, bet kur jie yra, nežinojau. Dabar jie papasakojo, kaip jiems sekėsi mums išsiskyrus.

Apšaudomi jie laimingai pribėgo tą pačią pamiškę, iš kurios buvome pradėję eiti. Tada nusprendė mėginti išeiti iš miško vėl į Nedingės pusę. Iš miško tą pačią naktį išėjo rusų nepastebėti, bet laukuose ir vėl pakliuvo į rusų pasalą prie vienkiemio. Rusai į juos nešaudė, tik ėmė sekti iš paskos. Vis tik jiems pasisekė priešo atsikratyti ir pasiekti Panedingę. Po kelių dienų patikima mergina pačiame bažnytkaimyje surado vienos profesijos asmenį, kuris sutiko juos priimti. Čia jie gyveno ramiai ir patogiai kambariuose, nes bažnytkaimyje visada buvo ramu. Tiesa, vieną kartą rusai netikėtai apsupo ir tuos trobesius. Jie pradėjo badyti kiemą ir daržą specialiai bunkeriams aptikti nukaltais geležiniais strypais. Krata vienu metu vyko visame bažnytkaimyje. Milžinas su Liūtu jau buvo išvykę į savo apylinkes, o Jūrininkas ir Daktaras sėdėjo kambaryje. Kadangi iki šiol čia būdavo visiškai ramu, jie nebuvo įsirengę jokios slėptuvėlės, o dabar net nespėjo užšokti ant aukšto. Rusų leitenantas su dviem kareiviais įėjo į pirmą kambarį ir pareikalavo, kad jame esantieji parodytų savo dokumentus. Vienas kareivis jau buvo paėmęs už durų rankenos to kambario, kuriame Jūrininkas su Daktaru tupėjo spintoje. Viename iš šio namo kambarių tuo metu buvo ir mano žmona, kuri atsitiktinai surado čia laikiną prieglobstį ir neturėjo jokių dokumentų. Lei-

tenantas nuodugniai apžiūrėjo moterų dokumentus — kaip paaiškėjo, jie ieškojo gailestingosios seselės, kuri prieš Varčios mūšį gyveno Žaibo stovykloje. Į kitus kambarius rusai nėjo, pasuko laukan. Nuo šio karto Daktaras su Jūrininku buvo atsargesni, bet tuose namuose rusai kratos daugiau nedarė.

Viską išsiaiškinę, visi buvome patenkinti, kad vėl susitikome. Aš džiaugiausi sužinojęs, kur slapstosi mano žmona, ir kad tuo tarpu jai negresia didelis pavojus.

Daktaras dar sakė sužinojęs Marcinkonių apylinkėse esant nepriklausomos Lietuvos pulkininką, kuris vadovaująs to krašto partizanams, ir kad, tarpininkaujant minėtam Daktaro ir Jūrininko šeimininkui, būtų galima su tuo pulkininku susitikti.

Nelabai norėjau tuo tikėti, nes jau gerai pažinojau Daktarą. Maniau, kad šitaip jis nori prisigerinti po tokio ilgo atsiskyrimo nuo vyrų ir išpučia kur nors išgirstą gandą. Paskui patikėjau, nes tą patį tvirtino ir Jūrininkas, kuris niekuomet nemeluodavo ir neperdėdavo.

čiau vykti į Nedingės mišką ir mėginti susitikti su minimu pulkininku.

DAKTARĖ PAS PARTIZANUS

Sunkiai apsirgo Strazdas — ėmė baisiai skaudėti koją. Iš pradžių jis dar pajėgdavo iš stovyklos į stovyklą perjoti arkliu, tačiau koja negijo, išsigandome, kad gali pradėti gangrenuoti. Reikėjo kaip nors prisišaukti daktarą.

Nusprendžiau daktarą parsivesti iš Nemunaičio bažnytkaimio. Didžiausias keblumas buvo tai, kad apylinkėse siautėjo rusai, o kartais jų štabas stovėdavo pačiame Nemunaityje.

Važiuoti pasisiūlė Dučė. Tą dieną oras buvo labai bjaurus — purškė lietus ir pūtė stiprus vėjas. Apsirengėme prastais drabužiais, užsimaukšlinome kepures ir tapome visiškai nepanašūs į partizanus. Automatus pridengę šiaudais, sėdome vežimėlin. Kelyje jokio ruso nesutikome. Pri-

važiavome ir bažnytkaimį. Nusprendėme, kad mažiau atkreipsime dėmesį, jei į patį bažnytkaimį įvažiuosiu vienas. Prie tilto Dučė iššoko į krūmus, o aš nuvažiavau gatvele. Pro šalį praėjo du civiliniais drabužiais apsivilkę, bet automatais ginkluoti asmenys, tačiau į mane jie net nepasižiūrėjo.

Sustojau prie daktarės namų ir užėjau vidun. Buvau numatęs suvaidinti kaimietį, bet daktarė mane atsiminė nuo to karto, kai nakčia su visa įgula buvome atvežę granatų skeveldrų sužeistą partizaną. Nudžiugau, kad ir dabar ji mielai sutiko apžiūrėti ligonį ir nedelsdama ėmė ruoštis kelionėn.

Prie tilto į vežimą išoko Dučė. Laimingai pasiekėme stovyklą. Daktarė suteikė pagalbą Strazdui, o paskui vėl tuo pačiu būdu pristatėme ją į namus. Aiškiai jutome, kad daktarė džiaugiasi padėjusi partizanams.

Strazdas greit pasveiko, o aš visą laiką jaučiau jo nuoširdų dėkingumą už padarytą paslaugą.

SUSITIKIMAS SU KAZIMIERAIČIU

Daktaras, Jūrininkas, Studentas, Gailius ir aš išvykome į Nedingės mišką. Dienojome su Nedingės būrio vyrais. Apie save pranešėme minėtam Nedingės bažnytkaimyje gyvenančiam žmogui. Tas apie mūsų atvykimą į Nedingės mišką pranešė Kazimieraičiui. Kitą dieną gavome žinią, kad sutemus prie Nedingės kapinių įvyks susitikimas su pačiu Kazimieraičiu.

Pritemus nuvykome prie kapinių. Po kiek laiko atvyko ir Kazimieraitis, Šerno, Juozaičio ir Sakalo lydimas. Dar nematydamas žmogaus, pažinau jo balsą ir supratau, kad Kazimieraitis — tai buvęs Karo mokyklos lektorius (plk. leit. Vitkus), mums dėstęs inžineriją. Jis buvo apsivilkęs civiliniu apsiaustu (kaip ir visuomet), rankose laikė kelioninį lagaminą. Kazimieraitis pasiūlė tuoj pat vykti pas kokį nors gyventoją ir nedelsiant pradėti posėdį. Taip ir padarėme.

Posėdyje dalyvauti Kazimieraitis pakvietė mane, Šerną, Juozaitį, Daktarą ir Jūrininką. Pirmininkavo pats

Kazimieraitis, sekretoriavo Daktaras. Tai buvo tikras tarnybinis posėdis.

Pirmiausia Kazimieraitis trumpai referavo apie save ir savo pareigas partizanų gretose. Tuo metu jis jau buvo subūręs daug okupuotos Lietuvos partizanų ir jiems vadovavo. Tai buvo tik pati darbo pradžia — jo užmojai buvo nepalyginamai didesni.

Aš papasakojau apie save ir tuos partizanų dalinius, kurie tuo metu klausė mano įsakymų. Kazimieraitis pasakė, kad apie mane jau girdėjęs iš kitų pasakojimų, ir labai draugiškai paklausė, ar aš nesutikčiau pereiti jo, kaip aukštesnio karininko, priklausomybėn partizanų dalinių centralizacijos labui. Atsakiau, jog nepaprastai džiaugiuosi tarp partizanų sutikęs savo buvusį mokytoją, jog mielai sutinku pereiti jo priklausomybėn ir kartu pasižadu šventai vykdyti visus įsakymus, kuriuos ateityje iš jo gausiu. Dar pridūriau, kad visus partizanus moraliai sustiprins žinia, jog partizanų vadovybėje yra aukšto laipsnio karininkas.

Daktaras kariuomenėje nebuvo tarnavęs, tačiau partizanams prisistatė kaip atsargos karininkas. Jis manęs ir Jūrininko prašė, kad vyrams nepasakytume teisybės, nes šitoks prisistatymas esą suteiks jam galimybę turėti svaresnį žodį tarp pačių partizanų. Aš nepriešTaravau. Per Nedingėje gyvenantį asmenį Kazimieraičiui Daktaras taip pat buvo pristatytas kaip atsargos leitenantas.

Posėdžio metu Kazimieraitis pareiškė, kad jo štabe stinga intelektualinių pajėgų — ypač bent kiek nusimanančių kariniuose dalykuose. Tų asmenų, kurie tiesiogiai vadovauja partizanų daliniams, jis imti negalįs, nes nukentėtų vadovavimas daliniams. Taigi jis manąs, kad aš galėčiau perleisti jo žinion atsargos leitenantą Daktarą ir buvusį mokytoją Jūrininką, o daliniams vadovauti pakaksią ir manęs vieno.

Aš sutikau su Kazimieraičio pasiūlymu. Daktaras ir dabar neatskleidė savo nelabai garbingos paslapties, jie abu su Jūrininku taip pat sutiko eiti dirbti Kazimieraičio štaban.

Kazimieraitis davė kai kuriuos nurodymus ir pareiškė, kad nuo šios dienos aš būsiu laikomas Merkinės ba-

taliono vadu; nurodė kam ir kur ateityje prisistatyti - turėsiu susitikinėti su rinktinės vadu, kuris ir bus mano tiesioginis viršininkas.

Kazimieraitis pranešė, kad šiuo metu jo žinioje yra trys batalionai: Druskininkų, kuriam vadovauja Balutis, Marcinkonių, kuriam vadovauja Šernas, ir Merkinės, kuriam vadovausiu aš. Šie trys batalionai sudaro Merkio rinktinę, kuriai vadovauja rinktinės vadas (Petrėnas, buvęs Alytaus socialinio draudimo tarnautojas, atsargos leitenantas).

Mūsų posėdis baigėsi apie vidurnaktį. Tada Kazimieraitis atsisveikino su pasiliekančiaisiais. Su juo išvyko Daktaras ir Jūrininkas.

Tuo metu Nedingės apylinkėse buvo gana ramu. Aš dar vieną dieną praleidau su Nedingės būrio vyrais tame pačiame miške. Aptarėme einamuosius reikalus ir vakarėjant su Studentu ir Gailiumi patraukėme į Masališkių būrį, o iš ten — vėl į Nemunaičio apylinkes.

„AMNESTIJA" IR JOS PIRMIEJI PADARINIAI

Apsistojau prie Nemunaičio būrio vyrų. Ir mus pasiekė žinia apie „amnestiją". Vienas bičiulis pristatė ir tą laikraščio numerį, ir atsišaukimą, kuriuose buvo rašoma apie „kalčių dovanojimus".

Supratau, kad tai tik vienas iš gudrių priešo psichologinių manevrų — skaldyti partizanus iš vidaus.

Išrikiavau visus vyrus ir garsiai perskaičiau „amnestiją". Po to išdėsčiau, ką aš apie tai manau, ir leidau partizanams laisvai išsakyti savo samprotavimus.

Su vyrais jau buvau artimai susibičiuliavęs. Gerai juos pažinojau, žinojau jų rūpesčius. Pasitarimas truko ilgai. Vyrai kalbėjo nuoširdžiai. Labiausiai jie jaudinosi ne dėl savęs, o dėl sayo šeimų, kurias rusai pradėjo nežmoniškai persekioti.

Vienas po kito visi partizanai išreiškė įsitikinimą, kad „amnestija" niekam laisvės neduos; o kadangi partizanais visi tapę savo valia, tai eiti registruotis niekas neturi teisės.

partizanai per šeimų narius iš MGB organų buvo gavę laiškus, kuriuose jie raginami išeiti iš miškų, nužudyti savo vadus ir t.t. Užsiregistravusiems buvo žadamos įvairiausios tarnybos ir pan.

Iki šiol dar nebuvo atsiradę nė vieno partizano, kuris būtų nuėjęs registruotis.

Partizanams vienbalsiai sutikus, po kelių dienų paskelbiau, kad tie, kurie užsiregistruos be vadovybės žinios ir atiduos priešui ginklą, bus laikomi sulaužiusiais priesaiką ir bus baudžiami mirties bausme. Šis įsakymas paskelbtas ir kituose būriuose.

Partizanai veikė atskirais dalinėliais, bet vis dar neturėjome žinių, kad kas nors būtų užsiregistravęs. Tiesa, rusai per gyventojus paskleisdavo įvairiausių gandų, bet, juos patikrinus vietoje, faktai nepasitvirtindavo. Supratome, kad priešas tai daro norėdamas suklaidinti partizanus.

Rusai savo planus buvo gerai apgalvoję. Visur vyko nepaliaujami siautėjimai, dar labiau suaktyvėjo partizanų šeimų ir net jų artimesnių giminių žiaurus persekiojimas ir terorizavimas. Gyventojai jau ir anksčiau buvo patyrę, kad okupantas savo aukų neglosto. Geriausias to įrodymas — Klepočių ir kitų kaimų deginimas drauge su gyventojais ir niekuo nekaltų žmonių šaudymas vietoje. Šiomis nežmoniškomis priemonėmis okupantas buvo pasiryžęs palaužti žmonių ryžtą, kuo labiau juos įbauginti ir sutrukdyti partizanams palaikyti ryšį tarpusavyje.

Priešo masiškas siautėjimas, baisus teroras ilgainiui paveikė kai kuriuos partizanus ir jų šeimas.

Kai kurie naujokai Varčios kautynių metu pametė savo ginklus ir dabar buvo linkę toliau pavieniui slapstytis apie savo namus. Buvo ir tokių, kurie bijojo partizanams rodytis, nes manė, kad už ginklo praradimą gali būti smarkiai nubausti. Kai kurių partizanų šeimos prašė: verčiau vienam pasiaukoti, negu visiems būti taip žiauriai okupanto persekiojamiems. Jie tikėjosi, kad, partizanui užsiregistravus, rusai kitus šeimos narius paliks ramybėje. Ilgainiui atsirado ir tokių partizanų, kurie vien kilnaus jausmo vedini ryžosi registruotis ir aukotis — kad

tik išgelbėtų savo tėvus, brolius ir seseris. Jie įsitikino, kad labai klydo, deja, jau buvo po laiko.

Pasitaikė vienas kitas ir toks, kuris patikėjo priešo pažadais ir atsipeikėjo tada, kai kelio atgal jau nebuvo.

Ir vis dėlto taip ar panašiai manančių partizanų nebuvo daug. Dauguma kiek įmanydami stengėsi ir didžiausių siautėjimų metu susižinoti su kitais dalinėliais ir su mumis.

Vieną kartą mane pasiekė tikra žinia, kad du partizanai nuo Ryliškių apylinkių (dabar jų slapyvardžių neatsimenu, nes jie partizanų gretose buvo trumpai ir dažniausiai atsiskyrę nuo savo dalinėlio branduolio) užsiregistravo ir atidavė priešui ginklus. Rusai propagandos sumetimais juos paleido. Vienas sugrįžo kaiman, o antras, kuris ir būdamas partizanu ne kartą buvo baustas už girtavimą bei nedrausmingumą, bijojo gyventi namie ir prisiglaudė Alytuje. Pastarasis sutiktiems pažįstamiems iš savo krašto girdavosi — dabar esąs tikrai laisvas, geriąs kiek tik norįs, partizanų nebijąs, galįs jiems ir šį, ir tą padaryti.

Šitoks partizanų elgesys papiktino mane ir kitus kovotojus už laisvę. Vienbalsiai nusprendėme juos nubausti. Partizanų karo lauko teismas už akių nusikaltėliams paskelbė mirties bausmę. Teismo nuosprendis buvo praneštas ir kitiems daliniams.

Sužinojome, kad ir antras užsiregistravęs partizanas pasirodė savo apylinkėje. Žinojau, kad formalus nuosprendžio paskelbimas nepadarys įtakos silpnavaliams. Reikėjo nuosprendį įvykdyti ir apie tai visiems paskelbti.

Pasiėmiau dešimt savanorių partizanų ir iššygiavome į Ryliškių apylinkę. Kiti vyrai liko stovykloje.

Atlikti užsibrėžtą uždavinį mums pavyko, daug padėjo ir vietos gyventojai. Pirmą nusikaltėlį radome iš karto. Jis ir nebandė bėgti. Tuoj nuvedė mus ir parodė paslėptą vokišką karabiną, diržą, šovinines ir šovinius, kurių priešui nebuvo atidavęs. Jis prašėsi, kad jam būtų dovanota gyvybė. Šeimos tas žmogus neturėjo, tad man buvo nesuprantama, kodėl jis registravosi. Areštuotajam pareiškiau, kad jis sulaikytas dėl to, kad savavališkai užsiregistravo, ir kad jam jau paskelbtas teismo nuosprendis.

Kadangi paaiškėjo, kad buvęs partizanas ginklo priešui neatidavė, atsižvelgėme į jo prašymą pasigailėti ir nutarėme gabenti jį į stovyklą ir bylą nagrinėti iš naujo. Areštuotasis buvo įsitikinęs, kad gyvybė jam bus dovanota, ir prašėsi vėl priimamas į partizanus. Atsakiau, kad **viskas** galutinai bus nuspręsta stovykloje, o aš manąs, kad, jeigu jis tvirtai pasižadės pasitaisyti, bausmė gali būti **pakeista** ir jis gali būti priimtas į partizanų gretas.

Areštuotasis apytiksliai nurodė vietą, kur gyveno kitas nusikaltėlis. Gyventojai mums uoliai padėjo, nes šis jau buvo įvykdęs naujų nusikaltimų — paaiškėjo, kad jis be saiko girtuokliauja ir dviem merginoms nukirpo plaukus vien dėl to, kad šios atsisakė su juo „bendrauti".

Rusai, kad ir ne taip pašėlusiai, siautėjo ir šiose apylinkėse. Nusprendžiau dar nesitraukti, nes vis tikėjausi sučiupti nusikaltėlį, kuris jau tikrai nebuvo vertas, kad jį toliau nešiotų ir maitintų Lietuvos žemelė.

Pagaliau žmonės susekė, kad nusikaltėlis gyvena pas vieną neaiškų seniūną, tolokai nuo miškų. Jie taip pat pranešė, kad tose apylinkėse rusų negirdėti. Nieko nelaukdami, prisidengdami kalneliais ir raistais, patraukėm nurodytan kaiman. Apsupome seniūno trobesius, bet nieko neradome. Seniūno namie nebuvo, o jo duktė tvirtino, kad pas juos nieko svetimų nesą. Įsakiau visuose pastatuose padaryti kratą. Pats su vyrais nuėjau kluonan. Salinėje, šiauduose, užtikome nusikaltėlį. Kiti vyrai kalvėje užėjo virti paruoštą naminę. Paaiškėjo, kad mūsiškis nusikaltėlis buvo bepradedąs eilinį kartą varyti naminę, bet, pastebėjęs ateinančius partizanus, nušliaužė kluonan ir įlindo į šiaudus. Suimtasis prisipažino padaręs nusikaltimus.

Iš pradžių maniau teismo nuosprendį įvykdyti vietoje, tačiau susilaikiau ir nusprendžiau nusikaltėlį taip pat pristatyti į stovyklą, kad vyrai iš jo paties lūpų išgirstų, ką jis yra padaręs.

Su nusikaltėliu nuėjome prie naminės varymo įrengimų. Užsitaisiau savo vokišką automatą ir paleidau kelis šūvius į katilą, bet kulkos kažkodėl nepramušė katilo sienų. Tuomet įsakiau sunaikinti „fabriką" šautuvais.

Dar labiau nustebau, kai išgirdau, kad nusikaltėlis labai gailisi sugadintų įrankių ir išverstos brogos. Neiš-

kenčiau ir įsakiau nusikaltėliui uždėti ant kaklo vamzdžius. Taip jį vieškeliu ir nusivarėme, kad visi gyventojai matytų ir žinotų, kad nusikaltėlis pačių partizanų bus nubaustas.

Nemaža turėjome vargo, kol suimtuosius atsivarėme stovyklon. Keliavome tik dienos metu, nes naktį, einantį per krūmus, suimtieji galėjo pasprukti. Pakeliui kai kur buvo rusų, ir menkiausias triukšmas galėjo atkreipti priešo dėmesį. Laimei, vienas suimtasis ėjo visiškai ramus, o antrasis taip pat nesiblaškė, nes buvo įtikintas, kad susidūrimo su rusais atveju pirmą kulką vyrai paleistų į jį.

Stovyklą pasiekėme laimingai. Vyrai nekantriai laukė mūsų grįžtant: priešas siautėjo aplink, todėl būtinai reikėjo trauktis į kitą vietą.

Pirmiausia vyrams papasakojau apie abu nusikaltėlius, paskelbiau priežastis, dėl kurių jų bylos turi būti persvarstytos.

nų akivaizdoje. Sprendimas priimtas toks: pirmajam mirties bausmė panaikinama, jis vėl priimamas į partizanų gretas, nes paaiškėjo nusikaltimą lengvinančios aplinkybės; antrajam mirties bausmė patvirtinama, nes jis yra padaręs dar ir naujų nusikaltimų; bausmė turi būti įvykdyta visų partizanų akivaizdoje.

Netrukus nuosprendis buvo įvykdytas. Po to visi persikėlėme dienoti kiton vieton.

Tiesa, grįžęs į stovyklą, aš pirmiausia ėmiausi valyti automatą, iš kurio šoviau į katilą. Vamzdyje buvo užstrigusios net dvi kulkos. .. Turėjau vargo, kol jas iš ten iškrapščiau. Supratau, kad padariau didelę klaidą tuoj pat po šaudymo nepatikrinęs savo ginklo. O jei pakeliui būtume susidūrę su rusais?!!

PAS RINKTINĖS VADĄ

Norėjau kuo greičiau susitikti su savo tiesioginiu viršininku. Iškeliavau su Studentu. Pakeliui aplankiau Masališkių būrio vyrus. Iš ten prie mūsų prisidėjo Gegutis. Visi trys patraukėme į šilus.

Šiluose buvo gana ramu. Tuose miškuose mes vaikščiojom tik dienos metu. Sužinojau, kad vienas gyventojas turi parduoti rusišką automatinį šautuvą, prašo trisdešimt červoncų. Nuėjau pas jį, pridėjau dar dešimt červoncų ir nupirkau. Žmogus palinkėjo, kad jis laimingai man tarnautų Lietuvos miškuose. Savo automatą perdaviau kitam, o nusipirktąjį išsinešiojau iki 1948 m. lapkričio mėn. 12 d. — tada jį išmainiau į „desantinį" automatą su Geležinio Vilko tėvonijos būrio vadu Šermukšniu. Šermukšnis su buvusiu mano ginklu ir žuvo 1949 m. kovo mėn. 6 d. Kalesninkų miško bunkeryje, provokatoriaus Kapso (poeto K. Kubilinsko) išduotas.

Pasiekiau ir patį rinktinės vadą. Užėjau pas jį. Jis mane prisiminė dar iš vokiečių okupacijos meto. Pareiškiau, kad Kazimieraičio įsakymu prisistatau jam kaip Merkinės bataliono vadas. Paprašiau duoti nurodymų dėl partizaninės veiklos. Jis atsakė, kad tuo tarpu nieko negali pasakyti, nes dar nebuvo susitikęs su pačiu Kazimieraičiu. Paskui, paprašęs mane truputį palaukti kambaryje, išėjo kieman ieškoti kažkokių popierių. Po kiek laiko grįžo tuščiomis ir pareiškė nieko neradęs, nes pats pamiršo vietą, kurioje popierius buvo paslėpęs. Dėl to jis nė kiek nesisielojo, tik pasisiūlė nuvesti pas būrio vadą Siaubą, kuris galbūt daugiau ką žinosiąs. Visa tai mane nustebino, bet neišsidaviau, kad esu nepatenkintas dėl tokio betikslio pasimatymo. Jis net nepaklausė, ar iš toli aš atkeliavau, nenurodė, kada pas jį vėl ateiti. Jis daugiau kalbėjo apie gerus laikus Alytuje. . . Man esant kambaryje, visą laiką dairėsi per langus. Nustebau ir dėl to, kad jo kambaryje, prie sienos, kur stovėjo lova, kabojo Stalinas su Leninu, iškirpti iš kažkokio laikraščio. Neiškenčiau ir paklausiau, kam visa ta komedija. Jis atsakė, kad tai manevras rusams akis apdumti. Apsilankymas pas vadą man paliko nekokį įspūdį, nes kitose mokyklose, net tokiose vietose, kur rusai pasirodydavo vos ne kasdien, mokytojai dar nekabindavo Stalinų.

Miške prie Povočių mokyklos susitikome ir Siaubą. Mūsų rinktinės vadas tuoj pat pareiškė norą vykti namo, nes jis esąs dar be pietų. Neliko nieko kita kaip tik atsisveikinti. Jis nukiūtino sau, o mes artimiau susipažinome

su Siaubu. Jis mums padarė didelį įspūdį. Tai buvo partizanas idealistas, beje, šią charakteristiką patvirtinęs savo gyvenimu ir veikla. Siaubas buvo jau pagyvenęs žmogus, bet labai energingas ir optimistas.

KOOPERATYVO PASTOTES PAĖMIMAS

Kelionės į šilus rezultatais nebuvau patenkintas, tai čiau apie tai partizanams nieko neprasitariau, kad nenumuščiau ūpo.

Pakeliui vėl užsukome pas Masališkių būrio vyrus. Pavakare ketinome pereiti plentą Subartonių miške ir patraukti Nemunaičio link. Apie pietus mus pasiekė žinia, kad Subartonių miške, ties sargo nameliu, išlaipinti penkiais sunkvežimiais atvežti rusai. Galbūt jų čia privežė dėl to, kad prieš kelias dienas ant plento buvo sulaikyta ir nušauta enkavediste iš Vilkaviškio.

Gegutį palikau prie būrio, o mane lydėti pasisiūlė jo brolis Bevardis. Taigi mes ir vėl trise, dar gerokai prieš sutemas, atsargiai artinomės prie plento. Jį pasiekę sugulėme, nes norėjome geriau pasižvalgyti. Netrukus išgirdome nuo Alytaus pusės plentu atidardant vežimą. Bevardis pravažiuojančiuosius pažino. Sustabdėme pasiteirauti, ar jie, važiuodami mišku, nepastebėjo rusų. Žmonės mus patikino, kad rusų niekur nematė, tik, dar prieš įvažiuodami į mišką, jie pralenkę Merkinės karinio skyriaus viršininką, važiuojantį pastote, gabenančia kooperatyvui prekes. Tas vežimas esąs didelis, jame sėdi ir daugiau civilių.

Atsisveikinome su mums žinias suteikusiaisiais, perėjome per plentą ir nuskubėjome ta kryptimi, iš kurios turėjo pasirodyti pastotė.

Sugulėme krūmuose prie pat plento iš kitos kalno pusės, kad vežimą būtų galima greičiau sustabdyti, nes prieš kalną arklys eis tik žingine. Jau pradėjo temti. Pagaliau pasirodė ir laukiamoji pastotė. Vienu metu šokome ant plento ir apstojome vežimą. Iš važiavusiųjų labiausiai išsigando tie, kuriems ir reikėjo išsigąsti. Pastotę su visais keleiviais pasukome į krūmus, nes pastebėjome artė-

jantį sunkvežimį. Sulaikytuosiuos apklausinėjome atskirai- Areštavome karinio skyriaus viršininką ir vieną komjaunuolę, kuri buvo Merkinės vykdomojo komiteto pirmininko duktė. Kitiems atidavėme prekes, kurios jiems priklausė, ir jau pėsčiomis paleidome Merkinėn. Su areštuotaisiais ir pastote patraukėme per mišką.

Naktis buvo tamsi. Studentas ėjo priešais pastotę ir švietė kišeniniu žibintuvėliu. Bevardis valdė arklius, o aš saugojau suimtuosius. Pervažiavome mišką ir leidomės pamiškės keliuku. Žibintuvėlio elementai išsieikvojo. Įstrigome didžiulėje purvo klampynėje. Bandėme išsikrapštyti, bet veltui. Pasikvietėme du artimiausius gyventojus pagalbon. Galiausiai įsitikinome, kad be šviesos vežimo neištrauksime. Arklius, nupjaustę pakinktus, šiaip taip išvadavom.

Delsti nebuvo kada — netrukus pradės švisti. Gyventojams liepėme kiek galimą greičiau viską sutvarkyti nepaliekant jokio pėdsako. Pasiėmėm vieną arklį, ant jo pririšom maišą su geresnėmis kooperatyvo prekėmis. Kitas prekes — ašis vežimo ratams, didžiulį plūgą, plaktukus, galąstuvus, virves ir pan. pavedėme ūkininkams paslėpti. Suimtaisiais vedini, patraukėme laukų keliukais.

Staiga priešais pamatėm skleidžiantis apie dešimt ginkluotų asmenų. Mes taip pat užėmėm pozicijas. Bet pagal slaptažodžius atpažinome savuosius. Tai buvo Girinis, Gegužė ir kiti partizanai, kurie varėsi paimtą istrebitelį, anksčiau dalyvavusį deginant Klepočius ir šaudant gyventojus. Vyrai taip pat gabenosi du bidonus grietinės, konfiskuotos iš Makniūnų pieninės. Dabar visi pasukome į Kampų kaimą ir trumpam sustojome pamiškėje pas vieną gyventoją.

Ne per toliausiai nuo mūsų ėjo plento Alytus—Merkinė ruožas, iš kurio aiškiai girdėjome nenutrūkstantį mašinų ūžimą. Atrodė, kad mašinos važiuoja nuo Alytaus pusės. Kai kas manė, kad tai rusai traukiasi iš Vokietijos. Mano nuomonė buvo kitokia. Vos pradėjus švisti, pasitraukėme miškan. Iš ūkininko gavome duonos, kurią miške žadėjome valgyti su grietine.

Apsistojome lazdynų krūmais apaugusioje vietovėje, Prie raisto pakraščio. Išstačiau du sargybinius, visus per-

spėjau, kad mašinomis važiavusieji rusai gali daryti kratas miškuose net ir dieną. Suimtiesiems patariau nekelti triukšmo, nes jie pirmieji kristų nuo mūsų sargybinių paleistų kulkų.

Jau pusryčiavome, kai atlėkė uždusęs vienas iš sargybinių ir pranešė, kad visai netoli pastebėjo daug rusų, einančių mūsų kryptimi.

Įsakiau bidonus paslėpti raiste, o patys gana siaura miško juosta ėmėme labai atsargiai trauktis Galintėnų kaimo link. (Vėliau paaiškėjo, kad mūsų bidonus raiste rusai surado.) Perėjome kelis keliukus; ant vieno iš jų pamatėme stovintį rusų sunkvežimį, apie kurį vaikščiojo keli rusai. Pasukome kiek į šalį ir už posūkio laimingai perėjome tą keliuką. Pasiekėme ir Galintėnų miško pakraštį. Pasiųsti žvalgai greitai grįžo ir pranešė, kad kaime taip pat daug rusų. Tai vienur, tai kitur miške pasigirsdavo šūviai. Tais laikais rusai dažnai taip darydavo. Su suimtaisiais sulindome į tankius lazdynų krūmus, kur ir tikėjomės sulaukti vakaro. Suimtiesiems čia surengėme Karo lauko teismą. Karinio skyriaus viršininkas ir istrebitelis buvo nuteisti sušaudyti, o komjaunuolę nutarta paleisti po to, kai jos tėvas per savo gimines pristatys mums rašomąją mašinėlę. Nutarėme, kad nuosprendį galima įvykdyti čia pat. Kadangi miške vis girdėjosi šaudant, tai du pistoleto šūviai, paleisti į pasmerktuosius, visiškai neatkreipė priešo dėmesio.

Komjaunuolė galėjo būti kokių septyniolikos metų. Ją saugoti pavedžiau dviem partizanams — senam ir jaunam. Senis net šautuvo vamzdį pabučiavo — lyg prisiekdamas, kad suimtosios neišleis iš akių ir niekam neleis jos liesti. Po to visi trys nuvyko į bunkeriuką, kur turėjo pralaukti, kol baigsis siautėjimas. Visi kiti taip pat išsiskirstėme, sutarę po kelių dienų susirinkti toje pačioje vietoje.

Įvyko taip, kad masinis siautėjimas ne tik kad nesiliovė, bet dar labiau sustiprėjo ir tęsėsi kelias savaites. Dėl šios priežasties ir sutartasis susirinkimas neįvyko.

SUNKIOS DIENOS

Studentas, jo brolis Savanoris ir aš siautėjimo dienomis apsigyvenome jų bunkerėlyje, įrengtame prie pat miško esančiame mažulyčiame eglynėlyje — skersai ir išilgai ne daugiau kaip šimtas metrų. Nuo miško eglynėlis buvo atskirtas siaurute, pusiau viksvų apsemta pievaite, kuri mus maskuodavo: iš pievaitės įšokdami eglynėlin, mes nepalikdavom nukrėstos rasos pėdsakų.

Bunkerėlio buvo grįstos tik lubos. Apačioje jau nuo seniau buvo pamesta šiaudų, kuriuos dabar pakeitėme šienu. Vietoj pagalvių pasitiesėme medžiagą ir vieną moterišką paltą, konfiskuotą su kitomis kooperatyvo prekėmis. Atsisėsti buvo galima tiktai palenkus galvą, o atsigulti visi trys tilpdavome tik labai susiglaudę. Didele prašmatnybe laikėme mažytę lemputę (be stiklo) ir butelį žibalo. Žibalą taupėme, lemputę užsidegdavome tik guldamiesi ir keldamiesi, kad galėtume geriau susitvarkyti ginklus ir drabužius. Bunkeriuko anga visuomet būdavo atvira — ją maskavome tik šviežiai išrauta tankia eglaite. Dėl to viduje niekuomet nestigdavo oro ir buvo gerai girdėti, kas dedasi aplink.

Gyvenome sunkias dienas. Kokias dvi savaites aplink pašėlusiai siautėjo rusai. Naktimis jie tykodavo įvairiose vietose. Tik retkarčiais pavykdavo apsirūpinti bent menka maisto atsarga. Maistą labai taupėme, bet kartais vis tiek tekdavo tūnoti ir visiškai nevalgius.

Su vienu pamiškės gyventoju buvome sutarę ženklus, mums matomus įsilipus į eglę, augusią netoli bunkeriuko. Kai pastebėdavom ženklą, kad pas artimiausius gyventojus rusų nėra, nuslinkdavome į kitą pievaitės pusę, į lazdynų priaugusį miškelį, pasišildyti saulėje ir pariešutauti, nes įsitikinome, kad riešutais galima numalšinti alkį. Beje, tais metais riešutų buvo itin daug, mes bematant prisikimšdavome savo duonmaišius.

Kartais į pavakarę susikurdavome mažytę ugnelę ir išsikepdavome iš ūkininkų gautus kiaušinius. Tačiau po to likdavo ugniavietės ženklas ir aplink ištrypta žolė. Mes jau turėjome patirties, kad stovyklą reikia maskuoti tik taip, kad neliktų nė mažiausios žymės, priešingu atveju —

geriau visiškai nemaskuoti, nes prastai užmaskuota stovykia kelia dar didesnį įtarimą priešui.

Dabar mes sugalvojome naują būdą stovyklai maskuoti. Tą vietą, kurioje nuolatos sėdėdavom ir retkarčiais susikurdavom ugnelę, padarėm panašią į piemenų stovyklėlę. Čia numetėme šakų, kurios tinka šluotoms rišti, ir nebaigtą rišti šluotą. Iš pagalėlių sudėstėme „sodybas" ir gardus, kuriuose palikdavome pridėliotų riešutų, vaizduojančių gyvulius. Dabar stovyklos maskuoti nebereikėdavo, nes ji vargu ar galėjo dominti priešą.

Kartą nuslinkome mišku toliau. Išlindome pakraštin ties Studento namais. Nustėrome pamatę, kad toje vietoje, kurioje anksčiau buvo kluonas, tvartai ir pirtis, dabar rūko tik degėsių krūva. Prislinkome prie trobos ir įėjome į vidų. Viduje viskas buvo siaubingai sujaukta ir išdraskyta. Šventųjų paveikslai išniekinti — dalis jų suplėšyta, o kiti numesti ant grindų ir tiesiog apdergti. Pridergta ant stalo ir lovų.

Vėliau paaiškėjo, kad Studento namiškiai dar iš vakaro buvo pasišalinę iš namų, o ryte į sodybą prigarmėjo rusų, kurie ūkinius pastatus sudegino, o troboje elgėsi pagal savo kultūrą. Kiek vėliau berods jie sudegino ir trobą.

Tą dieną susižinojome ir susitikome su kai kuriais partizanais. Paaiškėjo, kad partizanas Auksaplaukis iš Vabalių kaimo užsiregistravo. Per vieną žmogų įsakiau jam ateiti į tam tikrą vietą miške. Jis atėjo ir pareiškė, kad registravosi tik dėl namiškių, ginklo priešui neatidavė — paslėpė miške ir gali jį tuoj pat atnešti. Netrukus jis atnešė mums šautuvą, kitą dieną aprūpino maistu ir, atsinešęs dalgį, nupjovė viksvas, per kurias jau buvome padarę pėdsaką nuolatos brisdami eglynėlin. (Vėliau Auksaplaukis vėl buvo priimtas į partizanų gretas ir po kiek laiko garbingai žuvo kovoje su okupantu.)

Vieną dieną keli partizanai vėl buvome susitikę prie „Damino palaukės". Iš gyventojų sužinojome, kad partizanas, kuriam anuomet dovanojome gyvybę ir buvome vėl priėmę į partizanų gretas, dabar jau tapo provokatoriumi ir, negudriai maskuodamasis, šnipinėja po Vabalius ir gretimus kaimus.

Buvo jau pavakarys. Sargybinis, stebėjęs vieškelį, pamatė juo einantį žmogų ir pažino, kad tai ir yra minimas provokatorius. Tuoj pranešė mums. Puolėme vieškelio link, tikėdamiesi provokatorių pačiupti gyvą. Tas šlepseno basas ir, mus pastebėjęs, leidosi kiek kojos neša Vabalių kaimo kapinių pusėn. Ėmėme vytis. Kai jis pribėgo kapines, buvome atsilikę apie porą šimtų metrų. Mums atrodė, kad jis pasislėpė kapinėse augusiuose tankiuose paparčiuose. Nuodugniai iškratėme kapines, bet provokatoriaus neradome. Vėliau paaiškėjo, kad jis prabėgo pro pat kapines, pievoje rado arklį, užsėdo ant jo ir nukūrė per Valėniškių kaimą.

Buvo aišku, kad artimiausiu metu reikia laukti rusų pasirodymo. Mes išsiskirstėme ir nuėjome į saugesnes vietoves. Savanoris, Studentas ir aš vėl grįžome į savo bunkeriuką. Jau naktį Gečialaukio ir Galintėnų kryptimi buvo girdėti šaudant, kilo raudonos raketos.

Rytą nelindome iš bunkeriuko, tik atidžiai klausėmės, ar neišgirsime arti rusų. Neapsirikome. Po kiek laiko išgirdome juos vaikščiojant ir po mūsų eglynėlį. Vienas jų pro bunkeriuko angą praėjo kokių penkių metrų atstumu. Puikiai girdėjome, kaip po jo kojomis traška sausos šakos. ..

Išlindome tik prieš pat vakarą. Miške krata jau buvo baigta. Pirmiausia apžiūrėjome patį eglynėlį. Radome tris vietas, kuriose gulėta rusų sargybinių. Buvo aišku, kad rusai dar naktį apstojo mišką, kartu ir mūsų eglynėlį, o prašvitus darė kratas pačiame miške.

Diena po dienos pavojus mums didėjo. Rusai gyventojų teiravosi apie mane. Vieną kitą jiems pavyko užverbuoti, bet tie žmonės mums apie tai pasisakė, tad mes jų nebijojome ir nevengėme. Kol rusai daryti kratų atvykdavo iš Nemunaičio bažnytkaimio, kur stovėjo jų štabas, buvo dar pakenčiamiau. Tačiau vėliau pats štabas kartkarčiais persikeldavo į Vabalių kaimo mokyklą, tuomet mums būdavo visiškai riesta, nes negalėdavom išeiti iš miško net maisto parsinešti. Laimei, Auksaplaukis ir viena mergina, nepaisydami rusų siautėjimo, pristatydavo mums šio to pavalgyti. Dalgiu ar grėbliu nešini, apsimetę, jog eina į darbą ar grįžta namo, jie pasukdavo takeliu per krū-

mus ir sutartoje vietoje palikdavo tiek maisto, kiek maždaug reikia darbininkui maitintis per dieną.

Kartą mergina mums pranešė, kad į kitą Vabalių kaimo galą, pas vieną gyventoją, yra iš Nedingės atvykęs ryšininkas, kuris norįs su manimi pasimatyti. Kartu ji mus perspėjo, kad rusai iš kaimo dar nepasitraukę, kad kai kurie iš jų yra įsilipę į aukštus medžius prie Vabalių kaimo kapinių ir iš ten su žiūronais seka apylinkę. Ji paminėjo ūkininko pavardę, ant kurio kluono stogo taip pa sėdįs rusas ir žvalgąsis. Miške mergina rusų nebuvo pa stebėjusi.

Man nepapratai rūpėjo susitikti su atvykusiu ryšininku, nes jis turėjo būti siųstas paties Kazimieraičio. Ėmėme svarstyti, kaip čia padarius. Paprašiau merginą pranešti ryšininkui, kad aš stengsiuos priartėti prie pamiškėje esančio vieškelio, kuriuo jis turi važiuoti namo. Prašiau, kad ryšininkas palauktų, jei tai bus įmanoma.

Su Studentu pradėjome slinkti susitikimam Perėjome Nemunaičio—Vabalių vieškelį ir, darydami nemažą lanką, miškais laimingai pasiekėme Vabalių kaimą jau iš kitos pusės.

Studentas ir aš buvom su pistoletais ir lietpalčiais. Iš tolo turėjo būti sunku mus atskirti nuo rusų. Tą dieną nuo pat ankstyvo ryto be paliovos pylė lietus. Keliukai ir pats vieškelis buvo pažliugę, visur telkšojo drumzlino vandens klanai.

Eidami gerokai užtrukome. Pamiškėje jau nebuvo kada laukti. Prisidengdami kalneliu, pirmiausia užėjome pas gyventoją, kur buvo atvykęs ryšininkas. Ryšininko jau neradome. Jis ką tik buvo nuėjęs vieškeliu, vesdamasis dviratį. Ilgiau laukti jis negalėjęs, nes rusai pas šį ūkininką jau kartą tikrino dokumentus ir gerokai jį pakamantinėjo. Jam pavykę išsisukti — sakėsi pas ūkininką užsukęs tik nuo lietaus ir tuoj pat ketinąs vykti toliau.

Tekini pasileidome vieškeliu, tikėdamiesi dar pasivyti ryšininką. Laimei, ryšininkas sąmoningai ėjo labai iš palengvo, nors jau buvo kiaurai perlytas. Pasivijome ir pasukome miškan.

Ryšininkas paaiškino, kad susižinoti su Kazimieraičiu sunkiai sekasi. Žinia iš jo gauta jau daugiau kaip

prieš dvi savaites. Ryšininkas, atsukęs ir nuėmęs dviračio balnelį, iš rėmo ištraukė mažytį apvalų paketėlį. Išvyniojau ir pamačiau, kad ten — tik keli atsišaukimai. **Daugiau** nieko nebuvo.

Aš taip pat jokio atsakymo neparašiau. Paprašiau ryšininką pranešti Kazimieraičiui, kad turiu svarbių klausimų ir artimiausiu metu pats vyksiu pas jį susitikimam **Greit** atsisveikinome ir leidomės mišku, nes nebuvome **tikri,** ar rusai mūsų nepastebėjo, kai bėgome vieškeliu **Kampų** kaimo link.

Svarbiausias klausimas, kurį reikėjo kuo greičiau išsiaiškinti su Kazimieraičiu, buvo partizanų registracija. Girinis tvirtino iš patikimų šaltinių sužinojęs, kad šiluose partizanų vadovybė yra davusi leidimą registruotis. Ši žinia jau buvo pasiekusi ir kai kuriuos kitus man priklausančius partizanus.

Miške susitikome Girinį ir dar kelis partizanus. Dabar aš atidžiai perskaičiau iš Kazimieraičio gautus atsišaukimus. Daviau jų ir kitiems vyrams. Iš pradžių nudžiugau, **nes** pamaniau, kad į partizanus kreipiamasi registracijos reikalu. Bet tuoj paaiškėjo, kad kreipimosi tekstas rašytas dar prieš „amnestijos" paskelbimą. Tekste minimi partizanų vargai ir nepritekliai, užgriuvę jų pečius nepaprastomis sąlygomis. Partizanai raginami daugiau pasninkauti ir melstis, kad Dievas suteiktų ištvermės nugalėti sunkumus ir saugotų visus nuo gausių pavojų.

Kreipimosi mintys buvo gražios, tačiau, mūsų manymu, vadovybė prašovė pro šalį. Dabartiniu metu partizanai ne tik pasninkavo, bet jau ir badavo.'O laiko melstis **tai** tikrai nė vienam nestigo, nes ne tik naktis, bet ir ištisas dienas tekdavo pratūnoti bunkerėlyje ar kokioje nors tankynėje. Šiuo metu reikėjo stiprybės teikiančio, padrąsinančio ir uždegančio žodžio, tokio žodžio, kuris įtikintų jog partizanų vadovybė tvirtai laiko vairą savo rankose. Šitas kreipimasis į partizanus buvo toks, lyg būtų rašytas ne jų vadovybės, o dvasininkijos.

Kol kas vyrams savo nuomonės nesakiau. Apsimetęs, jog vis dar gilinuosi į kreipimosi tekstą, stebėjau vyrų reakciją. Netrukus pamačiau juos šypsantis ir tarp savęs kuždantis. Tada ir paklausiau, kaip jiems patiko kreipi-

masis. Pirmas prabilo būrio vadas Girinis. Jis tiesiai pasakė, kad tokių lapelių vyrams neverta net rodyti, ir pasiteiravo, ar tik ne kunigas juos rašęs. Jo manymu, visi partizanai meldžiąsi pakankamai, o tokių pasninkų kaip dabar geriau jau nereikia, ir apskritai pageidautina, kad partizanams būtų rašoma tik apie „kariškus dalykus".

Po kreipimosi tekstu buvo parašyta: Lietuvos partizanai. Paaiškinau, kad negaliu pasakyti, koks partizanų dalinys šiuos lapelius rašė, nes pačioje siuntoje tai nepažymėta. Pabrėžiau, kad artimiausiu laiku su Studentu vyksiu pas pačią partizanų vadovybę, kur išsiaiškinsiu visus mums rūpimus klausimus, taip pat ir partizanų registracijos klausimą. Sutarėme, kad šių atsišaukimų kitiems vyrams ir nerodysim, nes iš to nebus jokios naudos.

Po kiek laiko paaiškėjo, kad rusai Studentą ir mane tikrai matė tuo metu, kai bėgome vieškeliu, bet palaikė saviškiais — mat patys rusai tą dieną iš vieno ūkininko pas kitą dažniausiai bėgte perbėgdavo, nes labai smarkiai lijo.

Mūsų ryšininkui sekėsi prasčiau. Tuo metu, kai jis važiavo per Varčios mišką, jį sulaikė ten siautėję rusai. Žmogus aiškinosi važiuojąs iš Alytaus namo, bet rusai vis vien nusivarė jį į štabą Meškučių kaime. Ten tardė, smulkiai iškrėtė, o po to įmetė rūsin, kuriame nevalgiusį išlaikė iki kito ryto.

BELAISVES LIKIMAS

Aš ir Studentas grįžome į bunkerėlį, kuriame mūsų laukė Savanoris.

Kitą rytą sužinojome, kad rusai klausinėjo artimiausią gyventoją, ar nebuvo tą rytą pas jį pusryčių Vanagas. Ši žinia mums nieko gero nežadėjo. Po pietų atėjo mergina. Ji taip pat buvo pastebėjusi, jog rusai, ypač pastarosioms dienomis, itin atidžiai stebi šią pamiškę. Mergina buvo įsitikinusi, kad mums čia likti negalima.

Vakarop nuėjome prie pievaitės nusiprausti ir nusiskusti barzdų, nes kitą dieną jau rengėmės vykti Kazimieraičio link.

Budėjo Savanoris. Aš skutausi, o Studentas prausėsi. **Staiga** Savanoris pranešė, kad visiškai netoli mūsų papie**viu** eina šeši rusai. Trauktis jau nebuvo kaip, nes rusai **tikrai** būtų pamatę. Suvirtome į aukštas viksvas prie žil**vičio** krūmo. Rusai praėjo kokių 20-ties metrų atstumu, bet mūsų nepastebėjo. Jie nužygiavo Nemunaičio kryp**timi.**

Susitvarkėme ir dar tą patį vakarą patraukėme pas Girinį ir jo vyrus. Čia sužinojome, kad mūsų belaisvė komjaunuolė jau pasprukusi Merkinėn. Pas Girinį radome partizaną, kuriam drauge su seniu buvo pavesta ją saugoti. Jis papasakojo, kaip tai įvyko.

Jiems ir belaisvei taip pat prasidėjo nelengvos dienos. Ne vieną parą teko išbūti nevalgiusiems ir net negėrusiems. Kartą rusai taip atsidėję kratė tą miško dalį, kurioje jie slėpėsi, kad vilčių išlikti beveik nebuvo. Jų bunkerėlis buvo krante, o įėjimas įrengtas horizontaliai — kaip lapės ola. Ta „ola" užstatyta mažyte eglaite. Rusai visiškai priartėjo prie bunkeriuko. Partizanai patyliukais kalbėjo rožančių. Prie jų prisidėjo ir pati komjaunuo**lė.** Vienu tarpu rusai buvo taip arti, kad pro angą — per eglaitės šakas — aiškiai matėsi brezentinių batų aulai. Belaisvė kiekvieną akimirką galėjo išduoti jų buvimo vietą. Tačiau ji buvo išsigandusi nė kiek ne mažiau kaip patys vyrai ir tylutėliai šnibždėjo Dievo vardą. Rusai pamažu nutolo.

Badas ir nuolatinis pavojus privertė juos persikelti per plentą į kitą bunkerėlį, kuriame gyveno nejaunas meškasalietis partizanas. Tačiau ir čia jie ištisas savaites su niekuo negalėjo užmegzti ryšio. Komjaunuolės jie neskriaudė. Pagaliau jai pavyko senius prikalbinti eiti registruotis Merkinėn — jos tėvas ir ji pati užtarsią. Taip vieną sykį jie visi trys ir išmovė.

Senių ir komjaunuolės planai nuo trečiojo partizano buvo slepiami. Kartą,kaip paprastai,jie nuėjo prie raisto praustis. Trečiasis partizanas — Sekretorius (dabar prisiminiau jo slapyvardį) liko bunkeryje. Po kiek laiko jis nutarė pasidomėti, ko anie taip ilgai negrįžta. Nuėjo prie raisto ir rado tik ginklus. Sekretorius nujautė, kas atsitiko, ir puolė ieškoti Girinio, kurį pavyko gana greit rasti.

Žmonės, tą dieną grįžę iš Merkinės, jau pasakojo, kad užsiregistravo du seni partizanai.

Dabar paaiškėjo, dėl ko rusai taip smarkiai ir tiek ilgai siautėjo apylinkėse, kuriose mes slapstėmės.

Senis buvo kilęs nuo Seirijų, šitų apylinkių žmonių nepažinojo, nes į mūsų gretas priimtas visai neseniai. Sakėsi anksčiau partizanavęs prie Krikštonių, bet rusų siautėjimo buvo nublokštas nuo draugų ir atsidūrė prie Nemunaičio. Nenorėjome jo priimti, bet jis prašėsi net su ašaromis, sakė: jei nepriimate, geriau nušaukite. Pagailėjome ir priėmėme — laikinai. Ketinome išsiaiškinti jo asmenybę pirmai progai pasitaikius. Štai jis mums ir iškrėtė „pokštą". Antras pabėgėlis, irgi apysenis žmogus, visada slapstęsis vienas netoli savo namų, taip pat nežinojo, kas mūsų bičiuliai. Jie abu parodė rusams tik bunkeriukus, kuriuose slapstėsi. Komjaunuolė nė karto nebuvo išleista į pamiškę, taigi nė vieno padedančio partizanams nėra mačiusi. Komjaunuolė dabar švaistėsi su rusais jai girdėtuose kaimuose, bet be apčiuopiamų rezultatų.

Vėliau gyventojai mums pasakojo, kokias istorijas komjaunuolė kurdavusi apie partizanų gyvenimą. Stribai klausydavosi ir atsiklausyti negalėdavo. Kai kuriuos net baimė suimdavo klausantis jos pasakojimo apie tuos pabaisas, kurie ne per seniausiai dvylika iš jų pačių paklojo Galintankos kaime.

Komjaunuolė pasakojusi, kad prie bunkerio, kuriame ji buvo saugojama, kartkarčiais susirinkdavo kokia aštuoniasdešimt visokiausiais ginklais apsiginklavusių partizanų. Tarp jų būdavęs ir pats Vanagas su daugeliu žemesnių vadų. Tada vykdavę slapti pasitarimai, o po to visi vėl kaip dvasios dingdavę. O jau drausmė partizanų gretose — neapsakomo griežtumo, visur tik įsakymai ir įsakymai. . . Partizanai esą labai mandagūs, ji nė karto negirdėjusi žodžių su „. . .mat" ir panašių, kurie Merkinėje taip mėgstami „draugų".

Taigi ir vėl neišsipildė mūsų lūkesčiai įgyti rašomąją mašinėlę. ..

JOCKAUS TRAGEDIJA

Jockus ir dalis jo būrio vyrų rusų siautėjimo dienomis pasitraukė į Subartonių mišką. Iš pradžių jiems ten sekėsi neblogai.

Vieną dieną vyrai riešutavo miško gilumoje. Ir čia atsitiko nelaimė — tuo metu, kai Jockus išleido iš rankų palenktą lazdyno šaką, jos dalis užkabino ant diržo kabojusios granatos degtuvo nuleidimo svertą ir jį ištraukė. Pasigirdo specifinis garsas. Jockus suprato, kas atsitiko, bet nusviesti granatos toliau nuo savęs nebesuspėjo. Ji sprogo čia pat ir labai sunkiai sužalojo jam kojas. Kai partizanai atskubėjo prie vado, šis išsitraukė pistoletą ir dviem šūviais nusišovė.

Jockus buvo sumanus vadas, narsus partizanas. Jis suprato, kad tęsti kovą dėl Lietuvos laisvės jau nebegalės, todėl ir pakėlė ranką prieš save.

Vyrai atgabeno mirusįjį į Vabalių kaimą. Žmonės slapta padarė karstą, apiprausė kūną, papuošė gėlėmis. Tada visi nulydėjo į kapus.

Rusams, matyt, kažkas buvo pranešęs apie laidotuves. Jie puolė procesiją kaip tik tuo metu, kai ji ėjo vieškeliu. Lydėjusiuosius suėmė, tardė ir baisiai kankino. Patį karstą suskaldė į šipulius, o palaikus išniekino, išdrėbė į vieškelio griovį ir paliko.

Rusams atsitraukus, gyventojai paėmė mirusįjį ir paskubomis, jau be karsto, palaidojo Vabalių kapinėse.

slapyvardis berods Genovaitė. Tai buvo nepaprasta lietuvaitė, visiškai pasiaukojusi dėl Lietuvos laisvės. Ji slaugydavo sužeistus partizanus, bėgiodavo kaip jų ryšininkė, atlikdavo kitokius pavedimus. Galiausiai pati pateko į MGB nagus. Kad ir nežmoniškai kankinama, Genovaitė nieko neišdavė. Iš pradžių buvo kalinama Alytaus kalėjime, o tolesnis jos likimas man nežinomas. Genovaitės tėviškė visai netoli nuo Vabalių kaimo kapinių, kuriose ilsisi ir jos mylimas brolis. Apie šią lietuvaitę galėtų daug Papasakoti vietos gyventojai.

Jockaus brolis Putinas žuvo puolant Merkinės miestelį 1945 m. gruodžio mėn. 15 d. Jis kovojo dėl Lietuvos lais-

vės nuo pat partizaninio sąjūdžio pradžios, buvo vienas iš partizaninės kovos organizatorių Vabalių apylinkėse Kariuomenėje buvo užsitarnavęs puskarininkio laipsnį, turėjo autoritetą visoje apylinkėje.

KELIONE PAS KAZIMIERAITĮ

Savanorį palikome Girinio globoje, o mudu su Studentu leidomės į šilus. Pakeliui aplankėme Burokaraisčio ir Masališkių būrių partizanus. Kelionė sekėsi.

Šiluose pirmiausia susitikome su būrio vadu Siaubu. Jis mus svetingai priėmė. Svarbiausia, kad tuoj pat užsakė pirtį, kurioje nusikratėme to, kas mus ištisas savaites taip baisiai vargino. Po pirties visai kitaip pasijutome.

Siaubas žinojo, kur Kazimieraičio stovykla. Jis ten vykdavo įvairiais reikalais, nugabendavo maisto. Kitą dieną Siaubas nuvyko pas Kazimieraitį ir pranešė, kad aš esu šiluose.

Būčiau galėjęs iš karto su Siaubu keliauti pas Kazimieraitį, bet suabejojau — o gal jis nenori man rodyti savo stovyklavietės, gal parinks kitą vietą susitikimui.

Kazimieraitis, sužinojęs, kur esu, tuoj pat liepė Daktarui ir Siaubui vykti pas mane ir tada visiems grįžti pas jį.

Vos atvykęs į šilus, sužinojau, kad Merkio rinktinės vadas jau pabėgęs iš kaimo, kuriame mokytojavo. Dabar, pakeitęs vieną savo tikrosios pavardės raidę, mokytojavo kažkur kitur. Tikslios jo buvimo vietos niekas nežinojo, nes jis niekam nepasisakė. Iš partizanų gretų jis dezertyravo — išvyko negavęs Kazimieraičio sutikimo ir net pastarajam nieko nepranešęs. Už tai vėliau, 1946 m. rugsėjo mėn. 25 d. vykusio Dainavos apygardos vadų posėdžio metu,nutarta atiduoti jį Partizanų karo lauko teismui.

Po ilgesnio nesimatymo buvo įdomu susitikti ir su Daktaru. Vieną naktį ir dar pusdienį praleidome Kasčiūnų kaime. Užteko laiko pasidalyti naujienomis, kurių kiekvienas jau turėjome nemažai. Jis man papasakojo apie gyvenimą ir darbą pas Kazimieraitį.

Po pietų išvykome pas Kazimieraitį. Kelionė buvo varginanti, bet labai įdomi. Smėlingieji šilai — tai ne „Ukrai-

nos" miškai. („Ukraina" partizanai praminė derlingesnes vietoves, nes ten žmonės buvo turtingesni ir partizanus galėdavo geriau pamaitinti, dosniau sušelpti.) Ėjome labai ilgai, be jokio sustojimo. Galiausiai Daktaras su Siaubu prisipažino, kad jau senokai klaidžioja. Pagaliau išsimušėme į Dubininko kaimo pakraštį. Čia man buvo labai gražu : iki tol dar nebuvau matęs kaimo, neišsiskirsčiusio vienkiemiais. Per kaimą tekėjo gražus upelis, iš visų pusių jį supo aukšti smėlėti krantai ir miškas. Būčiau dar ilgai žiopsojęs, bet Daktaras paragino eiti.

Toliau žygiavome tokiu pat mišku. Aplenkę Rudnios **kaimą,** vėl priėjome aukštą Skroblaus upelio krantą, prie **kurio** trumpam sustojome.

Daktaras išsiėmė iš planšetės popierėlyje sužymėtus dienos šaukinius ir atsiliepimus — juos Kazimieraitis buvo nustatęs tarpusavio susižinojimui miškuose. Daktaras kelis kartus sušvilpė dienos šaukiniu. Kitoje pusėje išgirdome atsiliepiant. Po kiek laiko ant kito kranto pasirodė pats Kazimieraitis ir nusileido prie upelio. Mes taip pat nulipome krantu žemyn. Ir tada aš pasileidau bėgte prie upelio per mažytę pievaitę, kurioje, pasirodo, buvo šaltinių. Pirm negu mane suskubo perspėti, aš jau sėdėjau iki bambos suklimpęs rūdyne. Išsikapsčiau pats ir man jau nereikėjo lieptelio. Upelį perbridau vietomis iki pažastų. Kazimieraitis padavė man ranką, kad lengviau išsikepurnėčiau iš vandens ant gana stataus upelio kranto. Pasisveikinau su juo ir tuoj pat atsiprašiau — turėjau išsiskalbti ir išsigręžti drabužius. Kai grįžau prie visų, užkopėm ant didžiulio kranto. Čia radome Žilvitį su pintine maisto ir dar vieną partizaną su pusmaišiu bulvių. Jie buvo neseniai grįžę iš Rudnios kaimo. Pasisveikinę visi nuėjome Kazimieraičio vadavietės link.

Kazimieraitis apibėrė mane įvairiausiais tarnybiniais klausimais. Paprašė, kad aš jau dabar bent apytikriai išvardyčiau klausimus, į kuriuos norėsiu gauti atsakymą — kol mes ilsėsimės, jis viską apgalvosiąs ir paskui posėdyje jam būsią lengviau referuoti. Turiu pažymėti, kad Kazimieraitis nė minutės neleisdavo veltui. Miegodavo tik tiek, kiek būtina protinį darbą dirbančiam žmogui.

Priekyje žingsniavę vyrai suabejojo, kur eiti. Tada Ka-

zimieraitis išsiėmė kompasą, žemėlapį ir nustatė tikrą ėjimo kryptį. Šis žmogus nepaprastai gerai orientuodavosi kad ir plačiausiuose, jam visai nežinomuose miškuose. Ir šių miškų keliukai buvo tokie prasti, tokie panašūs vienas į kitą, kad aš ir vėliau sunkiai pagal juos orientuodavausi. O Kazimieraitis net ir naktį niekuomet nepaklysdavo.

Paaiškėjo, kad Kazimieraitis persikėlė į naują vadavietę tik prieš kelias dienas. Dėl to vyrai dar nebuvo įsidėmėję artimiausio kelio.

Tik visiškai temstant pasiekėme stovyklą.

VADAVIETĖJE

Vadavietę Kazimieraitis buvo įsirengęs kokie du kilometrai nuo Rudnios kaimo ir maždaug šimtas metrų nuo žymesnės miško linijos, šalia sodinto jauno pušynėlio. Šiame dvigubo žmogaus ūgio pušynėlyje ir buvo vadavietė. Ją pamačiau tik iš kokių 10—15 metrų.

Stovyklos rajonas — maždaug 75 m pušynėlio plotas su palapine ir laužaviete. Kiekvienoje vietelėje jautei tvarkingo šeimininko ranką.

Prie laužavietės radome Sakalą, vieną pavyzdingiausių ir narsiausių šilų partizanų. Jis, Ėglis ir Žilvitis buvo Kazimieraičio numylėtiniai. Susėdome atsikvėpti. Kazimieraitis liepė savo vyrams kuo greičiau paruošti mums šio to užkąsti.

Laužavietė buvo įrengta taip, kad naktį liepsna būtų matoma tik iš labai arti. Tuo tikslu buvo iškasta apvali pusės metro gilumo duobė. Smėlis supiltas ant krantelio maždaug 25 cm nuo kraštų. Taigi apie laužą buvo galima patogiai susėsti ir dar atsilošti į supiltą smėlį, kurio paviršius nuklotas samanomis. Samanos ir maskavo smėlį, ir prilaikė, kad nebyrėtų.

Netrukus viename katile jau virė žirnių sriuba, o antrame — bulvės. Visi skaniai pavalgėme. Reikia pasakyti, kad tuometinis Kazimieraičio įgulos maistas buvo apyprastis — dažniausiai vos vos užspirginta bulvių košė, tiesa, įvairiausių grybų košėn dėdavo tikrai nesigailėdami.

Lašinius ir duoną tekdavo labai taupyti, nes šiluose žmonės buvo neturtingi, be to, ir parsinešti iš kaimo buvo gana sudėtinga. Košė — kad lengviau būtų nuryti — paprastai buvo valgoma užsigeriant nesaldyta arbata, t. y. virintu vandeniu, į kurį įmesta žolelių.

Ne per toliausiai nuo vadavietės buvo įrengta mažytė slėptuvėlė. Joje laikomi štabo dokumentai, rašomoji mašinėlė, popieriaus atsargos ir pan. Prie palapinės įrengta vieta rašyti mašinėle — tiesiog įsikasta į smėlį taip, kad būtų galima patogiai atsisėsti ir rašyti mašinėle ją pasidėjus ant žemės.

Vandenį vyrai nešdavosi iš netoliese buvusio mažyčio šulinėlio, kadais iškasto miško sodintojų.

Gyvenimas toje smėlėto pušyno stovyklėlėje — tiesiog kaip kurorte. „Ukrainoje" tokios laisvės jau senokai neturėjome dėl didžiulių priešo siautėjimų.

Po vakarienės Kazimieraitis mums pasiūlė eiti pailsėti į palapinę. Tuo pasiūlymu mielai pasinaudojome.

Pati palapinė buvo paprasta. Ji atrodė kaip mažas stogelis, nukeltas ant žemės. Tame stogelyje iš šono buvo padarytos durytės. Viduje minkštai priklota samanų. Pagalvių vietoje buvo pasitiesiami švarkai, o užsiklojama antklodėmis, kurių šilų žmonės buvo prisinešę iš Druskininkų dar pirmomis karo dienomis. Žiburys — dėžutė su lajumi ar taukais ir mažyčiu knateliu. Tame palapinės kampe, kur miegodavo Kazimieraitis, stovėjo radijo aparatas su visais priedais, lagaminas ir kitos smulkmenos.

Į palapinę visi netilpome. Kai kurie vyrai sugulė prie laužo.

PASITARIMAI

Sukilome dar saulutei nepatekėjus. Susitvarkėme ir, kadangi lauke buvo vėsoka, posėdį pradėjome palapinėje. Į posėdį Kazimieraitis pakvietė Daktarą — kaip A. apygardos štabo I skyriaus viršininką, Jūrininką — kaip savo adjutantą ir mane. Posėdžio darbotvarkę parengė Kazimieraitis. Sekretoriavo Daktaras. Svarbiausi klausimai buvo du: pogrindžio egzistavimas ir partizanų registra-

vimasis. Pirmą klausimą į posėdžio darbotvarkę Kazimieraitis įtraukė Daktaro pageidavimu. Pradėjęs posėdį, Kazimieraitis pats tai pranešė ir papasakojo, kaip viskas buvę.

Iš Kazimieraičio pasakojimo paaiškėjo, kad šiluose už Merkio upės ne taip jau ir ramu. Po „amnestijos" paskelbimo, rusų siautėjimas sustiprėjo ir čia. Jis nebuvo toks, kaip pas mus, bet kaimuose rusų pakakdavo. Kaip tik tuo metu Kazimieraitis Daktarą su Jūrininku pasiuntė į Nedingę tarnybiniais reikalais. Šie, kitų partizanų palydėti, nuvyko nurodyton vieton, bet nesugrįžo iki to laiko,kaip Kazimieraitis buvo nurodęs. Nedingėje Daktaras su Jūrininku išbuvo per dvi savaites — pas anksčiau minėtą vienos profesijos žmogų. Jūrininkas norėjo grįžti anksčiau, bet klausė vyresniojo nurodymų, tad parvyko abu drauge.

Visa būtų buvę nieko, jei ne ta nelemtoji „amnestija". Druskininkų ir Marcinkonių bataliono vyrai per savo vadus kreipėsi į Kazimieraitį, klausdami, ar galima partizanams registruotis ir ką daryti su tais, kurie užsiregistruos. Reikėjo nedelsiant aplankyti tai vieno, tai kito dalinio partizanus ir su jais pasikalbėti. Reikėjo spausdinti atitinkamus atsišaukimus, bet nebuvo kam tai daryti. Kazimieraitis vienas niekaip negalėjo visko aprėpti. Tuo metu jis teturėjo vieną pagalbinį darbuotoją, kuris dar rūpinosi kaime likusia savo šeima ir ūkiu. Vienu metu Kazimieraitis kurį laiką gyveno tiesiog kaime pas patikimus gyventojus. Tada jis tyčia nesiskuto, vilkėjo suplyšusius drabužius. Į tokį senį rusai nekreipdavo dėmesio.

Girinis anuomet neklydo tvirtindamas, kad šilų partizanams leista registruotis. Taip iš tikrųjų ir buvo. Kazimieraitis vienas išsprendė šį svarbų klausimą. Jis su partizanais kalbėdavosi maždaug šitaip.

Tiek partizanų vadai, tiek eiliniai kovotojai puikiai žino, dėl ko ir prieš ką jie kovoja. Laisvės kova bus ilga ir sunki. Teks sudėti dar daug aukų. Partizanų šeimų nariai žiauriai persekiojami. Dabar okupantas pasiūlė partizanams išeiti iš miškų, užsiregistruoti, pažadėjo, kad jie bus amnestuoti, jų šeimų nariai galės ramiai gyventi. Visiems žinoma, kad okupanto pažadais niekuomet negalima tikėti.

propagandos sumetimais užsiregistravusieji pradžioje iš tikrųjų paleidžiami, bet ateityje okupantas su jais susidoros. Kai kurie partizanų šeimų nariai mano, kad partizanų kova be ateities, kad jie ilgainiui vis vien neištvers, nes priešas yra nepalyginamai stipresnis, tad esą verčiau ilgiau pasėdėti kalėjime, negu anksčiau ar vėliau žūti kovoje. Lietuviai raudonojo maro nenugalės, o amerikonai leidžiasi rusų mulkinami ir kariauti nesirengia. Kol jie praregės, rasa mums akis išės... Kazimieraitis vyrams kaip tik ir pabrėžė, kad mes fizine jėga negalim atlaikyti fronto, bet kovoti turime ir pasitikėti tegalime savo dvasinėmis jėgomis. Taigi bus net geriau, kad tie, kurie jaučiasi dvasiškai neatsparūs, užsiregistruos, nes jie ateityje pogrindžiui būtų tik našta, tokie neištvers kovoje iki galo, kaip garbingam kariui dera. Partizanu šiomis nepaprastai sunkiomis sąlygomis gali būti tik tas, kuris yra pasiryžęs kovoti tiek, kiek reikės, kuris tiki pergale ir nebijo mirti dėl laisvės. Kas iš tokio partizano, kuris kovotojų gretose liks tik dėl to, kad kitaip pasielgti jam neleidžia vadovybė?! Jeigu vadovybė neleistų partizanams laisvai pasirinkti, tuomet tos šeimos, kurios pataria savo partizanams registruotis, jiems žuvus, kaltintų partizanų vadovybę.

Kazimieraitis perspėdavo, jog registracijos perspektyvos liūdnos, bet dėl išvardytų priežasčių registruotis partizanams nedraudė: kaip kas pasiklos, taip ir išmiegos. Baigdamas jis pabrėždavo, kad pats registruotis neisiąs ir tęsiąs laisvės kovą drauge su tais vyrais, kurie liks partizanų gretose.

Pagaliau Kazimieraitis sulaukė Daktaro ir Jūrininko. Daktaras Kazimieraičiui pareiškė, kad, būnant Nedingėje, jam kilo įvairių dvejonių dėl partizanų registracijos. Jis net suabejojęs, ar tikslinga tęsti partizaninę kovą, ar ne geriau partizanų vadovybei pačiai likviduotis ir skirstytis kas sau.

— Štai kaip darbotvarkėje atsirado pogrindžio egzistavimo klausimas,— baigdamas įžanginį žodį,pasakė Kazimieraitis ir pareikalavo, kad kiekvienas posėdyje dalyvaujantis pareigūnas aiškiai pareikštų savo nuomonę šiuo klausimu, nes reikėsią priimti sprendimą.

Po to jis paskelbė pertraukėlę ir paragino visus tvirtai ir galutinai apsispręsti, kad paskui netektų kaitalioti sprendimo.

Pertraukėlės man labai reikėjo, nes norėjau pasikalbėti su Jūrininku ir sužinoti, kodėl apie tokį svarbų dalyką Daktaras man nieko neužsiminė — juk eidami į stovyklavietę būtume galėję tai apsvarstyti.

Jūrininkas papasakojo, kad Daktaro vidinį blaškymąsi jis pastebėjo jau po pirmųjų Varčios kautynių, tačiau nekreipė į tai dėmesio — juk kiekvienas partizanas dėl patirtų nelaimių savaip jaudinosi. Daktaro vidinis nerimas buvo ryškus ir tada, kai jie abu buvo nuvykę Nedingėn tarnybiniais reikalais. Tarpais jis puldavo be perstojo melstis. Tada lyg ir atkusdavo, galvodavo optimistiškai. Mano pažiūras Daktaras puikiai žinojo, todėl ir prašė Jūrininką nieko man nepasakoti. Jūrininkas pildė šį prašymą, kol viskas išaiškėjo.

Dar gyvendamas Alytuje, turėjau progos pastebėti, kad Daktaras yra karjeristas, tačiau tuomet manęs tai nedomino. Ši jo būdo savybė dar labiau išryškėjo partizanaujant. Daktaras tikrai turėjo gabumų įvairiose srityse, tačiau visus juos naudojo tik vienu tikslu — muštis į viršų.

Tiesa, mes visi netikėjome, kad taip ilgai truks laisvės kova ir kad tiek daug aukų partizanams teks sudėti, tačiau niekas nelaukė ir tokios greitos pergalės, kaip pranašavo Daktaras dar būdamas Varčioje. Jis net fantazuodavo, kad štai mes netrukus pergalingai įjosime į Alytų, o gyventojai mums po kojų barstys gėles ir šauks „Valio!"

Laikas bėgo, o dienos ėjo vis juodyn. Svajotoji laisvė nesirodė.. . Štai Daktaras ir prarado viltį. Jokiu būdu nenoriu pasakyti, kad jis nemylėjo savo Tėvynės. Jam tiesiog neužteko tvirtybės, o jo karjerizmas pražudė ir jį patį.

Jūrininkas savo pasiryžimą nesvyruodamas išlaikė iki pat garbingos mirties kovoje dėl Tėvynės laisvės. Tėvynei jis paaukojo viską: savo šeimą, asmeninę laisvę, jaunystę ir gyvybę.

Pasikalbėjau su pačiu Daktaru per tą pertraukėlę. Jis jautėsi kaip nesavas, todėl brautis į jo sielos gelmes

neturėjau nė mažiausio noro. Žinojau, kad jo galutinį žodį išgirsiu per posėdį.

Su Kazimieraičiu atskirai kalbėjausi dėl partizanų registravimosi. Kaip esu minėjęs, aš buvau už tai, kad partizanas gali eiti registruotis tik tuo atveju, jei gaus partizanų vadovybės sutikimą, laikiausi nuomonės, kad savavališkai užsiregistravusieji ir atidavusieji priešui ginklus turi būti griežtai baudžiami. Kazimieraitis mane įtikino, kad jo nuomonė teisingesnė, tačiau ji man vis dėlto atrodė per daug nukrypusi į kitą pusę, nes buvo pasisakoma už laisvą registravimąsi su ginklais.

Pertraukėlė baigėsi. Mes vėl susirinkome posėdžiauti. Kazimieraitis pasiūlė kalbėti man.

Aš pasakiau, kad pogrindžio egzistavimo klausimas įtrauktas į darbotvarkę tik dėl to, kad vienas iš A. apygardos štabo narių suabejojo organizacijos ateitimi.' O mano nuomone, mes neturime net moralinės teisės užgesinti tą kovą, kurią ne mes pradėjome. Pareiškiau, kad, jei toks sprendimas ir būtų padarytas, aš po posėdžio protokolu nepasirašysiu ir su savo bataliono vyrais pasitrauksiu iš A. apygardos sudėties. Sakiau tikįs, kad tik maža dalis Merkinės bataliono vyrų eis registruotis, tad mes ir toliau galėsime pagal išgales priešintis okupantui. Jeigu mes nutartume pogrindį likviduoti, tai tie vyrai, kurie mumis pasitiki ir kuriems net minties nekyla apie registravimąsi, pagrįstai laikytų mus išdavikais, o priešas tik rankomis plotų iš džiaugsmo.

Po manęs kalbėjęs Jūrininkas parėmė mano nuomonę.

Daktaras pareiškė, kad jis jau įveikęs savo dvasinę krizę. Jis tik bijąs, kad tie, kurie dabar sėdi sudėję rankas ir net pataikauja priešui, ateities nepriklausomoje Lietuvoje gali neįvertinti mūsų darbo, pasišventimo ir aukų.

Paskutinis kalbėjo Kazimieraitis. Visi pajutome ir supratome, kad šis žmogus — tai neįkainojamas ir nepamainomas partizanų organizacijos vadas. Kazimieraitis kalbėjo labai susijaudinęs, beje, tai buvo vienintelis kartas, kada aš jo akyse mačiau ašaras, nors man su juo vėliau dar teko patirti daug sunkių smūgių.

Po Kazimieraičio kalbos vienbalsiai nutarta iš visų

jėgų stengtis tęsti laisvės kovą iki galutinės pergalės Nuspręsta uoliai talkininkauti Kazimieraičiui, siekti, kad ateityje kuo daugiau partizanų burtųsi jo žinion, kad būtų paskelbta sąjūdžio Deklaracija, kad kuo greičiau būtų išleisti nurodymai ir įsakymai, privalomi visiems partizanams organizacinėje, operatyvinėje, ūkinėje ir pan. veikloje. Prie A. apygardos štabo įsteigtas spaudos ir propagandos skyrius, kuriam vadovauti pavesta Daktarui. Pasižadėjome visais įmanomais būdais talkinti A. apygardos štabui, kad jo darbas būtų kuo sėkmingesnis. Taip pat nutarta ir toliau nedrausti partizanams registruotis, tik būtinai įspėti juos, kad lengvai nepatikėtų klastingais priešais ir bent gerų ginklų jiems neatiduotų. Visi vieningai pritarė minčiai, kad partizanų registracija bus tarsi natūrali atranka, kurią ir taip būtinai reikėjo padaryti. Tokiai partizanų gausybei, kokia buvo iki tol, pasidarė nebeįmanoma išsilaikyti be didžiulių nuostolių. Vis sudėtingesnis darėsi partizanų mitybos ir apsaugos klausimas, nelengva našta užgulęs patikimus gyventojus, kurių materialinė padėtis ir be to buvo prasta. Šio posėdžio metu buvo nustatytas partizano ženklas ir užimamų pareigų ženklai. Partizano ženklą turėjo sudaryti ant kairės švarko rankovės prisiūtas skydelis su jame išdėstytomis Lietuvos vėliavos spalvomis. Partizanų užimamų pareigų ženklai — tai atitinkamai išdėstyti trispalvės spalvų trikampėliai, nešiojami prisiūti virš kairiosios švarko kišenės.

Kazimieraitis taip pat paskelbė skiriąs mane Merkio rinktinės vadu, nes anksčiau tas pareigas ėjęs asmuo savavališkai pasišalino. Jis įteikė man su tuo susijusį raštišką įsakymą ir davė nurodymą persikelti į šilų kraštą prie Merkinės.

Per tą posėdį buvo išnagrinėta ir nemaža einamųjų reikalų.

Kazimieraičio vadavietėje išbuvau dar tris dienas. Per tą laiką rotatoriumi išspausdinome atsišaukimus į tautą. Dalį jų pasiėmęs, nuvykau su Siaubu į šilus prie Merkinės, susiradau Studentą ir patraukėme per savuosius, skelbdami jiems tai, kas posėdžio metu buvo nutarta.

„AMNESTIJOS" REZULTATAI

Dauguma partizanų buvo nepatenkinti, kad vadovybė nedraudžia registruotis. Tekdavo ilgokai aiškinti, kol jie suprasdavo, kodėl vadovybė priėmė tokį sprendimą.

Leidimas registruotis šiliniams partizanams jau iš pat pradžių padarė didžiulę įtaką. Kai kurie partizanai ir jų namiškiai susidarė nuomonę, kad kovoti nėra prasmės — jei jau pati vadovybė leidžia registruotis, tai, **matyt,** nieko gero nebus, matyt, bolševikai liks Lietuvoje visam laikui. Na, ir ėmė šiliniai registruotis. Užsiregistravo nemažai eilinių kovotojų ir net kai kurie vadai. Pradžioje visus paleisdavo, o paskui pradėjo juos grūsti į kalėjimus ar su šeimomis tremti Sibiran. Kai kuriems jų dar pavyko ištrūkti iš klastingų pinklių ir, jei tik partizanai sutikdavo priimti, jie vėl išeidavo į mišką.

Nedaug partizanų užsiregistravo po to, kai visiems pranešiau, jog vadovybė tai leidžia. Matyt, ir dėl to, kad jau spėjo įsitikinti, kas atsitinka su paskubėjusiais registruotis. Didžiumą užsiregistravusiųjų sudarė tie, kurie pavieniui slapstėsi nuo kariuomenės ar dėl kitų priežasčių.

Reikia pasakyti, kad registruodavosi partizanai skaudama širdimi. Jų savijauta buvo panaši į tą, kurią patirdavo kiekvienas ūkininkas, kai jį tarybinė valdžia „savanoriškai" priimdavo į kolūkį.

Tomis dienomis, kai Kazimieraičio vadavietėje vyko posėdžiai, užsiregistravo vienas iš partizanų, aptarnavusių jo stovyklą. Tai buvo vedęs ir jau pagyvenęs vyriškis. Nuėjo registruotis tikėdamasis tuo išgelbėti savo šeimą nuo rusų persekiojimo. Kazimieraitis jo neatkalbinėjo, leido pačiam apsispręsti. Eidamas registruotis, tas partizanas paliko Kazimieraičiui prisiminimui savo pistoletą „FN". (Pistoletą Kazimieraitis išsinešiojo iki pat garbingos mirties. Pažymėtina ir tai, kad Kazimieraitis niekuomet nesinešiojo ilgojo ginklo.) Užsiregistravusįjį iškart paleido, bet vėliau su šeima ištrėmė į Sibirą.

Norėdamas išgelbėti savo šeimą, registruotis į Perlojį, kurioj tuo metu stovėjo rusų garnizonas, nuėjo ir Vytauto grupės vadas Merkys (Adolfas Baublys iš Perlojos

kaimo). Rusai tokiu laimikiu labai apsidžiaugė. Jie tuoj pat paskambino į Alytų, iš ten į Perlojų tuoj išvyko aukšti pareigūnai, kurie tikėjosi iš Merkio daug ką sužinosią apie partizanus.

Per gimines rusai buvo garantavę, kad Merkiui ne tik „kaltės" bus dovanotos, bet dar ir gera tarnyba parūpinta. Kai Merkys nuėjo registruotis, rusai jį areštavo ir pastatė prie jo sargybą. Tada jis pamatė, kad pats įlindo spąstus, ir ėmė kombinuoti, kaip sveiką kailį išnešti. Nutaikė tinkamą progą ir pabėgo. O Alytaus pareigūnai graužėsi nagus, kad tokia žuvis išslydo iš rankų.

Merkys, nors ir labai gėdydamasis, vėl grįžo pas savo vyrus. Nemažai narsių žygių jam teko atlikti, kol atgavo prarastą autoritetą.

Bertašiūnas daug kartų šaukė, kad registracija galioja, tačiau partizanai kažkaip nepastebimai liovėsi registruotis. Visi vyrai įsitikino „amnestijos" padariniais. Kas iš pradžių ėjo — nuėjo, o visi kiti liko nepajudinamai tvirti. Ir tai ne tušti žodžiai. Šiandien pats priešas stebisi nepaprastu lietuvio atsparumu ir ryžtu.

Kai registravimasis baigėsi, pranešiau Kazimieraičiui, kad Merkinės batalione yra devyniasdešimt devyni partizanai.

1948/1949 m. žiemą ne kartą buvau Vakarų Lietuvoje. Sužinojau, kad ten partizanų registraciją vadovybė griežtai draudė. Partizanai nesiregistravo, tačiau tai pogrindžiui neišėjo į gera. Partizanų gretose liko ir tie, kurie nebuvo verti partizano vardo. Ilgainiui kai kuriuos iš jų užverbavo MGB. Tapę provokatoriais, jie padarė didžiulę žalą organizacijos autoritetui ir pražudė daug kovotojų.

„KAS EINA?"

Merkinės bataliono vadu paskyriau Pauliuką (nepriklausomos Lietuvos metais — kavalerijos puskarininkis). Jis buvo nepaprastai uolus ir sąžiningas. Pauliukas su 12 vyrų dažniausiai glausdavosi Subartonių miške. Vyrai vadu buvo patenkinti, nes jis rodė jiems gerą pavyzdį.

Tuo metu lankiau visus partizanų dalinius. Vyrų nuo-

taika buvo gera. Visi gerai apsiginklavę, turėjo dideles šaudmenų atsargas. Tuomet buvo įprasta, kad partizanas turėtų prie savęs didelį kiekį šovinių. Ilgainiui to atsisakyta. Galimas daiktas, kad vyrams įkyrėjo nuolat tampytis didelį svorį, ir šaudmenų pradėta imtis tik tiek, kiek jų reikia turėti vienam susidūrimui su priešu. Kiti partizanai dar sakydavo, kad šaudmenų mažiau nešiojamasi tik dėl to, kad kojos jau pavargusios ir sveikata nebe ta. Atrodo, kad ir tokiuose samprotavimuose buvo tiesos. Šiuo metu mažai šaudmenų nešiojamasi jau dėl to, kad išseko jų atsargos.

Kartą su Studentu nuėjome pasižiūrėti bunkeriuko, kuriame slapstėmės didžiausių siautėjimų dienomis. Bunkeriukas buvo rusų aptiktas ir sugriautas. Eglaitės, kuriomis buvome jį apsodinę ir užstatę angą, buvo nudžiūvusios — tai ir galėjo atkreipti rusų dėmesį. Pačiame bunkerėlyje jie nieko nerado, nes Savanoris, paliktas pas Girinį, kol mes keliavome pas Kazimieraitį ir po dalinius, konfiskuotas kooperatyvo prekes iš jo buvo išgabenęs ir pagal mano nurodymą išdalijęs partizanams.

Rusų siautėjimas buvo kiek aprimęs. Visur sklandė gandai apie galimą gyventojų trėmimą Sibiran. Naktį retai kuri šeima miegodavo namie. Tie, kurie neturėjo mažų vaikų, dažniausiai nakvodavo laukuose, krūmuose arba tiesiog miške. Tik rytą jie grįždavo į namus, o vakare — vėl tas pats.

Vieną tamsią naktį su Studentu ir Savanoriu ėjome mišku nuo Galintėnų į Kampus. Slinkome vienas prie kito miško taku pro tankius lazdynų krūmus. Retkarčiais sustodavome ir įsiklausydavome, nes tuo metu rusai tykodavo jau ir miške — prie praėjimų ir takų sankryžose.

Vienu tarpu lyg ir trekštelėjo šakos priešais. Sustojome, bet nieko įtartina neišgirdome. Jau buvome bepradedą slinkti pirmyn, kai vėl — jau aiškiai — išgirdome žingsnius iš priekio. Tykiai užtaisėme ginklus ir pasitraukėme kelis metrus nuo tako. Įsiklausėme, bet miške nešlamėjo nė lapelis, mat naktis buvo nepaprastai tyki. Jau vėl atsargiai įlindome takan ir .. . visai arti išgirdome žingsnius. Trauktis nebuvo kada. Aš sušukau: „Kas eina?" Tą pačią akimirką pasigirdo širdį veriantis, sakytum, smau-

giamo žmogaus riksmas. Sutraškėjo šakos ir į miško gilumą kaip viesulas nulėkė ožys…

Dabar mes patenkinti ėjome toliau ir po kiek laiko pasiekėme Kampų kaimo pakraštį. Kaime įtartinai draskėsi šunys. Ten turėjo būti arba rusai, arba mūsiškiai, nes šitaip šunys loja tik ginkluotus asmenis. Įgudę partizanai žino, ką reiškia toks naktinis šunų skalijimas.

Nusprendėme į patį kaimą neiti, kol prašvis, numigti miško pievaitėje paliktose šieno kupetose. Nuėjome ir sulindome į kupetas. Pabudome tik pradėjus švisti. Rūpėjo sužinoti, kokia padėtis kaime. Išlindome iš šieno ir atsargiai nuslinkome miško pakraštin. Išsikvietėme vieną pamiškės gyventoją, kuris pranešė, kad kaime rusų nėra. Jis pažadėjo atnešti vėlyvus pusryčius, o mes grįžome atgal šienan.

Šieno kupetose teko miegoti jau ne vieną kartą. Paprastai paskutinis užmaskuodavo pirmiau įlindusiuosius, o tada ir pats įsikasdavo į atskirą kupetą, stengdamasis kuo mažiau pritaršyti šieno. Įėjome į pievaitę, tiesa, iš kito šono, ir pradėjome traukti šieną nuo pirmos pasitaikiusios kupetos. Staiga ta kupeta ėmė judėti. Atšokome ir užsitaisėme ginklus. Iš kupetos išsigandę iššoko Ūselis su Tėveliu, o iš antros — Fricas. Paaiškėjo, kad jie jau ne pirmą naktį čia miega. Tai jie ir buvo šiąnakt sukėlę kaimo šunis. Dabar visi susikraustėme į kupetas ir gerai išsimiegojome, o paskui dar kurį laiką praleidome draugе.

ŠILUOSE

vykdyti Kazimieraičio įsakymą — įkurti čia savo vadavietę. Išvykome su Studentu. Buvau nusprendęs pasiimti dar vieną partizaną — tam buvau numatęs Gegutį (Vincą Ivanauską iš Masališkių k.).

Pakeliui užsukome į Masališkių būrį. Gegutis mielai sutiko su manimi gyventi. Dabar jau trise patraukėme į šilus.

Šiluose gerai pažinojau būrių vadus Siaubą ir Gaigalą,

eilinį kovotoją Tigrą. Su jais apsvarsčiau vadavietės įrengimo reikalą. Artėjo bulviakasio metas.

Nuvykome pas vieną gyventoją ir paprašėme leisti jo žinioje įsirengti slėptuvę. Labai apsidžiaugiau, nes šeimininkai mielai sutiko.

Bunkeriuką įrengėme bulvių lauke taip, kad įlindimo anga buvo iš Merkio upės kranto. Bunkerėlyje užteko vietos trims laisvai gulėti arba sėdėti net galvos nepalenkus. Apačioje priklojome sausų šiaudų. Turėjome mažytę žibalinę lemputę.

Iš partizano Tigro gavau rašomąją mašinėlę labai smulkiu šriftu. Ji buvo surūdijusi ir sena, bet mums tai buvo didžiausias turtas. Nuo Nemunaičio buvome atsigabenę savo šapirografą. Pavyko sumedžioti ir šapirografinės kalkės.

Sumaniau leisti laikraštuką pavadinimu „Trečias skambutis". Jo išleidau tik tris numerius po šešis puslapius. Tai buvo nelengvas darbas, nes stigo visų medžiagų. Atspausdinti egzemplioriai buvo sunkiai įskaitomi. Tačiau tuo metu dar nebuvo jokio partizanų spaudos organo. „Trečią skambutį" platinome per Merkio rinktinės vyrus. Vėliau gimė „Laisvės varpas". Tada „Trečio skambučio" leidimas atkrito.

Vėliau šapirografą panaudodavome partizanų dainoms spausdinti ant atskirų lapelių. Tos dainos paskui plačiai pasklisdavo, jos buvo labai mėgstamos jaunimo ir pačių partizanų.

Rašomąją mašinėlę dar panaudodavome įsakymams ir kitiems tarnybiniams raštams, kuriuos gaudavau iš A. apygardos štabo, dauginti, taip pat įsakymams Merkio rinktinei spausdinti. Ryšius su batalionais palaikydavau per specialias pašto dėžutes, kurios dažniausiai būdavo įkasamos miškuose ir tikrinamos nustatytomis datomis. Tokiu pat būdu buvo palaikomi ryšiai ir tarp Merkinės bataliono būrių.

Vieną kartą po žygio grįžau su Gegučiu į vadavietę ir radau ją gerokai apsemtą. Studentas miegojo, nors jau irgi buvo apšlapęs. Griebėmės remonto darbų. Atkasėme bunkeriuko viršų. Kai pajudinome šiaudus, pakilo toks baisus puvėsių tvaikas, kad mes nutarėme išsižadėti ir

pačio bunkeriuko. Su visa manta persikėlėme į čia pat esantį mišką ir įsirengėme naują slėptuvę to paties gyventojo žinioje. Dirbome šešiese. Prie mažyčio keliuko netoli miško pakraščio per vieną dieną iškasėme puikų bunkeriuką. Gerai jį užmaskavome. Ant angos įtaisėme nukeliamą dangtį, kurį prieš užsidarydami apibarstydavom spygliais. Dangtyje buvo padaryta rankos storumo skylė. Užvožę angą, per tą skylę iškišdavome ranką ir gražiai aplink kraštus viską aplygindavome. Galiausiai pirštais užtraukdavome ant skylės vielinį tinklelį, ant kurio iš anksto būdavo padėta gera sauja pušų spyglių. Tinklelį iš vidaus papurtydavome ir spygliai gan lygiai pasiskleisdavo.

DOKUMENTAI BESISLAPSTANTIESIEMS

Būdamas šiluose, sužinojau, kad pas vieną gyventoją jau antra savaitė yra apsistojęs kažkoks vyriškis su moterimi, kurie daro dokumentus besislapstantiesiems nuo kariuomenės. Tas vyriškis pageidavo su manimi pasimatyti.

Su Studentu nuvykau pas jį. Paaiškėjo, kad jis yra iš Alytaus, kur vokiečių okupacijos metais dirbo dailininku susikūrusiame teatre. Dokumentus jis darydavo už naminę, kurią tuojau pat ir išgerdavo. Žmonėms jis nemažai padėjo, viskas būtų buvę gerai, jei ne tas besaikis girtavimas. Jis jau daugeliui buvo padirbęs karinius bilietus ir kitus dokumentus. Bet gyventojai nerimavo, kad pasigėręs jis gali patekti priešui į rankas ir visus išduoti. Apie šį dokumentų dirbėją sužinojo ir Kazimieraitis. Jie liepė paimti tą žmogų partizanų globon. Vyriškis (jis pasirinko slapyvardį Aušra) su savo moterimi atsidūrė partizanų bunkerėlyje prie Šunupio kaimo. Kadangi Aušra jau buvo chroniškas alkoholikas, Kazimieraitis leisdavo kartkarčiais nunešti jam degtinės, nes žinojo, kad gyventojų aprūpinimas dokumentais labai svarbus dalykas.

Dabar gyventojai, norintys pasidaryti dokumentus, kreipdavosi į partizanus. Šie reikiamus duomenis pateikdavo Aušros pagalbininkui Vaidevučiui. Paruoštus kari-

nius bilietus užpildydavo Vaidevutis (kilęs iš Purplių **kaimo),** taigi Aušra net nežinodavo, kam jie bus įteikiami. **Padirbtus** dokumentus partizanai gyventojams atiduo**davo** nemokamai.

Aušra buvo tikrai labai nagingas žmogus. Iš jo išmok**ta** dirbti medžio klišes, kurias iš pradžių jis pats darydavo „Laisvės varpui". Tiesa, darbo paslapčių jis nenorėdavo atskleisti net partizanams. Aušra įsipareigojo padėti **išlieti** raidyną ir išleisti partizanų dainas. Jo artimiau**sias** bendradarbis Vaidevutis, ieškodamas įvairių medžiagų, dažnai važinėdavo Kaunan ir Vilniun. Vieno tokio **reiso** metu MGB jį susekė ir areštavo traukinyje drauge su dviem merginomis, kurios vežė mums iš Vilniaus spau**dos** popierių. Vaidevutis ir merginos nieko neišdavė.

Aušra po kiek laiko buvo perkeltas prie Lavyso ežero. Besaikiu girtavimu ir cinišku reikalavimu degtinės **jis** baisiai įkyrėjo partizanams, kuriems būdavo pavedama **jį** globoti. Jis ėmė kelti vis didesnius reikalavimus ir išsisukinėti nuo darbo. Vyrai skundėsi Kazimieraičiui, tačiau šis vis ragino vyrus pakentėti. Kai Kazimieraitis 1946 m. pavasarį pasiuntė Jūrininką įrengti apygardos štabui buveinę Šarūno rinktinės ribose, Aušra buvo perkeltas į Leipalingio girią, kur vis rengėsi išleisti partizanų dainas. Tuo adresu ir aš buvau nusiuntęs nemažą maišelį raidžių, kurias mums tiekdavo raidžių rinkėjai **iš** tarybinių spaustuvių.

1946 m. pavasarį aš su Kazimieraičiu buvau nuvykęs **į** Leipalingio girią apdovanoti pasižymėjusių partizanų. Kazimieraitis asmeniškai davė griežtą pastabą Aušrai dėl apsileidimo darbe. Tačiau tai mažai ką gelbėjo. Rusams užpuolus bunkerį, Aušra pasidavė priešui ir išdavė viską, ką tik atsiminė. Kazimieraitis tuo metu gyveno Šarūno rinktinės ribose, Aušra apytikriai žinojo kaimą, kuriame įrengta Kazimieraičio vadavietė. Laimei, Kazimieraitis spėjo su savo darbuotojais pasitraukti kiton vieton.

„LAISVĖS VARPO" GIMIMAS

Dabar jau dažnai tekdavo lankytis Kazimieraičio vadavietėje, kuri retkarčiais buvo kilnojama iš vienos vietos į kitą, bet gyvenama buvo vis dar palapinėse. Tuo metu būdavo gana sunku spręsti radijo reikmenų klausimą. Atsirasdavo ir reikalų, susijusių su Merkio rinktine ir pačiu A. apygardos štabu, nes Kazimieraitis mane paskyrė to štabo II skyriaus viršininku. Pagal išgales stengiausi pagelbėti A. apygardos štabui ir ūkiškuose reikaluose.

Kartą Kazimieraičio vadavietėje, be kitų klausimų, nagrinėjome ir spaudos reikalus. Iki to laiko rotatoriumi buvo spausdinami tik įvairaus turinio atsišaukimai. Dabar ėmėme svarstyti A. apygardos štabo spaudos organo leidimą.

Labai sunku būdavo gauti popieriaus, o ir matricų Kazimieraitis turėjo visai nedaug. Vis dėlto tą dieną įvyko laikraštėlio krikštynos, nors faktiškai jo dar nebuvo. Iš daugybės siūlytų pavadinimų buvo išrinktas „Laisvės varpas". Kazimieraitis tik abejojo, ar ne per daug įpareigojantis, ar ne per garbingas tas pavadinimas. Klišę, kuri buvo dedama ant laikraštėlio, nupiešė Daktaras. Iki 1946 m. liepos mėnesio buvo išleisti devyni „Laisvės varpo" numeriai. Juose spausdintų straipsnių autoriai — Kazimieraitis, Daktaras, aš ir Jūrininkas.

seno miško degimų pakraštyje. Bunkerio anga buvo užstatyta maža pušaite, kurios pakrikai augo visame degimų plote. Staiga išgirdome, kad degimuose driumba Rudnios kaimo kerdžiaus atginta galvijų banda. Nutilome ir ėmėme klausytis, nes pro šalį einantis kerdžius ar piemenys galėjo išgirsti mus šnekant. Daktaras atsisėdo pačioje angoje, nes iš ten geriausiai girdėti, kas viršuje dedasi. Prie bunkerio angos priėjo karvė ir ėmė uostinėti. Daktaras grūstuvu bakstelėjo jai į nosį, ir ta nudūmė šalin. Po to kurį laiką buvo tyku. Staiga pajutome, kad iš radijo aparato kažkas traukia anteną. Beveik tuo pačiu metu pasigirdo nuo bunkerio bėgančio žmogaus žingsniai. Kazimieraitis liepė Žilvičiui[1] pasivyti bėgantįjį, nes buvo aišku, kad piemuo ar kerdžius pamatė bunkerį. Žilvitis iššoko

viršun. Po kiek laiko jis grįžo atgal ir pranešė, kad bunkerį netyčia aptiko kerdžius iš Rudnios kaimo. Žilvitis garantavo, kad kerdžius geras žmogus ir jo bijoti nereikia. Jis būtų praėjęs pro šalį, bet ant žemės pastebėjo anteną, nutiestą degimų paviršiumi. Kerdžius pamanęs, kad „dratas" bus kieno nors pamestas ir, susiradęs pagaliuką, pradėjo ant jo vynioti tą gerą. „Dratas" iš pat pradžių pasirodė už kažko užsikabinęs, ir kerdžius, jį vyniodamas, palengva ėjo prie antro galo. Žmogelis baisiai nusigando, kai privyniojo anteną iki tos vietos, kur ji jau ėjo skylėn po pušaite. Dabar kerdžius nerado kitos išeities kaip tik bėgti šalin. Taip jis ir padarė. Kai Žilvitis jį prisivijo, senis apsidžiaugė, nes pažino Vytuką. Laimei, piemenys buvo jau nuėję paskui karves — jie nematė nei Žilvičio, nei kerdžiaus radinio.

Tiesą sakant, Kazimieraičio įgula kerdžiaus ar piemenų nelabai ir vengdavo, nes iš jų pirmiausia galėdavo sužinoti, kas dedasi kaime ir miške. Tačiau pačios vadavietės jokiam pašaliniam asmeniui nerodydavo.

A. apygardos štabo nuolatinė virtuvė buvo prie Skroblaus upelio, per kilometrą nuo vadavietės. Ten buvo gaminamas maistas, prausiamasi ir valgoma, o po to einama bunkerėlin dirbti ir miegoti.

Dažniausiai maistą ruošdavo ir jo tiekimu rūpinosi Ėglis su Žilvičiu.

ATSARGINIŲ BUNKERIŲ ĮRENGIMAS

Nusprendžiau, kad turėti vieną bunkerį yra per maža. Pradėjome galvoti apie atsarginį. Mūsų numatytas gyventojas sutiko, kad jo žinioje būtų iškastas bunkeris. Šį ūkininką parinko Siaubas.

Išrinktoje vietoje nedelsdami ėmėmės darbo. Šeimininkas net išsigando, kai pamatė išraustą didžiulę duobę ir smėlio kalną. Kai baigėme maskuoti bunkerį, vėl pasikvietėme šeimininką. Dabar jis buvo patenkintas mūsų darbu, nes vieta, kurioje įsirengėme bunkerį, atrodė visiškai taip kaip anksčiau. Ši slaptavietė buvo dar didesnė ir dar patogiau įrengta. Ant angos dangčio pritaisėme ėglį, kurį

vis pakeisdavome nauju ir prižiūrėdavome, kad jis nenudžiūtų. Vėliau eglį nuėmėme, nes neplanavome čia būti žiemą. Šiam bunkeriui išrinkome slapyvardį „Birutė".

Atsirado tiek reikalų, kad nusprendžiau pasiimti dar vieną partizaną. Pas mane atvyko Strazdas (Bronius Čeplikas iš Vinkšninės kaimo), kuris anksčiau ėjo skyriaus vado pareigas. Tai buvo puikus vyras, pagal savo išgales daug nuveikęs sąjūdžio labui, tarp partizanų ir gyventojų turėjęs didelį autoritetą.

Dabar galėdavau dažniau aplankyti vyrus, nes jau buvo kam rūpintis ūkio ir panašiais reikalais.

Artinosi žiema. Būtinai reikėjo įrengti dar vieną slėptuvę, pritaikytą žiemos sąlygoms.

Dabar jau ir pats buvau pažįstamas su vietos gyventojais. Tigro tėvai leido man išsikasti žieminį bunkerį prie savo trobesių. Pats Tigras, kaip ir būrio vadas Gaigalas, tuomet dar gyveno legaliai ir buvo vadinami sėsliaisiais partizanais.

bui. Nusprendėme, kad jį turi žinoti tik tie, kurie jame gyvens. Jis buvo ant Merkio upės kranto. Įlindimo anga, padaryta iš pašiūrės, buvo maždaug aštuonių metrų ilgio. Darbo įdėjome nemažai, bet įsitaisėme patogiai ir saugiai.

Ruošdami šią vadavietę, patyrėme ir netikėtumų. Vieną kitą iš jų noriu papasakoti. Bunkeris buvo jau iškastas, liko tik užmaskuoti jo viršų. Tuo tikslu vieni kastuvais iš toliau nešiojo velėnas, kiti klojo jomis bunkerio paviršių. Kai Strazdas ir Gegutis buvo prie pat bunkerio su velėnomis ant kastuvų, iš miškelio pro kluoną išlindo Uosis, Paukštis ir Gaigalas, einantys nuo Nedingės savais reikalais. Visi jie buvo Nedingės būrio partizanai. Situacija buvo nejauki, ir vieni, ir kiti jautėmės lyg pagauti. Tiesa, Gegutis su Srazdu greit numetė kastuvus, bet buvome beveik įsitikinę, kad atvykėliai suprato, jog šioje vietoje daromas bunkeris.

Trumpai pasikalbėjome su atvykėliais šeimininkų troboje apie einamuosius reikalus. Jie sakėsi skubą. Aš nusprendžiau su jais atskirai pasišnekėti. Pabrėžtinai prašiau, kad jie niekam, net kitiems partizanams neprasitar-

tų apie tas vietas, kuriose mes dažniau pasirodome. Vyrai pažadėjo niekam nepasakoti. Esu tikras, kad jie niekam nė neužsiminė, kad užtiko mus bunkerį bedarančius.

Po šio nemalonaus atsitikimo dirbdami nuolat žvalgėmės į pamiškę. Staiga, kur buvęs, kur nebuvęs, iš pamerkio į krantą užlipo netolimo kaimyno mokyklinio amžiaus vaikas. Gal jis ir nesuprato, ko čia mes krapštomės, tačiau Studentas su Strazdu nusivedė jį miškan ir prisaikdino niekam neprasitarti, kad čia mus matė. Liepė nepasakyti net savo namiškiams. Gerai, kad ir toji šeima buvo visiškai patikima.

Galiausiai maskavimo darbai buvo baigti. Kažkuris dar pasiūlė, kad reikia vienam įlisti bunkerin ir iššauti, o kitiems paklausyti, ar viršuje labai girdėsis. Sustojome tvarto pastogėje ir ėmėme laukti šūvio. Šūvis buvo visai negarsus. Atrodė, lyg kas tvarte barkštelėjo. Taigi buvome garantuoti, kad nei radijo, nei kalbos garsai viršuje nebus girdimi.

Dar stovėdami po stogu. pamatėme pro miško medžius šmėkštelint rusą su kuprine ant pečių. Pamanėme, jog rusai nuo miško ir kluono pusės supa trobesius.

Greit nusileidome pamerkin ir nubėgome į pušynėlį, esantį per du šimtus metrų nuo trobesių. Iš pakraščio stebėjome, ką jie darys. Mūsų planas buvo toks: jei rusai ims artintis, kelsimės per Merkį į kitoje jo pusėje esančius miškus. Zvalgėmės, bet jokio ruso nebuvo matyti. Pagaliau į pušynėlį atėjo vienas iš mūsų šeimininkų ir pranešė, kad pro jų namus praėjo lietuvis, paleistas atostogų iš rusų kariuomenės.

Sugrįžome atgal. Buvome labai pavargę nuo darbo, prisinervinę dėl nesėkmių. Kai kam net ėmė atrodyti, kad šiame bunkeryje išvis nesiseks gyventi. Nuėjome miškan ir gerai išsimiegojome.

Kitą dieną bunkeryje pradėjome vidaus darbus.

Tuo metu pašiūrė dar nebuvo užkalta lentomis. Aš kažkokiu reikalu lindau iš angos ir buvau jau pusiau lauke, kai pastebėjau, kad iš mūsų šeimininkų pro tvartą eina kažkokia moteris. Ji jau buvo praėjusi pro pašiūrę, bet staiga atsigręžė ir pamatė mane, lendantį iš bunkerio. Ji nuėjo sau miškan, o man net karšta pasidarė, kad taip

užsižiopsojau. Iš šeimininkų sužinojau, kad ta mergina yra iš Povočių kaimo. Vakare su Gegučiu nuėjome į jos namus ir atskirai su ja pasikalbėjome. Mergina tvirtino, kad apie tai, ką mačiusi, neprasitarė net savo namiškiams, nes gerai suprantanti, kokia svarbi ši paslaptis. Merginos šeima taip pat buvo patikima, ir niekada neteko girdėti, kad iš ten būtų kilusios kokios nors kalbos.

SUSITIKIMAI

Vieną kartą Kazimieraitis su Daktaru vyko pro mane Nedingėn, nes turėjo reikalų pas Elytę (tokiu slapyvardžiu vadinosi anksčiau minėtas vienos profesijos asmuo, gyvenęs Nedingės bažnytkaimyje). Kazimieraičiui ir Daktarui parodžiau pirmuosius du bunkerius, kurie tuo metu jau buvo padaryti. Kazimieraičiui ypač patiko „Birutė". Pažadėjau prireikus bet kuriame iš jų apgyvendinti jį patį su štabo pareigūnais.

Iš Nedingės buvo palaikomas ryšys su Alytuje gyvenančiu Garibaldžiu ir Partenijumi, kurie savo ruožtu irgi turėjo plačius ryšius. Jie susižinojo su vienu Alytuje gyvenusiu LLA vadu. Kazimieraitis ir Daktaras iš Nedingės drauge su Elyte arkliais nuvažiavo Alytun. Ten Kazimieraitis susitiko ir svarstė tarnybinius reikalus su Garibaldžiu, Partenijumi ir LLA vadu. Buvo susisiekta ir su Dzūkų rinktinės vadu Ąžuoliu (kapitonu Jočiu), kuris savo vadavietę buvo įsirengęs prie Punios šilo.

LLA vadas išdėstė Kazimieraičiui aukštesnės vadovybės pageidavimą, kad Kazimieraitis su jam priklausančiais daliniais pereitų LLA žinion ir veiktų kaip LLA.

Kazimieraitis visuose posėdžiuose labai klausydavo kitų nuomonės ir visuomet pasirinkdavo protingą kompromisą, svarbiausiu dalyku jis laikė pogrindžio centralizaciją. Panašiai buvo ir šį kartą, tačiau galutinį savo sprendimą Kazimieraitis atidėjo iki tol, kol gaus Ąžuolio, tuo metu veikusio savarankiškai, atsakymą į šį klausimą. Buvo nustatyta data ir vieta susitikimui su Ąžuolio įgaliotu asmeniu. Susitikimas turėjo įvykti netoli Alytaus, pas vieną gyventoją prie Kaniūkų tilto.

Likus kelioms dienoms iki numatyto susitikimo, pas mane atvyko pats Kazimieraitis su Daktaru. Kazimieraitis įgaliojo mane vykti numatytan susitikiman, pasakė, kokiais klausimais bus tariamasi ir kokia jo nuomonė dėl vieno ar kito dalyko.

Tuo metu apie Nemunaičio apylinkes partizanavo Naras (buvęs Alytaus mokytojų seminarijos II kurso auklėtinis Liudas Muliarskas). Kazimieraitis, Daktarui pasiūlius, paprašė, kad aš, grįždamas iš susitikimo, atvesčiau jam Narą, nes duosiąs jam darbo štabe.

Kitą dieną aš su Studentu leidausi į kelionę, o Daktaras su Kazimieraičiu grįžo atgal, nes tuo metu jie rengėsi bunkerį žiemojimui.

Vabalių miškuose susitikome Narą, kuriam pranešiau, kad turės vykti su manimi į šilus dirbti štabe. Naras tuo buvo labai patenkintas, nes jo viena koja jau anksčiau buvo net keliose vietose lūžusi ir jam būdavo sunku spėti su kitais partizanais. Susitarėm, kurioje vietoje Naras manęs lauks, ir mes su Studentu ir Savanoriu nuskubėjom susitikiman.

Nuvykome laimingai. Susitikimui buvo skirtos dvi dienos. Dėl to Studentą ir Savanorį atleidau asmeniniais reikalais į Užupių kaimą, o pats likau laukti. Kitą naktį jie turėjo ateiti sutarton vieton manęs pasitikti.

Pirmą naktį lauktasis asmuo susitikiman neatvyko. Man pranešė, kad jis atvyks kitą vakarą. Susitikimas turėjo vykti pas ryšininką.

Dieną praleidau upelio krante įrengtame bunkerėlyje su ten besislapstančiais vietiniais vyrai6. Į pavakarę užlipau upelio krantan ir nuėjau pas ryšininką, tikėdamasis, kad tuoj atvyks ir laukiamas asmuo.

Kalbėjausi su šeimininkais kambaryje nuo upelio pusės, pro šalį ėjo keliukas, vedantis į plentą. Staiga šeimininkė pamatė nuo plento ateinančius tris rusų leitenantus. Jie buvo jau prie pat namo. Bėgti nebuvo kaip. Teliko tikėtis, kad rusai praeis pro šalį. Tačiau jie pasuko kieman. Šeimininkė išbėgo virtuvėn, kurią nuo kambario skyrė vietoj durų pakabinta užuolaida. Užsitaisiau automatinį šautuvą, bet vis dar tikėjausi, kad į kambarius leitenantai nelįs, nes prie miesto jie dar nebuvo susidūrę su

partizanais. Paklausiau šeimininko sūnų, kaip patekti ant aukšto. Jis parodė, kad užlipti galima ir iš to kambario. Kopėčių čia nebuvo, bet prie sienos buvo prikaltos lentelės kojoms pastatyti. Atidarius lubose dureles, buvo galima užlipti ant aukšto. Aš taip ir padariau. Šeimininko sūnus padavė man ginklą ir uždarė dureles iš apačios.

Rusai jau kalbėjosi su šeimininke virtuvėje. Girdėjau, kaip jie pasakė čia nakvosią, be to, netrukus ateisią dar du leitenantai. Šeimininkė paprašė juos sėstis ir pasiūlė užkąsti. Rusai patenkinti susėdo prie stalo ir ėmė valgyti.

Supratau, kad ilgiau čia likti negalima. Šeimininko sūnus tyliai atidarė aukšto dureles, aš atsargiai nulipau. Prasidariau langą, iššokau pro jį, perbėgau keliuką ir nusileidau upelio krantu žemyn. Perbridau upelį ir, užsiglaudęs už krūmo, laukiau ateinant šeimininko sūnaus.

Jau visiškai temo, bet šeimininko sūnus vis nesirodė. Pagaliau išgirdau kitu upelio krantu besileidžiančio žmogaus brazdesį. Priėjau kiek arčiau. Aiškiai mačiau, kaip kažkoks žmogus priartėjo prie pat upelio. Pamatęs mane kitoje pusėje, sušuko: „Davai paiku!" Buvo aišku, kad prie upelio rusas. Pasitraukiau už krūmo, o rusas nusikeikęs apsisuko ir vėl užsikabarojo ant kranto. Jis, matyt, buvo siųstas pas gyventoją kitoje upelio pusėje.

Užlipau į kitą upelio krantą ir nuėjau pas gyventoją, kurio žinioje dienojau. Netrukus čia atėjo ir šeimininko sūnus su dviem asmenimis, atvykusiais iš Alytaus. Jis juos pasitiko prie keliuko, vedančio link ryšininko trobesių. Mat reikėjo perspėti atvykstančiuosius, kad jų name apsistojo rusai. Paskui atsivedė juos pas kaimyną, iš jo būtų ėjęs prie upelio ieškoti manęs.

Šeimininko sūnus dar papasakojo, kad netrukus po to, kai aš nuspaudžiau į upelio krūmus, į jų kiemą įsuko rusų gurguolė. Gurguolėje buvo konservai enkavedistams, kurie, matyt, turi atvykti. Iš pradžių gurguolė sustojo ant keliuko, o rusai užėjo trobon. Tuo tarpu nuo Alytaus pusės grįžo namo kaimynas ir, važiuodamas pro pastotę, vieną dėžę su šprotais mikliai perdėjo savo vežiman. . . Rusai tuoj pasigedo šprotų. Kilo triukšmas, ėmė vieni kitus kaltinti. Eiliniai enkavedistai aiškino, kad šprotus galėjo pavogti kas nors iš šeimininkų, prašė leitenan-

tų leisti padaryti kratą. Leitenantai tuo netikėjo ir kaltino kareivius, kurie gal jau ne vieną dėžutę yra nudžiovę. Viskas taip ir baigėsi.

Man buvo neramu, siūliau pasitarimus rengti upelio krūmuose ar kur nors kitur. Iš Alytaus atvykęs Garibaldis ir Ąžuolio įgaliotinis nuo Punios šilo buvo gana ramūs, nes jie gyveno legaliai ir kasdien susitikdavo su okupantu. Vis dėlto jie paklausė manęs ir tartis nuėjome į tvartą. Dar mums nė nepradėjus kalbėtis, kieme pasirodė enkavedistai. Jie pasakė šeimininkams, kad atvykę čia nakvoti.

Šeimininkas su jais drąsiai ginčijosi — esą „načialninkas" jam draudžia priimti ką nors nakvoti be jo leidimo. Tada rusai paklausė, kur tas „načialninkas". Šeimininkas nurodė vieną iš savo kaimynų. Rusai ten ir nuėjo. Šeimininkas stengėsi nors laikinai atsikratyti rusų, kad mes galėtume dingti iš tvarto, esančio visai arti gyvenamojo namo.

Dabar ir kiti pasitarimo dalyviai sunerimo. Ąžuolio įgaliotinis pasiūlė man pakišti šautuvą po mėšlu, tada, jei kas, rusai ne taip greitai susivoks, kad aš partizanas. Tiesa, aš ant uniforminio švarko buvau apsivilkęs kailinukus, užsidėjęs paprastą kepurę, nes šios kelionės metu norėjau atrodyti panašus į civilį. Tačiau su tokiu pasiūlymu sutikti nė nemaniau. Užsitaisiau ginklą ir atsistojau prie tvarto durų. Kai rusai išėjo iš kiemo, pasitraukėme į krūmus. Ten ir pradėjome pasitarimą, kuris truko neilgai.

Ąžuolio įgaliotinis man buvo gerai pažįstamas iš vokiečių okupacijos metų. Jis pranešė, kad Ąžuolio atsakymas Kazimieraičiui yra neigiamas. Ąžuolis esąs prieš partizanų perėjimą LLA žinion, nes LLA eina su politine programa, be to, jos vadovybė ir jos nariai dažniausiai gyvena legaliai, o šitai anksčiau ar vėliau sužinos rusai; tada pasipils areštai ir išdavystės, kurie padarys daug nuostolių partizanams. Ąžuolio įgaliotinis dar pabrėžė, kad atsakymas yra galutinis ir į jokius kompromisus nebus leidžiamasi.

Reikia pažymėti, kad Ąžuolis panašios taktikos laikėsi dar ne vieną kartą, o visa tai — nelygu koks atvejis — turėdavo ir teigiamų, ir neigiamų padarinių.

Jau maniau, kad man teks nieko nepešus grįžti atgal. Tačiau paaiškėjo, kad Garibaldis čia atvyko susitikti su manimi. Jis prašė perduoti Kazimieraičiui, kad yra atvykę du svarbūs asmenys, su kuriais Kazimieraičiui būtina asmeniškai susitikti. Garibaldis nurodė susitikimo datą ir vietą Alytuje.

Po pasitraukimo iš legalaus gyvenimo su Garibaldžiu mačiausi pirmą ir paskutinį kartą. Pasikalbėti kitais klausimais neturėjome kada, nes paaiškėjo, kad į šią apylinkę važiuoja vis nauji NKVD daliniai. Iš Alytaus atvykusieji asmenys taip pat pageidavo greičiau išvykti atgal. Garibaldis tik prasitarė jaučiąs, jog jį seka MGB. Išsiskyrėme ir pasukome kas sau.

Aš nuėjau ten, kur manęs turėjo laukti Studentas su Savanoriu. Juos radau nekantraujančius. Paaiškėjo, kad jie, atvykę sutarton vieton ir manęs ten neradę, nusprendė užeiti pas tą ūkininką, kur turėjau susitikti su alytiškiais. Juodu jau buvo netoli to ūkininko, kai priešais išgirdo kažką einant. Netrukus suprato, kad tai arklius veda į upelį girdyti. Vos neužkalbino tų žmonių. Tačiau tuoj pat išgirdo kalbant rusiškai. Tada jie pasitraukė į šalį ir, grįžę sutarton vieton, nekantriai laukė manęs.

Aš jiems viską smulkiai papasakojau. Nutarėm kuo toliau nužygiuoti iki švintant, o paskui miškais irtis ir dieną.

Sutartame Vabalių miško pakraštyje jau radome belaukiantį Narą ir kitus vyrus, norėjusius su mumis pasimatyti. Visi patraukėme į Subartonių mišką, kur sustojome pailsėti. Pakeliui vienam kitam patikimam gyventojui pranešėme, kad artimiausiomis dienomis miškuose gali būti kratos, ir prašėme apie tai kuo greičiau informuoti vyrus, kuriuos jie turi galimybę rasti.

Subartonių miške dar aplankiau Merkinės bataliono vadą Pauliuką, čia gyvenusį viename didžiuliame bunkeryje su dvylika vyrų.

Bunkeris buvo netoli miško pakraščio, prie Subartonių kaimo laukų. Per kelis šimtus metrų nuo šios slėptuvės buvo raudonųjų partizanų bunkeris, įrengtas panašiai kaip ir mūsiškis. Įdomu tai, kad šis bunkeris ir dabar buvo naudojamas — kaip „viešbutis" su įvairiomis užduotimis atvykstantiems svečiams.

Pagaliau pasiekėme šilus. Naras jau vos stovėjo ant kojų. Jis vis teiravosi, ar dar toli teks žygiuoti. Stovėjome jau tiesiog ant bunkerio, bet jam pasakiau, kad liko trys kilometrai. Vyrukas džiaugėsi ir tuo. Nuo tos vietos, kur stovėjome, pro šakas pamačiau lempos šviesą mūsų globėjo namuose — ši šeima visuomet anksti keldavosi. Narą palikau ant kelmo prie pat bunkerėlio durų, o pats nuėjau pas šeimininkus pasiteirauti naujienų ir pranešti, kad grįžome su svečiu.

Sugrįžau atgal ir paraginau Narą eiti toliau. Jis prašė leisti kiek pailsėti. Tuomet atidariau bunkerio durytes ir pakviečiau svečią lįsti vidun. Jis be galo apsidžiaugė, kad kelionė taip netikėtai greit baigėsi. Labai stebėjosi ir bunkerio įrengimu, nes iki tol nieko panašaus nebuvo matęs.

Narui nepasakiau nei šito kaimo pavadinimo, nei savo globėjo pavardės, nes jis turėjo gyventi pas Kazimieraitį. Partizanavimo praktika jau ne kartą buvo įrodžiusi, kad per daug žinoti niekam ne į naudą.

Kitą dieną jau buvome Kazimieraičio vadavietėje. Naro pareigos dabar buvo perrašinėti mašinėle ir prisidėti prie techninių spausdinimo darbų.

Naras visuomet buvo optimistas, jau nuo pirmų dienų visą Kazimieraičio įgulą jis linksmino savo pokštais. Visi partizanai Narą prisimindavo kaip nuoširdų ir draugišką vyruką.

KAZIMIERAITIS KELIONĖJE

Kazimieraičiui išdėsčiau viską, ką sužinojau. Jis tuoj pat ėmė ruoštis kelionėn, nes susitikimo data buvo visai netoli.

Parėjau su juo į savo vadavietę. Parūpinome pastotę, kuria Kazimieraitis turėjo vykti Alytun. Miestan jį nuvežė viena moteris, kuri tą pačią dieną sugrįžo ir man pranešė, kad Kazimieraitis svarbiais reikalais išvažiavo net į Kauną.

Tik vėliau paaiškėjo, kad Kazimieraitis Alytuje jau nerado tų asmenų, kurie norėjo su juo susitikti. Jie jau buvo

išvažiavę Kaunan, nes Alytuje pasidarė pavojinga. Garibaldis Kazimieraičiui nurodė, kur juos rasti Kaune. P aiškėjo, kad Kazimieraitį susitikiman kviečia Prapuolė ir Hektoras, kurie pogrindžio reikalais kaip repatriantai buvo atvykę Lietuvon iš užsienio.

Kazimieraitis susitiko su jais Kaune ir tarėsi atitinkamais klausimais. Anie sakėsi tuoj pat grįžtą atgal į užsienį, bet po kiek laiko žadėjo vėl pasirodyti Lietuvoje. Nurodė Kaune adresą, kur bet kada būsią galima pasiteirauti, ar nėra iš jų kokios nors žinios. Vienas atvykusiųjų su atitinkamais dokumentais išvažiavo namo per Lenkiją. Antrasis Lenkijon pateko tiesiogiai padedant partizanams. Pats vairuodamas lengvąją mašiną, Kazimieraitis pervažiavo su svečiu per Merkinės miestelį, paskui abu išlipo ant plento ties Uciechos dvaru. Vairuotojas su mašina grįžo atgal, o svečią Šarūno rinktinės partizanai, kuriems jis buvo perduotas, nulydėjo per kitus dalinius ir per sieną iki pat Seinų miestelio. Iš ten Vakarus jis pasiekė jam vienam žinomu keliu. Tik daug vėliau sužinojome, kad, pervažiuodamas sieną su Vakarais, svečias buvo trumpam sulaikytas MGB organų. Be to, išaiškėjo, kad jau tuomet MGB per provokatorių Erelį (profesorių Markulį) žinojo apie jo išvažiavimą ir tik tam tikrais sumetimais leido jam pasiekti Vakarus.

Kazimieraitis grįžo tiesiai į savo vadavietę. Dabar jis kantriai laukė, kada Prapuolenis su Hektoru atsilieps iš užsienio.

Duoti Vakarams žinią apie tai, kas dedasi Lietuvoje antrosios bolševikinės okupacijos metais, ir apie pačią pogrindžio veiklą buvo mėginta ir kitais būdais. Rasta inteligentė, turėjusi galimybę nuvažiuoti Anglijon ir susitikti su Lietuvos pasiuntiniu K. B. Balučiu. Jo adresu ir buvo parašytas atitinkamas raštas. Jis buvo įpakuotas ir paslėptas minėtos ponios dvigubame batų pade. Iki šiol neaišku, ar tas raštas pasiekė adresatą.

KAZIMIERAIČIO ŽIEMINĖJE VADAVIETĖJE

Su einamaisiais reikalais išvykau į vasarinę Kazimieraičio vadavietę. Kelią apytikriai žinojau, todėl keliavau **vienas.** Tačiau nuvykęs vadavietėje nieko neradau. Po nakties buvo truputį pašalę ir pasnigę. Pamaniau, kad jie dar negrįžę iš virtuvės. Nusprendžiau palaukti bunkeryje. Ten pastebėjau, kad vadavietėje jau nėra kai kurių daiktų. Supratau, kad Kazimieraitis kraustosi į žieminį bunkerį, kurio aš tuomet dar nežinojau. Tikėjausi, kad įdienojus, kai sniegas visiškai ištirps, Kazimieraitis su vyrais ateis į vasarinį bunkerį pasiimti daiktų, nes čia buvo likęs net radijo aparatas.

Po kiek laiko išgirdau viršuje žingsnius. Nudžiugau. Iš viršaus pasigirdo klausimas: „Ar yra kas viduje?" Iškišau iš angos galvą ir pamačiau tris ginkluotus nepažįstamus vyrus. Pastebėjau, kad vienas iš jų su juoda uniforma. Nėriau atgal ir griebiau savo automatinį šautuvą. Tuo metu išgirdau sakant: „Nebijokit, čia atvyko Vyturys su partizanais nuo Miroslavo". Lindau viršun dar atsargiai, bet nusiraminau pamatęs, kad anie nenusiima ginklų nuo pečių, o kepurėse įsegtos lietuviškos kokardos. Du iš atvykusiųjų buvo su Lietuvos kario uniforma. Pasisveikinom, pasisakėm savo slapyvardžius. Be Vyturio, čia buvo Negras ir Šturmas. Paaiškėjo, kad pas Kazimieraitį jie atvyko DLK Kęstučio grupės vado Adomo įsakymu. Juos buvo atlydėjęs Šarūno rinktinės partizanas Vyturys.

dos sudėtį jau įėjo ir Šarūno rinktinė, kurios pirmas vadas buvo leitenantas Gontis (slapyvardžio nebeatsimenu). Žinau tik, kad jis buvo aktyvios tarnybos leitenantas Lietuvos kariuomenėje. Gontis Šarūno rinktinei vadovavo neilgai. 1945 m., per bulviakasį, jis atvyko į Druskininkų bataliono ribose esantį Šunupio kaimą, kur Aušra jam padarė dokumentus. Sunupyje jį užtiko Bevardis ir kiti vyrai. Jie Gontį išjuokė — rinktinės vadas, o dirbdinasi dokumentus!

Gontis parašė ir įdavė Bevardžiui laiškelį, adresuotą man. Jame kažkodėl atsiprašinėjo dėl to, kad laikinai esąs

Merkio rinktinės ribose; rašė, jog ateityje tikisi asmeniškai su manimi pasimatyti ir artimiau susibičiuliauti...
Jis vos spėjo Bevardžiui paduoti laiškutį, kai kaime pasigirdo šūviai ir granatos sprogimas. Partizanai išlakstė savais keliais. Aš Gončio niekada nebesutikau, nes jis, pasinaudojęs padirbtais dokumentais, dezertyravo iš partizanų gretų. Į jo vietą Kazimieraitis laikinai paskyrė leitenantą Gediminą. Gontis 1947 m. rugsėjo mėn. vykusio Dainavos apygardos vadų posėdžio nutarimu atiduotas Partizanų karo lauko teismui.

Vyturys, Negras ir Šturmas buvo atvykę arkliais. Juos paliko miške, atokiau nuo bunkerio.

Jau visi nuėjome prie Skroblaus upelio, kur buvo Kazimieraičio virtuvė. Tačiau ten nieko neradome, išnešioti buvo ir daiktai. Nuodugniai apžiūrėjome vietovę. Aš pastebėjau kiek apsnigtus pėdsakus, vedančius upelio aukštupio link, be to, iš ankstesnių pasakojimų buvau susidaręs nuomonę, kad kaip tik į tą pusę turėtų būti tas žieminis būstas. Pasiūliau visiems grįžti atgal į bunkerį ir palaukti iki Kazimieraitis su vyrais ateis daiktų. Nenorėjau išsiduoti, jog numanau, į kurią pusę gali būti Kazimieraičio žieminė vadavietė.

Užlipome atgal į statų krantą. Sustojome atsikvėpti. Upelio slėnis buvo kaip ant delno. Tolumoje juodavo miškai. Staiga Vyturys parodė pro alksnių viršūnes plonu stulpeliu viršun kylančius dūmus. Vyrai nutarė, kad toje vietoje tikriausiai yra Kazimieraičio žieminis bunkeris, o dūmai kyla iš virtuvės. Beliko nueiti ir įsitikinti.

Buvau tos nuomonės, kad negerai ten visiems užgriūti. Pasiūliau vyrams grįžti į vasarinį bunkerį ir palaukti, kol aš pasižvalgysiu, kas ten kūrena. Taip ir padarėme.

Vėl nusileidau žemyn. Iš čia per krūmus dūmų jau nebuvo matyti. Susiradau anksčiau pastebėtus pėdsakus. Jie mane vedė vingiuotu upelio krantu. Ne per toliausiai radau pamestą juodą pirštinę (Daktaro). Pėdsakai baigėsi prie mažo upokšnio, ištekančio iš krante esančio šaltinio. Perbridau jį, bet antroje pusėje pėdsakų nebuvo. Supratau, kad Daktaras, kurio čia neseniai būta, norėjo užmaskuoti savo pėdsakus ir toliau brido jau pačia upokšnio vaga. Tą patį padariau ir aš, nes irgi nenorėjau pa-

likti pėdsakų. Neapsirikau, nes šalia tos vietos, kur upokšnis įteka į Skroblų, vėl pastebėjau rūpestingai maskuotus pėdsakus. Jau užuodžiau ir virtuvės kvapą, nors dūmų nebuvo matyti. Pėdsakai baigėsi prie tankių eglaičių maždaug porą metrų aukščiau upelio vagos. Pro jų šakas pamačiau angą, labai panašią į didžiulę olą. Praskleidžiau eglaičių šakas ir atsiklaupiau pažiūrėti.

Kaip tik tuo metu viduje buvusieji pajuto mane — išgirdau bildesį, užtaisomų ginklų garsą. Kažkas puolė prie angos. Tuomet aš sušukau: „Čia Vanagas, Vanagas! Netrukus išgirdau žodžius: „Prašau lįsti vidun!" Pažinau Ėglio balsą.

Iš pradžių teko brautis labai siauru urvu, paskui jis ėmė staigiai platėti — jau galėjau net eiti labai susilenkęs. Pati landa buvo kokių trijų metrų ilgio. Galiausiai atsidūriau labai erdviame bunkeryje, kuriame radau Kazimieraitį ir kitus vyrus. Jie labai nustebę klausinėjo, kaip aš juos susekiau. Viską papasakojau ir nurodžiau priežastį, dėl kurios buvau priverstas neatsiklausęs ieškoti jų žieminio bunkerio.

Dabar jau visi ėmėme svarstyti, ar įmanoma kaip nors sumėtyti pėdas, kad atvykusieji nesuprastų, jog tikrai čia įrengtas Kazimieraičio žieminis būstas. Tačiau partizano lengvai neapgausi, be to, Kazimieraitis dėl to nė kiek nesijaudino. Taigi nusprendėm drauge nueiti į vasarinį bunkerį, ir tiek.

Susitikti su atvykusiaisiais rengėsi Kazimieraitis ir Daktaras. O aš tuo tarpu turėjau progos pastudijuoti bunkerio vidų.

Bunkeris buvo iš trijų kambarių. Arčiausiai lindimo angos įrengta virtuvė, kurioje dabar kūrenosi geležinė krosnelė. Ant jos puode kunkuliavo sriuba. Malkos buvo alksninės, nes nuo jų mažiau dūmų. Didelė malkų atsarga sukrauta po gultais ir ant vienų gultų viršaus. Kol malkos įsidegdavo, krosnelė smarkiai rūkdavo — dėl to mes ir pastebėjome dūmus.

Dviaukščiai gultai buvo pritvirtinti prie šoninių sienų. Tarp jų paliktas tik siauras praėjimas į darbo kambarį. Jame prie sienos buvo prikaltas didelis lentinis stalas.

Kazimieraitis su Daktaru baigė ruoštis, ir mes trise

nuėjome susitikimam Tarnybinio pasitarimo metu buvo aptarta Dzūkų rinktinės padėtis, iškeltas partizanų centralizacijos klausimas. Atvykusieji turėjo pranešti DLK Kęstučio grupės vadui Adomui (ankstesnis slapyvardis — Žmogus), jog mes siūlome jam susitikti su Dzūkų rinktinės vadu Ąžuoliu ir išnagrinėti A. apygardos ir Dzūkų rinktinės susijungimo ir bendros vadovybės sudarymo klausimą. Po pasitarimo Vyturys, Negras ir Šturmas išvyko savais keliais.

Mes vėl grįžome į žieminį bunkerį. Dabar vyrai man papasakojo, kiek jie turėjo vargo, kol iškasė šią penkių metrų ilgio ir trijų metrų pločio vadavietę.

A. APYGARDOS ŠTABAS MANO GLOBOJE

Mano ir Kazimieraičio vyrų gyvenimas bunkeriuose iš esmės skyrėsi tik tuo, kad maistą mums gamindavo šeimininkai ir kiekvieną kartą patys atnešdavo į bunkerį. Mums tereikdavo pasirūpinti maisto atsarga žiemai. Ir šitai mums buvo kur kas lengviau padaryti negu Kazimieraičio vyrams. „Ukrainos" žmonės buvo turtingesni ir daugiau suaukodavo. Mums padėdavo ir netoliese esantys būriai, be to, gyventi mes rengėmės tik keturiese.

Kazimieraičio štabui apsirūpinti maisto atsarga, kurios pakaktų septyniems vyrams, buvo daug sudėtingiau. Todėl pakviečiau Kazimieraitį su visais štabo pareigūnais iki tikro žiemos sniego pagyventi pas mane. Kazimieraitis mielai sutiko. Tą pačią dieną visi ir leidomės kelionėn. Jie pasiėmė reikalingiausius dokumentus ir radijo aparatą su priedais.

Persikėlėme per Merkį. Apgyvendinau juos bunkeryje. Šeimininkai gamino svečiams maistą ir šiaip visokeriopai padėdavo. Aš juos labai dažnai lankydavau.

Sniego dar ilgokai nebuvo. Kazimieraičiui labai rūpėjo kuo greičiau išsiaiškinti pogrindžio centralizacijos klausimą su Dzūkų rinktinės vadu. Šiuo reikalu vis dar nebuvo jokio atsakymo. Pagaliau Kazimieraitis nusprendė pasiųsti Daktarą pas Ąžuolį. Jis parašė atitinkamus raštus ir įpareigojo Daktarą juos įteikti Ąžuoliui. Kartu Dak-

taras buvo asmeniškai įgaliotas su Ąžuoliu tartis. Daktaras dar pasisiūlė — kai atliks šį uždavinį — nuvažiuoti **Kaunan** pasiteirauti žinių iš Prapuolenio ir Hektoro, sutvarkyti kai kuriuos kitus reikalus. Viską įvykdęs, jis turėjo grįžti atgal pas Kazimieraitį.

Paskolinau iš gyventojų civilinius drabužius, aprengėm jais Daktarą, o po to pats nulydėjau jį į Šarūno rinktinę ir perdaviau vyrams. Šie per DLK Kęstučio grupę turėjo palydėti jį iki paties Ąžuolio. O iš ten Daktaras arkliais turėjo nuvažiuoti Kaunan.

Tuo metu aš su visais vyrais gyvenau „Birutės" bunkeryje. Paskui persikrausčiau į Tigro tėvų sodyboje įrengtą bunkerį, kuriame buvo galima gyventi ir žiemą.

1945 metų rudenį mano gyvenime įvyko dar vienas labai svarbus įvykis, kurio čia aprašyti saugumo sumetimais negaliu. Tai pasilieku ateičiai.

Šeimininkai, pas kuriuos įsirengėme tuos tris bunkerius, buvo nepaprastai sąžiningi žmonės. Jie buvo pasiryžę ne žodžiais, o darbais aukotis, kad tik mums sektųsi kovoti dėl Lietuvos laisvės. Kiekviena tokia šeima — tai nesugriaunama laisvės tvirtovė mūsų Tėvynėje. Ir didžiuodamasis galiu pasakyti, kad tokių šeimų šiluose ir visoje Lietuvoje labai daug. Tokių lietuvių darbo ir pasiaukojimo Tėvynei pavyzdžiai suteikdavo mums jėgų ištverti sunkiausias valandas, nes įkvėpdavo tikėjimą lietuvių tautos nemarumu ir sutvirtindavo viltį, kad Lietuva tikrai sulauks šviesios ateities.

Anksčiau aš manydavau, kad sunkiausiomis Tėvynei valandomis visos tautos ramstis bus inteligentija. Dabar įsitikinau, jog klydau. Tai įrodė nepaprastai sunki mūsų tautai antra bolševikinė okupacija. Šiandien sunkiausią okupacinę naštą velka kaimas, bet kartu jis rodo ir didžiausią priešinimąsi okupantui. Kaimas neprarado vilties net šiomis tamsiausiomis vergijos dienomis. Laisvės viltį jis pats ir gaivina, ir palaiko. Kaimas jau nelaukia iš inteligentijos nei pavyzdžio, nei paguodos. Okupantas sugebėjo tarsi geležine uždanga atskirti kaimą nuo inteligentijos. Nenoriu pasakyti, kad mūsų inteligentija jau sugedusi ir žuvusi Tėvynei. Ne, ji tik prieš savo norą yra bolševizmo sukaustyta ir tapusi gyva mumija Lietuvos

laisvinimo kovoje. Negana to — bolševizmo moraliai su žlugdyta, inteligentija pasidarė mechaniniu jo įrankiu Inteligentai prieš savo valią pučia bolševikinėn dūdon, nors tie garsai jiems ir labai šlykštūs.

MERKINĖS MIESTELIO PUOLIMAS

Jau buvau pasiruošęs vykti pas A. apygardos vadą pulkininką Kazimieraitį į bunkerį, kuriame jį ir jo štabo pareigūnus laikinai apgyvendinau. Kaip tik tuo metu prie manęs priėjo mūsų šeimininko sūnus su maldaknyge rankoje. Jis pasakė, kad maldaknygę pačiupęs nuo Merkio upės pakraščiu plaukusio ižo gabalo. Maldaknygė „Šaltinis" buvusi atversta ir dar nespėjusi peršlapti. Beje, atverstajame puslapyje buvusi štai tokia malda: „Nugręžkite savo akis į dangų ir melskitės už mane, nes mano siela apleido mano kūną. .."

Pamanėme, kad kas nors, matyt, apsivertė su valtimi, kai kėlėsi per Merkį. Kadangi buvo šiokiadienis, tai nusistebėjome, kad nelaimingasis turėjo maldaknygę.

Vos spėjau pasidalyti įspūdžiais su Kazimieraičiu, kai prie bunkerio durelių išgirdome žingsnius. Netikėtai atvyko mano adjutantas Gegutis. Jis pranešė liūdną naujieną: Povočių kaime, poilsio metu netikėtai priešo užklupti, žuvo Marcinkonių bataliono vadas Šernas (leitenantas Kondrotas) su dviem kovos draugais. Jie laikėsi iki paskutinio šovinio, o paskui metėsi į sraunųjį Merkį. Spaudą ir visa kita, ką su savimi turėjo, taip pat sumetė Merkin. Tik dabar mums paaiškėjo, kam ta Merkiu plaukusi maldaknygė priklausė...

Bunkeryje įsiviešpatavo tyla... Visi drauge sukalbėjome maldą už kritusius. .. Nutarėme priešui atkeršyti. Pasiūliau pulti Merkinę. Išdėsčiau savo samprotavimus. Kazimieraitis su tuo sutiko ir davė naudingų patarimų.

Supratau, kad įvykdyti šį sumanymą nebus lengva. Reikėjo skubiai surinkti vyrus, kurie jau buvo pasiskirstę gyventi žiemai. Turėjau susitikti ir su Šarūno rinktinės Kar. Juozapavičiaus grupės vadu Siaubu, nes norėjom jį pakviesti į talką.

Studentą ir Strazdą išsiunčiau surinkti mano žiniai priklausančius Merkio rinktinės vyrus į numatytą vietą. Vadavietėje likau aš, Gegutis ir Trečiokas iš Kasčiūnų kaimo. Bunkerio anga buvo neuždaryta, prie jos numesta iš vytelių pinta vežimo galo užtvara. Tvarkėme ir valėme prancūzišką kulkosvaidį, kurį planavome imti vykdami į kautynes. Kaip tik tuo metu kaimą užplūdo rusai. Ūkyje, kuriame mes buvome įsikūrę, aštuoni rusai jau darė kratą. Tačiau mes nieko nenujautėme, garsiai šnekučiavomės, o Trečiokas nuleidinėjo kulkosvaidžio spyną tikrindamas, kaip veikia. Keturi rusai atėjo į pastatą, kuriame kaip tik ir buvo lindimo į mūsų bunkerį anga. Du už lipo iš pašiūrės pusės ant tvarto, kiti du liko prie durų.

Šeimininkas stengėsi su rusais kalbėtis kuo garsiau, kad ir mes išgirstume. Bet mes nieko negirdėjome, nes pati anga buvo beveik aštuonių metrų ilgio. Tik dėl to paties ir rusai neišgirdo mūsų bruzdesio. Tačiau ir šiandien man neaišku, kaip rusai, nulipdami nuo tvarto, nepamatė atdaros angos, taip aiškiai apšviestos iš lauko pusės.

Smulkesnės kratos jie nedarė. Tuo metu, kai tie keturi įėjo į pašiūrę, šeimininkė apalpo. Kambaryje buvę rusai įtartinai sužiuro į ją, bet, kitoms moterims paaiškinus, kad šeimininkė serganti nuomariu, numojo ranka ir nuėjo pas gretimą kaimyną. Tik tada šeimininko sūnus, apsimetęs, kad eina girdyti gyvulių, davė mums pavojaus ženklą.

Greit uždarėme angą ir laukėme, kas bus toliau. Po kiek laiko buvo duotas ženklas, kad pavojus praėjęs. Tada ir sužinojome, jog tik per plauką likome gyvi.

Vakare su Gegučiu išvykau susitikiman. Paaiškėjo, kad Nemunas ties Uciechos dvaru sustojo kaip tik tą vakarą, kai mums būtinai reikėjo persikelti, nes susitikimas turėjo įvykti antroje upės pusėje. Ūkininko drąsinami ir jo vadovaujami, ant dviejų ilgų lentų peršliaužėme vagą.

Pats Siaubas į susitikimą atvykti negalėjo. Susitikome su jo įgaliotais partizanų vyresniaisiais — Virtuozu, Vyturiu ir Savuku. Susitarėme taip: Siaubas skubiai surenka vyrus ir (1945 m.) gruodžio 14-osios naktį maždaug 2,5 km atstumu nuo Merkinės sunaikina keletą aršių komunistų. Paskui patraukia dar arčiau miestelio ir, užėmę

pozicijas, laukia. Neabejojome, kad rusai, kaip ir paprastai, visomis pajėgomis puls ton pusėn. Tuomet aš su savo vyrais, vos išgirdęs, kad Siaubo vyrai kaunasi, puolu patį miestelį.

Pasitarimą baigėme greitai, nes lauke pajutome atlydį Tuo pat budu persikėlėme atgal per Nemuną. Vėliau sužinojome, kad dar prieš švintant Nemunas vėl pajudėjo.

Dabar patraukėme tiesiai į tą vietą, kur buvo numatytas susitikimas su Marcinkonių bataliono vyresniaisiais. Ten radome du kovotojus: Nemuną ir Vieversį. Jie pažadėjo, kad atvyks 10 vyrų ir drauge dalyvaus kautynėse. Turėjo atsigabenti minosvaidį ir nedidelį kiekį minosvaidžio šovinių. Kitai jų dalinio vyrų grupei daviau uždavinį apšaudyti plentu galintį vykti pastiprinimą priešui kautynių metu.

Druskininkų bataliono vadui Balučiui (Balčiūnui iš Gudelių k.) su jam priklausančiais vyrais pavedžiau gruodžio 15-osios rytą nukirsti telefono laidus, jungiančius Merkinę su Druskininkais, ir visaip trukdyti vykstančiam priešo pastiprinimui.

Gruodžio mėn. 13 dienos vakare pradėjo rinktis vyrai. Dalis iš jų tik čia sužinojo, kam jie šaukiami. Vis dėlto dauguma partizanų apie būsimą žygį buvo informuoti jau prieš porą dienų, nes ne visi vadai išlaikė paslaptį. Vienas iš tokių — Butageidis. Jis šia žinia jau buvo pasidalijęs ne tik su vyrais, bet ir su kai kuriais civiliais. Vėliau buvo tvirtinama, kad net priešas sužinojo, jog partizanai ruošiasi pulti Merkinę, tik nesitikėjo, kad taip greit, be to, abejojo paleisto gando tikrumu, nes panašaus pobūdžio gandų, ypač vėliau, sklandydavo gana daug. Jei jie būtų patikėję ir ruošęsi, mus visus būtų ištikęs liūdnas likimas. Už šį nusižengimą Butageidis vėliau buvo atleistas iš pareigų.

Iki gruodžio 14-osios ryto susirinko apie 70 vyrų. Tvarkėmės ir ruošėmės kautynėms. Paskyriau vyresniuosius, kurie turėjo vadovauti grandims, skyriams ir būriams, nes anksčiau paskirtieji organizaciniu požiūriu ne visi tiko būti vadais kautynių metu.

Pietų metu atvyko vienas sąjūdžio talkininkas iš Lankininkų k. ir pranešė, kad pas juos atsiųsta dvylika Mer-

kinės istrebitelių konfiskuoti turto. Tiesiog su ašaromis prašė, kad mes „pamokytume" jų turto grobikus. Nelabai norėjau kištis į tuos reikalus, nes tai trukdė mano planui — pulti miestelį iš Lankininkų kaimo pusės.

Vyrams liepiau pietauti, nes košė jau garavo ant stalo. Žmogus nenusileido ir vis meldė to paties. Nemaža dalis vyrų rėmė jo prašymą. Susikviečiau vyresniuosius pasitarti. Jie tvirtino gerai žinantys vietovę ir manantys, kad pulti miestelį iš numatytos pusės nėra labai paranku. Iš Subartonių pusės būsią net geriau, o čia — puiki proga duoti garo istrebiteliams. Jų bendram pageidavimui pritariau. Pietauti nebuvo kada. Paskirsčiau vyrus į dvi dalis, ir pasileidome tekini Lankininkų kaimo link. Viena dalis, vadovaujama Strazdo, turėjo užimti pozicijas prie Lankininkų kaimo kapinių. Aš su vyrais planavau pastoti priešui kelią nuo Merkinės miestelio pusės.

Sniego danga buvo per 10 cm. Pušelių šakos apdengtos storu sniego apklotu — matomumas dėl šios priežasties labai blogas. Skubėdami smarkiai sušilome. Pagaliau pasiekėme keliuką. Aš, iššokęs ant jo, pirmiausia pamačiau pėdas, o tuoj pat ir du stribus — už kokių 15 metrų. Priklaupiau ir iš vokiško automatinio pistoleto paleidau ilgą seriją. Abu stribai nuvirto. Tuo tarpu Gailius riktelėjo: „Gulkitės! Nušaus!" Vos spėjau parkristi, kai iš užpakalio priešas atidengė ugnį. Prasidėjo kautynės. Mes, šaukdami „Pirmyn!", vilnimi pradėjome slinkti priešo link. Bijojome tik vieno — kad nekliudytume savųjų. Stribai, iš ugnies stiprumo supratę, kad partizanų nemažai, spruko kiek kojos neša.

Laimikis buvo menkas. Nukauti tik tie du priešai. Vienas iš jų — istrebitelių viršininkas. Paėmėme nukautųjų ginklus ir kulkosvaidį, kurį stribai paliko. Mums pasidavė pastotės vežikas. Jis prašėsi, kad jam peršautume drabužius, nes tik tuo būdu manė galėsiąs pasiaiškinti „valdžiai". Jo prašymas buvo patenkintas — žmogelis nupūškė miestelin su automato serijos nuplėštais kailinių skvernais. Paimtą valdišką pastotę uždegėme, o arklius pasiėmėme su savimi.

Susidūrimas su stribais vyko maždaug per 30 m nuo laikinosios Kazimieraičio vadavietės. Vienas jo pareigūnas

dieną ėjo į kaimą, bet, pamatęs stribus, grįžo į bunkerį. Kilo pavojus, kad priešas, grįždamas Merkinėn, gali pastebėti ėjusiojo pėdsakus. Todėl Kazimieraitis su pareigūnais pasiėmė svarbiausius dokumentus ir, padarę lankstą, nuo aukšto kranto stebėjo stribus. Būdami per 100 m nuo istrebitelių, aiškiai matė, kaip jie ėjo keliuku prieš kalną. Netrukus išgirdo ir susišaudymą. Manydami, kad bunkeris jau užtiktas, tad priešas pagal pėdas gali susekti ir juos, pradėjo trauktis, bet netrukus susidūrė su mūsų vyrais, kurie, išgirdę šūvius, skubėjo mums į talką nuo kapinių. Jūrininkas vyrus pažino. Tuoj susitikome visi. Kazimieraitis buvo civiliškais drabužiais ir su pistoletu rankoje. Gegužė, staiga pamatęs tokį asmenį, puolė prie jo liepdamas kelti rankas aukštyn. Šį nemalonų apsirikimą tuoj sutvarkiau. Šia proga reikia pažymėti, kad Kazimieraičio asmenybė saugumo sumetimais dažniausiai buvo laikoma paslaptyje.

Su Kazimieraičiu trumpai pasikalbėjome. Ėmė visiškai temti. Jis su visu štabo inventoriumi skubiai persikėlė per Merkį į naująją vadavietę, o mes žygiavome visą naktį ir, padarę didžiulį lanką, atsidūrėme netoli Merkinės iš Alytaus pusės.

Gruodžio 15-osios rytą pasiuntėme žmogų Merkinėn pasižvalgyti. Jis grįžęs pranešė, kad tuo tarpu Merkinėje ramu. Privežta daug eglių šakų vainikams nukautam istrebitelių viršininkui.

Pusryčiai buvo pagaminti labai vėlai. Studentas su savo skyriumi, gavęs uždavinį apšaudyti į kautynes vykstantį priešo pastiprinimą iš Alytaus, nuskubėjo į Subartonių mišką.

Dar ne visi buvome pavalgę, kai išgirdome kulkosvaidžių kalenimą prie Merkinės. Buvo aišku, kad kautynės prasidėjo. Skubiai šokome prie malūno, esančio ant upelio netoli plento. Tuoj pat buvo nupjauti du telefono stulpai ir nukirsti laidai, jungę Merkinę su Alytumi. Žmonės, tą dieną atvažiavę malūnan, suprato, kas netrukus prasidės. Mačiau, kaip vienas senyvas žmogus atsiklaupęs pats persižegnojo ir žegnodamas laimino vyrus. Kai kurie vyrai, taip pat moksleiviai, kurie anksčiau išėjo namo, išbučiavo partizanus.

Pasiėmėme reikiamą skaičių pastočių ir pasileidome vieškeliu. Šaudymas, kurį girdėjome prie Merkinės, greit nutilo. Netrukus buvome prie pat miestelio. Kad geriau skirtume savuosius nuo priešo, kiekvienas ant abiejų rankovių buvome prisisegę po platų baltą kaspiną. Iššokome iš pastočių ir pasiskirstėme abipus vieškelio. Daviau komandą „Pirmyn!" Miestelio namų dar nebuvo matyti — juos užstojo čia pat prieš mus esantis pailgas kalnelis. Garsiai šaukdami „Pirmyn!" ir „Valio!", per kalnelį puolėme miestelin. Miestelyje sproginėjo granatos. Buvome jau prie pat miestelio, kai priešas atidengė dar nelabai stiprią kulkosvaidžių, automatinių pistoletų ir šautuvų ugnį. Iki šiol vyrai bėgo visiškai neguldami. Tik dabar ir iš mūsų pusės buvo atidengta stipri ugnis ir pradėta pulti su perbėgimais. Kurį laiką priešas atsakė ugnimi, bet buvo galima justi, kad priešinamasi neorganizuotai. Pastebėjome, kad priešas ieško, kur pasislėpti. Bemaž vienu metu visi trys būriai pasiekė miestelio gatves.

Pagrindinis pasipriešinimas buvo įveiktas gana greit. Priešas sulindo į gyvenamųjų namų rūsius ir pan. Pradėjome veikti grandimis. Vyresnieji turėjo aršiausių komunistų sąrašus; aptikus tokį, reikėjo sunaikinti.

Tačiau ne viskas ėjo, kaip buvau numatęs. Ryšininkai, kurie turėjo palaikyti ryšius tarp būrių, dingo kaip į vandenį. Štai kad ir Jazminas (Juozas Lepeška, buvęs Merkinės gimnazijos mokytojas). Jį paskyriau visų prie manęs buvusių ryšininkų vyresniuoju, nes jis puikiai žinojo miestelį. Tačiau, užuot vykdęs duotus nurodymus, Jazminas puolė į gimnaziją. Ten, radęs sugulusius ant grindų vyresniųjų klasių mokinius, išrėžė ilgą kalbą — taip jis demonstravo savo drąsą.

Daug kas išėjo kitaip. Aš pats tokioms kautynėms vadovavau pirmą kartą, o partizanams, netarnavusiems kariuomenėje ir, galima sakyti, pirmą kartą dalyvaujantiems mūšyje, vadovauti nelengva. Kadangi iš pradžių viskas sekėsi gerai, tai vyrai miestelyje jautėsi ne kaip kautynių lauke, o kone kaip atlaiduose. Vieni šeimininkavo valsčiuje, kiti milicijoje, treti, apsupę kokį namą iš visų pusių, stovėdami šaudė į jį. Labai daug buvo šaudoma be taikinio. Dar gerai, kad savas savo nenukovė.

Aš buvau prie I būrio, kuris puolė vilnies centre. Greit užėmėme paštą. Tuoj pat sugadinome centrinės apara tus, nes paaiškėjo, kad rusai visą laiką kalbėjosi su Alytumi per Druskininkus ir šaukėsi pagalbos. Vėliau sužinojome, kad Druskininkų bataliono vadas jam duotos užduoties neįvykdė — kai jis su keliais civiliais ruošėsi nutraukti telefono laidus, pamatė sunkvežimius su rusais ir vos sveiką kailį išnešė.

Nesunkiai buvo užimta milicija ir valsčius. Iš ten buvo paimta rašomosios mašinėlės ir ginklai, dokumentai sunaikinti, o medinis valsčiaus pastatas padegtas. Neįveikiama kliūtis, atnešusi mums daugiausia nuostolių, buvo bažnyčios ir cerkvės bokštuose su kulkosvaidžiais įsitvirtinę rusai. Man matant, buvo mirtinai sužeistas Siaubas. Kai visame miestelyje vyko smarkus šaudymas, sunku buvo nustatyti priešo ugnies taškus, negalėjome perspėti kovotojų, ko saugotis. Greičiausiai iš šių ugnies taškų buvo nukauti dar keturi mūsų vyrai.

Pradėjo smarkiai snigti. Būrys jau kovėsi su priešo daliniu, atvykusiu iš Lankininkų kaimo. Šis dalinys buvo išvykęs vakarykščio įvykio vieton, bet, išgirdęs šaudant, vėl pasileido Merkinės link. Šių kautynių metu vienas mūsiškis buvo sunkiai sužeistas į ranką.

Prasiveržėme prie kalėjimo. Sargybinis buvo nukautas prie kulkosvaidžio. Tačiau išlaužti masyvių kalėjimo durų mūsų turimomis priemonėmis nepavyko.

Tuo metu nuo plentų kryžkelės atvažiavusi ir kelių šimtų metrų atstumu nuo miestelio sustojusi tanketė ėmė šaudyti miestelio pusėn. II būrys pradėjo trauktis nelaukdamas įsakymo. Daviau įsakymą trauktis ir I bei III būriams. Vienoje iš rastų pastočių paguldėme mirtinai sužeistą Siaubą, į antrą sukrovėme penkis paimtus kulkosvaidžius, rašomąsias mašinėles ir kt. Tiršti dūmų debesys, kylantys nuo degančio valsčiaus, maišėsi su snaigėmis ir dengė visą gatvę. II būrys jau buvo atsitraukęs už kalnelio. Tik narsus kulkosvaidininkas nuo to kalnelio ugnimi dengė atsitraukimą. Snigo vis smarkiau. Priešas mūsų toliau nepersekiojo, todėl traukėmės jau neskubėdami. Subartonių miško pakraštyje sustojome, susiskaičiavome, aš išdėsčiau svarbiausias taktines klaidas kauty-

nių metu, asmeniškai padėkojau narsiausiems vyrams. Visi sukalbėjome „Amžiną atilsį. .." kovoje kritusiesiems. Po to ėmėme skirstytis.

Aš su dalimi vyrų toliau važiavau rogėmis. Važiuojant per plentą, mus pasitiko vienas rūpestingas talkininkas, kuris pranešė, kad pamiškėje stovi kelios mašinos — kitos nuburzgė arčiau miestelio. Prasmukome nepastebėti ir laimingai pasiekėme vietą, numatytą dienoti.

Vėliau paaiškėjo, kad kautynių metu iš Alytaus trys sunkvežimiai rusų skubėjo merkiniškiams į pagalbą. Studento skyrius važiavusiuosius apšaudė iš arti ir pasitraukė. Priešas, privažiavęs vandenį, skubiai sutvarstė sužeistuosius, atskirai sudėjo nukautuosius, apsisuko ir kaip vėjas nušvilpė atgal į Alytų.

Siaubas buvo surinkęs 100 vyrų. Naktį kaime išmušė komunistus, o pats su vyrais pozicijose laukė atvykstančio priešo. Iš žvalgybos sužinojo apie mūsų vakarykštį žygį ir tai, kad nukautas istrebitelių viršininkas. Pamanė, kad mes būsime atsitraukę ir negalėsime pulti miestelio. Trumpai pasitarę, nusprendė pulti vieni.

Prisiartino prie Nemuno tilto. Nemunas ir Merkys buvo neužšalę. Reikėjo eiti per tiltą. Du partizanai priėjo prie sargybinio ir pareikalavo gražiuoju praleisti vyrus. Sargybinis pasišaukė iš tilto apsaugos bunkerio rusų leitenantą. Tas pažadėjo partizanus praleisti, bet pats tuoj šoko į bunkerį. Partizanai leitenantą ir sargybinį nukovė. Bunkerio įgula, kuri tuo metu lauke pjovė malkas, puolė vidun ir atidengė į vyrus kulkosvaidžių ugnį. Partizanai atsakė labai stipria ugnimi ir mėgino šturmu paimti bunkerį, bet nepavyko. Du vyrai buvo nukauti, o kitiems Siaubas įsakė trauktis.

pasalų kautynėmis.

Marcinkonių bataliono vyrai nesuskubo laiku atvykti į Merkinės puolimą. Dėl viso to jiems buvo nesmagu. Kad įrodytų, jog nevengia kautynių, gruodžio 16-osios naktį jie puolė Perlojos bažnytkaimį ir sunaikino ten buvusią istrebitelių įgulą.

Kai pasiekiau Kazimieraitį, pastarasis į „Laisvės varpą" jau buvo įdėjęs „Ekstra telegramą" apie Merkinės

puolimą, o žmonės šnekėjo, kad, puolant Merkinę, mums į pagalbą buvo atėję ir lenkų partizanai. Vieni nuo kitų partizanai skyrėsi tik tuo, kad mūsiškiai buvo apsivilkę drobiniais, o lenkai — „dačkės" chalatais. Puolimo metu esą buvo panaudoti tankai, patrankos, skraidę lėktuvai.

Aprašomieji dalykai vyko 1945 metų gruodžio mėnesį. Šiandien iš dalyvavusiųjų Merkinės miestelio puolime gyvas esu tik aš vienas.

Dabar išvardysiu tuos partizanus, kuriuos prisimenu dalyvavus Merkinės miestelio puolime. Kai kurių partizanų veido bruožai tebėra įsirėžę mano atmintyje, bet aš negaliu jų čia išvardyti, nes nebeatsimenu slapyvardžių, nežinau, iš kur jie buvo kilę.

1. Gegutis — Merkio rinktinės vado adjutantas, kilęs iš Masališkių k. Žuvo 1947 m. rudenį, puolant sunkvežimiu važiavusį priešą prie „Velnio" tilto ties Miliūniškių—Burokaraisčio k., plento Merkinė—Varėna ruože.
2. Strazdas — Merkio rinktinės vadovybės pagalbininkas, kilęs iš Vinkšninių k. Žuvo 1946 m. pavasarį netoli Purplių k., prie plento Merkinė—Varėna.
3. Siaubas — būrio vadas, kilęs iš Merkinės vls. Povočių k. Žuvo 1945 m. gruodžio mėn. 15 d. Merkinės miestelio puolimo metu.
4. Gailius — Merkinės bataliono vadas, kilimo nuo Nedingės. Žuvo Galintėnų k. 1946 m. birželio mėn. 3 d.
5. Putinas — būrio vadas, kilęs iš Vabalių k. Žuvo 1945 m. gruodžio mėn. 15 d. Merkinės miestelio puolimo metu.
6. Vitas — būrio vadas, kilęs iš Burokaraisčio k. Jo pavardė — Treigys. Žuvo 1947 m. vasarą Pilvingių k., kai rusai užpuolė partizanų stovyklą miške tarp Milioniškių ir Paulių kaimų.
7. Bevardis — būrio vadas, kilęs iš Masališkių k. Žuvo 1948/1949 m. žiemą.

8. Tarzanas — būrio vadas, kilęs iš Meškasalio k. Žuvo 1948 m. spalio mėn. 25 d. Piliakalnio k., atvykęs susitikiman su provokatoriais.

9. Ėglis — A. apygardos vadovybės pagalbininkas, kilęs iš Marcinkonių vis. Rudnios k. Žuvo 1946 m. sausio mėn. 12 d., priešui užpuolus vadavietę.

10. Girinis — būrio vadas, kilęs iš Merkinės vis. Kampų k. Žuvo 1946 m.

11. Butageidis — eilinis kovotojas. Buvęs Alytaus gimnazijos mokytojas Vladas Pielikis. Žuvo 1946/1947 m. žiemą Lankininkų k.

12. Jazminas — eilinis kovotojas, kilęs iš Ilgų k. Žuvo 1946 m. birželio mėn. 15 d. Ilgininkų k. prie ežero rusų siautėjimo metu.

13. Karvelis — skyriaus vadas. Žuvo 1947 m.

14. Genys — skyriaus vadas. Pavardė — Klimašauskas, kilęs iš Merkinės vis. Kurmiškės k. Žuvo 1948/1949 m. žiemą netoli tėviškės.

15. Žilvitis — skyriaus vadas, kilęs iš Rudnios k. Žuvo 1948 m. pavasarį Merkinės vis. Bingelių k.

16. Beržas — skyriaus vadas. Kilęs iš Odų k. Žuvo 1949 m. Merkinės vis. Kasčiūnų k.

17. Genys — eilinis kovotojas, kilęs iš Meškasalio k. Žuvo 1946 m. Tarzano brolis.

18. Strazdas — eilinis kovotojas, kilęs iš Norulių k. Žuvo 1948 m. Giraitės k.

19. Pikuolis — eilinis kovotojas, kilęs iš Subartonių k. Žuvo 1947 m. Subartonių miške.

20. Liepa — skyriaus vadas, kilęs iš Odų k. Žuvo 1947 m. vasarą Burokaraisčio k.

21. Šturmas — skyriaus vadas, kilęs iš Masališkių k. Žuvo 1947 m. lapkričio mėn. 8 d. Montviliškių k. Gegučio brolis.

22. Upelis — eilinis kovotojas, kilęs iš Bingelių Žuvo 1947 m. vasarą.

23. Liūtas — eilinis kovotojas, kilęs iš Norulių Žuvo 1947 m.

24. Žvirblis _ eilinis kovotojas. Žuvo 1947 m. pa vasarį.

25. Žiedas — eilinis kovotojas, kilęs iš Merkinės vis. Dokučkės k. Žuvo 1947 m. lapkričio mėn. 8 d. Montviliškių kaime.

26. Rytas — eilinis kovotojas, kilimo nuo Purplių k. apylinkių. Žuvo 1947 m. rudenį Subartonių miško apylinkėse.

27. Sakalas — eilinis kovotojas, kilęs iš Masališkių k. Žuvo 1947 m. rudenį.

28. Nykštaitis — eilinis kovotojas, kilimo nuo Nedingės. Žuvo 1945 m. gruodžio mėn. 15 d. Merkinės miestelio puolimo metu.

29. Meška — eilinis kovotojas, kilimo nuo Nedingės. Žuvo 1945 m. gruodžio 15 d. Merkinės miestelio puolimo metu.

30. Kardas — eilinis kovotojas, kilimo nuo Nedingės. Žuvo 1945 m.

31. Ledas — eilinis kovotojas, kilęs iš Purplių k. Žuvo 1947 m.

32. Fricas — eilinis kovotojas, kilęs iš Piliakalnio k. Žuvo 1947 m.

33. Avižinis — eilinis kovotojas, kilęs iš Piliakalnio k. Žuvo 1946 m.

34. Ruginis — eilinis kovotojas, kilęs iš Piliakalnio k. Žuvo 1946 m.

35. Jurginas — eilinis kovotojas, kilęs iš Lankininkų k. Žuvo 1947 m. vasarą. Partizanų karo lauko teismo nuteistas sušaudyti, bet įvykdyti nuosprendį nespėta.

36. Gegužė — eilinis kovotojas, kilęs iš Kampų k. Žuvo 1947 m. vasarą. Kartu su Jurginu Partizanų karo lauko teismo

nuteistas sušaudyti už plėšikavimus ir nekaltų gyventojų žudymą. Įvykdyti nuosprendį nespėta.

37. Galčius — eilinis kovotojas, kilęs iš Giraitės k. Žuvo 1946 m.

38. Kurtas — eilinis kovotojas. Žuvo 1947 m., platindamas atsišaukimus.

39. Liudvikas — eilinis kovotojas. 1946 m. pasidavė priešui į rankas ir tapo išdaviku.

40. Ūselis — eilinis kovotojas, kilęs iš Meškasalio k. Žuvo 1947 m. Partizanų karo lauko teismo nuteistas mirti už plėšikavimą ir nekaltų žmonių žudymą. Įvykdyti nuosprendį nespėta.

41. Studentas — eilinis kovotojas, kilęs iš Vabalių k. Partizanų karo lauko teismo nuteistas mirti už plėšikavimą ir nekaltų žmonių žudymą. Mirties bausmė įvykdyta 1949 m.

P a s t a b a . Partizanų pareigos nurodytos tokios, kokias eidami jie žuvo.

JŪRININKAS KELIONĖJE

Kartą Kazimieraitis atsiuntė pas mane vyrą slapyvardžiu Karklas. Žinau tik, kad jis buvo vedęs ir kilęs berods iš Kapiniškių kaimo.

Buvo jau žiemos metas, o jis manęs laukė negyvenamame bunkeryje prie pat Merkio upės. Vyrukas, manęs belaukdamas, labai sušalo. Pagailo jo, liepiau atvesti pas mane. Taip jis ir sužinojo vietą, kur įsikūrusi mano vadavietė. Kitą dieną padėjau Karklui atlikti uždavinius, kuriuos jam buvo pavedęs Kazimieraitis. Atsiėmėme iš gyventojo pakrautus akumuliatorius. Pasiėmiau savo radijo aparatą ir, tais daiktais nešini, nužygiavome į Kazimieraičio vadavietę.

liaus į Kapiniškių kaimą, kur numatytas susitikimas su laikinai einančiu Marcinkonių bataliono vado pareigas

Merkiu, kovotoju Kiškiu (Adolfu Kalanta iš Perlojos kaimo) ir kitais vyrais. Susitikiman nuėjau ir aš. Tuo metu į A. apygardos sudėtį įėjo ir Geležinio Vilko (Valkininkų) rinktinė, kurios vadas buvo jau minėtas leitenantas Aras. Arui buvo labai sunku palaikyti ryšį su Kazimieraičiu, todėl šio susitikimo metu buvo numatyta pasiūlyti partizanui Kiškiui pereiti Aro žinion ir vykti į Valkininkų apylinkes. Kiškis — nepaprastai uolus ir sąžiningas vyras — Arui galėjo tapti nepamainomu talkininku.

Kiekvienam kovotojui daug lengviau partizanauti žinomose apylinkėse. Tada viskas geriau sekasi, nes gyventojai labiau pasitiki tais vyrais, kuriuos jie pažįsta. Be to, žinomose vietovėse lengviau išsisaugoti priešo žabangų.

Kiškis nesvyruodamas sutiko vykdyti Kazimieraičio jam pavedamus uždavinius. Iškart po susitikimo jis išvyko į Valkininkų apylinkes ir prisistatė Arui.

Iš susitikimo vietos kelionėn išvyko ir Jūrininkas. Kazimieraitis davė jam užduotį surasti garsųjį partizanų vadą Žaliąjį Velnią — legendos apie jį buvo pasiekusios jau ir mus. Jūrininkas turėjo susitikti su Žaliuoju Velniu ir atsivesti jį pas Kazimieraitį arba vietoje išspręsti centralizacijos klausimą.

Kelionėje Jūrininkas išbuvo kelis mėnesius. Jis nuvyko pas partizanų vadą Žaibą, o paskui su juo ieškojo Žaliojo Velnio, bet nei jo, nei jam priklausančių vyrų nepavyko rasti. Jūrininkas pas Kazimieraitį grįžo tik 1946 metų pavasario pradžioje.

Si Jūrininko kelionė vis tiek buvo naudinga — jis susipažino su daugeliu partizanų ir jų vadų, pamatė, kaip jie gyvena, ką ir kaip veikia, ir apie visa tai informavo A. apygardos vadą Kazimieraitį.

ARTIMESNĖ PAŽINTIS SU ELYTE

Pirmas mano susitikimas su Elyte buvo labai trumpas. Tai buvo dar prieš pirmą rusų puolimą Varčios miške. Tąsyk su Klevu ir Roku atvykau Nedingėn, o ten — pilna rusų. Su Elyte persimetėme tik keliais sakiniais, nes buvome priversti kuo greičiausiai dingti iš bažnytkaimio.

Vėliau su ja susitikdavau gana dažnai, nes per ją buvo palaikomi ryšiai.

Elytė nepaprastai daug padėjo ir mano besislapstančiai žmonai. Ji su Elyte susipažino kiek vėliau už mane. Mano žmona buvo atsidūrusi be galo sunkioje padėtyje, bet Elytė laiku ją pas save priglaudė ir išsaugojo nuo rusų, be to, ir vėliau visokiausiais būdais jai pagelbėdavo.

Pati Elytė gyventojų buvo labai mylima ir gerbiama. Savo geraširdiškumu ir aukojimusi kitiems ji buvo įgijusi nepaprastą autoritetą. Žmonės, ištikus nelaimei, pirmiausia kreipdavosi į Elytę. Ji visiems padėdavo materialiai ir moraliai, viską, ką turėdavo, ji išdalydavo neturtėliams ir varge atsidūrusiesiems.

Apie tai, kad Elytė turi tokį autoritetą tarp gyventojų, greit sužinojo ir MGB organai. Tai jiems labai nepatiko. Jie apstatė Elytę šnipais, kaip ir visus kitus tokios profesijos žmones, be to, ir patys ėmė dažniau pas ją lankytis — neva į svečius. Nors kai kurie šnipai patys Elytei prisipažino, kad yra užverbuoti ją sekti, ir nieko bloga jai nelinkėjo, tačiau Elytė dėl susiklosčiusios padėties labai susirūpino.

Vieną kartą į šilus atvyko Elytės siųstas žmogus, kuris turėjo susirasti mane. Jam tai pavyko. Žmogus papasakojo Elytės situaciją. Tačiau aš su atvykėliu į kalbas nesileidau, nes maniau, kad čia MGB provokacija. Atvykėliui pasakiau, kad tokio žmogaus, apie kurį jis pasakoja, niekuomet nepažinojau, ir paprašiau jį keliauti, iš kur atkeliavęs.

Tai, ką sužinojau apie Elytę, pranešiau Kazimieraičiui. Nutarėm, kad reikia mums patiems susižinoti su Elyte ir viską išsiaiškinti.

Nuvykus pas Elytę, paaiškėjo, kad tas žmogus tikrai jos buvo siųstas. Dabar, kai viską išsiaiškinom, nutarėm rašomąja mašinėle parašyti Elytei tariamą perspėjimą su mano parašu. Perspėjimas turėjo būti įteiktas taip, kad apie tai sužinotų ir šnipai. O Elytė tą perspėjimą turėjo parodyti Alytaus saugumui.

Taip ir padarėme. Perspėjimo tekstą buvome gerai apgalvoję, dėl to rusai net neįtarė, kad čia norima jiems akis apdumti.

Su Elyte jie pradėjo visiškai kitaip elgtis, nes manė, kad ji — savas žmogus. Kaip vėliau paaiškėjo, jie netgi tikėjosi, kad Elytę pavyks užverbuoti ir išgauti iš jos daug naudingų žinių apie tų žmonių, kurie Elyte visiškai pasitikėjo, politines pažiūras ir jų veiklą.

Svarbiausias laimėjimas buvo tai, kad Elytei pavyko įgyti vieno aukšto MGB pareigūno iš Alytaus pasitikėjimą. Tas net pasiūlė pačioje Nedingėje įkurdinti dalinį enkavedistų — Elytės apsaugai nuo Vanago „bandos". Elytei teko gudriai ir labai atsargiai atsisakinėti nuo tokios nemalonios apsaugos.

Elytė įtikino MGB pareigūną, kad apsaugos atsiuntimas į pačią Nedingę gali jai tik pakenkti, nes Vanagas supras, kad perspėjimo raštą ji perdavusi saugumui. Tada Vanagas imsiąs keršyti ir įsakysiąs partizanams pastoti kelią jai važiuojant Alytun ir Varčios miške ar šiaip krūmuose užmušti. MGB pareigūnas pasvarstęs pritarė, kad gal tikrai būsią geriau nesiųsti apsaugos Nedingėn ir apsimesti, kad jis apie Elytei įteiktą Vanago perspėjimą nieko nežinąs. Žinoma, ne gailėdamasis Elytės jis siūlė apsaugą — iš jos tikėjosi sužinoti daug daugiau, negu iš visų šnipų.

Būdavo atvejų, kad pas Elytę vykdavau su Daktaru ir Jūrininku. Tada ir vėliau pakeliui dažnai dienodavome laukuose stūksojusiame kluone be kieno nors žinios ir globos. Čia niekuomet neužsukdavo rusai.

Vieną kartą tokios kelionės metu vėl įsitaisėme kluone ir miegojome užsimaskavę rugių pėdais. Kluono savininkas kaip tik tą dieną atėjo kulti rugių ir užtiko mus šalinėje. Nuo to laiko kluone dienodavome su juo ir dar vieno žmogaus žinia. Pas Elytę kartais net kelias dienas išbūdavome, ir tuomet jau labai artimai susibičiuliavome.

Paskutinėmis 1945 metų dienomis vėl vykau pas Elytę. Mane lydėjo Gegutis. Apsistojome pas vieną gyventoją Pilvingių kaime. Šeštadienio vakare susitikti su manimi atėjo mano žmona. Tuomet ji jau buvo gavusi padirbtus dokumentus ir mokytojavo.

Dienojome kluono šalinėje įrengtoje slėptuvėlėje. Įlindimas į ją paprastai būdavo užkištas pėdu avižų.

Sekmadienio rytą šeimininkė atnešė mums pusryčius.

išlindome iš slėptuvėlės ir pavalgėme, paskui sulindome atgal, nes kluone buvo šaltoka. Avižų pėdo dar nebuvome užtraukę, nes šeimininkė su puodais ir indais nuėjo trobon ir žadėjo tuoj pat atnešti mums vandens atsigerti.

Girdėjome, kaip klumpėmis apsiavusi šeimininkė įėjo vidun ir su kažkuo garsiai kalbėjosi. Manėme, kad su kažkuriuo šeimos nariu, bet staiga išgirdome ją sakant: „Ko jūs čia ieškot, juk čia nieko nėra!" Tik dabar supratome, kad kluone rusai. Jie pradėjo daryti kratą. Vilties, kad išliksime, buvo mažai, nes mus turėjo išduoti paliktas avižų pėdas. Išsiėmėme pistoletus ir laukėme, kada rusai užtiks įlindimo angą. Atrodė, kad išeitis tik viena — nusišauti. Mano žmona prašė, kad pirmiausia nušautume ją, nes taip pat nenorėjo gyva patekti į priešo nagus. Mūsų nervai buvo baisiausiai įtempti.

Jautėme, kaip rusai laipioja ant avižų virš mūsų. Jie trankėsi po visą didelį kluoną. Netrukus išgirdome uždaromas duris.

Gegutis atsargiai nušliaužė prie avižų pėdo ir, įsitikinęs, kad kluone nieko nėra, uždengė tuo pėdu angą. Tada visi lengviau atsidusome ir dėkojome Aukščiausiajam už išsigelbėjimą.

Po kelių valandų kluono durys atsidarė ir mes išgirdome jau linksmą šeimininkės balsą. Išlindome, o ji mums papasakojo, kas čia buvo.

Šeimininkė, nunešusi puodus trobon, pasėmė vandens ir ruošėsi vėl eiti pas mus. Tuo metu atsidarė trobos durys ir pirkion prigarmėjo rusų ir stribų. Vieni tuoj pat ėmė daryti kratą troboje, o keli stribai su rusais įsakė šeimininkei vesti juos kluonan. Šeimininkė tyčia garsiai su jais kalbėjo, kad mes suprastume kluone esant priešą ir neišlįstume pasiimti vandens, kurio laukėme atnešant. Ji ir pati negalėjo suprasti, kaip stribai ir rusai neatkreipė dėmesio į numestą pėdą ir nepamatė landos po avižomis. Rusai aplandžiojo peludę, išmaišė lubinus, laipiojo ant šalinių, bet, kai šeimininkė pasiūlė valgyti, suėjo į trobą ir kaip vilkai ėmė ryti paduotą maistą.

Iš Pilvingių kaimo su žmona nuėjom pas Elytę ir nunešėm siuntą Ąžuoliui. Bet siuntos nuo jo neradau. Pas Elytę svečiuotis nebuvo kada, ir paskutinį 1945 metų vakarą

vėl išvykau į Pilvingių kaimą, kur manęs jau laukė Gegutis.

Su juo per Pilvingių ežerą nukakom pae vieną gyventoją, kuris buvo pažadėjęs paaukoti gerą radijo aparatą. Tą radiją buvau numatęs perduoti Kazimieraičiui, nes jo turimas aparatas buvo prastas.

Radijo aparatą gavome ir juo nešini jau žygiavome šilų link. Buvo nemažai sniego, o kelias slidus. Staiga tai vienur, tai kitur pasigirdo pavieniai šūviai, o horizontą nušvietė raketos. Buvo vidurnaktis — Naujieji Metai.

ANTRA DALIS

A. APYGARDOS ŠTABAS MANO VADAVIETĖJE

1946-uosius metus sutikome žygiuodami. Širdyje nejutau jokios Naujųjų Metų nuotaikos. Nei mes ką sveikinom, nei mus.. . Tik žiūrėjom, kad nepargriūtume ant apledėjusio kelio, ypač tada, kai ateidavo eilė nešti paklodėje įrištą radijo aparatą.

Vadavietę pasiekėme laimingai. Pirmiausia puoliau išbandyti aparatą. Jis veikė gerai. Buvome visiškai patenkinti, nes kelionė nebuvo veltui.

Studentas pas mus dar nebuvo grįžęs nuo Merkinės miestelio puolimo. Maniau, kad jis apsirgo ar šiaip dėl kokių nors svarbių priežasčių nesugrįžta.

Nei iš šio, nei iš to dar vienas gyventojas sužinojo, kad mes įsikūrę pas Tigro tėvus (tiesa, žinojo ne visi tos šeimos nariai). Bet mes dėl to nė kiek nesijaudinome, nes žmogus buvo visiškai patikimas ir vėliau mums daug padėdavo. Netrukus pajutome, kad ir kitas kaimynas supranta, jog mes įsitaisę pas Tigro tėvus, tačiau pačią vadavietę žinojo tik vienas tos šeimos narys — sėslusis partizanas slapyvardžiu Trečiokas. Jis dažnai mus aplankydavo ir padėdavo kuo galėdamas.

Sausio pirmosios vakare išvykau į Kazimieraičio vadavietę. Mane lydėjo Strazdas. Pasiėmėme parsigabentąjį radijo aparatą, nes norėjau kuo greičiau įteikti jį Kazimieraičiui.

Pakeliui užsukome į Trasninko kaimą. Čia gavome roges ir pasileidome miškais. Arklys vis sukdavo iš kelio, kartą per tai labai skaudžiai užsigavau kojį į medį. Tik grąžinus arklį šeimininkui, sužinota, kad jis viena akimi visiškai aklas, o ir antra menkai temato. Jį šeimininkui rusai buvo palikę vietoj prievarta atimto gero arklio.

Pagaliau privažiavome šaltinį, kuriuo jau reikėjo bristi. Aš išlipau tiesiai į vandenį, o Strazdas, dar kiek pavažiavęs, miške apsisuko ir grįžo atgal.

Nubridau vadavietės link. Ten jau visi buvo sumigę Paaiškėjo, kad Kazimieraitis labai laukė manęs atvykstant. Jo aparatas buvo visai sugedęs, o dėl to Kazimieraitis, anot jo, jautėsi kaip kurčias. Dabar jis tuoj pat atsikėlė ir pasiūlė man eiti pailsėti jo vieton, o pats puolė prie aparato. Atsikėlė ir Ėglis, kuris užkure krosnelę ir pradėjo gaminti pusryčius. Prieš ugnį Ėglis išdžiovino ir mano apsiavimą, kurį buvau peršlapęs brisdamas šaltiniu. Dieną krosnelė nebūdavo kūrenama.

Malkos geležinėje krosnelėje greit įsidegė, pasklido maloni šiluma. Atsiguliau, iš pradžių dar mėginau dalytis įspūdžiais, bet bunkerio šiluma tiesiog svaigino. Užmigau.

Kai Ėglis pažadino miegančiuosius pusryčių, dar nebuvo prašvitę. Sukilome ir papusryčiavome.

Kazimieraitis papasakojo, kad jis visą laiką krapšt aparatą, bet tas — lyg užburtas — nė kurkt.. . Aparatas buvo maitinamas per vibratorių. Bekrapštant galiausiai nustojo birzgęs ir pats vibratorius. Tada Kazimieraitis prijungė baterijas, bet nieko nepadėjo. Aš tvirtinau, kad aparatas mano vadavietėje veikė gerai, o veždami ir nešiodami mes jo nesutrenkėme.

Aparato neveikimo priežasties nepavyko nustatyti ir vėliau. Kazimieraitis sunerimo — buvo metas leisti eilinį „Laisvės varpo" numerį, o žinių iš pasaulio negalėjo gauti. Dėl šios priežasties ir dėl to, kad reikėjo spausdinti antirinkiminius atsišaukimus (Daktaras vis negrįžo iš kelionės, Jūrininko taip pat dar nebuvo laukiama), Kazimieraitis nusprendė laikinai persikelti dirbti pas mane.

Dar prieš sutemas buvo pasiruošta vado laikinam persikėlimui. Kazimieraitis pasiėmė tik pačius reikalingiausius daiktus: spausdinimo priemones, mano atgabentąjį radijo aparatą ir kai kuriuos dokumentus.

Temstant atsisveikinome su pasiliekančiaisiais. Kazimieraitis dar nurodė, ką jie turi padaryti iki jam sugrįžtant. Mus lydėjo Žilvitis. Bunkeryje buvo laikomos dvi poros guminių batų ilgais aulais — bridimui per šaltinį. Iš pradžių nubridau aš su Karklu. Ant kranto nusiaviau guminius batus, o Karklas, jais nešinas, nubrido atgal į bunkerį. Tada išlydėjo Kazimieraitį ir Žilvitį. Galiausiai, guminių batų pora nešinas, Karklas nupūškė vadavietėn. Mes

nužygiavome į Rudnios kaimą, ten gavome roges ir jomis nuvažiavome iki Merkio upės. Nuo ten Žilvitis grįžo į savo stovyklą, o mes, apsikrovę ryšuliais, neskubėdami pasiekėme mano vadavietę.

Įėjome pašiūrėn ir prie bunkerio angos susidėjome daiktus. Nužėriau žemes ir iškėliau dėžę, kuri buvo labai panaši į didžiulį medinį vazoną su žemėmis. Kazimieraitis pirmas įlindo angon. Landa buvo kokių aštuonių metrų ilgio, išklota lentomis. Kazimieraitis keturiomis nuslinko į bunkerio vidų.Ties ta vieta, kur baigiasi landa, buvo įtaisyti gultai, per kuriuos tekdavo kepurnėtis norint pasiekti stalą. Gultai buvo vienaaukščiai, ant jų laisvai galėjo gulėti keturiese.

Vyrai priėmė daiktus, o po to ir aš atsidūriau bunkeryje. Kai ką sudėjom į lentynas, kurių čia buvo trys, radijo aparatą pastatėme ant didelio stalo galo — ant to galo, kuris buvo pritvirtintas prie bunkerio sienos.

Kazimieraitis pasirinko nuolatinę sėdėjimo vietą — prie sienos, arti aparato. Kitas suolas buvo iš kitos pusės stalo. Abu suolai buvo įtaisyti nejudamai; ant jų galų skersai uždėjus lentą, galėdavai padaryti trečią suolą.

Mūsų bunkeris buvo be jokios ventiliacijos. Sutemus jį išvėdindavome. Nakčiai angą palikdavom atvirą. Blogiau būdavo dieną. Tuomet kvėpuoti būdavo labai sunku, krūtinės kilnodavosi kaip kalvėje dumplės. Tačiau kantriai laukdavom, kol šeimininkai atidarys bunkerio angą — tada sužinodavome, kas darosi aplink.

Kai lauke smarkiai šaldavo, siena, prie kurios buvo anga, apšarmodavo per pusantro metro į viršų. Šeimininkai rytą užmaskuodavo angą visai dienai, šerkšną nušluostydavo.

Deguonies trūkumas ypač kankindavo Kazimieraitį. Dėl šios priežasties dabar dažniau turėdavome atidarinėti angą, jau ir be šeimininkų žinios; vėliau iš vidaus prakalėme mažytę skylutę, tačiau ji mažai tegelbėdavo. Kazimieraičiui gyvenant pas mus, šeimininkai mūsų bunkerį pravėdindavo ir dieną — palikdavo kurį laiką bunkerio angą atvirą.

Žibindavome penkto numerio lemputę. Su stiklais ir žibalu tuomet buvo striuka. Kai stiklas suskilo, aplipdėme

jį popieriaus gabalėliais. Vėliau iš vieno gyventojo pasiskolinome aštunto numerio lempą, kurios taip ir nebegrąžinome savininkui.

Nepaisant viso to, gyvenimo sąlygomis buvome visiškai patenkinti, nes mūsų šeimininkai buvo nepaprastai geri žmonės. Jie buvo pasirengę aukotis dėl Lietuvos laisvės, o mus globojo ir mylėjo kaip savo vaikus.

Partizanaudamas Dzūkijoje, Kazimieraitis daugelį šio krašto žmonių artimai pažino ir buvo tos nuomonės, kad dzūkai daug nuoširdesni negu suvalkiečiai ar žemaičiai. Aš taip pat esu įsitikinęs, jog už tai, kad esu dar gyvas ir partizanauju, turiu būti dėkingas Dzūkijos krašto žmonėms.

PRIEŠ RINKIMUS

Pirmučiausia sukrutome leisti „Laisvės varpo" numerį, skirtą aiškinti gyventojams bolševikinių rinkimų klastos esmę, rinkimų boikoto prasmę ir boikotavimo būdus.

Dabar jau ir Kazimieraitis įsitikino, kad tas pats aparatas mano vadavietėje veikia gerai. Mano paties aparatas buvo taip pat visai prastas. Kazimieraitis klausydavosi žinių, perduodamų prancūzų kalba, nes prancūziškai mokėjo ne blogiau kaip lietuviškai. Visa bėda ta, kad jokių gerų naujienų, kuriomis būtų galima paguosti vergijos prispaustą lietuvio širdį, iš niekur neperduodavo. Iš visur tegirdėdavome tik apie ekonominę krizę Europoje ir kituose kraštuose.

A. apygardos štabui popierių parūpindavome mes. Reikia pasakyti, kad tuo metu buvo labai sunku gauti popieriaus. Pats Kazimieraitis taupydavo kiekvieną popieriaus skiautelę, reikalavo, kad ir kiti lygiai taip elgtųsi.

„Laisvės varpą" spausdinome rotatoriumi. Matricas labai taupėme, nes jų turėjome visai mažai. Atsimenu, tuomet iš vienos matricos padarėme tūkstantį tris šimtus atspaudų. Spausdinimo darbams visuomet vadovaudavo pats Kazimieraitis. Jis teikdavo visokiausių racionalizacinių siūlymų.

Atspausdinome maždaug šešis tūkstančius dviejų rūšių atsišaukimų, raginančių boikotuoti rinkimus. Atsišauki-

mų turinys buvo aiškinamojo pobūdžio, turėjo ir grasinimo elementų. Okupanto taktika mums buvo iš anksto žinoma, todėl ir ėmėmės grasinimų. Žinojome, kad gyventojus, kurie neis balsuoti, okupantas terorizuos ir mėgins apkaltinti rinkimų sabotavimu. Kai viešai pasirodys grasinamo turinio atsišaukimai (pavyzdžiui: „Kas balsuos — nealsuos!" ir pan.), gyventojams bus lengviau pasiaiškinti. Kai valdžia ims remti juos prie sienos, jie galės teisintis: būtume ėję balsuoti, bet bijojome „banditų". ..

Reikia pabrėžti, kad tuos atsišaukimus gyventojai nepaprastai uoliai platindavo, pasistengdavo, kad jų pakliūtų ir valdžiai.

Nusprendėme naikinti rinkiminių būstinių papuošimus, o pačias būstines apšaudyti naktį prieš balsavimus ar net balsavimų dieną. Taip ir patys tarybiniai pareigūnai bei rinkiminių būstinių apsaugoje esantieji enkavedistai būdavo įbauginami, įsirengdavo prie būstinių įtvirtinimus, mažiau bastydavosi po kaimus ir buvo patenkinti, kad gali trintis prie būstinės per visą balsavimo laikotarpį. Dėl šios priežasties gyventojams dar lengviau būdavo pasiaiškinti.

Taip pat buvo nuspręsta balsavimų metu sugadinti okupantų ryšių priemones —nupjauti telefono stulpus, nutraukti laidus, nukirsti kabelius, kad balsavimo būstinių apsaugoje esantys enkavedistai bei balsavimo komisijos negalėtų susisiekti su valsčiumi ir saugumo organais.

Tą prieš rinkimus nukreiptą spaudą reikėjo išsiuntinėti po dalinius, taip pat nurodyti, kokių dar priemonių imtis, kad rinkimų boikotas būtų kuo sėkmingesnis.

sitikimus su partizanų dalinių vadais.

Gegutis su Strazdu nuvyko pas Merkinės bataliono vadą, o aš su Kazimieraičiu Uciechos dvare susitikome su Šarūno rinktinės vadu Gediminu-Rymantu (priešlėktuvinės apsaugos dalinyje tarnavęs aktyvios tarnybos leitenantas Aleščikas, baigęs Lazdijų „Žiburio" gimnaziją).

jau asmeniškai nuo gimnazijos laikų, taip pat nuo Karo mokyklos.

Susitikimas nebuvo toks įdomus, kokio tikėjausi, nes buvome priversti skubiai jį užbaigti dėl netoliese pasirodžiusių rusų. Kazimieraitis vos suskubo išsiaiškinti su Gediminu tarnybinius reikalus. Tarnybiniame Kazimieraičio pokalbyje su Gediminu iš pradžių nedalyvavau. Man buvo pavesta pasikalbėti su kitais partizanais. Po kiek laiko buvau pakviestas pas vadus. Kazimieraitis prie manęs padarė tarnybinę pastabą Gediminui dėl to, kad tas nepakankamą dėmesį skiria ryšiams su juo ir per retai lanko savo rinktinės vyrus. Gediminas pasižadėjo ateityje ištaisyti trūkumus.

Pirmąkart Kazimieraitis su Gediminu susitiko 1945 metų vasarą, o rudens pradžioje — tuoj po leitenanto Gončio „dingimo" — paskyrė jį Šarūno rinktinės vadu.

Iš susitikimo grįžome laimingai. Kitą dieną aš ir Strazdas išvykome susitikti su Marcinkonių bataliono vadu Merkiu-Vytu.

Oras nelauktai atšilo. Sniegas greitai tirpo, kai kur tyvuliavo didžiulės balos. Merkyje, kaip tik toje vietoje, kurioje mums reikėjo per jį keltis, pajudėjo ledai. Klupinėdami pažliugusiu keliu, šiaip taip pasiekėme susitikimo vietą — už Lavyso ežero, pas gyventoją, įsikūrusį miško aikštelėje.

Labai nudžiugau, nes susitikti su manimi atvyko Žaibas, Rugys ir Šarūnas. Čia pirmą kartą artimiau susipažinau ir su partizanu Linu (Svirsku — buvusiu studentu, gerai pažįstamu nedingiečiams, nes vasarodavo pas savo dėdę, kuris tuomet klebonavo Nedingėje). Linas buvo tikras inteligentas. Jis turėjo nemažos įtakos Perlojos apylinkių partizanų auklėjimui, vėliau daug rašė į partizaninę spaudą.

kininkų pusės. Jis, Merkys, Žaibas, Rugys, Šarūnas, Linas ir aš posėdžiavome ūkininko kluone. Jie visi buvo šaunūs partizanai ir tikri idealistai. Tai jie įrodė partizanavimo metu nuveiktais darbais, taip pat tuo, kad nepagailėjo savo gyvybių kovodami dėl Lietuvos laisvės.

Rugys buvo Valkininkų bataliono būrio vadas, o Šarūnas — jo pavaduotojas. Žaibas tuo metu priklausė Dzūkų rinktinei ir buvo Geležinio Vilko grupės vadas.

Man kilo mintis parsivesti juos pas save ir supažindinti su Kazimieraičiu. Neabejojau, kad ir Kazimieraičiui bus malonu juos asmeniškai pažinti. Pakviestieji mielai priėmė mano pasiūlymą.

Sausio 10-osios vakare iššygiavome. Mus palydėjo Nemunas, Vieversys ir dar keli vyrai. Merkys jau buvo gerokai patvinęs, o naktis — labai tamsi. Prie Merkio neradome valties. Jos ieškodami, ėjome nuo gyventojo prie gyventojo, taip nukeliavome į kitą Mardasavo kaimo galą.

Čia pavyko prisišaukti gyventoją iš kitos Merkio pusės, kuris ir perkėlė mus per upę. Palydėjusieji grįžo atgal, o aš, Žaibas, Rugys, Šarūnas, Jūrininkas ir Strazdas paržygiavome į mano vadavietę. Joje visiems sutilpti buvo neįmanoma. Strazdas, Gegutis ir Šarūnas nuvyko į negyvenamą bunkerį „Birutę". Ten jiems teko gerokai pašalti, nes bunkeris buvo drėgnas.

Kazimieraitis mano parsivestais svečiais buvo labai patenkintas. Žaibas ir Rugys jam smulkiai papasakojo apie partizanų veiklą ir negeroves, pasitaikančias partizanų gretose. Atitinkamą pranešimą padarė ir Jūrininkas. Po to buvo aptarti būdai, kaip su tomis negerovėmis kovoti.

Jaučiau, kad Žaibas ir Rugys buvo labai patenkinti proga artimiau pabendrauti su Kazimieraičiu, susipažinti su partizanų štabo darbais.

Iki to laiko nei Žaibo, nei Rugio vadovaujami partizanai jokių bunkerių neturėjo — žiemą grupėmis glausdavosi pas gyventojus.

Atspausdinome dar kokius tris tūkstančius rinkimus smerkiančių atsišaukimų, kuriuos atidavėme Rugiui ir Žaibui. Jie turėjo išplatinti juos miesteliuose ir savo veikimo rajonuose.

Daktaras vis dar nesirodė iš kelionės. Kazimieraitis ir aš neabejojome, kad jis susitiko su Ąžuoliu ir išsiaiškino partizanų centralizacijos klausimą. Manėme, kad tik dėl kažkokio ryšių sutrikimo ir dėl Daktaro neparvykimo į A. apygardos štabą negauname susitarimo protokolų.

Kazimieraitis jau anksčiau buvo numatęs Geležinio Vilko grupę prijungti prie Merkio rinktinės, nes taip būtų patogiau palaikyti ryšius su A. apygardos štabu. Dabar, asmeniškai pasimatęs su Žaibu, Kazimieraitis, nelaukda-

mas formalių Ąžuolio raštų, atskiru įsakymu priskyr Geležinio Vilko grupę prie Merkio rinktinės. Vieną to įsakymo nuorašą įteikė Žaibui į rankas, kad tas persiųst Ąžuoliui. Kitą nuorašą Kazimieraitis planavo pasiųsti savo ryšiais. Taip buvome bemaž tikri, kad vienu kuriuo iš šių būdų Kazimieraičio įsakymas tikrai pasieks Ąžuolį.

Rugys jau kuris laikas neturėjo ryšio su Valkininkų partizanais (Geležinio Vilko rinktine). Kazimieraitis įsakė — kol bus atstatyti ryšiai, raportus siuntinėti per mane ir veikti savarankiškai.

Buvo nuspręsta, kad Jūrininkas su Žaibu vyks mėginti susisiekti ar net asmeniškai susitikti su Žaliuoju Velniu.

RUSAI KAZIMIERAIČIO VADAVIETĖJE

Sausio dvyliktąją sapnavau baisų sapną. Pabudęs papasakojau jį kitiems. Sapnais nelabai tikiu, bet tą kartą lyg ir nujaučiau, kad išgirsime ką nors negera.

sapnavęs tokios pat rūšies sapnus — tartum matau, kaip kurie nors iš mano pažįstamų vyrų raičiojasi kraujo klane, o kūnas— vienų žaizdų.. . Po to sužinodavau, kad kaip tik tuo metu jie žuvo. Taip buvo ir šį kartą.

Apie vidudienį šeimininko sūnus (sėslusis partizanas Tigras) atidarė angą ir įlindo į bunkerio vidų. Jau iš to supratau, kad jis atėjo su kokia nors žinia. Tigras mums pranešė, kad vienas žmogus, kurį jis neseniai perkėlė per Merkį, pasakojo, jog miške netoli Rudnios kaimo rusai šiandien nušovę kelis partizanus, taip pat ir gyvus kelis paėmę. Žmogus sakė, kad miškuose apie Rudnią labai daug rusų.

Kazimieraičiui, Jūrininkui ir man išsyk pasidarė aišku, kad ši nelaimė ištiko A. apygardos štabo vyrus. Liūdną žinią pranešėme ir savo svečiams. Visi buvome labai susijaudinę. Atsikėlėme ir apsirengėme. Kazimieraitis, užsikniaubęs ant stalo, ilgai rymojo paskendęs mintyse. Bunkeryje viešpatavo tyla. Visi buvome prislėgti blogos žinios, bet jautėme, kad Kazimieraitis kremtasi daugiausia

Pirmi žodžiai, kuriuos Kazimieraitis mums ištarė, buvo šie: „Tokia Dievo valia. Belieka pasimelsti už žuvusiuosius ir dar energingiau griebtis darbo". Kazimieraitis nusprendė šitaip: jei jau jis išliko gyvas, matyt, Aukščiausiasis nori, kad jis toliau dirbtų ir vadovautų partizanams.

Kazimieraitis sakė, kad tai ne pirmas kartas, kai jis tiesiog per stebuklą išlieka. Štai vienas iš tokių atsitikimų.

Tuomet Kazimieraitis dirbo berods buhalteriu Marcinkonių urėdijoje, nes Kaune vengė maišytis po akių okupantui. To meto urėdijos tarnautojai jau žinojo, kad Kazimieraitis — tai Juozas Vitkus, buvęs nepriklausomos Lietuvos karys, turintis pulkininko leitenanto laipsnį. Urėdijos tarnautojai, taurūs lietuviai, susižinojo su Marcinkonių apylinkių partizanais. Berods Darželių kaimo partizanai per urėdijos tarnautojus pakvietė jį į partizanų gretas. Kazimieraitis metė savo tarnybą ir išėjo į mišką. Iš pradžių vadovavo tam mažam partizanų dalinėliui, o būrio vadas tebebuvo Bijūnas. Kaip pasakojo Kazimieraitis, Bijūnas buvęs nepaprastai uolus ir sąžiningas vadas. Kazimieraitis nuo pirmų dienų susiplanavo savo veiklą ir nedelsdamas ėmėsi tą planą realizuoti.

Kurį laiką jo vadavietė buvo įrengta mažytėje Darželių pelkių salelėje. Jau tuomet jis buvo įsigijęs radijo aparatą, rašomąją mašinėlę ir rotatorių.

Vieną dieną gyventojai pranešė, kad rusai nujaučia, kur Kazimieraičio vadavietė. Vadavietę aptarnavę vyrai siūlė Kazimieraičiui kuo skubiausiai keltis kitur. Tačiau jis nepakankamai įvertino pavojų. Rotatorių ir kitus daiktus Kazimieraitis atidavė pernešti į kitą vietą, o pats su būrio vadu Bijūnu dar pasiliko vadavietėje, numatęs išsikelti rytojaus pavakarę.

Į vadavietę užduseęs atbėgo vienaakis kaimo seniūnas ir pranešė, kad rusai tuoj puls raistus. Jis kuo greičiausiai ištempė Kazimieraitį, o Bijūnas dar liko vadavietėje supakuoti paskutinių daiktų.

Kazimieraitis su seniūnu visai netoli tebuvo nuėję, kai išgirdo šaudant. Pasirodo, rusai Bijūną užtiko dar vadavietėje. Šis partizanas nepaprastai narsiai kovojo su priešu, padarė jam daug nuostolių, tačiau ir pats žuvo nelygioje, bet garbingoje kovoje.

Šį sykį Kazimieraitis iš savo vadavietės išvyko tik dėl to, kad ten neveikė radijo aparatas ir reikėjo pagalbininkų spaudai. Išvyko ir išvengė mirties. Jis buvo įsitikinęs, kad Dievas prieš nelaimę jį tarsi perspėja ir atsiunčia angelą sargą. Kazimieraitis pabrėžė, kad jis niekuomet per daug nesuka galvos dėl savo likimo, nes yra įsitikinęs, kad be Dievo valios nieko neatsitinka. Kaip dabar prisimenu žodžius, kuriais Kazimieraitis kreipdavosi į angelą sargą: „Dievo angele, mano sarge, teikis mane, Tau Dievo pavestą, globoti, saugoti ir vesti. Amen".

Kazimieraitis nepaprastai gailėjosi žuvusių vyrų, nes juos mylėjo.

Sausio dvyliktosios vakare Jūrininkas, Žaibas, Rugys ir Šarūnas išvyko.

Praslinko dar kelios paros, bet apie įvykį nieko tikresnio nesužinojome. Kazimieraitis pageidavo, kad mes eitume į Rudnios kaimą, paskui ir prie vadavietės, nes tik taip buvo galima sužinoti karčią tiesą.

Prisimenu, tą vakarą išsimaudėme pirtyje, o po to Kazimieraitis, Strazdas ir aš nuėjome į Rudnios kaimą. Sniego vis dar nebuvo, bet naktis pasitaikė šalta.

Rudnios kaimą pasiekėme laimingai. Girdėjome lojant kelis šunis, bet netrukus jie aprimo. Ėmėme atsargiai slinkti į kaimą. Perėjome tiltą per upelį ir pritykinome prie gyvenamojo namo, kurio šeimininkus Kazimieraitis gerai pažinojo.

Ilgai teko įtikinėti šeimininkus, kol jie pagaliau atidarė duris. Kaime vėl sukėlėme šunis. Naktis buvo gana šviesi, ir šeimininkas pažino Kazimieraitį. Pirmiausia jis mus įspėjo, kad būtume atsargūs, nes rusai tik vakare išėjo iš kaimo — čia nuo įvykio dienos jie pasirodydavo kasdien. Gyventojas papasakojo ir apie patį įvykį.

Pasirodo, rusai nukovė Ėglį, narsiai tratinusį iš kulkosvaidžio, ir paėmė nelaisvėn sunkiai sužeistą Narą bei sveikut sveikutėlį Karklą. Gyventojai savo akimis matė, kaip rusai važiavo per kaimą dviem pastotėmis — viena buvo prikrauta daiktų, kitoje gulėjo vos gyvas Naras ir Ėglio lavonas, jai iš paskos ėjo virvėmis pririštas Karklas. Žmonės pasakojo, kad, kai tik kas nors eidavęs pro pastotę, kažkoks viršininkas klausdavęs Karklą, ar jis

pažįstąs tą žmogų, bet Karklas neigiamai pakratydavęs galvą, nors tuos žmones ir labai gerai pažinojęs. Kaime buvo kalbama, kad Žilvičiui pavyko prasmukti pro rusus, nors nieko tikra nebuvo žinoma.

Kai gyventojas baigė pasakoti, paprašėme, kad jis duotų mums žvakę — jos reikėjo, kad galėtume apžiūrėti rusų nusiaubtą Kazimieraičio vadavietę.

Netrukus jau mišku slinkome vadavietės link. Slinkome labai pamažu, įsiklausydami, stengdamiesi nesukelti nė menkiausio bildesio. Pagaliau iki bunkerio liko tik 30—40 metrų. Dabar sustojome įdėmiai pasiklausyti. Iš pradžių atrodė, kad visur ramu, bet staiga visai aiškiai išgirdome, kaip kažkas bato galu stuksena į kito bato užkulnį — taip paprastai daroma, kai norima bent kiek sušilti kojas. Neabejojome, kad tai rusų sargybinis. Atsargiai atsitraukėme ir grįžome į mano vadavietę.

Kaip buvo aptikta Kazimieraičio vadavietė, sunku tikrai pasakyti, tačiau vėliau mes pradėjome įtarti, kad tos nelaimės priežastis galėjo būti vienas mokytojas — berods iš Kapiniškių kaimo. Tai sėslusis partizanas slapyvardžiu Kęstutis. A. apygardos štabui jis pristatydavo įvairių reikmenų. Su juo susitikinėdavo Daktaras, Jūrininkas, o kartais ir pats Kazimieraitis. Pasnigus Kęstutis buvo susitikęs su Kazimieraičiu vos per kelis šimtus metrų nuo vadavietės — ant tiltelio. Kęstutis atkreipė dėmesį į guminius batus, naudojamus bristi per upelį.

Prieš Kazimieraičio vadavietės apgulimą Kęstutis buvo suimtas. Vienas Kapiniškių gyventojas vėliau mums tvirtino nelaimės dieną savo akimis matęs Kęstutį su rusų duota vokiška palapinsiauste.

Kęstutis paties bunkerio parodyti, aišku, negalėjo, bet rusams galėjo pakakti ir to, jei jis tiksliai apibūdino savo susitikimo su Kazimieraičiu aplinkybes. Jei Kęstutis pasakė rusams viską, ką žinojo, tai tik dėl to, kad neišlaikė kankinimų. Žinoma, ir ši priežastis nepateisinama.

Tikrai aišku tiek, kad vyrai su priešu susidūrė miške netoli bunkerio, o tik po to buvo rastas ir pats bunkeris. Galima spėlioti ir taip — gal rusus į patį bunkerį vėliau atvedė Karklas? Tačiau jokių kitų partizaninių paslapčių jis neišdavė, nors žinojo nemažai.

Kai mes vėliau nuvykome apžiūrėti bunkerio, radome jį nesusprogdintą, tik viduje sudeginti šiaudai. Ir dar pastebėjome, kad bunkerio viršus gerokai įdubęs. Jeigu tas įdubimas buvo ir anksčiau, tai, krėsdami mišką, rusai patys galėjo atkreipti į jį dėmesį.

Beje, kaip vėliau įsitikinome, daugelis gyventojų jau nujautė, jog miškuose netoli Rudnios kaimo yra įsikūręs aukšto partizanų vado štabas. Gyventojai atrodė lyg ir patikimi, tačiau ilgainiui gandai galėjo pasiekti ir rusų ausis.

Dabar mums atsirado naujas rūpestis. Priešo sučiuptas Karklas žinojo mano vadavietę, nes, kaip jau anksčiau minėjau, buvau jį parsivedęs 1945 m. gruodžio mėnesį. Dabar reikėjo apsispręsti: bėgti ar nebėgti iš vadavietės. Trauktis iš vadavietės skatino ir ta aplinkybė, kad Kazimieraitis savo štabe buvo palikęs dienoraštį, kuriame buvo pažymėta data, kada Karklas susitiko su manimi tarnybiniais reikalais. Tiesa, dienoraštyje nebuvo pažymėta, kad aš parodžiau jam savo vadavietę, bet buvo aišku, kad rusai visaip stengsis iš Karklo išgauti, kur išėjo Kazimieraitis ir kur yra Vanago bunkeris.

Strazdas, Studentas ir Savanoris dar 1945 metų rudenį buvo iškasę atsarginį bunkerį netoli Nemunaičio, prie Noškūnų miško. Dabar būtume galėję keltis ten, tačiau nebuvo Studento, kuris gerai žinojo kelią. Keltis į „Birutę" negalėjome, nes prie to bunkerio neįmanoma prieiti nepalikus pėdsakų. Eiti į Pilvingių kaimą pas gyventoją, kurio kluone po avižomis buvo slėptuvėlė, taip pat nenorėjome, nes ten būtų tekę ilgai tūnoti visiškai be jokio darbo. Apsisprendėme likti — jei jau Karklas mus išduos, tai šitą padaryti jis gali ir po savaitės ar mėnesio, taigi mūsų laikinas išbėgimas bemaž nieko nepadėtų.

Karklą geriausiai pažinojo pats Kazimieraitis. Jis buvo įsitikinęs, kad Karklas į mano vadavietę rusų neatveš, nes tai drausmingas, uolus ir sąžiningas partizanas. Kazimieraitis tikėjo, kad Karklas ištvers ir nieko neišduos.

Išnagrinėjome ir jo suėmimo aplinkybes. Buvo kalbama, kad jis nesuskubęs pasiimti ilgojo ginklo arba buvo sučiuptas einant į kaimą (į kaimą paprastai eidavom tik su trumpuoju ginklu). Susidūrimo metu neveikęs jo pisto-

etas, ir rusai su šunimis jį pasiviję. Dėl šios priežasties nesmerkėme jo už tai, kad pasidavė priešui gyvas.

Tikėdamiesi, kad Karklas mano vadavietės priešui neparodys, mudu su Kazimieraičiu likome tęsti darbo. Strazdą su Gegučiu išleidome atostogų. Pirmasis nusprendė vykti į savo tėviškę, o Gegutis — laikytis arčiau Pilvingių kaimo.

Naktį, apsivilkę baltais chalatais, žygiavom plento link. Jie vyko atostogų, o aš — pas vieną gyventoją pasiimti laikraštinio popieriaus. Vadavietėje liko tik Kazimieraitis.

Ėjome miško keliukais. Prie vienos didesnės aikštelės, kurioje gyveno keli ūkininkai, sustojome. Buvo jau vėlus vakaras. Išgirdome, kad vieno ūkininko kieme kažkas pusbalsiu kalbasi. Naktis buvo gana šviesi. Nusprendėme palaukti, kol besikalbantieji sueis trobon. Buvo šaltoka, pašnekesys kieme nesibaigė, ir mes pradėjome pamažu slinkti keliuku pirmyn. Chalatai mus gerai maskavo. Buvome jau koks pusšimtis metrų nuo trobesių, kai aiškiai išgirdome rusiškai keikiantis. Atsitraukėme į miško pakraštį. Tik dabar Gegutis apsižiūrėjo, kad jo vokiškame automatiniame pistolete nėra apkabos.

Strazdas atsisveikino ir nuėjo kitu keliu, o mudu su Gegučiu grįžome ieškoti apkabos. Ją radome pašiūrėje prie angos. Gegutis nužygiavo aplinkiniu keliu į Pilvingių kaimą, o aš įlindau bunkerin ir papasakojau Kazimieraičiui, kokie reikalai. Dabar nebuvome garantuoti, kad rusai rytą neims krėsti ir mūsų kaimo. O gal vis dėlto Karklas išdavė? Prikėliau šeimininko sūnų ir paprašiau, kad jis uždarytų ir užmaskuotų bunkerio angą, o rytą, jei bus ramu, mums praneštų ir anksčiau pravėdintų bunkerį.

Rytą sužinojome, kad apylinkėje ramu. Vėliau išaiškėjo, kad tą vakarą kaime smarkavo girtuokliai — jokių rusų ten nebuvo.

Reikia pažymėti, kad maždaug tuo laikotarpiu rusai areštavo Druskininkų bataliono vadą Balutį, kuris tuo metu gyveno legaliai. Tomis pačiomis dienomis areštuota dar vienuolika sėsliųjų partizanų. Balučio padėtį ypač pablogino Kazimieraičio dienoraštis, kuris buvo patekęs į priešo rankas. Turiu pasakyti, jog ir aš, ir partizanai bu-

vome nepatenkinti, kad Druskininkų batalionui vadovauja asmuo, gyvenantis legaliai. Balutį vadu buvo paskyręs pats Kazimieraitis.

Po Balučio suėmimo Druskininkų bataliono vadu paskyriau nepaprastai uolų ir sąžiningą partizaną Petraitį (Juozaitis, buvęs viršila lietuviškame batalione — fronte prieš bolševikus). Juozaitis buvo vedęs, pagyvenęs žmogus. Jį gerai pažinojo Randamonių kaimo gyventojai, nes jis ilgokai gyveno tose vietose įrengtoje vadavietėje.

DAR APIE NARĄ

Liudas Muliarskas (Naras) kaip tik ir buvo tas seminaristas, kuris, man išeinant partizanauti, dovanojo tris naujutėlius vokiškus karabinus. Vieną šautuvą Naras pasiliko sau.

Naru visiškai pasitikėjo ir seminarijos mokytojas Kostas Bajerčius (Garibaldis). Kartais per Narą jis palaikydavo ryšį su manimi. Kaip jau esu minėjęs, 1945 m. gegužės mėn. Žvinakytė išdavė Narą rusams, bet jis ir mano žmona suskubo išbėgti iš miesto pas mus.

Naras kurį laiką gyveno Varčios miške, o paskui ėmė slapta pareidinėti į namus. Rusai tai suuodė ir kartą jį pačiupo. Naras atsidūrė kalėjime, buvo baisiai kankinamas, bet Garibaldžio neišdavė. Jis apsimetė, jog gailisi — esą jį suviliojęs aš ir Daktaras, prašėsi dovanojamas, žadėjosi ateityje padėti rusams.

Vėliau Naras pasakojo, kad savo akimis matęs man sudarytą bylą. Ji buvusi labai stora. Pats Naras prirašė apie aštuonis puslapius su manim susijusių prasimanymų, kuriuos tardytojas taip pat įsegė į tą bylą.

Rusams pažadų neužteko, jie reikalavo, kad Naras ką nors išduotų. Kadangi jis nieko neišdavė, tai vėl pradėjo kankinti. Po vieno naktinio kankinimo Naras buvo įmestas į mažytę patalpą su durimis į saugumo kiemą. Naras apsimetė nualpęs. Jį apipylė vandeniu ir paliko gulėti prie pravirų durų. Sargybinis, kuris budėjo kieme, buvo įlindęs į patvoryje riogsojusį automobilio laužą ir snaudė. Naras gerai įsiklausė, jam pasirodė, kad sargybinis net knar-

kia. Kilo mintis mėginti bėgti: vargu ar bus blogiau, jeigu sargybinis jį pastebėjęs ir kieme pačiups. Jis iššliaužė per slenkstį ir dar kiek pagulėjo lauke prie durų. Pagaliau įsitikino, kad sargybinis drybso mašinoje kaip drybsojęs.

Reikia pažymėti, kad Naras buvo luošas, bet jo tvirta valia įveikdavo luošumą. Kai jis važiuodavo dviračiu, atrodydavo, kad luošoji koja lankstosi į visas puses. Gydytojas atleido Narą nuo kūno kultūros pamokų, tačiau jis visuomet dalyvaudavo — savanoriškai. Fiziškai jis buvo labai užsigrūdinęs.

Tardymų metu Naras dėjosi esąs visiškai išsekęs. Rusai tyčiodavęsi iš jo — koks niekam tikęs banditas.

Užtat ir paliko vieną apipylę vandeniu — buvo įsitikinę, kad Naras ne tik bėgti, bet ir pašliaužti negalėtų.

Naras prišliaužė prie aukštos lentinės tvoros. Susirado kažkokį lentgalį, atrėmė jį į tvorą ir vargais negalais persikabarojo į kitą pusę. Paskui, sukaupęs visas jėgas, nubėgo pušynu. Namo neužsuko, puolė tiesiai prie Nemuno, kur buvo jo baidarė. Persikėlė į kitą Nemuno pusę. Galiausiai pasiekė Vabalių kaimą ir prisijungė prie tenykščių partizanų.

Iš Vabalių apylinkių ir nuvedžiau Narą dirbti Kazimieraičio štaban.

Kazimieraitis pasakojo, kad jis visiems savo vyrams buvo nurodęs, kaip elgtis, jeigu rusai užpultų vadavietę. Naras buvo atsakingas už bunkeryje esančius dokumentus. Jis laikė juos susidėjęs į portfelį, kad prireikus galėtų pagriebęs išnešti; jo žinioje taip pat buvo du litrai žibalo dokumentams greitai sudeginti tuo atveju, jeigu prasiveržimas iš bunkerio būtų neįmanomas.

Vienas Kapiniškių kaimo gyventojas pasakojo, kad Naras buvo užbėgęs pas jį tuo metu, kai vyko susišaudymas netoli Kazimieraičio vadavietės. Naras buvo įbėgęs net į kambarį, bet žmogus pabijojo jį slėpti, nes manė, kad rusai jau pastebėję jį. Gyventojas jam patarė, kaip saugiausia bėgti toliau. Naras su savimi turėjo tik automatą. Jis toliau bėgo paupiu, o paskui — per atvirą aikštelę. Kaip tik čia jį pamatė rusai ir pradėjo šaudyti. Partizanas jau kopė į krantą, bet buvo labai sunkiai sužeistas ir be sąmonės pateko į rusų rankas.

Rusai Narą gydė Alytaus ligoninėje. Jis ir čia dėjosi esąs visiškai silpnas ir neatsakinėjo į tardytojo klausi-, mus. Rusai nenuleido nuo jo akių, laukė, kol šiek tiek sutvirtės, o paskui tikėjosi kankinimais išgauti jiems taip svarbias paslaptis.

Po kiek laiko Naras per vieną asmenį iš ligoninės mums pranešė, kad dokumentų jis nesudegino, o išnešė su portfeliu ir pakišo po išvarta toliau nuo bunkerio. Kartu jis mus patikino nieko neišduosiąs, palinkėjo visiems sėkmės kovoje dėl Lietuvos laisvės.

Kelis kartus su Kazimieraičiu ir kitais partizanais stropiai apieškojome visą upelio krantą iki pat tiltelio, bet dokumentų rasti nepavyko. Juos rado rusai.

Naras nuėjo garbingą idealaus partizano kovos kelią. Tolesnis jo likimas man nežinomas.

KAIP DIRBDAVOME MANO VADAVIETĖJE

Dirbti ir gyventi su Kazimieraičiu buvo didelis malonumas. Jis man ir mano vyrams buvo ne tik vadas, bet ir artimos sielos žmogus.

Diena slinko po dienos, bet rusai mūsų nepuolė. Tai reiškė, kad Karklas nieko neišdavė. Po kiek laiko sugrįžo ir mano vyrai. Jie man buvo labai reikalingi.

Gegučiui ir Strazdui buvo pavesta rūpintis visais ūkio reikalais. Labai daug mums padėdavo šeimininkų sūnus Tigras — dar gana jaunas vyrukas, bet uolus ir sąžiningas sėslusis partizanas. Mes jį labai mylėjome už kilniaširdiškumą.

Reikėjo literatūros elementariam kiekvieno partizano mokymui. 1945 m. gruodžio mėn. Kazimieraitis baigė rotatoriumi spausdinti tokio tipo brošiūrėlės tiražą — 300 egzempliorių. Mano vadavietėje buvo parengta ir atspausdinta programa, pagal kurią turėjo mokytis partizanai, norintys įgyti puskarininkio laipsnį. Programos su atitinkamais komentarais buvo išsiuntinėtos po dalinius.

Merkio rinktinės (pirmučiausia šilų rajono) vyrai gavo mano parengtus trumpus kai kurių pamokų konspektus. Detalius 242-iejų pamokų konspektus su konkrečia

medžiaga vėliau parengė buvęs nepriklausomos Lenkijos kariuomenės leitenantas, dabar partizanaujantis Marcinkonių batalione.

Puskarininkio laipsnį galėjo įgyti visi partizanai, savanoriškai įstoję į mokomąjį būrį. Marcinkonių ir Druskininkų batalionų vyrų apmokymui vadovavo Merkys ir Petraitis. Numatyta, kad 1946 m. rudenį bus paskirtos dienos egzaminams ir sudaryta egzaminų komisija, į kurios sudėtį turėtų įeiti Kazimieraitis ir aš.

Kazimieraitis pirmiausia parengė plačius mobilizacinius nurodymus, kurie buvo išsiuntinėti organizacinių vienetų vadams.

Kazimieraičiui pavedus, parengiau pasižymėjusių partizanų apdovanojimo taisykles ir specialius pažymėjimus tokiems partizanams. Tuos pažymėjimus atspausdinome rotatoriumi. Atitinkamą klišę nupiešė Kazimieraitis, o man teko išpjaustyti ją medyje, nes Kazimieraičio akys buvo silpnesnės.

Rinkome reikiamus duomenis iš visos A. apygardos. Norėjome, kad partizanai pajustų, jog jų žygiai vertinami, tikėjomės, kad tai bus paskatinimas ateičiai. Norėjome ne tik bausti už blogus darbus, bet ir pagirti už sąžiningą pareigų vykdymą ir narsumą kovoje su priešu.

Partizanas galėjo būti apdovanotas Narsumo juostele ir Uolumo juostele po vieną kartą. Pažymėjime buvo konkrečiai išvardijama, kas, už ką ir kam suteikiama. Išrikiuoto dalinio akivaizdoje vadas turėjo prisegti apdovanojamajam prie krūtinės atitinkamą ženklą ir įteikti atskiru numeriu pažymėtą ir parašais bei spaudu patvirtintą pažymėjimą. Antras pažymėjimo originalas likdavo apygardos štabe.

Pagal nuostatus juostelėmis galėjo būti pažymimi ir sėslieji partizanai bei partizanų rėmėjai.

Be tų darbų, kurie man buvo skiriami ryšium su A. apygardos štabo veikla, turėjau tvarkytis ir su Merkio rinktine. Darbo buvo daug, užtat dienos skriste praskrisdavo. Mums sekėsi. ..

Ypatingą dėmesį skyrėme partizaninei spaudai. Leidome „Laisvės varpą", spausdinome įvairaus turinio atsišaukimus. Toną spaudai duodavo Kazimieraitis. Temos

būdavo aktualios, faktai neišpūsti, o žinios, kad ir nedžiuginančios, bet teisingos. Dėl to partizaninė spauda įgijo visišką gyventojų pasitikėjimą. Į šį faktą aš atkreipiau dėmesį dėl to, kad Merkio rinktinės pašonėje — Baltgudijoje ėjęs „baltųjų" (lenkų partizanų) laikraštėlis subankrutavo vien dėl to, kad savo skiltyse tiesiog nurodydavo datas, kada išmuš Lenkijos nepriklausomybės valanda.

Mano vadavietėje buvo laikomasi iš anksto nustatytos darbų tvarkos. Dirbdavome ilgai. Kazimieraičio jėgos kartais visiškai išsekdavo. Tuomet darydavom pertraukėlę ir, jei sąlygos leisdavo, eidavome pasivaikščioti po mišką. Kazimieraičiui daugiausia tekdavo sėdėti bunkeryje, todėl jis būdavo labai patenkintas pasivaikščiojimu. Aš dažnai dalyvaudavau žygiuose, jų metu išsivėdindavo plaučiai, išsimankštindavo sąnariai.

Kazimieraitis visuomet būdavo optimistiškai nusiteikęs, laisvalaikiu mėgdavo dainuoti kartu su kitais. Kiekvieną dieną bunkeryje skambėdavo partizaniška daina.

Kartais ištisas dienas bunkeryje būdavome tik su Kazimieraičiu. Poilsio valandėlėmis labai nuoširdžiai ir atvirai pasikalbėdavome. Tų darbo ir poilsio valandų, praleistų su juo, niekuomet nepamiršiu. Daug ko pasimokiau iš Kazimieraičio, jis man tapo kelrodžiu vėlesnėje partizaninėje veikloje.

Vieną kartą, kai kalbėjomės pogrindžio reikalais, Kazimieraitis pasakė, kad jis sutiktų pasiduoti priešui ir kentėti kančias, jeigu tai būtų išgirsta užsienio ir pakeltų pogrindžio autoritetą, padėtų Lietuvos laisvinimo eigai. Kazimieraitis nemėgdavo tuščiai švaistytis žodžiais ar klausytis tauškalų. Tokį Kazimieraičio pareiškimą vertinu kaip begalinį pasiaukojimą Tėvynei.

Vienu metu tarp mūsų išsivystė gyva diskusija dėl partizanų pasidavimo į priešo rankas. Aš laikiausi nuomonės, kad kiekvienas partizanas turi būti iš anksto apsisprendęs gyvas nepasiduoti priešui — esant beviltiškai padėčiai, privalo pats nutraukti savo gyvybės siūlą.

Kazimieraitis pareiškė, kad jis nesižudytų, o, pakliuvęs priešui dėl susiklosčiusių ypatingų aplinkybių, kentėtų iki galo. Tokį jo apsisprendimą lėmė gilus religinis

įsitikinimas, kad žmogus nėra ir negali būti savo gyvybės šeimininkas.

Aš žinojau, jog partizanas ne visuomet gali būti garantuotas, kad iškentės tas nežmoniškas kančias, kurias sugalvoja priešas. Todėl šiuo atveju taikytina išimtis — partizanas gali ir net privalo pats atimti sau gyvybę, ir tai nebus nuodėmė.

Dėjome pastangas kuo greičiau susižinoti ir su Ąžuoliu. Radau merginą, kuri apsiėmė pristatyti paketą į mano nurodytą vietą. Nulydėjau ją pas Elytę, nes, tik šiai tarpininkaujant, Ąžuolis leisis į kalbas su siųstuoju asmeniu. Mergina nuvykusi turėjo laukti, kol Ąžuolis duos atsakymą į Kazimieraičio tarnybinius raštus.

Ąžuoliui skirtoje siuntoje buvo įdėtas nuorašas įsakymo, kuriuo Kazimieraitis Geležinio Vilko grupę prijungė prie Merkio rinktinės.

Po kelių dienų mergina sugrįžo iš kelionės ir parvežė atsakymą. Jo atsiimti vykome abu su Kazimieraičiu — kelias buvo netolimas, o Kazimieraitis nekantravo kuo greičiau sužinoti Ąžuolio atsakymą, be to, tai buvo proga pasivaikščioti.

Merginos namie neradome, bet kiti tos šeimos nariai mums įteikė nedidelį laiškelį. Išskubėjome atgal.

Jau iš pat pradžių nustebome, kodėl siunta tokia maža, bet pamanėme, kad Ąžuolis taip elgiasi saugumo sumetimais. Grįžę į vadavietę, užsižiebėm žiburį. Kazimieraitis atsisėdo prie stalo, praplėšė voką ir pradėjo skaityti trumpą raštą. Aiškiai mačiau, kad Kazimieraičio veidas apsiniaukė, o raštą jis tyliai skaitė kelis kartus.

Tuo metu aš sėdėjau ant gultų krašto ir šluosčiau apšarmojusius ginklus. Po to sukabinau juos ant sienos.

Po kiek laiko Kazimieraitis padėjo gautąjį raštą ant stalo krašto ir pasakė: „Štai kokie mūsų pastangų rezultatai". Pats užsikniaubė ant stalo ir ilgai ilgai rymojo. . .

Paėmiau raštą ir perskaičiau jo turinį taip pat kelis kartus. Atsakymas buvo trumpas, griežtas ir neigiamas. Manau, kad tai pats nemaloniausias raštas, kurį Kazimieraičiui yra tekę gauti per visą partizanavimo laiką.

Aš tiesiog neįsivaizdavau, kaip tokį raštą galėjo parašyti Ąžuolis. Kazimieraitis ten buvo vertinamas ne kaip

vadas, siekiantis išspręsti partizanų centralizacijos klausimą, bet kaip tos rūšies dezorganizatorius ir savivaliautojas. Rašto pabaigoje trumpai ir aiškiai pasakyta, kad Ąžuolis Kazimieraičio potvarkius laiko negaliojančiais, nes jie kelia netvarką organizacijoje. Jis siūlė Kazimieraičiui A. apygardos ribose tvarkytis kaip tinkamam, bet į jo reikalus daugiau nesikišti. Jokių smulkesnių paaiškinimų ar asmeniško laiško nebuvo.

Pirmučiausia mane nustebino tai, kad rašte nė vienu žodžiu neužsiminta apie Daktarą. Ar tik ne čia šuo pakastas? . .

Rašte tik vienu sakiniu buvo paminėti Kazimieraičio paruošti mobilizaciniai nurodymai. Tas sakinys toks: „Jūsų paruoštieji mobilizaciniai nurodymai praktiškai neįgyvendinami".

Daug vėliau iš Žaibo sužinojau, kad tokį pat nemalonų Ąžuolio raštą gavęs ir jis. Žaibas buvo įsitikinęs, kad čia kažkoks nesusipratimas. Gauto rašto jis niekam nerodė, o vėliau jį visiškai sunaikino, nes paaiškėjo nesusipratimo priežastis.

Ąžuolio raštą vėl padėjau ties Kazimieraičiu ir laukiau, kol jis pats pradės kalbą. Po kiek laiko Kazimieraitis pakėlė galvą ir pasakė: matyt, taip jau reikia, o mums tenka žiūrėti tik savo kiemo…

Dabar aš išdėsčiau savo nuomonę dėl rašto. Paaiškėjo, kad ir Kazimieraitis stebisi, kodėl Ąžuolis net neužsimena apie Daktarą — juk ir tas vienas sakinys buvo įrodymas, kad Daktaras Ąžuoliui yra įteikęs pirmąjį mobilizacinių nurodymų projektą. Pasiūliau Kazimieraičiui dar kartą nueiti pas merginą ir pasiteirauti, ar jai nebuvo nurodyta perduoti nuo Ąžuolio ką nors žodžiu. Kazimieraitis mano pasiūlymui pritarė. Iš siųstosios merginos sužinojome, kad, nors ji asmeniškai nebuvo susitikusi su pačiu Ąžuoliu, bet jis per savo ryšininką buvo įsakęs pranešti man, kad Daktaras siuntą jau seniai jam perdavęs. Susitikti su Ąžuoliu Daktaras nepageidavęs. Siuntą jis paliko pas Ąžuolio ryšininką, paliko ir dar vieną paketėlį, kurį prašė per kokį nors žmogų pasiųsti Kaunan nurodytu adresu. Ąžuolio ryšininkas parūpino Daktarui pastotę, ir šis kažkur skubiai išvažiavo.

Dabar mums paaiškėjo, kad Daktaras duotos užduoties neįvykdė ir tik sukomplikavo padėtį. Buvo aišku, kad Kazimieraičio padaryti potvarkiai Ąžuolį užklupo nelauktai, tad kaip tik čia galėjo glūdėti įvykusio nesusipratimo esmė.

SVEČIUOSE PAS ŠTURMĄ

Kazimieraitis prisiminė, kad jo dienoraštyje buvo pažymėta data, kada turėjo įvykti jo susitikimas su Siaubu (Grušausku), tuo metu jau ėjusiu Kar. Juozapavičiaus grupės vado pareigas Dzūkų rinktinėje. Perspėti, kad Siaubas į susirinkimą nevyktų, jau nebuvo laiko. Raminomės tik tuo, kad dienoraštyje nebuvo aiškiai nurodyta, kur numatytas tas susitikimas. Priešas galėjo suuosti tik rajoną palei Nemuną, nes ten panašūs susitikimai vykdavo ir anksčiau.

Nusprendėme susitikiman vykti ir mes. Tuo metu sniego buvo daug, oras gana šaltas, naktis šviesi, nes mėnulis buvo prašokęs priešpilnį. Pakeliui sumanėme užsukti į Trasninko kaimą ir iš ten miškais pavažiuoti rogėmis, nes Kazimieraitis buvo nelabai stiprus, su juo einant tekdavo dažnai ilsėtis.

Vis neišėjo iš galvos tas Kazimieraičio dienoraštis. Neabejojau, kad šio žygio metu reikia būti itin atsargiems. Dėl šios priežasties Kazimieraitį palikau kokius 300 metrų nepriėjus Trasninko kaimo trobesių — prie keliuko atskirai riogsojusioje pirtyje.

Abu buvome apsivilkę baltais chalatais. Aš atsargiai prislinkau prie pirmų kaimo pastatų. Buvo dar ne vėlu. Kaime visur degė šviesos, lojo keli šunys. Eiti pas patį pirmą gyventoją negalėjau, nes jo nepažinojau. Paėjėjau gatvele keliolika metrų, po to pasukau į vieną kiemą ir pradariau žmonių, pas kuriuos jau kartą esu buvęs, gyvenamojo namo duris. Iš pradžių atrodė, kad šeimos nariai į mane nekreipia jokio dėmesio, bet, kai pagarbinau Kristų ir lempos šviesa apšvietė mano veidą, šeimininkė mane pažino ir nepaprastai persigandusi puolė artyn — pasirodo, kaime daugybė rusų. ..

Dabar apie roges nebuvo kaip kalbėtis. Išnėriau iš trobos ir patvoriu patvoriu pasitraukiau už pirmo negyvenamo pastato. Gatvele jau nėjau. Ir toliau traukiausi greit peršokdamas iš vieno pastato šešėlio į kitą. Padariau nedidelę užuolanką ir pasiekiau pirtį, kurios šešėlyje radau laukiantį Kazimieraitį. Iš to, kad taip greit ir užuolanka grįžau, jis suprato, jog kažkas negerai. . .

Apibūdinau padėtį kaime. Reikėjo apsispręsti, kaip daryti toliau: ar vykti į susitikimą, ar grįžti atgal. Visa naktis dar buvo prieš akis, todėl nusprendėme keliauti toliau. Atsargiai nuslinkome stora sniego danga apklota pieva, vargais negalais užsikabarojome ant stataus Trasninko kalno toje miško vietoje, kur seniau ėjo demarkacinė linija. Ši linija visuomet buvo geras orientyras. Paėjėjome ja geroką galą. Vėliau pasukome kiek į dešinę, perėjome plentą ir, orientuodamiesi pagal kompasą, žygiavome mišku Uciechos dvaro kryptimi.

Mėnulio apšviestas miškas atrodė labai gražiai. Vienoje nedidelėje miško aikštelėje pastebėjome šviežius guolius išraižytame sniege — matyt, čia neseniai vyko vilkų grumtynės.

Spėjome, kad ne per toli ir miško pakraštys. Skubėjome kiek įmanydami, nes nežinojome, kokia padėtis bus panemunėje. Norėjome laimėti kuo daugiau laiko tam atvejui, jeigu, pastebėjus rusus, tektų trauktis.

Staiga visiškai arti miško linijos pastebėjome dar nebaigusią blėsti laužavietę. Priėjome ir apžiūrėjome vietovę. Aplink laužavietę sniegas buvo plačiai ištryptas, supratome, kad žmonės, kurie čia dar neseniai buvo, visą dieną praleido miške. Gerai apžiūrėję sniege paliktus pėdsakus, priėjome išvadą, kad stovyklauta greičiausiai partizanų, nes rusiškų batų atspaudų neradome. Stovyklavusiųjų nueita Uciechos dvaro link. Tomis pačiomis pėdomis nužygiavome ir mes.

Reikėjo atsargumo ir dabar. Kazimieraitį palikau pamiškėje, o pats ėmiau slinkti prie trobesių. Stengiausi laikytis sodo šešėlyje. Dažnai sustodavau ir gerai įsiklausydavau. Prislinkau arti gyvenamojo namo ir išgirdau nuo kiemo pusės vaikščiojant sargybinį. Šiek tiek palūkuriavęs, išgirdau kambaryje užvedant partizanišką dai-

ną. Dabar jau keliuku įsukau kieman ir buvau atpažintas sargyboje stovėjusio Merkinės bataliono partizano Bevardžio. Jis man pranešė, kad dieną jie praleido miške drauge su Siaubu ir jo vyrais, o dabar laukia atvykstant Kazimieraičio.

Grįžau pamiškėn atsivesti Kazimieraičio, o Bevardis tuo tarpu pranešė viduje esantiesiems apie mūsų atvykimą. Netrukus visi šnekučiavomės šiltame, mėnulio nušviestame kambaryje.

Kar. Juozapavičiaus grupės vadą Siaubą pamačiau pirmą kartą. Jis man paliko gilų įspūdį — ypač dėl išvaizdos. Siaubas man atrodė lyg atgijęs didžiojo Lietuvos kunigaikščio Kęstučio portretas. Čia taip pat susipažinau su garsiuoju Naikintuvu, Jokeriu ir būrio vadu Skiedra. Susitikiman buvo atvykę ir senų pažįstamų: Vyturys, Savukas ir kt.

Aptarėme įvairius tarnybinius reikalus. Siaubui buvo paaiškinta bendra partizanų taktika, kurios manoma laikytis bolševikinių rinkimų metu.

Iš susitikimo išvykome tik prieš auštant. Iš Bevardžio sužinojau, kad Kazimieraičio vadavietėje gyvenęs partizanas Žilvitis tikrai paspruko nuo rusų ir šiuo metu gydosi žaizdas pas Bevardžio brolį Šturmą. Mudu su Kazimieraičiu panorome Žilvitį aplankyti. Bevardis žinojo Šturmo bunkerį, ir mes miškais pirmučiausia nužygiavome pas Šturmo globėją Rodukos kaime. Šis žmogus vėliau taip pat įstojo į partizanų gretas Desanto slapyvardžiu. Pas Desantą su Bevardžiu išsiskyrėme. Jis išvyko pas savo partizanus, o mes, Desanto vedami, nuėjome pas Šturmą.

Pakeliui Desantas papasakojo, kaip jis aptiko Šturmo bunkerį. Desantas žiemą mėgdavo kilpomis gaudyti kiškius, todėl dažnai slankiodavo po miškus. Kartą, taip vaikštinėdamas, jis pastebėjo iš žemės rūkstant dūmus ir suprato, kad toje vietoje turi būti partizanų bunkeris. Tą kartą Desantas prie bunkerio nesiartino, bet vieną naktį, kai pas jį užėjo Šturmas su Žilvičiu, papasakojo jiems, ką matęs. Tada Šturmas su Žilvičiu išėjo laukan ir ilgai tarpusavyje tarėsi, o po to grįžo į trobą ir prisipažino, kad Desanto aptiktas bunkeris priklauso kaip tik jiems. Ta

pačia proga jie paprašė, kad Desantas juos bunkeryje globotų, maskuotų pėdsakus ir pranešinėtų padėtį apylinkėje. Taip Desantas ir tapo dar artimesniu partizanų globėju.

Kai mes visi trys buvome jau netoli bunkerio. Šturmas su Žilvičiu išgirdo žingsnius ir su ginklais šoko Viršun. Mat į bunkerį buvo likęs pėdsakas, virš jo buvo pjautos ir kapotos malkos geležinei krosnelei. Dabar jie pamanė, kad rusai ar taip kas nors jų paliktais pėdsakais artinasi prie bunkerio.

Šturmas su Žilvičiu ir jų globėjas paprastai prie bunkerio eidavo prie batų prisirišę specialų įtaisą, paliekantį pėdsaką, panašų į kiškio pėdeles. Vėliau panašus maskavimasis buvo plačiai naudojamas daugelio partizanų, kurie, esant sniego dangai, gyvendavo miškuose. Tokius įtaisus mačiau naudojant ir Tauro apygardos štabo pareigūnus 1948/1949 metų žiemą.

Šturmas ir Žilvitis labai nustebo pamatę mus. Pasibučiavome, nes labai nudžiugome susitikę Žilvitį — jis buvo vienintelis ištrūkęs iš priešo, kai šis apgulė mišką, ieškodamas Kazimieraičio vadavietės.

Desantas grįžo namo, o mes sulipome į bunkerį. Kazimieraitis paprašė Žilvitį papasakoti viską, ką žino apie vadavietės puolimą. Buvo štai kaip. Žilvitis su Karklu, kaip paprastai, tik su trumpaisiais ginklais išsiruošė į Rudnios kaimą. Jau buvo nuėję kokią pusę kilometro nuo bunkerio, kai priešais pamatė rusus. Tie pradėjo šaudyti ir vytis bėgančiuosius. Karklas metėsi miško gilumon, kur ir buvo paimtas gyvas. Žilvičiui sužeidė ranką, vieno piršto dalis buvo visiškai nukirsta. Jis šoko paupin, perbėgo į kitą upelio krantą ir leidosi Rudnios, o vėliau Šunupio kaimo link. Tik vėliau jis apsižiūrėjo, kad dar viena kulka buvo perėjusi per pistoleto dėklą, o net kelios kliudžiusios drabužius. Žilvičiui pavyko susitikti su Šturmu, kuris jį priglaudė žieminiame bunkeryje ir gydė. Dabar Žilvitis jautėsi visiškai gerai ir šypsojosi ta pačia jam būdinga šypsena.

Valgyti Šturmas su Žilvičiu gaminosi patys. Maisto atsargų jie turėjo bunkeryje. Dabar jų šeima laikinai padidėjo dar dviem asmenimis. Šturmo ir Žilvičio prašomi,

sutikome dar kiek pasisvečiuoti pas juos, praleisti čia balsavimų metą.

Gegutis per Bevardį sužinojo, kad aš su Kazimieraičiu esu pas Šturmą. Jis atgabeno čia mūsų išleistą „Laisvės varpo" eilinį numerį, kuriam Aušra nebuvo atspaudęs pavadinimo. Iki tol „Laisvės varpo" klišę uždėdavo Aušra, įkurdintas net už Lavyso ežero esančiuose miškuose, jį globojo partizanas Genys. Vyrai visus laikraštėlio egzempliorius turėdavo nešti Aušrai apie 30 km. Šis klišės uždėjimo paslaptį saugodavo net nuo partizanų. Nusprendžiau pats pagaminti „Laisvės varpo" klišę. Išpjausčiau pavadinimą medžio gabale. Bet spausdinti nelabai sekėsi, nes dar neturėjau praktikos. Vėliau pasidariau specialią pagalvėlę, pritaikiau tušo kiekį. Netrukus „Laisvės varpo" numeris buvo užbaigtas ir išsiuntinėtas.

ATSIRANDA DAKTARAS

Krito retos snaigės. Mūsų pėdos, kurias buvome palikę eidami į bunkerį, pasidarė neryškios. Miškas ošė kaip prieš atlydį. Aš, išlindęs laukan, gėrėjausi žiemos grožiu. Kaip tik tuo metu pastebėjau, kad du ginkluoti asmenys su baltais chalatais eina link bunkerio. Jie garsiai kalbėjosi. Iš balsų pažinau Bevardį ir Daktarą. Informavau bunkeryje esančiuosius.

Daktaro jau seniai laukėme, tačiau jo pasirodymas šioje vietoje buvo netikėtas. Reikia pasakyti, kad dabar jis atrodė šauniai — kelionės metu buvo įsitaisęs gerą unitormą, apsiginklavęs „šturmoviku". Pasisveikinau su atvykusiaisiais ir ėmėme dalytis įspūdžiais. Iš bunkerio išlipo Kazimieraitis, Šturmas ir Žilvitis. Netrukus Kazimieraitis pasikvietė Daktarą tarnybiniam pokalbiui, o mes sulipome bunkerin. Bevardis papasakojo, kad Daktaras atvykęs su keliais Šarūno rinktinės vyrais, kurie šiuo metu laukia prie Nemuno. Iš to supratau, kad Daktaras arba planuoja tuoj pat vėl išvykti, arba Šarūno rinktinės vyrai laukia kokio nors atsakymo iš Kazimieraičio.

Maždaug po valandos Kazimieraitis grįžo bunkerin ir pasakė, kad Daktaras nori su manimi pasikalbėti. Tada

aš išlipau viršun. Su Daktaru vaikščiojome jo ir Kazimieraičio išmintu taku pirmyn ir atgal. Daktaras trumpai apibūdino visą savo kelionę. Smulkiau viską papasakoti žadėjo kada nors vėliau. Supratau, kad ta tema jam labai nemaloni. Daktaras pasakė nenorįs pasilikti A. apygardos štabe, jam esą geriau patinka judėti, vadovauti kokiam nors daliniui. Kelionės metu jis sužinojęs, kad Šarūno rinktinės vadas Gediminas nepalaiko ryšių su savo vyrais ir netgi kažkur išvykęs. Daktaras kaip tik ir norėtų, kad Kazimieraitis jį paskirtų Šarūno rinktinės vadu. Žinodamas, kad tuo klausimu Kazimieraitis tarsis su manimi, Daktaras dabar tiesiog atvirai prašė, kad aš paremčiau jo kandidatūrą. Jis žadėjo, jei taptų Šarūno rinktinės vadu, surasti tinkamą vietą A. apygardos štabui įkurdinti Tuomet ir man darbo našta palengvėsianti.

Daktaras prisipažino, kad buvo nuvykęs net į Miroslavo apylinkes ir ten nemažai laiko praleido asmeniškais reikalais. Jis taip pat pasakė, kad Šarūno rinktinės ribose būtų galima susitikti su Tauro apygardos vadu.

Aš pasakiau Daktarui, kad man vis tiek, kur jis dirbs, pažadėjau jį užtarti. Po to Daktaras nuėjo į bunkerį, o pasikalbėti su manimi išėjo Kazimieraitis. Jis buvo susijaudinęs dėl to, kad Daktaras jam tiesiog į akis melavo. Daktaras sakėsi atlikęs pavestus uždavinius, nes manė, kad mes su Kazimieraičiu nieko nežinome. Jis Kazimieraičiui teigė, kad buvo susitikęs su Ąžuoliu ir jam perdavęs paketą, sakėsi pats nuvykęs Kaunan, tik neradęs asmens, kurio turėjo pasiteirauti apie Prapuolenį ir Hektorą. Daktaras taip pat tvirtino pats perdavęs maisto siuntinuką, kurį buvome įdavę vargstančiai gausiai Kazimieraičio šeimai.

Kazimieraitis šį akiplėšišką melą išklausė labai ramiai, net nedavė daktarui suprasti, kad jau žino visą tiesą. Kazimieraitis tik pasakė ateityje niekuomet daugiau neprašysiąs atlikti asmeniškų reikalų, nes paskui vien dėl to jis negalįs pareikšti rimtos pastabos dėl tarnybinių užduočių neatlikimo. Kazimieraitis pasakė atleisiąs Daktarą iš A. apygardos štabo ir laikinai paskirsiąs eiti Šarūno rinktinės vado pareigas. Daktarui bus pavesta atstatyti pašlijusius ryšius tarp dalinių, surengti susitikimą

su Tauro apygardos vadu ir ta pačia proga pasižvalgyti vietos A. apygardos štabui Šarūno rinktinės ribose.

Netrukus Kazimieraitis parašė įsakymą, kuriuo Daktaras buvo paskirtas laikinai eiti Šarūno rinktinės vado pareigas. Pavakare Daktaras su Bevardžiu išvyko.

Dabar tapo visiškai aišku, kad nesusipratimas tarp Kazimieraičio ir Ąžuolio kilo dėl Daktaro kaltės. Tačiau viską išsiaiškinti įmanoma tik asmeniškai susitikus. Toks susitikimas buvo numatytas 1946 metų pavasarį.

BALSAVIMAI

Jau artėjo ir bolševikinių balsavimų diena. Bendra gyventojų nuotaika buvo visai aiški: balsuoti niekas neketino eiti. Taip pat buvo aišku, kad NKVD įgulos stengsis balsavimų dieną laikytis prie rinkimų būstinių. Partizanai organizavo balsavimų boikotą. Partizaninė spauda ir gausybė antirinkiminių atsišaukimų taip pat darė savo.

Aš rinkau duomenis apie balsavimų rezultatus ir priešo įgulas, tuo laikotarpiu apsistojusias rinkiminėse apylinkėse. Surašiau daug atvejų, kai okupantai per bolševikinius rinkimus naudojo smurtą ir terorą. Jeigu ši mano surinkta ir į Vakarus išsiųsta medžiaga pasiekė adresatą ar bent išliks nepražuvusi mano archyvuose, ji bus faktų apie tuos rinkimus šaltinis. Be to, ir gyventojai niekuomet nepamirš, ką jie patyrė bolševikinių rinkimų metu, ir visa tai bus galima aprašyti iš naujo. Žinoma, to, ką tuomet jautė partizanai, kaip jie organizavo žygius prie balsavimų būstinių apsistojusiems enkavedistams naikinti, jau neįmanoma detaliai išdėstyti, nes visi tie kovotojai žuvę nepaprastai sunkioje ir ilgai trukusioje laisvės kovoje.

Balsavimų išvakarėse su vyrais susitikau Šunupio kaime. Kazimieraitis liko bunkeryje. Mūsų grupelėje buvo Bevardis, Gegutis, Strazdas, Šturmas ir dar keli partizanai, kilę iš Norulių kaimo.

Jau kelinta diena oras buvo netikėtai šiltas. Lietus naikinte naikino sniegą. Balsavimų išvakarėse pėdų žymių jau nelikdavo. Miškais patraukėme plento link. Ties Ucie-

chos kaimu išėjome į plentą. Keli vyrai nuskubėjo į kaimą ir iš ten atsinešė pjūklus bei kirvius. Į talką atėjo ir keli kaimo gyventojai.

Pradėjome pjauti telefono stulpus ir kapoti laidus Merkinės pusėn. Darbas vyko sparčiai ir sėkmingai, tik Gegutis skaudžiai susižeidė rankos plaštaką. Toje vietoje, kur nuo plento prasideda kelias į Trasninko kaimą, po žeme aptikome telefono kabelį — Trasninke apsistojusių enkavedistų ryšiams su Merkine. Susikibę vyrai ėmė traukti kabelį. Jis kažkur nutrūko. Didžiulį ritinį kabelio vyrai pasiėmė su savimi. Telefono stulpus nupjovėme net už Norulių kaimo. Pagaliau tas darbas buvo baigtas. Tuomet nukakome prie Merkinės ir ją apšaudėme. Šia proga išbandėme, kaip veikia du mūsų kulkosvaidžiai. Iš miestelio niekas neatsiliepė, tik ilgai buvo leidžiamos raketos.

Paryčiui išsiskirstėme. Buvo numatyta dieną prie pat Trasninko kaimo susprogdinti vieną aviacinę bombą. Tie patys vyrai turėjo apšaudyti ir rinkimų būstinę. Gyventojai buvo pažadėję dieną nutraukti telefono liniją.

Panašiai partizanai bei gyventojai veikė ir kitur.

Būstinės aplinką sudrumstė bombos sprogimas ir šūviai. Dėl šios priežasties balsavimų komisija ir enkavedistų įgula net kelis kartus blaškėsi iš vienos Merkio pusės į kitą.

Balsavimų dieną plentuose siuvo tanketės, švaistėsi enkavedistų rezervai, bet ir tuo rinkėjų nuotaikos nepakėlė. Balsavimai visiškai sužlugo. Žinoma, bolševikai surado išeitį. Tiksliau pasakius, ta išeitis jau iš anksto buvo numatyta: balsavimų rezultatus nulėmė aktyvas, pabalsavęs už visus gyventojus.

Bolševikinių rinkimų klasta visiems lietuviams tokia aiški, kad tikrai neverta apie tai plačiau pasakoti.

ILGOS PAVOJAUS VALANDOS

Netrukus po bolševikinių rinkimų paržygiavome su Kazimieraičiu į savo vadavietę. Gyvendami pas Šturmą, turėjome galimybę kvėpuoti tyru oru, taigi išvėdinome plaučius. Dabar vėl susikraustėme į savo „povandeninį lai-

vą". Čia radome kone potvynį. Vanduo, atsiradęs tirpstant sniegui, persisunkė per žemes, kuriomis buvo apipiltos bunkerio lubos. Vos ne visur smarkiai varvėjo. Dokumentai, patalynė ir visa kita peršlapo. Popieriai, kuriais buvo iškaltos bunkerio sienos ir lubos, atplyšę kabojo įvairaus dydžio lopais. Tvyrojo bjaurus drėgmės ir pelėsių tvaikas. Iš pradžių net lempa nedegė.

Puolėme tvarkytis. Patalynę padavėme šeimininkams džiovinti. Toje vietoje, kur buvo gultai, prie lubų prisegėme palapinę. Taip išvengėme vandens lašų papsėjimo ant patalynės ir galvų. Po palapine per ilgesnį laiką susirinkdavo nemažas kiekis vandens, tuomet mes atsargiai suvarydavome vandenį prie palapinės krašto ir tada tiesiog šliūkštelėdavom jį ant grindų.

Gegutis su Strazdu išvyko nakties žygin. Bunkeryje likom tik mudu su Kazimieraičiu. Drėgmė taip erzino plaučius, kad ir darbas buvo nemielas. Tą kartą anksčiau atsigulėme. Naktį Kazimieraitis vienas ėmėsi minėtos vandens išpylimo procedūros. Tačiau vanduo atlupo palapinės kraštą ir, užuot nubėgęs žemėn, užkliokė tiesiai ant mano galvos ir patalynės. Pašokau kaip įgeltas, bet tuoj supratau, kas atsitiko. Uždegėm šviesą, susitvarkėm ir po to vėl sumigom.

Kitą dieną jau pašalo. Vanduo liovėsi sunkęsis pro lubas. Bunkeris pradžiūvo, net ir nuotaika pagerėjo.

Strazdas su Gegučiu jau buvo grįžę iš žygio. Bunkeryje trūko deguonies. Lempa degė prastai. Kaip tik tuo metu išgirdome sutartą stuksenimą į tvarto sieną — tai reiškė, kad artinasi pavojus. Kiekvieno iš mūsų veidą apniaukė tylus nerimas. Apsižiūrėjome ginklus, pasidėjome juos arčiau savęs. Strazdas su Gegučiu išsitiesė ant gultų, o aš su Kazimieraičiu likau sėdėti prie stalo. Lemputę įtraukėme, kad kuo ilgiau užtektų deguonies.

Galėjo būti dešimta valanda ryto. Tada aiškiai išgirdome kelių žmonių žingsnius per mūsų bunkerio viršų. Žingsniai greit nutilo, bet netrukus vėl net keletą kartų girdėjome einant per bunkerį nuo miško pusės. Supratome, kad pas mūsų šeimininkus prigarmėjo daug rusų. Vieta vaikščioti per bunkerį buvo nepatogi — už tvarto, prie pat Merkio upės kranto.

Po kiek laiko išgirdome baladojantis aplink tvartą, per bunkerį kažkas ėjo ir nuo trobos pusės. Buvo aišku, kad ūkyje daroma smulki krata.

Gegutis su Strazdu tylutėliai tysojo ant gultų, tartum snaudė. Jie, aišku, nemiegojo, bet tokiais momentais žmogų iš tikrųjų apima savotiškas snaudulys. Kazimieraitis tebesėdėjo prie stalo ir, kažką mąstydamas, pirštais tyliai barbeno į stalą.

Iš pradžių aš sėdėjau nieko neveikdamas. Paskui kilo mintis smulkiai aprašyti tai, ką jausiu šio mirtino pavojaus metu.

Krata truko tris valandas. Lempa jau vos spingsėjo, bet aš vis rašiau. Prirašiau pilną skaičiavimo sąsiuvinį. Rašydamas dažnai žvilgčiojau į laikrodžio rodykles, bet jos, sakytum, stovėjo vietoje. Sąsiuvinyje sužymėjau minutes, kurių metu išgirsdavau ką ypatingesnio.

Aiškiai girdėjau, kad apie tvartą badoma žemė, o tvarte kasinėjama. Trys valandos, rodos, neilgas laiko tarpas, bet šį kartą jos mums nepaprastai prailgo. ..

Dievo buvo skirta ir šį kartą likti gyviems, nors krata buvo labai kruopšti.

Po kiek laiko išgirdome tris šūvius kieme. Pamažu viskas nurimo. Mes dar ilgai sėdėjome nežinioje. Stebėjomės, kodėl nėra ženklo, kad pavojus praėjo. Pagaliau išgirdome krapštantis prie angos. Šeimininko sūnus atidarė bunkerį ir papasakojo, kas vyko.

Paaiškėjo, kad ūkyje kratą darė apie šešiasdešimt rusų. Tigras vos suskubo duoti mums sutartinį ženklą, nes rusai pasirodė labai staigiai. Rusų vyresnieji išnėrė iš miško su pistoletais rankose.

Vėliau sužinojome, kad partizanai, iš anksto susitarę su pastotininkais, paėmė nemažą kiekį kooperatyvan vežamo cukraus. Dėl tos priežasties rusų siautėjimas buvo toks stiprus. Iššovę tris kartus, rusai pasitraukė Trasninko kaimo link. Kodėl šeimininkų ūkyje buvo daroma tokia ilga ir itin smulki krata, taip ir liko neaišku.

Įspūdžiai, kuriuos surašiau kratos metu, užkasti archyve šiluose drauge su kitais dokumentais. Tą archyvą žinojo keli partizanų vadai ir vienas civilis. Tie partizanai dabar jau žuvę. Maždaug po metų turėjau progą vėl per-

skaityti tai, ką buvau surašęs. Tada aš gyvenau bunkeryje, per kelis kilometrus nuo aprašytosios vietovės. Kartu buvo mano žmona ir partizanas Ramunėlis. Aprašytasis įvykis stipriai paveikė su manim buvusiuosius. Ramunėlis iškišo galvą pro bunkerio angą pasiklausyti. Buvo pats vidurnaktis. Pušynas smarkiai ošė, o miške tokia tamsa, kad nors pirštu į akį durk. ..

PARTIZANŲ JUDĖJIMAS ŽIEMOS SĄLYGOMIS

1945/1946 metų žiema menkai tesuvaržė partizanų judėjimą ir veiksmus. Visame Dzūkijos krašte partizanų buvo labai daug, dažniausiai jie gyveno be jokių bunkerių. Dienodavo kaimuose po penkiolika—keturiasdešimt vyrų. Tie dalinėliai palaikė glaudų ryšį vienas su kitu.

Merkio rinktinės partizanai, išskyrus Druskininkų batalioną, taip pat gyveno mažomis grupelėmis be jokių slėptuvių. Druskininkų bataliono partizanai buvo įsikūrę šiluose įrengtuose bunkeriuose. Visiškai atsiskyrę ir pasislėpę buvo tik Tauras-Paberžis (Suraučius, kilęs iš Sventijansko kaimo — netoli nuo Pervalkos bažnytkaimio) ir Danielius. Toks visiškas pasyvumas, kad ir žiemos sąlygomis, buvo neleistinas. Kazimieraičio įsakymu Tauras ir Danielius buvo nuginkluoti, t. y. jiems buvo palikti tik trumpieji ginklai. Vėliau, kai jie vėl aktyviai įsijungė į partizaninę veiklą, atimtieji ginklai buvo grąžinti. Beje, man ir teko vykti aiškintis Tauro ir Danieliaus pasyvumo priežastis. Paaiškėjo, kad žiemą jie išbuvo slaptame bunkeryje maždaug 1,5 km nuo Randamonių kaimo. To kaimo gyventojai nujautė, kad Tauras su Danieliumi kur nors netoliese turi bunkerį — mat juodu kaime aukų pavidalu rinko maistą visam žiemos laikotarpiui. Tuo laiku tose apylinkėse niekas iš partizanų taip nesielgdavo. Su Tauru ir Danieliumi man pavyko susitikti Randamonių kaime tik sniegui nutirpus. Buvau ir pačiame bunkeryje, kurio niekas daugiau nežinojo.

Jų bunkerio durys buvo su nemažu įstiklintu langu. Dieną čia būdavo pakankamai šviesu, taigi abu vyrai rašinėdavo, skaitė knygas, kuriomis iš anksto apsirūpindavo.

Tauras mokėsi anglų kalbos. Bunkerio viduje buvo įtaisyta mažytė krosnelė, tinkama ir valgiui gaminti. Po gultais ir lentynose sukrautos būtiniausio maisto atsargos, kuras.

Tauras su Danieliumi man pasakė, kad apie Merkinės miestelio puolimą jie sužinoję tik vasario mėnesio pabaigoje, nes tik tuomet, netikėtai nutirpus sniegui, pirmą kartą išėję kaiman.

Abu vyrai visą žiemą gyveno be jokio ryšio su aplinka. Tiesa, kiekvieną šeštadienį, sutartą valandą, vienas Randamonių kaimo gyventojas paskambindavo geležin — tai buvo ženklas, kad bendra padėtis rami.

Šia proga norėčiau bent trumpai papasakoti apie partizaną Taurą. Tai buvo inteligentas, energingas, kūrybingas, mėgstantis visuomeninį darbą, buvęs aktyvus skautų organizacijos narys. Jam, kaip išsilavinusiam vyrui, Kazimieraitis buvo pavedęs nemaža užduočių. Tauras įsipareigojo viską atlikti, tačiau pažado netesėjo. Tik man pačiam asmeniškai susitikus su Tauru ir nuoširdžiai išsikalbėjus, paaiškėjo jo neveiklumo priežastis — Taurą ištiko skaudi nelaimė: rusai areštavo jo žmoną, atplėšė nuo kūdikio. Tauras dėl to nepaprastai krimtosi. Jis vos nenusižudė iš sielvarto. Ta šeimos tragedija ir buvo Tauro laikino neveiklumo priežastis. Vėliau Tauras nepaprastai energingai griebėsi organizacinio darbo. Visą savo energiją jis skyrė Lietuvos laisvinimo darbui — ir taip iki pat garbingos mirties kovos lauke.

Grįždamas prie partizanų veiksmų, noriu pabrėžti, kad jie ne kartą žūtbūtinai kovėsi su rusais ir istrebiteliais. Dažnai partizanai buvo puolami dienojimo metu, bet neretai ir patys užpuldavo priešą kaimuose ar net miesteliuose (pavyzdžiui, Leipalingyje, Merkinėje, Marcinkonyse, Miroslave, Ūdrijoje, Jiezne, Butrimonyse, Perlojoje). Didžiausių nuostolių priešui partizanai padarydavo surengę pasalas. Daugiausia kautynių su priešu turėjo Šarūno rinktinės Kar. Juozapavičiaus grupės vado Siaubo, Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko grupės vado Žaibo, Merkio rinktinės būrio vado Rugio ir Šarūno vadovaujami vyrai.

Žiemą nemaža gyventojų, tiek vyrų, tiek moterų, slapstėsi nuo okupanto ir tautos išgamų. Turgaus dienomis

ir sekmadieniais bažnytkaimiuose bei miesteliuose valdžia tikrindavo visų dokumentus — medžiojo įtrauktuosius į sąrašus. Visus, kurie neturėdavo dokumentų, areštuodavo. Ryšium su tuo pasiūlėme Kazimieraičiui duoti partizanams įsakymą surinkti iš visų gyventojų pasus. Taip tikėjomės palengvinti besislapstančiųjų dalią, o pačiam okupantui užduoti naujo darbo. Mūsų siūlymui Kazimieraitis pritarė. Atitinkamas įsakymas buvo duotas visiems A. apygardos partizanams. Bemaž vienu metu visur prasidėjo dokumentų rinkimo vajus. Surinktieji dokumentai buvo saugomi archyvuose. Priešas tiesiog siuto, kurį laiką net nereikalavo rodyti dokumentų, nes vis tiek atsakymas būdavo vienas: „Paėmė banditai". Neretai dokumentų priešui nerodydavo net ir tie gyventojai, kurių pasai dėl vienos ar kitos priežasties nebuvo surinkti. Man pačiam teko rinkti gyventojų pasus Dubeninko ir Mardasavo kaimuose. Žmonės juos atiduodavo tarsi nekenčiamus popierius. Partizanų surinktų dokumentų susidarė labai daug, nes ši akcija sėkmingai vyko ilgą laiką.

Priešas pradėjo išdavinėti naujus dokumentus. Po kiek laiko leidau partizanams išdalyti surinktuosius dokumentus gyventojams. Dalis paimtų dokumentų buvo perdirbta besislapstantiesiems. Nemaža gyventojų pasidarė naujus pasus pagal mūsų išduotus suklastotus metrikus. Retkarčiais pasitaikydavo ir taip, kad priešas aptikdavo partizanų paslėptus dokumentus. Ryliškių apylinkėje rusai paėmė gyvą vokiečių tautybės partizaną slapyvardžiu Liudvikas. Jis išdavė Svirnelį, kurio šulinyje buvo įleistas bidonas su dokumentais. Rusai Svirnelį ir jo sūnų suėmė, baisiai kankino. Neištvėrę kančių, jie prisiėmė iš tikrųjų neturėtus slapyvardžius — antai tėvas pasisakė esąs Rūta. Svirneliai pradėjo rusams pasakoti įvairius nebūtus dalykus. Jie vedžiojo rusus po Varėnos miestelio rūsius neva norėdami parodyti, kur yra mano, t. y. Vanago, bunkeris. Tolesnio Svirnelių likimo nežinau.

Partizanams dienoti pas ūkininkus buvo daug maloniau negu miške. Svarbiausia, kad troboje visuomet šilta, nereikia patiems gamintis maisto, galima garsiai kalbėtis, juoktis, dainuoti ir susitikti su žmonėmis. Kita vertus, būnant kaime, kasdien ir kasnakt galėjai tikėtis prie-

šo puolimo. Dėl šios priežasties miegoti tekdavo apsirengus, su diržais ir apavu.

Partizanų sargyba budėdavo ištisą parą. Dieną ji būdavo trobos viduje, o naktį — lauke. Sargybą tvarkydavo sargybos viršininkas arba tiesiog pats dalinio vadas.

Paprastai dar gerokai prieš temstant dalinio vadas, susikvietęs vyresniuosius, aptardavo ateinančios nakties žygius, kas ir kur turės vykti, kur kitą dieną numatoma įsikurti ir t. t. Pajudama tik sutemus. Atlikus paskirtus uždavinius, prieš švintant vėl visi rinkdavosi numatytoje dienojimo vietoje. Patikimi piliečiai būdavo iš anksto keliomis kryptimis informuojami, kur partizanai planuoja dienoti. Tie piliečiai nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro budėdavo ir stebėdavo apylinkę. Ką nors įtarę, skubiai pranešdavo partizanams.

KAZIMIERAIČIO KELIONE

Kaip jau esu minėjęs, Daktaras Kazimieraičio duotos užduoties neatliko. Taigi apie išvykusiuosius į užsienį nieko nežinojome. Kazimieraitis panoro pats nuvažiuoti Kaunan ir ten viską išsiaiškinti. Tam reikėjo dokumentų. Aš parūpinau asmens, gyvenančio Kudariškių kaime, netoli Varčios miško, dokumentus. Kazimieraitis Šunupio kaime nusifotografavo pasui ir pats persidirbo dokumentą. Norėdamas atrodyti kuo prasčiau, kurį laiką nesiskuto barzdos. Parūpinau jam burką ir lapinę kepurę. Kazimieraitis tapo sunkiai beatpažįstamas. Jis prieš pačias užgavėnes rogėmis nušliuožė Kaunan. Ten turėjo dar ir kitokių reikalų — nupirkti spaustuvinio tušo, lako matricoms klijuoti ir popieriaus. Numatė aplankyti ir savo šeimą.

Kelionė Kaunan sekėsi gerai, tačiau apie užsieniečius nieko nepavyko sužinoti. Buvo aiškinama, kad jokio pranešimo negaunama dėl to, kad sugedęs siųstuvas. Kazimieraitis nupirko ką planavęs, tada aplankė šeimą, kuri jį vos pažino. Kauno gatvėse Kazimieraitis sutiko ne vieną gerą pažįstamą, kurie nekreipė į jį jokio dėmesio — mat atrodęs kaip tikras kaimietis.

Kelionė atgal taip pat baigėsi laimingai. Tiesa, važiuo-

jant per Garliavą, Kazimieraitis sutiko Kauno pusėn traukiančius enkavedistus. Trys iš jų važiavo rogėse su šienu, o kiti du kėblino iš paskos. Pastarieji susistabdė Kazimieraitį, pareikalavo grįžti atgal, t. y. vežti juos Kaunan. Kazimieraitis puikiai mokėjo rusų kalbą. Jis atkakliai priešinosi enkavedistų reikalavimui, aiškinosi, kad yra siunčiamas labai svarbiais reikalais. Vargais negalais jam pavyko atsikratyti ruselių. Po šios kelionės Kazimieraitis tvirtai nusprendė niekur nevykti be trumpojo ginklo.

Užgavėnių vakarą leidau savo bunkeryje. Tikėjomės, kad ir Kazimieraitis spės parvažiuoti. Neparvažiavo. Į mūsų bunkerį susirinko bemaž visi, kas tik žinojo tą vietą: iš viso dvylika vyrų ir moterų. Kalbos, dainos ir juokas skambėjo visą vakarą. Tikėjomės, kad visi sulauksime laisvės, o tas bunkeris liks tik liūdnų ir linksmų valandų, kurias čia teko išgyventi, prisiminimas. Tačiau viskas pasisuko kitaip. ..

Gegutis ir Strazdas žuvę. Šeimininko sūnus gyvas pateko priešui į rankas, nuteistas dešimt metų kalėti. Jo šeima išvežta Sibiran. Tiesa, kai kuriems šeimos nariams pavyko pabėgti, o seną sergančią motiną rusai išmetė ir paliko gulėti girioje. Kitos šeimos nariai, kurie buvo su mumis tą užgavėnių vakarą, taip pat išvežti Sibiran, o sūnus — sėslusis partizanas — nuteistas dešimt metų kalėti.

Dar vienas to vakaro dalyvis — Trečiokas, tapęs partizanu, Trasninko kaime pateko į priešo rankas ir buvo nepaprastai žiauriai kankinamas kaimo jaunimo akivaizdoje.

Visi tie skaudūs įvykiai atsitiko per dvejus metus. Aš gyvenau jau kitur, o toji slėptuvė, taip ir liko neiššifruota. Man išsikėlus, bunkeriu ilgą laiką naudojosi tos šeimos sūnus Tigras ir kaimynystėje gyvenęs jo draugas partizanas Taugirdas. Kas žino, gal šiandien jau tik vienas ir esu gyvas iš visų paminėtųjų. . .

PAS PERLOJIEČIUS

Gavau pranešimą, kad Mergežerio kaime su manimi nori susitikti partizanas Linas. Nuvykau. Turėjau tarnybinių reikalų pas perlojiečius partizanus. Tam daliniui tuomet vadovavo Merkys-Vytas. Jis dar nebuvo visiškai išgijęs po sužeidimo kautynėse Perlojos bažnytkaimyje (1945 m. gruodžio mėn. 16 d.). Šios kautynės partizanų perlojiečių buvo aprašytos ir atspausdintos mano leistame laikraštėlyje „Mylėk Tėvynę". Dalis perlojiečių partizanų dalinio turėjo dalyvauti puolant Merkinės miestelį. Dėl partizano Paukščio kaltės — jis, vesdamas partizanus, gal net sąmoningai išklydo iš kelio — jie pavėlavo į kautynes. Perlojiečiams dėl to buvo gėda. Siekdami atstatyti savo kovinę garbę, jie naktį puolė Perlojà ir sunaikino ten buvusią istrebitelių įgulą. Tų kautynių metu du partizanai buvo sunkiai sužeisti: Merkys — į sėdimąją, o Planeta (kilęs iš Alovės vls. Poteronių k.) — į kojà.

Kitą naktį susitikau su Linu ir nuvykau į netoli Lavyso ežero įrengtą perlojiečių bunkerį. Jis buvo didelis, daugiausia vietos užėmė dvigubi gultai. Greta jų stovėjo geležinė krosnelė. Šiame bunkeryje gyveno apie dvylika vyrų. Nuolatinio virėjo pareigas ėjo perlojietis Marčinskas (slapyvardžio nebeatsimenu). Jis buvo senas, bet visus jam pavedamus ūkio darbus atlikdavo nepaprastai stropiai. Grįžęs iš žygio, kad ir labiausiai nuvargęs, pirmiausia pavalgydindavo vyrus, tik tada eidavo pats ilsėtis. Žarstydamas sąmojų, net ir sunkiomis valandomis jis praskaidrindavo nuotaiką. Partizanai jį mylėjo ir gerbė. Kartą aš su būreliu vyrų naktį ėjau link palapinių, prie kurių tebuvo likęs Marčinskas. Jis, išgirdęs traškant šakas, čiupo automatą, krito ant žemės ir suriko: „Kiek eina?" Čia ir vėl visiems buvo skanaus juoko. Marčinskas žuvo žygyje prie Lavyso ežero 1946 ar 1947 metų rudenį.

Kaip sakiau, perlojiečių bunkeryje gydėsi ir sunkiai sužeistas Planeta. Sprogstamoji kulka sutrupino jam užpentį. Žaizda atrodė baisiai. Tarpais Planeta iš jos peiliu traukdavo kaulo gabalėlius. Manėme, kad jis neišgyvens. Vis dėlto po metų pasveiko, dalyvavo žygiuose, tiesa, šlubčiojo. Planeta žuvo 1947 metų žiemą Pilvingių kaime.

Perlojiečių dalinio vadas Merkys gydėsi kiek atokiau esančiame bunkerėlyje. Su juo gyveno dar du partizanai: Genys ir Ūla. Abiejuose bunkeriuose buvo apsčiai cukraus, konfiskuoto iš valdžios tuo metu, kai jis buvo gabenamas pastotėmis. Partizanai kirto cukrų su sūriu, lašiniais ir kaip tik kas išmanydavo.

Surinkau ir patikrinau duomenis apie tuos perlojiečius partizanus, kurie pasižymėjo narsa kautynėse ar uoliai atlikdavo pavestus uždavinius. Jie ateityje turėjo būti pažymėti Narsumo arba Uolumo juostele. Partizanui Olai pareiškiau viešą papeikimą už girtavimą ir perkėliau **jį** į kitą dalinį, esantį miškuose netoli Lynežerio kaimo.

kitų partizanų. „Perlojos Respublikos" vardas pagarbiai tariamas ir dabar. Perlojiečiai partizanai jautėsi atsakingi vienas už kitą. Jei nusikalsta vienas — kalti visi. Šiame dalinyje, kurio dauguma buvo perlojiečiai (vėliau jis pavadintas DLK Vytauto grupe), visuomet viešpatavo griežta drausmė ir broliškas susiklausymas. Narsa ir pasišventimas čia nebuvo atsitiktinis reiškinys.

Pas perlojiečius praleidau keletą dienų. Kaip tik tuo metu čia netikėtai atvyko Jūrininkas. Jis grįžo iš kelionės, kurios užduotis buvo surasti Žaliąjį Velnią. Jūrininkas aplankė Žaibo vadovaujamus vyrus, su pačiu Žaibu buvo nusibeldę net į Žiežmarius, bet su Žaliuoju Velniu nei susitikti, nei susižinoti nepavyko.

Jūrininkas labai mėgdavo dainuoti. Jis turėjo gražų tenorą, buvo plačiai žinomas kaip partizaniškų dainų platintojas. Perlojiečiai taip pat mėgo dainuoti, kaip ir jų vadas Merkys. Atvykęs Jūrininkas tuoj surinko dainininkus ir išmokė juos naujų dainų net keturiais balsais. Turiu prisipažinti, kad partizaniška daina buvo ir mano neperskiriamas draugas. Su Jūrininku ir vėliau man teko drauge gyventi ir dalyvauti žygiuose, todėl mudviejų repertuare buvo ir linksmesnių, ir liūdnesnių dainų. Šioje srityje mano mokytojas buvo Jūrininkas, nes jis turėjo geresnę klausą. Bėda tik ta, kad abu buvome tenorai. Dėl šios priežasties Jūrininkui tekdavo virsti bosu.

Iš viešnagės pas perlojiečius į savo vadavietę grįžau su Jūrininku. Netrukus Kazimieraitis pavedė jam parsi-

gabenti į Leipalingio girią partizaną Aušrą su spaustuvės reikmenimis. Jūrininkui nelengva buvo sergantį Aušrą pervežti tokį atstumą. Ten Aušra buvo perduotas bataliono vado Ąžuolio žinion. Jūrininkas, sėkmingai atlikęs šį uždavinį, sugrįžo pas mus. Bet ir vėl neilgam. Netrukus Kazimieraitis, Jūrininkas ir aš išsiruošėme naujon kelionėn.

SVETIMTAUČIAI MŪSŲ SĄJŪDYJE

Mūsų sąjūdyje dalyvavo ir svetimtaučių. Tiesa, tokių buvo tik vienas kitas, tačiau jaučiu pareigą papasakoti ir apie juos.

Pirmiausia reikia paminėti vokiečius. Pietų Lietuvoje jų buvo apie dvidešimt. Kadais mano vadovautoje Merkio rinktinėje (vėliau prie jos prijungta Geležinio Vilko grupė iš Dzūkų rinktinės ir ji pervardyta partizano Kazimieraičio rinktine) buvo septyni vokiečiai. Kai įstojau į Nemunaičio apylinkių partizanų būrį, ten radau du vokiečius slapyvardžiais Karolis ir Kurtas. Kokiomis aplinkybėmis jie pateko į partizanų gretas, nežinau. Turiu pasakyti, kad jie abu buvo labai taurūs ir narsūs kovotojai, gerbiami vietos gyventojų. Karolis žuvo 1945 m. per antrą Varčios puolimą, o Kurtas tik 1947 m. žiemą — platindamas antirinkiminius atsišaukimus. Karolis buvo šiek tiek pramokęs lietuvių kalbos, o Kurtas jau visai gerai šnekėjo lietuviškai. Kurtas buvo labai gražus vyras, bet per vieną susidūrimą rusai jį sužeidė. Kulka taip sužalojo veidą ir liežuvį, kad Kurtas ne tik kalbėti, bet ir valgyti sunkiai tegalėjo. Iš susišaudymo vietos, rizikuodamas savo gyvybe, jį rogėmis išvežė vienas geraširdis gyventojas. Tai atsitiko Pilvingių kaimo apylinkėse. Grįžtant gyventoją sučiupo rusai, tačiau, kad ir labai kankinamas, jis neišdavė žmogaus, pas kurį nuvežė sužeistąjį.

Dar 1945 metų vasarą Kurtas su Karoliu sakėsi žiną dar vieną vargstantį, pagalbos besišaukiantį tautietį. Partizanai apsilankė toje vietoje ir tikrai rado baisiai apiplyšusį ir nusikamavusį vokietį. Pagailo mūsiškiams to žmogaus. Taip Liudvikas (toks slapyvardis jam buvo duotas) atsidūrė partizanų gretose. Tačiau jo elgesys nepatiko

nei mūsiškiams, nei Karoliui su Kurtu, nei gyventojams. Liudvikas ir vėl buvo paliktas kažkur apie Bugonių kaimą tūnoti ant krosnies. Rusai 1945/1946 metų **žiemą** jį aptiko ir suėmė gyvą. Vokietis išdavė priešui viską, ką tik žinojo, ir grandinėmis mušė gyventojus, kurie jam pačiam buvo padėję. Jis išdavė ir minėtus Svirnelius. Dėl šios priežasties vokiečių partizanų autoritetas krito. Kurtas tiesiog meldė nušauti jį, nes negalėjo pakelti gėdos dėl tautiečio. Tačiau Kurtu visi pasitikėjo ir dabar.

Tos pačios rinktinės DLK Vytauto grupėje buvo trys vokiečiai: Juozas, Algirdas ir dar vienas, kurio slapyvardžio nebeatsimenu. Jiems taip pat nebuvo ko prikišti. Juozas 1946 m. pavasarį labai narsiai kovėsi su rusais Bižų kaime. Jis visiškai netoli manęs krito peršautas, kulkosvaidis iškrito iš jo rankų, galva apsipylė krauju. Tuo metu, kai ėmiau kulkosvaidį, jis atrodė negyvas. Juozas liko kautynių lauke, nes rusų taip pat buvo palaikytas nukautu. Tačiau po kiek laiko jis atgavo sąmonę, sukaupė visas jėgas, iššliaužė iš kautynių lauko ir — nepaprastam partizanų nustebimui — grįžo bunkerin. Juozas vokiečių kariuomenėje buvo išsitarnavęs vyresniojo leitenanto laipsnį. Partizanas Linas Juozą išgydė. Po kiek laiko Juozas sumanė slapta pasitraukti iš partizanų gretų ir mėginti pasiekti Vokietiją. Jis pasiūlė prisidėti Algirdui ir tam trečiam vokiečiui. Algirdas pademonstravo ištikimybę partizanams. Jis pranešė vadui Juozo ketinimus. Merkys ir kiti vyrai tik sugėdino vokiečius dėl neatvirumo, tačiau jų nepasmerkė. Perlojiečiai leido jiems laisvai apsispręsti. Algirdas liko partizanų gretose, o Juozas ir tas kitas iškeliavo. Vyrai aprūpino išvykstančiuosius kompasais, davė kelis žemėlapius.

Algirdas dar ne kartą įrodė ištikimybę duotai priesaikai. O jo istorija štai tokia. Ūžiant karo audrai, gyventojai jį rado civiliškai apsirengusį miške netoli Mardasavo kaimo be sąmonės, sunkiai sužeista galva. Gyventojai jam suteikė pagalbą. Žmogus atgavo sąmonę, tada paaiškėjo, kad jis vokietis. 1945 metų pavasarį, gyventojams užtarus, jis buvo priimtas į partizanų gretas. Algirdas žuvo 1947 metais Mergežerio kaime drauge su partizanu Geniu — juos naktį apsupo rusai.

Ta pačia proga noriu papasakoti atsitikimą, kai miškuose tarp Perlojos ir Varėnos, netoli Barčių kaimo, penki vokiečiai belaisviai, rusų įsakymu dirbę miško paruošose, netikėtai užtiko perlojiečių bunkerį. Susidarė labai kebli padėtis. Kaip pasielgti? Vokiečiai prašėsi priimami į partizanų gretas, tačiau niekas negalėjo už juos garantuoti. Sunaikinti juos taip pat būtų buvę nežmoniška. Paleisti - vadinasi, rizikuoti daugelio partizanų gyvybėmis. Merkys paliko vokiečius sargybos priežiūroje bunkeryje pasiklausyti radijo, o pats sukvietė vyrus pasitarti. Po ilgų ginčų nutarta vokiečius paleisti, prieš tai juos įspėjus. Merkio žodžius į vokiečių kalbą vertė Algirdas. Vokiečiai prisižadėjo neišduoti. Vis dėlto Merkys saugumo sumetimais planavo palikti bunkerį.

Vokiečiai buvo paleisti, o vyrai apsiramino ir iš bunkerio neišsikėlė. Artinosi partizanų apdovanojimo šventė. Prie bunkerio turėjo atvykti daug svečių. Buvo labai daug darbo. Dėl visų tų priežasčių kraustymasis nusikeldavo vis tolesniam laikui. Laimei, vokiečiai tikrai neišdavė, ir dalinio vyrai tame pačiame bunkeryje laimingai sulaukė pavasario.

Šarūno rinktinėje girdėjau buvus vieną vokietį, tačiau ir jis po kiek laiko liko pavieniui slapstytis. Man nėra žinoma, kad kituose daliniuose būtų buvę vokiečių tautybės partizanų.

Taigi apibendrinant galima sakyti, kad Dainavos apygardos ribose į partizanų gretas vienas kitas vokietis pakliuvo tik pačioje antrosios bolševikinės okupacijos pradžioje. Juos partizanai priėmė dėl to, kad pagailėjo žmogaus gyvybės.

Žinau, kad Tauro apygardoje taip pat buvo trys vokiečiai. Vienas iš jų — chirurgas. Daktaro buvimas partizanų gretose buvo labai naudingas. Tačiau jis netrukus žuvo.

Kitas Tauro apygardos partizanas vokietis buvo lakūnas. Jis taip pat greit žuvo. Trečias vokiečių tautybės partizanas buvo rašytojas, partizanų gretose išsilaikęs net iki 1950-ųjų. Tauro apygardos vadas Faustas pasakojo, kad jis rašęs apie lietuvių pogrindžio kovą.

Galbūt ir kitose Lietuvos srityse buvo kitataučių par-

tizanų. Man tai nežinoma. Tvirtai galiu pasakyti tik viena: nei vokietis, nei koks nors kitas kitatautis nebuvo paskirtas vadovauti kitiems partizanams. Kitataučiai nebuvo niekinami, tačiau jiems buvo aiškiai duota suprasti: lietuvis atleidžia nuoskaudas net okupantui, jei jis kovoja prieš komunizmą ir sąžiningai atlieka eilinio kovotojo pareigas.

Tokiais pat sumetimais Dainavos apygardoje partizano Vanago grupėn buvo priimtas ir vienas rusas, karo metu vokiečių paimtas į nelaisvę. Karui pasibaigus, jis slapstėsi pas gyventojus. Komunizmo neapkentė iš tikrųjų. Rusas įrodė savo patikimumą, ir po to buvo priimtas į partizanus. 1945 m. birželio mėn. šis žmogus nepaprastai narsiai kovojo su Varčią užpuolusiais rusais. Jis buvo kulkosvaidininkas, bet neturėjo pistoleto. Kautynių įkarštyje išbaigė visus šovinius ir buvo gyvas paimtas enkavedistų. Kudariškių kaime pas vieną gyventoją rusai šį savo tautietį labai žiauriai kankino, tyčiojosi iš jo. Gyventojas visa tai matė ir girdėjo. Kankinamasis pasakęs: „Jūs mane beginklį kankinate ir tyčiojatės iš manęs, bet visų mano draugų neužmušite — jie jums atkeršys".

Partizano Kazimieraičio rinktinėje DLK Vytauto grupėje buvo ir nepriklausomos Lenkijos kariuomenės leitenantas, dabar pasivadinęs Juozo slapyvardžiu. Merkio dalinyje jis pasižymėjo kaip sumanus ir taktiškas eilinis kovotojas. Man paprašius, Juozas parengė detalų partizanų mokymo planą ir konspektus. Konspektai buvo parašyti lenkiškai, o vėliau vienas asmuo išvertė juos į lietuvių kalbą. Juozas paskui pramoko ir lietuviškai. Deja, 1947 metais jis žuvo.

Mintis papasakoti apie kitataučius mūsų sąjūdžio narius kilo ir dėl to, kad okupantai mėgdavo mus vadinti lietuvių vokiškaisiais nacionalistais. Taip jie mus vadino ne dėl to, kad mūsų gretose buvo keli vokiečiai, taip pat ne dėl to, kad Lietuvos partizanai kartais vilkėdavo vokišką švarką ar milinę. Taip jie mus vadindavo norėdami sukompromituoti krašte ir užsienyje — gal atsiras tokių, kurie patikės, kad mes kovojame už nacių reikalus, išduodame savo Tėvynę. Anksčiau jie mus vadino lietuvių vokiškaisiais nacionalistais, nes rusui nieko nebuvo baisiau už vokietį, o dabar mes vadinami keliaklupsčiau-

tojais prieš Vakarus ir Volstryto agentus, nes dabar komunistai jau šaukia, kad amerikiečiai yra pikčiausi **ne** tik jų, bet ir lietuvių tautos priešai.

PARTIZANŲ VADŲ SĄSKRYDIS

Kartą laikinai einantis Šarūno rinktinės vado pareigas Daktaras mums pranešė, kad į Šarūno rinktinę yra atvykęs Tauro apygardos vadas ir pageidauja susitikti su Kazimieraičiu.

Į susitikimą išsiruošėm Kazimieraitis, Jūrininkas ir aš. Mus lydėjo Gegutis ir Strazdas. Visi persikėlėme per Nemuną ir nuėjome į Gudelių kaimą, kur mus sutiko Daktaras su Siaubu ir dviem palydovais — Vyturiu ir Savuku. Naktį ėmė smarkiai snigti. Kilo vėjas ir baisi pūga. Dangus maišėsi su žeme. Gegutis su Strazdu grįžo atgal, o mes dvejomis rogėmis leidomės berods Ricielių kaimo link. Dėl blogo matomumo ir užpustyto kelio teko nemažai paklaidžioti. Susitikimo vietą pasiekėme tik prieš pat rytą. Arkliai buvo išvargę, o mes visai sustipę.

Ten radome tik dalį Siaubo vyrų. Kiti to dalinio vyrai su svečiais buvo už kelių kilometrų. Tuoj visiškai prašvito, mes buvome pavargę ir alkani. Nusprendėme likti toje pat vietoje, duoti atsikvėpti arkliams ir išsimiegoti.

Taip ir padarėme. Gerai numigome, o po to šeimininkai mus sočiai pavalgydino. Sutemus leidomės tolyn, ir su atvykusiais svečiais susitikome netoli Ricielių kaimo.

Į susitikimą su Kazimieraičiu buvo atvykę Tauro apygardos vadas Mykolas-Jonas, jo pavaduotojas Auksutis-Rytas, DLK Mindaugo grupės vadas Mindaugas, jo adjutantas Grambuolys-Kunigaikštis ir Antanaitis-Litas-Viltis.

Iš Grambuolio, o vėliau ir iš Vytauto rinktinės vado Vampyro-Granito sužinojau, kad Antanaitis anksčiau vadovavo partizanų daliniui Paliose, bet priešo masinio siautėjimo metu pasitraukė ir slapstėsi pavieniui. Jo pavardė Staniškis, nepriklausomybės metais tarnavo kariuomenėje (kapitonas). Iš pradžių aš jį palaikiau senuoju šei-

mininku, pas kurį vyko susitikimas, nes Antanaitis buvo su barzda ir apsirengęs kaip tikras senelis. Jis tuomet sėdėjo kiek atokiau nuo kitų ir rūkė. Prie jo priėjo vienas iš atvykusių partizanų ir tarė: „Na, gaspador, užfundyk parūkyt!" Sėdėjusysis išsitraukė iš kailinių kišenės didelę tabokinę, atkišo prašiusiajam ir ištarė „Suk!" Tokį aš pirmąsyk pamačiau Antanaitį, su kuriuo vėliau teko ilgokai gyventi ir dirbti drauge.

Susipažinau ir su Mykolu-Jonu, nepriklausomybės metais taip pat buvusiu kariškiu (majoru). Jis ir atsivedė atsitiktinai sutiktą Antanaitį susitikti su Kazimieraičiu.

Mindaugas buvo ats. vyr. leitenantas, o Grambuolį puikiai pažinojau iš gimnazijos laikų. Jis mokėsi žemesnėje klasėje, bet kurį laiką gyveno su manimi viename kambaryje. Tai Vytautas Vabalas, girininkas.

Tuo metu, kai jau buvo numatyta pradėti posėdį, gavome pranešimą, kad netoliese pasirodė rusai. Pasitraukėme į patogesnes pozicijas ir apsistojome mūriniame name. Siaubas su savo dalinio vyrais rūpinosi mūsų saugumu, pasiruošė galimoms kautynėms, o mes, Kazimieraičiui pirmininkaujant, pradėjome posėdžiauti. Posėdyje dalyvauti Kazimieraitis pakvietė Mykolą-Joną, Grambuolį, Antanaitį, Mindaugą, Daktarą ir mane. Sekretoriavo Daktaras.

Partizanų centralizacijos klausimas buvo vienas iš pagrindinių posėdžio darbotvarkės punktų. Kazimieraitis ir Mykolas-Jonas išsamiai paaiškino, kaip veikia A. apygardos ir Tauro apygardos partizanai ir jų vadovybe. Posėdžio dalyviai pageidavo sujungti abi apygardas. Posėdžiui pirmininkaujantis Kazimieraitis pasiūlė, kad abiem apygardoms vadovautų Mykolas-Jonas, o jis pats vyksiąs Vilniaus kraštan rūpintis partizanų centralizacijos reikalais. Mykolas-Jonas, priešingai,— vadovavimą siūlė Kazimieraičiui. Savo nuomonę rėmė tuo, kad Kazimieraitis esąs vyresnis laipsniu ir amžiumi, o jis, apygardoms susijungus, vyksiąs į Žemaitiją organizuoti dar platesnės apimties partizanų centralizacijos. Po to nuomones išsakė visi kiti posėdyje dalyvavusieji. Nekilo reikalo net balsuoti: A. apygardos ir Tauro apygardos vadu tapo Kazimieraitis, o jo pavaduotoju — Mykolas-Jonas. Taip

buvo centralizuota Pietų Lietuvos partizanų vadovybė, tik šį kartą neatsiklausta Dzūkų rinktinės vado Ąžuolio, su kuriuo Kazimieraitis turėjo tarnybinių nesusipratimų panašiu klausimu. Posėdyje dalyvavusieji tikėjosi, kad Ąžuolis paklus aukštesnei vadovybei; tuo atveju A. apygardos vado pareigoms numatytas Ąžuolis.

Iki to laiko A. apygardos štabo kertiniame štampe buvo žymima LP — Lietuvos partizanai, o Tauro apygardoje — LLK — Lietuvos laisvės kovotojai. Šio posėdžio metu nutarta tarnybinių raštų kertiniame štampe pažymėti PLP — Pietų Lietuvos partizanai. Nuspręsta, kad susijungusioms apygardoms vadovaus Pietų Lietuvos partizanų vadas su savo štabu.

Iškilo klausimas dėl štabo sudėties. Nutarta, kad PLP štabe dirbs Antanaitis. Daktaras buvo atleistas iš laikinai eitų Šarūno rinktinės vado pareigų ir paskirtas PLP štabo spaudos ir informacijos skyriaus viršininku. Šarūno rinktinės vadu paskirtas Mindaugas, o anksčiau buvęs jos vadas Gediminas-Rymantas pagal Kazimieraičio įsakymą turėjo atvykti dirbti PLP štabe. Mindaugui buvo pavesta perduoti Gediminui į rankas Kazimieraičio įsakymą.

PLP štabo vadavietę patogumo dėlei numatyta perkelti į Šarūno rinktinę. Parinkti vadavietei vietą ir ją įrengti Kazimieraitis pavedė Daktarui ir Jūrininkui. Aš apsiėmiau suorganizuoti PLP štabui atsarginę vadavietę Merkio rinktinės plote. Turiu pasakyti, kad Kazimieraitis, lyg ką bloga nujausdamas, labai nenorėjo keltis į Šarūno rinktinę. Jis manęs vis prašė, kad ruoščiau tą atsarginę vadavietę: manąs, jog jam gali tekti sugrįžti greičiau negu kitiems atrodo. . .

Posėdžio metu buvo smulkiai išnagrinėti partizanų veiksmų ir taktikos klausimai. Nuspręsta veikti sutartinai, stipriai smogti tautos išgamoms šnipams, rengti priešui pasalas ir t. t. Tiksliai nustatyti veiksmų datų buvo neįmanoma. Todėl sutarta itin aktyviai veikti kiekvieną mėnesį baigiantis mėnesienoms, o po to dingti.

Taip nutarta dėl to, Kad, kur nors aktyviai pasirodžius partizanams, rusai pirmiausia masiškai užguldavo tas vietas, o tik po to visą savo jėgą permesdavo į kitus rajo-

nus. Taigi buvo manoma, kad, vienu metu veikiant didesniame plote, priešo pajėgos bus suskaldytos ir partizanams atneš mažiau nuostolių.

A. apygardoje buvo sėkmingai praktikuojama tarybinių pareigūnų (seniūnų ir pan.) atleidimas iš pareigų. Jiems būdavo įteikiami rotatoriumi atspausdinti atitinkamo turinio lapeliai, kuriuos jie, atsistatydindami iš pareigų, nunešdavo MGB organams. Šitokį būdą atsistatydinti iš nemalonių pareigų sumanė ir mums pasiūlė patys pareigūnai. Kitokių pasiaiškinimų MGB organai nepriimdavo ir norintį atsistatydinti laikydavo nelojaliu Tarybų valdžiai ar sabotuotoju.

Tokių lapelių aš atspausdinau 3000 egzempliorių. Per partizanus bei gyventojus juos plačiai paskleidėme. Vykdomuosius komitetus ir MGB organus užplūdo seniūnai. Pirmuosius saugumas dar klausinėjo, kokiomis aplinkybėmis jie gavę lapelius nuo banditų, vėliau liepdavo tik palikti lapelį ir eiti lauk: „Vse vy, bl. . ., bandity!"

Šio posėdžio metu nutarta tokį pareigūnų „atleidinėjimą" vykdyti visoje Pietų Lietuvoje.

Kazimieraitis jau ir anksčiau turėjo paruošęs Partizanų deklaraciją, kuri dar nebuvo paskelbta dėl nuomonių kai kuriais klausimais skirtumo. Per šį posėdį dėl visko buvo sutarta ir nuspręsta artimiausiu metu užbaigti ir paskelbti Partizanų deklaraciją.

Pogrindžio spaudą nutarta ir toliau laikyti svarbiu ginklu prieš brukte brukamus bolševikinės ideologijos nuodus. „Laisvės varpas" kaip buvęs liko A. apygardoje, „Laisvės žvalgas" — Tauro apygardoje.

Taip pat nuspręsta visoje Pietų Lietuvoje vadovautis iki tol tik A. apygardoje galiojusiais partizanų pagerbimo nuostatais. Pagal nuostatuose nurodytą kriterijų partizanas ar jo rėmėjas galėjo būti apdovanojamas po vieną kartą už uolumą ar narsumą.

Kazimieraitis įpareigojo Antanaitį pagal turimą pavyzdį parengti naujus mobilizacinius nurodymus. Mykolui-Jonui pavesta parengti operatyvinius nurodymus.

Vėliau, Gediminui neatvykus dirbti į PLP štabą, to štabo viršininku Kazimieraitis paskyrė Antanaitį.

Pirmasis Pietų Lietuvos partizanų vadų posėdis vyko

sėkmingai, nes rusai netrukdė dirbti. Nė vienu posėdyje svarstytu klausimu esminio nuomonių skirtumo nebuvo. Visi posėdžio darbotvarkėje sužymėti klausimai buvo išspręsti. Posėdžio rezultatais visi buvome patenkinti.

Posėdis baigėsi dar prieš sutemas. Nuskambėjo partizaniška daina, o po to Mykolas-Jonas visus suklupdė maldai. Jis taip paveikė vyrus, kad karštai meldėsi net ir tie, kurie paprastai būdavo abejingesni. Sužinojau, kad Mykolas-Jonas visuomet nemažą dienos dalį skirdavo maldai. Šis žmogus visiems, taip pat ir man, paliko gilų įspūdį. Ir vėliau, keliaudamas po Tauro apygardą, apie Mykolą-Joną iš partizanų ir jų vadų girdėdavau tik gera. Gaila, kad laisvės kova taip greit pasiėmė Mykolo-Jono gyvybę, tačiau jis ir per trumpą laiką suskubo parodyti kilniaširdiškumo, beribio pasiaukojimo ir narsumo pavyzdį. Jo šviesus paveikslas išliks laisvės kovų istorijos puslapiuose.

RODOS, NEĮTIKĖTINA

Iš posėdžiavimo vietos pradėjome skirstytis temstant. Kazimieraitis, Daktaras, Jūrininkas, Auksutis-Rytas ir aš dar likome Siaubo globoje — iškeliauti ketinome tik kitą vakarą.

Siaubas, Daktaras ir dalis vyrų nuvedė mus vakarienės pas tolimesnį gyventoją. Ten paaiškėjo, kad vakarienę susidėjusios paruošė to kaimo merginos. Tai buvo ne vakarienė, o tikra puota. Kambaryje ir virtuvėje klegėjo merginos, stalai sustumti, uždengti staltiesėmis. Salti valgiai ir kiti skanumynai jau buvo sukrauti ant stalų. Susėdome, užvalgėme, tada suskambo dainos, buvo sakomi tostai, ragaujamas įvairių rūšių alutis, mėgėjai pasivaišino ir degtine, pasigirdo net ir armonikos garsai. Mums, pareigūnams ir svečiams, buvo nepatogu ilgai sėdėti. Taigi nuėjome poilsio. Kiti dar ilgai linksminosi.

Dienojome ne per toliausiai nuo tos vietos — vėl apie keturiasdešimt vyrų. Čia mes surengėme mažesnio ratelio pasitarimus, o kiti vyrai dainavo, ilsėjosi, valė ginklus ir pan. Vakarop dainavome visi be išimties.

Saulutei leidžiantis, Kazimieraitis, aš ir mus lydintieji Vyturys ir Dūda rogėmis nušliuožėme Nemuno link. Daktaras su Jūrininku pasiliko, nes jie turėjo vykdyti Kazimieraičio įpareigojimus.

Oras buvo ramus, šalveno. Keliai užpustyti, tad mes, nors ir su pora gerų arklių, labai lėkti negalėjome. Kazimieraitis važiuodamas vis planavo naujus darbus. Jis buvo labai patenkintas posėdžio rezultatais. Vyturys buvo apsivilkęs lietuviška miline, o Dūda dar apsisiautęs baltą chalatą. Aš buvau su miline, paimta iš priešo per Merkinės miestelio puolimą. Kad būtų šilčiau, vyrai man ir Kazimieraičiui ant viršaus buvo užvilkę burkas.

Važiavome ramiai šnekučiuodamiesi ir jau artėjome prie Panaros kaimo. Vyturys pasakė, kad Panaros kaime, netoli nuo kelio, kuriuo važiuojame, įsikūrusi pradinė mokykla, o joje mokytojaujanti buvusi mano mokinė. Kazimieraičiui labai užgėlė kojas, tad mes nutarėme užsukti mokyklon apšilti ir išgerti karštos arbatos.

Privažiavome vietą, iš kurios Dūdai buvo tiesiausias kelias namo. Jis paprašė Kazimieraičio leisti atsiskirti ir vykti savo asmeniškais reikalais. Kazimieraitis jį atleido, nes neatrodė, kad čia mus gali ištikti nelaimė. Dūda padėkojo, užsimetė ant peties lėkštinį kulkosvaidį ir nužingsniavo tiesiai per laukus Panaros lygumomis. Mes važiavome toliau. Iki mokyklos beliko vos kilometras.

Turiu pasakyti, kad naktį prieš išvažiuojant sapnavau blogą sapną. Rodos, mane kažkur ant tvarto užklupo enkavedistai ir kelis kartus peršovė galvą, iš kurios pasipylė tamsus kraujas. Jau kelintą kartą panašūs sapnai išsipildydavo tiesiog per parą. Šmėstelėjo mintis, jog tyko pavojus, bet niekam apie tai neprasitariau, nes nenorėjau, kad vyrai laikytų mane prietaringu.

Temo. Priešais mus tįsojo lyguma, uždengta storu sniego patalu. Namas, kuriame buvo mokyklos patalpos, ir kiti ūkininko trobesiai dunksojo per du šimtus metrų dešinėje kelio pusėje. Keliukas, kuriuo turėjome sukti trobesių link, buvo užpustytas. Vyturys žinojo tą vietą, todėl pasuko arklius stačiu kampu, ir jau visai artėjome prie trobesių. Vartų nebuvo, mes įvažiavome kieman. Sustojome prie kluono. Visi iššokome iš rogių. Aš iššabojau ar-

klius, o Vyturys paėmė iš rogių glėbį šieno ir pametė jiems. Nusipurtėme drabužius ir pasukome namo link — iki jo galėjo būti kokia trisdešimt metrų. Mokyklos pastatas nuo kiemo buvo atitvertas. Reikėjo eiti per vartelius, nors ir tvoroje buvo spragų. Baltutėliame sniege nuo kluono pusės pamačiau neseniai vilktų virkščių pėdsakų. Atkreipiau dėmesį į tai, kad pėdsakas veda ne tvartų link, o per vartelius — mokyklon. Nieko nelaukdamas, perspėjau Kazimieraitį ir Vyturį. Tada Kazimieraitis sustojo prie tvoros, Vyturys priėjo prie lango namo gale, o aš — prie lango šone. Pamačiau, kad viduje dega lempa, viena moteris skuta bulves, o kita sėdi ant suoliuko, atsirėmusi į krosnies sienelę. Daugiau nieko neįžiūrėjau. Kaip tik tuo metu išgirdau Vyturį pirštais barbenant į stiklą ir klausiant: „Ar jūs vienos namie?" Tuoj pat išgirdau: „Kto zdes?" Greit nėriau prie namo galo. Pamačiau, kad Vyturys kaip šernas šonu traukiasi atgal. Aš atbulas ėmiau slinkti vartelių link. Abu pusgarsiai murmėjom: „Svoji!" Per kelis metrus nuo mūsų iš už kerčios išlindęs rusas su automatu rankose vis kartojo: „Otkuda?" Tuo metu Vyturys paleido į rusą kulką, o aš, atrėmęs automatinį šautuvą į tvoros skersinį, paleidau seriją.

Rusas subaubė ir dingo už kertės. Visi ėmėme trauktis kluono link.

Girdėjau, kad mokykloje kilo triukšmas. Nespėjome pribėgti prie rogių, o rusai jau grandine skleidėsi iš mokyklos prieangio. Metėmės už kluono. Aiškiai mačiau, kad rusai lengvai apsitaisę. Jie tuoj pat pradėjo mus vytis ir apšaudyti stačiomis.

Stora sniego danga labai trukdė mums bėgti. Iki atskiro vienkiemio, kurio kryptimi visi traukėmės, galėjo būti keli šimtai metrų. Šiek tiek pabėgėjęs, visiškai uždusau. Išsinėriau iš burkos ir palikau ją riogsoti sniege. Planšetė su nemažu skaičiumi raketų, diržas su granatomis, pistoletu, pilnomis šovininėmis bei milinė ir taip sudarė nemažą svorį. Norom nenorom tegalėjau skubėti bemaž tik žingsniu. Aš traukiausi iš dešinės, per vidurį — Vyturys, o į kairę už Vyturio turėjo būti Kazimieraitis.

Rusai pylė iš automatų ir šautuvų. Jau buvo gerokai pritemę. Nuo priešo buvome atsiplėšę per šimtą metrų, bet

mūsų jėgos. seko. Kulkos taip zvimbė, kad tik ir laukiau, kada kuri iš jų mane pervers.. .

Buvo sunku bėgti, bet nelengva ir vytis. Gal ir teisingai sakoma, kad bėgančiojo kojos greitesnės negu besivejančiojo. Pribėgome kažkokį kluoną. Tuomet ir jėgų tarsi padaugėjo, ir viltis sustiprėjo. Juk tai buvo priedanga nuo priešo akių! Prie kluono prilėkiau drauge su Vyturiu, o Kazimieraičio nebuvo matyti. Į mano klausimą Vyturys atsakė trumpai: „Vadas krito ir nebesikėlė. . ."

Vyturys pravėrė kluono duris ir pasiūlė slėptis. Aš nesutikau, nes tai būtų buvusi tikra savižudybė. Paklausiau, kiek šis ūkininkas turi arklių. Vyturys pasakė, kad tik vieną jojamą. Nei aš, nei jis nenorėjome joti palikus kitą. Šitas pasitarimas vyko žaibiškai, ilgai svarstyti nebuvo kada. Atgavę kvapą, leidomės pro pirkią. Bėgome jau vienas greta kito, sukaupę visas jėgas.

Labai nustebome, kai šaudymas nutilo taip staigiai, kaip ir buvo prasidėjęs. Girdėjome tik šūkaliojimus. Spėjome, kad priešas pametė mūsų pėdsaką. Dešinėje, Nemuno kryptimi, buvo matyti aukštumėlė, mes staigiai pasukome aplink ją. Pasiekėme kelią ir juo spaudėme toliau. Netoliese buvo ir kaimas. Užbėgome pas vieną gyventoją, kuris, kaip ir visi kiti, Vyturį gerai pažinojo. Žmonės buvo išėję kieman, nes išgirdo šaudant. Jie tuoj puolė prie mūsų klausdami, kas atsitiko. Mes liepėme kuo skubiausiai kinkyti arklius į roges, o Vyturys dar paaiškino, kad vejamės komunistus. Tas paaiškinimas buvo reikšmingas, nes žmonės neišsigando ir kuo skubiausiai nėrė vykdyti įsakymą. Vienas — tvartan, kitas — prie pakinktų, trečias — prie rogių. Šeimininkė galvotrūkčiais atlėkė su kibiru prie šulinio ir pasėmė mums atsigerti. Godžiai gėrėme ledinį vandenį.

Arklys buvo žaibiškai pakinkytas, ir mes nukūrėme toliau. Ištrukome giltinei iš nagų. . . Rodos, tik dabar pajutome, kad netekome Kazimieraičio. . . Juk mes turėjom suprasti, kad Kazimieraitis dėl savo amžiaus negalės pėsčiomis pasitraukti toliau kaip iki pirmų trobesių. Gal mudviem reikėjo pasiaukoti, likti mokyklos kieme, o Kazimieraičiui duoti galimybę pasitraukti? Širdį draskė gėla, kad Kazimieraičio kūnas liko priešui. O gal jis tik sunkiai su-

žeistas ir gyvas pateko priešui į rankas? Dėkojom Aukščiausiajam už išgelbėjimą, bet kankino sąžinės graužimas dėl Kazimieraičio žūties. Man atrodė, kad visi, sužinoję, kas atsitiko, pamanys: paliko seną vadą, o patys paspruko kaip bailiai...

Kazimieraičio netekimas mane labai prislėgė. Atvažiavome prie Nemuno tylėdami. Gyventojas, kuris kėlė mus per Nemuną, paklausė, kur yra senasis. Atsakėme, kad daugiau jo nebematys. ..

Persikėlėme per Nemuną ir užėjome pas vieną gyventoją. Jis buvo mūsų ir Kazimieraičio geras pažįstamas. Tas žmogus ir visa jo šeima apsiverkė sužinoję apie Kazimieraičio mirtį. Jie tikėjosi, kad šį vakarą mes visi juos aplankysime.

Šeimininkė tuoj pat užkūrė krosnį, užvirino ramunėlių, nes mano plaučiai švokštė kaip dumplės. Greičiausiai pakenkė šaltas vanduo, kurį taip godžiai gėrėme būdami nepaprastai sušilę ir uždusę.

Karštų ramunėlių išsiurbėme gal po keturias stiklines. Ėmėme planuoti, kiek dar šiąnakt keliausime. Šioje pusėje pavojus buvo mažesnis. Rusai dar kurį laiką vysis mus, paskui arba pames pėdsakus, arba, blogiausiu atveju, atsekę iki Nemuno, turės sustoti, nes mus perkėlęs asmuo žadėjo paslėpti valtį. Vis dėlto prie Nemuno nenorėjome ilgiau likti.

Staiga ėmė smarkiai loti šeimininkų šuo. Tuo pat metu išgirdome atidarant neužsklęstas prieangio duris. Vyturys šoko už krosnies, o aš, nuleidęs automatinio šautuvo saugiklį, užsiglaudžiau už užuolaidos. Pabarbeno į duris.

Šeimininkas, tuo metu sėdėjęs prie stalo, ramiai tarė: „Prašau!"

Visų didžiausiam nustebimui duryse pasirodė Kazimieraitis. Nenorėjom tikėti savo akimis. Bučiavomės, džiaugėmės kaip maži vaikai. .. Tiesiog neįtikėtina. ..

Kazimieraitis taip pat buvo labai nuvargęs ir uždusęs. Šeimininkė neraginama vėl užkaitė vandenį, o Kazimieraitis ėmė pasakoti.

Iš už kampo išlendantį rusų sargybinį jis pamatė tik keliom akimirkom vėliau nei Vyturys. Norėjo užsitaisyti „desantinę", bet vis nesisekė. Ėmė trauktis kluono link.

Tuoj suprato, kad rogių jau nepasieks, ir metėsi už kluono. Geroką galą bėgo su burka. Paskui išseko jėgos, burka painiojosi tarp kojų ir jis nugriuvo sniegan. Ilgai nesikėlė dėl to, kad gulėdamas stengėsi nusikratyti burkos. Prieš nugriūdamas Kazimieraitis dar matė bėgantį Vyturį. Kai jis pakilo, rusai buvo maždaug per trisdešimt metrų. Jis sukaupė paskutines jėgas ir pribėgo prie kluono. Toliau trauktis nepajėgė, o priešas buvo čia pat. Kazimieraitis pamanė, kad mes nušauti arba sulindome kluonan, nes durys buvo praviros. Kluonan jis nelindo — neuždarytos durys tuoj parodys rusams kelią. Prie kluono buvo pristatyta pašiūrė, prikrauta virkščių. Kazimieraitis užsilipo ant jų, susirietė, prisidengė virkščiomis iš šono ir priekio. Paėmė į rankas pistoletą „FN" ir tikėjosi dar kelis rusus nudėti, kol pats kris negyvas.

Rusai priartėjo prie kluono. Kazimieraitis aiškiai girdėjo vyresniojo komandą „Okružit!" Vienas praėjo pro pat pašiūrę. Pro didelius plyšius tarp lentų Kazimieraitis matė ir antrą rusą, stovintį vietoje. Sugirgždėjo atidaromos durys. Kluone jau buvo visiškai tamsu. Iš gyvenamojo namo rusai atsinešė žibintą. Kazimieraitis nežinojo, kokią kratą rusai kluone darė, bet girdėjo šaudant — greičiausiai į šalines. Ant virkščių vis dar niekas nelipo. Tuo metu kieme vėl kilo triukšmas. Kazimieraitis girdėjo, kaip vyresnysis paskelbė, jog pėdos veda už trobos, ir įsakė visiems vytis.

Kazimieraitis dar tūnojo ant virkščių, nes norėjo įsitikinti, ar neliko rusų prie kluono. Aplink buvo tyku, girdėjosi tolstantys šūkavimai ir keiksmai. Tada Kazimieraitis nulipo, apsižvalgė ir nuskubėjo į keliuką, kuriuo atvažiavome. Paskum, padaręs nedidelį lanką, užėjo pas gyventoją, kuris atvežė jį iki Nemuno. Žmogus, gyvenantis prie Nemuno, pamatęs Kazimieraitį, nepaprastai nustebo. Jis skubiai perkėlė jį per Nemuną, pranešė, kad ir mes sveiki gyvi neseniai persikėlėme anon pusėn.

Vėliau sužinojome, kad rusai mus netoli tesivijo, nes pametė mūsų pėdsakus. O kiti dar prieš tai buvo pasukę atgal, kai įsitikino, jog tik dviejų partizanų toliau nubėgta. Rusų vyresnysis sugrįžo prie ūkio ir įsakė vėl apsupti trobesius. Dabar jie užtiko tuščią gūžtą ant virkščių,

kurioje dar rado Kazimieraičio pamestą šaliką. Gyventojas vėliau pasakojo, kad rusai baisiai keikėsi dėl savo žioplumo.

Pas tą patį gyventoją, kuris nepriklausomybės metais buvo tarnavęs pasienio policijoje, išsiskyrėme su Vyturiu. Jis nužingsniavo savais keliais, o minimas gyventojas mane su Kazimieraičiu gerą galą pavėžėjo rogėmis. Likusį kelią ėjome pėsčiomis. Tik prieš pat rytą pasiekėme Merkį. Iš anksto buvo sutarta, kad Trečiokas dvi paskutiniąsias naktis prieš parytį budės prie valties, nes sraunioji upė dar neužšalusi.

Upės vagą pasiekėme jau prašvitus, bet Trečiokas nelaukė. Valtis buvo anoje pusėje. Saukti taip, kad būtų girdėti ant kito kranto stovinčios pirkios viduje, negalėjome.

Sraunusis Merkys iš abiejų kraštų buvo užšalęs. Tik viduriu — kai kur platesne, kai kur siauresne vaga — kunkuliavo vanduo, o tarpais sūkuriavo klastingi verpetai. Jau nuo neatmenamų laikų to klastingumo Merkį išmokė upelis Skroblus su savo iš krantų išsiveržusiais šaltiniais, įtekančiais į Merkį.

Kazimieraitis pareiškė, jog jam, kaip inžinieriui, būtų negarbė, jeigu Merkys pastotų kelią. Pradėjome eiti aukštupio link, ieškodami siauresnės tėkmės. Pagaliau mums pavyko surasti tokią vietą, kur judančios srovės juosta buvo maždaug metro pločio. Šliauždami nuo kranto, abu vilkome po dvi netrumpas šakas. Remdamiesi į tas šakas, į paguldytus ginklus, laimingai persikepurnėjome per vagą. Tačiau tuo metu, kai aš buvau jau prie pat kito kranto, nuo krašto atitrūko ledas. Jis pradėjo grimzti, o mes šlapti. Laimė, kad spėjau įsikibti į nukarusias pakrantėje augusių krūmų šakas. Šiaip taip abu išsikabarojome į krantą. Buvome visiškai permirkę, drabužiai apledėjo. Gerai, kad mūsų bunkeris buvo čia pat. Bet pirmiausia užbėgome į šeimininkų gyvenamąjį namą.

Seimininkė jau buvo atsikėlusi ir pakūrusi viryklę. Ji davė mums sausus drabužius ir karštos arbatos. Paskui pasiėmėme šiltesnius apklotus, sulindome bunkerin ir sumigome.

Netrukus po šių įvykių Povočių kaime buvo sušauktas mitingas. Rusų „načialninkas" žmonėms papasakojo,

kad Panaros mokyklon, tiesiai jiems į rankas atvažiavo trys banditai, bet per kareivių žioplumą aniems pavyko paspukti. Klausinėjo, ar žmonės nežiną, kieno tie du geri arkliai, kuriuos jie iš banditų paėmė. Tame mitinge buvo ir mūsų šeimininkas.

Tokia tad istorija, vos nepasiglemžusi trijų partizanų gyvybių. Tą patį atsitikimą būtų galima aprašyti ir su pagražinimais, pavaizduoti, kad mes buvome narsesni, kovingesni. Tačiau aš laikau savo pareiga rašyti tik tiesą, kad ir kokia ji būtų. Mums kovojant pogrindyje, teko išgyventi daug sudėtingų ir pavojingų situacijų. Galiu nedvejodamas pasakyti, kad mane visą laiką lydėjo rūpestinga Aukščiausiojo globa ir laimė — štai jau aštuoneri metai net nesužeistas kovoju partizanų gretose, eidamas įvairias aukštesniųjų vadų pareigas. Eiliniams kovotojams ir daugeliui jų vadų baisių išgyvenimų yra tekę patirti kur kas daugiau nei man. Žinoma, mirtis ir man daugelį kartų žiūrėjo į akis, o už tai, kad šiandien dar esu su gyvaisiais,— ačiū Tau, Dieve. . .

O ar jau praėjo pavojai? Ar jų sumažėjo? Ne! Ir man, ir mano kovos draugams kiekvieną akimirką gresia mirtis, nes priešas dar labiau sustiprino persekiojimus.

NAUJI RŪPESČIAI

Po kiek laiko į mano vadavietę atvyko Jūrininkas ir pranešė, kad Šarūno rinktinėje jau įrengtas bunkeris, kuriame numatoma įkurdinti Kazimieraitį.

Padėjau jam išsirengti kelionėn. Radijo aparatą ir priedus supakavome taip, kad kiekvienam nešėjui tektų pakankamas krūvis. Kazimieraitis pasiėmė visas spausdinimo priemones. Neseniai buvau įsigijęs dar vieną būgninį rotatorių, jį taip pat atidaviau Kazimieraičiui — perduoti Tauro apygardai.

Padėjome nunešti daiktus iki Nemuno. Gudelių kaime Kazimieraičio jau laukė kiti vyrai.

Kazimieraitis su manimi ir mano vyrais atsisveikino pasibučiuodamas. Jaučiau, kad ne tik man — visiems mums sunku skirtis su Kazimieraičiu. Jis gerai žinojo,

kad gerbiu jį ne tik kaip vadą, bet ir kaip žmogų. Buvau įsitikinęs, jog Kazimieraitis manimi visiškai pasitiki.

Kazimieraitis turėjo man didelės įtakos. Iš jo mokiausi dirbti, veikti ir vertinti realų gyvenimą. Mokytojaudamas seminarijoje, tariausi jau pasiekęs savo gyvenimo tikslą, tačiau iš tikrųjų buvau dar jaunas ir tikrojo gyvenimo nepažinau. Į viską žiūrėjau idealisto akimis, bet paviršutiniškai.

Kazimieraitis su naujais palydovais nukeliavo toliau, o mes grįžome savo vadavietėn. Čia dirbau toliau, tad dienos, kaip ir visuomet, lėkė tiesiog nepastebimai. Kelionės įvairiais tarnybiniais reikalais dar labiau paįvairindavo gyvenimą.

Kartą su Gegučiu išvykau susitikiman į tą vietą, kur ribojasi Bigelių ir Purplių kaimai. Eidami mišku, pastebėjome švystelint kelias raketas, bet nekreipėme į tai dėmesio. Pamanėme, kad jas iššovė rusai, važiuodami plentu mašinomis. Kirsdami mišku einantį plentą, taip pat nieko nepastebėjome.

Susitikimo vietą pasiekėme anksti. Šeimininkė pagamino mums vakarienę. Ten buvo atėjusi tokia mergina. Ji prašė išrašyti kelių partizaniškų dainų tekstus, išmokyti jų melodiją. Rašiau dainas, pakaitomis su Gegučiu vis eidavom pasiklausyti, ar dar negirdėti vyrų. Troboje iki pat vidurnakčio degė lempa, langai buvo neuždangstyti. Iš patirties žinojom, kad blogai uždangstyti langai greičiau atkreipia priešo dėmesį negu šviečiantys. Šis gyventojas neturėjo kuo gerai apdangstyti langų.

Vyrų taip ir nesulaukėme. Po vidurnakčio atsisveikinome su šeimininkais. Pasukome vadavietėn. Nešėmės atgal nemažą pluoštą atsišaukimų, kuriuos žadėjau atiduoti partizanams per susitikimą. Išėję į plentą, nusprendėme bent kilometro ruože patys išklijuoti atsišaukimus. Paskui, eidami tiesiai mišku, paklydome. Nužygiavę kelis kilometrus veltui, pagaliau pasiekėme bunkerį.

Kitą dieną sužinojome, kad rusai aptiko partizanų bunkerį. Buvo užpulti tie vyrai, su kuriais mes kaip tik ir turėjome susitikti tos nelaimingos dienos vakare. Vieną partizaną rusai nukovė pačiame bunkeryje, kitiems pavy-

ko pabėgti, o vieną — Upelį — paėmė gyvą. Rusai jį ilgai laikė išrengtą ir virvėmis pririštą prie vežimo. Čia pat jis buvo žiauriai kankinamas, bet nieko neišdavė nei tuomet, nei vėliau,— Alytaus kalėjime, iš kurio jam pavyko ištrūkti. Upelis žinojo apie anksčiau minėtą susitikimą, bet rusams nepasakė. Priešingu atveju mudu su Gegučiu tikriausiai būtume žuvę.

Atsirado naujų rūpesčių. Atrodė, jog priešas nujaučia mano vadavietę esant šilų rajone. Taip sprendžiau iš to, kad šilų rajone pasirodė šnipų. Vieni vaikščiojo po ūkininkus apsirengę elgetomis, kiti naktimis slankiodavo apie kryžkeles miškuose arba tiesiog gulėdavo pakelėse kaip slapukai. Gyventojams padedant, kai kuriuos šnipus pavyko sučiupti, ištardyti ir nubausti. Apklausinėjant paaiškėjo, kad šnipai mašinomis atvežti iš Vilniaus ir paleisti šilų rajone. Tokių buvo apie aštuoniasdešimt. Už šnipinėjimą gaudavo piniginį atlyginimą. Nemaža dalis šnipų buvo rusų tautybės. Pastarieji dažniausiai tūnodavo naktimis pakelėse. Vieną tokį pačiupo partizanas Liepa su savo draugais. Rusas gulėjo pakelėje prie Mardasavo kaimo kapinių. Jis mėgino apsimesti nebyliu. Partizanai jau ne vieną tokį apsimetėlį buvo prakalbinę. Jis prisipažino šnipinėjęs, išdavė savo draugus. Surinktas žinias jis turėdavo perduoti Merkinės saugumo viršininkui. Šnipą Partizanų karo lauko teismas nuteisė sušaudyti. Panašių atsitikimų yra buvę ir daugiau.

Kartą, kai aš su vyrais buvau išvykęs tarnybiniais reikalais, pas mūsų šeimininkus taip pat atsilankė šnipas, apsiavęs lakūno batais. Jis labai domėjosi Lankininkų kaimo gyventojais. Sučiupti šito šnipo partizanams nepavyko. Netrukus apylinkėse ėmė vis dažniau siautėti rusai. Pats laikas buvo rūpintis nauju bunkeriu.

ŠARŪNO RINKTINES PARTIZANŲ APDOVANOJIMAS

Ruoštis Šarūno rinktinės partizanų apdovanojimui pradėjom grįžę iš susitikimo su Tauro apygardos vadu. Parengėme nemažai pažymėjimų blankų ir pagal gautus duomenis dalį jų užpildėme. Ir tuščius, ir užpildytus blan-

kus Kazimieraitis išsigabeno išvykdamas Šarūno rinktinėje įkurton būstinėn. Daktaras ieškojo didžiausiu uolumu ir narsumu pasižymėjusių partizanų bei jų rėmėjų Šarūno rinktinėje, o aš — Merkio rinktinėje. r

Balandžio mėnesio pradžioje gavau Kazimieraičio kvietimą dalyvauti Šarūno rinktinės partizanų apdovanojimo iškilmėse. Jos turėjo vykti Žaliamiškyje.

Kelionėn išsirengiau su Strazdu ir Gegučio broliu Bevardžiu. Prie Nemuno mus pasitiko Vyturys su dviem kovos draugais.

Sniegas jau buvo nutirpęs, ir mes numatytą punktą pasiekėme per vieną naktį. Nešiausi protokolus ir užpildytus apdovanojamų Merkio rinktinės partizanų bei jų rėmėjų pažymėjimų blankus. Juos pasirašyti turėjo Kazimieraitis, Daktaras ir aš.

Balandžio 9-osios rytą jau buvome Žaliamiškio pakraštyje. Čia pas kelis gyventojus buvo prisirinkę daug iš įvairių vietovių atvykusių partizanų. Kaip svečiai dalyvavo Mykolas-Jonas, Auksutis-Rytas, Antanaitis-Litas-Viltis, Mindaugas ir kiti. Iš viso apie penkiolika asmenų.

Kazimieraitis, Daktaras ir aš surengėme atskirą posėdį, kuriame apsvarstėme ir pasirašėme protokolus bei užpildytus pažymėjimus.

Netrukus įvyko Šarūno rinktinės partizanų apdovanojimo iškilmės. Žaliamiškio aikštelėje buvo išrikiuota apie šimtas dvidešimt partizanų. Sudarydami statų kampą su šia rikiuote, išsirikiavo svečiai, atvykę dalyvauti iškilmėse. Visiems ginklu gerbiant ir garbės sargybai lydint, buvo atnešta trispalvė vėliava. Netrukus atvyko ir Kazimieraitis, štabo darbuotojo Diemedžio lydimas. Daktaras sutiko jį raportu. Kazimieraitis apėjo rikiuotėje stovinčius partizanus ir pasisveikino su jais. Po Daktaro įžanginio žodžio Kazimieraitis buvo pakviestas įteikti apdovanojamiems partizanams pažymėjimus ir prisegti jiems prie krūtinės atitinkamus ženklus.

Man teko garbė pirmam gauti apdovanojimą. Už narsumą vadovaujant Merkinės miestelio puolimui buvau apdovanotas Narsumo juostele, o už uolumą atliekant pavestas pareigas — Uolumo juostele. Man buvo įteikti

pažymėjimai Nr.1 ir Nr.2. Vėliau per keletą metų pažymėjimų numeracija sparčiai didėjo, nes atsirado daug partizanų, neabejotinai didvyriškų kovos lauke ar pasiaukojamai atlikusių pavestas užduotis. Partizanų apdovanojimo iškilmės nebūtų buvusios tokios įspūdingos, jeigu būtų vykusios laisvai, kur nors miesto aikštėje, skambant fanfaroms. O čia, Žaliamiškyje, visi partizanai ir jų vadai jautė tikrai nuoširdžią, natūralią, jaudinančią šios prasmingos valandėlės atmosferą.

senis partizanas, tikrai vyresnis už Kazimieraitį. Jis visai neseniai įstojo į sąjūdžio gretas, tad ir apsirengęs buvo kaip paprastas kaimo žmogelis. Tik diržas su šoviniais ir šautuvas — dar neįprastas rankose laikyti — rodė jį esant partizaną. Atrodo, kuo jau čia toks žmogelis galėtų pasižymėti. Atidžiai klausiausi, kai buvo skaitomas įrašas jo pažymėjime, ir supratau, kad prieš mus stovi nepaprastas žmogus, buvęs uolus partizanų rėmėjas.

Viename kaime netoli Seirijų miestelio pas apdovanojamąjį, anksčiau buvusį ūkininką, dienojo trys partizanai. Paprastai toje apylinkėje būdavo ramu. Saugiai jautėsi dalinio vadas su vyrais ir tą dieną. Jie išsirengę gulėjo paklotoje lovoje. Vieno iš jų burkelė buvo pakabinta ant vinies, įkaltos virš lovos. Ant kairiosios rankovės prisegtas platus baltas kaspinas su aiškiai išsiuvinėtomis raidėmis LP — Lietuvos partizanas. Šeimininkai triūsė troboje, nes dar nebuvo išaušęs pavasaris. Šeimininkė staigiai pabudino besiilsinčius partizanus, nes kieme, suvis arti trobos, pastebėjo rusus.

Partizanai pašoko kaip įgelti. Jie griebė savo aprangą, ginklus ir nėrė į negyvenamą trobos galą. Tikėjosi, kad rusai nedarys kratos.

Paaiškėjo, kad jie pasklidę po kaimą rinkti pašarų, o čia užsuko dar ir dėl to, kad norėjo gauti pastotę. Keletas rusų įėjo į trobos vidų, vienas pasiliko sargyboje. Įėjusieji pareikalavo pastotės, bet šeimininkas bandė atsikalbinėti.

Staiga vienas enkavedistas atkreipė dėmesį į kabančią partizano burkelę, kurią per greitumą vyrai pamiršo pasiimti. O svarbiausia — tas baltas kaspinas! Enkavedistas savo radinį tuoj parodė kitiems. Rusai greit užsitaisė gink-

lus ir pareikalavo, kad šeimininkas pasakytų, kur pasislėpė partizanas.Šeimininkas gynėsi jokio partizano nematęs. Enkavedistai nepatikėjo, apžiūrėjo kambarį, o po to liepė vesti juos į antrą trobos galą. Šeimininkas atsakė, kad jis niekur neis, nes pas juos jokio partizano nėra, o jei rusai nori ir ten pažiūrėti, tai tegu patys ir eina.

Kitame trobos gale užsiglaudę partizanai girdėjo pokalbį. Jie pasiruošę laukė.

Rusams pravėrus duris į antrą trobos galą, partizanai atidengė ugnį. Berods du rusai buvo nukauti vietoje. Kiti du atšoko atgal. Du partizanai iššoko pro langą ir pabėg o jų vadas puolė į kambarį, užsiglaudė už krosnies ir tuoj pat nukovė vieną rusą. Likęs rusas šaudė iš automato, tačiau jam nesisekė. Partizanų vadas protarpiais iškišdavo ranką iš užkrosnės, iššaudavo ir vėl pasislėpdavo. Šeimininkas iš trobos nepabėgo, o kaip įmanydamas stengėsi padėti partizanui. Jis suprato, kad partizano padėtis nepavydėtina, nes greit galėjo atvykti ir daugiau rusų, ir ryžosi žūtbūt jam padėti.

Nutaikęs momentą, griebė kirvį ir, rizikuodamas savo gyvybe, greit prišoko prie ruso ir kirto iš visų jėgų. Kirvio ašmenys savo atliko. Dabar partizanų vadas šoko laukan. Jis bėgo pro kluoną, bet ten atsitraukęs priešo sargybinis peršovė jam krūtinę. Ranka prisidengęs žaizdą, vadas vargais negalais pasiekė kitą ūkininką, kur buvo jo bunkeris.

Partizanas berods po paros mirė, prieš tai savo pareigas ir ginklą perdavęs kitam kovos draugui.

Šeimininkui ir jo šeimos nariams namie jau taip pat nebuvo galima likti. Pats šeimininkas ir toliau neprarado nuovokos. Jis paėmė nukautųjų rusų ginklus ir sumetė į šulinį, o tik po to su šeima apleido savo namus. Vėliau partizanai rusų ginklus iš šulinio išsiėmė.

Dabar šis ūkininkas — jau kaip partizanas — kukliai stovėjo prieš Kazimieraitį, o jo didvyriškam pasiaukojimui visi šventėje dalyvavusieji partizanai reiškė pagarbą.

Baigęs apdovanojimo ceremoniją, Kazimieraitis pasakė atitinkamą kalbą, po to buvo sugiedoti Tautos ir Dzūkijos partizanų himnai.

Vyrai sveikino apdovanotuosius, paskui visi sugužėjo

pas ūkininkus. Iki vakaro skambėjo partizaniškos dainos, o po to pradėta skirstytis.

Per šias iškilmes buvo apdovanoti tik Šarūno rinktinės Kar. Juozapavičiaus ir DLK Mindaugo grupių kovotojai bei vadai. Dabar Kazimieraitis, Daktaras, Jūrininkas, Antanaitis, aš, Diemedis, Siaubo, Skiedros, Savuko ir kitų vadų bei eilinių kovotojų lydimi, iššygiavome Leipalingio girios link, kur turėjo vykti DLK Vytenio grupės kovotojų apdovanojimas.

Kelionė sekėsi. Pasiekėme girios pakraštį. Iš gyventojų sužinojome, kad apylinkėje yra rusų. Toliau žygiavome atsargiau, bet griežtos tvarkos nebuvo. Pakeliui užsukdavom į partizanų stovyklas atsigerti. Vieni išeidavo pirmiau, kiti atsilikdavo. Dėl šios priežasties žygio vora nusidriekė daugiau kaip pusę kilometro. Jei būtų pasirodęs priešas, būtume pakrikę kaip Grigo bitės. Tada Kazimieraitis sustojo ir įsakė surinkti visus kovotojus į vieną vietą. Tai truko daugiau nei pusvalandį. Kazimieraitis subarė vyrus ir žygio vadu paskyrė Antanaitį. Šis, tuo metu dar nežinojęs partizaninės kovos specifikos, išpyškino ilgiausius nurodymus — sakytum, kokiam pulkui. Išvardijęs avangardus ir ariergardus, galiausiai kreipėsi į mane sakydamas: „Vanagas vadovaus ariergardui. Kas neklausys ar bėgs, tam buože galvon arba kulka kakton!" Pats kalbos tonas ir ypač jos pabaiga buvo tokia, tarsi vadas stengtųsi atstatyti tvarką kautynių metu panikos apimtoje kariuomenėje.

Kazimieraitis, nieko nesakęs, pajudėjo pirmyn, o tada ir visi kiti. Išgirdau įvairiausių replikų Antanaičio adresu — juk šiame žygyje dalyvavo ypatingu narsumu pasižymėję vyrai, jau daugelyje kautynių parodę asmeninę drąsą ir sumanumą, vargu ar kas iš mūsų būtų galėjęs jiems tuo prilygti.. . Reikia pasakyti, kad partizanai savo vadus visuomet vertindavo ne pagal jų iškalbingumą ar rūstumą, bet pagal praktinį veiklumą, sumanumą, drąsumą kautynėse.

Balandžio 13-osios rytą pasiekėme vietovę prie Buteliznos kaimo. Šio mažyčio kaimelio vyrai kone visi buvo įstoję į partizanų gretas. Dėl to priešas dažnai siautėdavo visame to masyvaus miško plote.

Kartą Leipalingio miestelyje buvo suorganizuotas eilinis mitingas, jo metu kalbėjęs Alytaus komunistų tūzas pasakė: „Rusijai pasidavė Vokietija ir Japonija. Pasakykite man, ką sau mano Butelizna?!"

Tuo metu Leipalingio batalionui vadovavo senas ūkininkas iš Buteliznos kaimo. Jo slapyvardis — Ąžuolas, o tikroji pavardė — Bučinskas. Jis jau nuo pirmosios bolševikinės okupacijos metų visoje Gerdašių parapijoje buvo žinomas ir gerbiamas kaip sąmoningas lietuvis ir geras katalikas. Bučinskas buvo labai uolus ir sąmoningas vadas, puikus pavyzdys visiems kovotojams. To paties kaimo partizanai Kazys Vaikšnoras ir jo brolis Adolfas buvo vieni iš sąmoningiausių ir labiausiai apsiskaičiusių apylinkės vyrų.

Šia proga reikia pažymėti, kad Leipalingio batalionas nelabai garsėjo kautynėmis su priešu, tačiau jo vyrai buvo sąmoningi ir drausmingi kovotojai. Mažiau šifruodamiesi, mažiau patyrė ir masinių kratų. Rusų siautėjimus jiems dažniausiai užtraukdavo Kar. Juozapavičiaus grupės kovotojai su savo vadu Siaubu — jie neretai supliekdavo enkavedistus Leipalingio girioje, o patys pasitraukdavo Žaliamiškin. Anie už tai net pykdavo ant Siaubo, tačiau tas nekreipdavo dėmesio. Siaubas mušė okupantą visur, kur tik buvo įmanoma. Siaubo vyrai vadindavo leipalingiškius bailiais ir pridurdavo, kad šie galį prie pat Žaliamiškio mušti enkavedistus — už tai ant jų ne tik kad nepyksią, bet ir į pagalbą ateisią. Leipalingiškiai neturėdavo kuo atsikirsti ir tik prašydavo, kad Siaubas iš anksto praneštų apie jų panosėje rengiamas pasalas.

Leipalingio partizanų apdovanojimas bemaž niekuo nesiskyrė nuo to, kas vyko Žaliamiškyje. Ceremonijai pasibaigus, atskirai buvo išrikiuoti tie partizanai, iš kurių sudarytas mokomasis būrys. Buvo paskirti lektoriai. Planuota, kad, išėjus mokomąją programą, vyks egzaminai, o juos išlaikiusieji gaus partizanų puskarininkio laipsnį.

Kazimieraitis tuo tarpu pasikvietė spaustuvės reikalų vedėją ir spausdinimo darbų vykdytoją Aušrą. Tame pasikalbėjime dalyvavau ir aš. Kazimieraitis griežtai įspėjo Aušrą dėl apsileidimo darbe. Aušra pažadėjo susitvarkyti, tačiau savo pažado ir vėl netesėjo.

Atlikę visus tarnybinius uždavinius, papietavome Buteliznos kaimelyje. Kaip tik tuo metu gavome pranešimą, kad Lipniūnų kaime pasirodžiusios rusų tanketės. Galimas daiktas, kad priešas kaip nors sužinojo apie mūsų susirinkimą. Dėl šios priežasties partizanai išsiskirstė kiek ankstėliau.

Mes iššygiavome taip pat dar ankstokai. Miške buvo šilta, jokio vėjelio, skaisčiai švietė saulutė. Pakeliui aplankėme stovyklą, kurioje gulėjo sužeistas partizanas. Kai mes atvykome prie bunkerio, jau radome iškviestą man gerai pažįstamą daktarą. Su juo pasikalbėjau asmeniškai. Daktaras žadėjo kaip nors įtaisyti partizaną ligoninėn — antraip jo laukė neišvengiama mirtis. Partizanas Tauras (Suraučius) su savo draugais apsiėmė pergabenti ligonį per Nemuną ir nuvežti iki sutartos vietos.

Tačiau kelionės metu įvyko nelaimė. Ligonis, perkeltas per Nemuną, toliau buvo gabenamas mišku. Ir štai vienoje vietoje partizanai užvažiavo ant pasalaujančių rusų. Įvyko susišaudymas. Partizanai nenukentėjo, bet ligonis pateko priešui į rankas. Jo tolesnis likimas man nežinomas.

Turiu pažymėti, kad šio partizano sužeidimo ir vėliau iš to kilusių nelaimių bei rūpesčių kaltininkė — prakeikta degtinė. Du partizanai nuėjo Lipniūnų kaiman, o gyventojas ėmė vaišinti degtine. Visi prarado budrumą — nė nepastebėjo, kaip rusai apsupo namą. Vieno partizano likimo neprisimenu, antrasis buvo sunkiai sužeistas į šoną ir vargais negalais pasiekė bunkerį.

Iš Leipalingio girios grįžome maždaug tomis pačiomis vietomis, kuriomis vykome į ten. Su mane lydėjusiais kovotojais ir dalimi Siaubo vyrų pasiekėme Žaliamiškį ir dienai sustojome tokioje vietoje, iš kurios mums kitą vakarą patogiausia traukti toliau.

Kazimieraitis, išsiskyręs su mumis, vyko į savo vadavietę. Kai ėjo vieškeliu, staiga visai arti pastebėjo priešais atslenkančias tamsias figūras. Abi pusės bemaž tuo pačiu metu pamatė viena kitą. Kazimieraitis ir su juo vykę vyrai be jokios komandos pasiskleidė vilnin, o anie nerangiai sugulė abipus vieškelio į griovius. Kažkuris partizanas sušuko: „Kas eina?" Tuoj pat pasigirdo atsaky-

mas: „Balutis!" Kazimieraitis pažino Balučio (Balčiaus) balsą, bet niekaip negalėjo suprasti, kaip jis čia atsidūrė. Mat Balutis su visu sėsliųjų partizanų skyriumi buvo suimtas saugumo organų ir kalinamas Alytaus kalėjime.

Kazimieraitis puolė pirmyn ir tuoj pat susidūrė su grupės priekyje žygiavusiu Balučiu. Jie net pasibučiavo iš džiaugsmo, nes jau nebesitikėjo kada nors susitikti. Balutis pasakė, kad jis su trisdešimt devyniais draugais prieš parą pabėgo iš Alytaus kalėjimo ir dabar žygiuoja Žaliamiškin, nes pakeliui gavo žinių, kad ten didžiausia galimybė susitikti su partizanais. Balutis pasiguodė, kad jis ir jo draugai taip nusikamavę, jog vos laikosi ant kojų, ir, jeigu čia būtų buvę rusai, nė vienas nebūtų pajėgęs bėgti.

Kol Kazimieraitis kalbėjosi su Balučiu ir kitais pabėgėliais iš kalėjimo, vyrai parūpino pastotes, kuriomis buvusius kalinius nuvežė iki pat Žaliamiškio. Dar naktį Balutis su savo draugais pasiekė tą vietovę, kurioje mes visi buvome įsikūrę dienoti.

KETURIASDEŠIMTIES KALINIŲ DALIA

Po žygio dar nebuvau pailsėjęs, bet ankstyvo ryto drėgmė ir vėsi žemė sustingdė sąnarius. Atsikėlias ir ėmiau mankštintis, nes norėjau apšilti. Nutariau gultis tik kai įdienos ir šildys saulutė.

Kelis kartus apėjau miegančią stovyklą. Pasikalbėjau su sargyboje stovėjusiu partizanu. Jis papasakojo, kad neseniai į stovyklą atžygiavo visa grupė asmenų, pabėgusių iš Alytaus kalėjimo. Nuėjau pasižiūrėti.

Vargšeliai visi miegojo ant vieno šono, prisispaudę vienas prie kito. Apsiavę tik kojinėmis, o ir tos purvinos ir prakiurusios.

Įdienojus griuvau ant samanų ir užmigau. Po kiek laiko buvau prižadintas pietų. Buvusieji kaliniai linksmi pietavo su mumis. Pavalgę aš ir keletas mano vyrų sėdėjom prieš saulę, o viduryje du pabėgėliai — kaip paaiškėjo, abu vilniečiai, abu sėslieji partizanai slapyvardžiais Kel-

mas ir Kiškis. Kelmas buvo nekalbus, o Kiškis mielai pasakojo kalinimo ir pabėgimo iš kalėjimo istoriją. Kiškis pasisakė esąs mokytojas ir iki suėmimo mokytojavęs Vilniaus krašte.

Keturiasdešimties kalinių pabėgimas negali būti laikomas eiliniu dalyku. Šį įvykį rusai stengėsi nuslėpti nuo visuomenės, tačiau netrukus jis tapo plačiai žinomas visiems Dainavos krašto gyventojams. Paprastai MGB organai nestokodavo sugebėjimų ir priemonių padaryti ne tik taip, kad niekas neištrūktų iš kalėjimo, bet ir taip, kad žmogus, grįžęs iš ten, nedrįstų net artimiausiam draugui papasakoti, ką jam teko išgyventi.

Kaip ir visada, suimtieji daug kartų buvo tardomi, patyrė baisius kankinimus. Kiškis sakė, kad labiausiai kankino Balutį, Tigrą ir Kelmą. Visi buvo labai tvirti. Vis dėlto tvirčiausias buvęs Kelmas. Dėl to jį kiti kaliniai praminė Plienu. Toks slapyvardis jam prigijo, kai vėl įstojo į partizanų gretas.

Minimiems kaliniams po ilgų tardymų buvo sudarytos bylos. Juos sugrūdo į atskirą kamerą ir planavo greitai išgabenti iš Alytaus. Pati kamera buvo maža, keturiasdešimt vyrų joje vos tilpo. Grindys buvo cementinės, o po jomis — mažytis ruselis. Gamtos reikalus tekdavo atlikti tos pačios kameros viename kampe. Visi kaliniai buvo apipulti galybės utėlių.

Niūriomis laukimo valandomis kažkuris iš kalinių sukūrė pabėgimo planą. Tą planą pirmiausia aptarė su Balučiu, kuris dėl savo būdo buvo tapęs visų kalinių galva. Balučiui pabėgimo planas atrodė realus, jis informavo apie tai ir kitus.

Visa kamera tarsi atgijo. Atsirado visokiausių samprotavimų, siūlymų, abejonių, ginčų ir net prieštaravimų. Vis tik didelė dauguma kalinių pabėgimo planui pritarė. O planas buvo toks: iš ruselio po cementinėmis grindimis iškasti olą per kiemą, net už aukštos lentinės tvoros, į miško pusę; iš jos išlindus, dumti Vidgirin, o paskui persikelti per Nemuną; kasti metaliniu dubenėliu, smėlį pilti ruselyje ar po gultais.

Nutarta galutinį sprendimą priimti vardinio balsavimo būdu. Iš keturiasdešimties kalinių tik du ar trys balsavo

prieš pabėgimą. Nuspręsta juos priversti tylėti ir drauge su visais vykdyti planą. Kastis numatyta tik naktimis.

Kitą naktį, visiems bendrai pasimeldus, pradėta kasti. Darbas vyko gana sparčiai, nes dubenėlis Dzūkijos smėlį kabino kaip sviestą. Labiausiai visi baiminosi, kad neužgriūtų. Pirmą naktį kasimas vyko neilgai, nes smėlis prislėgė Kiškį taip, kad tik kojos tekyšojo. Šokta prislėgtąjį gelbėti, bet tai padaryti buvo nelengva. Pagaliau Kiškį šiaip taip ištraukė jau be sąmonės. Laimė, pavyko atgaivinti. Po šio įvykio darbas sustojo.

Tačiau netrukus vyrai vėl ėmėsi kasti. Visam darbui ir pačiam pabėgimui vadovavo Balutis. Kasdavo gulom. Smėlį perduodavo iš rankų į rankas berods kepurėse. Du kaliniai prie durų garsiai kalbėdavosi, kad užtušuotų neatsargų bildesį.

Galiausiai ola buvo iškasta. Visi kaliniai susirinko kameron ir karšta malda dėkojo Aukščiausiajam, taip pat prašė palaimos kitame etape.

Balutis suskirstė kalinius poromis. Pagal tą planą jie Lindo po du laukan ir nėrė Vidgirin. Kad būtų mažiau bildesio, visi bėgo apsiavę tik kojinėmis. Paskutinėje poroje laukan išlindo ir Balutis su Tigru. Jie taip pat nuskubėjo Vidgirin, kur rado nekantraujančius draugus. Po to visi patraukė prie Nemuno ir kurį laiką dar ėjo aukštupio link. Paskui laimingai persikėlė į kitą pusę ir viename kaime buvo pavalgydinti. Du kaliniai liko tame kaime, o kiti nedelsdami žygiavo tolyn. Tik kitą naktį jie susitiko Kazimieraitį.

Vėliau paaiškėjo, kad tuos du atsiskyrusius kalinius enkavedistai sučiupo tame pačiame kaime.

Stengiausi, kad pabėgimo organizavimas ir pats bėgimas būtų be pagražinimų aprašyti, o aprašymų nuorašai perduoti į Vakarus. Tą atsitikimą aprašė Kiškis, Balutis, Tigras, Kelmas ir dar vienas buvęs kalinys, kurio slapyvardžio nebeatsimenu. Aprašymų tikrumą parašais patvirtino ir kiti partizanai, kurie drauge bėgo iš kalėjimo. Aprašymų nuorašus Dainavos apygardos štabo I skyriaus viršininkas Rimvydas 1949 metais išgabeno per sieną, bet adresato jie, atrodo, nepasiekė, nes Rimvydas Lenkijos mieste buvo išduotas priešui ir žuvo.

Kiškio aprašymas pakliuvo į priešo rankas, bet autorius viską atkūrė iš naujo. Šiuo metu jis archyve.

Vėliau Kiškis ir dar vienas mokytojas (jo slapyvardžio neatsimenu) parašė keturių veiksmų veikalėlį, kuriame pavaizdavo, ką partizanai patyrė kalėjime. Tą veikaliuką jie parodė, kai atvykau vizituoti dalinio. Vaidino patys buvę kaliniai. Mat tuomet buvau įvedęs tradiciją, kad po vizitacijos dalinys rodydavo programą prie laužo. Dalinių vizitavimui aš pasirinkdavau tokius palydovus, kurie mėgdavo keliauti ir taip pat sugebėdavo dalyvauti programoje.

Šiuo metu nė vieno iš buvusių kalinių jau nėra gyvo. Jie krito garbingoje kovoje su priešu, kai kuriuos iš jų ištiko dar žiauresnis likimas.

Štai kad ir buvusio kalinio partizano Tigro istorija. Pabėgęs iš kalėjimo, Tigras per partizanų dalinius pasiekė pažįstamas Daugų valsčiaus vietoves ir įstojo į partizanų gretas. Jo artimiausias draugas buvo partizanas Tauras. Tigras aprašė savo išgyvenimus kalėjime, nes buvo iš tų, kuriuos MGB organų pareigūnai žiauriausiai kankino. Visus kankinimus jis ištvėrė su nepaprasta dvasios stiprybe, tiesiog didvyriškai. Tas jo tvirtumas stebino net priešus.

Reikia pasakyti, kad ilgą laiką Tigrui labai sekėsi partizanauti. Jis dalyvaudavo pavojinguose žygiuose ir kautynėse su priešu, bet nė karto nebuvo sužeistas. Tačiau labai teisingai sakoma vienoje vokiečių patarlėje: „Glück und Glas — wie leicht bricht das!" (laimė trapi it stiklas).

Neilgai tvėrė ir Tigro laimė. 1948 m. pavasarį jis pakliuvo į enkavedistų pasalas, buvo labai sunkiai sužeistas ir gyvas pakliuvo priešui. Tigras buvo nuvežtas Alytaus ligoninėn ir gydomas dieną naktį budint dviem ginkluotiems istrebiteliams. Nuo pat sužeidimo dienos Tigras buvo negailestingai tardomas.

Tigras priklausė Geležinio Vilko grupei, kurios vadas buvo garsusis Žaibas. Vadas Tigrą labai vertino kaip uolų, sąžiningą ir narsų kovotoją. Nepamiršo Žaibas Tigro ir dabar, kai šį priešas paguldė Alytaus miesto ligoninėn. Žaibas sužinojo, kad Tigro sveikata silpsta, nes ligonis

sąmoningai badauja ir atnaujina savo žaizdas. Tigras net perdavė Žaibui atsisveikinimo linkėjimus.

Žaibui kilo mintis išvaduoti Tigrą iš ligoninės, kad jis bent numirti galėtų tarp ištikimų draugų.

Kai vyko vadavimo žygis, aš vizitavau Dzūkų rinktinės DLK Kęstučio grupę. Žygio smulkmenas sužinojau Punios šile, kur susitikau žygyje dalyvavusį Rimvydą.

Žaibas gavo pranešimą, kad ligoninėje nuolatos budi du istrebiteliai, kurių vienas būna laukiamajame, o antras palatoje pas Tigrą. Norint išvaduoti ligonį, reikėjo atsikratyti abiejų sargybinių. Šį svarbų uždavinį įvykdyti apsiėmė Guoba (Vaclovas Petrauskas iš Daugų vls. Melnytėlės k.) ir Viesulas (Vytautas Kuzmickas iš Alovės vls. Būdos k.).

Vadavimo žygis vyko 1948 metų rudenį. Žaibo vadovaujami vyrai nuvyko Punios šilan, nes iš tos pusės buvo numatyta priartėti prie Alytaus miesto.

Rimvydas pasisiūlė eiti vietoj Viesulo į ligoninės vidų sudoroti istrebitelių. Žaibas nelabai norėjo su tuo sutikti, nes žinojo Rimvydą esant kiek išsiblaškiusį, nors ir labai drąsų vyrą.

Žaibo vadovaujami vyrai priartėjo prie Alytaus sanatorijos, kur ir sustojo dienoti. Guoba su Rimvydu buvo apsirengę civiliškai. Rimvydas su kažkokiu guminiu apsiaustu, užsidėjęs akinius ir skrybėlę, buvo labai panašus į žydą — šitas požymis turėtų sumažinti sargybinio įtarumą. Guoba ir Rimvydas buvo ginkluoti tik pistoletais.

Sutemus partizanai priartėjo prie ligoninės. Netoliese, sutartoje vietoje, laukė pastotė, kuria turėjo būti gabenamas ligonis. Ligoninės kieme šviet ė elektros lemputė. Partizanas Burokas (Bagdžiūnas iš Žvirgždėnų k.) su kulkosvaidžiu, kurį jis paprastai vadindavo „Maryte", atsigulė prie šaligatvio, nutiesto į ligoninę nuo miesto centro pusės, o Žaibas su Guoba, Rimvydu ir Viesulu įslinko į ligoninės kiemą. Kiemas buvo aptvertas aukšta lentų tvora. Žaibas su vyrais pastebėjo, kad prie ligoninės durų stovi lengvoji mašina. Jie prigludo prie pastato. Galiausiai ligoninės durys atsidarė ir iš ten išėjo uniformuoti žmonės su automatais. Jie sėdo mašinon ir nuvažiavo. Tada Guoba ir Rimvydas priėjo prie durų ir norėjo jas

atidaryti. Bet durys jau buvo užrakintos iš vidaus. Kaip tik tuo metu į kiemą įėjo ligoninės tarnautoja. Ji priėjo prie durų, užkalbino prie jų stovėjusius Guobą su Rimvydu, o po to pradėjo kumščiu ir koja smarkiai belsti į duris. Pagaliau prie durų priėjo istrebitelis ir jas atrakino.

Visą šį vaizdą stebėjo Žaibas, užsislėpęs šešėlyje. Guoba su Rimvydu paskui ligoninės tarnautoją įėjo vidun ir net nepastebėjo, kad istrebitelis vėl užrakino ąžuolines duris. Tuo metu Rimvydas, rankoje laikydamas laikraštį, rusiškai aiškino istrebiteliui atvykimo į ligoninę priežastį. Guoba, palikęs Rimvydą aiškintis, nuėjo koridoriumi ieškoti antro istrebitelio. Eidamas atsigręžė ir pamatė, kad Rimvydas, palikęs sargybinį, eina iš paskos. Tuomet Guoba suprato, kad Rimvydas nesilaiko iš anksto numatyto plano. Jis grįžo su Rimvydu prie istrebitelio, čiupo jį už sprando ir norėjo sudoroti, bet anas baisiai pasimuistė ir ėmė rėkti nesavu balsu. Tuomet Guoba su Rimvydu paleido į jo galvą po kulką ir nuėjo koridoriumi.

Istrebitelio riksmas ir šūviai sukėlė visą ligoninę. Antras sargybinis, išgirdęs triukšmą, leidosi žemyn ir, pamatęs koridoriuje du įtartinus asmenis, pirmas atidengė automato ugnį. Tame koridoriaus gale, kur tuo metu buvo partizanai, ryškiai švietė elektros lemputė, tad Guoba su Rimvydu buvo puikus taikinys, o šaudančio istrebitelio nebuvo matyti. Rimvydas pasakė, kad jam peršauta ranka. Susidarė kebli padėtis. Abu partizanai puolė prie durų, o jos — užrakintos. Vyrai mėgino jas atplėšti, bet veltui. Tuo metu ir Žaibas su Viesulu šoko prie durų, nes suprato, kad viskas klostosi ne taip, kaip buvo numatyta. Žaibas savo vokiško automatinio šautuvo vamzdžiu išmušė storą matinį durų stiklą, partizanai iššoko laukan. Rimvydas skaudžiai susižeidė koją į stiklą.

Taigi Tigro išvaduoti nepavyko. Partizanai pasitraukė į Punios šilą, nes Alytaus mieste kilo aliarmas, rusų įgula puolė ligoninės pusėn. Rimvydas liko gydytis Punios šile, o Žaibas su vyrais grįžo Kalesninkų miškan.

Nesunku įsivaizduoti, koks džiaugsmas buvo apėmęs Tigrą, kai pajuto priartėjus išvadavimo valandą, ir kokį nusivylimą teko jam patirti, kai į palatą įėjo ne kovos draugai, o nežmoniškai įtūžę MGB pareigūnai.

Rytą Tigras buvo išgabentas iš ligoninės. Apie tolesnį jo likimą nieko nežinau.

Šį nepavykusį žygį yra aprašęs pats Viesulas. To aprašymo pirma dalis buvo atspausdinta Dainavos apygardos biuletenyje, pavadintame „Dainavos partizanas". Vienas jo egzempliorius mano užkastas archyve drauge su kitais dokumentais. Antrai šio žygio aprašymo daliai nebuvo lemta pasirodyti „Dainavos partizane", nes straipsnio autorius ir biuletenio leidėjai netrukus žuvo nelygioje, bet garbingoje kovoje su priešu.

Ta proga norėčiau papasakoti ir apie Balutį, kuris organizavo kalinių pabėgimą iš Alytaus kalėjimo. Jis kovojo partizanų gretose iki 1947 m. balandžio mėn. 11d. Tuomet Balutis buvo bataliono vado pavaduotojas, jo vadavietė buvo įrengta miške, keli kilometrai nuo Trasninko kaimo.

Ką tik buvo praėjusios Šv. Velykos. Didįjį šeštadienį keliavau pas Petraitį-Juozaitį, tikėjausi ten su partizanais praleisti šventes. Pakeliui netikėtai susitikau su Antanaičiu. Aptarėme svarbiausius tarnybinius klausimus, tačiau priimti galutinio sprendimo negalėjome — reikėjo susitikti su Dainavos apygardos vadu Ąžuoliu. Kviečiau Antanaitį tuoj pat keliauti pas Ąžuolį, bet jis nesutiko, nes tarp jų tuo metu buvo tarnybinių nesutarimų. Tuomet nusprendžiau vykti vienas. Dėl to Petraičio vadavietėje buvau labai trumpai, nors vyrai kvietė pasilikti šventėms. Didžiojo šeštadienio vakare leidausi atgal ir pirmąją švenčių dieną praleidau pas Balutį, su kuriuo gyveno partizanai — buvę kaliniai — skyriaus vadas Putinas, kovotojas Šermukšnis ir dar vienas, kurio slapyvardžio neatsimenu. Balutis ir jo draugai taip pat prašė bent kelias dienas paviešėti, bet aš dar tos pačios dienos, t. y. balandžio mėn. 6 d. vakare išskubėjau savo vadavietėn, o iš ten tą pačią naktį pasiekiau partizanus, gyvenančius miške prie Burokaraisčio kaimo.

Balandžio 11-ąją iš pat ryto netikėtai pasnigo. Trasninko kaimą ir miškus puolė masės enkavedistų. Skyriaus vado Putino brolis net nekankintas atvedė rusus prie brolio, o kartu ir Balučio, Šermukšnio ir dar vieno kovotojo bunkerio. Jis pats atidarė bunkerio dureles, pasakė, kad

bunkeris apsuptas rusų ir siūlė visiems pasiduoti. Tuomet kažkuris iš partizanų metė laukan granatą, bet ji nesprogo. Rusai nė vieno iš buvusių bunkeryje nepaėmė į savo rankas: esant beviltiškai padėčiai, jie patys nutraukė savo gyvybės siūlą. Balandžio 11-osios vakare sniego jau nebuvo, bet nebuvo pasaulyje ir keturių jaunų, Tėvynės meile plakančių širdžių.

nių, pabėgusių iš Alytaus kalėjimo, likimą. Panaši dalia ištiko ir kitus kalinius: jie, vieni anksčiau, kiti vėliau, žuvo kovoje su okupantais ir tautos išgamomis.

MERKIO RINKTINES PARTIZANŲ APDOVANOJIMAS

Nemaža teko sugaišti laiko, kad aplankytume visus Merkio rinktinės partizanus, surinktume ir patikrintume duomenis, kurių reikia partizanams pagerbti. Šiuos darbus buvau įpusėjęs dar tada, kai drauge su manimi gyveno Kazimieraitis. Tuo metu paruošiau dokumentus apie Merkinės ir Druskininkų bataliono vyrus. Dabar buvau bebaigiąs tokią dokumentaciją ir apie Marcinkonių batalioną.

Lankydamasis Žaliamiškyje, su Kazimieraičiu buvau susitaręs, kad Merkinės ir Druskininkų bataliono vyrus apdovanosime balandžio 19 dieną. Buvo sutarta dėl vietos prie Nemuno, kur Bevardis su keliais vyrais turėjo pasitikti Kazimieraitį ir kitus svečius, kurie atvyks į iškilmes.

Kaip anksčiau minėjau, saugumo sumetimais man jau reikėjo įsirengti atsarginę vadavietę. Vieną kartą dėl kilusio pavojaus kurį laiką buvome net išsikėlę į vasarinį bunkerį. O kadangi sniegas dar ne visai buvo nutirpęs, prieiti prie vasarinio bunkerio galėjome tik palikdami pėdsakus. Dėl to, kai pavojus atslūgo, vėl sugrįžome pas Tigro tėvus. Tačiau čia jau ramybės nebuvo.

Besiruošdami naujam partizanų apdovanojimui, su Gegučiu ir Strazdu nuvykome pas Ramunėlį ir, gavę tos šeimos sutikimą su jų žinia miške įsirengti bunkerį, parinkome tinkamą vietą. Vienas šios šeimos sūnus nebuvo sto-

jęs kariuomenėn ir dėl to slapstėsi, bet dabar apsiėmė paruošti bunkeriui miško medžiagą. Tai jis vėliau pasirinko Ramunėlio slapyvardį.

Kaip tik tos pačios dienos vakarą ant plento ties Norulių kaimu Bevardis su keliais vyrais paruošė pasalas po plėšikavimo Merkinėn važiuojantiems enkavedistams. Du iš jų nukovė ir paėmė ginklus. Tuoj paaiškėjo, kad nukautieji enkavedistai priklausė Merkinės tilto apsaugos garnizonui. Šio garnizono kariai, savo viršininkų vadovaujami, laisvalaikiu kaip tik ir plėšikaudavo šių apylinkių kaimuose. Tokia pamoka padarė galą minėto garnizono enkavedistų plėšikavimams.

Kai kurie partizanai, tiek užpuolę šiuos rusus, tiek tuo metu naktį Merkinėje nukovę sargybinį bei į jų būstinę įmetę granatas, tik ieškojo progos parodyti savo narsumą ir gauti būsimų iškilmių metu kokį nors apdovanojimą. Tokių ir panašių atsitikimų buvo nemaža.

Beregint priartėjo ir balandžio 19-oji. Pasitaręs su vietovių žinovais, nusprendžiau susirinkimui parinkti Rodukos kaimą. Iš anksto į visas puses išsiuntinėjau ryšininkus, kurie vieni težinojo pasirinktąją vietovę ir turėjo atvesti ten partizanus į iškilmes.

Aš su Gegučiu dar balandžio 18-osios popietę nusigavau Rodukon. Tai buvo nedidelis kaimelis mažoje miško aikštelėje, gana atokiai nuo kitų kaimų. Mes abu apėjome visus to kaimelio gyventojus ir numatėme, kur ir kiek partizanų galės apsistoti poilsio ir kur bus pavalgydinti. Visais ūkio reikalais rūpinosi partizanai Briedis, Šturmas ir Žilvitis, nes jie geriausiai pažino aplinkinių kaimų gyventojus.

Kol vyks partizanų susirinkimas, aplinkiniuose kaimuose buvo išstatyta civilių gyventojų žvalgyba, turėjusi mus perspėti pavojaus atveju.

Naktį į Rodukos kaimelį atvyko partizanų dalinėliai — vieni anksčiau, kiti net prieš pat rytą. Sargyba atvykusiuosius perduodavo budinčiam partizanui, kuris juos nuvesdavo numatyton vieton poilsio. Rytą Rodukos kaimelyje buvo apie devyniasdešimt partizanų ir jų vadų. Netrukus mišku atvyko ir Kazimieraitis, lydimas Antanaičio, Jūrininko, Siaubo ir kitų žemesniųjų vadų, bei keletas eilinių kovotojų.

Su Kazimieraičiu tuoj pat nuėjau į Šturmo ir Žilvičio bunkerį, kur laikėme ką tik įsigytą rašomąją mašinėlę. Ten baigėme tvarkyti dokumentaciją dėl partizanų apdovanojimų.

Po pusryčių visi partizanai ir svečiai buvo išrikiuoti vienoje miško aikštelėje netoli kaimelio. Iškilmėse kaip svečiai dalyvavo ir Merkys bei būrio vadas Rugys. Ceremonija buvo panaši į tą, kokia buvo Žaliamiškyje ar Leipalingio girioje. Skirtumas tik tas, kad po oficialiosios dalies ėjo iškilmingi pietūs, kurių metų buvo sakomos kalbos ir t.t. Pietūs buvo suruošti pas Šturmo ir Žilvičio globėją, kurio trobesiai stovėjo atskiroje miško aikštelėje. Per iškilmingus pietus šis žmogus buvo pagerbtas kaip partizanų rėmėjas, slapyvardžiu Desantas. Jis vėliau taip pat įstojo į partizanų gretas.

Namų šeimininkas svečius pavaišino alumi, o kai kuriuos ir degtine. Atsitiko taip, kad Siaubas ir Naikintuvas išgėrė gana didelę normą ir pasijuto per daug „pamušti" į galvą. Vėliau už tai Kazimieraitis jiems pareiškė griežtą papeikimą.

Per ilgokai užtrukusius pietus Kazimieraitis, Merkys, Jūrininkas ir aš surengėme atskirą pasitarimą. Kazimieraitis norėjo Valkininkų bataliono partizanų vadu paskirti Merkį, o jo adjutantu — Jūrininką. Šitaip patvarkyti norėjo todėl, kad to bataliono vadas Aras ir jo adjutantas Kiškis (apie juos esu trumpai anksčiau pasakojęs) buvo neseniai žuvę kelionės pas Kazimieraitį metu. Merkys labai nenorėjo išvykti iš jam gerai žinomų rajonų ir atsiskirti nuo perlojiečių, o Jūrininkas prašėsi paliekamas pas mane. Tada Kazimieraitis parašė įsakymą, kur buvo nurodyta, kad vadovavimą Valkininkų batalionui turi perimti Šilas. Jūrininko pageidavimą Kazimieraitis taip pat patenkino, ir nuo to laiko jis perėjo dirbti pas mane.

Taip laimingai baigėsi dalies Merkio rinktinės partizanų pagerbimas. Visi partizanai, būdami pakilios nuotaikos, išsiskirstė į savo rajonus.

Per šias partizanų iškilmes su Kazimieraičiu susitariau, kad Marcinkonių bataliono partizanų pagerbimas įvyks balandžio 27 dieną. Atvykstantį Kazimieraitį mūsiškiai turėjo pasitikti Kapiniškių kaime.

Su Kazimieraičiu išsiskyrėme. Jis nukeliavo savo vada-

vietėn, o aš su Jūrininku ir Gegučiu sugrįžau savo bunkerin, kur baigiau tvarkyti dokumentaciją dėl naujo partizanų apdovanojimo. Po to su Jūrininku nuvykau pas Merkio vyrus, kur reikėjo parinkti vietą ir galutinai pasiruošti būsimoms iškilmėms.

Pasiruošti šventei ir apmokyti vyrus ėmėsi Merkys, jam labai uoliai padėjo Nemunas. Man čia jokio rūpesčio nebuvo, ir todėl su Jūrininku, Nemuno ir Vieversio lydimi, nukeliavome Nedingėn pas Elytę, kur ir praleidome Velykų šventes. Čia susitikau su savo žmonele. Po keleto dienų vėl atsidūrėme pas perlojiečius.

Oras buvo labai gražus. Saulutė taip švietė, kad mes patenkinti šildėmės jos spinduliuose. Šventei jau buvo pasiruošta. Nusprendėme, kad pačios iškilmės įvyks Bižų kaime.

Partizanų šventei priartėjus, su Nemunu, Vieversiu, Vanagu ir dar keliais vyrais išsiruošėm į Kapiniškių kaimą pasitikti Kazimieraičio. Į tą vietą turėjo atvykti taip pat Gegutis ir atnešti man visus mano užpildytus pažymėjimus ir atitinkamus protokolus dėl partizanų apdovanojimo. Saulutė ir tą dieną labai šildė, todėl mes tik pamažu „plaukėme" smėlėtais miško keliukais. Vėlyvą popietę, gerokai privargę, pasiekėme Kapiniškius, kur jau radome atvykusius Kazimieraitį, Daktarą, Vyturį, Balutį ir dar kai kuriuos kitus partizanus. Bemaž tuo pačiu metu atvyko ir Gegutis su reikalingais dokumentais.

Čia pat aplankėme tą vietą, kur rusai buvo radę Kazimieraičio bunkerį, kur žuvo Ėglis ir į priešo rankas gyvas pateko Naras. Po to Gegutį nusiunčiau į savo vadavietę, nes, iki aš sugrįšiu, jis su Strazdu turėjo iš vieno kaimo pargabenti rėmėjo nupirktąjį laikraštinį popierių.

Temstant su svečiais patraukėme Bižų kaimo link. Kazimieraitis kelionės jau buvo išvargintas, todėl visi vyrai žygiavo lėtai. Juk mums į abu galus teko nueiti apie trisdešimt penkis kilometrus. Artėjant prie Bižų, pradėjo lyti.

Pasiekėme Bižus labai išvargę. Partizanai į iškilmes jau buvo susirinkę ir ilsėjosi pasiskirstę į tris namus. Jų buvo apie 55 asmenys. Mes apsistojome viename iš tų namų, kuriame susiglaudę it silkės taip pat miegojo partizanai. Perlojietis Marčinskas, kuris ir dabar ėjo vyriausiojo ūkve-

džio pareigas, mus pavaišino puikiu alumi ir pyragu. Jis pasigyrė, kad tuo pačiu jis rytojaus dieną galėsiąs pavaišinti visus partizanus. Užkandęs pasirinkau vietą ant šiaudų greta Kazimieraičio. Prie manęs atsigulė ir Daktaras.

Partizanų gyvenimo patirtis parodė, kad kur nors apsistojus, ginklus ir aprangą reikia pasidėti tokioje vietoje, kad, kilus pavojui, greit juos galima būtų pačiupti į rankas ir visa tai nesusimaišytų patamsyje. Vadovaudamasis tuo, ir šį kartą savo automatinį šautuvą, diržą su šovininėmis bei planšetę pakišau tiesiai po suolu ties galva. Peršlapusią milinę padžioviau ant duonkepio virtuvėje, kuri tik lentomis buvo atitverta nuo to kambario, kuriame visi gulėjome.

Gal dėl nuovargio, o gal dėl rūpesčių pabudau vos tik prašvitus. Atsisėdau guolyje ir išvaliau pistoletą bei automatinį šautuvą, nes po praeitos nakties žygio lietui lyjant ginklus išvalyti buvo būtina. Miegas manęs kažkodėl neėmė. Apsijuosiau diržu ir išėjau į priebutį. Čia radau vieną partizaną, besiskutantį barzdą. Jo paklausiau, kur pastatyta sargyba, bet jis atsakė, kad nieko nežinąs, nes atvyko nakčia nuo Valkininkų. Dabar aš nuėjau išilgai kiemą už tvarto, atsiprašant, gamtos reikalu.

Dar tupėdamas, išgirdau kažkur prie trobesių šūktelėjimą, o po to pamačiau du partizanus, kurie bėgo link miško, esančio per du šimtus metrų nuo trobesių. Pagalvojau, kad sargybiniai pastebėjo kokį nors pašalinį asmenį, jį stabdė ir dabar nori pavyti. Vis dėlto greit susitvarkiau ir pasukau į gyvenamąjį namą. Ir štai pamačiau, kad jau daug partizanų galvotrūkčiais neria ta pačia kryptimi, kuria nubėgo pirmieji du partizanai. Kiti dar veržėsi pro duris to namo, kuriame visus tik ką buvau palikęs bemiegančius. Supratau, kad pavojus turi būti jau čia pat, o į mano klausimą kažkas prabėgdamas tepasakė: „Rusai!"

Iki kambarys ištuštėjo, aš jokiu būdu negalėjau nusigauti iki savo ginklų. Tuo metu jau girdėjau stiprų šaudymą nuo kranto pusės. Įnėriau kambarin ir pamačiau, jog viskas apversta tiesiog aukštyn kojomis. Gerai, kad mano šautuvo ir planšetės niekas iš po suolo nebuvo pačiupęs. Su šautuvu ir planšete rankose puoliau pasiimti milinės, bet jos iš pradžių niekur nemačiau. Laimei, netrukus atradau

ją sutryptą ant grindų. Su manimi kambaryje tenardė Daktaras ir dar vienas partizanas, kuris taip pat ieškojo savo daiktų. Kaip įmanydamas skubiai apsisiaučiau miline, persimečiau planšetę per petį ir, nuleidęs automatinio šautuvo saugiklį, nėriau pro duris laukan. Išbėgęs dar pamačiau, kaip paskutinieji vyrai pasislėpė tarp miško medžių. Rusai smarkiai tebešaudė vis iš tos pačios pusės. Atrodė, kad iš miško atsišaudo ir partizanai.

Pasileidau miško link prie vyrų. Tuoj įsitikinau, kad rusai labiausiai apšaudo platų griovį — įlinkimą pačioje pamiškėje. Čia pamačiau nukautą partizaną, apsivilkusį tamsia miline. Jis gulėjo kniūpsčias, atsukęs galvą į priešo pusę. Apšaudomą plotą pro pat nukautąjį prabėgau laimingai. Netoli nuo miško pakraščio susiradau ir vyrus. Čia buvo skyrius partizanų, tarp kurių buvo ir Kazimieraitis. Jie visi atsišaudė stačiomis.

Trumpai pasitariau su Kazimieraičiu. Jis man pavedė su vyrais užimti poziciją ir toliau atsišaudyti. Priešais mus buvo mažytis pakilimas. Čia aš su skyriumi ir užėmiau poziciją. Retkarčiais sukomanduodavau stiprią ugnį, ir šaukdami „valio", vaizdavome kontrpuolimą. Tuo metu prie mūsų atbėgo ir Daktaras su vienu partizanu. Daktaras buvo be kepurės, batų ir milinės. Pasakė, kad milinės ir batų jis niekaip negalėjo susirasti, o kepurė kažkur nusirito, kai bėgo aplink trobesius per klampynę. Čia pat kažkuris vyras Daktarui batus atidavė, nes jis, bėgdamas iš kambario, juos buvo išnešęs.

Daugiau šventėje dalyvauti atvykusių vyrų nesimatė. Vėliau paaiškėjo, kad jie, pirmieji atbėgę pamiškėn, netikusių miško žinovų buvo suklaidinti, per toli nuklydo ir nužygiavo net gerai nesusiorientavę vietoje. Tarp jų buvo tokie narsūs vadai kaip Rugys, Šarūnas, Šilas ir kiti. Nėra jokios abejonės, kad jie ir daugelis kitų narsių kovotojų jokiu būdu nebūtų pasitraukę be komandos iš kautynių lauko. Jie, kaip vėliau buvo įsitikinta, manė, kad vietinių vadovų bus nuvesti priešui iš šono — į tinkamesnę poziciją. Tuo tarpu juos vedę du partizanai kautynių aplinkoje nesusiorientavo, nuklydo į šalį, o vėliau atsiskyrė ir patys vieni pasitraukė.

Pasilikusių partizanų tebuvo dvylika. Tarp jų narsusis

perlojietis Nemunas, Vieversys ir dar keli eiliniai kovotojai su kulkosvaidininku vokiečiu, slapyvardžiu Juozas. Pastarasis šaudė stačiomis nuo pušies šakų ir buvo sunkiai sužeistas bei mūsų palaikytas nukautu. Apie tai aš jau pasakojau, kalbėdamas apie svetimtaučius mūsų sąjūdyje.

Iš pradžių partizanai nesusigaudė ir dėl to, kad Merkys, kuris ėjo sargybų viršininko pareigas, niekam nepranešęs paryčiu buvo nuskubėjęs į vieną kaimelį pargabenti užsakytų žuvų, kuriomis norėjo pavaišinti atvykusius partizanus.

Per susišaudymą buvo sunkiai sužeistas kulkosvaidininkas Beržas. Sprogstamoji kulka nukirto jam rankos kaulą aukščiau alkūnės. Dėl didelio skausmo ir kraujavimo sužeistasis silpo ir galėjo būti tik nešamas.

Kazimieraičio įsakymu pradėjau atsipalaiduoti nuo priešo. Sužeistąjį su keturiais kovotojais pasiunčiau užnugarin atsitraukti, o mes, smarkiai atsišaudydami ir šaukdami „pirmyn", pradėjome su perbėgimais atsitraukinėti. Sužeistąjį buvo gana sunku nešti, nes jis buvo stambus vyras, o miško samanos labai pynėsi po kojomis. Kai priešo ugnis nutilo, tada ir mes jau traukėmės pamažu. Pasiekėme vietovę, kur mums reikėjo skirtis su perlojiečiais. Prie sužeistojo buvo palikta sargyba, o kiti vyrai nuskubėjo parūpinti pastotę sužeistajam nugabenti į bunkerį. Jis jautėsi blogai, nes nutekėjo daug kraujo, o sužalojimas buvo labai skaudus. Vėliau, atvežtas į bunkerį, jis visiškai nusilpo ir po kelių dienų mirė.

Taigi šis partizanų pagerbimas neįvyko, ir jį dėl aukščiau minėtų priežasčių teko atidėti tolesniam laikui.

Vėliau paaiškėjo, kad mus Bižuose užpuolė dvidešimt penki enkavedistai. Kiti buvo už kelių kilometrų. Anie, išgirdę šaudymą, atskubėjo pirmiesiems pagalbon. Rusai greitą pergalę pasiekė kaip tik dėl to, kad partizanai buvo užklupti miegant, o vėliau miške nebuvo galima nustatyti, kokios priešo pajėgos. Sužinojome, kad mums pradėjus tvarkingai atsišaudyti, rusai pagalvojo, jog mes perėjome į kontrpuolimą. Dėl to jie patys kiek atsitraukė. Tuomet iš rusų buvo du nukauti. Sulaukę paramos, rusai ėjo kaimelin, pasiėmė partizanų paruoštąjį alų bei pyragus ir nuskubėjo į Marcinkonis, kur gerai papuotavo.

O mes, it musę kandę, kiūtinome į visas šalis. Visų nuotaika buvo nekokia. Iš mūsiškių Daktaras buvo be kepurės ir milinės, o Vyturys be milinės. Partizanai moka, kaip sakoma, „papjauti". Ir kaipgi pasirodyti su tokia „uniforma" pargrįžus iš svečių. . . Kazimieraitis nudavė esąs geros nuotaikos, tačiau aš jaučiau, kad visa tai apsimestina.

Turiu pažymėti, kad Kazimieraitis kautynių metu buvo labai neatsargus ir be jokio reikalo stovinėjo. Jis prigulė tik tada, kai pakartotinai jį to paprašiau. Per kelis žingsnius nuo jo krito Juozas. Gal tas jį ir įtikino, kad mano siūlymas teisingas. Kazimieraitis kelionėje griebdavosi žemėlapio ir kompaso, kai prieidavome kiekvieną didesnį miško keliuką. Užuot kompasą nustatęs kur nuošaliau prie keliuko, Kazimieraitis atsistodavo matomiausioje vietoje ir ilgokai krapštydavosi. Jis taip darė tol, kol keliu ėjęs kažkoks žmogus mus pastebėjo ir paspruko miškan.

Tą dieną, sustodami tik trumpai pailsėti, per Rudnios kaimą, pro Dubininką ir Sunupį pasiekėme net Randamonis. Šio žygio metu Kazimieraitis man papasakojo apie trumpą susitikimą su Dzūkų rinktinės vadu Ąžuoliu balandžio 23 d. Punios šile. Ąžuolis sutiko su ankstesniais nutarimais, susijusiais su Pietų Lietuvos partizanų veikla, ir perėmė vadovavimą A. apygardai. Buvo pasirašyta Pietų Lietuvos partizanų vadų deklaracija. Kaip inteligentijos atstovas susitikime dalyvavo ir Deklaraciją pasirašė Garibaldis. Be to, čia dalyvavo ir Mykolas-Jonas, Antanaitis bei Daktaras, kurie taip pat pasirašė Deklaraciją.

Grįždami iš susitikimo pro Metelio ežerą, jie susidūrė su ten siautėjusiais rusais. Pasiųstieji žvalgybon du partizanai žuvo, o visiems kitiems vos pavyko sveiką kailį išnešti. Po to Antanaitis nusigavo vadavietėn, o Kazimieraitis su Daktaru atvyko pas mus. Mykolas-Jonas grįžo į Tauro apygardą ir greit rengėsi nusigauti Žemaitijon, bet per vieną tokį rusų siautėjimą buvo nukautas. 1949 m. žiemą keliaudamas per Kazlų miškus mačiau vietą, kur žuvo Mykolas-Jonas.

Po gana varginančio žygio pagaliau pasiekėme Druskininkų bataliono vado Petraičio stovyklą. Pailsėjus Kazimieraitį palydėjau iki Nemuno, o po to su Jūrininku kelioms dienoms dar sugrįžau pas Petraitį. Šis paprašė dvie-

jų savaičių atostogų savo asmeniniams reikalams sutvarkyti. Tą jo pageidavimą patenkinau.

paprastai uoliai atlikdavo savo pareigas, buvo sąžiningas ir darbštus vyras. Visus savo sprendimus jis darydavo ramiai, apgalvojęs ir nešališkai.

Būdamas pas Petraitį, aplankiau vietovę, kur Šerną su būriu partizanų postovio metu buvo užpuolę rusai. Šernas tada vadovavo Marcinkonių partizanams. Jis ir dalis vyrų buvo ką tik puolę Marcinkonis ir su laimikiu pasitraukę į Randamonių kaimą. Ilgesnio poilsio jie apsistojo salelėje, esančioje tarp sunkiai išbrendamų raistų.

Po žygio nuvargę vyrai jau miegojo. Sargyba buvo pastatyta tik nuo Randamonių kaimo pusės, kur buvo kartimis išgrįstas priėjimas salon. Atsitiko taip, kad švintant ir sargybiniai nuėjo prie laužų. Čia jie taip pat sumigo. Rusai paliktaisiais pėdsakais atsekė iki raisto, perėjo lieptą nepažadinę miegančių partizanų ir tada pradėjo smarkiai šaudyti. Net devyni partizanai žuvo vietoje, kiti, panikos apimti, išsiblaškė po raistus. Visas grobis ir keli kulkosvaidžiai atiteko priešui.

Apžiūrėję vietovę, grįžome pas Petraitį, o netrukus su Jūrininku išsirengiau „namo". Partizanas Tauras (Suraučius) gyveno drauge su Petraičiu. Jis gerai pažinojo vietoves kitoje Nemuno pusėje. Sutariau, kad ateityje aš per jį palaikysiu ryšius su Kazimieraičiu.

PERSITVARKYMAS

Iš Petraičio stovyklos, kelių vyrų lydimi, laimingai sugrįžome savo vadavietėn. Čia Tigras mus pasitiko su liūdna žinia.

Berods balandžio 28 d. Gegutis ir Strazdas susitiko su Bevardžiu ir vakarop visi patraukė į tą kaimą, iš kurio turėjo pargabenti laikraštinį popierių. Sutemomis jie jau buvo priartėję prie plento. Visi trys ėjo garsiai šnekučiuodamiesi. Staiga jie visiškai iš arti pamatė rusus, kurie paplente žygiavo nuo Varėnos pusės. Rusai pirmieji pradėjo šaudyti ir Strazdą nukovė vietoje. Bevardis su Gegučiu me-

tėsi nuo keliuko į miško gilumą. Juos rusai smarkiai apšaudė, bet nė vieno nenukovė. Bevardis atsišaudydamas paspruko visiškai neliestas, o Gegutis buvo lengvai sužeistas į rankos pirštus. Automatų kulkos net keliose vietose buvo kliudžiusios Gegučio drabužius. Nerdamas per šakas, jis pametė karišką kepurę ir planšetę.

Bevardis atidūmė vėl į Kasčiūnus, bet apie brolio likimą nieko nežinojo. Gegutis taip pat nieko nežinojo apie Bevardį. Jis per Purplių kaimą nuspaudė Nedingėn pas Elytę, kur kiek laiko gydėsi. Aš ir Jūrininkas tik vėliau susižinojome su Gegučiu.

Strazdo lavoną rusai nusivežė Merkinėn, bet vėliau toje vietoje, kur jis žuvo, kaimo jaunimas supylė kapelį ir jį nuolat papuošdavo gėlių vainikais. Strazdo visi labai gailėjosi, nes jis buvo geras ir pareigingas partizanas. Aš jį ir dabar tarsi gyvą matau prieš akis. . .

Vėliau paaiškėjo, kad diena anksčiau partizanas Genys su Strazdu (abu šie kovotojai priklausė Gegučio būriui) prie Merkinės dienos metu nukovė vieną istrebitelį. Dėl šio įvykio rusai ir darė visur kratas. Strazdas, Gegutis ir Bevardis kaip tik susidūrė su rusais, kai tie po kratų grįžo Merkinėn. Čia Strazdą ir ištiko netikėta mirtis.

Balandžio 30 d. su Jūrininku ir Taugirdu nuėjau pas Ramunėlį. Čia sužinojome, kad Ramunėlis jau yra paruošęs reikiamą medžiagą bunkeriui įrengti. Dar kartą visi nuėjome į mišką ir netrukus suradome vietą, kuri buvo daug tinkamesnė bunkeriui negu kad anksčiau parinktoji. Ji man labiau patiko todėl, kad buvo atokiau nuo gyvenviečių ir vandens, o svarbiausia, turėjo gana tinkamą priėjimą prie būsimos vadavietės. Man atrodė, kad rusai neįtars, jog tokioje vietoje gali būti partizanų bunkeris.

Iš anksto buvau numatęs, kad gegužės pirmoji bus tinkamiausia diena pradėti kasti bunkerį. Iš vakaro apsirūpinome kastuvais, o ankstų rytą griebėmės darbo. Iki pusryčių jau išvertėme nemažą kalnelį smėlio. Buvome nutarę padaryti erdvų bunkerį. Užkandę darbą tęsėme toliau. Ramunėlį pasiunčiau vežimu suvežioti bunkerio rąstelius. Netrukus jis atvažiavo ir iškrovė juos kiek atokiau nuo bunkerio. Privažiuoti prie pat bunkerio nenorėjome, nes būtų palikti nereikalingi pėdsakai smėlyje. Ramunėlis, sunešiojęs

rąstelius, atsisėdo ant išverstojo smėlio ir su mumis kalbėjosi. Kaip tik tuo metu gal už penkiasdešimties metrų pastebėjome dvi moteris, kurios į krepšius rinko kankorėžius. Netrukus jos galėjo priartėti ir, pastebėjusios išverstą smėlį, suprasti, kad čia kasamas bunkeris. Reikėjo tučtuojau surasti išeitį arba atsižadėti darbo.

Greit pagriebiau savo pistoletą „Parabellum" ir pasakiau saviškiams, kad kiek pabėgėjęs į šalį iššausiu. Greit nunėriau šalin, iššoviau tris kartus ir nesavu balsu sušukau: „Tavarišči, davaite vperiot!" Po to vėl pamažu atslinkau prie kasamo bunkerio, bet labai nustebau, kad čia neradau nei Ramunėlio, nei Jūrininko su Taugirdu. Nesimatė ir moterų. Po kiek laiko parsirado mano draugai. Pasirodo, mano vaidinimas pavyko geriau, negu pats tikėjausi. Vyrai pasakojo, kad jau po pirmojo šūvio moterys išvertė iš krepšių kankorėžius ir skriste nuskrido Mardasavo link. Kai aš dar du kartus iššoviau ir nežmonišku balsu sušukau, mano vyrams taip pat pasidarė nebeaišku. Jie pamanė, kad gal mane iš tikrųjų pastebėjo rusai ir puolė vytis. Tada ir jie dėl viso pikto kiek pasitraukė šalin ir, kai palūkėję nieko daugiau nebeišgirdo, atslinko pasižiūrėti prie bunkerio. Dabar visi patenkinti dirbome toliau.

Tik vėliau Taugirdas sužinojo, kad Mardasavo kaime moterys buvo paskleidusios gandą, jog gegužės pirmąją apie ežerą buvo daug rusų, kurie net šaudę. Jos pasakojo net mačiusios rusų pastotę. Supratome, kad matytoji pastotė buvo mūsiškė.

Pavakare kasti baigėme. Sutvėrėme rėmus, išgrendėme sienas ir pusiau uždengėme lubas. Naktį Taugirdas su Kamunėliu nuėjo į savo namus, o aš su Jūrininku atsinešėme daugiau šiaudų, pasiklojome ir atsigulėme jau bunkeryje. Miegas šaltoje duobėje buvo menkas, bet užtat vėjas mūsų nekliudė. Anksti rytą prabudome ir vėl stvėrėmės darbo. Tiesiaiprie bunkerio padarėmeangą, kurios viršuje įtaisėme dangtį su pritvirtintu nemažu ėgliu. Rūpestingai užmaskavome bunkerio viršų ir apsodinome sausais ėgliais, kad derintųsi su aplinka. Viduje įtaisėme dviejų aukštų gultus. Juose galėjo laisvai miegoti šeši vyrai. Nedidelį stalelį pritvirtinome prie sienos. Ramunėlis iš plytų ir molio sumūrijo gražią krosnelę. Pritaikė Taugirdo atneštą geležinei

krosnelei skirtą kaminėlį ir išvedė jį į lauką taip, kad jis keliais centimetrais buvo žemiau žemės paviršiaus. Taigi baigus krosnelę kūrenti, ant kaminėlio viršaus buvo galima uždėti sietelį ir užmaskuoti jį pušų kankorėžiais. Kūrendami krosnelę, mes išsidžiovindavome bunkerį, pašildydavome ar pasigamindavome maistą. Ilgainiui nustatėme, kad krosnelei kūrenti geriausiai tinka išdžiūvę ėgliai, nes nuo jų mažiausiai būdavo dūmų, o kaitrumo pakankamai.

Vandens parsinešdavome bidonu iš šulinio naktį. Šiaip padėtis čia buvo gana rami, bet mes judėdavome dažniausiai tik nakties metu, nes ne taip reikėdavo saugotis. Atrodytų, kad dieną visur lengviau nepalikti pėdsakų. Čia gi buvo priešingai. Siame miško plote augo nedidelės baltosios samanos, kurias paprastai žmonės kaip papuošimą deda tarp dvigubų langų. Jų savybė yra ta, kad dieną, saulutei kepinant, jos pasidaro sausutėlės ir užmintos sutrupa į dulkes. Praėjusio žmogaus pėdsakas pasilieka ilgiausią laiką. Jei ta pačia vieta praeinama keletą kartų, lieka aiškiausias takas. Naktį šios baltosios samanos atsigauna. Jos tada tampa minkštutėlės kaip pūkas. Net ir užmintos koja, jos tuoj pat atsitiesia, ir nebelieka jokio ženklo. Kaip tik šioji samanų savybė mums ir buvo svarbiausia. Tiesa, prie pat bunkerio mes galėjome vaikščioti laisviau, nes čia buvo keliolikos arų smėlio plotas, nuklotas pušų kankorėžiais.

Dokumentams ir šiukšlėms paslėpti buvome atskiroje vietoje iškasę gerai užmaskuotas duobeles. Netoli bunkerio driekėsi miško plotelis, kuriame neaugo jokios samanos. Jis tebuvo nuklotas gryniausiu smėliu, per kurį praeiti, nepalikus pėdsako, tiesiog neįmanoma. Čia mes, žinoma, niekuomet nevaikščiodavome.

Netrukus pas mus sugrįžo Gegutis, kuris apie savaitę gydėsi pas Elytę. Jis dar kurį laiką vaikščiojo ranką pasirišęs, bet visuose žygiuose jau dalyvavo.

Jūrininkas gyveno ir dirbo drauge su manimi, nors iš pradžių jam atskirų pareigų nebuvau skyręs. Su juo gyventi ir dirbti man buvo labai malonu dėl jo paklusnumo, sąžiningumo ir pareigingumo.

Pietų Lietuvos partizanų štabas per kelis savo veiklos mėnesius išleido tris „Laisvės varpo" numerius. Tuo metu partizanų spaudos labai pageidavo ne tik partizanai, bet ir

visuomenė. Sumanėme leisti kiek didesnį laikraštėlį, skirtą tik Merkio rinktinės partizanams. Kaimyninėms rinktinėms numatėme pasiųsti tik po vieną egzempliorių susipažinti. Rašyti straipsnius, redaguoti ir visą techninį darbą atlikti turėjome iš pradžių tik mes abu. Vėliau dalyvauti mūsų leidžiamame laikraštėlyje pritraukėme ir daugiau partizanų.

Reikėjo sugalvoti laikraštėlio pavadinimą. Buvo įvairių pasiūlymų, bet galiausiai patenkinau Jūrininko pageidavimą ir laikraštėlį pavadinau „Mylėk Tėvynę". Tik vėliau paaiškėjo, kad Jūrininko primygtinas siūlymas šitaip pavadinti laikraštėlį buvo susijęs su tuo, jog jis nešiojo jam padovanotą žiedą su įrašu „Mylėk Tėvynę".

Jūrininkas nupiešė raides, o aš jas išpjausčiau iš medžio. Viršelyje dar buvo spausdinamas partizano ženklas, laikraštėlio numeris bei metai.

Mėnesinis laikraštėlis „Mylėk Tėvynę" buvo šešių puslapių, neskaitant atskirai dedamų viršelių. Laikraštėlyje spausdinama medžiaga buvo skirstoma tokiomis skiltimis: užuojautos, „Didvyrių keliais", kautynių aprašymai ir kiti straipsniai, eilėraščiai, „Nusijuok", karikatūros. Pabaigoje buvo skelbimai.

Pirmajame „Mylėk Tėvynę" numeryje įdėjau redakcijos žodį, kuriame trumpai nusakiau leidžiamo laikraštėlio tikslus ir uždavinius. Straipsniai turėjo būti pamokomi, ugdantys gerąsias kovotojo savybes, skatinantys pasekti kitų kovos draugų parodytu artimo meilės, pasiaukojimo, uolumo, darbštumo ir drąsos pavyzdžiu.

Tinkamesnių spaudos priemonių neturėjome, nes rotatorių per Kazimieraitį buvau atidavęs Tauro apygardos štabui. „Mylėk Tėvynę" teko perrašinėti tik rašomąja mašinėle. Darbo buvo labai daug, bet kiekvieno numerio išspausdindavome po 35 egzempliorius. Į redakciją pradėjo plaukti kautynių aprašymai, eilėraščiai ir kai kurie dalykėliai, tinkantys skilčiai „Nusijuok". Uoliausi bendradarbiai pasirodė esą Genys iš Rugio būrio, Kiškis, Linas, Merkys, Vieversys, Nemunas, Genys iš Nemuno būrio, Petraitis ir Sakalas. Iš civilių asmenų daugiausia medžiagos mums atsiuntė Elytė. Nemažai eilėraščių pateikė Tulpė.

Visos atsiųstos medžiagos mes negalėjome atspausdinti

laikraštėlyje, tačiau ji buvo kaupiama archyve ateičiai. Man ypač buvo svarbu tai, kad daugelis partizanų įsitraukė į naują darbą, rašė ir drauge mokėsi. Kelionių per dalinius metu partizanams aiškindavau, kaip reikia rašyti, ko nepamiršti pažymėti, jokiu būdu neiškraipyti tiesos, nenusiminti, jeigu parašytas straipsnelis nepasirodo „Mylėk Tėvynę" laikraštėlyje, jei berašant padaroma labai daug rašybos ir sintaksės klaidų. Jiems primindavau, kad tarp mūsų nė vienas nėra iš pašaukimo karys ar rašinėtojas, bet gyvenimas ir mūsų kovos tikslas reikalauja dažnai tapti tuo, kuo mes net nemanėme kada nors būti. Lankydamasis pas partizanus aš pririnkdavau medžiagos skiltelei „Nusijuok". Joje stengiausi neretai smarkiai papliekti kai kurių partizanų ydas. Gyvenimas parodė kad mes laikraštėlio turiniu neatitrūkome nuo realios tikrovės. Laikraštėlis eidavo iš rankų į rankas ir pasiekdavo daugelį partizanų rėmėjų. Visa tai mums buvo didžiausias moralinis atlyginimas ir paskatinimas toliau jį listi. Likimas buvo mums palankus išleisti apie šešiolika „Mylėk Tėvynę" numerių. Paskutiniuosius iš jų, kai 1947 m. pavasarį iš Ąžuolio parsinešiau ir susiremontavau lentinį rotatorių, spausdinome 200 egzempliorių tiražu. Leisti „Mylėk Tėvynę" nustojome todėl, ka aš 1947 m. rugsėjo 25 d. buvau išrinktas Dainavos apygardos partizanų vadu ir perėmiau į savo rankas „Laisvės varpo" leidimą.

Būtų labai malonu, jeigu ateičiai skaitytojai išsaugotų visus „Mylėk Tėvynę" numerius. Mano archyve yra paslėpta tik dalis jų. Atsitiko taip, kad vieno asmens pageidavimu dalį archyve laikytų numerių laikinai išėmiau jam pasiskaityti. Tas asmuo supakuotus laikraštėlius paslėpė šiene. Kaip tik tuo metu rusai pas jį darė didžiulę kratą. Jie išvertė visą šalinę šieno ant grendymo, nes manė toje šalinėje būsiant partizanų bunkerį. Laikraštėlių rusai nerado, bet jie taip sumaišė šieną, kad savininkas vėliau laikraštėlių pats niekaip negalėjo surasti.

Norėčiau pridurti, kad laikraštėlį „Mylėk Tėvynę" rašomąja mašinėle spausdindavome su Jūrininku pasikeisdami. Diktuodavo dažniausiai Ramunėlis, kuris, kaip ir paprastai, kiekvieną jam pavestą darbą atlikdavo labai kruopščiai ir kantriai.

Jau minėjau, kad per Pietų Lietuvos partizanų vadų sąskrydį buvo nutarta tautos išgamoms ir okupantui suduoti smūgius vienu metu kuo platesniu mastu. Ryšium su tuo Merkio rinktinės batalionų vadai, žemesniųjų vadų ir eilinių kovotojų padedami, rinko kaltinamąją medžiagą apie okupantui parsidavusius šnipus visuose veikimo rajonuose ir sudarinėjo jiems bylas pagal tuo metu galiojusius Partizanų karo lauko teismo nuostatus. Tokios procedūros ėmėsi ir Dzūkų bei Šarūno rinktinės, tas pat vyko Tauro apygardoje.

Buvo numatyta stipriausią smūgį išgamoms suduoti birželio 12-ąją.

Birželio 5 d. su Jūrininku ir dar keliais kovotojais iškeliavau pas Merkinės bataliono partizanus, nes birželio 2 d. naktį Galintėnų kaime su rusų pasala susidūrė bataliono vadas Gailius ir žuvo. Dėl vado žuvimo buvo kaltinami partizanai Tėvelis, Vanagas ir Fricas. Reikėjo tuos partizanus surasti ir viską išsiaiškinti. Drauge norėjau susitikti su visais bataliono partizanais. Mums atvykus, visi partizanai, o kartu ir nusikaltėliai, buvo surinkti į krūvą. Nusikaltusiems buvo surengtas PKL teismas. Čia paaiškėjo, kad į Frico sesers vestuves, dar dienos metu, buvo atėję Fricas, Tėvelis ir Vanagas. Vestuvėse jie šoko, išgėrė, galiausiai Vanagas su Tėveliu susipešė. Vakarop jie visi iš vestuvių išėjo, bet rusai, žinodami, kad Galintėnuose vyksta partizano sesers vestuvės, apgulė apylinkes. Galima numatyti ir tai, kad apie partizanų atsilankymą rusai gavo pranešimą, nes vestuvėse buvo prisirinkę žmonių iš keleto kaimų. Kaip tik tą pačią naktį Gailius su draugu nuvyko į Galintėnus, nes žinojo, kad ten suras nedrausminguosius partizanus. Jis manė juos iškviesti per civilius asmenis, bet tik įėjęs Galintėnų kaiman žuvo. Frico, Tėvelio ir Vanago didžiausia kaltė buvo ta, kad jie viešai dalyvavo vestuvėse, gėrė degtinę ir tarpusavyje susikivirčijo. Byla buvo nagrinėjama labai rimtai, ir nusikaltusieji jautė, kad jiems gali stipriai kliūti.

Mūsų kovos patirtis parodė, kad partizanams taikytina ir sąlyginė mirties bausmė. Tokia sąlyginė bausmė šį kar-

tą buvo pritaikyta Vanagui ir Tėveliui. Tarsi dabar matau, kaip skelbiant teismo nuosprendį drebina kinkas prieš rikiuotę išvestas partizanas Tėvelis. Vanagas, Tėvelis ir Fricas viešai prieš išrikiuotus partizanus atsiprašė už padarytą gėdą daliniui ir pasižadėjo ateityje pasitaisyti.

Per šį partizanų susirinkimą susitikau Studentą, kuris nuo manęs buvo atsiskyręs per Merkinės puolimą. Dabar jis aiškinosi, kodėl nesugrįžęs. Sakėsi po Merkinės puolimo susirgęs ir žiemą praleidęs vienas, besislapstydamas pas savo giminaitį. Jis prisipažino negrįžęs ir dėl to, kad aš buvau pasakęs, jog ir žiemą teksią vaikščioti tarnybiniais reikalais. Dabar jis vėl prašėsi priimamas pas mane, bet aš jo pageidavimo nepatenkinau. Turėjau nepalyginamai geresnį darbininką — Jūrininką.

Į Subartonių mišką grįžau su aštuoniolika vyrų. Tai buvo tik tie, kurie savanoriškai pasisiūlė surengti priešui pasalą ant plento, einančio per šį mišką.

Vyrus palikau kiek atokiau nuo plento, o su vietovių žinovais nuėjau parinkti tinkamesnės vietos pasalai. Paplente mes slinkome atsargiai, nes norėjome likti nepastebėti. Čia pakliuvo ir pirmasis laimikis: vyrai tiesiog už kupros pačiupo šnipą, kuris gulėjo kaip tik toje vietoje, kur partizanai plentą dažniausiai pereidinėdavo. Apklausinėję sužinojome, kad šnipinėti jis buvo siuntinėjamas Merkinės MGB viršininko. Šnipo sūnus istrebitelis buvo nukautas Galintankos kaime per kautynes. PKL teismo sprendimu šnipas susilaukė mirties bausmės.

Popiete kruopščiai susitvarkėme, vyrus paskirsčiau pasaluoti abipus plento patogioje vietoje, ties posūkiu. Gulėjome nejudėdami ir tikėjomės netrukus iš kurios nors pusės pasirodant mašinas su enkavedistais, kurie anksčiau labai dažnai šiuo plentu „siuvo".

Staiga viename sparne, prie pat plento, išlindo iš krūmų du šautuvais ginkluoti vyrai, apsivilkę rusiškomis milinėmis. Partizanai jiems šūktelėjo: „Rankas aukštyn!" Ginkluotieji nepaklausė įsakymo ir pasileido bėgti. Vyrai ėmė į juos šaudyti. Partizanas Liepa net iš kitos plento pusės paleido kelias kulkosvaidžio serijas. Po to partizanai pradėjo bėgančiuosius vytis, bet pačiupti pavyko tik vieną.

Šis pats metė ginklą ir buvo atvestas pas mane.

Po kilusio šaudymo teko pasalos atsisakyti. Skubiai surinkau visus vyrus ir su suimtuoju pasitraukėme toliau nuo plento. Greit išgirdome ant plento mašinos ūžimą ir šaudymą. Vėliau iš turgaus važiavę žmonės papasakojo, kad rusai ėjo paplente ir šaudė į mišką.

Suimtąjį miške apklausėme ir sužinojome, kad jis yra plėšikas, kilęs iš Masališkių kaimo. Kartu su draugu iš to paties kaimo ginkluoti turgaus dienomis stabdydavo važiuojančius žmones ir atiminėdavo pinigus bei prekes. Visa tai jie darydavo partizanų vardu. Ir dabar prie jo kepurės buvo prisegtas partizano ženklas. Mes jau buvome girdėję pasklidusius gandus apie tai, kad esą partizanai Subartonių miške plėšikauja. Dabar kaip tik ir buvo turgaus diena, o ginkluotasis plėšikas prisipažino plėšikavęs. PKL teismo sprendimu šis plėšikas susilaukė mirties bausmės.

Minėjau, kad tautos išgamoms smūgis buvo numatytas suduoti birželio 12-osios naktį. Per vieną šią naktį buvo sunaikinta kelios dešimtys pikčiausių šnipų. Kad sukeltume didesnį išgąstį komunistams, sudeginome kai kurių miestan išbėgusių komunistų, tarp jų ir Merkinės vykdomojo komiteto pirmininko, trobesius. Plačiai rajone vykdytos ofenzyvos metu buvo nukauti ir šnipai, gyvenę šalia tų vietovių, kur dažniausiai slapstydavosi partizanai. Anksčiau tai padaryti buvo vengiama, nes nenorėta tose vietovėse užsitraukti rusų siautėjimo.

Birželio 13 d. MGB organai iš įvairių vietų gavo pranešimų, jog jų bendradarbiai likviduoti. Rusai ir istrebiteliai tiesiog suglumo ir nežinojo, ko griebtis. Lietuvoje esančius didžiulius enkavedistų būrius vyresnybė organizuotai panaudoti prieš partizanus teįstengė tik birželio 15-ąją.

Partizanai taip pat nesnaudė. Tie, kurie talkino kitiems naikinant šnipus, skubiai grįžo į savo slėptuves ir stovyklas. Visi stengėsi „dingti" bent savaitę. Birželio 15-osios ankstų rytą rusai visas apylinkes užgulė tikra to žodžio prasme. Jie buvo labai įniršę, nes rūpestingai suorganizuotas šnipų tinklas per vieną naktį suiro, o tie, kurie liko, pasidarė ne tokie uolūs, kurį laiką buvo išsigandę ar net visiškai atsižadėjo savo judošiško darbo. Okupantai

birželio 12-ąją pavadino „Baltramiejaus naktimi" komunistams. Rusų siautėjimo pirmąja auka iš partizanų tapo Juozas Lepeška-Jazminas iš Laukininkų kaimo. Jis anksčiau mokytojavo Merkinės miestelyje. Jazminas birželio 15-osios rytą ėjo iš paežerėje buvusio bunkerio į Ilgų kaimą. Rusai jį pastebėjo ir pašovė kojas. Jazminas kurį laiką atsišaudė, bet, būdamas beviltiškoje padėtyje, nusišovė. Kitų bunkeryje buvusių partizanų rusai neaptiko. Visi vyrai buvo pasiruošę, nes tikėjosi stipraus siautėjimo. Daugeliui iš jų vis dėlto teko išgyventi rimtus pavojus. Bugonių apylinkėje rusai užėjo partizanus tiesiog akis į akį. Vienam partizanui, kuris dar iš anksčiau buvo sunkiai sužeistas į ranką, rusai išsuko šautuvą, bet antrasis partizanas, vamzdžiu tiesiog liesdamas priešą, šovė jam į pilvą. Po to partizanai paspruko, nors dar ne vienoje vietoje teko tiesiog prašliaužti pro rusų būrius.

Partizanai Liepa ir Žiedas rusų buvo prispausti šilų degimuose. Jie pusantros paros išgulėjo apsikapstę skujomis ir šakomis. Beveik visi partizanai apie tris paras negalėjo pajudėti, o daugumai iš jų negalima buvo nunešti maisto.

Miško ruožą tarp Merkio, Odų kaimo, plento ir Merkinės miestelio užgulė trisdešimt penkiais sunkvežimiais atvežti enkavedistai. Taigi ir mes tris paras be šviesos ištūnojome bunkeryje. Galiausiai mums pristigo ne tik maisto, bet ir vandens. Tada atsargiai nuslinkome iki raisto, iš kur parsinešėme drumsto vandens, ir nušliaužėme iki sutartos vietos, kurioje radome truputį duonos ir kelis kiaušinius. Pagaliau gavome pranešimą, kad rusai pasitraukė. Šio rusų siautėjimo metu partizanai daugiau nuostolių neturėjo.

Šia proga noriu pabrėžti, kad tautos išgamų ir šnipų naikinimo klausimas visuomet buvo pats opiausias, nemaloniausias, sunkiai išsprendžiamas, atsakingiausias, bet vis dėlto jokiu būdu neišvengiamas.

Šnipų veikla visuomet buvo ir tebėra pragaištingiausia tiek pačiam sąjūdžiui, tiek visiems tauriems, legaliai gyvenantiems lietuviams. Priešas šnipus labiausiai vertina, nes tik jų išdavikiška veikla padėjo jam tiek daug nukauti partizanų, tiek daug areštuoti, tiek daug Lietuvos

sunų ir dukrų kalėjimuose pūdyti ar Sibiro krašte lėta mirtimi marinti. Šnipas yra daug pavojingesnis už atvirą priešą, nes jis dažniausiai veikia ten, kur jo nesitikima. Anksčiau šnipai buvo kvailesni, veikė atviriau ir dėl to buvo lengviau juos nustatyti. Pavojingiausi yra atsargūs, gudrūs šnipai, priešo užverbuoti iš tų, kurie kadaise veidmainiškai vaizdavo esą taurūs lietuviai ir todėl jau iš anksčiau buvo įsigiję kitų lietuvių pasitikėjimą. Tik nedaugelis tokių šnipų buvo partizanams prieinami. Jie sulikviduoti. Didžiausia jų dalis užsimaskavusi tebevaro pragaištingą veiklą ir toliau. Priešas juos rūpestingiausiai slepia. Suėmimų priežasčiai pavaizduoti jis suranda pramanytų faktų. Suimtieji dažniausiai negrįžta ir negali pranešti kitiems, kas juos išdavė, o tuo metu šnipai medžioja kitas aukas. Ir bus dar daug atsitikimų, kad didžiausias niekšas, kuris dabar užsimaskavęs šnipinėja, ateities nepriklausomoje Lietuvoje vaizduos save buvus didžiausiu patriotu, drąsiai kovojusiu su priešu okupacijos metais. Juk priešas dabar tokiems svarbiems šnipams kaip tik ir liepia vaizduoti save tauriais lietuviais, pasisakyti ir kartais net veikti prieš komunistinę santvarką.

Šnipų veiklos dirva yra tokia plati, jų metodai tokie įvairūs ir skirtingi, kad čia apie visa tai papasakoti tiesiog neįmanoma. Aš noriu aptarti tik kaimuose veikusių šnipų likvidavimą. Apie kiekvieną kaimo gyventoją priešas mažai žinotų, jeigu jam nesuteiktų smulkiausių žinių šnipai. Partizanams priešo siautėjimo žala nebūtų buvusi tokia didelė, jeigu apie partizanų buvimo vietą nebūtų buvę iš anksto šnipų pranešta.

Šnipas yra pats bjauriausias tautos išgama. Kaip tik todėl gyventojai ir partizanai visuomet stengėsi juos pašalinti nuo sveikojo tautos kamieno. Kova su jais visuomet buvo ir tebėra labai sunki ir atsakinga. Sąlygos, kuriomis partizanams tenka rinkti žinias apie šnipus ir kitus tautos išgamas, yra nepaprastos. Jiems reikia remtis parodymais, kuriuos pateikia vietos gyventojai, nes patikrinti šių žinių šaltinius dažnai yra labai sunkiai prieinamas dalykas. Žinoma, partizanai stengiasi kuo daugiau gyventojų apklausti, bet ir tai padaryti platesniu mastu dėl ypatingų aplinkybių ne visuomet yra įmanoma. Ištardyti kaltina-

mąjį taip pat nėra palankių sąlygų, nes kiti jo šeimos nariai tuoj galėtų suprasti, kas suteikė partizanams žinių apie šnipo veiklą. Tardydami partizanai paprastai nekankina, nes tai nesiderina su tauraus kovotojo morale.

Nagrinėtose bylose sunkiausia būdavo nustatyti, ar liudytojai suteikia teisingas ir neperdėtas žinias, ar kartais net ir keli asmenys neliudija asmeniško keršto sumetimais. Sprendimas atimti žmogui gyvybę — tai nėra paprastas dalykas. Partizanai kalėjimų ar pataisos namų neturi, o nusikaltėliui kartais būna per maža griežto perspėjimo. Savo aplinkraščiuose, įsakymuose, instrukcijos ir nuostatuose partizanų vadovybė visuomet stengdavos kiek galėdama atkreipti visų partizanų dėmesį į atsakomybę nagrinėjant civilių asmenų bylas. Sunkinančia aplinkybe kartais būdavo laikoma tai, kad partizanai ar net jų vadai dėl nepakankamo išsilavinimo nepajėgdavo įsigilinti į ypatingos reikšmės aplinkybes, susijusias su byla. Aukštesniesiems partizanų vadams ne visuomet būdavo įmanoma visur apeiti, apklausinėti, patikrinti ir pirminkauti sprendžiamoms byloms. Žinoma, partizanų vadovybė stengdavosi prižiūrėti, kad būtų vadovaujamasi teisingumu sprendžiant bylas, kontroliuoti ir griežčiausiai nubausti tuos, kurie sąmoningai nusižengdavo teisingumui ar lengvabūdiškai švaistydavosi mirties bausmėmis. Už tokius nusižengimus man pačiam teko surengti Partizanų karo lauko teismą partizanams Gegužei, Jurginui, Riešutui ir jo draugui, Tėveliui, Ūseliui, Studentui. Jie už tokius nusikaltimus ir dar kai kuriuos kitus nusižengimus buvo nuteisti mirti.

Gyventojai parodymus pateikdavo žodžiu arba raštu, pasirašydami slapyvardžiais. Reikalauti tikrojo parašo buvo neįmanoma jau vien saugumo sumetimais. Juk archyvai dažnai patekdavo priešui, o tas net iš slapyvardžio atpažindavo žinias suteikusį asmenį. Niekas negalėjo būti tikras, kad partizanas, surinkęs žinias ir pranešimus su parašais, nebus rusų nukautas. Apskritai partizanai siekė kuo stropiausiai bylas išnagrinėti, nes jie gerai žinojo, kad, pasirašydami bylos protokolus, prisiima atsakomybę už visą bylos nagrinėjimą ir nuosprendį. Tai buvo kaip reikiant išaiškinta visiems partizanams, ir jie dažniausiai,

bent aš tuo esu įsitikinęs, stengdavosi būti teisingi ir nelengvabūdiški.

Kartais iš šalies žiūrint gali atrodyti, kad vienas ar net keli likviduoti šeimos nariai buvo geri ir teisingi piliečiai. Iš tikrųjų jie buvo patys pavojingiausi šnipai. Skaudu partizanams išgirsti pasakant, kad yra tariamai neteisingai nukautų. Blogiausia tai, kad retai galima spaudoje ar žodžiu paskelbti, už ką anie buvo nubausti aukščiausia bausme. Juk tokiu atveju nukentėtų lojalūs gyventojai. Likimas žiaurus, nes kartais partizanai ir jų vadai, kurie sudarė ir nagrinėjo bylas, taip pat jau yra žuvę, o bylų protokolų likimas dažnai nežinomas. Kažin ar visi byloje liudiję žmonės, kurie ir laisvės sulauks, žinodami, kad kovotojai žuvę, ir nenorėdami turėti nemalonumų iš likusių sulikviduotojo šeimos narių, patvirtins anksčiau duotus parodymus?! Manau, kad gali visaip būti. . .

Žinoma, ir partizanai padarė klaidų, bet už tokius nusikaltimus keli kovotojai susilaukė mirties bausmės, nors jie vadovavosi ne savais tikslais. Jų didžiausia kaltė buvo ta, kad jie lengvabūdiškai patikėjo kitų parodymais, duotais grynai asmeniško keršto sumetimais. Tik keli nusikaltę partizanai teisiamųjų bylose vadovavosi ne sąjūdžiui privalomais nuostatais, bet momento įspūdžiu ir savo nuožiūra. Taigi keliais atvejais tie partizanai likvidavo keletą žmonių, kurie su teisiamuoju buvo saistomi tik tuo, kad buvo tos pačios šeimos nariai. Tuos atsitikimus pasmerkė visi taurūs kovotojai, o nuteistų myriop partizanų bylų protokolai ir mirties nuosprendžiai buvo paskelbti sąjūdžio nariams. Priešas, žinoma, tokius atsitikimus panaudojo plačiausiai propagandai. Kartais jis net naktimis sulikviduodavo jam nepatikimas šeimas ir padegdavo trobesius, prisidengęs partizanų vardu.

Viena yra aišku ir neabejotina, kad partizanai niekuomet nekankindavo ir neišniekindavo lavonų. Tuo tarpu priešas visuomet skelbdavo, jog partizanai išniekina lavonus: nupjausto krūtis, sukapoja juos kirviu ar net pjūklu supjausto į gabalus, o po to dar sudegina. Žinoma, niekas tuo nepatikėdavo, nes visi gyventojai žinodavo, kad partizanai niekuomet taip nesielgia. Galbūt priešas, mums tiesiog neįsivaizduojamo ir neįtikėtino sadizmo prakti-

kuotojas, kur nors savo rankomis išniekindavo lavonus, o po to suvarydavo iš apylinkių gyventojus pasižiūrėti šiurpiausių vaizdų. Visiems lietuviams gerai žinoma, kad bolševikai visiškai nesivaržo panaudodami bet kokius metodus, kai siekia savo tikslo. Tikslas jiems visuomet pateisina priemones.

Į sulikviduotų šnipų namus atsilankydavo MGB pareigūnai ir surašydavo protokolus, kokie tik jiems patikdavo. Liudyti jiems reikėjo, žinoma, ne bet kaip, nes žmogus susilauktų įtarimo ir nepavydėtino likimo.

Priešo okupacija Lietuvoje tęsiasi jau kelerius metus. Okupantas lietuvių tautą naikina intensyviai ir rafinuotai. Jis savo „apyskaiton" paima vis naujus mūsų sūnus ir dukras. Lietuvių tauta be mažiausio pasigailėjimo žudoma ir dar niekuomet nebuvo taip arti bedugnės krašto, kaip dabar. Priešas šiandien jau kaip voras kiekvieną lietuvį, ypač inteligentą, laiko apraizgęs šnipinėjimo tinklu. Šnipinėjimas neįsivaizduojamu mastu išplėstas ne tik kaime, bet ir mieste. Šiandien jau ne visos šeimos gali savo politinius įsitikinimus išreikšti net tarp savųjų. Šnipų šnipeliai turi ką nors išduoti MGB organams ne vien iš pasišventimo judošiškam darbui, ne tik už pinigą, bet dažnai dėl baimės, įgrasinimo, nuolatinio moralinio teroro, kurį jie paslaptingomis aplinkybėmis patiria iš savo viešpačių.

Ir štai tokiomis neįsivaizduojamai sunkiomis bei pavojingomis aplinkybėmis turi kovoti partizanai dar ir šiandien. Tiesa, dauguma jų jau yra garbingai žuvę nelygioje kovoje, o kiti, kuriems dar lemta tęsti šventą Lietuvos laisvinimo kovą, turi keisti savo kovos metodus bei priemones. Dabar jau neįmanoma išnaikinti visų šnipų ir kitų tautos išgamų. Šiuo metu pogrindžio spaudos, gyvo žodžio bei gyvenimo skaudžios praktikos pamokyti partizanai ir civiliai gyventojai jau nebe taip lengvai užkimba ant šnipelių meškerių. Dabar stengiamasi mažiau judinti ir pačius šnipus, geriau aplenkti juos ir perspėti gyventojus saugotis jų spendžiamų spąstų. Partizanų gyvenimo ir sunkios kovos sąlygos nuolat blogėja. Šiandien, kai aplink tiek daug šnipų ir į juos panašių tautos išgamų, jokiu būdu neįmanoma suregistruoti visų jų padarytų

nusikaltimų ir tų dokumentų išsaugoti ateičiai. Kokį didelį darbą atliko partizanai, sulikviduodami pikčiausius šnipus, perspėdami ir kitais būdais apsaugodami gyventojus nuo šnipų pragaištingų pinklių, gali žinoti tik tie, kurie sąjūdžio gretose kovoja.

Dėl šnipų naikinimo partizanus galės kaltinti tik tas, kuris sunkios okupacijos metu pataikavo priešui, pats buvo vienokiu ar kitokiu būdu užverbuotas MGB pareigūnų, užsimaskavęs priklausė įvairaus plauko šnipų gaujai ir galbūt slaptai jau yra išdavęs ne vieną artimą savo draugą. Kokius nors priekaištus išsilaisvinimo veiksniams tegali daryti tas, kuris sąžinės ramybę prarado ir nori surasti veidmainišką savo elgesio pateisinimo pagrindą.

PLP STABO VEIKLA

Pietų Lietuvos partizanų štabo veiklai praktiškai pasireikšti buvo lemta tik apie tris mėnesius. Iš pradžių Antanaitis, kuris turėjo dirbti štabe, buvo išvykęs kuriam laikui asmeniškais reikalais. Vėliau jis grįžo ir Kazimieraičio pavedimu ėjo PLP štabo viršininko pareigas. Gediminas, kuris ten taip pat turėjo dirbti, nebuvo surastas, ir Kazimieraitis daugiau jo niekuomet nesutiko. Daktaras šiame štabe ėjo spaudos ir informacijos skyriaus viršininko pareigas. Jūrininkas iš pradžių buvo paskirtas Kazimieraičio adjutantu. Mašininku buvo Diemedis; jis labai uoliai atlikdavo ir visokiausius kitokius pavedimus. Man net nežinoma, kokioms pareigoms jis buvo paskirtas įsakymu.

Kazimieraičio kelionės, aplinkraščių, įsakymų ir kitų raštų leidimas — tai nemaža dalis PLP štabo veiklos. Antanaitis per tą laiką ruošė mobilizacijos nurodymus. Balandžio mėnuo prabėgo bekeliaujant partizanų pagerbti, taip pat į pasitarimą su Dzūkų rinktinės vadu Ąžuoliu, kur, be kita ko, buvo galutinai pasirašyta Pietų Lietuvos partizanų vadų deklaracija. Pasirašytasis Deklaracijos tekstas vėliau buvo atspausdintas „Laisvės varpe".

Susitikęs su Ąžuoliu, Kazimieraitis asmeniškai išsiaiškino tarnybinį nesusipratimą, kuris kilo daugiausia

dėl Daktaro kaltės, o iš dalies dėl savotiško Ąžuolio charakterio. Kartu per Ąžuolį buvo nustatyti papildomi ryšiai su Tauro apygarda. Ąžuolis taip pat perėmė vadovavimą A. apygardai, kuri netukus buvo pavadinta Dainavos apygarda. Šios apygardos vado pavaduotoju nuo birželio mėnesio Ąžuolis paskyrė mane.

Gegužė ir birželis buvo reikšmingesni darbo vaisiais. Tuos du mėnesius visi PLP štabo pareigūnai gyveno ir dirbo vadavietėje. Be šių tarnybinių raštų, buvo išleisti trys „Laisvės varpo" numeriai. Aušra, kuriam buvo patikėta spausdinti, dirbo nepatenkinamai. Jis, tiesa, padirbėjo išpjaustinėdamas partizanų dainų tekstus iš medžio. Daugiausia pasidarbavo Jūrininkas, surinkęs visas dainas ir paruošęs jas spaudai. Reikia manyti, kad dainų rinkinys netrukus būtų pasirodęs, tačiau Aušra pateko į priešo rankas, o tai galutinai palaidojo jau pasiektus šio darbo rezultatus.

Reikia pasakyti, kad Kazimieraičiui visiškai nesisekė palaikyti ryšius su Tauro apygarda. PLP štabas su Dainavos apygarda susisiekdavo per Garibaldį, bet liepos pabaigoje ryšio punkte PLP štabui siunčiamų siuntų niekas neatsiėmė. Tai įvyko iš dalies dėl to, kad liepos mėnuo buvo didžiai nesėkmingas PLP štabui. Po to, kai Aušra pateko į priešo rankas, PLP štabo pareigūnai patyrė smarkius rusų persekiojimus. Juk Aušra maždaug nujautė, kurioje apylinkėje slapstosi Kazimieraitis, o rusams jau ir to pakako. Paskutiniąją siuntą iš Ąžuolio Kazimieraitis gavo net per mane.

Rusų persekiojami, PLP štabo darbuotojai su Kazimieraičiu atsidūrė Žaliamiškyje ir vieną dieną buvo apsistoję mažame bunkerėlyje. Tai buvo liepos 12-oji. Rusų surengta didžiulė krata apėmė ir Žaliamiškį. Ilgą vasaros dieną ištupėti susikimšus mažame bunkerėlyje, kai vyksta masinė krata, buvo nepavydėtinas malonumas. Čia tūnojo Kazimieraitis, Antanaitis, Daktaras ir Diemedis. Bunkerėlyje buvo šalčiau negu lauke, trūko deguonies. Antanaitis dėl kažko ginčijosi su Daktaru. Kazimieraičiui, nepaprastai geros širdies žmogui, tie ginčai buvo nepakenčiami. Jis norėjo sudrausti besiginčijančius, bet Antanaitis nenusileido. Tuomet Kazimieraitis pareiškė, kad sutemus Dakta-

ras ir Antanaitis turės su juo žygiuoti pas Vanagą, t. y pas mane. Ilgiau nepakęsdamas dėl ginčų susidariusios atmosferos, taip pat oro stokos, pasiūlė Diemedžiui su juo išeiti į viršų, kiek atokiau nuo bunkeriuko, nes saulutė jau slinko vakarop.

Kazimieraitis su Diemedžiu išlindo iš bunkeriuko ir nuėjo prie netoliese buvusios balaitės. Jie abu išsiavė, džiovinosi dar nuo praeitos nakties šlapius autus ir apygarsiai kalbėjosi. Kaip tik tuo metu baigėsi miško krata ir buvo duotas ženklas rusams susirinkti prie mašinų. Viena grupė rusų, ėjusių keliuku netoli balaitės, išgirdo Kazimieraičio ir Diemedžio balsus ir puolė ton pusėn. Diemedžiui pavyko pasprukti, o Kazimieraitis, iš pistoleto nušovęs du rusus, mestos granatos buvo sunkiai sužeistas ir dar gyvas pateko į priešo rankas. Jis iš pradžių nebuvo atpažintas. Dar kaime prie sužeistojo buvo varinėjami gyventojai ir klausinėjami, ar jie šio senio nepažįsta. Rusus labai klaidino pas Kazimieraitį rasti suklastoti dokumentai ir jo civiliški drabužiai. Jie net patys stebėjosi, kodėl toks senis su ginklu slapstėsi miške. Rusai Kazimieraitį vežėsi į Leipalingį, bet pakeliui jis mirė. Leipalingyje rusai susigaudę, nes tarp kitų pas Kazimieraitį rastų asmeninių daiktų buvo ir prancūziškas inžinerijos kalendorėlis su įvairiais jo įrašais. Pasakojama, kad tada Kazimieraičio lavonas buvo atkastas, nufotografuotas ir kažkur išvežtas.

Antanaitis ir Daktaras labai aiškiai girdėjo šūvius bei rusų, užpuolusių Kazimieraitį ir Diemedį, šūksnius. Dabar jie pamiršo ginčus ir tyliausiai tūnojo iki sutemos, o paskui laimingai abu pasitraukė iš miško.

Kazimieraičiui žuvus, sąjūdis neteko vieno iš aukščiausiųjų vadų, be galo atsidavusio savo Tėvynei. Jo žuvimas nepaprastai sujaudino visus partizanus, nes beveik visi jie asmeniškai buvo matę Kazimieraitį ir ypač daug apie jį girdėję. Keliaudamas po dalinius, aš visuomet partizanams kaip pavyzdį kėliau Kazimieraičio asmenybę: žmogų, kuris visas savo dvasines ir fizines jėgas paskyrė Lietuvos išlaisvinimo kovai; karininką, kuris iki paskutinio atodūsio tesėjo duotąją priesaiką; kovotoją, kuris pelnytai buvo ir yra laikomas partizano idealu. Per savo partiza-

ninės veiklos laikotarpį jis įgijo meilę ir pagarbą visų partizanų ir jų vadų ne tik kaip aukštesnysis vadas, bet ir kaip vyresnysis brolis. Visiems partizanams Kazimieraitis turėjo didžiulę įtaką dėl to, kad buvo išsižadėjęs asmeniškos gerovės, be galo pasišventęs sąjūdžio reikalams, nepaprastai darbštus, teisingas, kantrus, blaivus ir labai religingas žmogus.

Su Kazimieraičiu man teko ilgai gyventi drauge, pažinti jį iš arti ir dėl jo žuvimo aš dar labiau sielojausi. Kazimieraičio šviesus atminimas niekuomet nepaliks manęs. Ir vėliau, lankydamas Pietų Lietuvos srities partizanus, aš visuomet skirdavau dalį laiko pasikalbėti apie šį didį ir garbingą vadą. 1947 m. rugsėjo 25 d. įvyko visuotinis Dainavos apygardos partizanų vadų sąskrydis. Mano, kaip išrinkto naujo Dainavos apygardos vado, pasiūlymu Merkio rinktinės pavadinimas buvo pakeistas: ji pavadinta Partizano Kazimieraičio rinktine. Visų žymesniųjų partizanų vadų posėdžiai būdavo pradedami pagerbiant kritusius kovoje partizanus, o ypač pabrėžiama Kazimieraičio asmenybė.

1949 m. vasario mėn. Vakarų Lietuvos srityje įvykusiame visos Lietuvos partizanų vadų atstovų sąskrydyje, man apibūdinus Kazimieraičio nuveiktus darbus sąjūdyje, buvo paskelbtas šis dokumentas:

LLKS TARYBOS PREZIDIUMO PIRMININKO AKTAS NR. 7

Savo didvyriška mirtimi pirkusiems mūsų tautai teisę gyventi ir savo darbais bei asmens pavyzdžiais ir šiandien nė kiek nemažėjančia šviesa tebenušviečiantiems LLKS ir visos tautos kovos kelią.

1. Pietų Lietuvos partizanų vadui a. a. Kazimieraičiui — pulkininkui inžinieriui Vitkui (žuvusiam 1946 m. vasarą) ir

2. Jungtinės Kęstučio apygardos vadui a. a. Visvydui — leitenantui Juozui Kasperavičiui (žuvusiam 1947 m. balandžio 18 d.) už jų ypatingus nuopelnus išreiškiant sąjūdžio idėją, prasmę bei pobūdį, jų organizaci-

nių, karinės ir visuomeninės veiklos pagrindų Pietų ir Vakarų Lietuvos padėjimą, parengiant ir masiniais tiražais išleidžiant atitinkamus pogrindžio spaudos organus, o ypač už jų mirties valandoje parodytą didvyriškumą kovoje su priešu

suteikiu Laisvės Kovotojo Karžygio vardą ir kartu juos apdovanoju I laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais).

Okupuotoji Lietuva. 1949 m. vasario 16 d.

Vytautas,
LLKS Tarybos Prezidiumo
Pirmininkas

Žadgaila,
LLKS Tarybos Prezidiumo
Sekretorius

1949 m. rugpjūčio 1 d. išleistame Pietų Lietuvos srities spaudos organe „Partizanas" (Nr. 2) pažymėjau:

„Liepos mėnesį suėjo treji metai nuo to laiko, kai mes esame netekę mylimo vado a. a. Kazimieraičio. Jis krito nelygioje, bet garbingoje kovoje.

ir Lietuvai atidavė ne tik savo jėgas ir žinias, bet ir savo brangiausią turtą — gyvybę.

Brangusis Vade! Tavo nerami kovos dvasia tebėra tarp mūsų. Su Tavo vardu lūpose šiandien stovime nepajudinamai tvirti šventoje laisvės kovoje.

Tebūnie Tau lengva Lietuvos žemelė, kurią savo krauju aplaistei".

A. Vanagas,
Pietų Lietuvos srities vadas

PRISPAUSTI

Atrodo, kad per ilgesnį laiką rusai nustatė, jog mano vadavietė yra tokiame trikampyje: Merkio upė, Odų kaimas, plentas Merkinėn ir Merkinės miestelis. Vieną kartą Merkinės istrebitelis Trasninko kaimo gyventojui parei-

škė, kad saugumas žino minėto trikampio miškų plote esant Vanago bunkerį. Žinoma, gal buvo taip pareikšta nieko nežinant, bet apie tai girdėti mums buvo nemalonu. Prisitaikėme patarlę: Vagie, kepurė dega!

Netrukus mums teko dar rimčiau susirūpinti. Rusai pradėjo nuolat siautėti tuose miškuose, ypač arti Mardasavo ežero. Aplink tą mažytį ežerėlį augo nedidelės pušaitės ir tankesni ėgliai. Rusai, matyt, pagalvojo, kad aš kaip tik šioje vietoje būsiu įsitaisęs bunkerį ir kad vandenį nešamės iš ežero. Naktimis jie surengdavo pasalas daugiausia prie pat ežero, o dienos metu nardydavo po krūmus. Į pasalas rusai dažniausiai ateidavo miško degimais nuo Merkinės arba Mardasavo kaimo. Iš kaimo paežerėn vedė siauri miško keliukai, kuriais buvo išraižytas visas miškas. Rusai, kad jiems ne toks būtų klaidus kelias artimiausia kryptimi į ežerą, keliuką nusižymėjo nulaužydami pušaičių, augusių prie pat keliuko, viršūnes. Jiems, žinoma, tai pagelbėjo, bet kartu buvo pirmasis ženklas, atkreipęs tiek gyventojų, tiek mūsų dėmesį.

Visa laimė, kad mano bunkeris, nors ir esantis mažiau kaip kilometro atstumu nuo ežero, buvo įrengtas tokioje vietoje, kuri atrodė visiškai netinkama bunkeriui įrengti. Iki to laiko rusai dar nė vieno karto nebuvo perėję tiesiog per mūsų bunkerį, nors gana dažnai eidavo keliuku, per du šimtus metrų iš vienos pusės, o retkarčiais per pusantro šimto metrų pro raistą iš antros pusės. Tačiau mes nebuvome tikri ir dėl savo bunkerio. Turėjome dar labiau taupyti ne tik maistą, bet ir vandenį. Ištisomis dienomis mums tekdavo ištūnoti bunkerio viduje net be šviesos. Šviesa negalėjome naudotis ir dėl deguonies stokos. Juk lauke buvo šilčiau negu bunkerio viduje, o dėl to oras nepasikeisdavo. Kartais, negalėdami iškęsti deguonies trūkumo, atsargiai pradarydavome bunkerio dureles ir, mojuodami rankšluosčiu ar kartono lapu, išvėdindavome bunkerį. Mes buvome labai išbalę, o Jūrininkui dažnai svaigo galva ir bėgo kraujas iš nosies.

Džiaugdavomės sulaukę nakties. Tiesa, ji būdavo labai trumpa, bet tuomet mes išlipdavome į paviršių susitvarkyti ir pakvėpuoti tyru pušyno oru. Tomis prispaudimo savaitėmis dirbti galėjome tik nakties metu,

bet ir tai viršuje budėdavo Ramunėlis. Krosnelę pakūrenti atsižadėjome, o naktį maisto parsinešdavome iš sutartos vietos miške.

Vieną kartą aš dienos metu tik su apatiniais baltiniais išlindau oran. Tuo metu už poros šimtų metrų, netoli keliuko, pasigirdo trys šūviai. Aš greit pasislėpiau bunkeryje. Netrukus mums buvo duotas pranešimas, kad rusai buvo iššovę raketas kaip ženklą susirinkti ir kad po to jie pasitraukė Merkinės link.

Nuolatinį prispaudimą išgyvenome apie tris savaites. Priartėjo laikas patikrinti ryšio punktą pas Elytę, nes per ten buvo palaikomas ryšys su Dainavos apygardos vadu. Ramunėlis pasiliko šiluose, nes jis dažnai lankydavosi savo namuose. Su Jūrininku perėjome plentą ir pasiekėme Elytę. Gegučiui tuo metu jau buvau pavedęs vadovauti partizanų būriui. Jis su vyrais buvo įsirengęs atskirą bunkerį už plento.

Į ryšio punktą nusinešiau siuntą Ąžuoliui, kuris tuomet jau buvo tapęs mano tiesioginiu viršininku. Beje, Ąžuolio užklausiau, ar jis partizanų pagerbimo ir laipsnių pakėlimo klausimais ateity vadovausis senaisiais nurodymais. Užklausiau todėl, kad kiek anksčiau sužinojau Ąžuolį esant kitokios nuomonės šiais klausimais.

Ryšio punkte jokios siuntos nuo Ąžuolio neradome, bet žodžiu gavome pranešimą, kad dar kelias dienas palauktume ryšio punkte, nes bus siunta, kurioje rasiu atsakymą į mano paskutiniuosius raštus.

Su Jūrininku dienojome bažnytkaimyje pas Elytę.

Čia mes, kaip ir paprastai, jautėmės labai gerai. Vaikščiojome lengvai apsirengę, basi ir tik su pistoletais kišenėse. Visą kitą aprangą ir ginklus buvome iš anksto susidėję virš palėpėje įrengto kambariuko lubų.

Vieną popietę staiga pamačiau ateinančius rusus. Jie jau buvo netoli gyvenamojo namo laiptų. Su Jūrininku šokome į negyvenamą palėpę ir įlindome virš ten buvusio kambariuko lubų. Jūrininkas užsikabarojo laimingai, o aš tuo metu, kai jau kėliau koją ant lubų, netikėtai iš kišenės išmečiau pistoletą. Bildesys nebuvo didelis, bet nukritęs pistoletas kiek nusirito, ir aš patamsy niekaip negalėjau jo surasti. Svarbiausia, kad ir delsti nebuvo kada, nes

rusai kiekvienu momentu galėjo užlipti laiptais apžiūrėti palėpės. Pagaliau pistoletą susiradau ir užsirangiau pas Jūrininką. Dabar atsigavome, tačiau nežinojome, ar rusai kratą darys. Palėpės kambarėlyje buvo pasilikusi mano žmona, kuri tuo metu jau buvo pasidariusi suklastotus dokumentus ir mokytojavo prie Perlojos.

Laimei, rusai kratos nedarė, bet buvo užėję tik pavalgyti. Po to jie vėl išėjo, o mes patenkinti nulipome žemyn. Iš viso to mes padarėme išvadą, kad mums čia sėdėti be jokios slėptuvėlės negalima. Apie tai pasakėme ir Elytei. Ji taip pat buvo tokios nuomonės. Su Jūrininku apnardžiau visas palėpes, bet tinkamesnės vietos slėptuvėlei nesuradome. Tuomet apžiūrėjome stogą virš to kambarėlio lubų. Čia buvo galimybė įrengti vietelę dviem pasislėpti. Per dieną slėptuvėlę įrengėme. Joje pirmiausia susidėjome aprangą ir ilguosius ginklus. Išbandėme patys sulįsti į slėptuvėlę ir užsidaryti. Buvo gana sunku, o vietos taip maža, kad nuo tupėjimo greit nutirpdavo kojos, o dėl nepatogios kūno padėties greit įskausdavo visus sąnarius. Po pakartotinių bandymų nustatėme, kaip kuo greičiau susitvarkyti ir užleisti stogo iškarpą. Slėptuvėlę buvo nepatogi, bet ganėtinai saugi, o tai mums ir buvo svarbiausia.

Pirmasis rusų atėjimas pas Elytę buvo mums lyg koks perspėjimas. Po to mes buvome daug atsargesni ir dar atidžiau sekėme apylinkę. Iš tikrųjų vieną dieną mes pastebėjome dar nuo tiltelio daug rusų, kurie važiavo pastotėmis. Greit užlipome virš kambarėlio lubų ir pro stogo plyšius sekėme, kur rusai važiuos. Manėme, kad jie patrauks per miestelį. Staiga prie Elytės namų sustojo pirmoji pastotė ir iššoko iš jos rusai. Iki Jūrininkas įsirangę slėptuvėlėn, aš dar mačiau, kad ir iš kitų pastočių išlipo rusai. Vieni iš jų ėjo tiesiai kluonan, o kiti į Elytės gyvenamąjį namą. Ilgiau ir aš negalėjau delsti. Kuo greičiau įlindau slėptuvėlėn ir užsistačiau dureles.

Padėtis buvo rimta. Laukėme smulkios kratos. Slėptuvėlę buvo patikima, tačiau nebuvo garantijos, kad jos neatras. Tūnojome nepatogioje padėtyje ir laukėme…

Praslinko viena valanda, antra, trečia, tačiau rusai ant aukšto nepasirodė. Iš Elytės įnamių negavome jokio

pranešimo apie padėtį. Girdėjome rusų šūkavimus ir iš to supratome, kad jie dar nepasitraukė. Slėptuvėlėje pasitaisyti ar pakeisti padėtį negalėjome. Labai paskaudo sąnarius, bet laukimas dar labiau įkyrėjo. Tik vakarop išgirdome kažką krapštantis ant aukšto. Pro stogo plyšį pamatėme išsikišant Gandro galvą (toks slapyvardis buvo duotas vienam Elytės įnamiui). Jis tyliai priėjo prie mūsų slėptuvėlės ir pranešė, kad pas Elytę ketina ilgesnį laiką apsistoti trisdešimt enkavedistų. Eiliniai kovotojai įsitaisė kluone, o du leitenantai ir žydas kapitonas apačioje — Elytės kambariuose. Prie gyvenamojo namo ėjo sargybą vienas rusas su kulkosvaidžiu, o prie kluono budėjo du. Viena pastote rusams buvo atvežta konservų. Kaip tik iš to Elytė ir suprato, kad rusai mano čia ilgesnį laiką pabūti. Tiesa, krata namuose nebuvo daryta, bet rusai nepaaiškino, ko jie čia apsistojo. Gandras patarė mums pakentėti ir iki vakaro neišeiti iš slėptuvėlės, o tuomet gal jis ką nors daugiau sužinosiąs ir pasistengsiąs mums atnešti ko nors užkąsti.

Iškęsti iki sutemos prailgo. Diena mums atrodė ilgesnė negu paprastai. Buvome patenkinti tuo, kad rusai nepuolė daryti kratos. Tūnojome, nes tuo tarpu kitokios išeities nebuvo.

Pritemus Gandras vėl aplankė mus. Jis atnešė mums užvalgyti. Drauge pranešė, kad ir rusai rengiasi poilsio. Tiesa, pusė enkavedistų, kurie buvo apsistoję kluone, leitenanto vadovaujami nuėjo Nedingės miškan į pasalą. Kapitonas su kitu leitenantu dabar buvo Elytės užkalbinti kambaryje. Sargybinis stovėjo iš lauko pusės prie namo durų ir į vidų neįeidavo.

Dabar buvo aišku, kad enkavedistai Elytės namuose apsistojo todėl, kad iš šio punkto darytų kratas ir naktimis eitų pasaluoti. Taigi mums didesnis pavojus negrėsė, nes, jeigu jau būtų kilęs įtarimas, krata būtų buvusi padaryta visuose trobesiuose. Svarbiausia, mums reikėjo laikytis kuo tyliausiai.

Dabar labai pamažu ir atsargiai išsikrapštėme iš slėptuvės. Pavakarieniavome ir, apsisiautę mums paduota antklode, sugulėme kiek toliau nuo stogo krašto, kad sargybiniai nenugirstų knarkimo.

Per kelias dienas mes net apsipratome. Žinoma, malonumas buvo menkas. Sakoma, kad ir šuo kariamas pripranta. Pripratome ir mes, bet laukimo dienos pabodo. Vėliau pritrenkiantį įspūdį padarė tai, kad mes kaip tik čia ir patyrėme apie Kazimieraičio žuvimą.

Elytei šiomis dienomis taip pat teko labai daug išgyventi. Ji asmeniškai pažino Kazimieraitį ir dabar jo gailėjosi kaip labai brangaus tautos sūnaus. Elytė dar labiau išblyško, nors prieš rusus turėjo būtinai šypsotis ir nuduoti, kad yra patenkinta neprašytais svečiais.

Vieną dieną rusams vėl atvežė amerikietiškų konservų. Kapitonas jais pavaišino Elytę, o ta tuoj pat ir mus. Išėjo taip, kad tuo pat metu enkavedistams atvežtus konservus valgė priešas ir mes. Praėjo savaitė, bet rusai nesijudino ir dviem pamainomis dieną bei naktį sekė Nedingės mišką ir kaimus. Paaiškėjo, kad gretimose apylinkėse taip pat apsistoję enkavedistų daliniai. Vyriausiasis jų štabas buvo Laukininkų kaime.

Antrosios savaitės pradžioje pagaliau rusai pasitraukė. Dabar ir mes atsidusome lengvai. Elytė nuvažiavo Alytun į ryšio punktą ir iš ten pargabeno man nuo Ąžuolio siuntą. Tarp įvairių raštų, pažymėtų skirtingomis datomis, buvo įsakymas, kuriuo aš buvau paskirtas Dainavos apygardos vado pavaduotoju. Tuose raštuose radau Ąžuolio neigiamą pasisakymą dėl partizanų pagerbimo ir laipsnių pakėlimo. Jis buvo tos nuomonės, kad partizanus pagerbti ir pakelti laipsnius bus galima tik nepriklausomybės metais. Šis pareiškimas mane nustebino ir nuvylė.

Tiesa, aš dar nebuvau išdalinęs partizanams tų pažymų, kurias Kazimieraitis jau buvo pasirašęs ir kurios partizanams turėjo būti įteiktos dar balandžio mėnesį Bižų kaime. Tačiau man dabar rūpėjo, kaip šis klausimas bus tvarkomas ateityje, nes vien dėl nuoseklumo reikėjo, kad už tolygios vertės nuveiktus darbus ar parodytą narsumą laikui bėgant būtų pagerbti ir tie, kurie to bus verti.

Taip galvojau, bet nusprendžiau savo nuomonės raštiškai Ąžuoliui nepareikšti, nes nebuvau tikras, kad nekils panašus tarnybinis nesusipratimas, kaip kad buvo atsitikę su Kazimieraičiu. Savo tvirtą nusistatymą numačiau pareikšti žodžiu, pats asmeniškai susitikęs su Ąžuoliu.

VADAVIETĖJE

Kai dar buvau pas Elytę, partizanas Bevardis per vieną civilį man pranešė, kad prie Nemuno su manimi nori susitikti asmuo, kuris sakosi esąs atvykęs iš Vakarų. Tas pranešimas buvo duotas berods liepos 14 dieną. Buvo pažymėta, kad atvykęs asmuo ilgai laukti negali, nes turėjęs susitikti su Kazimieraičiu, bet šis jau žuvęs. Dabar jis nutaręs skubiai susitikti su manimi, nes reikalai esą nepaprasti ir neatidėliotini.

Apylinkėse dar buvo rusų, bet mes su Jūrininku nusprendėme vykti. Pranešiau datą, kada Bevardis su keliais vyrais turėjo laukti mūsų naktį Kasčiūnų kaimo kapinėse. Maniau, kad iš užsienio bus sugrįžęs Hektoras ar Prapuolenis. Susitikimo vietoje su Bevardžiu tikėjausi gausiąs smulkesnės informacijos.

Iššygiavome. Pavojingiausia buvo pereiti per Nedingės mišką ir artimiausius kaimus, nes pavakare mes patys matėme, kaip didelis rusų būrys iš Kucakiemio per Nedingę patraukė miško link. Tik sutemus atsargiai išslinkome iš bažnytkaimio. Saugumo sumetimais šiuo metu negaliu pažymėti vieno svarbaus įvykio, kurį teko išgyventi prieš išvykstant iš Elytės namų.

Laimingai perėjome pavojingiausias vietas ir pasukome per Pilvingių kaimą. Praėjome atokiau nuo Kašėtų trobesių ir leidomės pakalnėn. Tuo metu priešais, maždaug už pusės kilometro, pasigirdo smarkus šaudymas. Mes sugulėme ir įsiklausėme. Tratėjo du kulkosvaidžiai. Buvo šaudoma iš šautuvų ir automatų. Šaudymas truko labai trumpai. Jis baigėsi taip staigiai, kaip buvo prasidėjęs. Po to vėl įsiviešpatavo kapų tyla. Mes pakilome, pasukome daugiau dešinėn ir po kiek laiko pasiekėme šilus. Vėliau paaiškėjo, kad tai buvo partizanų ir rusų susišaudymas.

Dienojome jau savo bunkeryje. Iš Ramunėlio sužinojome, kad tik prieš. . .*

Belakstydami jie paliko daugybę pėdsakų, kuriuos pamiršo greit užmaskuoti. Sugautą voveraitę vyrai norėjo parodyti ir man su Jūrininku. Jie žinojo, kad aš po paros

*** Trūksta dviejų rankraščio puslapių.**

turiu sugrįžti į vadavietę. Todėl voveraitę įkišo į maišą ir jį užrišo virvute. Laimikį padėjo bunkeryje ant krosnelės, o patys išėjo su reikalais.

Atsitiko taip, kad tuo metu į mano vadavietę atvyko Gegutis. Jis atsidarė bunkerio dureles, įlindo vidun ir užsižiebė lempą. Greit jis pastebėjo, kad maiše ant krosnelės kažkas juda. Smalsumas gundė pasižiūrėti. Pasiėmė maišą ir jį atrišo. Voveraitė, žinoma, nelaukė, bet žaibo greitumu išnėrė iš maišo ir pro praviras dureles išdūmė laisvėn. Gegutis susigaudę tik tuomet, kai jau buvo vėlu.

Netrukus sugrįžo vyrai. Čia jie rado Gegutį, bet voveraitės jau nebuvo. Vyrai Gegutį išbarė, kam jis kiša nosį kur nedera, bet dabar mums visiems jau buvo tik skanaus juoko iš šios linksmos istorijos.

Vadavietėje prasidėjo normalus darbas, kurį be pertraukos ilgokai tęsėme.

Per mūsų bunkerio viršų jau ne vieną kartą piemenys pergindavo bandą. Atgenamus galvijus mes pajusdavome dar iš tolo. Iki piemenys su banda nutoldavo, bunkeryje sėdėdavome kuo tyliausiai. Vis dėlto man kilo įtarimas, kodėl tie piemenys taip dažnai tiesiog per bunkerį pergena. Vieną dieną mes vėl išgirdome atgenamus galvijus. Aš greit atsitūpiau pačioje angoje, prikišau galvą prie dangčio ir stengiausi išgirsti piemenų kalbą. Netrukus gyvuliai jau ėjo per bunkerio viršų. Kaip tik tuo metu išgirdau iš piemenų patylomis sakant: „Matyt, nieko nėra, ba ėglis gražiai užleistas". Iškart pasidarė aišku, kad piemenys mūsų bunkerį seniai jau yra aptikę. Liepiau Gegučiui vienam išlįsti iš bunkerio, pasirodyti piemenims ir pasakyti, kad jie niekam apie mūsų bunkerį neprasitartų, bei pabandyti sužinoti, ar jie apie šią paslaptį kam nors jau yra išsitarę. Gegutis visus apylinkės piemenis pažino, nes nuo jų keliaudamas šilais nesislėpdavo. Be to, jis gerai pažino visus gyventojus ir jo pasirodymas piemenims negalėjo atrodyti kas nors ypatinga. Man ar kitiems pasirodyti nebuvo jokios prasmės.

Gegutis išlindo iš bunkerio, nuleido dangtį ir nutolo su piemenimis. Po kurio laiko jis sugrįžo atgal ir nupasakojo, ką su jais buvo kalbėjęsis.

Vis dėlto piemenis netikėtas Gegučio pasirodymas iš-

gąsdino. Jie jau daug kartų buvo matę Gegutį, tačiau dabar taip drebėjo, kad iš pradžių net žodžio **ištarti** negalėjo. Svarbiausia, jie dabar bijojo dėl to, kad buvo aptikę bunkerį ir prie jo dažnai atvarydavo galvijus. Supratę, kad jiems nieko bloga daryti neketinama, piemenys papasakojo, jog apie bunkerį jie neišsipasakojo net namie, nes žinojo, jog už tai ir namiškiai juos išbartų ar net kailin duotų. Laimei, tai buvo mūsų rėmėjų vaikai. Gegutis vaikams taip paaiškino, kaip buvau jam nurodęs, ir uždraudė ateityje prie bunkerio ganyti, nes jie būtų vėliau pamatę ir mus. Gegutis piemenis net prisaikdino ir davė jiems pabučiuoti rožančiaus kryželį. Po šio karto piemenys daugiau prie mūsų bunkerio nepasirodė, bet ir patirtos paslapties niekam neišplepėjo. Priėjau išvadą, kad mūsų bunkerį piemenys aptiko tuo metu, kai Gegutis vienas buvo jame palikęs. Jis mėgdavo dažnai palikti pravertas bunkerio dureles ir tuo metu neretai primigdavo. Piemenys tokiu momentu bunkerį kaip tik ir galėjo aptikti, o Gegutis to ir nepajuto. Tačiau tai buvo tik mano spėjimas.

VIKTORAS

Po kiek laiko aš sužinojau, kad pas Petraičio vyrus atvyko kažkoks civilis asmuo, kuris labai pageidauja kuo greičiau su manimi susitikti. Jis sakėsi mane gerai pažįstas iš seniau. Partizanas Briedis nuo savęs dar pridėjo, kad tas asmuo galįs būti kunigas, nes jo portfelyje buvo pastebėtos knygos, panašios į Bibliją. Vyrams esą nuostabiausia tai, kad svečias labai mažai kalbąs, bet visus kovotojus atidžiai stebi ir daug rašosi. Jį esą Tauras globoja, todėl vyrai nesiteirauja, kas jis toks yra. Tauras taip pat svečio asmenybę kažkodėl laiko paslaptyje.

Taip paslaptingai apibūdintas asmuo mane sudomino, ir aš nuvykau į miškus, esančius netoli Randamonių kaimo, kur ir atradau jį manęs belaukiantį.

Tai buvo Petrūnas, kilęs iš Leipalingio. Aš su juo buvau drauge mokęsis Karo mokykloje. Vokiečių okupacijos metais Petrūnas dirbo netoli mano tėviškės — Lazdijuose esančioje švietimo įstaigoje. Mes tuo metu buvome net ar-

timai susidraugavę. Dabar paaiškėjo, kad Petrūnas okupantų yra persekiojamas ir jau kuris laikas slapstosi. Jis dar nebuvo įstojęs į partizanų gretas, bet jau turėjo pasirinkęs slapyvardį — Viktoras. Iš savo artimo draugo Tauro (Suraučiaus) jis ir sužinojo apie mane ir Antanaitį.

Išsikalbėjau su juo, o paskui surengėme pasitarimą, kur dalyvavo Tauras ir Juozaitis. Tarėmės palapinėje, kuri, kaip ir kitos, buvo padaryta iš eglišakių.

Dabar Viktoras dar kartą papasakojo, kaip jis neseniai buvo susitikęs su Antanaičiu ir su juo ilgokai kalbėjęsis. Viktoras pabrėžė, kad po Kazimieraičio mirties PLP štabo veikla aprimo. Esą ir Daktaras su Antanaičiu nesutariąs. Jie atskirai net gyvena. Viktoras pasiūlęs Antanaičiui tam tikrą visuomeninės veiklos programą, bet Antanaitis jai nepritarė. Taip juodu ir išsiskyrė.

Mano prašomas Viktoras vėl smulkiai išdėstė visuomeninės veiklos programą. Joje, be kita ko, buvo siūloma leisti net du laikraštėlius: vieną visuomenei, antrą tik partizanams. Viktoro mintys buvo labai prasmingos, darbo planas realus, nors partizanų veikimo sąlygomis labai sunkiai įgyvendinamas. Mano nuomonė buvo tokia: Viktoro siūlomai programai iš esmės reikia pritarti, tik ją būtina daugiau priderinti prie partizanų kovos sąlygų, nes Viktoras dar per mažai pažino realias partizanų štabo darbo galimybes.

Jau iš Karo mokyklos laikų man buvo žinoma, kad Viktoras yra gabus literatas, tuomet rašinėjęs kariūnų leidžiamame žurnale „Kariūnas".

Antanaitis su Viktoru susitiko pirmą kartą ir elgėsi su juo kaip su gimnazistėliu. Viktoras nebuvo mėgėjas girtis savo sugebėjimais. Žinoma, jei Antanaitis būtų žinojęs, su kuo turi reikalą, būtų kitaip kalbėjęsis. Visa tai man paaiškėjo vėliau, kai susitikau patį Antanaitį. Antanaičiui panašiai atsitiko ir 1949 m. pavasarį. Tuomet aš, keliaudamas Žemaitijon per Tauro apygardos partizanų veikimo rajonus, užėjau pas vieną inteligentą — rašytoją. Jis mielu noru pasižadėjo ateityje bendradarbiauti mūsų spaudoje ir padėti parinkti Vakarams ruošiamos medžiagos. Vykau toliau, todėl šiam inteligentui pasiūliau straipsnius ir visa kita siųsti Dainavos apygar-

dos štabo adresu per partizanų dalinius. Rašytojo pasiųstuosius straipsnius gavo Antanaitis, tuomet jau Lito slapyvardžiu besivadinąs. Jis, daug nelaukęs, rašytojui parašė maždaug tokį atsakymą: „Atrodo, plunksną valdai! Bandyk toliau!"

Grįždamas iš Vakarų Lietuvos srities, iš Tauro apygardos vado ir Geležinio Vilko rinktinės vado Tigro sužinojau, kad dėl Antanaičio tokio turinio laiško rašytojas užsigavo ir nustojo rašyti į mūsų laikraštėlį. Tigras padėjo nesusipratimą išsiaiškinti ir rašytojas Uosio slapyvardžiu toliau uoliai bendradarbiavo partizanų spaudoje.

Viktoro programoje man ypač patiko tai, kad jis siūlė iš pagrindų pagerinti visuomeninį darbą ir PLP štabo spaudos ir propagandos skyrių pavadinti tiesiog visuomenine dalimi, veikiančia atskiroje vadavietėje ir priklausančią tiesiogiai PLP vadui.

Viktoras buvo labai patenkintas, kad pritariau šiai visuomeninės veiklos išplėtimo programai. Aš jam pasiūliau dar kartą susitikti su Antanaičiu ir vėl pasitarti tuo klausimu. Pareiškiau, kad aš iš savo pusės parašysiu Antanaičiui atitinkamą laišką. Viktoras ketino artimiausiu laiku įstoti į partizanų gretas, ir mes sutarėme, kad tuo atveju, jeigu Antanaitis ir vėl atmes Viktoro pasiūlymus, Viktoras pereis dirbti pas mane. Jam žadėjau pavesti visuomeninių reikalų dalį, ir jis būtų gyvenęs bei dirbęs su savo artimu draugu Tauru.

patenkinti. Aš tuoj pat parašiau Antanaičiui asmenišką laišką. Tai buvo pirmasis mano ryšys su Antanaičiu po Kazimieraičio mirties. Pareiškiau jam užuojautą dėl visų PLP štabą ištikusių nelaimių ir pažadėjau iš savo pusės visokeriopą įmanomą pagalbą. Nurodžiau, kad Viktoras Antanaičiui ateityje galėtų būti labai rimtas ir naudingas darbininkas. Drauge prašiau man duoti skubų atsakymą. Parašytąjį laišką įteikiau Viktorui į rankas.

Petraičio stovykla buvo įrengta vieno didžiulio raisto mažytėje salelėje. Netoli palapinių augo aukšta bešakė eglė, kurios viršūnėje buvo susisukęs sau lizdą didysis vanagas. Čia jis išperėjo ir savo vaikus. Partizanai Vanagas, Ąžuolis ir Tauro brolis Briedis, kai vanagiukams

išaugo plunksnos, nupjovė eglę, o iš jauniklių išsičirškino puikius pietus.

Vakare Petraičio stovykloje ilgai negeso laužas, o mes visi sėdėjome prie jo. Su vyrais išsikalbėjau įvairiausiais klausimais. Galiausiai priėjome ir prie linksmosios dalies.

Čia aš jiems parodžiau vieną „stebuklą", kuriuo patikėjo visi, išskyrus kelis vyrus, kuriems iš anksto „stebuklo" esmę išaiškinau, nes tai padėjo pasirengti seansui. „Stebuklui" pasirengiau ir demonstravau jį taip: prieš sutemas kelis vyrus nežymiai po vieną nusivedžiau nuošaliau ir paaiškinau, kad jie vakare prie laužo išsikalbėtų apie įvairius atsitikimus — tarp jų apie būrimus, pasivaidenimus ir t. t. Jie, mano prašomi, papasakojo apie savo draugų kai kuriuos asmeninius reikalus, pvz., pasakė mylimos merginos vardą ir pan. Tada aš tiems vyrams ant rankų, kaktos ar kojų pašlapintu muilu įrašiau tam tikrus žodžius, skaičius ar ženklus. Muilui nudžiūvus, parašytieji žodžiai tapdavo nepastebimi.

Vėliau naktį, prie laužo, vyrams pradėjus kalbą apie burtus, aš ir parodžiau tokį „stebuklą". Pirma užbūriau popierių, tariamai iššaukiau dvasią, o po to pasiūliau partizanams užduoti jai kokį nors klausimą. Vyrai pateikdavo įvairių klausimų, bet būdavo lengva parinkti tokį, kuriam panašų atsakymą jau turėjau užrašęs ant kurio nors partizano kūno dalies. Buvo duodamas kad ir toks klausimas: ar aš sulauksiu laisvės? Tuomet liepdavau kuriam nors labiausiai netikinčiam sudeginti mano „užburtą" popierių ir tais pelenais smarkiai įtrinti jau numatytam vyrui tam tikrą kūno dalį. Nuo smarkaus trynimo toje vietoje kūnas įkaisdavo, muilas atsileisdavo ir labai prilipdavo suodžiai. Žinoma, visa ranka įsisuodindavo, bet nepalyginamai labiau tos vietos, kurias buvo lietęs muilas. Svarbiausia, juodosios raidės vis labiau ryškėdavo smarkiau trinant. Paskiau, suodiną ranką plaunant, pirmiausia pasiduodavo muilas, kuris buvo padengęs odą. Tuomet parašytosios raidės atrodydavo nuostabiai baltos, nes kitose vietose suodžiai šaltu vandeniu nelengvai nusiplaudavo. Vyrų nusistebėjimas buvo didžiulis. Toliau buvo klausimai dėl laisvės kovos pabaigos, apie mylimas merginas ir t. t. „Stebuklą" pademonstruoti pasisekė, nes iš pradžių labiausiai

netikinčiais apsimesdavo mano užverbuotieji. Kelis kartus suodindavau kojas ar rankas tų pačių vyrų tariamai dėl to, kad vis viena jau įsuodinti. Na, ką darysi, kartais tekdavo suodinti ranką ir neužverbuotajam, kuris to labai pageidaudavo. Tuomet, žinoma, nieko ir neišeidavo. Čia greit surasdavau išeitį. Jau iš anksto buvau priminęs, kad seanso metu reikia visiems laikytis ramiai ir nesijuokti. Mano užverbuotajam, kuris laiku nusikvatodavo ir būdavo suverčiama kaltė už nepasisekimą. Vyrai stengėsi vieni kitus raminti, tačiau seanso metu lengvai galima sukelti pageidaujamą nuotaiką. Nesulaikomo juoko banga pasigirdo tada, kai išbūrėme, kad Ąžuolio žmona, gyvenusi stovykloje, neištikima vyrui. Ąžuolis burtais patikėjo ir ėmė pykti ant žmonos, o mums nuėjus miegoti, norėjo ją net apkulti, nes ji ėmė juoktis iš tokio pavydo. Man atsigulus palapinėn, vyrai dar būrė patys, tačiau jiems išėjo tik tol, kol buvo mano užrašinėjimų. Vėliau tik be reikalo vienas kitą suodino. Kartais taip stipriai trindavo, kad net odą pratrindavo. Rytą Ąžuolio pyktis žmonai dar buvo neatslūgęs, todėl visiems vyrams paaiškinau rodyto „stebuklo" paslaptį. Kai kurie vyrai net išgriuvo iš juoko, o Ąžuolis nežinojo kur dėtis iš gėdos. Visi juokėsi iš tų, kurie, pasilikę prie laužo, taip uoliai save suodino.

Po pusryčių Viktoras išsirengė kelionėn, o Tauras jį lydėjo. Su Tauru susitariau ateityje palaikyti glaudesnį ryšį, nes man rūpėjo Viktoro ir Antanaičio būsimo pasitarimo rezultatai. Be to, laukiau Antanaičio laiško.

Popiete ir aš su Jūrininku, Balučiu, Putinu, Taugirdu, Tigru ir Trečioku iškeliavome į savo vadavietę. Pirmiausia pasiekėme Briedžio stovyklą, kuri buvo netoli Šunupio kaimo. Putinas buvo gavęs žinių, kad vienai moteriai iš Šunupio dingusi karvė. Ji negrįžusi iš ganyklos. Putinas spėjo, kad karvę galėjo paimti Briedis maistui. Toks Briedžio poelgis būtų buvęs palaikytas nusižengimu, nes toji moteris buvo neturtinga. Briedžio stovykloje neberadome nė vieno vyro. Jie buvo kažkur išvykę. Smulkiai apžiūrėjome visą stovyklą, bet niekur nesuradome spirgalo pėdsako. Tuo metu sugrįžo Briedis su kai kuriais savo vyrais ir ėmė teisintis, jog karvės nelietęs. Vėliau paaiškėjo, kad Briedis tikrai buvo įtartas be reikalo, nes

moteris po keleto dienų partizanams pranešė, jog karvę surado įklimpusią raiste ir jau pašvinkusią.

Besikalbėdami su Briedžiu išgirdome, kad tolumoje skardena skerdžiaus ragas. Briedis paprašė greit visus nutilti, o pats įsiklausė į trimitavimą, kuris kartojosi keletą kartų. Po to Briedis pareiškė, kad skerdžius trimituoja pavojų. Paaiškėjo, kad Briedžio vyrai buvo iš anksto su skerdžiumi susitarę, jog šis pranešinės apie padėtį kaime. Skerdžius pats arba per vaikus labai dažnai sužinodavo, kas dedasi kaime, ir apie rusų pasirodymą sutartuoju būdu trimituodavo partizanams. Perspėti partizanai paprastai pasitraukdavo į saugesnę vietą arba laikydavosi atsargiau. Taip buvo pasielgta ir šį kartą. Vyrai pasitraukė dar toliau, o mes nedelsdami tęsėme savo žygį.

SPĄSTUOSE

Pakeliui į Trasninko kaimą mes išsiskyrėme su mus palydėjusiais Balučiu ir Putinu. Temstant pasiekėme Trasninko laukus, esančius miškuose kiek atokiau nuo kaimo. Įėjome pro rugių lauką. Staiga pasigirdo tarsi katiliuko barškėjimas. Pamanėme, kad rusai brenda per rugius. Pasiruošėme šautuvus, išsidėstėme. Barškėjimas artėjo, nors supratome, kad per rugius kažkas brenda gerokai pro šalį. Temo, tačiau pro žiūronus dar įžiūrėjome karvę. Tai buvo viena iš nenuoramų, kurios mėgsta atsiskirti nuo kaimenės ir laisvai pavaikštinėti. Kaip tik tokioms po kaklu parišami barškalėliai, kad jas miškuose lengviau būtų susirasti. Šią karvę naktį galėjo sudraskyti vilkai, todėl nutarėme ją paimti ir priešais save nusivaryti į Trasninko kaimą. Neabejojome, kad tas ūkininkas, į kurio kiemą karvė pasuks, mus pavaišins šviežiu pienu. Priėjome Trasninko kaimo pakraštį. Kaime lojo šunys. Mes dar kiek laiko pastovėjome ir įsiklausėme. Karvė mūsų, žinoma, nepalaukė ir nusileido pakalnėn. Ji dabar mums jau nerūpėjo, nes šunys vis dar nesiliovė loję. Tyliai išsidėstėme ir atsargiai pradėjome leistis žemyn. Paruoštus ginklus nešėmės rankose. Net priartėję prie pirmųjų trobesių, nieko įtartina nepastebėjome. Dėl visa ko dar kiek paėjėjome

ir tuomet užsukome pas vieną ūkininką pavakarieniauti. Mus patiko linksmi šeimininkai ir skaniai pavaišino. Vakarieniavome ramūs, nes šeimininkas pareiškė, kad visur atrodo ramu. Tiesa, jis matė pavakare porą ginkluotų vyrų einant aukštyn krantu, bet tai greičiausiai partizanai, kurie kaiman neužsuko, nes dar buvo šviesu. Pavakarieniavome ir, šeimininkų labai prašomi, padainavome kelias partizanų dainas. Kambario langas buvo praviras, ir mūsų daina galėjo būti išgirsta lauke. Po to atsikėlėme, dar kartą padėkojome šeimininkams už vakarienę ir išėjome. Taugirdas tuo metu jau buvo suskubęs užbėgti pas du gyventojus, kurie jam kelionei davė duonos ir lašinių. Susirinkome prie vartų, kur buvome susitarę iš anksto, o tada pajudėjome Merkio upės link. Ten buvo valtis, **Kuria** turėjome persikelti antron upės pusėn. Jau pasiekėme kaimelio pakraštyje gyvenančio ūkininko trobesius ir ėjome pro statomą kluonelį. Staiga, per dešimt žingsnių nuo mūsų, prie kluono sienos, sujudėjo figūros ir be jokių ceremonijų į mus buvo pradėta šaudyti. Mes net nebuvome pasiruošę tokiam netikėtumui ir žaibiškai metėmės į rugius, augusius prie pat keliuko, o po to už gyvenamojo namo, kurį tik ką buvome praėję. Rusai tuoj pat pametė mus iš akių, o mes išsisklaidėme. Šaudymas greit nutilo. Tada visi sugužėjome rugių pakraštyje prie pievos. Dabar aiškiausiai girdėjome rusų šūkavimus prie Merkio ir krantuose aplink kaimą. Supratome, kad jie mus sąmoningai įsileido į kaimą ir kad pakliuvome į spąstus. Rusai nešaudė gal ir dėl to, kad bijojo kliudyti savuosius. Iš jų šūkaliojimų mes nustatėme, kuriose vietose jie susitelkę. Naktis nebuvo tamsi, bet pievas dengė tirštas, nepermatomas rūkas. Priešais mus tįsojusi šlapia ir krūmais apaugusi pieva atrodė tarsi paskendęs didžiulis miškas. Buvo taip tylu, kad jokia rugio varpa nesiūbavo. Buvome jau sušlapę vien nuo tos rasos, kurią nubraukėme, susikūprinę slinkdami per rugių lauką.

Dabar ir delsti nebuvo kada. Slinkti rugiais į kalną nesinorėjo, nes atrodė, jog krantai buvo rusų nugulti. Toliau papievyje taip pat girdėjome jų šūkavimus. Nusprendžiau pasinaudoti rūko priedanga. Pasikviečiau arčiau savęs Trečioką su Taugirdu ir paklausiau, ar galėtume

kiek atokiau nuo pakraščio bent keletą šimtų metrų paslinkti prieš mus esančia pieva. Jie atsakė, kad pieva klampi ir šlapia, bet ja eiti, atrodo, bus galima. Vienas blogumas, kad galime greit paklysti. Toje vietoje, kurioje dabar buvome, visi orientavomės. Trečiokas su Taugirdu dar nurodė, kur tolumoje turi būti Rodukos ir Kasčiūnų kaimai. Krantas aplink pievą ėjo tarsi lanku. Aš išsiėmiau iš planšetės kompasą ir pagal jį dar kartą pamėginau orientuotis. Po to liepiau visiems kuo greičiausiai ir kuo tyliausiai iš rugių lauko persimesti į pievą, kol mus slėpė rūko priedanga. Tai padarę, mes dar kartą sustojome. Į mus ir dabar nebuvo šaudoma. Rusai, matyt, laukė, kada mes išroposime ties jų išsidėstymo linija. Dabar liepiau vyrams pamažu, stengiantis nesukelti nė mažiausio triukšmo, slinkti paskui mane. Orientuodamiesi pagal kompasą, slinkome Rodukos kaimo link. Kartais vyrams atrodė, kad mes jau ne ta kryptimi einame, nes mums teko aplenkti ne vieną krūmą, tačiau aš jų pastabų neklausiau, nes žinojau kompasą nepameluosiant. Rodės, jog mes labai ilgai slinkome pieva, o pakraščio vis nesimatė. Pagaliau pastebėjome aukštą krantą, apaugusį mišku. Pasirinkome tinkamiausą vietą užsiropšti į viršų. Vyrai čia greit vietovę atpažino. Pradėjome atsargiai kopti aukštyn. Miško pakraštį pasiekėme laimingai, nes, matyt, priešas nesitikėjo tokio mūsų manevro ir tos vietovės nesaugojo. Trasninko kaimas jau buvo tolokai pasilikęs, ir mes lengviau atsidusome. Tiesa, dabar girdėjome, kad smarkiai loja ir Rodukos kaimo šunys. Iš to padarėme išvadą, kad rusai čia kaip reikiant siautėja. Per Merkį mums visiems būtinai reikėjo persikelti — tik ten galėjome jaustis saugiai. Keltis kitoje vietoje valtimi per upę buvo per daug pavojinga, nes tokiose vietose tikriausiai turėjo būti rusų. Nusprendėme padaryti lanką apie Rodukos kaimą ir per Merkį seklesnėje vietoje perbristi. Dabar mus vedė Trečiokas, nes jis geriausiai pažino vietoves. Eidami miškais, pėdsakų nepalikome, bet prie Rodukos kaimo buvo raistai ir reikėjo priartėti prie kelių sodybų. Čia slinkome pievomis, nubraukdami gailią rasą. Manėme, kad rytą rusai užtiks mūsų pėdsakus žolėje, bet tai mums nebuvo pavojinga, nes mes vėl įsukome į mišką, kur pėdsakai dingo.

Vienoje vietoje teko eiti laukais, tačiau ir čia rusai mūsų nepajuto. Po kiek laiko pasiekėme Merkį numatytoje vietoje. Nusileidome žemyn prie seklumos. Pirmiausia nusirengė Taugirdas su Jūrininku ir su surištais drabužiais virš galvų perbrido antron upės pusėn. Antru reisu persinešė ilguosius ginklus. Vėliau tą patį padarėme ir mes. Tuo metu, kai aš antrą kartą bridau per upę su automatiniu šautuvu ir diržu, sraunusis Merkys mane gerokai nunešė pasroviui. Dėl to arti kito kranto pataikiau duobėn ir su viskuo nunėriau dugnan. Laimei, mokėjau plaukti. Atsispyriau nuo dugno ir, užsimetęs ant kaklo diržą, viena ranka pasiirdamas, tuoj nusitvėriau už kranto. Draugai priėmė daiktus ir padėjo išsikepurnėti. Tuoj pat apsirengėme, nes visi nuo šalčio jau kalenome dantimis. Greit pasiekėme mišką, o šioje priedangoje mes jau visiškai kitaip jautėmės. Švintant sėdėjome bunkeryje ir dalijomės išgyventais nakties įspūdžiais.

Tiesa, apšaudymo vietoje Trečiokas pametė duoną ir pusbačius, kuriuos jis nešėsi rankose. Rusai visa tai aptiko ir ryto metą vaikščiojo po trobas lygindami duoną, tačiau nieko nepešė. Vėliau paaiškėjo, kad rusai tą naktį buvo apgulę ne vien pamerkį, bet ir panemunę bei kitus kaimus. Pro Merkinę juos atvežė apie 100 sunkvežimių. Dar ant plento jie išsilaipino ir miškais atslinko pasaluoti. Rusai Trasninko kaime pasakojo, kad matė „banditus" įeinant į kaimą, bet nekliudė norėdami visus pačiupti paruoštuose spąstuose. Jie baisiausiai keikėsi vartydami suplyšusius pusbačius ir duonos puskepalį, nes, pasirodo, teisingai numatė, kad mes iš kaimo eisime prie valčių. Ten būsianti geriausia vieta mums „pakloti". Iš tikrųjų mes ten būtume atsidūrę lygioje kaip delnas pievoje ir vargu ar būtume sugebėję sveikučiai kudašius išnešti. Mūsų laimė, kad mes ilgokai kaime užtrukome. Rusams pristigo kantrybės laukti ir jie nuo valčių pasiuntė į kaimą žvalgus, su kuriais mes ir susidūrėme. Jie, matyt, mus pirmieji pajuto ir užsiglaudė už kluonelio, o paskui ėmė staigiai šaudyti, tačiau netaikliai.

PAS ELYTĘ

Su raštų siunta Ąžuoliui, kaip ir paprastai, nukeliavome pas Elytę. Čia ilgai užtrukome, nes norėjome skubiai sulaukti nuo Ąžuolio atsakymo. Laikėmės atsargiai ir apylinkę sekėme nuo palėpės, nes iš ten viskas buvo geriausiai matyti. Vieną pavakarę išgirdome mašinos ūžimą. Nuo Alovės pusės pastebėjome atvažiuojant mašiną, kuri buvo sausakimša rusų. Greit sulindome virš palėpėje įrengto kambarėlio lubų ir pro stogo langelį stebėjome, kur mašina pasuks. Ji privažiavo kryžkelę ir pasuko per tiltelį bažnytkaimin. Kaip tik tuo metu kažkoks žmogelis dviračiu važiavo iš bažnytkaimio. Mašina, jį patikusi, sustojo. Iš kabinos išlipo rusas, apsivilkęs gražia miline. Jis buvo be diržo. Supratome, kad čia turi būti karininkas. Rusas sustabdė dviračiu važiavusį. Pagalvojome, kad nori ko nors jį paklausti. Žiūrėjome, kas bus toliau. Rusų vyresnysis paėmė iš važiavusiojo dviratį, užsėdo ant jo ir nuvažiavo kelis šimtus metrų atgal vieškeliu. Po to apsisuko, vėl privažiavo prie mašinos ir dviratį grąžino savininkui. Matėme dar, kaip jis mostelėjo ranka, žiūrėdamas į dviratį, o po to įsėdo kabinon. Vadinasi, Rytų kultūros nešėjas patenkino savo įgeidį — pasivažinėjo. Mašina pajudėjo, privažiavo bažnytkaimyje esančią aikštelę ir, matyt, sustojo, nes mašinos ūžimas staigiai nutilo.

Buvo jau prietėmis, bet mes iš savo slėptuvės nenusikraustėme. Laukėme pranešimo iš Elytės. Netrukus išgirdome lauke žingsnius, kurie artėjo prie namo. Supratome, kad ateina rusai. Dirstelėjome dar pro plyšelį ir pamatėme, kad ateina trys rusai, tarp kurių buvo ir dviračiu važiavęs. Jie suėjo vidun, o mes susirangėme slėptuvėlėje.

Jau visiškai sutemo. Praslinko kelios valandos. Girdėjome į namą įeinant ir iš jo išeinant net keletą kartų. Girdėjome ir moterų balsų. Atrodė, ir pačios Elytės balsą.

Netrukus gavome pranešimą, kad pas Elytę buvo atėjęs rusų majoras su enkavedistais. Anie apėjo kambarius ir tuoj išėjo, o majoras pasiliko. Paaiškėjo, kad majoro vizitas pas Elytę jau nebuvo pirmasis. Jis turėjo uždavinį užverbuoti ją. Saugumo organai žinojo, jog Elyte nepaprastai pasitikėjo tauriausi lietuviai visoje plačioje apy-

linkėję. Užverbavę ją, jie tikėjosi pagauti į savo tinklą stambią žuvį ir iš to turėti didelę naudą. Tačiau ir norima užverbuoti žuvis nebuvo kvaila. Ji stengdavosi net nesileisti majoro kalbinama taip rūpima užverbavimo tema. Iš anksto buvo taip susitarta, kad Elytės įnamiai nepalikdavo jos vienos su majoru, nors tas visiems tiesiog grubiai tai duodavo suprasti. Tačiau visi nuduodavo nieko nesuprantą ir neva norį kuo daugiau majorą užimti. Paskutinį veiksmą atlikdavo samagonas. Elytė degtinės net labai nekentė, tačiau už ją kiti pasistengdavo suteikti tokias paslaugas, kad majoras greit visiškai nusigerdavo. Tada kareiviai savo „načialninką" įtempdavo mašinon ir išdumdavo atgal į Vilnių.

ir majorui buvo įsakyta pagaliau atlikti savo misiją. Dabar jis akiplėšiškai prikibo prie Elytės ir be jokių ceremonijų ėmėsi užverbavimo temos. Laimei, tą dieną buvo progimnazijos atidarymo iškilmės. Jose dalyvavo mokytojai ir sukviesti svečiai. Buvo vėl greit taip surengta, kad tie, kurie atėjo Elytės pakviesti į pokylį, neišėjo tol, kol kartu su jais neišėjo ir majoras su Elyte. Rusas visiems buvo nemalonus pokylio dalyvis, tačiau šiuo kartu kitokios išeities nebuvo galima surasti. Per pokylį majoras vėl greit visiškai nusigėrė ir dar prieš vidurnaktį buvo išgabentas Vilniun. Tik tada ir mes nulipome iš savo slėptuvės. Anksčiau to padaryti negalėjome, nes rusai iš majoro apsaugos visur šniukštinėjo. Pagaliau jie visi susirinko prie mašinos ir išvažiavo. Tik jiems išvažiavus su Jūrininku apsirengėme ir užėjome pas du inteligentus, kurie mus matė pirmąkart. Jie buvo labai nustebinti mudviejų pasirodymo, nes rusai tik ką buvo išvažiavę iš bažnytkaimio. Mes nudavėme, kad mūsų yra daugiau pasislėpusių kapinėse ir kad mes visą padėtį bažnytkaimyje žinojome. Mūsų aplankytieji asmenys iš pradžių net teigė, kad girdėję mane, t. y. Vanagą, žuvus. Vis dėlto man pavyko tapatybę įrodyti. Inteligentai labai nuoširdžiai su mumis pasikalbėjo. Tos šeimos vyras buvo pasirinkęs Baravyko slapyvardį. Su šiais asmenimis retkarčiais palaikydavau ryšį taip pat per vieną inteligentą. Vėliau ryšys nutrūko, nes aš savo vadavietę perkėliau į tolimesnius veikimo rajonus.

Pas Elytę praleidome dar keletą dienų. Čia ir sugalvojome, kad būtų gana patogu pas Elytę įsirengti bunkerį. Ypač ten būtų buvę patogu gyventi žiemą, nes tada mums nebūtų trukdęs sniegas. Tą dieną Elytė buvo išvažiavusi atsiimti siuntos nuo Ąžuolio. Kai ji sugrįžo, mes ir užsiminėme apie bunkerio įrengimą jos namuose. Elytė mūsų sumanymui nepritarė, nes jai atrodė, kad pasirinktoji vieta nesaugi. Mes su ja šiuo reikalu ilgai kalbėjome, tačiau galiausiai sumanymo įrengti bunkerį atsisakėme.

Elytė parvežė korespondenciją nuo Ąžuolio, taip pat „Tiesos" laikraščio numerį, kuriame buvo straipsnis apie mane. Jame buvo parašyta, kad aš esu buožė, slapyvardžiu Vanagas, ir prieš tarybų valdžią nukreiptais atsišaukimais, tarybinių pareigūnų ir karių žudymu siekiu atstatyti išnaudotojų valdžią, grąžinti dvarų santvarką ir t. t. Suduotasis smūgis šnipams čia buvo pavadintas „Baltramiejaus naktimi". ..

Geras esu buožė, pagalvojau, jeigu mano tėvai teturėjo 6 hektarus 73 arus žemės. Jie, žinoma, rašė tai, kuo ir patys netikėjo.

Ąžuolio atsiųstuose raštuose radau pasisakymą dėl Antanaičio aplinkraščio Nr. 1, kuris buvo parašytas netrukus po Kazimieraičio žuvimo. Ąžuolis minėjo, kad Antanaitis kritikavo partizanų veiksmus, kai kuriais atvejais nepagrįstai kaltindamas kovotojus. Ąžuolis pasisakė esąs tos nuomonės, kad partizanų vadas negali nusiplauti rankas sakydamas, kad kalti yra tik kiti. Vadas niekuomet neturi bijoti prisiimti atsakomybę už tuos dalinius, kuriems jis vadovauja, o kaltinti kitus galima tik tuomet, kai turima rimtų įrodymų. Antanaičiui galiausiai buvo prikišama, kad jis tokio aplinkraščio vieną egzempliorių nusiuntęs kažkokiam partizanų vyriausiajam štabui, kuriuo dar niekas nepasitikėjo ir nebuvo žinoma, kas jam vadovauja. Ąžuolis man rašė, kad Antanaičiui jau išsakęs savo nuomonę dėl aplinkraščio, bet iš jo daugiau žinių nesulaukia. Jis manęs dar klausė, ar aš daugiau ką nors žinąs apie tą aukščiausiąją partizanų vadovybę.

Dėl man nežinomų priežasčių Antanaičio aplinkraščio Nr. 1 nuorašo Merkio rinktinei atsiųstuose raštuose nebuvo. Ąžuolis norėjo, kad aš kuo greičiausiai susisiek-

čiau su Antanaičiu ir sužinočiau priežastį, dėl kurios jie netikrina ryšio punkto. Iš gautosios siuntos turinio supratau, kad Antanaičio santykiai su Ąžuoliu kiek pašliję. Tai patvirtino ir Garibaldis, nuo kurio gavau asmenišką laišką. Jis pageidavo, kad sudaryčiau sąlygas Ąžuoliui susitikti su Antanaičiu, ir patarė man pačiam tame susitikime dalyvauti. Garibaldis taip pat minėjo, kad Antanaitis nepalaiko ryšio ir su Tauro apygarda.

Pasiėmę siuntą, sugrįžome savo vadavietėn, nes jau tikėjausi rasti atsakymą nuo Antanaičio. Radau tik Tauro pranešimą. Jis pageidavo su manimi susitikti, nes norįs plačiau painformuoti apie PLP štabą. Reikalas buvo svarbus, todėl susitikti nuvykau nedelsdamas.

Susitikimo metu paaiškėjo, kad Tauras ir Viktoras Antanaitį susirado ir jam į rankas mano laišką įteikė, bet jokio atsakymo į mano laišką negavo. Man buvo perduoti linkėjimai ir padėka už žadamą paramą. Antanaitis su Viktoru daugiau tarnybiniais klausimais nesikalbėjo ir tik dar kartą patvirtino, kad Viktoro pasiūlymams nepritaria, o po to kažkur skubiai išvyko.

Viktorui ir Taurui dar pavyko susitikti su Karininko Juozapavičiaus grupės partizanu Tauru, kuris PLP štabe dirbo kaip pagalbininkas. Tada jiems paaiškėjo, kad Antanaitis prieš išvykdamas išslapstė PLP štabo inventorių ir raštus. Tauras taip pat nežinojo, kur Antanaitis išvyko. Jis tik patvirtino, kad Daktaras su Antanaičiu nesutarė ir Antanaitis Daktarą atleido iš pareigų bei nepritarė jo išvykimui į Vilnių. Mat šis sakėsi išvykstąs dirbti Vyriausiajame partizanų štabe. Tauras minėjo, kad Daktaras, prieš išvykdamas Vilniun, norėjo su manimi susitikti, bet išvyko taip staigiai, kad net laiško nesuskubo man parašyti. Jis pabrėžė, kad ateityje ryšį palaikysiąs per Taurą ir dar vieną vyruką, kuris vėliau buvo pasirinkęs slapyvardį Arminas.

Susidariusi padėtis man atrodė labai paini. Ypač buvo nemalonu, kad visa tai vyko tuoj po Kazimieraičio žuvimo. Keisčiausia, kad Antanaitis neparašė jokio laiško ir nesiteikė paaiškinti susidariusios padėties.

Susitikimo metu Taurą įpareigojau stengtis susisiekti su Šarūno rinktinės vadovybe, palaikyti dažnesnį ryšį

su Siaubu ir buvusiu PLP štabo pagalbininku Tauru.

Pats pagalvojau, kad Antanaitis galėjo išvykti Tauro apygardon, kur bus sprendžiamas naujo PLP vado išrinkimo klausimas, ar kuriais kitais tarnybiniais reikalais. Tik niekaip negalėjau suprasti, kodėl Antanaitis jokiam pareigūnui neužsiminė, kada žada sugrįžti, ir kodėl išslapstė PLP štabo inventorių.

Sąlygos mums išsilaikyti buvo sunkios. Masinis rusų siautėjimas, ypač stiprus Merkio rinktinės rajone, aprimo. Ten, kur veikė Šarūno rinktinė, siautėjimas buvo nežymus, tačiau apie Antanaitį negavau jokios žinios. Nusprendžiau pats vykti į Šarūno rinktinės vietoves, kuriose pastaruoju metu buvo įsikūręs PLP štabas. Tikėjau ten ką nors daugiau sužinoti rūpimuoju klausimu.

Gerai prisimenu, kad spalio 13 d. man pavyko pasiekti vietovę, kur radau dienojant apie trisdešimt Kar. Juozapavičiaus grupės kovotojų su savo vadu Siaubu. Ten taip pat sutikau Tauro apygardos vado pavaduotoją Auksutį-Rytą ir Šarūno rinktinės vadą Mindaugą. Tą pačią dieną įvyko posėdis, kuriame, be čia išvardytų partizanų, dalyvavo dar ir Jūrininkas bei Kar. Juozapavičiaus grupės štabo viršininkas Diemedis. Siaubas su Diemedžiu posėdyje dalyvauti buvo pakviesti dar ir dėl to, kad jie vienokiu ar kitokiu būdu padėdavo PLP štabo pareigūnams ir dažniausiai su jais matydavosi.

Posėdyje pirmiausia norėjome išsiaiškinti dėl PLP štabo. Apie Daktarą ir Antanaitį mus painformavo Siaubas ir Diemedis. Jie pasakojo, kad po Kazimieraičio žuvimo dar buvę nesutarimų tarp Antanaičio ir Daktaro. Daktaras po kurio laiko lengvąja mašina išvyko Vilniun į vadinamąjį Vyriausiąjį partizanų štabą. Nurodė, kaip palaikys ryšį, ir prašė būsimas žinias perduoti Merkio rinktinės vadui, t. y. man. Jis sakęs, jog aš žinosiąs, ką toliau su tomis žiniomis reiksią daryti. Daktaras išvykęs labai staigiai. Siaubas net nežinojo, kur Daktaras paliko savo ginklą. Vėliau jie šį ginklą surado paliktą pas vieną patikimą asmenį.

Apie Antanaičio išvykimą mažai ką galėjo papasakoti ir Diemedis su Siaubu. Siaubas tik labai vaizdžiai nupasakojo patį Antanaičio išvykimą, tačiau apie tai čia neminė-

siu. Visiems mums buvo keista ir nesuprantama, kodėl Antanaitis neatsišaukia. Buvo aišku, kad jis nežuvęs, nes būtume apie tai sužinoję. To meto sąlygomis mums visiems atrodė, kad toks Antanaičio poelgis nepateisinamas. Reikėjo rasti kokią nors išeitį, nes toliau laukti buvo negalima. Visi buvome tos nuomonės, kad reikia imtis žygių PLP štabo veiklai atgaivinti. Posėdžio pabaigoje buvo surašytas protokolas, kurį visi pasirašėme. Jo turinys toje vietoje, kur buvo kalbama apie PLP štabo veiklą, skambėjo maždaug taip: „...netrukus po Kazimieraičio žuvimo PLP štabo veikla nepasireiškė, o PLP štabo viršininkas Antanaitis kažkur išvyko. Antanaičio neveiklumu esame nepatenkinti. Siūlome Dainavos apygardos vadui Ąžuoliui susitikti su Antanaičiu ir išspręsti PLP štabo veiklos atgaivinimo klausimą. Jeigu Ąžuoliui taip pat yra nežinoma, kur yra Antanaitis, siūlome pačiam imtis iniciatyvos atgaivinti PLP štabo veiklą, susitariant su Tauro apygardos vadovybe. Merkio rinktinės vadas Vanagas įpareigojamas dėti įmanomas pastangas, kad PLP štabo atgaivinimo klausimas neliktų užmirštas, taip pat stengtis išaiškinti tariamai Vilniuje esančio Vyriausiojo partizanų štabo patikimumą..."

vieną šio protokolo egzempliorių, buvo labai nepatenkintas.

Prisimenu dar, kad posėdžiui prasidėjus, buvo gautas pranešimas, jog dvylika istrebitelių yra pasirodę už poros kilometrų. Posėdis buvo kurį laiką pertrauktas, nes Siaubas, kovotojų pageidavimu, leido būrio vadui Skiedrai su būriu vykti istrebitelius „nuploti". Partizanai greit išskubėjo, bet istrebiteliai laiku pastebėjo juos besiartinant ir kiek tik jėgos leido nusinešdino Krikštonių kryptimi. Vyrams jų pasivyti nepavyko.

Pažymėtina dar ir tai, kad per šį posėdį su Šarūno rinktinės vadu Mindaugu ir Tauro apygardos vado pavaduotoju Auksučiu-Rytu mačiausi paskutinį kartą, nes jie po kurio laiko garbingai žuvo kovoje su priešu.

Tą naktį išsiruošėme su Jūrininku Merkio rinktinės link. Užsukome pas Elytę, per kurią pasiunčiau Ąžuoliui ir anksčiau minėtą protokolą.

Susitvarkę su korespondencija, grįžome vadavietėn. Po kiek laiko netikėtai per Garibaldį gavau nuo Antanaičio laišką, kuriame jis man siūlė eiti PLP štabo spaudos ir informacijos skyriaus viršininko pareigas. Nurodė, kad perimčiau iš Tauro spausdinimo priemones ir leisčiau „Laisvės varpą".

Tuoj pat parašiau ir pasiunčiau atsakymą, pridėjęs spalio 13 d. protokolo egzempliorių. Antanaičiui pareiškiau, kad man pavedamas pareigas galiu pradėti eiti tik gavęs tarnybinį paskyrimą įsakymo forma, nes, priešingu atveju, tikrai bus tarnybinis nesusipratimas, koks anksčiau yra buvęs tarp Ąžuolio ir Kazimieraičio.

Dar labiau nustebau, kai po kiek laiko gavau nuo Antanaičio anketą-užklausimą, kuriame buvo reikalaujama išsakyti savo nuomonę — reikalingas ar nereikalingas PLP štabas. Antanaitis užsiminė, kad tokios anketos bus išsiuntinėtos ir kitiems vadams. Aš tuoj pat atsakydamas pažymėjau, kad mano bei kai kurių kitų vadų nuomonė dėl PLP štabo yra jau pareikšta 1946 m. spalio 13 d. protokole. Pabrėžiau, kad tokios pat nuomonės tebesu ir dabar.

Vėliau paaiškėjo, kad Antanaitis tokių anketų kitiems vadams nepasiuntė, nes tuo metu neturėjo ryšių. Jis oficialiai PLP štabą likvidavo, nors toks raštas pas jį vieną teliko.

Paskutiniame laiške, kurį nuo Antanaičio gavau 1946 m., buvo klausiama, ar aš žiemos metu priimsiu jį pas save į bunkerį gyventi. Aš atsakiau, kad mielai tą pageidavimą patenkinsiu ir laukiu jo atvykstant. Slinko savaitės ir mėnesiai, bet Antanaitis nesirodė. Priežastis paaiškėjo tik kitų metų pavasarį, kai pats Antanaitį asmeniškai susitikau.

PARTIZANŲ DALINIŲ LANKYMAS

Kartkartėmis aplankydavau visus Merkio rinktinės partizanus. Kelionėje užtrukdavau apie mėnesį laiko. Žinoma, jei prireikdavo, kai kuriuos dalinius tekdavo aplankyti kur kas dažniau, tačiau pavasarį ir rudenį vizituoda-

vau visus dalinius. Su organizacinių vienetų vadais žiemą susitikdavau tik tada, jei kildavo labai svarbus reikalas, ypač po 1946 metų.

Ryšiai tarp dalinių, išskyrus žiemos metą, tuomet buvo labai geri. Kai vizituodavau, vyrai mane palydėdavo nuo vieno dalinio iki kito. Dažniausiai aš keliaudavau su Jūrininku, nes jis pats to labai pageidaudavo, antra vertus, patirtis, įgyta kelionėse, jam buvo naudinga kaip būsimam vadui. Kartais mus dar lydėdavo keletas pasirinktų partizanų, kurie mėgdavo plačiau pasidairyti ir sugebėdavo tam tikrų numerių parodyti prie laužo. Tokių palydovų dažniausiai pasiimdavome keliaudami šilais, nes ten buvo palankesnės sąlygos didesnei grupei judėti.

Maniau, jog būtina asmeniškai aplankyti visus kovotojus ir dėl to, kad aš tokia proga galėdavau pasikalbėti atskirai su kiekvienu kovotoju, sužinoti ir įvertinti eilinių kovotojų ir jų vadų veiksmus, tarpusavio sugyvenimą, pasitaikančius nusižengimus ir padaryti iš to kuo teisingesnę išvadą, priimti sprendimus. Po tokių susitikimų lengviau buvo pareikšti pagyrimą, pakelti pareigose, atleisti iš užimamų pareigų ar net skirti aukščiausią bausmę. Tarnybinių pasikalbėjimų metu aiškindavau vadovybės duodamus įsakymus, instrukcijas, darydavau pranešimus apie politinę padėtį ir atsakinėdavau į eilinių kovotojų ir jų vadų klausimus.

Galiausiai po to eidavo linksmoji programos dalis, atliekama vakarais prie laužo. Čia kaip tik norisi bent trumpai pasidalyti įspūdžiais apie tokią kelionę per dalinius šiluose.

Jūrininko padedamas, baigiau tvarkyti visus tarnybinius raštus, kai kuriuos padauginome perrašydami po kelis egzempliorius ir pasiruošėme viską, ko prireikia vizituojant partizanų dalinius.

das, Šermukšnis, Šturmas ir Strazdas. Jų pageidavimą patenkinau. Atskiri partizanų skyriai buvo sukviesti Petraičio stovykloje prie Randamonių kaimo. Ten mes pirmiausia ir nuvykome. Mane su Jūrininku lydėję vyrai buvo lengvai apsivilkę, nes iš pradžių orai nebuvo labai šalti. Tigras su Taugirdu buvo net basi, nes dar nuo va-

saros nebeturėjo avalynės. Jie paprastai visur vaikščiodavo basi arba apsiavę savo darbo sandalais.

Už Randamonių kaimo kurį laiką reikėjo klampoti raistais. Pagaliau pro krūmus išnirome salelėn, kur buvo įsikūrusi stovykla. Čia praleidome kelias dienas. Turėjau pakankamai laiko pasikalbėti su kiekvienu kovotoju. Šie vyrai labai sąžiningai vykdė jiems pavestas užduotis, nepaprastai gražiai sugyveno tarpusavyje ir savo vadais buvo visiškai patenkinti. Šiuos dalinėlius man tekdavo dažniau aplankyti, nes jie veikė ne per toliausiai nuo mano vadavietės. Juos pasiekti galima buvo po vienos nakties žygio. Beje, tuomet šiluose mes dar žygiuodavome tik dienos metu.

Su Kelmu-Plienu gyvenę partizanai skundėsi tik tuo, kad kaimyninės grupės kovotojas Bevardis ir jo brolis Šturmas su kitais vyrais jų veikimo rajone paėmė valdžiai surinktuosius grūdus. Kelmas pareiškė: „Šitai buvo padaryta po pačiu nosių". Iš tikrųjų tas kaimas, kuriame buvo konfiskuoti grūdai, tiesiausia kryptimi nuo Kelmo vyrų stovyklos buvo už penkių kilometrų. Dėl to visiems buvo skanaus juoko, bet partizanai, veikę svetimame rajone ir iš anksto apie tai nepranešę net Petraičiui, buvo įspėti. Javus konfiskuoti būtų sugebėję ir arčiau gyvenę partizanai, bet jie to nepadarė, nes numatė, kad gyventojams teks iš naujo grūdus supilti.

Tuo metu man labai skaudėjo dantis. 1946-ųjų žiemą aš ne kartą smarkiai peršalau su vyrais dienodamas, ir iš dalies dėl to dantų skausmas buvo labai dažnas reiškinys. Skausmui malšinti gerdavau visokiausių vaistų, kuriuos tik kas sugalvodavo ar pateikdavo. Atrodo, kad ypač nuo vienų vaistų dantys pradėjo trupėti, o po kelerių metų taip ištrupėjo, kad aš netekau vienuolikos dantų. Pasižiūrėjus iš priekio, atrodytų, kad dantys visi, bet iš tikrųjų belikę tik „paradiniai" ir tai jau kai kurie skylėti. Na, kad ir kaip ten būtų, bet ištrupėję dantys retai skauda.

Petraičio partizanai, kaip ir visi šiliniai, maitinosi gana prastai. Prašmatnybe buvo laikoma kopūstai, kuriuose plūkodavo pripjaustytos avienos smulkių gabalėlių. Atskiros porcijos niekam neduodavo. O tos šilų avys! Kas

ten gyveno, žino, kad vienas vyras lengvai galėjo į stovyklą parsinešti dvi avytes. Žinoma, kokia ganiava, tokia ir mėsa. Man su skaudančiais dantimis buvo už vis blogiausia. Tiesa, sriubos prisiurbdavau, bet „guminės" avienos nepajėgdavau sudoroti. Neiškentęs vieną kitą kąsnelį prarydavau, bet nuo to skrandžiui juk tik blogiau. Na ir buvau tada liesas, nors gal daugiau nuo įvairiausių rūpesčių negu nuo valgio. Beje, ir dabar aš ne ką pilnesnis, bet visgi pasitaisęs...

Sutvarkiau visus tarnybinius reikalus, pasėdėjome prie laužo, o po to Petraičio ir kai kurių kitų vyrų lydimi patraukėme pas Stumbro vyrus. Žygis buvo netrumpas, bet nenuobodus, nes šilais keliavome dienos metu. Priėję Grybaulios kaimą, gavome pranešimą, kad jame rusų „marška". Tai papasakojo žmonės, kurie atokiau nuo kaimo triūsė bulvienoje.

Mums neišvengiamai reikėjo pražygiuoti keliu, ėjusiu tarp dviejų raistų. Liepteliu persikėlėme per Grūdos upelį ir išsidėstėme ne per toli nuo kelio. Besižvalgydami išgirdome triukšmą nuo kaimo pusės, ir pro mus pražygiavo rusų skyrius Marcinkonių miestelio kryptimi. Mes jų nekibinome, nes bijojome išsiduoti. Po to žvalgai davė ženklą, kad kelias laisvas. Tada skubiai pranėrėme kaimo kryptimi nepastebėti ir vėl žygiavome miškais. Tik vėliau sužinojome, kad tame kaime tik vienas rusų skyrius tebuvo, o pranešimas buvo perdėtas.

Reikia pažymėti, kad partizanams patogios vietovės buvo apie Darželius. Dabar žygiuodami matėme didžiulius šlapių pievų plotus. Jose tam tikru atstumu viena nuo kitos buvo pristatyta nedidelių daržinėlių, kuriose būdavo sukraunamas šienas, o išvežiojamas tik pašalus. Partizanai tame šiene praleido daug rudens dienų ramiausiai ilsėdamiesi. Po kiek laiko rusai ir tas vieteles užuodė, ir partizanai jose daugiau užuovėjos ieškoti negalėjo.

Keliavome ir sutemus, kol paklydo vadovai. Jie negalėjo nakčia susiorientuoti, todėl apsinakvojome ant vienos aukštumėlės. Ryto metą žvalgai surado vietas, kurias atpažino. Patraukėme toliau. Po kiek laiko atsidūrėme Stumbro stovykloje. Čia gyveno ir Beržas su savo skyriaus partizanais.

Šioje stovykloje buvau tik vieną dieną. Atlikęs tarnybinę pareigą, bemaž su visais stovykloje buvusiais vyrais patraukiau pas Gražuolio skyrių, kur tuo metu gyveno ir būrio vadas Lokys. Reikėjo nužygiuoti dvidešimt penkis kilometrus miškais, siekti Ruskaja Puščią, besiremiančią į sieną su Baltgudija. Žygiavome Ruskaja Pūščios pakraščiu — aukštumėle. Tolumoje, pelkėse, matėme mažytes saleles, apaugusias retomis pušelėmis. Pelkių plotus dengė šiurkšti žolė. Toliau, kelių kilometrų plote, matėme žėruojančias liepsnas. Pelkės buvo padegtos: taip norėta sunaikinti nepageidaujamą žolę. Mūsų kryptimi dvelkė vėjelis ir jautėme stiprų svilėsių kvapą. Sustojome pasižiūrėti, nes vaizdas buvo patraukiantis.

Kiek vėliau pajudėjome Lynežerio link. Jau buvo gerokai pritemę. Vienu metu maždaug ties išsitęsusios voros viduriu, krūmuose iš dešinės, vyrai išgirdo įtartiną šakų traškėjimą. Be atskiros komandos visi sugulėme išilgai keliuko. Paklausėme: „Kas eina?" Iš pradžių nebuvo jokio atsakymo, bet klausimą pakartojus, pasigirdo aiškus atsakymas: „Gražuolis", po to atsiliepė ir daugiau balsų. Vyrai vieni kitus atpažino. Prisistatė ir Gražuolis su Lokiu. Kai jų paklausiau, kodėl jie šitokiu laiku čia atsidūrė, paaiškino, kad traukiasi nuo rusų siautėjimo į miškų gilumą. Pasirodo, jie traukiasi su visa manta. Buvome patenkinti, kad taip netikėtai susitikome, ir džiaugėmės, jog nepatekome į rusų siautėjimo rajoną. Dabar jau vėl visi pasukome Ruskaja Pūščios kryptimi, nes Gražuolis nupasakojo, kad ten yra pasitraukęs ir Merkys su savo vyrais. Gražuolis pažino vietovę, kur jie žadėjo apsistoti.

Miškais žygiavome didesnę nakties dalį. Visi buvome labai išvargę. Pagaliau pasiekėme raistą, prie kurio apsistojome. Išskyrus budinčią sargybą, vyrai iškrito miegoti. Tik kai pailsėjome, kelis vyrus pasiuntėme susisiekti su Merkio dalinio vyrais ir pranešti apie mūsų atvykimą. Per pietus pas mus jau atvyko Merkys su visais vyrais.

Čia buvo didesnė dalis jo grupės partizanų. Kiti su skyriaus vadu Nemunu buvo pasitraukę pas skyriaus vado Genio vyrus už Varėnos.

Gerai pailsėję, pasirinkome patogesnę vietovę stovyk-

lai. Dabar jau buvome apie penkiasdešimt vyrų. Laimei, Gražuolio skyrius pastote buvo atsigabenęs savo maisto atsargą, tačiau tokiam vyrų būriui to maisto galėjo pakakti tik keletą dienų. Merkio vyrai maisto atsargos visai neturėjo. Todėl aš nusprendžiau šioje stovykloje neužtrukti ir su jais keliauti pas skyrininkus Genį ir Nemuną. Gražuolis su Lokiu ketino vykti Stumbro stovyklon ir ten vyrus apgyvendinti, kol tęsis masinis siautėjimas.

Nedelsdamas pradėjau tarnybinius pasitarimus. Vyrai nusikaltimų nebuvo padarę, o gal man nepavyko to nustatyti. Jie buvo nepatenkinti tik Stumbro neveiklumu ir tuo, kad nepakankamai dėmesio kreipiama ryšiams su vadovybe palaikyti. Beje, ir Petraitis tuo pačiu skundėsi.

Stumbras buvo įsigijęs girininko profesiją dar Smetonos laikais. Tai buvo labai rimtas vyresnio amžiaus žmogus, linkęs daugiau pakentėti ir patūnoti vietoje. Be nerangumo, jam sunku buvo ką nors prikišti. Juo visiškai pasitikėjo visų apylinkių gyventojai. Stumbras pažadėjo ateityje ryšius sutvarkyti.

Apskritai galima pasakyti, kad šiliniai partizanai ypatinga veikla nepasižymėjo, judėjo nedaug, bet buvo drausmingi, blaivūs ir tiesiog nepaprastai nuoširdūs ir teisingi. Apsirengę jie buvo prastai, maistas dažniausiai taip pat labai menkas, bet užtat jie patirdavo mažesnius rusų siautėjimus ir galėjo kur kas lengviau savo vietovėse išsilaikyti.

Kaip ir paprastai, su kiekvienu vyru turėjau atskirą pokalbį prie nuošaliau susikurto laužo. Kitoje vietoje Jūrininkas rengė kai kuriuos kovotojus programai prie laužo. Partizanų pasirodymai būdavo trumpi ir dalykėliams paruošti reikėdavo nedaug laiko. Buvo stengiamasi kuo daugiau kovotojų įtraukti į programą. Tinkamų dalykėlių turėjome jau anksčiau prisirinkę, kai keliaudavome po kitų batalionų stovyklas. Šį kartą Stumbro vyrai buvo per ilgesnį laiką paruošę suvaidinti keturių veiksmų dramą. Ją parašė buvęs kalinys Kiškis ir jo draugas partizanas, kurio slapyvardžio dabar nebeatsimenu. Dramoje buvo parodomi buvusių politinių kalinių tikrieji išgyve-

nimai Alytaus MGB kalėjime. Vaidino daugiausia tie patys buvę kaliniai, laimingai pasprukę iš kalėjimo. Kitus programos numerius sudarė trumpi komiško pobūdžio vaizdeliai ir dialogai, monologai, dainos, pasakojimai, „radijo" žinios. Šias žinias paruošdavau aš pats. Keliaudamas paprastai pasižymėdavau kiekvieną būdingesnę detalę, o kalbėdamasis su vyrais atskirai, sužinodavau daug dalykų, kuriuos humoro forma pranešdavau prie laužo per „radiją".

Taip buvo ir šį kartą. Tarnybinius reikalus sutvarkėme. Jūrininkas baigė repetuoti su dainininkais ir artistais. Vyrai iš anksto paruošė didelę atsargą sausų malkų laužui. Iš palapinių ir turimų antklodžių buvo įrengta scena. Arti laužo sudėti rąstų gabalai, kad visi partizanai galėtų patogiai susėsti. Nustatėme pasirodymų tvarką. Jaučiau, kad visi partizanai laukia programos kaip atsigaivinimo po tarnybinių reikalų. Kad būtų įdomiau, programa iki pat pasirodymų pradžios nebuvo skelbiama.

Sutemo. Buvo įkurtas didžiulis laužas. Visi susirinkome prie jo. Atokiau pasiliko tik sargyba, tačiau ji taip pat daugiau domėjosi tuo, kas dedasi prie laužo, o ne aplink. Prasidėjo programa. Tariau įžanginį žodį, kuriame nusakiau **kuklic3** programos tikslą, nuteikiau vyrus, po to jau ėjo visokiausi numeriai. Pirmiausia neblogai suvaidino Stumbro paruošti vyrai, po to buvo dar keletas rimtesnių dalykėlių. Galiausiai prasidėjo linksmiausioji programos dalis. Visiems buvo juokų iki ašarų. „Radijo" žinias skaičiau per didžiulę triūbą, iš palapinės iškištą. Čia buvo kalbama beveik apie kiekvieną kovotoją. Kai kurių „radijo" žinių juodraštį esu padėjęs archyve greta kitų dokumentų. Tomis žiniomis bent iš dalies stengiausi paplakti už nusižengimus, pastebėtas ydas, apsileidimą ir t. t. Žinoma, visa tai buvo pasakoma humoro forma, bet aš įsitikinau, kad ir tai turėjo tam tikros įtakos partizanams. To, kuris buvo paminėtas pranešime, dažniausiai net neimdavo juokas, bet užtat kiti tiesiog raičiodavosi. Na, žinoma, tas vėliau atsigriebdavo, kai kliūdavo kitam. Šį kartą programa prie laužo tęsėsi net iki vidurnakčio. Vyrai taip įsismagino, kad į sceną išeidavo net tie, kurie iš anksto pro-

gramoje nebuvo numatyti. Pačioje pabaigoje vėl buvo pademonstruotas „spiritizmo" seansas, apie kurį jau pasakojau anksčiau. Jo pasisekimas buvo didžiulis, nes tarp mano užverbuotųjų buvo jau visi Petraičio stovyklos vyrai, kurie dabar savo vaidmenį dar geriau suvaidino. Kitą rytą visi partizanai buvo vėl išrikiuoti. Jiems tariau baigiamąjį atsisveikinimo žodį. Paprastai atsisveikindamas pranešdavau susumuotus vizitavimo rezultatus — galutinę išvadą. Šį kartą nebuvo tokių partizanų, kuriuos už nusižengimus būtų reikėję griežčiau nubausti arba išvykstant pasiimti su savimi, kad jie būtų perkelti į tolimesniuose rajonuose veikiančius partizanų dalinius. Perkėlimas į kitą dalinį, ypač batalioną, buvo laikomas nemaža bausme, nes partizanas atsidurdavo tarp nepažįstamų vyrų kaip nusikaltėlis, o svarbiausia, ten nebūdavo pažįstamų gyventojų ir vietovių. Prisimenu ir šilinio partizano Vanago pareiškimą vizitavimo metu: „Geriau šiluose didžiausia bausmė, negu perkėlimas į „grumstus" už Merkinės, kur kas mėnuo žūsta po penkiasdešimt partizanų".

Po baigiamojo žodžio leidau partizanams skirstytis. Patys ėmėmės ruoštis tolesniam žygiui. Tą dieną buvo jau bjaurus oras. Atšalo. Šturmą ir Šermukšnį, kurie buvo lengvai apsitaisę, atleidau žygiuoti atgal drauge su kitais vyrais. Taugirdas ir Tigras prašėsi leisti keliauti toliau drauge su mumis. Jų pageidavimą patenkinau, ir mes visi su Merkio vyrais pajudėjome pirmyn plačiaisiais miškais.

Žygiuoti sekėsi. Laimingai pasiekėme skyriaus vado Genio vyrus, kur atradome ir Nemuną su savaisiais. Buvome labai išvargę, nes lijo be pertraukos ir mus visus kiaurai permerkė. Dienojome ūkininko trobesiuose. Taugirdas ir Tigras buvo labiausiai nusikamavę, tačiau gero ūpo. Tigras pakeliui susirado šalmą, kurį užsivožė ant galvos vietoje kepurės, kad lietus ne taip pliauptų per nosį. Vėliau gyventojai Tigrui ir Taugirdui padovanojo šiokį tokį apavą, kuris šiaip taip laikė iki jiems sugrįžtant iš kelionės.

Genio stovykloje apsistojome neilgai. Su visais Merkio vyrais nutariau pasiekti Vydenius, kur turėjo atvyk-

ti Rugys su savo partizanais. Buvo numatyta, kad tuo pačiu metu į Vydenius atvyks ir Valkininkų bataliono vyrai, vadovaujami Šturmo.

Orai visiškai atšalo. Naktimis pasirodė šalnos. Per naktį žaliosios samanos taip sustingdavo, kad žygiuodami palikdavo aiškiausius pėdsakus. Nemažas būrys vyrų pasikeisdami nešėme Genio paruoštą maisto atsargą. Jos turėjo pakakti visiems vyrams susirinkimo laikui.

Iš anksto Genio išduotą kiekvienam partizanui pietų davinį pakeliui. . .*

*** Čia nutruksta atsiminimų antra dalis.**

TREČIA DALIS

Daugel krito sūnų kaip tų lapų rudens:
Baltveidės oi verks, nes mylėjo!
Bet nei bus, nei tekės Nemune tiek vandens,
Kiek priešų ten kraujo tekėjo.

Maironis

Atsiminimų trečią dalį parašiau 1955 metais. Sąlygos rašyti buvo nepalankios. Čia tik juodraštis. Vieną atsiminimų egzempliorių perrašiau ir įrišau, jį sudaro 511 puslapių. Siame juodraštyje trūksta dviejų sąsiuvinių, kurie padėti pas vieną gyventoją.

nes ji yra paslėpta pas gyventoją taip, kad ne kiekvienu metu ją galime išimti. Antra vertus, to žmogaus sūnus, grįžęs gyventi į kaimą, yra įtartinas. Iš dalies jau dėl to mašinėlę paimti vengiu. Juk tas sūnus gali išduoti.

Ir juodraštį, ir ranka parašytą egzempliorių padėsiu skirtingose vietose gyventojams saugoti. Tai padaryti manau per mėnesį.

1956 m. kovo 16 d.

DAKTARAS

. . .Arminas pasakojo, kad Daktaras vengdavo viešai rodytis. Jis net prašydavo, kad Arminas jį tarnybon palydėtų ir ateitų jo pasitikti. Aš stebėjausi, kad Daktaras rizikuoja gyventi nesislapstydamas, nes pats taip nebūčiau daręs. Arminas nurodė, jog Daktaras jam sakėsi tarnauti ėmęs dėl to, kad turėtų iš ko gyventi, nors šiek tiek gaunąs ir iš partizanų štabo. Apie vyriausiojo partizanų štabo veiklą Arminas mažai tegalėjo man papasakoti, nes jam nedaug ir pats Daktaras pasakojo. Jis težinojo, kad vyriausiojoje patizanų vadovybėje didelį vaidmenį vaidino profesorius J. Markulis-Erelis, kurį Arminas kelis kartus matė, kai lankėsi pas Daktarą ir tarėsi dėl tam tikrų reikalų. Tai nelegali organizacija, turinti Bendro demokratinio

pasipriešinimo sąjūdžio — BDPS vardą. Apskritai viskas buvo daroma labai slaptai, ir vyriausiojoje vadovybėje esantys asmenys kartais net nepažinoję vienas kito. Visi reikalai buvo tvarkomi tik per Erelį, kuris jau visus pažino.

Kartą Daktaras Arminui pareiškė, kad jis yra vyriausiosios partizanų vadovybės įgaliotas netrukus išvykti užsienin. Tam tikslui jau yra gavęs 600 červoncų. Įsiskolino jis ir pačiam Arminui. Be to, Daktaras, savo vadovybės pavestas, įsakė Arminui nuvykti Leipalingio link ir pasiūlyti Šarūno rinktinės partizanui Taurui atvažiuoti į Vilnių, kur jis reikalingas kaip radistas. Daktaro pasakojimu, partizanų vyriausioji vadovybė pareikalavusi, kad kiekviena apygarda atsiųstų po vieną partizaną, kuris bus paruoštas radistu. Buvo numatyta ateityje kiekvieną partizanų apygardos štabą aprūpinti radijo siųstuvu-imtuvu. Šitaip būtų nustatytas ryšys tarp visų apygardų ir vyriausiosios partizanų vadovybės Vilniuje.

Arminas parvažiavo savo tėviškėn ir netrukus susitiko Taurą. Dabar jau Tauras man pasakojo, kad per Arminą gautą kvietimą vykti į Vilnių priėmė. Vilniuje Tauras apsistojo pas pažįstamas studentes ir nedelsiant palėpėje įsirengė slėptuvėlę. Ten jis turėjo palūkuriuoti, kol per Daktarą gavo pranešimą, kad netrukus susirinks Vilniuje visi partizanai, kuriuos, kaip dabar vietoje paaiškėjo, pats Tauras turės apmokyti dirbti. Daktaras išvyko į užsienį, o Tauras su Arminu buvo aprūpinti suklastotais dokumentais. Vienu metu jie abu pristigo maisto ir išvyko savo tėviškėn jo atsivežti. Erelis išdavė jiems komandiruotes važiuoti geležinkeliu, kuriose buvo nurodyta, kad jos galios iki sausio 6 dienos. Taigi iki to laiko jie būtinai turėjo sugrįžti į Vilnių.

Atsitiko taip, kad Tauras su Arminu dėl įvairių priežasčių nesuskubo iki nurodyto termino į Vilnių parvažiuoti. Vilnių pasiekė tik gerokai pavėlavę ir kitomis susisiekimo priemonėmis. Vos parvykę, dar gatvėje susitiko vieną pažįstamą, kuris jiems paaiškino, kad jų kambariuose jau budi MGB pareigūnai. Tauras su Arminu suprato, kad yra išduoti. Jie nuėjo tik į tą vietą, kur Daktaras jiems buvo parodęs paslėptus pogrindžio dokumentus. Jų nuste-

bimui, dokumentai buvo paimti, o aplink tą vietą žemė surausta. Tauras su Arminu daugiau nieko nelaukė, bet pėsti parsikapstė Dzūkijon. Gerai prisimenu, kad mes, dar gyvendami žieminėje slėptuvėje, girdėjome, jog pro Druskininkus, Marcinkonis ir Varėną praeinantys traukiniai beveik tušti, keleivinių vagonų durys užrakintos. Tuomet visi gyventojai stebėjosi, kodėl, paprašius bilietų, iš kasos pirmiausia pasigirsdavo klausimas: „Ar turite komandiruotes?" Jei jų neturėjo, bilietų nusipirkti negaudavo. Tik vėliau išaiškėjo, kad MGB organai ėmėsi tokių priemonių tik dėl to, kad šitaip tikėjosi lengviau sučiupti Taurą ar Arminą su padirbtais dokumentais ir komandiruotėmis. Nieko nelaimėjo, todėl po kelių savaičių bilietai buvo parduodami normalia tvarka, o stotyse vėl buvo didelė spūstis, kurią sudarė įvairaus plauko spekuliantėliai.

Įdomiausia tai, kad susitikimo metu Siaubas, Skiedra ir Tauras tvirtino, jog Daktaras jau suimtas ir išdavęs kitus. Iš pradžių aš tuo nenorėjau patikėti. Žinoma, lengva buvo manyti, kad jį MGB organai bet kuriuo metu galėjo suimti, nes apie jo išvykimą į Vilnių partizanai Šarūno rinktinėje žmonėms pasakojo tiesiog neslėpdami. Aš tik niekaip nenorėjau sutikti su teigimu, kad Daktaras galėjęs kitus išduoti. Tačiau Siaubas ir Skiedra nurodė tokių aiškių išdavystės faktų, kad ir aš ėmiau abejoti. Jie nusakė net žmones, kurie savo akimis matę Daktarą, MGB organų atvežtą lengvąja mašina berods į Ricielių kaimą, Kur jis saugumui parodė paslėptų dokumentų archyvą. Jie tvirtino, kad rinktinėje yra suimtų žmonių, kuriuos išdavęs Daktaras. Kai kuriuos Siaubo ir Skiedros parodymus vėliau patvirtino Antanaitis-Litas-Viltis, o Elytė teigė, kaip vėliau pats įsitikinau, kad Daktaras buvo suvestas net akistaton.

Iš minėtų partizanų gautos žinios man buvo labai svarbios. Dabar ankstesnėje savo nelaimėje įžvelgiau laimę, nes, ko gero, būčiau ir aš atsidūręs Vilniuje ir pats nunešęs savo kailį MGB pareigūnams. Apie tai, ką sužinojau iš Armino ir Tauro, nedelsdamas pranešiau apygardos vadui Ąžuoliui. Iš viso to padariau išvadą, kad vyriausiąja partizanų vadovybe Vilniuje pasitikėti negalima. Buvo jau visiškai aišku, kad suimti turėjo būti ne tik Tauras ar Ar-

minas. Reikėjo manyti, kad ir Daktaras bus tikrai suimtas, nes juk jis pats buvo pogrindžio darbui prie vyriausiosios partizanų vadovybės užverbavęs Taurą su Arminu.

Dėl Daktaro išdavystės aš ėmiau galvoti taip: jis, kaip paprastai, buvo linkęs dalykus net perdėti, norėdamas pasigirti ir stengdamasis pakopti į aukštesnes vadovavimo viršūnes. Vyriausiajai partizanų vadovybei Vilniuje, kurioje jis, niekieno neįgaliotas, atstovavo Dainavos apygardai, greičiausiai savo iniciatyva išpasakojo visas paslaptis. Galbūt net pasakė civilių asmenų, kurie aktyviai rėmė partizanų sąjūdį ir turėjo svarią įtaką plačiojoje visuomenėje, pavardes. Daktarą aš labai gerai pažinojau, todėl maniau, kad jis ir čia plačiai išsipasakojo, neturėdamas blogos valios. Jis tik nepaisė būtino atsargumo, norėdamas plačiau ir iškilmingiau pavaizduoti partizanų sąjūdžio mastą ir galią visoje jam žinomoje Dainavos apygardoje.

Aš maniau, kad Daktarui, pakliuvusiam į MGB rankas, turėjo būti laužomi kaulai, reikalaujama dar kartą patvirtinti ar smulkiau pasakoti tai, ką iš esmės jis jau buvo išpasakojęs partizanų vadovybei, kurioje buvo provokatorius.

Nežinau, ar taip galvodamas kiek suklydau, bet ir dabar, kai jau daug kas paaiškėjo, esu tos pačios nuomonės. Ateis laikas, ir tuomet neabejotinai žinosime, ką Daktaras tikrai yra išdavęs. Dabar tvirtinama, kad jis išdavė kunigus (seminarijos mokytoją Bajerčių, Punios girininką).

taras nepakenkė. Jam buvau parodęs vieną slėptuvę miške, kur aš ilgesnį laiką gyvenau. Toje slėptuvėje ir Daktaras su Kazimieraičiu išgyveno apie dvi savaites. Rusai tos slėptuvės nerado ir ilgainiui ji pati sugriuvo. O mus ir ją globoję žmonės tebegyvena ir dabar neišduoti toje pat vietovėje. Tiesa, Daktaras tuo metu, kai buvo prie vyriausiosios partizanų vadovybės Vilniuje, ir dar kurį laiką prieš tai nežinojo, kur yra įrengta mano vadavietė. Žinių apie minėtosios vyriausiosios partizanų vadovybės veiklą, taip pat apie provokatorių J. Markulį-Erelį ir kai kuriuos kitus provokatorius, tariamus BDPS Prezidiumo narius,

gavau tik daug vėliau, su jais pačiais susitikdamas ar iš desantų: Mažyčio ir Skrajūno-Skirmanto. Kai ką iš savo išgyvenimų pasipasakojo kiti partizanų pareigūnai. Apie tai aš pakalbėsiu atskirai — tose vietose, kur bus aprašomi to laikotarpio įvykiai.

ŽIEMOS RŪPESČIAI

Kaip jau esu minėjęs, 1947 m. tik sausio 6 d. gerokai pasnigo ir sniegas jau be pertraukos laikėsi iki kovo 20-osios. Tuo laikotarpiu dažnai pasnigdavo, bet nė karto nebuvo tikro atodrėkio. Iki Trijų Karalių šventės partizanams judėti buvo labai palankios sąlygos, o vėliau susikaupė tokia stora sniego danga, kad mišku tiesiog sunku buvo bristi. Partizanai, gyvenantys šiluose, pristigdavo maisto ir būdavo priversti žygiuoti į kaimus pamaistauti. Jie palikdavo aiškiausius pėdsakus net iki pačių slėptuvių, kurios dažnai būdavo tik pusiau žemėje. Man tuo metu teko lankytis Balučio, Žilvičio bei su jais gyvenančių vyrų bunkeriuose ir įsitikinti, kad nuo Trasninko, Rodukos, Šunupio ir net Randamonių kaimų iki jų slėptuvių buvo palikti sniege labai aiškūs takai. Kitokių pėdsakų miške beveik nebuvo. Vyrai, žygiuodami žąsele per storą sniego dangą, palikdavo gilų taką, kuris visiškai neužsimaskuodavo net šviežiai pasnigus.

Laimei, šilų žmonės buvo nepaprastai geri ir rusams apie partizanus nepranešdavo. Tik todėl buvo išvengta gausių aukų.

Nemiškinguose arba mažiau miškinguose rajonuose partizanai daugiausia aukų patirdavo vasario ir kovo mėnesiais, nes tuomet dažniausiai būdavo pastovi sniego danga, ir rusai surengdavo generalinius siautėjimus, pasinaudodami visomis nuo žiemos pradžios sukauptomis žiniomis, kurias jie per užverbuotuosius šnipus surinkdavo. Vėliau jie šitaip siautėdavo ir miškingose vietose, nes jiems pavyko į partizanų gretas įterpti iš anksto labai stropiai ir gudriai parengtus provokatorius. Šitokiu būdu jiems pavyko suduoti partizanams pačius skaudžiausius ir lemiamus smūgius.

Šarūno rinktinės Kar. Juozapavičiaus grupės partizanai ir šią žiemą vaikščiojo didesniais ir mažesniais būriais. O Merkio rinktinės Druskininkų batalione atsirado partizanų, kurie nenorėjo gyventi miške, nes buvo daug sniego, ir iš savo vadų gavo leidimą persikelti žiemos laikotarpiu pas Siaubo vyrus. Tarp tokių partizanų buvo ir Briedis su savo sūnumi Ragu. Tačiau jie, pavaikščioję kurį laiką su Siaubo būriu, panoro sugrįžti atgal pas savo skyriaus vyrus. Siaubas dėl jų išvykimo neprieštaravo, tačiau šie pasielgė nepaklusniai ta prasme, kad, pasiėmę pastotę, dar dienos metu išvažiavo Nemuno kryptimi. Briedis su Ragu, vos truputį pavažiavę, kelyje sulaikė įtartinas moteris iš Druskininkų miestelio. Jos ir pranešė Druskininkuose buvusiam rusų garnizonui apie pasirodžiusius partizanus. Tačiau Siaubą su jo būrio vyrais laimė dar nebuvo apleidusi, nes juos įspėjo gyventojas, kuris matė, kad Briedis buvo sulaikęs įtartinas moteris. Jis jas net pažino.

Siaubas tuoj pat surengė su vyrais nepaprastąjį pasitarimą ir priėjo prie išvados, kad rusų garnizonui bus pranešta apie partizanų pasirodymą, o kartu ir dienojančiam būriui grės didelis pavojus. Buvo nuspręsta, kad dienos metu pasitraukti per tokį gilų sniegą neverta, nes priešas pėdsakus aptiks ir kautynių išvengti bus sunku. Siaubo vyrai ne iš tokių, kurie pabūgdavo priešo ar greit nuo jo bėgdavo. Taip atsitiko ir šį kartą. Jie pasiryžo patys pasitikti priešą ir jį pamokyti.

Gaišti jau nebuvo kada, nes iš patirties žinojo, kad ir garnizonas, gavęs žinių apie partizanus, nesnaudžia. Todėl Siaubas su žemesniaisiais vadais paskirstė vyrus ir numatė vietovę, kur turėjo susikauti su priešu. Po to visi iš dienojimo vietovės pajudėjo Druskininkų link, pasiekė numatytą kelią, kuriuo tikėjosi priešą atvyksiant, ir išsidėstė.

Laukti ilgai neteko. Netrukus buvo pastebėta, kad priešo būrys, susidedantis iš dvidešimt vieno enkavedisto, pasiskleidęs atžygiuoja keliu.

Tam tikru momentu buvo duotas sutartas ženklas pradėti kautynes, kurios truko gana ilgai. Vyrai kovėsi sumaniai ir narsiai. Nepatirdami nuostolių, nukovė devynio-

lika enkavedistų. Paliko tik du gerai užsimaskavę priešo snaiperiai, kurie buvo pasirinkę labai geras pozicijas, nors ir jiems kelias pasitraukti buvo atkirstas. Susišaudymas tęsėsi toliau, bet pasislėpusio dauboje priešo niekaip neįveikė. Tigras su Tauru, kurie buvo arčiausiai prie atsišaudančių rusų, pabandė perbėgimais pasiekti daubą, tačiau tai padaryti jiems nepavyko. Tigras, ginkluotas „šturmaviku", buvo nukautas. Tauras prišliaužė prie nukautojo, užsivertė jį ant pečių ir bandė išnešti iš ugnies lauko, bet netrukus buvo pakirstas snaiperių kulkų. Nors buvo šaudomasi toliau, Siaubas ir kiti partizanų vadai suprato, kad dauboje pasislėpusius priešus bus galima pasiekti tik patiriant daug aukų. Kas kita buvo priešui laikytis tokioje patogioje pozicijoje, kai pasitraukti jam nebuvo kur, o pagalbos iš Leipalingio ar iš kitose vietovėse stovėjusių bei tuo metu siautėjusių gausių garnizonų galėjo tikėtis kiekvieną minutę. Nors ir labai nenorėdamas palikti žuvusius draugus bei nukautųjų priešų ginklus, Siaubas davė įsakymą atsitraukti.

Partizanai labai apgailėjo kritusius savo draugus, o Dainavos šalis gražiai juos apdainavo. Priešas Druskininkuose turėjo pastatyti naują garnizoną ir dar ilgai atsiminė narsių Siaubo vyrų ryžtą.

Briedžio ir Rago taip pat laukė bloga lemtis. Kitą rytą po kautynių jie nuo Nemuno pro Norulių kaimą traukė Šunupio link, bet kelyje susitiko dvylika pastočių važiuojančius enkavedistus ir stribus. Su priešu susidūrė taip arti, kad jau nebuvo kada apsukti roges ir sprukti atgal. Briedis su sūnumi šoko iš rogių, metėsi miškan, tačiau priešas, smarkiai šaudydamas, ėmė juos vytis. Trauktis per gilų sniegą buvo nepaprastai sunku, bet ir vytis nepatogu. Ragą rusai greit nukovė, o Briedis kartkartėmis atsišaudydavo padarydamas priešui skaudžių nuostolių. Persekiotojų buvo daug, o Briedžio šoviniai išseko drauge su jėgomis.

Priešo gausumas persvėrė drąsą ir taiklumą. Briedis buvo jau gerokai atsiplėšęs nuo rusų, kuriuos jo taikli ginklo ugnis priversdavo slėptis ir laikytis atsargiai, tačiau pakako vieno taiklaus kliudymo ir partizanas iš sniego patalo daugiau nebepakilo.

rė daugiau ar mažiau nuostolių, nes priešas vis stipriau siautėjo. Partizanų susidūrimai su priešu buvo tokie dažni, kad dabar tiksliai visus juos aprašyti chronologine tvarka tiesiog neįmanoma. Jeigu Dievo bus leista, tai padaryti esu pasiryžęs tuomet, kai bus galima iš gyventojų parodymų ir iš archyvuose esančių dokumentų surinkti tikslesnių žinių.

Kovo 18 d. prasidėjo smarkus atodrėkis. Krito žiema, ir pasirodė šturmu atslenkantis pavasaris. Sniegas, sparčiai tirpdamas, virto didžiuliais klanais ir balomis, o keliai labai pabjuro.

Tomis dienomis pas mane atvyko žmonelė. Iš savo kuklios algelės sutaupiusi kelis rublius, ji pripirko dovanėlių, kokių tuo metu galėjo rasti, ir kuprine nešina atžygiavo reto blogumo keliais apie 60 kilometrų. Tuo metu rusai smarkiai siautėjo, ir ji atrado mūsų globėjus labai susirūpinusius dėl mūsų likimo. Svarbiausia tai, kad nuo pat globėjų trobesių iki mūsų slėptuvės miške dar buvo palikę aiškūs pėdsakai, nes sniegas nebuvo visai nutirpęs. Mūsų laimei, rusai jų neaptiko, ir todėl žmonelė ramiai pas mus pasisvečiavo.

nelei teko išgyventi per pastaruosius metus. Jos gyvenimo kelias taip pat nebuvo rožėmis nuklotas. Ji buvo persekiojama, trumpą laiką suimta, o po to ilgai MGB pareigūnų terorizuojama ir užverbuotų šeimų sekama. Vis dėlto per tą laiką laimė jos dar nebuvo visiškai pametusi, nes MGB pareigūnams nepavyko nustatyti, kad ji yra mano žmona. Ji vis vaizdavo esanti panelė, nes ir pasas atitinkama pavarde buvo padarytas.

Aš buvau tos nuomonės, kad čia derėtų bent trumpai aprašyti ir jos išgyvenimus, bet ji su tuo nesutiko. Prieš kelerius metus ji pati buvo kai ką aprašiusi, tačiau kiek vėliau rankraščius sunaikino dėl ypatingų aplinkybių, nes kaip tik tuo metu mes netikėtai galvotrūkčiais turėjome pasitraukti iš slėptuvės. Mat numatėme, kad ji gali būti išduota.

Po to įvykio ji daugiau jau neberašė, nes bijojo, kad rankraščiai kada nors gali pakliūti priešui į rankas. Ji

tikėjosi, kad tuomet, kai sulauks laisvės ir jos išgyvenimai kam nors bus įdomūs, juos užrašys.

Dar prieš prasidedant atodrėkiui man buvo tekę lankytis pas Balutį ir Žilvitį. . .

Nuo Trasninko iki slėptuvės buvo palikęs gana aiškus rogių pėdsakas, nes Putino brolis vyrus iš kaimo retkarčiais nuveždavo. Kai šį kartą su tuo pačiu Putino broliu važiavome, buvo šviežiai pasnigę, tačiau arklys nuo jam vienam, matyt, žinomo kelio net nevaldomas nenukrypo. Jokio kito pėdsako nesimatė, nors mišku nuvažiuoti teko apie keturis kilometrus. Pervažiavome skersai kadaise buvusią demarkacijos liniją. Už tos linijos rogėmis tevažiavome vos porą šimtų metrų ir atsidūrėme prie slėptuvės. Tuo metu slėptuvėje buvo Balutis, Putinas ir Vilkas. Pastarasis išgirdo arklio žingsnius ir iššoko viršun. Bunkerio vidun tuoj buvo nunešta duona, bulvės ir žirniai, kuriuos mes atsigabenome iš kaimo. Po to mus atvežęs žmogus apsisuko ir nuvažiavo atgal.

Pirmiausia susipažinau su vietove. Už keleto metrų nuo slėptuvės, tarp medžių, buvo padėta dėžė, pridengta sunkoku medžio gabalu. Balutis paaiškino, kad ten esanti jų mėsos atsarga. Iš pradžių mėsa dėžėje buvo laikoma pridengta vien lentele. Po vienos nakties vyrai nerado beveik visos palties lašinių. Palikti sniege pėdsakai rodė, kad lašinius sudraskė ir išsinešiojo vilkai. Dėl tos priežasties vėliau mėsą dėžėje jau laikė uždengtą ne vien lentele, bet ir sunkiu svoriu prislėgtą.

Kokių dešimties metrų spinduliu aplink slėptuve buvo mušte sumuštas takas, kuriuo vaikščiodavo sargybiniai. Viršuje pamainomis vyrai budėdavo nuo pusryčių iki popietės.

Aplankyti Balutį ir su juo gyvenančius vyrus buvo labai malonu. Jie buvo taurūs partizanai, kuriems niekas ir niekuomet neturėjo ko prikišti.

Balutis pastaruoju metu turėjo tarnybą Druskininkų miestelio pašte. Jis buvo prasilavinęs inteligentas ir visapusiškai puikus vyras.

Putinas buvo pagyvenęs žmogus, nepriklausomybės metais pasižymėjęs kaip ilgametis uolus ir sąžiningas pasienio policijos tarnautojas.

Šermukšnis — jaunas, energingas vyras, buvęs pradžios mokyklos mokytojas.

Vilkas buvo gražiai nuaugęs kaimo bernelis, baigęs tik keturis skyrius. Jo artimiau nepažinau, tačiau apie jį girdėjau tik gerus atsiliepimus.

Šių vyrų gyvenimas slėptuvėje slinko gana įdomiai. Jie skaitydavo knygas, Putinas į slėptuvę buvo atsinešęs daugelio metų „Policijos" žurnalo komplektus. Be to, jie visi turėjo neblogus balsus ir labai mėgo dainuoti. Šiuo atžvilgiu ypač buvo pasižymėjęs Šermukšnis.

Tuo metu, kai pas juos atvykau, padainavo ir mane išmokė naujos dainos apie partizanų sunkią buitį. Jai pritaikyta melodija man labai patiko, o žodžiai buvo prasmingi ir įdomūs dėl to, kad juos sudėjo čia gyvenę keturi partizanai. Iš pradžių vyrai man nesisakė, bet iš to, kad ir sumeluoti nenorėjo, supratau, jog jie tos dainos autoriai. Šios dainos turinį ir melodiją aš vėliau paskleidžiau tarp partizanų, o nuo jų ji plito vis tolyn ir platyn.

Ši daina liaudyje prigijo dar ir dėl to, kad vėliau visi sužinojo, kurie partizanai buvo tos dainos autoriai, ir kad jie dainos žodžiais išpranašavo savo žiaurų likimą:

,... .išduos juos niekšas išdavikas,
bolševikai juos nukaus. .."

Būdamas pas Balutį, sužinojau, kad gal kiek toliau nei už pusės kilometro nuo jo slėptuvės gyvena kita grupelė partizanų, daugiausia noruliškių. Čia man Balutis papasakojo, kaip jis su savo vyrais tuos partizanus neseniai ir netikėtai slėptuvėje aptiko.

Vieną audringą popietę smarkiai pustė. Miškas labai ošė, ir vyrai nutarė, kad dabar patogiausias laikas išbandyti savo ginklus. Vis dėlto šaudyti viršuje būtų buvę per daug neatsargu. Išbandyti ginklus gyvenamojoje slėptuvėje būtų buvę nesaugu, nes galėjo užsidegti popieriai, kuriais išmuštos sienos. Balutis nusprendė, kad šiam reikalui tinkamiausia vieta bus negyvenama slėptuvė, jau anksčiau rusų aptikta, tačiau nesugriauta. Putinas bei kiti vyrai pritarė Balučio sumanymui. Pasiėmę ginklus ir šovinių atsargą, jie nužingsniavo skersai demarkacijos linijos. Eidami svarstė, kad negyvenamą slėptuvę aptikti bus sunkoka, nes ji turi būti užpustyta. Kai priartėjo prie numa-

tytos vietos, labai nustebo, kad aplink slėptuvę išminti pėdsakai, o iš jos vidaus sklido garsi kalba. Slėptuvėje sukruto tik tuomet, kai pro angos skylę pamatė viršuje stovintį Balutį.

Tuoj paaiškėjo, kad čia jau kuris laikas gyvena partizanai noruliškiai, nes iš savosios žieminės slėptuvės buvo nuo rusų pabėgę. Atsarginės slėptuvės jie neturėjo įsirengę ir dėl to buvo priversti apsigyventi toje, kur ankstesniais metais gyveno Aušra, nors ją rusai buvo atradę, darydami miško kratą. Balutis su vyrais, o vėliau ir kiti partizanai labai stebėjosi tokiu noruliškių įsidrąsinimu. O šie sakėsi tame bunkeryje neketiną ilgai gyventi, tačiau kol kas turį juo pasitenkinti. Rusų atrastojo bunkerio įgulą sudarė penki vyrai.

Balutis su savo vyrais ginklų taip ir neišbandė, bet nužygiavo toliau, tarsi atsitiktinai keliavę šilų miškais. Jie aptiktiesiems vyrams savo slėptuvės neparodė, nes visi drauge gyventi vis tiek būtų nesutilpę. Be to, sunki gyvenimo praktika buvo įrodžiusi, kad gyvenamąją slėptuvę tegali žinoti tik tie, kurie nuolat ten gyvena. Noruliškiai nebuvo iš tų vyrų, kuriems pakaktų kantrumo ilgesnį laiką pagyventi vienoje vietoje.

Dabar Balučio ir Putino lydimas nuvykau ir pas noruliškius. Paaiškėjo, kad ir jie jau nustatė, kur Balučio slėptuvė, o juos pačius dar aptikę Žilvitis su Rugiu. Pasitaikė taip, kad man būnant pas noruliškius atvyko Žilvitis su Rugiu. Su jais nukeliavau į Randamonių miško vietas kaimo link, kur buvo įrengta žieminė slėptuvė. Kol kas jos dar niekas nebuvo aptikęs ir aš čia išbuvau keliomis dienomis ilgiau, negu buvau numatęs, po to sugrįžau savo vadavietėn.

SUSITIKIMAS SU ANTANAIČIU

Priartėjo Velykų šventės. Jas praleisti numačiau pas Druskininkų bataliono vyrus, nes taip padaryti buvau prisižadėjęs.

Pas Balutį patekau Didįjį penktadienį. Parą ten pailsėjęs, nuvykau pas patį bataliono vadą Petraitį, kuris gyveno su didesne grupele vyrų.

Sniegas buvo jau bemaž nutirpęs, todėl paliekami pėdsakai jau nebekėlė rūpesčio. Prisimenu, kad tuomet, anksti rytą, išlindęs iš Balučio slėptuvės, nugirdau garsą — lyg kas mestų akmenėlį skaidžiu ledu. Žinojau, kad arti kaimo nėra. Pagalvojau, kad gal netoli yra atklydę kokie nors vaikai, nes tokio žaidimo suaugęs nežais. Pasišaukiau net Balutį paklausyti, bet jis, mano nustebimui, paaiškino, kad tokius garsus per vestuves retkarčiais skleidžia tetervinai.

Dieną pas Balutį atkako du noruliškiai iš to bunkerio, kuriame juos anksčiau buvau aplankęs, ir pranešė, kad pas juos yra atvykęs Antanaitis su Siaubu ir pageidauja svarbiais tarnybiniais reikalais susitikti su manimi. Antanaitis su Siaubu pirmiausia norėjo kreiptis į Balutį, nes tikėjosi per jį galėsią lengviau išsikviesti mane į susitikimą.

Buvau patenkintas, kad noruliškiai nepavėlavo, nes dar vakar buvau numatęs su Balučiu vykti pas Petraitį.

Greit pasiruošiau ir kartu su atvykėliais bei Balučiu išskubėjau. Šis susitikimas mane ypač džiugino, nes su Antanaičiu-Litu buvau matęsis dar prieš pulkininko leitenanto Vitkaus-Kazimieraičio žuvimą. Dabar susidarė puiki proga aptarti tarnybinius reikalus tiek su Litu, tiek su Kar. Juozapavičiaus grupės vadu Siaubu. Jau vien tai, kad Litas su Siaubu ieškojo manęs norėdami susitikti, rodė, jog svarstomas reikalas ypač rimtas.

Tiek aš, tiek abu vyrai buvome labai patenkinti, kad pavyko taip netikėtai greitai susitikti. Kaip ir paprastai, pasitraukėme nuošaliau į mišką ir pradėjome tarnybinį pasitarimą.

Litas ir aš išdėstėme visa tai, kas susiję su Pietų Lietuvos partizanų štabu, vadovavimu jam ir jo veikla bei likimu. Litas buvo nepatenkintas tuo, kad mes 1946 m. spalio 13 d. posėdžio protokole išreiškėme nepasitenkinimą PLP štabo veikla ir pažymėjome, jog Antanaitis-Litas išvykęs nežinia kur. Ta proga jis pakartotinai pabrėžė, kad Daktaras į tariamąjį vyriausiąjį partizanų štabą išvyko be jo sutikimo ir buvo atleistas iš anksčiau eitų pareigų. Be to, PLP štabo veiklą tęsti buvę neįmanoma dėl susidariusių nepalankių aplinkybių. Litas iš Siaubo

veikimo rajono pasitraukė dar tuomet, kai šis savo einamų pareigų laikėsi tvirtai ir prieš ką nors žemai lenktis nemanė. Be to, Antanaitis sakė, jog nuo Siaubo atsiskyrė „susikirtęs" ir iš dalies dėl to jam nenurodęs, kur vyksta. Dabar man aiškino, kad vyko į susitikimą su užsieniečiais Hektoru ir Meškiu, tačiau pavėlavęs ir po to likęs gyventi slėptuvėje pas Diemedį. Vėliau ir su Diemedžiu sugyventi nepavyko. Be kita ko, nurodė, kad Diemedis jam įteikė ir mūsų 1946 m. spalio 13 d. protokolą. Iš ten Litas man parašė laišką, kuriame buvo išdėstytas pageidavimas persikelti pas mane gyventi.

Kartą atsitiko taip, kad Diemedis ir Litas nuvyko į susitikimą su keliais Siaubo vyrais. Susitikimo metu Diemedis Litą perdavė vyrams ir pareiškė, kad jį pervestų pas mane. Taigi Litas pasiliko su keliais Siaubo vyrais, o nuo Diemedžio atsiskyrė. Tačiau netrukus paaiškėjo, kad minėtieji Siaubo vyrai tvirtino, jog nebuvo gavę iš Diemedžio jokio nurodymo Litą pervesti pas mane. Išėjo taip, kad Litui teko pačiam pasirūpinti, kaip su manimi pasimatyti. Dabar jis jau buvo eilinis kovotojas ir su vyrais žiemos metu dienodavo pas gyventojus. Jam teko prašyte prašyti, kad kovotojai jį vis palydėtų nuo dalinio iki dalinio pageidaujama kryptimi. Žinoma, rusai labai siautėjo tuo metu, todėl reikdavo kartais pasukti dešinėn, kairėn ar atgal. Litui teko dažnai dienoti ir su tais partizanais, kuriems vadovavo pats Siaubas. Prisimenu du Lito pasakojimus apie tai, ką jam teko patirti klajojant drauge su Siaubu ir kitais partizanais.

Kartą jie prieš pat vidurnaktį keliomis rogėmis atvažiavo į Ricielių kaimą ir pasiskirstė pas gyventojus vakarieniauti. Buvo numatyta vieta, kur po vakarienės reikėjo visiems susirinkti. Litas su keliais vyrais patraukė pas numatytąjį ūkininką. Į vidų įėjo vienas noruliškis partizanas — Litas, o kiti pasiliko lauke pasiskirstę už trobesių. Kaip tik tuo metu arti pas kaimyną pradėjo šaudyti ir vyrai metėsi nuo trobesių. Litui vietovė buvo nežinoma, o dar kliudė pusnys ir tamsa. Jis, laimei, pamatė Liūtą, išneriantį iš prieangio, ir pasileido paskui jį. Jie nepasimetė, tačiau ir Liūtas vietovės nepažino. Abiem teko daug vargti, iki prisikapstė prie išblaškytų partizanų.

Dar bebėgdamas Liūtas papasakojo, kas jam nutiko įėjus trobon. Pravėręs trobos duris, pastebėjo viduje stovinčius uniformuotus vyrus. Virtuvėje degė spingsulė, todėl Liūtas smulkmenų įžiūrėti negalėjo. Jis jau su keliais pasisveikino ir manė, kad tai bus nepažįstami kaimyninio dalinio partizanai, „zanemunščikais" vadinami. Staiga jis pastebėjo, kad vieno su juo besisveikinančiojo kepurėje blykstelėjo raudona žvaigždė. To jau pakako, kad jie apsisuktų ir mautų pro duris. Kaip tik tuo metu ir pasigirdo šaudymas kaimynystėje.

Kaip vėliau paaiškėjo, šis savotiškas nuotykis baigėsi laimingai tik dėl to, kad į Ricielių kaimą iš kelių miestelių prigužėję istrebiteliai su rusais taip pat buvo tik ką pasiskirstę vakarieniauti. Šiuo atveju, matyt, troboje buvę istrebiteliai pamanė, kad atėjo kas nors iš kaimynystėje vakarieniavusių „tovariščių". Padėjo prietamsis troboje, o gal dar ir tai, kad toks gausus istrebitelių būrys, jau kelios valandos esantis kaime, nesitikėjo, jog į trobos vidų įeis partizanas ir dar bandys su jais sveikintis. Kai susiprato, buvo jau per vėlu. Pasigirdę šūviai visų dėmesį patraukė kaimyninių trobesių link.

O ten atsitiko štai kas: Siaubas su keliais vyrais pasirinko artimiausius trobesius ir ten nužingsniavo vakarieniauti. Jis pirmasis peržengė slenkstį ir buvo beatverčiąs burkos apykaklę bei nusikratąs sniegą, tačiau tą pačia akimirką už valgomojo stalo pastebėjo rusus. Iš pradžių juos užstojo šeimininkas, kuris Siaubą ne iš karto pažino, vėliau jau visa vyko žaibo greitumu. Siaubas griebė automatinį šautuvą nuo pečių ir paleido seriją stalo link, o rusai nežmoniškai surikę tiesiog suvirto užstalėn. Tuo pasinaudodamas, Siaubas išnėrė kieman ir su vyrais ėmė trauktis nuo trobesių. Viduje buvę rusai atsigavo ir tik po kiek laiko, iššliaužę laukan, ėmė šaudyti ir leisti raudonas raketas. Tuoj sujudo visi kaime buvę priešai. Švysčiojo raudonos raketos įvairiose vietose, tačiau pro pustomą sniegą beveik nieko nebuvo matyti. Kadangi dauguma partizanų net nebuvo spėję priartėti prie trobesių, kur turėjo vakarieniauti, visiems kovotojams pavyko pasitraukti. Žinoma, vyrams teko kelias dienas blaškytis, iki vėl visi susirinko po Siaubo sparnu.

Kitą rytą Litas nakvojo su Siaubu ir kitais vyrais pas vieną valstietį gryčioje. Siaubo vyrai buvo neatsargūs ir lauke neišstatė sargybos. Lito pastabos, kaip ir paprastai, liko bevaisės. Naktis praslinko ramiai. Pradėjo švisti. Visi dar miegojo kaip užmušti. Nesumerkė akių tik Litas. Jis dažnokai išeidavo laukan, o kai pradėjo po truputį švisti, nuolat dairėsi pro langus. Vienu metu tolumoje jis pamatė kupstelius, anot jo, lyg durpių krūveles riogsant. Prikėlė šeimininkus pažiūrėti, nes savo akimis nepasitikėjo. Tas įžiūrėjo, kad tos „krūvelės" juda. Iškart tapo aišku, kad artėja rusai. Buvo paskelbtas aliarmas. Visi galvotrūkčiais stvėrė ginklus ir aprangą. Vos vos buvo spėta pasitraukti rusų nepastebėtiems. Priešas netrukus namą apsupo, bet jame nieko įtartina nepastebėjo. Šeimininkai suspėjo šiek tiek aptvarkyti guolius, o prieblandoje nieko įtartinesnio nesimatė.

Iš to, ką iki šiol Antanaitis man buvo pasakojęs, supratau, kad Litas pateko į Siaubo globą. Dabar Siaubas vadovavo daliniui savo atsakomybe, nes iš pareigų, kaip minėjau, buvo atleistas. Litas taip pat buvo formaliai palikęs PLP štabą ir iš eitų pareigų nusišalinęs. Jis buvo nepatenkintas tiek 1946 m. spalio 13 d. posėdžiavusių vadų sprendimu, tiek ir Dainavos apygardos vadu Ąžuoliu.

Taigi Siaubo ir Lito atsinaujinusi draugystė, vienas antro rėmimas buvo kažkoks nenatūralus dalykas. Pasikalbėjimo pradžioje aš nieko nenujaučiau, bet vėliau pradėjo yla lįsti iš maišo.

Būdinga tai, kad Litas palaikė nuo Ąžuolio priklausomybės atsimetusio Adomo— DLK Kęstučio grupės vado pusę. Jaučiau, kad Litas ir Siaubas yra sudarę lyg ir santarvę su Adomu, nes jautėsi neteisingai Dainavos apygardos vado nubausti. Greit susivokiau, koks yra Lito ir Siaubo susitikimo su manimi tikslas. Paaiškėjo, jog labai pageidaujama, kad aš prisidėčiau prie naujos „santarvės", ir tai turėtų lemiamą reikšmę nuverčiant Ąžuolį, nes prie jo pasiliktų tik Geležinio Vilko grupė, vadovaujama Žaibo, ir DLK Vaidoto grupė, vadovaujama Lapaičio. Konkretus plano projektas atrodė taip: Litas parėmė Siaubą, o Siaubas siūlė Litą išsirinkti Pietų Lietuvos partizanų vadu. Siūlomų pareigų Litas nesikratė, ir aš supratau, kad

tas klausimas jų jau anksčiau aptartas ir tik todėl atvyko su manimi pasitarti ir patraukti savo pusėn.

Kiekvienas sumanymas dar nėra nutarimas. Iš pradžių jame nemačiau nieko įtartina. Atsakiau šitaip: dabar apsispręsti negaliu, nes tiesiogiai priklausau Ąžuoliui, su kuriuo dar nė karto neteko asmeniškai sutikti. Perėjimas naujon santarvėn būtų aiškus tarnybinės drausmės laužymas, ypač kai tam nėra rimto ir pateisinamo pagrindo. Pabrėžiau, kad sprendimą padaryti nebijau, ir jei rasiu tai padaryti būtina, padarysiu. O dabar pasiūliau šiam svarbiam klausimui spręsti kitą būdą: mes visi trys pasinaudojame puikia proga ir nedelsdami keliaujame pas Dainavos apygardos vadą Ąžuolį, kur galėsime ne už akių, o garbingai viską išsiaiškinti ir priimti vienokį ar kitokį sprendimą.

Pakeliui pasiimtume Žaibą, o Ąžuolis iškviestų Adomą, Lapaitį bei kitus. Taigi galėtų įvykti pirmas platesnio masto Dainavos apygardos vadų pasitarimas. Pirmiausia mane nustebino tai, kad Litas su Siaubu mano pasiūlymu nesusidomėjo ir jam nepritarė. Iš pradžių pamaniau, kad jie iš esmės nepatenkinti tuo, jog aš pasiūliau tuojau pat keliauti pas Ąžuolį, bet ta mintis jiems nelaukta ir jie tolimesnei kelionei nėra pasiruošę, o gal norėtų dar ką nors pasiimti iš partizanų žemesniųjų vadų ar eilinių kovotojų įgaliotinių. Dėl tos priežasties aš dar pasiūliau, jeigu jie pageidautų, numatyti apytikrią išvykimo datą, per tą laiką tinkamiau pasiruošti tarnybiniam pasitarimui, o aš savo ruožtu per tą laiką nustatyčiau tvirtesnį ryšį kelionei reikiama kryptimi. Jeigu iš anksto ir Ąžuolį įspėtų, mūsų kelionė trumpiau užtruktų, nes partizanai pasiruoštų sustojimo punktuose mus sutikti ir perduoti kitiems lydėti toliau.

Pasitarimo metu Lito laikysena nebuvo pagirtina. Nors ir maniau, kad jis galėjo būti užsigavęs, nepatenkintas Ąžuoliu, norėjo atgauti anksčiau turėtas pareigas, tačiau niekaip negalėjau pateisinti to, jog jis nenorėjo net susitikti su Ąžuoliu, kartu išsiaiškinti savo nesutarimą ir tarnybinius reikalus spręsti atvirame vadų posėdyje. Be to, jo neigiamas atsiliepimas apie Ąžuolį, kai rėmėsi neva nugirstais Daktaro ir kai kurių kitų partizanų žodžiais,

buvo nerimtas ir, mano manymu, ne vietoje. Žinoma, aš negalėjau paneigti viso to, ką Litas pasakojo, bet, mano nuomone, reikėjo pirmiau patikrinti apkalbas tų, kurie kaip tik buvo Ąžuolio nubausti ir dėl to jų pasakojimai galėjo būti šališki, o tik tuomet visa tai panaudoti kaip įrodymų argumentus.

Negaliu teigti, kad Antanaitis neigiamus atsiliepimus apie Ąžuolį būtų skleidęs plačiau, bet man apie tai pasakojo. Jie buvo tendencingi, nors greičiausiai jis ir pats jais netikėjo. Pamatęs, kaip aš į visą tai reaguoju, tą argumentą turėjo palikti nuošaly. Tačiau ir po to mano pasiūlymo Litas su Siaubu nepageidavo su Ąžuoliu susitikti. Tada man jau tapo visiškai aišku, kur „šuo pakastas". Visa tai išsakiau Litui ir Siaubui į akis. Jaučiau, kad Siaubas nori susitaikyti, bet Litas į kompromisą nesileido ir vykti pas Ąžuolį atsisakė. Aš pareiškiau, kad, susidarius tokiai padėčiai, nedelsdamas keliausiu pas Ąžuolį. Siaubas savo ruožtu prašė manęs, kad persakyčiau jo mintis ir samprotavimus. Aš pažadėjau. Litui atsisakius kartu vykti pas Ąžuolį, nesutikau prie jų santarvės dėtis, nes tuo tik padėčiau decentralizuoti vadovavimą partizanams. Priminiau, kad, mano nuomone, toks klausimas gali būti sprendžiamas tik plataus partizanų vadų sąskrydžio metu.

Su Litu ir Siaubu išsiskyriau tos pačios dienos vakare. Siaubas buvo patenkintas, nes, kaip atrodė, jis tikėjo, kad jam rūpimas reikalas pakryps į geresnę pusę. Jis pasižadėjo savo ir jam priklausančių vyrų vardu, jog baigsis išgertuvės, ir nuoširdžiai prašė, kad Ąžuolis dovanotų arba pats atvyktų reikalą ištirti ir vietoje viską nuspręsti. Litas, kaip man atrodė, aiškiai pajuto, kad užkulisiuose savo pasiekti negalės, o taikytis su Ąžuoliu nenorėjo ir, matyt, nemanė laimėti atvirame partizanų vadų sąskrydyje. Šis susitikimas man paliko slegiantį įspūdį.

PASIRUOŠIMAS IR KELIONĖ PAS DAINAVOS APYGARDOS VADĄ

Iš susitikimo grįžau vėl į Balučio slėptuvę. Šv. Velykų pirmoji diena buvo balandžio 6-ąją. Didįjį šeštadienį į Petraičio stovyklą mane palydėjo Balutis su Šermuk-

šniu. Galima sakyti, kad sniego jau nė pėdsako nebuvo miške. Pačią stovyklą, esančią netoli Margionių kaimo, pasiekėme prieš pietus. Petraitis su vyrais manęs jau laukė, nes, kaip minėjau, iš anksto žinojo, kad pas juos praleisiu Velykų šventes. Į stovyklą jau buvo atgabenta pintinė margučių, nudažytų svogūnų lukštais. Visi buvo pakilios nuotaikos. Petraitis paskyrė vyrus, kurie turėjo nueiti į Margionis ir parnešti partizanams iškeptus pyragus.

Man pačiam buvo nemalonu pranešti Petraičiui ir jo vyrams, kad esu netikėtai nusprendęs tuoj pat keliauti pas Dainavos apygardos vadą ir todėl pas juos per šventes nebūsiu. Iš pradžių buvau manęs iš Balučio grįžti tiesiog savo vadavietėn, pasiruošti kelionėn ir traukti pro Nedingę pas Ąžuolį. Užsukti pas Petraitį man buvo visiškai ne pakeliui, tačiau buvau tikras, kad partizanai nuoširdžiai manęs lauks, todėl netesėti duotojo žodžio negalėjau. Reikėjo nors trumpai pasirodyti ir pačiam įtikinti, kad mano tarnybinė kelionė neatidėliotina. Svarbiausia tai, kad aš žinojau, jog Šv. Velykų trečiąją dieną į netoli nuo Nedingės esantį Burokaraisčio mišką atvyks Rugys. Būtinai reikėjo su juo susitikti, nes tik per jį galėjau greit patekti pas Žaibą ir toliau vykti Ąžuolio link. Šiaip būtų tekę sugaišti ne mažiau kaip savaitę, o gal net ir daugiau laiko. Dabar pasitaikiusios progos susitikti su Rugiu negalėjau atsisakyti net dėl švenčių. Be to, Rugiui būtų tekę vėl keliauti Burokaraisčio link vien tik tam, kad susitiktų su manim, nes visus kitus tarnybinius reikalus jis turėjo sutvarkyti pirmo atvykimo metu.

Tą patį Didžiojo šeštadienio vakarą pasiruošiau grįžti į Balučio slėptuvę. Petraitis su vyrais pageidavo, kad aš su jais bent margučius pradėčiau valgyti. Nesutikti nebuvo kaip. Todėl Velykų margučių valgyti susėdome Didžiojo šeštadienio vakarą. Po to palinkėjau visiems laimingai ir linksmai praleisti šventę, o aš su Balučiu ir Šermukšniu išvykau. Pirmąją Velykų dieną iki popietės praleidau Balučio slėptuvėje. Šermukšnio sesuo buvo atnešusi margučių ir įvairių valgių, kuriais mes ir vaišinomės. Beregint praslinko šventinės nuotaikos kupina diena. Vakarop visa slėptuvės įgula mane palydėjo pro Trasninko kaimą, per Merkio upę, o toliau keliavau jau vienas.

Vadavietėje kiek pailsėjau, o po to su Jūrininku pasiruošėme kelionei. Taigi Velykų antrosios dienos popietę iššygiavome. Burokaraisčio miškelyje skyrininko Beržo įrengtoje slėptuvėje jau radome atkeliavusį Rugį. Mes visi drauge praleidome ir kitą dieną, nes iš Rugio sužinojau, kad naktį prie Nedingės atvyks Žaibas, norėdamas susitikti su Rugiu. Rugiui Žaibas buvo pranešęs tik tiek, kad susitikimo tikslas svarbus.

Šeimininkas, turėjęs rūpintis šia slėptuve, dienos metu mums pranešė, kad pamiškėse pasirodė rusai. Mes sustiprinome sargybą ir paruošėme ginklus. Slėptuvėje pasislėpti nebuvo prasmės, nes visi joje sutilpti negalėjome, o viršuje nebuvo jokio maskavimo.

Tuo metu Beržo būryje gyveno vienas naujokas. Atėjo ir jo eilė stoti į sargybą. Visi kiti sėdėjome slėptuvėje ir tyliai kalbėjomės, nes durelės buvo paliktos atviros. Staiga viršuje pasigirdo šautuvo šūvis. Vienas paskui kitą išnėrėme viršun. Sargybinį atradome sumišusį ir išraudusį. Paaiškėjo, kad naujokas persistengė krapštydamas savo užtaisytą ginklą ir pats iššovė. Dabar jau visi budėjome viršuje. Rusai šūvį turėjo girdėti, nes slėptuvė buvo įrengta miško pakraštyje. Išsiuntėme žvalgus, kurie po kiek laiko grįžę pranešė, kad rusų miške ir pamiškėje nepastebėjo. Vėliau iš partizanus globojusio šeimininko patyrėme, kad jis taip pat girdėjo šūvį, bet tuo metu vieni rusai nuo pamiškės buvo jau nutolę, o kita jų dalis žygiavo netoli miško ėjusiu keliuku, tačiau į išgirstą šūvį dėmesio neatkreipė. Jie gal pamanė, kad tai ženklas kitiems daliniams susirinkti baigus siautėjimą.

Pavakare su Rugiu ir Beržu žygiavome į Panedingio kaimą, nes ten buvo nurodytas gyventojas, pas kurį turėjome susitikti su Žaibu. Pakeliui užėjome pas vieną ūkininką pasiteirauti apie padėtį. Jis mums pranešė, kad Panedingio kaime rusai apsistojo nakvoti. Nusprendėme grįžti atgal į slėptuvę ir laukti kitos nakties, nes, atsargumo sumetimais, susitikimui buvo numatytos dvi naktys iš eilės.

Kitą naktį vėl nusigavome į Panedingį, kur jau radome Žaibą belaukiantį. Paaiškėjo, kad jis su vyrais laukia jau nuo praėjusios nakties, nors dar vykdamas į susitiki-

mą buvo gavęs panašių žinių apie rusus kaip ir mes. Apskritai Žaibas buvo tokio būdo, kad gyventojų pateiktomis žiniomis apie rusus per daug nepatikėdavo ir buvo linkęs net rizikuoti pats, kad ištirtų padėtį vietoje. Prisimenu, kad jo mėgstamas posakis buvo toks: „Na, jeigu jau sako, jog rusų kaip marška, tai tikrai daugiau kaip dešimt nebus". Panašiai buvo ir šį kartą. Panedingyje rusai neapsistojo, o mes Žaibą privertėme laukti kaime visą dieną. Vykdamas susitikti su Žaibu, aš tiesiog džiūgavau, nes susidarė galimybė greit pasiekti Ąžuolį. Man tik buvo įdomu, ką Žaibas turi pranešti Rugiui. Kai sutikau Žaibą, jis man įteikė paketą nuo Ąžuolio, pažymėtą žodžiais: „Labai skubu!"

Perskaitęs raštą, sužinojau, kad balandžio 23 d. Punios šile šaukiamas Dainavos apygardos vadų sąskrydis. Tokio turinio raštą jau buvo gavęs ir Žaibas. Kiti iš Ąžuolio gautieji raštai buvo susiję su įvairiais tarnybiniais reikalais.

Susidarė tokia padėtis, kad dabar man su Jūrininku keliauti pas Ąžuolį buvo dar per anksti. Tada visi drauge numatėme laukti sąskrydžio. Pasiūliau jame dalyvauti ir Rugiui, o per jį ir Šarūnui.

Iš susitikimo kartu su Jūrininku grįžau savo vadavietėn, kad tinkamiau pasiruoščiau būsimam sąskrydžiui.

Pasiunčiau pranešimą vadui Petraičiui ir jo pavaduotojui Balučiui, kad ir jie pasiruoštų kelionei į sąskrydį ir nurodytu metu lauktų tam tikroje vietoje.

Dar susitikimo su Žaibu metu jo štabo viršininkas Vanagas man perdavė paties pieštas kelias karikatūras. Viena iš jų buvo pavadinta „Muilo burbulu". Karikatūroje buvo pavaizduotas Stalinas, pučiąs muilo burbulus su užrašais 100%, o už jo pečių — jam į ausį šnibždąs žydas.

Vadavietėje su Jūrininku pasigaminome atitinkamas klišes ir tušo. Tokių karikatūrų atspaudėme 3000 egzempliorių. Išleidome eilinį „Mylėk Tėvynę" numerį, kurio tam tikrą egzempliorių skaičių numačiau pasiimti į sąskrydį. Prispausdinome nemažai atsišaukimų, kurių turinio dabar nebeatsimenu. Ąžuolis nebuvo iš anksto nurodęs būsimų sąskrydžio tarnybinių posėdžių darbotvarkės, tačiau iš papildomai atsiųstų Ąžuolio su Adomu susiraši-

nėjimo raštų nuorašų buvo aišku, kad tas klausimas bus opiausias. Dėl tos priežasties tuos nuorašus dar kartą nuodugniai išnagrinėjau. Jų turinys manęs nedomino, bet buvau susirūpinęs dėl visų kilusių nesusipratimų. Norėjau, jog būtų surastas būdas jiems išsiaiškinti taip, kad nuo to nenukentėtų centralizuotas vadovavimas partizanams. Buvau optimistas ir maniau, kad iš tos balos bendromis pastangomis išbrisime.

Reikėjo apgalvoti ir pasiruošti aptarti tuos posėdžių darbotvarkės punktus, kuriuos savaime buvo galima nujausti būsiant svarstomus. Kadaise Ąžuoliui buvau nusiuntęs sąrašą kai kurių partizanų, siūlydamas pakelti laipsnį bei apdovanoti Narsumo ar Uolumo juostelėmis pagal A. apygardoje galiojusius nuostatus, tačiau Ąžuolis visa tai atmetė ir pareiškė, kad, jo nuomone, tokius klausimus derėtų svarstyti tik nepriklausomybę atgavus.

jog nepakanka imtis įvairių bausmių drausmei palaikyti, turi būti taikomos ir skatinamosios priemonės, iš jų partizanų apdovanojimas ir laipsnio pakėlimas. Žinojau, kad tokios pat nuomonės laikėsi Kazimieraitis, Litas ir visi kiti vadai, išskyrus Ąžuolį. Teisingiau tariant, aš iki tol nepažinau partizanų vado, kuris būtų nusistatęs prieš partizanų apdovanojimą. Todėl nusprendžiau, kad keliausiu pasiėmęs partizanų apdovanojimo ir laipsnio pakėlimo nuostatus ir jau paruoštus dokumentus dėl kai kurių partizanų apdovanojimo.

Norėjau pasiūlyti į posėdžio darbotvarkę įtraukti partizano ženklo, uniformos ir einamų pareigų suvienodinimo klausimus. Tam tikslui Jūrininkas paruošė keletą pavyzdžių ir reikiamus piešinius. Rūpėjo ūkio, teismo ir drausmės klausimai. Vienu žodžiu, paruošiamojo darbo buvo pakankamai.

Balandžio 11 d. netikėtai pasnigo. Susidarė net kelių centimetrų sniego sluoksnis. Mes buvome be maisto atsargos ir atkirsti nuo savo globėjų. Naujų pėdsakų palikti negalėjome, nes apylinkėse siautėjo rusai. Vis dėlto pavasaris darė savo. Pasirodė saulutė, ir sniegas greitai tirpo. Vakare pas mus, šiaip taip prisitaikydamas, atvyko globėjas ir pranešė liūdną žinią. Jis papasakojo, kad ru-

sai smarkiai siautėja miškuose prie Trasninko kaimo ir kad žuvo visi keturi vyrai, pas kuriuos pirmąją Šv. Velykų dieną svečiavausi. Jau buvo visiškai aišku, kad tikrai žuvo Balutis, Putinas, Šermukšnis ir Vilkas. Juos išdavė ir prie slėptuvės rusus atvedė Putino brolis, gyvenęs Trasninko kaime. Ta pačia proga noriu pasakyti štai ką: iš pradžių rusai tardė ir Putino brolio žmoną, tačiau ji nieko neišdavė. Buvo norėta ją prigauti tvirtinant, kad jos vyras viską žinąs ir jau pasakęs. Tuomet žmona pareiškė, kad, jeigu vyras žino, tai tegu sako, o ji nieko nežinanti. Iš tikrųjų Putino brolis Jaruševičius, net nemuštas, parodė rusams slėptuvę. Taip niekšiškai lietuviai labai retai išduoda. Atvedęs prie brolio bunkerio rusus, Jaruševičius pats atidarė dureles ir pareiškė, kad rusai taip apgulę, jog išsigelbėti vilties nėra, ir siūlė visiems pasiduoti gyviems. Pamatęs, kad vyrai griebėsi ginklų, nuo slėptuvės nubėgo. Partizanai išmetė kelias granatas, bet nė viena nesprogo. Nežinau, ar vyrai bandė veržtis viršun, bet visiškai aišku, kad jie nenorėjo gyvi patekti priešui į rankas ir patys atėmė sau gyvybes. Prie slėptuvės buvo dar žymūs moteriškų batelių pėdsakai. Juos paliko Šermukšnio sesuo, kuri per Velykas atsilankė slėptuvėje. Rusai tardė ir ją, bet ji išsigynė — neprisipažino.

Išdaviką kurį laiką rusai saugojo, o netrukus jis išsikėlė Vilniun. Iš pradžių partizanai manė konfiskuoti dalį išdaviko turto, bet pagailėjo nekaltos žmonos ir vaikų, kurie pasiliko gyventi Trasninko kaime. Pats išdavikas namo parvykti vengė, nes bijojo kaimo žmonių. Vienu metu jie pasirodė namuose, o gyventojai apie tai pranešė partizanams. Šie tuoj atskubėjo, bet išdavikas jau buvo spėjęs išvykti Vilniun. Tai buvo ne pirmi ir ne paskutiniai žuvę partizanai, bet dėl šių vyrų žuvimo aš ypač sielojausi. Širdį kažkas lyg plėšė ir nusiraminimo ilgai negalėjau rasti.

Kaip jau minėjau, vadavietėje darbo buvo pakankamai ir susitikimo diena greit priartėjo. Žuvus Balučiui, buvo laikinai nutrūkęs ryšys su Petraičiu, dėl tos priežasties jis neatvyko nurodytu laiku, kad leistųsi su mumis kelionėn pas Ąžuolį. Vadavietėje pasiliko tik Ramunėlis, nes Gegutį jau buvau paskyręs būrio vadu, ir jis gyveno atski-

rai. Aš ir Jūrininkas, paketais nešini, iššygiavome. Pirmiausia susitikome Rugį ir Šarūną, o tada jau visi patraukėme Žaibo vadavietės link.

Sutartoje vietoje mus pasitiko pats Žaibas ir Petrauskas-Guoba iš Melnytėlės kaimo (Daugų vis.). Dieną praleidome Kalesninkų miške, netoli Būdų kaimo. Primigau Žaibo vadavietėje — „lilipute". Šioje slėptuvėlėje viskas buvo liliputiška. Čia savo meną buvo parodęs darbštusis Guoba. Stalelis, suoleliai savo dydžiu nuostabiai atitiko slėptuvėlės kubatūrą. Nepaisant viso to, čia gyveno keturi vyrai. Jie jau buvo gerai įpratę, kaip slėptuvėlėje vienam su kitu prasilenkti, sutilpti miegant, valgant, atliekant ruošą ir t. t. Mes iš pradžių atrodėme labai nerangūs, nes buvome pratę gyventi didelėse slėptuvėse.

Pirmiausia aš ir užklausiau, kodėl jie taip ankštai įsitaisę. Žaibas paaiškino, kad jų erdvesnę slėptuvę rusai aptiko, nes tą vietovę kažkas buvo išdavęs. Laimei, rusai kiek nuklydo, kai žygiavo prie jos. Per tą laiką jų globėjas Vitas Kuzmickas-Viesulas iš Būdų kaimo suskubo slėptuvėje buvusius įspėti apie besiartinantį pavojų. Bendromis pastangomis visų slėptuvėje buvusį inventorių sukrovė į roges, kuriomis Viesulas buvo privažiavęs ir laukė sustojęs ant keliuko netoli slėptuvės. Po to visi nuskubėjo pravažinėtų keliuku. Pasitraukė laimingai. Rusai bunkerį atrado tuščią, jiems net nepavyko susigaudyti, kur partizanų pasitraukta.

Žaibas turėjo įsirengti naują slėptuvę, bet žemė buvo įšalusi ir reikėjo po gabalėlį ją kapoti. Dėl to ir išėjo slėptuvėlę liliputas, nors darbo teko įdėti kaip didžiausią slėptuvę kasant.

Joje buvome tik tie, kuriems reikėjo pamiegoti po žygio. Visi kiti išėjo viršun prie laužo. Išsimiegoję ir mes ten nuėjome, nors dienos metu jau pakankamai šildė saulutė ir laužo nebereikėjo. Miške jau aiškiai dvelkė pavasariu, nes žydėjo žibuoklės, o daugybė paukštelių čiulbėjo įvairiausiais balsais. Atrodė, kad miškas iškilmingai švenčia pavasario šventę, kurioje dalyvauja visa, kas gyva medžių šakose, ore ir žemės paviršiuje.

Pietus mums iš namų atnešė pats Viesulas, ir tuomet aš su juo susipažinau. Jis man pasirodė gana savotiškas,

mažakalbis, nerangus, tačiau kažkodėl atrodė, kad juo galima visiškai pasitikėti. Iš tikrųjų Viesulas niekuomet vyrų neapvylė, buvo uolus ir narsus tiek būdamas partizanų rėmėju, tiek ir pats partizanaudamas. Jam vėliau buvo patikėtos mano ir daugelio kitų vyrų slėptuvių įrengimo paslaptys.

čiumi-Dzūku iš Alytaus miesto. Jis man atrodė užsidaręs, mažakalbis. Su juo artimiau susipažinau tik tolesnės kelionės pas Ąžuolį metu. Mums buvo įdomu pasikalbėti apie Alytų, kur ir man paskutiniaisiais laisvo gyvenimo metais teko būti. Čia bent trumpai paminėsiu kelionės metu Dzūko man papasakotus pirmuosius išgyvenimus, kuriuos patyrė įstojęs į partizanų gretas.

Dzūkas norėjo patekti į Vakarus, tačiau nepavyko. Kurį laiką slapstėsi pas gimines. Ten jis ir susipažino su partizanu Ūseliu, Tėveliu ir Geguže. Kaip jau minėjau, šie trys partizanai už nusižengimus vėliau buvo Partizanų karo lauko teismo nubausti mirties bausme.

Dzūkui teko kurį laiką vaikščioti su minėtaisiais partizanais, nes nuolatiniai rusų siautėjimai tuose rajonuose jau neleido partizanams susiburti į didesnes grupes. Ūselis, Tėvelis ir Gegužė, kurie jau tuomet nepasižymėjo drausmingumu, leidosi gyventojų vaišinami degtine. Taigi dažni pobūvėliai, ypač ten, kur buvo merginų, jiems buvo ne naujiena.

Dzūko būdui tokie dalykai netiko, nes jis gerai žinojo tikruosius partizanavimo tikslus ir uždavinius. Po kiek laiko jam pavyko sutikti Žaibą ir jam atskleisti „trijulės" žygdarbius. Žaibas šią trijulę išskyrė, o Dzūką pasiėmė pas save į štabą. Jis šiam darbui visa siela atsidavė ir buvo nepaprastai patenkintas. Tuomet kalbėdamasis su Dzūku negalėjau net numatyti, kad ateityje jis taps uoliausiu ir sąžiningiausiu mano bendradarbiu, bet apie tai vėliau.

Pasiekėme Nemuną ir valtimis persikėlėme. Buvome jau septyniese: .aš, Jūrininkas, Rugys, Šarūnas, Žaibas, Dzūkas ir Vanagas.

Reikia pažymėti, kad persikelti per Nemuną visuomet buvo labai rizikinga. Rusai dažnai pasaluodavo prie val-

čių. Besikeliantys per Nemuną patekdavo į blogesnę poziciją. Rusai galėjo prisileisti valtį visiškai arti ir tik tuomet pradėti šaudyti.

Sutartoje vietoje radome Punios kng. Margio tėvonijos vadą Klevą ir Ąžuolio bendradarbį Liną, kurie Punios šile gyveno drauge su Ąžuoliu. Jie abu buvo palyginti jauni vyrai. Linas atrodė nelabai simpatiškas, bet Klevas, priešingai, malonus ir džentelmeniškas. Paaiškėjo, kad jis buvęs mokytojas. Jo pavardė Subačius, kilęs nuo Merkinės, berods iš Navasodų kaimo. Prieš išeidamas partizanauti mokytojavo netoli Punios. Lino profesijos ir pavardės neprisimenu. Žinau tik, kad jis buvo provokatorius ir išdavė daug savo kovos draugų. Apie tai papasakosiu vėliau, laikydamasis kiek įmanoma įvykių chronologinės tvarkos.

Lino ir Klevo vedami, žygiavome jau Punios šilo link. Ėjome pro girininkiją, kurioje kadaise buvau apsistojęs, kai kirtome mišką, atlikdami su seminaristais miško ruošos prievolę. Kokia skirtinga mano padėtis, pagalvojau, palyginti su anuometine. Tuomet čia dažnai grojau seminaristams armonika — gyvenimas buvo nerūpestingas, o dabar pro tą pačią vietą tenka slinkti atsargiai, su ginklu rankose.

Nugirdau, kad mūsų vadovai tariasi, kur mums leis primigti. Buvo minima „komendantūra", „šaulių salė" ir pan. Pagaliau buvo pasiūlyta patiems pasirinkti. „Komendantūros" žodis atrodė daugiau žadantis. Mes jį ir pasirinkome, tačiau ten pailsėti nuvedė tik mane, Žaibą ir Dzūką. Visi kiti su Linu nužingsniavo „šaulių salės" link.

Nuo pagrindinio kelio, kuris kerta Punios šilą, pasukome dešinėn. Kol pasiekėme „komendantūrą", praslinko dar geras pusvalandis. Po žygio jautėme nuovargį ir pageidavome kuo greičiau nuvirsti. Pagaliau mūsų vadovas Klevas sustojo ir pareiškė, kad esame prie „komendantūros". Jau buvo gerokai prašvitę. Apsižvalgiau ir supratau, kad vietovė labai tinkama slėptuvei įrengti. Vienoje vietoje Klevas padunkseno koja. Netrukus atsivėrė žemė, po to slėptuvės viduje buvo uždegtas žiburys. Viduje įgula miegojo ir, matyt, taip pat neseniai buvo grįžusi iš žy-

gio. Man iš patirties buvo aišku, kad besiruošiant sąskrydžiui, puniškiams jau kuris laikas gerai pailsėti naktimis netenka. Ąžuolis visiems tikriausiai buvo pavedęs daugybę užduočių atlikti. Pribudinta įgula sėdosi nerangiai, nerodė nė mažiausio entuziazmo mus sutikdama, o jos viršininkas sau po nosim net kažką burbuliavo. Mes, žinoma, viso to per daug į galvą neėmėme ir ramiai taisėmės gulti ten, kur mums buvo nurodyta. Slėptuvėlė buvo ankšta, nes joje dar nemažą erdvės dalį užėmė žiemos metui pritaikyta krosnelė. Visiems, aišku, sugulti nebuvo kur, ir vietinė įgula pamažu lipo viršun. Klevas, matyt, buvo nepatenkintas tuo sutikimu, kurį mums parodė puniškiai. Supratau, kad viršuje saviesiems buvo trumpai paaiškinta, kas mes tokie, ir duota pastaba. Netrukus į slėptuvę vėl įlindo įgulos viršininkas. Jis, kaip vėliau paaiškėjo, buvo vadinamas Komendantu. Dabar jis mums jau siūlė kai kurių patogumų, o ir pats kalbos tonas pasikeitė. Jam, atrodė, buvo nepatogu dėl ankstesnės savo laikysenos, o mes neparodėme, kad buvome girdėję pokalbį viršuje. Įsikalbėjome ir paaiškėjo, kad šio pagyvenusio partizano slapyvardis Komendantas buvo todėl, kad Ąžuolis jam buvo pavedęs nurodyti partizanams, kuriose šilo vietose reikia įrengti slėptuves. Jam rūpėjo, kad šile besislapstantys partizanai nebūtų susigrūdę tuose pačiuose miško kvartaluose ir tiksliai žinotų savo veikimo ir judėjimo ribas. Per kitas dienas įsitikinome, kad Komendantas buvo linksmo būdo, draugiškas, bet Ąžuolio jau prigriebtas už išgėrinėjimą. Šiaip jam daugiau nieko nebuvo prikišama, nes pavestas pareigas ėjo uoliai ir sumaniai. Pailsėjome gerai, o po to Komendantas mus sočiai pavaišino.

POSĖDŽIAVIMAS PUNIOS ŠILE

Popiete Komendantas atėjo pranešti, kad mane ir Žaibą norįs matyti Ąžuolis. Ėjome su Klevu, kuris pareiškė, kad Ąžuolis įsakė mus atvesti į jo vadavietę. Mes manėme, kad susitikimas įvyks parinktoje miško vietoje. Tai, kad Žaibą ir mane įsileidžia pačion vadavietėn, jau savaime rodė, jog Ąžuolis mumis visiškai pasitiki.

Nužygiavę kelis kvartalus, pasiekėme kažkokį gilų griovį, kurio dugnu, vos pėdas galįs apsemti, pamažu tekėjo švarus šaltinių vanduo. Iš atokiau mums parodė krantą, kur apačioje buvo įrengta slėptuvė. Maskavimas buvo labai geras ir akimi negalima buvo nustatyti, kurioje vietoje slėptuvė ir jos durelės. Pagaliau Klevas sustojo, paskleidė mažutes eglaitės šakas, pavertė samanų kuokštelį ir, paėmęs už grandinės, atidarė 45 laipsnių kampu įtaisytas dureles. Tuomet išgirdome slėptuvės viduje kalbantis. Kažkas iš vidaus pusės priartėjo prie durelių ir nurodė, kaip tamsoje laikytis lendant vidun. Aš stovėjau arčiausia durelių ir pradėjau kabarotis. Iš vidaus mane perspėjo, kad teks iš pradžių lįsti aukštyn ir daboti dugne prikaltas atramas, nes už jų teks kabintis kojomis ir rankomis. Palipėjęs keturpėsčia, jau pamačiau šviesą, sklidusią iš slėptuvės, nes antrosios durelės buvo atidarytos. Kai nuropojau kelis žingsnius pritūpęs, patekau pačion slėptuvėn. Ten jau buvo galima stovėti kiek palenkta galva. Nuodugniau apžiūrėti slėptuvės vidaus įrengimą iš pradžių negalėjau, nes visų pirma reikėjo prisistatyti vadui ir susipažinti su jo artimiausiais bendradarbiais.

Ąžuolio nurodyti man nereikėjo, nors jo iki tol nebuvau matęs. Man visiškai pakako išvaizdos apibūdinimo, kurį jau iš Žaibo ir kitų buvau girdėjęs. Pažinau vien iš barzdos, ūsų ir amžiaus. Tokį vadą aš maždaug ir vaizdavausi. Slėptuvėje visi atsistojo, nes aš pradėjau raportą, tačiau Ąžuolis jo baigti neleido. Jis labai nuoširdžiai ir tiesiog draugiškai pasisveikino su manimi ir Žaibu. Po to mums pristatė savuosius. Spaudos ir propagandos skyriaus viršininkas Vyturys, nedidelis, su šviesia mažyte barzdele, judrus, gyvomis akimis, paduodamas ranką maloniai šypsojosi. Kitas, už jį kur kas vyresnio amžiaus, buvo aukštokas, nemažu raupsuotu veidu, akiniuotas, prisistatė iškart su humoru, kuris, kaip vėliau teko patirti, lydėjo jį bemaž kiekviename žingsnyje. Jo slapyvardžio dabar neprisimenu, tik žinau, kad ėjo pareigas, atitinkančias štabo viršininko. Ryšių ir žvalgybos skyriaus viršininkas Gandras buvo, žinoma, plonas, aukštas, su „bite" panosy, elegantiškas ir, kaip netrukus sužinojau, nuolatinis žygiuotojas, visiškai atitinkąs savo einamas pareigas.

Virėjas Varnas tikrai buvo juodas, tylus ir mokėjo, kaip sakė, iš prasto produkto paruošti patrauklų valgį. Aš jį radau ir dabar stovintį prie krosnelės, kur jis ruošė kažką, norėdamas mus pavaišinti. Tiesa, krosnelė tuo metu nesikūreno, bet nuo jos pajutau retai paragauti tekusios rūkytos dešros kvapą.

buvo spaudos reikalai, tačiau, kaip vėliau sužinojau, jis mėgo prieš kitus pasididžiuoti, lyginosi su Vyturiu ir buvo nesugyvenamo būdo. Jam visi nusileisdavo, patenkindami jo savimeilę, laikydami „mokytu" bei nenorėdami, kaip sakoma, „pristoti". Gal net truputį privengdavo.

Po trumpo susipažinimo vadas pakvietė mus sėstis prie nemažo, darbui sumaniai pritaikyto stalo.

kartą. Apie mane žinojo tik iš įvairių pasakojimų ir tarnybinio susirašinėjimo. Jaučiau, kad visų žvilgsniai mane svilina. Mat merkiniškiai buvo net per daug pagarsėję dėl pačių Merkinės kautynių, susidūrimų ir kautynių Varčioje. Vanago slapyvardį pakankamai linksniavo visur ir rusai. Teisingai sakoma, kad ir pats velnias iš arti ne toks baisus. Taigi į įvairius klausimus ir komplimentus atsakiau trumpai ir pareiškiau, kad esu tik toks „vanagėlis" kaip ir visi kiti.

Iš pradžių vyko bendro pobūdžio pasikalbėjimas, pasidalijome įspūdžiais. Pastebėjau, kad vadą visi vadina „tėvuku". Jis tikrai toks atrodė, ir jo klausė kaip mielo tėvo. Tuomet jis vilkėjo paprastus juodus kailinukus, o visi kiti buvo uniformuoti. Paklausiau, kodėl abi rankos iki pat riešų subintuotos. Atsakė, kad dar nuo Nepriklausomybės kovų neišsigydęs egzemos.

Tarnybiniais klausimais iš esmės nekalbėjome. Vadas tik pareiškė, kad temstant visi patrauksime į „šaulių salę", kur naktimis vyks tarnybiniai posėdžiai. Dienos metas buvo skiriamas paruošiamiesiems darbams ir poilsiui. Ta pačia proga mane trumpai supažindino su numatoma darbotvarke. Aš savo ruožtu jo pageidavimu pasiūliau keletą papildomų punktų. Jis juos paprašė pateikti raštu. Taip ir padariau.

Man aprodė visą slėptuvę, kurioje buvo įvairių spau-

dai gaminti reikmenų. Gultai buvo sumaniai paskirstyti į dvi dalis. Vieni iš jų buvo darbo kambaryje, kiti — virtuvėje, o šioji buvo lyg ir atskirta pussieniu. Dar buvo mažas kambarėlis, skirtas maistui laikyti. Vienu žodžiu, slėptuvė buvo didžiulė ir labai patogi. Vėliau parodė, kad virš slėptuvės, kaminėlio vietoj, buvo įstatytas aukštas tuščiaviduris drebulės kamienas. Jis visiškai nekrito į akis. Blogiausia, mano nuomone, buvo tai, kad aukštai, netoli kranto, ėjo miško keliukas. Man papasakojo, kaip žiemos metu, kai būdavo prisnigę, vyrai išeidavo kaiman. Tuomet, atidarę slėptuvės dureles, iškišdavo suolelį, vieną jo galą su kojomis nuleisdavo tiesiog į šaltinio vandenį, kuris niekuomet neužšaldavo. Vyrai, apsiavę guminius batus, nušliaužda vo suoleliu ir įlipdavo tiesiog vandenin. Tada šaltinio upeliu brisdavo apie porą šimtų metrų, kur skersai jį ėjo važiuojamas miško keliukas. Čia išlipdavo į keliuką ir eidavo kaiman, o grįždavo aplink ir tuo pačiu keliuku, tik iš miško gilumos, prieidavo upelį, įlipdavo į jį ir nubrisdavo iki slėptuvės. Taigi iš pėdsakų atrodydavo, kad ateita iš miško gilumos, perbrista per upelį ir nueita kaimo link. Prie slėptuvės pasibelsdavo sutartu būdu, tada iš vidaus atidarydavo dureles ir atėjusieji lygiai taip pat įšliaužda vo vidun. Žinoma, be ypatingo reikalo iš viso buvo vengiama vaikščioti, ypač kai šviežiai pasnigdavo.

Ąžuolio slėptuvėje kalbėjomės, kol laikrodžio rodyklė parodė laiką, kuriuo miške jau pradeda temti. Pasiėmę viską, kas reikalinga, patraukėme į „šaulių salę". Ji buvo atokiau nuo Ąžuolio vadavietės — lygumoje. Ši slėptuvė tikrai buvo panaši į salę, nes joje galėjo tilpti apie trisdešimt partizanų. Prie slėptuvės radome visus, kurie buvo iškviesti posėdžiuose dalyvauti. Jau visiškai sutemo, todėl vadas paragino visus lįsti vidun. Ąžuolis pasiūlė man sėstis vienoje kertėje už stalo, kuris buvo gana platus, o ilgio bemaž per visą slėptuvę. Abiejose jo pusėse buvo įtaisyti tvirti suolai. Pats Ąžuolis atsisėdo taip pat kertėje, bet priešingoje stalo pusėje. Greta vado susėdo artimiausieji bendradarbiai, o prie manęs — Jūrininkas.

Vadas paskelbė, kad posėdis pradedamas. Iš pradžių sukalbėjome partizanų maldą ir atsistodami pagerbėme žuvusiuosius kovos brolius. Tuomet vienas po kito buvo

pristatyti posėdžio dalyviai, nes buvo tokių, kurie vieni kitus matė pirmą kartą. Dabar prisimenu, kad čia dalyvavo aštuoniolika aukštesniųjų ir žemesniųjų partizanų vadų. Visų jų slapyvardžių ir pareigų dabar neprisimenu. Dokumentai užkasti archyvuose ir jeigu jie išliks, kada nors duomenis patikslinsiu. Atsimenu, kad posėdyje buvo: Ąžuolis, asmuo, kurio pareigos atitiko D. apygardos štabo viršininko pareigas, Vyturys, Linas, Gandras, Klevas, Kng. Vaidoto grupės vadas Lapaitis ir būrio vadas Spyruoklis-Tautmytis, Milevičius, Punios kng. Margio grupės būrių vadai: Lakštingala, Myslinčius, Komendantas, Geležinio Vilko grupės vadas Žaibas ir jo artimiausi bendradarbiai: Vanagas su Dzūku, Jūrininkas, Rugys, Šarūnas ir aš.

Labai smulkiai apibūdinti posėdžius, kurie tęsėsi tris naktis, sunku, tačiau paminėsiu atmintin įstrigusius charakteringiausius jų bruožus.

Ąžuolis paskelbė darbotvarkės punktus. Tarp jų buvo įrašyti ir mano pasiūlytieji. Jis pažymėjo, kad posėdžio dalyviai gali juos dar papildyti. Paskutiniuoju darbotvarkės punktu buvo klausimai ir sumanymai.

Sekretoriauti buvo pavesta Vyturiui ir Dzūkui.

Ąžuolis pažymėjo, kad pirmuoju darbotvarkės punktu bus nagrinėjamas klausimas dėl DLK Kęstučio grupės vado Adomo nepaklusnumo. Jis pabrėžė, kad vienai to ginčo suinteresuotajai pusei priklauso jis pats, ir todėl čia bus sprendžiama, ar jis pasiliks Dainavos apygardos vadu, ar nepasiliks. Kartu jis keliąs pasitikėjimo klausimą ir atsisako būti posėdžio pirmininku. Pirmininkauti posėdžiams pasiūlė mane. Kiti su tuo sutiko. Aš pareiškiau, kad, mano nuomone, pirmąjį punktą svarstant pirmininkauti galiu, o vėliau tos pareigos turėtų būti perduotos vadui. Taip būtų galima ir užprotokoluoti. Posėdžio dalyviai tam pritarė, bet Ąžuolis nesutiko. Teko priimti ankstesnįjį pasiūlymą iš pradėti svarstyti pirmąjį darbotvarkės punktą.

Pirmasis kalbėjo Ąžuolis. Jis buvo pasiruošęs ir nuosekliai išdėstė ginčo eigą bei esmę. Reikalavo pasmerkti neklusnųjį vadą ir įrašyti į protokolą atitinkamą pastraipą, nes, priešingu atveju, nuo einamų pareigų atsisakys.

Po vado žodžio įsiviešpatavo mirtina tyla. Paklausiau, kas norėtų kalbėti. Tyla. Nujaučiau, kad pasisakyti kai kurie gal ir norėtų, tačiau nedrįsta, nes panašiuose posėdžiuose dauguma iš viso nėra dalyvavę ir kalbėję. Todėl aš, kaip posėdžio pirmininkas, pasiūliau, jog galima bus pasisakyti ir vėliau. Be to, pasakiau, kad aš, kaip Merkio rinktinės vadas, dėl svarstomojo punkto turiu pareikšti štai ką: tarp Dainavos apygardos vado ir DLK Kęstučio grupės vado kilusio ginčo rezultatais esame susirūpinę visi. Mano manymu, nebuvo reikalo siuntinėti mums raštų, susijusių su šiuo ginču, nes tai blogai veikia partizanus, kurie šiaip to net žinoti būtų nežinoję. Jei tokie raštai pakliūtų priešui į rankas, tai tik pasitarnautų jo propagandai. Blogai, kad prie to prieita, bet dabar, kaip sakoma, šaukštai po pietų. Gerai padaryta, kad sušauktas vadų posėdis, kuriame bus atstatytas vado autoritetas, drausmingumas arba išteisintas nekaltai nubaustasis. Mes išklausėme vado pasisakymą, bet posėdyje nebuvo Adomo, kuris turėtų taip pat pasisakyti. Ta proga aš ir paklausiau Ąžuolio, kodėl posėdyje nedalyvauja Adomas, ar jis buvo pakviestas ir neatvyko, ar iš viso nekviestas. Ąžuolis atsakė, kad jo nekvietė, nes iš principo nusistatęs su juo neturėti reikalų, iki jis taip akiplėšiškai elgsis.

Aš atsakiau, kad, mano manymu, taip daryti negalima, nes čia turi būti išklausyta ir antroji pusė. Nepaisant to, kad vadui nemalonu ar nesinori su Adomu turėti ką nors bendra, reikėjo pasiųsti jam tarnybinį raštą ir nurodyti, kad ginčas bus nagrinėjamas posėdyje, kur dalyvaus dauguma apygardos partizanų vadų. Aš manau, jog Adomas kaip tik būtų buvęs suinteresuotas tokiame posėdyje dalyvauti, kur galėjo tikėtis nešališkumo ir turėti puikią progą ginti savo garbę, ypač tuo atveju, jeigu jaučiasi esąs nuskriaustas. Būtų išvis kitas dalykas, jeigu jis atvykti atsisakytų arba sutartu laiku neatvyktų nepranešęs priežasties. Čia susirinkusiųjų sprendimas, išklausius vieną pusę, bet nepakvietus kitos, gali būti šališkas. Bent taip Adomui ar bent pašaliniam žmogui atrodytų.

Aš dar paklausiau, ar toli iki Adomo vadavietės. Buvo atsakyta, kad apie penkiolika kilometrų ir kad pakanka vienos nakties žygio iki ten. Pasiūliau, kad Ąžuolis sutik-

tų tuoj pat parašyti Adomui pakvietimą ir tuoj pat jį išsiųsti per vyrus. Iki Adomas atvyks, galėtume dvi paras palaukti, nes padėties rimtumas tai pateisintų. Per tą laiką galėtume svarstyti kitus darbotvarkės punktus. Kreipiausi į posėdžio dalyvius, jie su tuo sutiko bei man pritarė.

Tačiau pats Ąžuolis laikėsi savo nuomonės ir rašyti raštą nesutiko. Pridūrė, kad, jei Adomas atvyks, svarstant minimą punktą jis posėdyje nedalyvaus. Aš pareiškiau, kad ir mes, čia esantieji, galėtume parodyti užsispyrimą ir visiškai atsisakyti šį punktą svarstyti bei palikti sriubą srėbti tiems, kurie ją prisivirė, tačiau bendram laisvės kovos reikalui tuo nepasitarnautume. Išreiškiau viltį, kad visiems susėdus prie stalo bendromis pastangomis bus taikiai išsiaiškinta, atsisakyta ambicijų ir atstatyta griežta ir sąmoninga tarnybinė drausmė. Galiausiai Ąžuoliui ir visiems pasiūliau tokį kompromisą. Pakvietimą atvykti į posėdį galima parašyti be vado. Jį pasirašytų tie, kuriuos posėdžio dalyviai įgalios. Jei Adomas atvyks, svarstant pirmąjį punktą vadas galėtų nedalyvauti, nes mes jo pareiškimą išklausėme. Prireikus jis bus netoliese.

Jaučiau, kad Ąžuolis mano rodoma iniciatyva ir pasiūlymais nepatenkintas, tačiau, nepaisant to, pavardžiui kreipiausi į kiekvieną posėdžio dalyvį ir prašiau nesivaržant pareikšti savo nuomonę.

Rezultatas buvo toks, kad visi be išimties įsidrąsino ir pareiškė norą Adomą pakviesti, o pirmojo punkto svarstymą atidėti, iki jis atvyks.

Galiausiai ir pats Ąžuolis nusileido. Aš parašiau atitinkamą raštą, o įgaliotieji pasirašė. Tuoj pat Linas su Gandru išvyko pas Adomą.

Turiu pridurti, kad minėtos procedūros metu atsirado nemaloni įtampa tarp Ąžuolio ir visų kitų. Vienu metu net atrodė, kad pats posėdis gali nutrūkti. Aš tuomet maniau, kad Ąžuolis ant manęs labai užpyks ir dėl to bus vėliau kokių nors tarnybinių nesusipratimų. Sprendžiant iš to, kas buvo įvykę tarp Ąžuolio ir Adomo, tarp Siaubo, Antanaičio bei Kazimieraičio, kiti partizanų vadai taip pat tikėjosi nemalonumų.

Man atrodė, kad Ąžuolis tikėjosi labai lengvai visus patraukti savon pusėn ir pasiūlyti Adomo atžvilgiu sank-

cijas. Dabar išėjo kitaip. Mes smerkėme tarnybinį nepaklusnumą, tačiau nereiškėme šališkumo ir reikalavome žodinio pareiškimo iš abiejų besiginčijančių pusių.

Jeigu aš posėdyje nebūčiau dalyvavęs, kiti posėdyje dalyvavę partizanų vadai būtų Ąžuolio reikalavimą patenkinę tylėdami, nes nebūtų išdrįsę atvirai išsakyti savo nuomonės. Lygiai taip buvo kadaise padaręs ir Adomas. Jis, norėdamas tvirčiau pagrįsti savo teisumą, surengė grupės štabo darbuotojų posėdį, perskaitė savo suredaguotą pareiškimą prieš Ąžuolį, kurį visi pasirašė, nors kaip vėliau paaiškėjo, jie būtų ieškoję bent kompromiso, tik nebuvo kam parodyti iniciatyvos.

Mūsų posėdžio metu Ąžuolis bent iš dalies nusileido. Taigi susidarė pirmasis įtempimo atoslūgis. Ąžuolis įsitikino, kad mes jo autoriteto nenorime pažeisti, bet siekiame būti nešališki.

Buvo pereita prie kitų darbotvarkės punktų, o Ąžuolis paliko neužsigavęs bei nuoširdus. Tuo neabejotinai įsitikinome per kitus posėdžius ir netolimoje ateityje.

Apskritai Ąžuolis buvo savotiško būdo. Tarnybiniuose reikaluose buvo reiklus ir griežtas, o tai man labai patiko. Atrodo, kad savimi labai pasitikėjo ir todėl kartais nelabai skaitydavosi su kitų nuomone. Mėgo teisybę, bet buvo gana ambicingas. Manau, kad dėl senatvės dalyvauti žygiuose jam buvo sunku, be to, nebuvo tam linkęs. Nežinau tokio atsitikimo, kad Ąžuoliui būtų tekę išvykti toliau nuo savo vadavietės. Visi susitikimai su juo vyko tik Punios šile. Mat tie, kurie tarnybine padėtimi buvo vyresni už jį, jei tik prireikdavo posėdžiauti ar išsiaiškinti tarnybinius nesusipratimus, turėdavo vykti Punios šilan. Man yra žinoma, kad jis retai iškviesdavo pas save grupių vadus, o Kar. Juozapavičiaus grupės vado Siaubo, atrodo, nebuvo dar nė karto matęs. Neabejotina, kad dėl kai kurių aukščiau nurodytų priežasčių, tarp Ąžuolio ir kitų partizanų vadų kildavo nesusipratimų. Juos stengdavosi išsiaiškinti per susirašinėjimą, o iš to kildavo dar didesnė painiava. Posėdžio metu visa tai išdėsčiau. Manau, kad Ąžuolis širdyje turėjo su tuo sutikti.

Svarstant kitus darbotvarkės punktus, aktyviai dalyvavo visi posėdžiautojai. Buvo sudarinėjamos komisijos

nutarimus ar pasiūlymus atitinkančioms rezoliucijoms ar jų projektams paruošti. Man visur teko dalyvauti, todėl darbo buvo daug tiek posėdžių, tiek pertraukų metu. Per tris paras turėjau labai mažai progos numigti, bet užtat pasiektais rezultatais buvau visiškai patenkintas. Ąžuolis buvo sukalbamas, ir darbas vyko labai sklandžiai. Galiausiai visais svarstomais klausimais buvo rasti kompromisiniai sutarimai.

Dar posėdžių metu grįžo Linas su Gandru ir pranešė, kad Adomui asmeniškai rašto neįteikė, bet jis jį gaus iš kitų rankų ir, jų nuomone, suskubs laiku į posėdį atvykti. Praėjo trys paros, bet Adomas nepasirodė. Neatvykimo priežastis mums liko neaiški. Galėjo įvykti taip, kad Adomas tuo metu buvo kur nors iškeliavęs ir nesuspėjo į posėdį dėl pateisinamos priežasties.

Ilgiau laukti mes negalėjome jau vien saugumo sumetimais. Priešas galėjo sužinoti apie vadų susibūrimą ir pradėti masinį Punios šilo valymą. Galiausiai teko vėl svarstyti pirmąjį punktą. Buvo pasiūlyta į galutinį posėdžio protokolą įrašyti du skirtingus tekstus. Vieną jų paruošė Ąžuolis, o antrą aš, pasitaręs su kitais posėdžio dalyviais. Vardiniu balsavimu buvo priimtas mano pasiūlytasis tekstas. Jame buvo išreikštas vienbalsis pasitikėjimas Dainavos apygardos vadu Ąžuoliu, reikalaujama griežto paklusnumo vadui tarnybiniuose reikaluose. Buvo pabrėžta, kad tarnybiniai nesusipratimai ateityje negali būti sprendžiami vien tarnybiniais susirašinėjimais, bet asmeniškų susitikimų metu, kai žemesnysis vadas iškviečiamas ar nuvykstama vizituoti dalinį vietoje. Buvo net nužymėti laikotarpiai, kada vadai turi atsilankyti daliniuose. Buvo pažymėta, kad iki gegužės pabaigos Ąžuolis turi iškviesti Adomą, asmeniškai su juo susitikti Punios šile ir išsiaiškinti tarnybinį nesusipratimą bei visa tai, kas mūsų buvo svarstoma. Adomui buvo reiškiamas papeikimas už tai, kad jis, kaip žemesnysis vadas, savo pasiaiškinimą pateikė partizanų vardą žeminančia ir tarnybinę drausmę ardančia tvarka ir forma, kad pats nedėjo pastangų susitikti su Ąžuoliu. Vienu žodžiu, protokole buvo įrašyta, kad kliuvo vienam ir antram, bet kartu Ąžuolio autoritetas buvo apgintas. Protokole kai kurios vietos Ąžuoliui

nepatiko, ir jis iš pradžių buvo pareiškęs, kad jo nepasirašys, bet vėliau nusileido. Mano manymu, buvo pasiekta tai, kas tuo metu buvo įmanoma. Žinoma, jeigu Adomas būtų atvykęs, klausimas būtų buvęs išspręstas sėkmingiau ir galutinai. Vis dėlto Ąžuolis buvo apkaltintas tuo, kad laiku į posėdį Adomo nepakvietė. Dėl tokio poelgio galėjo pasiaiškinti žemesnysis vadas, bet jokiu būdu ne apygardos vadas.

Dienas praleisdavau Ąžuolio vadavietėje, nes ten buvo tinkamiausia vieta parengiamiesiems darbams. Tuo metu artimiau susipažinau su Ąžuoliu, todėl vėliau pasikeisdavome asmeniškais laiškais. Jie būdavo pridedami prie paketo su tarnybiniais raštais.

Ąžuoliui patiko mūsų laikraštukas „Mylėk Tėvynę" ir jis stebėjosi, kad aš su Jūrininku turime kantrybės jų tiek prispausdinti rašomąja mašinėle. Ta proga jis man davė jų nenaudojamą rotatorių, kurį, mano manymu, buvo galima pataisyti. Ta dovana aš ir Jūrininkas buvome labai patenkinti, nes tikėjomės ateityje „Mylėk Tėvynę" išleisti kur kas didesniu tiražu. Su Ąžuoliu ir jo bendradarbiais pasikeitėme spaudos leidimo patirtimi. Jiems išaiškinau, kaip pasigaminome proklamacijoms ir karikatūroms spausdinti klišes, o jie man davė kažkokio lako, berods tinkamo kiaušiniams dažyti. Mes jį vėliau sėkmingai panaudojome spausdinant kliše.

Aš išdalijau spaudą, proklamacijas ir atsišaukimus posėdžių dalyviams. Tą pat padarė ir Ąžuolis. Aš irgi gavau tam tikrą egzempliorių skaičių paskutinio Dainavos apygardos spaudos organo „Aukuro".

Vieną kartą, pasibaigus posėdžiui, su Ąžuoliu vieni patraukėme jo vadavietėn, nes jis norėjo man atskleisti kai kurias svarbesnes tarnybines paslaptis.

Pakeliui Ąžuolis man nušvietė ryšių su užsieniu problemą. Paaiškėjo, kad pas jį buvo atvykęs Tauro apygardos vadas Žvejys. Posėdžio metu buvo sprendžiamas Pietų Lietuvos partizanų vado klausimas, ir Ąžuolis norėjo daugiau sužinoti iš Žvejo apie BDPS — Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdį, nes Tauro apygarda jau buvo laikoma priklausanti to sąjūdžio vyriausiajai vadovybei, esančiai Vilniaus mieste. Žvejo žinios buvo miglotos ir Ąžuo-

lio nepatenkino. Buvo minima, kad BDPS vadovauja generolas Gintautas, tačiau kokia jo tikroji pavardė, nepasakyta. Žvejys pabrėžė, kad jis nustatęs ryšius su Žemaitijos partizanų vadovybe ir kad toji per jį aiškinasi su BDPS. Esą vyriausioji vadovybė pareikalavusi surinkti medžiagą apie okupantų įvykdytus trėmimus Sibiran, gyventojų žudynes, areštus. Toje srityje jau yra nemažai nuveikta. Reikalaujamos medžiagos dalį jau yra nusiuntusi ir Žemaitijos partizanų vadovybė.

Žvejys nurodė, kad BDPS vyriausioji vadovybė nori surinktąją medžiagą persiųsti į Vakarus ir kad vienas iš persiuntimo kelių yra per partizanus. Pereiti sieną jau yra pasiūlę Skirmantas ir Rimvydas. Juos palydėti turi keli Tauro apygardos partizanai. Pirmiausia reikės pereiti Lenkijos sieną. Suvalkų krašte palydovai, atsiskyrę nuo Skirmanto ir Rimvydo, grįš atgal. Pirmieji du turės pasiekti Gdynę, kur jų lauks Prapuolenis. Jam turės įteikti medžiagą, o po to grįžti į okupuotą Lietuvą.

Skirmantas buvo suvalkietis. Tikroji jo pavardė Juozas Lukša, o profesija — inžinierius architektas. Rimvydas taip pat suvalkietis, studentas geologas, pavarde Krikščiūnas. Jo tėvas nepriklausomybės metais buvo topografijos skyriaus viršininkas pulkininko laipsniu. Rimvydas Suvalkų kraštą gerai pažino, nes vokiečių okupacijos metais ten rengė topografinius žemėlapius.

Ąžuolis Žvejui nurodė, kad BDPS vyriausiajai vadovybei paklusti negali, nes ja nepasitiki, tačiau pritaria, jog anksčiau minėta medžiaga būtų persiųsta į Vakarus. Visą to pobūdžio medžiagą, kurią turėjo pas save, Ąžuolis perdavė Žvejui. Buvo sutarta, kad kelionę per sieną Ąžuolis laikys paslaptyje. Ąžuolis taip pat įgaliojo Žveją ir jo vardu tartis su Žemaitijos partizanų vadovybe dėl ryšių nustatymo ir panašiais klausimais.

Reikia pridurti, kad Rimvydas priklausė Dainavos apygardos Kng. Vaidoto grupei, kur anksčiau berods vadovavo būriui. Taigi išėjo, kad sieną perėjo po vieną atstovą iš abiejų apygardų. Minėtame posėdyje pas Ąžuolį dalyvavo ir pats Rimvydas, o po to su Žveju drauge išvyko Tauro apygardon, kur turėjo susitikti Skirmantą ir pradėti vykdyti jiems pavestą užduotį.

Ąžuolis pridūrė, kad po Rimvydo išvykimo nuo Žvejo jokios žinios nesulaukė.

Aš dar paklausiau Ąžuolį, ar jis Žvejui papasakojo, ką jam buvau pranešęs apie BDPS, Daktarą, Arminą ir Taurą. Ąžuolis atsakė, kad Žvejys ir Rimvydas pas jį buvo atsilankę anksčiau, negu tas žinias iš manęs gavo. Dar pareiškiau, kad, mano nuomone, vadui visą laiką būti Punios šile yra nesaugu, nes iš visur ten sueina ryšių siūlai, kuriuos neabejotinai MGB organai gali atsekti. Ąžuolis nurodė, kad jau kelias savaites pastebi rusus pačiame šile ir pamiškėje, tačiau prieš kelias dienas jie pranykę. Iš tikrųjų posėdžių dienomis mūsų žvalgai niekur rusų nepastebėjo.

su Žaibu rusai susekė. Toje ryšio linijoje jie buvo areštavę vieną ryšininką, kurį užverbavo ir paleido įsakę visus nuo Žaibo ir Ąžuolio persiunčiamus paketus jiems skubiai perdavinėti. Peržiūrėję rusai tuoj pat juos grąžindavo, o ryšininkas turėjo persiųsti toliau.

mens, kuris paketus jam įteikdavo, nei to, kuriam pats toliau perduodavo. Nereikia manyti, kad rusai iš jo nereikalavo tokių žinių. Reikalauti tai jie reikalavo, ir ryšininkas pasakė, bet tik ne tai, kas okupantui būtų naudinga žinoti. Minėtas ryšininkas nujautė, jog bus suimtas. Jis iš anksto dvi dėžutes pakasė skirtingose vietovėse, o suimtas nurodė, kad paketą randa vienoje ir perneša į kitą. MGB patikėjo ir paleido jį, davę anksčiau nurodytą užduotį, taip pat pinigų ir degtinės.

Paleistasis pasistengė kuo skubiausiai susižinoti su Žaibu ir viską jam smulkiai nupasakojo. Šis perspėjo Ąžuolį ir nutiesė naują ryšio liniją. Kad ryšininkas neišsiduotų, Žaibas jam perdavė paketą, adresuotą Ąžuoliui. Jame buvo priešą klaidinančių žinių. Ryšininkui Žaibas nurodė, kad paketą gali nunešti rusams, o atgavęs turi grąžinti jam.

Ryšininkas padarė taip, kaip Žaibas nurodė. Jis vėl gavo pinigų ir rusų buvo net pagirtas. Žaibas stebėjosi, jog rusai mokėjo paketą taip atklijuoti ir viską sutvarkyti, kad tiesiog nieko nebuvo galima prikišti.

Kaip ir buvo susitarta, po kiek laiko Žaibas gavo ir nuo Ąžuolio panašų paketą. Jame buvo raštas, esą priešas nujaučiąs Ąžuolio slapstymosi vietą ir todėl jis persikeliąs į kitus miškus. Dėl tos priežasties prašė be atskiro įspėjimo paketų nesiųsti, nes, reikia manyti, prireiks naujos ryšio linijos. Žaibas Ąžuolio paketą vėl perdavė ryšininkui, o šis rusams. Ryšininkas vėl gavo pinigų ir degtinės, o priešas laikinai buvo suklaidintas. Dabar Ąžuolis net buvo tikras, kad tik ryšium su tuo siautėjimas Punios šile aprimo.

neilgai sekėsi. Po kurio laiko priešas, matyt, nustatė, kad Ąžuolis slapstosi Punios šile ir ėmė griežtai remti ryšininką, reikalaudami vis naujų žinių. Pagaliau buvo prieita liepto galas. Ryšininkas, slapyvardžiu Ąžuolas, vos suskubo nuo rusų pasislėpti ir po to įstojo į partizanų gretas, kuriose garbingai kovodamas žuvo. Su Ąžuoliu kalbėdami taip įsijautėme, kad pasijutome paklydę. Nuo to laiko, kai partizanauju, šile buvau pirmą kartą, o ir Ąžuolis neturėjo kompaso. Ilgai blaškėmės, kol išsimušėme prie Nemuno vagos. Pagal srovę nustatėme kryptį ir panemune nužygiavome net iki girininkijos. Iš ten vėl pasukome miškan, nes nuo ten kelias Ąžuoliui buvo geriau žinomas. Laimei, su rusais nesusidūrėme. Vadavietėje mudviejų seniai pasigedo ir keli partizanai net buvo išėję ieškoti, bet su jais mes prasilenkėme. Tuomet tik apie vidudienį visi susirinkome slėptuvėn.

Būdamas Punios šile, susipažinau su Lakštingala. Su juo vėliau man teko ilgesnį laiką gyventi bendroje slėptuvėje. Artimiau susipažinau su Tauru, kuris tuomet jau ėjo būrio vado pareigas. Anksčiau jis buvo paskirtas net grupės vadu, vėliau pažemintas, nes per jo neatsargumą žuvo keli partizanai.

Tauras tuomet dienojo su jam priklausiusiais partizanais ir nepasirūpino sargyba, o priešui netikėtai užklupus, neorganizavo pasipriešinimo, bet pats puolė į paniką.

Tauras karo metu kurį laiką buvo Rytų fronte. Jis neblogai piešė ir man įteikė keletą nupieštų karikatūrų. Vienoje iš jų Stalinas buvo pavaizduotas nupenėtu bekonu,

o Čerčilis su Ruzveltu sėdėjo lengvojoje mašinoj. Apačioje buvo užrašas: „Kada mes jį pjausime?"

Punios šile vykusių posėdžių nutarimus reikėjo įgyvendinti. Priimtus suvienodinimus ir kitus patvarkymus turėjo paskelbti Ąžuolis įsakymu Dainavos apygardai.

Iš šilo skirstėmės labai geros nuotaikos, nes posėdžių rezultatais visi buvo patenkinti. Naudinga buvo ir tai, kad žemesnieji partizanų vadai užmezgė tarpusavio pažintis ir kelionės metu atsilankė kaimyniniuose partizanų daliniuose.

ATGAL

Iki Žaibo stovyklos grįžau drauge su Jūrininku. Ten išsiskyrėme. Jam liepiau tiesiausiu keliu žingsniuoti mano vadavietėn, nes reikėjo įrengti naują slėptuvę, o aš pasukau aplankyti Rugio vyrus. Keliauti sekėsi laimingai.

Pas partizano Klonės skyriaus vyrus pasilikau keletą dienų, nes jie buvo įsikūrę tame pačiame miškelyje, kur buvo įrengta Rugio vadavietė. Kaime buvo užsakyta beržinė lentelė, kurioje dienodamas išpjausčiau klišę „Stalinas — kiaulė".

Tą dieną iš pamiškės ilgai mums neatnešė pietų, nes, kaip vėliau sužinojome, rusai areštavo Riešuto ir Aguonos žmonas. Riešuto žmona anksčiau buvo ištekėjusi už istrebitelio. Kai vieną kartą jis grįžo iš miestelio namo, partizanai pasekė ir nušovė. Buvusi istrebitelio žmona vėliau susidraugavo su Riešutu, kuris tuomet dar nebuvo įstojęs į partizanų gretas. Taigi galiausiai išėjo, kad buvusi istrebitelio žmona tapo partizano žmona ir dar pas save slėpė partizano Aguonos žmoną.

Tą dieną rusai su istrebiteliais darė kratą Riešuto žmonos namuose ir atrado partizano Aguonos žmoną. Be to, surado Klonės skyriaus partizanų baltinius, kurie ten buvo perduoti išskalbti. Rusai ir dėl jų prisikabino. Jie ėmė klausinėti, kieno tie visi baltiniai. Jiems atrodė labai įtartina, nes tuose namuose nebuvo jokio vyriškio.

Riešuto žmona iš anksto buvo numačiusi, jog gali įvykti toks nelaimingas atsitikimas, ir todėl buvo susitarusi

su vienu kaimynu, kurio namuose nebuvo moteriškės. Dabar ji ir nurodė, kad baltiniai yra to ūkininko. Rusai taip pat pastebėjo, kad Riešuto žmona nėščia, o spintoje atrado kelis nevienodos rūšies lašinių gabalus. Jie vėl ėmė klausinėti, nuo ko ji pastojusi ir kieno tie lašiniai. Moteris vėl griebėsi gudrumo. Ji rusams tiesiog pasakė, kad neturinti iš ko gyventi, prisiimanti vyrus, o už tai anie jai atneša lašinių. Iš tikrųjų lašinius buvo atnešę partizanai, nes ten jiems buvo gaminamas maistas, tačiau dabar rusai buvo suklaidinti. Jie dar nuėjo pas kaimyną, tačiau tas pripažino, kad tikrai yra davęs Riešuto žmonai baltinius plauti.

Riešuto ir Aguonos žmonos buvo nuvarytos miestelin, bet po kiek laiko paleistos, nes jos ir ten tą patį sakė. Moterims buvo įsakyta pranešti MGB organams, jeigu pas jas ateis jų vyrai ar šiaip partizanai.

Pavakare rusų pamiškėje jau nebuvo. Aguona ir Klonė nupjovė vieną aukštą eglę, kurios viršūnėje krankliai buvo susukę lizdą ir išperėję vaikus. Vakare juos išsikepė ir skaniai suvalgė. Siūlė ir man, tačiau aš negalėjau prisiversti to kepsnio paragauti.

Iš Rugio pro Nedingę grįžau savo vadavietėn. Nuo Burokaraisčio iki Odų mane palydėjo Beržas su keliais vyrais. Toliau kelią apytikriai pats žinojau.

Be to, čia jau anksčiau kelyje buvau palikęs ženklus, todėl dabar sparčiai artėjau prie miške esančio Mardasavo ežero. Netoli vieno keliukų susikirtimo sustojau pasiklausyti, nes dešinėje kažkas triokštelėjo. Netrukus išgirdau rusiškai kartkartėmis pusgarsiai sukalbant paežerėje. Vadinasi, tenai yra rusai, atžygiavę pasaluoti iš Merkinės.

Naktis buvo tamsoka. Aš pasukau iš keliuko miškan, nes norėjau padaryti vingį: apeiti rusus ir kiek toliau vėl išeiti į tą patį keliuką. Rodos, stengiausi nepamesti krypties, bet netrukus pasijutau paklydęs. Toliau ėjau ta kryptimi, kuri man atrodė būsianti tikra, tačiau niekaip neradau keliuko. Žingsniuodamas mišku, žinoma, saugojausi, bet kartais užmindavau ant sausos šakos ir tuomet pasigirsdavo garsus triokštelėjimas. Svarbiausia, kad beklaidžiodamas nesusidurčiau su rusų pasala. Nors susidur-

ti nelabai tikėjausi, nes dažnai sustodavau ir įsiklausydavau. Kadangi keliuko vis nepriėjau, išsiėmiau iš kuprinės kompasą, nusistačiau ir pasukau mišku pietvakarių kryptimi.

Gerokai pažingsniavęs, dešinėje išgirdau **varlių** kurksėjimą. Kurksėjo jos retai, bet aš pamaniau, kad tos kelios varlės koncertuoja pelkėse, kurios nuo ežero tęsiasi bemaž iki Bingelių kaimo. Tais garsais vadovavausi traukdamas toliau, bet vis niekaip negalėjau atpažinti vietovių. Keliukai, kuriuos tekdavo skersai pereiti, atrodė niekada nematyti, ir miškas tęsėsi be krašto ir be galo.

Labai nudžiugau, kai staiga išgirdau tolumoje pažadinto šuns lojimą.

Paspartinau žingsnį, nes norėjau tą vietą pasiekti, kol šuo nenustojo loti. Gerai, kad šuo lojo vis pasiklausydamas. Iš to supratau, kad arti tų namų rusų negali būti. Pagaliau miškas baigėsi. Atsargiai išėjęs į pamiškę atpažinau vietovę. Mano laimei, čia gyveno ūkininkas, kurį buvome numatę pasirinkti globėju naujoje slėptuvėje, nors pačios slėptuvės jam niekad neparodėme.

Dabar pasukau kita kryptimi. Man reikėjo net kiek atgal sugrįžti. Ėjau pamažu ir vis žiūrėjau, kad vėl nepaklysčiau. Sekėsi jau geriau ir dar gerokai prieš aušrą pasiekiau vadavietę.

Šiaip miške paklaidžioti naktį gal ir neblogai. Kartais gali net laimingas jaustis, ypač jei prie šalies mylimoji. Bet man tą kartą nieko panašaus nebuvo. Šilai didžiuliai, man mažai pažįstami, o naktį priešas daugelyje vietų pasaluodavo. Taigi tokiu metu, o ypač paklydus, miškas nedžiugina. Manau, kad mano būseną gali suprasti tik tas, kuris bent į panašią padėtį kada nors buvo patekęs.

Vadavietėje radau Jūrininką, Ramunėlį ir Gegutį, kurie jau laukė manęs paržygiuojant. Jie sukilo iš guolių, pavaišino mane kuo galėjo, o aš jiems nupasakojau savo klaidžiojimus.

NAUJOJE VADAVIETĖJE

Partiząnams dažnai aiškindavau, kad ir geriausiai įrengta slėptuve ilgai nepasinaudosi. Per ilgesnį laiką net mažmožiai gali išduoti, priartinti katastrofą. Žinoma, partizanams visa tai savaime turėjo būti suprantama, tačiau iš tikrųjų dažniausiai toje pačioje slėptuvėje jie gyvendavo tol, kol kildavo didžiulis pavojus. Gerai, jei pavykdavo sveiką „kudašių" išnešti.

Aš maniau, kad vasarinėje slėptuvėje jau pakankamai pagyvenome ir pėdsakų nemažai palikome. Ją, kaip jau minėjau, buvo aptikę ir piemenys. Žinojau, kad Gegutis, kol buvau kelionėje, palikdavo praviras dureles net dienos metu.

Su Jūrininku ir Ramunėliu viską aptarėme ir nusprendėme įrengti slėptuvę kitoje vietovėje. Iš anksto pasirinkome naują globėją ir tinkamą vietą slėptuvei kasti.

Kai sugrįžau iš kelionės, Jūrininkas, Gegučio, Liepos, Ramunėlio ir Taugirdo talkinamas, slėptuvę jau buvo iškasęs. Tai buvo gegužės pirmosiomis dienomis. Parvykau tuo metu, kai jie pradėjo maskavimo darbus.

Visi vyrai dirbo iš peties, ir slėptuvės vidus buvo pakankamai erdvus. Smėlį išpildavo ir paskleisdavo degimų pakraštyje, aplink didžiulę pušį, kurios prieš metus siautėjęs gaisras bemaž nepalietė. Tuo metu degimus dengė nukritę pušų spygliai. Gaisras buvo praėjęs pažemiais ir į medžių viršūnes neįsimetęs. Po to jaunas miškas išdžiūvo, o pušų viršūnių spygliai pagelto ir nubiro. Taigi paskleistąjį smėlį labai tiko maskuoti spygliais. Juos paklodėmis nešiodavome iš toliau ir pabarstytus gerai sumindavome. Laikui slenkant, apatinis spyglių sluoksnis puvo, o viršutinįjį dažnai apibarstydavome žiupsniais naujų spyglių. Tiesa, slėptuvės viršų apsodinome didžiuliais sausais ėgliais, nes tame plote tokių krūmų buvo daug. Praeiti jie kliudė, bet užtat galimos kratos metu rusams nepatogu būtų skverbtis pro juos, o savaime norėtųsi apeiti.

Kaip jau minėjau, mūsų naujoji slėptuvė buvo įrengta pačiame degimų pakraštyje. Dėl to ir prieiti prie jos buvo galima ir degimais, ir per nedegusį mišką. Dienos metu

patogiau prieiti tankesniu mišku. Išlindęs iš slėptuvės, už kelių žingsnių atsidurdavai nedegusiame miške. Kiek blogiau būdavo užėjus sausrai, nes iki slėptuvės reikėdavo pereiti per baltąsias samanas, kurios užmintos subyrėdavo, o pėdsakas palikdavo ilgą laiką. Naktį tos samanos atsigerdavo rasos ir tapdavo tarsi guminės. Net ir užmintos, tuoj pat atsitiesdavo. Tokių baltųjų samanų daugiausia aptikdavome šiluose. Drėgnuose miškuose jų bemaž neteko matyti.

Kad ir kaip saugojomės, baltosiose samanose prie mūsų slėptuvės ilgainiui liko pastebimi pėdsakai. Kai tik palydavo, imdavome jas atsodinti. Subyrėjusias samanas išraudavome, o jų vieton iš toliau atneštas paklodavome. Be to, vėliau stengdavomės geriau nuo slėptuvės kiek paeiti degimais, o tik tuomet pasukti į nedegusį mišką.

Apie penkiolika metrų nuo slėptuvės, kiek aukštesnėje vietoje, taip pat degimų pakraštyje, augo aukštoka pušis. Palypėję į ją, aiškiai matydavome mūsų naujojo globėjo trobesius. Todėl su globėju sutarėme taip: jei pamiškėje ar pas jį pasirodys rusai, bus numesta kartis, kuri šiaip būdavo pastatyta prie kluono stogo. Jei padėtis rami, kartis iš šios pušies buvo aiškiausiai matoma. Atėjus rusams, kartį statyti būtų įtartina, o nuversti ją kur kas paprastesnis dalykas — ją galima pradėti kapoti malkoms ir panašiai. Kaip sutartuosius ženklus panaudoti pakabintus skudurus ar paklodes jau seniai atsisakėme, nes tokie triukai rusams buvo žinomi.

Tiesa, ant suolo prie gyvenamojo namo sienos visuomet stovėdavo, kotu žemyn, šerinis šepetys grindims šluoti. Rusams netikėtai priėjus prie namų ar suėjus trobos vidun, šepetys buvo nešamas į trobą ir stveriamasi šluoti grindis. Tokie sutartieji ženklai mums ne vieną kartą net gyvybę išgelbėjo. Pavojui praslinkus, ženklai vėl buvo padedami į savo vietas.

Kiekvieną rytą ir pavakarį, taip pat dažnai ir dienos metu išlįsdavome iš slėptuvės patikrinti sutartųjų ženklų.

Slėptuvėje Ramunėlis vėl įtaisė mūrinę krosnelę. Jei reikėdavo, galėdavome greit pasigaminti pusryčius ar vakarienę bei pradžiovinti slėptuvės vidų. Krosnelę slėptu-

vėje kūrendavome vien išdžiūvusiais ėgliais. Įpratome iš karto įkurti kuo didžiausią liepsną, nes tuomet dūmų visai nebūdavo. Visi kiti įtaisymai bemaž nesiskyrė nuo tų, kurie buvo ankstesnėse slėptuvėse.

Maniau, kad slėptuvėje neatsargu laikyti ir tokius raštus, kurių dažniau prireikdavo. Netiko čia taip pat laikyti atsarginės rašomosios mašinėlės, rotatoriaus, tušo ir spaudai gaminti popieriaus. Užsakėme pas stalių padaryti didelę sudedamą dėžę. Ją atsigabenome miškan, sudėjome visus atsarginius daiktus ir užkasėme už šimto ar kiek daugiau metrų nuo slėptuvės. Po to gerai užmaskavome. Vėliau įsitikinome, kad medinė dėžė yra nepraktiška. Ji greit sudrėko, subrinko ir sunkiai atsidarinėjo. Dėl to degimuose, maždaug už trijų šimtų metrų nuo gyvenamosios slėptuvės, įrengėme kitą slaptaviete. Ji buvo mažesnė ir paprastesnė, bet gerai užmaskuota. Čia sudėti daiktus buvo daug patogiau, jie greit nedrėko ir nepuvo. Be to, prie jų buvo lengviau prieiti.

Apskritai naujojoje slėptuvėje įsikūrėme patogiai, jaukiai ir dirbti joje buvo smagu. Tuo metu rusai dažnai siautėdavo ir šilų rajonuose. Dienomis ir naktimis neretai girdėdavome susišaudymus, matydavome gaisrus, partizanai patirdavo aukų. Apie mano vadavietę kol kas buvo ramu. Rusai „šukavo" aplink. Tą ramybę aš laikiau ženklu prieš audrą, nes nesitikėjau, kad rusai, visur „iššukavę", paliktų ramybėje tą miškų plotą, kur gyvenome. Iki šiol naujojoje slėptuvėje dirbome gana ramiai ir jautėmės saugūs. Visų pirma susiremontavome iš Ąžuolio parsineštą lentinį rotatorių ir su didžiausiu entuziazmu ėmėme spausdinti eilinį „Mylėk Tėvynę" numerį. Iš pradžių darbas sekėsi ne per geriausiai, nes dar nebuvome pažinę šio rotatoriaus defektų. Dėl to sugadindavome nemaža popieriaus lapų. Kartais tušą per daug žibalu atskiesdavome ar padarydavome per riebų. Taigi jis arba greit persigerdavo į antrąją lapo pusę, arba labai ilgai nedžiūdavo. Dirbti slėptuvėje buvo per mažai vietos, todėl tekdavo spausdinti lauke. Kai nelydavo, visus atspausdintus lapus išklodavome miške džiūti. Žinoma, pasirinkome tankesnę vietą, tačiau šiluose sunku pasislėpti. Jeigu, mūsų nelaimei, tomis dienomis rusai būtų tuos miškus „šukavę",

tikriausiai mums būtų buvę „kaput". Tuo metu mes atspausdindavome apie keturis šimtus egzempliorių kiekvieno „Mylėk Tėvynę" numerio.

Sumanėme spausdinti ir „Dzūkų partizanų dainas". Jūrininkas jau anksčiau buvo nemažai pasidarbavęs ruošiant panašų rinkinį. Tuomet dainų rinkinį atspausdinti buvo pavesta Aušrai, apie kurį jau esu pasakojęs. Kadangi Aušra pateko rusams į rankas, o Kazimieraitis žuvo, tas darbas nutrūko. Dabar man su Jūrininku ir Ramunėliu pavyko jį atlikti. Jūrininkas perpiešė, o aš išpjausčiau rinkinėlio viršelio klišę. Turėjome labai daug vargo, kol atspausdinome, bet užtat buvome nepaprastai patenkinti. Pagaminome penkis šimtus „Dzūkų partizanų dainų" egzempliorių.

Jei neapsirinku, rinkinėlyje buvo dvidešimt keturi puslapiai. Įvade įdėjome Vaičaičio „Vai skriskite dainos. .." ištraukų.

Spausdindami dainų rinkinėlį, dar daugiau lapelių paklodavome miške. Blogiausia būdavo, kai pastebėdavome nelauktai artėjantį debesį. Tuoj pat kaip skruzdės lapelius nešdavome slėptuvėn ir ten visas vietas nuklodavome. Kol rinkinėlį spausdinome, turėjome daug rūpesčių, bet dienos bėgte bėgo, džiugino kiekviena sėkmė, kiekvienos dienos darbo rezultatas. O svarbiausia laimė buvo ta, kad tuo metu neaplankė mūsų nelaimė ir net joks pašalinis asmuo mūsų neaptiko. Rusų „šukavimo" pavojų pajautėme tik po to, kai visi pagrindiniai darbai buvo atlikti. Tuomet jau buvome pramokę spausdinti su mūsų menku rotatoriumi ir visam tam darbui pakako slėptuvės vidaus.

Kai spausdinome, susidarydavo daug tušu sutepto popieriaus atliekų. Visa tai sudeginti nebuvo patogu, nes bijojome dūmų ir kvapo. Ramunėlis tuos popierius ir visas kitas atliekas retkarčiais sukimšdavo maišan ir išnešdavo užkasti. Vienas mano būgninis rotatorius buvo pas Kar. Juozapavičiaus grupės vadą Siaubą. Jis man jį turėjo grąžinti, tačiau niekaip „neprisirengė". Svarbiausia tai, kad Siaubas tuo rotatoriumi niekuomet nesinaudojo, tačiau grąžinti kažkodėl nenorėjo. Kai Siaubą susitikdavau, jis pažadėdavo rotatorių tuoj persiųsti, bet paskui atsirasdavo vis nenumatytų kliūčių. Nuspren-

dėme Siaubą pakritikuoti laikraštėlio „Mylėk Tėvynę" skyrelyje „Nusijuok". Galiausiai tai paveikė Siaubą: rotatorių man grąžino per vyrus. Vėliau juo mes spausdinome „Laisvės varpą". Skyrelis „Nusijuok" ir šiaip ne vienam partizanui padėjo išbristi iš blogybės. Nors ir humoro forma pasakyta, tačiau aiškiai buvo galima suprasti, kad tuose sakiniuose yra perspėjimas ar aiškus priminimas. Partizanai skaitydami juokdavosi, tačiau paliestąjį retai imdavo juokas.

Štai, pavyzdžiui, paminėsiu Gegutį. Jis buvo geras vyras, bet kartais mėgdavo savotiškai pasipuikuoti. Vienu metu — nei iš to, nei iš to — kaimuose pradėjo rodytis ulano uniforminėmis kelnėmis, su pentinais ir dar mėlynais akiniais. Kas jau kas, bet pentinai net kėlė pavojų žygiuojant, nes nuolat skambėjo. Gegutis, žinoma, taip uniformuotas labiausiai mėgo lankytis ten, kur buvo mergelių.

Žinia apie tokią keistą partizano uniformą pagaliau pasiekė ir mane. Partizanai juokėsi, bet ką nors pasakyti Gegučiui į akis nedrįso, nes šis ėjo būrio vado pareigas.

Išsikviesti Gegutį vien dėl uniformos ir duoti jam tarnybinę pastabą nevertėjo. Man dingtelėjo mintis, kad geresnės medžiagos juokų skyreliui nė būti negali. Tuoj buvo nupiešta tokia karikatūra: joja partizanas apžergęs lazdą. Raitelio pentinai didžiausi, o ant šakos tupi varna ir šaukia: ku-ku. Vadinasi, gegutė — Gegutis. Šaukti „ku-ku", arba Gegutį, juk tas pat. Ir kiek buvo iš to juoko.

Be jokio paraginimo dingo ir „uniforma", ir pentinai. . .

SUČIUMPAME ŠNIPĄ

Buvau taip patvarkęs, kad grupių vadai kas mėnuo man prisiųsdavo žinių apie priešo veiksmus. Būrių vadai tokių žinių gaudavo iš savo skyrių veikimo rajonų. Skyrininkai jas surinkdavo per grandžių vadus. O pastarieji per atitinkamose vietovėse pasirinktus gyventojus. Taigi mėnesio pabaigoje mes net labai smulkiai žinodavome apie priešo rengtas pasalas, kratas, plėšikavimus, areštus ir t. t.

Tuomet aš savo ruožtu parengdavau svarbesnių žinių santrauką, pranešimus apie partizanų susidurimus su priešu ir patirtas abiejų pusių aukas. Tokias žinias kas mėnuo pranešinėdavau apygardos vadui. Kartkartėmis svarbesnių visos apygardos žinių santrauką su tam tikromis pastabomis gaudavau ir iš apygardos vado.

Pranešimai, gauti iš Merkio rinktinės partizanų vadų, patvirtino, kad rusai retkarčiais bemaž visur surengia masinius išpuolius. Tuo metu susidūrimuose su priešu partizanai patyrė nemaža aukų. Taip pat paaiškėjo, kad tose vietovėse dažniausiai iš pradžių pasirodydavo šnipai, kurie dienomis ir naktimis slankiodavo po kaimus ir po miškus. Žinoma, kartais būdavo ir taip, kad šnipai nieko neužuosdavo ir rusų valymo šluota tik praslysdavo arba kai kurių vietų net neužkabindavo.

Vieną dieną sužinojome, kad rusai siautėdami jau priartėjo prie Odų kaimo Merkinės valsčiuje. Nuo ten iki mūsų slėptuvės buvo tik apie penkis kilometrus. Supratau, kad didžiausias pavojus gresia partizanų skyriui, kuris įsikūręs netoli Odų.

Vėliau išgirdome, jog tie partizanai taip buvo prispausti, kad naktį turėjo persikelti per Merkio upę ir apsistoti miškuose prie tos Milioniškių kaimo pusės, kuri priklausė kitam partizanų batalionui. Atrodo, kad juos mažai žinomuose miškuose susekė šnipai ir pranešė rusams. Netikėtai užpulti partizanai iš stovyklos pasitraukė laimingai. Tik vienas ryšininkas — partizanų rėmėjas buvo sunkiai sužeistas į ranką. Besitraukdami jie vėl susidūrė ir susikovė su rusais. Tą dieną žuvo keturi partizanai. Skyriaus vadą ir vieną eilinį kovotoją rusai persekiodami vijosi net per Pilvingių kaimą. Merkinės valsčiuje partizanai baigė šovinius ir buvo nukauti. Viena partizanė sužeista traukėsi toliau. Rusai ją persekiojo net iki pat Subartonių miško, kur jai pavyko nuo priešo atsipalaiduoti.

Vieną vakarą aš buvau nuėjęs į Kasčiūnų kaimą. Grįždamas mišku, išgirdau šakų traškėjimą netoli miško pakraščio. Įsiklausęs supratau, kad ten esama žmogaus. Padariau lanką mišku ir sugrįžau slėptuvėn. Ten sužinojau, kad mūsų globėjas dienos metu taip pat pastebėjo kaime ir pamiškėmis slankiojant įtartiną asmenį.

Kitą dieną Gegutis mums pranešė, kad įtartinas asmuo pasirodė pamerkiuose. Gegutis su savo broliu Rugiu nuskubėjo jo ieškoti ir tikėjosi surasti, nes gyventojai pasisiūlė šnipą pasekti.

Tuo metu Gegutis su Rugiu gyveno maždaug už pusantro kilometro nuo mūsų slėptuvės. Juos globojo tas pats ūkininkas, su kurio žinia ir aš anksčiau buvau įsirengęs puikią slėptuvę, pavadintą „Birute".

Šnipui pasirodžius, pasidarėme dvigubai budresni. Vakarop aš nuėjau į Gegučio slėptuvę, nes man rūpėjo sužinoti, ar jis su broliu šnipą pačiupo. Vyrus radau arti slėptuvės užkandžiaujančius. Jie man paaiškino, kad įtartinas asmuo dingęs kaip į vandenį. Gyventojai jį sekė, bet jis miške dingęs. Rusų artimesnėse apylinkėse kol kas taip pat dar nesimatė. Jie siautėjo už Merkio upės.

Taip besikalbėdami staiga išgirdome ne per toliausiai nuo slėptuvės stiprų šakos trakštelėjimą. Norėjome sulįsti slėptuvėn, bet jau negalėjome, nes pro medžius pastebėjome pamažu einantį žmogų. Jis mūsų dar nematė, bet jei pajudėtume slėptuvės link, galėjo pastebėti ne tik mus, bet ir atidarytas slėptuvės dureles. Mes prigulėme prie žemės ir norėjome leisti jam praeiti, jei tik jis pats mūsų nepastebės. Svarbiausia, kad prie slėptuvės nesirodydavome net patikimiausiems asmenims, išskyrus, žinoma, globėjus.

si ir greit visus pastebėjo. Mes pakeitėme pozas, kad neatrodytume prigulę prie žemės, o lyg šiaip gulėdami kalbamės.

Pastebėjome, kad žmogus į mus vėl pažvelgė ir tuomet nesidairydamas norėjo praeiti pro šalį.

Gegučiui liepiau jį sulaikyti ir paaiškinau, kad su Rugiu netrukus ateisiu sulaikymo vieton. Ten vaizduosime, kad buvome sustoję tik pailsėti ir pavalgyti, o dabar žygiuojame toliau. Atvesti sulaikytąjį prie mūsų buvo pavojinga, nes jis galėjo pastebėti slėptuvės dureles.

Gegutis einančiajam liepė stoti, tačiau tas iš pradžių nusidavė negirdįs ir tik paspartino žingsnį. Jam iš karto šokti bėgti buvo negudru ir beprasmiška, nes mes buvome

labai arti, o miškas retas. Mėgindamas bėgti, jis, žinoma būtų tik išsidavęs ir patekęs dar į blogesnę padėtį.

Gegučiui pakartotinai sušukus, žmogus atsigrįžo ir sustojo. Po keliolikos sekundžių ir mes su Rugiu pakilome ir priėjome prie sulaikytojo.

Broliai sulaikytąjį pažinojo iš anksčiau. Buvo žinoma tik tiek, kad jis kurį laiką gyveno pas vieną apylinkės pirmininką, kuris vėliau Partizanų karo lauko teismo buvo nuteistas mirti.

Gegutis pagudravo: „draugiškai" išklausinėjo, iš kur ir ko sulaikytasis eina.

Tas ėmė pasakoti, kad vaikščiojo po miškus kitoje Merkio pusėje, norėdamas susitikti partizanus. Beklaidžiodamas netikėtai susidūrė su rusais, kurie jį apšaudė, bet jam pavyko nesužeistam pasprukti. Tuo metu jis tik batus pametė. Dabar persikėlė į šią Merkio pusę ir vaikščioja, vėl norėdamas partizanus susitikti ir net įstoti į jų gretas.

Sulaikytojo mes nekratėme, nes norėjome pavaizduoti, kad jo neįtariame. Reikėjo surasti konkretesnių įrodymų, kad jis šnipinėjo. Gegutis nežymiai išsiklausinėjo, kur sulaikytasis vaikščiojo per paskutines dvi dienas ir pas ką jis buvo užėjęs. Reikėjo pas tuos gyventojus nueiti ir sužinoti, ko jis teiravosi.

Daugiau ko nors klausinėti sulaikytąjį buvo neatsargu, nes jis galėjo greit suprasti, kad mes jį įtariame. Mes su Gegučiu tik keletą metrų pasitraukėme į šoną ir pasitarėme. Nusprendėme taip: liepsime, jeigu jis tikrai nori įstoti į partizanų gretas, išbūti pas jo pasirinktą gyventoją tris paras kluone ir niekur neišeiti. O mes tikrai stengsimės ateiti jo pasiimti, tik dabar negalime tiksliai nustatyti dienos ir valandos. Mes iškeliaujame, todėl gali išeiti taip, kad jo pasiimti atvyksime maždaug po savaitės. Tačiau svarbiausios yra pirmosios trys paros, tuo metu jam būtina nepasitraukti iš pasirinkto ūkininko.

Sulaikytajam taip ir buvo paaiškinta. Atrodė, kad jis tuo labai patenkintas ir greit nurodė gyventoją, pas kurį apsistos. Po to su juo dar kiek pažygiavome ir atsisveikinome.

Kitaip pasielgti tuo metu, mano manymu, nebuvo galima, nes sulaikytasis tikrai galėjo būti geras žmogus ir

slapstytis nuo rusų. Tačiau dėl visa ko kelias dienas mums reikėjo laikytis atsargiai užsimaskavus slėptuvėse arba visai pasitraukti iš tos apylinkės.

Pasiimti jį su savimi negalėjome, nes jis atrodė gana įtartinas. Juk jis iš labai arti pastebėjo, kad mes apsivilkę partizanų uniformas, bet kodėl nestojo, kai buvo lietuviškai liepiama sustoti? Kai Gegutis jį sulaikė, iš pradžių net nudavė, kad mūsų visiškai nepastebėjęs.

Vienu žodžiu, jautėmės it musę kandę ir sielojomės, kad arti slėptuvės taip neatsargiai laikėmės. Padarę lanką, priėjome prie slėptuvės ir gerai ją užmaskavome. Po to Gegutis su Rugiu nuėjo į kaimus pasiteirauti apie sulaikytąjį. Tą pačią naktį jis ketino pasitraukti į saugesnę vietovę ir, jei bus ramu, į slėptuvę sugrįžti po dviejų parų. Tuomet numatėme vėl susitikti ir nutarti, kas toliau daryti ano asmens atžvilgiu.

Aš sugrįžau į savo slėptuvę ir ten buvusiam Ramunėliui bei Taugirdui papasakojau apie šį atsitikimą.

Turiu šia proga pasakyti, kad Taugirdas pas mus dažnai atvykdavo, bet būdavo trumpai. Jis iškeliaudavo tą pačią dieną arba pernakvodavo tik vieną naktį. Pavestas užduotis paprastai atlikdavo labai uoliai ir sąžiningai. Tiesa, tuo metu į mūsų slėptuvę buvo atvykusi ir mano žmonelė. Mes visi nusprendėme būti atsargesni ir žiūrėti, kas dėsis apylinkėje.

Kitą rytą vienas iš mūsų nuėjo prie pušies patikrinti sutartųjų ženklų ir po to pranešė, kad mūsų apylinkėje kol kas ramu. Po pietų Ramunėlis miškais nuslinko į savo namus ir žadėjo grįžti tik sutemus. Tačiau mūsų slėptuvės dureles Ramunėlis atidarė dar gerokai prieš sutemus, ir jau vien iš to supratau, kad jis turi kažką svarbaus pranešti.

Jis mums papasakojo, kad dienos metu pas jo tėvus atsilankė mano nupasakotasis šnipas. Jis buvo atpažintas iš drabužių, nes su savimi nešiojosi kariškos spalvos lietpaltį.

Ramunėlis smulkiai nupasakojo, kaip šnipas pas juos elgėsi ir ką kalbėjo. Paaiškėjo, kad jis turi ginklą ir granatą. Iš pradžių jis prašė pavalgyti ir sakėsi, kad daugiau jo draugų yra palikę miške. Vėliau norėjo, kad jį suvestų

su partizanais arba nors su savo sūnumi. Šeima išsigynė ir aiškinosi, kad jokių partizanų nežino, o sūnus kariuomenėje. Šnipas rodė kažkokias maisto korteles, o paskui pakišo po nosimi granatą ir tarė: „Ar uostei tokius kiaušinius?" Tėvai per daug nepersigando, nes buvo jau matę šalto ir karšto. Jie tik atsargiai kalbėjo ir bijojo, kad tuo metu iš miško nepareitų jų sūnus. Laimei, sūnus parėjo šnipui jau išėjus. Šnipas, išėjęs laukan, kelis kartus garsiai sušvilpė, norėdamas pavaizduoti, kad esą duoda ženklą miške pasilikusiems savo draugams.

Dabar jau iš karto paaiškėjo, su kuo mes prieš parą turėjome reikalą. Ramunėlis su Taugirdu nuskubėjo nurodyta kryptimi, nes tikėjome, kad dar gali šnipą pačiupti.

Po kiek laiko abu vyrai sugrįžo, bet jiems nepavyko nustatyti, kur šnipas tuo metu buvo.

Išaušo kitas rytas. Mano žmonelė nuėjo pas Ramunėlio tėvus, nes taip, atrodė, bus saugiau. Ji turėjo dokumentus ir, jei tik reikėtų, galėjo iškeliauti.

Mes nutarėme laikytis dar atsargiau ir pirmiausia dar geriau slėptuvę užmaskuoti. Buvo kaip tik paliję, todėl turėjome gerą progą pakeisti takuose susitrynusias baltąsias samanas iš toliau atneštomis. Ant tako netoli slėptuvės įsodinome didelį žalio ėglio krūmą ir ėmėmės maskavimo darbų. Aš ant fanerinės lentelės iš tolesnės vietos nešiojau baltąsias samanas, o Taugirdas su Ramunėliu klojo jas vietoj senųjų.

Vienu metu aš su Ramunėliu nuėjau kiek toliau į mišką parinkti samanų. O Taugirdas netoli slėptuvės, atsitūpęs ant tako, dėliojo samanas. Kai jis buvo kaip tik už mūsų pasodintojo ėglio, staiga išgirdo šlamesį prieš save. Taugirdas pakėlė galvą ir pamatė, kad iš gilumos, nedegusio miško pakraščiu, tyrinėdamas takutį pamažu ateina anksčiau mūsų sutiktas šnipas. Taugirdas jau negalėjo prišokti prie slėptuvės ir uždaryti dangtelį, nes šnipas tai būtų pastebėjęs. Jis pasiliko tupėti už ėglio ir tikėjosi, kad šnipas, nuleidęs galvą, praeis pro šalį. Taip gal ir būtų buvę, bet šnipas tyrinėjo kaip tik tą takelį, kuris ėjo į mūsų slėptuvę. Čia reikia pažymėti, kad šiluose takų ir takelių begalės, nes jų įvairiausiomis kryptimis išmina baravykautojai. Taigi ir to takelio, kuris ėjo mūsų slėptuvės link,

per daug nemaskavome. Jis gal buvo kiek žymesnis tik dėl to, kad juo vaikščiodavom į tą miško plotelį, kur spausdinome savo leidinius. Šnipas dabar kaip tik iš ten ir artinosi. Arčiau slėptuvės takelis buvo rūpestingai užmaskuotas, ir šnipas atidžiai jį apžiūrinėjo.

Reikia pridurti, kad tą takelį mes tyčia sujungėme su kitu, kad atrodytų, jog jis išeina į pamiškę. Tą jo atšaką, kuri vedė mūsų slėptuvės link, dabar rūpestingai iš naujo maskavome. Šnipas kaip tik ir pataikė mus užklupti šį darbą bedirbančius. Kruopščiai takelį apžiūrinėdamas, jis pamažu priartėjo iki pat ką tik pasodintojo ėglio, už kurio tupėjo Taugirdas.

Šnipas ant vienos rankos buvo persimetęs lietpaltį, o kitą, pamatęs Taugirdą, staiga įkišo kelnių kišenėn.

Taugirdas buvo drąsus vyrukas ir greit susiorientavo. Jis pastebėjo, kad šnipas vis paslapčia žvilgčioja atidarytų slėptuvės durelių link, tačiau nudavė esąs negudrus ir pradėjo kalbą kaip su šiaip miške susitiktu žmogumi. Tuo metu Taugirdas buvo basas, be kepurės ir civiliškais drabužiais. Ginklo jis nesigriebė, nors jį turėjo kelnių kišenėje. Žinojo, kad aš su Ramunėliu turiu tuoj ateiti, o tuomet bus jau kitas reikalas.

Taugirdas su šnipu tyčia kalbėjo garsiai, ir mes jau iš tolo juos išgirdome. Iš to supratome, kad prie slėptuvės kažkas atsitikę. Metėme samanas ir pasileidome tekini. Kai pamatėme Taugirdą su šnipu kalbantis, ginklus paslėpėme ir pamažu priėjome prie jų. Iš Taugirdo žvilgsnio ir vietos, kur radome juos besikalbančius, supratome, kad mūsų kortos atidengtos. Su šnipu pasisveikinome ir nudavėme, kad jo pasirodymas prie slėptuvės mūsų nenustebino ir net neįtariame, jog jis pamatė atviras slėptuvės dureles. Šnipas taip pat vaizdavo, kad mano mus sutikęs vis bekeliaujančius. Aš stengiausi atrodyti patenkintas, kad šnipą sutikau ir pareiškiau, jog dabar jis galės su mumis gyventi čia pat esančioje slėptuvėje. Tada ranka parodžiau į atidarytas dureles. Šnipas pasižiūrėjo ir nudavė, kad jas tik dabar pamatė. Jis jokiu būdu netikėjęs, kad čia gali būti slėptuvė. Be to, jis dar turįs atlikti kai kuriuos būtinus reikalus, tik po to galėtų jau įstoti į partizanų gretas. Aš dar pasiteiravau, ar jam buvę nenuobodu pasirinkta-

me kluone ir ar jis dabar iš ten atėjęs. Šnipas pareiškė kad jis visą laiką buvo kluone, bet žmogus nenorėjo jo ilgiau laikyti, todėl neseniai iš ten išėjęs. Daugiau aš jo neklausinėjau ir pasiūliau kol kas užeiti į mūsų slėptuvę, kur sutarsime, kada jis tikrai įstos į mūsų gretas. Lauke būti buvo nepatogu ir dėl to, kad užėjo debesėlis ir pradėjo lynoti. Šnipas pirmasis nusileido slėptuvėn, o aš tuo metu Taugirdą ir Ramunėlį suskubau įspėti būti atsargiems ir nurodžiau, kad tuoj pat eisiu Gegučio slėptuvėn. Gal rasiu vyrus ir gausiu papildomų žinių apie šnipą.

Šnipas labai domėjosi mūsų slėptuvės įrengimu ir, aišku, suprato, kad čia yra įsikūręs partizanų štabas. Jis pareiškė, kad jam labiau patiktų būti tarp daugiau judančių partizanų, nes tuomet jis geriau pažintų vietoves ir gyventojus. Čia man buvo gera proga įsikišti. Pareiškiau, kad tokiu atveju man reikia nueiti pas vieną gyventoją, kur šiuo metu turi būti atvykęs Gegutis. Jeigu jį surasiu, atsivesiu čia ir bus vietoje galima sutarti dėl vėlesnio susitikimo. Nurodžiau, kad Gegutis kaip tik yra iš tokių partizanų, kurie nuolat keliauja. Taigi šnipas ateityje galėtų prie jo dėtis. Šnipu vadinamas asmuo nelabai džiaugsmingai sutiko mano pasiūlymą, tačiau greit susivaldė ir maloniai sutiko. Visus prašiau palaukti slėptuvėje, o pats, pasiėmęs ilgąjį ginklą, išskubėjau.

Šnipo likimas turėjo būti greit išspręstas. Svarbiausia, kad Gegutį su broliu rasčiau sugrįžusius savo slėptuvėn.

Skubėjau, nes norėjau kuo greičiau suvaikščioti. Laimei, Gegutį suradau besiruošiantį pas mus su pranešimu. Jis su Rugiu buvo sužinojęs, kad šnipas pas savo pasirinktąjį gyventoją net nebuvo užėjęs. Kitų gyventojų jis teiravęsis apie partizanus ir žmones, kurie jiems pritaria bei padeda. Broliams aš papasakojau, kas man apie šnipą žinoma ir kad jis jau yra mūsų rankose.

Gegutis greit susiruošė ir abu nuskubėjome į mūsų slėptuvę. Rugiui, nors jis buvo Gegučio brolis ir su juo drauge gyveno, mūsų slėptuvės vieta nebuvo parodyta. Dėl to jis su mumis nėjo.

Reikėjo skubėti, nes žinojome, kad šnipas ginkluotas ir, norėdamas pabėgti, gali pavartoti ginklą ar granatą.

Juk Ramunėlis ar Taugirdas galėjo ką nors neatsargiai prasitarti,ir šnipas suprastų, kad mes jį įtariame.

Eidami svarstėme, kaip geriausiai šnipą nuginkluoti. Mums rizikuoti neverta, o jo likimas, susumavus duomenis, aiškus. Tiesa, dar prieš išeidamas iš savo slėptuvės, buvau trumpai išsikvietęs Taugirdą ir nurodžiau, kad besikalbant paklaustų šnipą, ar įstojęs į partizanų gretas ginklais apsirūpins pats, ar mes turėsime juos jam duoti. Man buvo svarbu sužinoti, ar jis pasisakys, kad turi ginklą, ar ne.

Galiausiai su Gegučiu sutarėme, kad iš mūsų slėptuvės pirmiausia išsikviesime Taugirdą ir sužinosime, ar šnipas apsiginklavęs.

Kai priėjome prie mūsų slėptuvės, jau buvo pasirodžiusi saulutė, tačiau vyrus radome dar viduje. Išsišaukėme Taugirdą, kuris pranešė, jog šnipas jaučiasi saugiai ir sako, kad jokio ginklo neturi. Tuomet Taugirdas jam paaiškinęs, kad išėjęs partizanauti gaus šautuvą ar automatą, bet pistoleto teks kiek ilgiau palaukti. Šnipas pareiškė, kad jis be pistoleto gali apsieiti ir pasitenkins šautuvu. Tai sakydamas, šnipas jautėsi nekaip, stengėsi kalbą nukreipti kitur. Galima buvo suprasti, kad jis kišenėje turi ginklą, nes lietpalčiu rūpestingai dengėsi iki juosmens.

Dabar galutinai nusprendėme, kad šnipui reikia pritaikyti mirties bausmę ir nelaukti, kol jis, pajutęs menkiausį įtarimą, išsprogdins granatą ar ką nors panašaus padarys.

Sutarėme jį nuvilioti kiek toliau nuo slėptuvės ir nukauti. Po to mes pro slėptuvės angą pakvietėme Ramunėlį su šnipu išlipti laukan, nes nustoję lyti ir net saulutė pasirodžiusi. Ramunėliui dar liepiau paimti palapinę ir tepalo, nes besikalbėdami galėsime išsivalyti ginklus.

Paėjome kelis šimtus metrų ir pasitiesėme palapinę. Jau beeinant atrodė, kad šnipas ruošiasi bėgti, tačiau mes ėjome taip „draugiškai", kad jis nuolat buvo viduryje. Ant patiestos palapinės atsisėdau aš, Taugirdas ir Ramunėlis, kviesdami sėstis ir šnipą. Mes jau pradėjome ir ginklus ardyti, bet šnipas nesėdo. Tuo metu Gegutis pakėlė parabelį, neva ruošdamasis jį ardyti, ir šnipą nudėjo vietoje.

Pas nukautąjį suradome užtaisytą „septintuką", granatą ir užrašų knygelę. Jos įrašų iššifruoti ir vėliau nepavyko.

Po to iškasėme duobę, kurioje šnipą užkasėme. Viršuje pasodinome sausą ėglį ir vietą užmaskavome.

Manėme, kad likvidavę šnipą pavojaus visiškai dar nepašalinome. Reikėjo manyti, kad jis rusams suskubo pranešti, jog mus matė miške, ir bent apytikriai nurodyti tą vietovę. Aišku, rusams to buvo maža, nes tuo metu partizanų pasirodymas nebuvo naujiena.

Jiems svarbiausia buvo tai, kad šnipas susektų, kur yra mūsų slėptuvė.

Nusprendėme, kad mums visiems kurį laiką reikia kuo atsargiausiai laikytis slėptuvėse ir sustiprinti žvalgybą. Jau iš patirties žinojome, kad, šnipui dingus, rusai puola įtartinas vietoves, nes jie iš anksto būna nurodę, kur ir kada šnipas turi lankytis ir pateikti žinias. Rusai paprastai įsitaisydavo netoli šnipo lankomų vietovių, nes taip jiems būdavo patogiau, jei prireikdavo, staigiai persimesti ten, kur šnipas nurodydavo, ir užpulti partizanus ar ką nors areštuoti.

Dar tą pačią dieną mums buvo pranešta, kad gretimame kaime apsistojo rusai, kurie stengiasi niekam nesirodyti. Vakare pasirūpinome maisto kelioms dienoms ir globėjui pranešėme, kad iš slėptuvės neišlįsime tol, kol sulauksime pranešimo apie padėtį.

Kitą dieną pas mus globėjas nepasirodė ir jau iš to buvo aišku, kad arti yra rusai. Jokios žinios nesulaukėme ir dar vieną dieną.

Naktį mes atidarydavome slėptuvės dureles, nes per dieną vargdavome jau vien dėl deguonies stokos. Išlipę į viršų, girdėdavome kaimuose smarkų šunų lojimą.

Antrą naktį pas mus atėjo Gegutis ir pareiškė, kad jis su savo broliu Rugiu pasitraukia Nedingės link, nes vietovėse netoli jų slėptuvės visą dieną rusai darė kratą ir ne vieną kartą praėjo pro pačią slėptuvę. Jis pakvietė ir mus drauge vykti, bet mes pasilikome, nes atrodė, kad slėptuvėje pakankamai saugu, o naktį galėsime netrukdomi dirbti.

„LEITENANTAS"

Kitos dienos popiete išgirdome žingsnius prie slėptuvės. Tai turėjo būti rusai arba kas nors iš globėjų šeimos. Reikia pažymėti, kad būdami slėptuvėje, žingsnius viršuje išgirsdavome maždaug iš 10—15 metrų atstumo.

Netrukus prie slėptuvės kažkas negarsiai sukosėjo — davė mums suprasti, kad prie slėptuvės priėjo savas. Po to globėjas atidarė slėptuvės dureles ir įlipo į vidų. Mums visiems buvo labai įdomu, ką jis papasakos. Jau vien iš to, kad jis įlipo slėptuvėn, buvo galima suprasti, kad arti rusų nėra.

Globėjas mums papasakojo, kad praeitomis dienomis ir naktimis apylinkėse siautėjo rusai. Kratos buvo daromos ne tiek kaimuose, kiek miškuose. Paaiškėjo, kad rusai ypač zujo tose miško vietose, kur anuomet šnipas mane, Gegutį ir Rugį buvo sutikęs. Globėjas vieną parytį norėjo pas mus ateiti su pranešimu, tačiau dar einantį keliu nuo namų iš po vienos nulaužtos pušies pakilęs rusas jį sulaikė. Klausė, kur jis eina ir ar nežino ir nematė trijų partizanų ir vieno civilio asmens. Globėjas nurodė, kad eina pas vieną tolimesnį gyventoją, o partizanų nematė. Tuomet rusas nusiėmė nuo kaklo žiūronus ir pasiūlė juos globėjui, prašydamas perduoti partizanams. Globėjas, žinoma, kvailas nebuvo ir žiūronų nepaėmė. Taigi rusui negudri apgaulė nepavyko. Tuo kartu rusai mūsų globėjo nepaleido, bet jį nusivarė kaiman, kur stovėjo jų štabas.

Čia vėl iš naujo buvo tardomas, bet po kelių valandų paleistas. Globėjas turėjo grįžti namo, mūsų slėptuvės nepasiekęs. Jis pas mus atėjo tik tada, kai įsitikino, kad rusai pasitraukė.

Pažymėtina ir tai, kad rusai, kaip vėliau sužinojome, kaime keliose vietose teiravosi apie civilį asmenį su karišku lietpalčiu, kuris jiems, anot „načialniko", buvo brangesnis už dešimt kareivių.

Rusų siautėjimas baigėsi, tačiau jie mūsų apylinkes pradėjo dažniau „šukuoti". Turėjome laikytis kur kas atsargiau. Buvome priversti dienomis ramiai slėptuvėje sėdėti, o darbą dirbti tik naktimis, kurios buvo jau palyginti trumpos.

Tuo laikotarpiu mes dažniau ir atidžiau stebėdavome sutartuosius ženklus, nes tekdavo pakeliauti ryšių reikalais ir apsirūpinti maistu.

Vieną kartą, saulei aukštokai pakilus, išlipau iš slėptuvės ir ėjau pasižvalgyti į palaukę. Naktį buvo paliję ir didžiuliai vandens lašai kabojo ant spyglių. Saulės spinduliai skverbėsi pro šakas ir metė ant samanų bei medžių kamienų šešėlius.

Perėjau miško liniją ir artinausi į palaukę. Staiga kairėje pusėje, maždaug už penkiasdešimties metrų, pamačiau rusą, kuris, kaip man atrodė, buvo apsisiautęs rusiška palapine ir prisidėjęs prie akių žiūronus, o aš buvau tik su kariškomis kelnėmis ir viršutiniais baltiniais, basas, be kepurės.

Nuo rusų leitenanto, nes tik jie turėdavo žiūronus, mane skyrė medžiai. Aš greit apsisukau ir, dengdamasis ėglių krūmais, užėjau už kalnelio. Tikėjausi, kad rusas manęs galėjo ir nepastebėti. Į palaukę jau nėjau, bet, padaręs ratą, atsargiai prislinkau prie slėptuvės ir pranešiau, ką pastebėjau. Iš vidaus man padavė žibalo, ir aš nemažą atstumą nuo slėptuvės juo nušlaksčiau. Tada buvome ramesni, nes šuo mano pėdsakais nuo pamiškės jau negalėjo taip lengvai atsekti iki pat slėptuvės. Po to gerai užsimaskavome ir nutarėme iš slėptuvės nelipti iki sutemos. Turiu pažymėti, kad dauguma partizanų nuolat planšetėje nešiodavosi po mažą buteliuką žibalo ir, jei tik prireikdavo, palaistydavo paliktus pėdsakus.

Galėjome būti staiga užpulti, nes mano pastebėtas leitenantas buvo ne daugiau kaip už dviejų šimtų metrų nuo mūsų.

Praslinko maždaug dešimt minučių, ir viršuje išgirdome žingsnius. Aš atsistojau slėptuvės angoje ir prikišau ausį prie pat dangčio, nes toje vietoje buvo geriausiai girdėti.

Tuo metu slėptuvėje dar buvo mano žmonelė, Jūrininkas ir Ramunėlis. Visi buvome susikaupę savo mintyse, nes šios minutės galėjo nulemti mūsų gyvenimą.

Viršuje kalbantis negirdėjau, tačiau žingsniai artėjo. Jaučiau, kad kažkas sustojo prie pat slėptuvės, ir aš ranka savo įgulai daviau ženklą laikytis kuo tyliausiai.

Netrukus išgirdome beldimą į užmaskuotą slėptuvės dangtelį ir negarsų: „Taugirdas!"

Įtempimas iš karto atslūgo. Atidariau dangtelį ir pirmiausia paklausiau, ar jis nepastebėjo rusų, Taugirdas atsakė, kad visur ramu ir nieko įtartino nepastebėjo. Aš pasiteiravau, pro kur jis ėjo, o jis paaiškino, kad kaip tik nuo tos pamiškės, kur aš ėjau pasižvalgyti.

Tada Taugirdas įlipo slėptuvėn, o aš su Ramunėliu vėl nuėjau pamiškėn. Eidami žvalgėmės, bet nieko nepastebėjome. Toje vietoje iš kur buvau matęs leitenantą, abu sustojome. Leitenantas tebestovėjo kur stovėjęs. Pritūpėme, o aš prisidėjau žiūronus prie akių. Tik dabar supratau, kad ten stovi ne leitenantas, bet nulūžęs medžio stuobrys. Abu negalėjome atsistebėti reginiu. Apžiūrėjome tą stuobrį iš arčiau. Tik iš manosios vietos žiūrint stuobrys virsdavo „leitenantu", o iš kitur kiek bežiūrėsi — kamienas likdavo paprastu kamienu.

Dabar abu sugrįžome slėptuvėn ir papasakojom apie mano apsirikimą. Dar kartą jau visi nuėjome pasižiūrėti „leitenanto" ir negalėjome atsistebėti. Visiems buvo daug juoko, o labiausiai iš manęs juokėsi žmonelė. Ji ir vėliau manęs dažnai paklausdavo, kaip laikosi mano „leitenantas".

Vėliau įsitikinome, kad iš tos vietos žiūrint stuobrys ne visuomet „leitenantu" pavirsdavo. Svarbu buvo vėlyvo ryto saulės apšvietimas.

Mano „leitenantas" nebuvo pamirštas tol, kol toje slėptuvėje gyvenome. Ilgainiui šioje vadavietėje atsilankė Žaibas, Dzūkas, Rimvydas ir dar keletas aukštesniųjų partizanų vadų. Jie pas mane pabūdavo keletą dienų ar net kiek ilgiau. Aš nutaikydavau tinkamą laiką ir tuomet pasikviesdavau svečią drauge nueiti į palaukę pasižvalgyti. Kai prieidavome man žinomą vietą, staiga sustodavau ir pasilenkdavau. Mano svečias, žinoma, tuojau irgi pasilenkdavo, nes manydavo, kad aš ką nors įtartina pastebėjau. Tuomet parodydavau ranka reikiamon pusėn ir klausdavau: „Kas ten stovi?" Būdavo gražu, kai stuobrys svečio akyse staiga virsdavo rusu. Žinoma, aš tuoj pasakydavau, kad ten yra tik stuobrys, bet kiekvienas stebėdavosi nuostabiu stuobrio panašumu į rusą, užsidėjusį pala-

pinę ir su žiūronais prie akių. Reikia pasakyti, kad miške tokių kerų ne kartą yra buvę. Ne vienam iš vyrų nakties metu yra tekę atsargiai praslinkti ar aplenkti paprasčiausią kelmą, virtusį priešu. Dažnokai yra tekę patūnoti prisispaudus prie medžio ar žemės, iki įsitikina, kad priešas kelmas ar nulaužtas medis — nejuda.

Ne per toliausiai nuo slėptuvės mes dar žinojome tokią miško vietą, iš kurios galėjai matyti ant linijos sustojusią važiuotą moterį, užsimetusią baltą skarą. Tas vaizdas atsirasdavo taip pat tik tuomet, kai iš tam tikros pusės krisdavo saulės spinduliai.

Viskas gerai, kas gerai baigiasi. Iš tikrųjų būdavo gardaus juoko iš tokių atsitikimų, kokių vieną čia paminėjau.

bėjau, kad nuo artimiausio gyventojo į mišką eina aštuoni rusai, apsisiautę palapinėmis. Jie, žinoma, manęs nepastebėjo, bet aš greit sugrįžau slėptuvėn ir pranešiau apie susidariusią padėtį. Tuomet slėptuvėje buvo mano žmonelė, Jūrininkas, Ramunėlis, Gegutis ir Uola.

Gegutis su Uola mus slėptuvėje gerai užmaskavo, o patys pasitraukė į kitą plento pusę. Kai vyrai nutolo, Jūrininkas atsiminė, kad valydamas dantis prie slėptuvės pamiršo dantų šepetėlį. Reikėjo vėl atsidaryti angą ir suardyti rūpestingą maskuotę, nes palikti viršuje šepetėlį jokiu būdu negalima. Tas palyginti mažas daiktelis galėjo mus visus pražudyti. Buvau nepatenkintas Jūrininko išsiblaškymu, bet atidariau dangtį ir išlipau viršun.

Rusai buvo pastebėti už šešių šimtų metrų nuo slėptuvės, todėl viršuje nederėjo delsti. Nardžiau iš vienos vietos į kitą, bet šepetėlio vis neradau. Tuo metu iš angos iškišo galvą Jūrininkas ir pasakė, kad šepetėlį jau slėptuvėje atrado. Jis apsiriko, o dangtelio užmaskavimas veltui suardytas.

Dabar vėl įlipau slėptuvės angon, uždariau dangtelį ir iškišęs ranką pro mažą skylutę pradėjau aklai maskuoti. Po to uždėjau saują spyglių ant vielinio tinklelio, kuriuo buvo maskuojama jau toji maža skylutė dangtelyje, ir užtraukiau jį ant skylutės. Tuomet pirštais iš apačios užkabinau tinklelį ir atsargiai jį papurčiau. Ant jo buvę spygliai pasiskleidė. Šitaip maskavimą baigiau.

Vėl laukimas ir nervų įtempimas. Juk priešą galime išgirsti tik iš arti, bet negalime žinoti, kada jis pasitraukia.

Popiete atsargiai pravėrėme slėptuvės angą ir pasiklausėme. Tuomet nuslinkau patikrinti sutartųjų ženklų. Iš jų sužinojau, kad rusai nusitraukė tolyn.

Tokie ir panašūs išgyvenimai paprastai ilgai pasilikdavo partizanų atmintyje, juos vieni kitiems laisvalaikiu papasakodavome ar bent primindavome.

SUŽIEDUOTUVĖS

Kiekvienas žmogus patiria daug vidinių išgyvenimų, kurie pašaliniam ne visuomet suprantami ar pastebimi. Partizanų, nors ir gyvenančių ypatingomis sąlygomis, tokie išgyvenimai neaplenkdavo.

Tai, žinoma, savaime suprantamas dalykas. Yra žmonių, kurie viską leidžia tik sau, patys paleistuvauja, girtauja, veidmainiauja, kerštauja artimam, be galo pataikauja okupantui, o iš laisvės kovotojų reikalauja ne tik visiško savęs išsižadėjimo, bet taip pat nepripažįsta nė mažiausios teisės jų vidiniams išgyvenimams. Jeigu partizanas gyventų tarsi vienuolis asketas, jiems ir to būtų maža.

Tik vienuoliktus metus gyvendamas neįsivaizduojamai sunkiomis pogrindžio sąlygomis aš drįstu tvirtinti, kad pamačiau iš arti tikrąjį gyvenimą, o žmones pradėjau vertinti ne vien pagal jų kalbas ir oficialų gyvenimą, bet tokius, kokie jie iš tikrųjų yra. Ir tikrai dabar galiu pasakyti, kad dažniausiai žmogus nepastebi savo vežimo, o kitiems prikiša ir prilipusį šiaudą. Jeigu jie vadovautųsi tikruoju savo sąžinės balsu, neužgautų mūsų jau vien po tokio pasakymo: „Meskite į mus akmenis, jeigu patys esate be nuodėmės. .." Bet aš jau ir vėl per plačiai užsimojau, juk visa tai nelengva paskubomis išsakyti. Be to, žinau, kad retas mane supras.

venimo paviršiumi. Šiandien jie patenkinti, nes galvoja: „Kam čia gilintis į gyvenimo esmę, jei dabar laimingas

tik tas, kuris pataikauja, parsiduoda. Visi jau žino, kur yra tie, kurie tikėjo idealais ir už juos kovojo.. ." Be to, žmones apėmęs pesimizmas dėl nusivylimo Vakarais, kurie vis daug kalba, bet nieko nedaro ir leidosi bolševikų apmulkinami. Todėl dauguma ir sako: „Dabar jau toks laikas, kad kiekvienas žiūri tik savęs!"

Pirmiausia bent trumpai papasakosiu apie save. Mokytojaudamas Alytaus mokytojų seminarijoje, pamilau seminaristę. Ji taip pat ne mažiau mylėjo mane. Meilė buvo tyra, nes paleistuvavimą visuomet smerkiau ir smerkiu. Buvome sutarę, kad ji, baigusi seminariją, taps mano žmona. Gyvenimas taip susiklostė, kad man, kaip jau rašiau, teko išeiti miškan. Skaudu buvo skirtis su mylimu žmogumi. Ji ne mažiau už mane dėl to sielojosi. Pasižadėjome vienas antram visuomet likti ištikimi.

Kai norėjome susižieduoti, iš pradžių dvasininkas bandė mus atkalbėti, nes mano gyvenimas turėjo pasukti gyvybei pavojingu keliu. Tačiau, įsitikinęs mūsų nusistatymu, sutiko. Susižiedavome slaptai, bet su visomis religinėmis apeigomis.

Aš įstojau į partizanų gretas, o ji liko tęsti mokslą seminarijoje. Likimas taip lėmė, kad prieš pat baigiamuosius egzaminus ji buvo vienos seminaristės išduota ir vos suskubo pasprukti nuo MGB nagų. Birutė surado mane miške, kur drauge išbuvo bemaž iki pirmojo mūšio Varčioje.

Jai miške buvo ir sunku, ir nepatogu. Atvirai sakant, vyrams galėjo atrodyti, kad man jos reikia kaip meilužės. Širdies visiems neparodysi, bet aš ir neslėpiau, kad nesu jai abejingas. Po kelių savaičių partizanas Klevas padėjo man Birutę priglausti pas geraširdžius žmones. Nuo tada ir prasidėjo vargingi jos slapstymosi keliai. Aš būčiau galėjęs, žinoma, dažniau ją aplankyti ir daugiau pasirūpinti, kad ji būtų perkeliama vis pas kitus žmones, tačiau gal net per daug šventai ėjau tarnybines pareigas ir maniau, jog rūpintis asmenišku reikalu būtų nusižengimas tarnybai. Ji gerai pažino mano būdą ir už tai ant manęs nepyko.

Derėtų dar daug pasakyti apie tuos vargus ir pavojus, kuriuos jai teko patirti, tačiau ji pati, kaip jau minėjau,

labai to nenori. Todėl noromis nenoromis turiu laikinai nutylėti visa tai, kas siejasi su Birute.

Noriu tik pažymėti, kad tų pačių 1945 m. spalio 7 d. susituokėme bažnyčioje. Visa tai vyko nakčia, nepaprastomis aplinkybėmis. Iš partizanų dalyvavo Jūrininkas, Daktaras ir Gegutis, o civiliai asmenys, buvę to akto liudytojai, tebėra laisvi ir šiuo metu.

Jūrininkas mylimą mergaitę sutiko jau partizanaudamas. Jis buvo jaunas, bet labai rimtas vyrukas. Tuo aš neabejojamai įsitikinau. Jūrininko mylimoji taip pat buvo labai rimta to meto moksleivė. Jų meilė atsirado pamažu, bet buvo tyra ir tvirta. Saugumo sumetimais aš dabar daug ko pasakyti negaliu. Įsimylėjusieji norėjo susižieduoti, bet dėl tam tikros kliūties jų sumanymas nepavyko. Tik 1947-ųjų vasarą Jūrininkas man vėl pareiškė, kad jie greit susižieduos. Tuo metu mane aplankyti buvo atkeliavusi Birutė.

Buvo graži saulėta diena. Apylinkėje rusų nesimatė, todėl mes buvome išlipę iš slėptuvės. Vienu metu Jūrininkas priėjo prie manęs ir paprašė drauge su juo keliauti ton vieton, kur kitą naktį turėjo įvykti sužieduotuvės. Man pačiam maloniau pabūti su savąja, kuri tuoj turėjo išvykti, bet buvo nepatogu Jūrininkui tiesiai pasakyti, kad nenoriu jo lydėti. Jaučiau, kad tai galėjo sugadinti jam gerą nuotaiką.

Iki vakaro dar buvo daug laiko. Birutė, sužinojusi iš Jūrininko apie mudviejų išvykimą, ėmė manęs prašyti, kad į sužieduotuves nevykčiau. Ji visuomet sakydavo, kad jos širdis nujaučianti nelaimę. Aš tuo nenorėdavau tikėti, bet reikia pripažinti, kad nuojauta ją retai apgaudavo. Ji ir dabar tiesiog tvirtino, kad nujaučianti nelaimę, o kadangi reikalas nėra tarnybinis, aš galiu ir nevykti. Prasitariau, kad ir pats norėčiau pasilikti, bet tiesiog nėra kaip atsisakyti.

Jau ruošėmės kelionėn, kai atsirado priežastis, dėl kurios aš vykti tikrai negalėjau. Manau, kad visi net likome patenkinti tuo sutrukdymu, juk Jūrininkas ir taip po sužieduotuvių turėjo būti pakankamai laimingas.

Dar prieš sutemas atsisveikinome su Jūrininku. Palinkėjome viso geriausio, ir jis šypsodamasis nutolo mišku.

Prieš kelias valandas Jurininkui buvau priminęs, kad jis sužieduotuvėms pasirinko blogą laiką — pačią mėnulio pilnatį. Pridūriau, kad įsimylėjusiems daug kas atleidžiama, tačiau apie atsargumą visada dera daugiau galvoti.

Jūrininkas miškais turėjo nusigauti iki vietos, kur iš anksto buvo susitaręs susitikti su Liepa. Šis turėjo jį palydėti pas sužadėtinę. Jūrininkas su Liepa ta kryptimi jau ne vieną kartą buvo keliavęs, nes Liepai buvo patikėjęs savo meilės paslaptį.

Naktis buvo visiškai šviesi. Mėnuo savo pilnatimi taip švietė, kad, rodėsi, galima skaityti laikraštį. Nepūtė nė mažiausias vėjelis, ir miške galėjai išgirsti menkiausią krepštelėjimą.

Ramunėlis, aš ir Birutė vėl prisiminėme, kad Jūrininkui keliauti ši naktis labai bloga. Daug kartų vyrams buvau aiškinęs, kad tarnybinių susitikimų laiką iš anksto reikia apskaičiuoti, vengti mėnesienos. Galiausiai ir patys partizanai iš patirties žinojo, kad mėnesienų naktimis žygiuoti daug pavojingiau, o susidūrus su priešu visuomet daugiau patiriama aukų. Reikia pasakyti, kad kovotojai tokiems dalykams paprastai labai mažai skirdavo dėmesio ir mėgdavo aklai rizikuoti.

Išaušo rytas, ir mes jau ruošėmės pusryčiauti. Kaip tik tuo metu visiškai netikėtai prie slėptuvės pasirodė Jūrininkas. Netikėtai dėl to, kad jį buvau išleidęs kelioms dienoms. Jūrininkas buvo labai sušilęs ir persimainęs. Jau iš pirmo žvilgsnio supratau, kad atsitiko kas nors negera.

Pirmasis sakinys, kurį išgirdome iš Jūrininko, buvo: „Žuvo Liepa".

Ta žinia mus visus sujaudino. Toliau Jūrininkas nupasakojo, kaip visa nutiko.

Sutartoje vietoje jis jau rado Liepą belaukiantį. Jie tik pasisveikino ir patraukė toliau. Priėjo Burokaraistį. Užsuko pas vieną pamiškės gyventoją pasiteirauti apie padėtį. Po to Jūrininkas liepė Liepai ten pasilikti ir palaukti, iki jis nueis netoliese pas kitą ūkininką ir sugrįš. Dabar aš net gerai neprisimenu, kodėl ėjo vienas Jūrininkas. Turbūt todėl, kad ten buvo partizanų slėptuvė, kurios Liepa nežinojo.

Jūrininkas pabrėžė, kad jis buvo numatęs kuo greičiausiai sugrįžti pas Liepą, nes jam rūpėjo keliauti toliau. Naktis iš viso buvo trumpa ir gaišti nebuvo galima.

Tačiau Jūrininkas pas Liepą jau nebesugrįžo, nes netrukus pas tą gyventoją pasigirdo šaudymas. Vadinasi, Liepą užpuolė rusai. Šaudymas buvo smarkus, tačiau ilgai neužtruko. Rusai šūkaliojo ir baigė šaudyti. Iš to galima buvo spręsti, kad jie Liepą nušovė. Jūrininkui beliko tik pasitraukti. Po šio įvykio jis toliau nekeliavo, bet grįžo atgal. Vietovės jam buvo mažai pažįstamos, ir jis gerokai paklaidžiojo.

Vėliau mes sužinojome, kad rusai namą apsupo tada, kai Liepa buvo kambaryje. Jam pavyko išsiveržti kieman, tačiau jau sunkiai sužeistam. Jis įšliaužė į prie namų augusius žirnius. Toliau trauktis jau nepajėgė, o gal buvo neįmanoma nepastebėtam prasibrauti pro rusų apsupimą. Liepos padėtį sunkino tai, kad buvo nepaprastai šviesi naktis.

Rusai iki ryto išbuvo apgulę trobesius, nes, matyt, pastebėjo, kad Liepa sužeistas ir toli šliaužti negalėjo.

Iki pat ryto Liepa kankinosi sužeistas. Tada jis buvo rusų aptiktas ir nužudytas, o gal pats nusišovė.

Taigi ir antrą kartą Jūrininko sužieduotuvės neįvyko. Jas teko atidėti vėlesniam laikui. Jis susižiedavo tada, kai jį buvau paskyręs jau bataliono vadu. Tuo metu jis gyveno atskirai.

NAUJI PATVARKYMAI IR AUKOS

Jau anksčiau minėjau, kad bataliono vadui Rugiui reikėjo pagalbininko raštinės reikalams tvarkyti, tai yra reikėjo paskirti vadinamąjį štabo viršininką. Dar žiemą buvau tokiu kandidatu numatęs partizaną Arminą, apie kurį labai gerai atsiliepė bataliono vadas Juozaitis ir Tauras.

Arminą iškviečiau susitikiman ir išaiškinau, kur ir kokioms pareigoms numatau jį paskirti. Jis man iš pirmo karto paliko labai gerą įspūdį. Ypač patiko tai, kad Arminas mielai sutiko vykti, kad ir kokioms pareigoms jį skir-

čiau. Tai buvo tauraus partizano pasišventimo požymis. Dabar jis buvo skiriamas į daug pavojingesnį rajoną! kur žmonių ir vietovių visiškai nepažino.

Prieš išvykdamas į naują paskyrimo vietą, Arminas vėl susitiko su manimi. Tada jis man parodė įvairius medžio raižinius, kuriuos buvo padaręs paprastu peiliu. Jau ir anksčiau buvau girdėjęs, kad Arminas turi meninių gabumų. Dabar daviau jam kelių spaudų pavyzdžius, ir jis pažadėjo juos pagaminti, o po to man atsiųsti.

Rugys, gavęs naują pagalbininką, buvo labai patenkintas. Arminas taip pat pranešė, kad naujoje vietoje jaučiasi gerai. Aš irgi buvau patenkintas, nes Arminas, būdamas nuolat prie vado, galėjo daug ko pasimokyti. Numačiau, kad ateityje Arminui bus galima pavesti ir atsakingesnes pareigas.

Kartą Druskininkų bataliono partizanas Tauras man pranešė, kad pas jį atvyko Viktoras, apie kurį jau anksčiau esu pasakojęs, ir įstojo į partizanų gretas. Ta žinia mane pradžiugino, nes sumanus žmogus mūsų pusėje visuomet būdavo labai pageidaujamas. Šia proga turiu pridurti, kad inteligentai mūsų sąjūdyje daugiausia užėmė vadovaujamus postus. Jie visuomet turėjo labai daug darbo: reikėjo lankytis daliniuose, palaikyti nuolatinius ryšius su dalinėliais, o dėl to visuomet kildavo didesnis pavojus būti susektam. Dėl minėtų priežasčių neretai žūdavo įvairias pareigas einantys vadai. Į žuvusiųjų vadų vietas reikėdavo nuolat paskirti naujus, o aukštesnį mokslą baigusių partizanų visą laiką mažėjo. Tiesa, tarp įstojančių į partizanų gretas asmenų būdavo ir inteligentų, tačiau jų buvo per mažai, kad galėtų pakeisti visus žuvusius pareigūnus.

Susitikę su Viktoru ir Tauru aptarėme, koks darbas jiems bus pavestas. Viktoras ir vėl pareiškė, kad jį labiausiai domina visuomeninio darbo sritis. Jam labai patiko mūsų leidžiamas laikraštukas partizanams „Mylėk Tėvynę". Dabar mes nusprendėme, Viktorui pasiūlius, leisti dar vieną laikraštėlį, skirtą vien tik visuomenei. Šio mūsų sąlygomis sudėtingo uždavinio ėmėsi Viktoras su Tauru. Viktoras buvo užsimojęs labai daug padaryti, bet aš jį įspėjau, kad dar nepakankamai pažįsta tas sunkias są-

lygas, kuriomis jam dabar teks gyventi. Aš net suabejojau, ar jie susidoros su pasirinktuoju uždaviniu. Tačiau norėdamas palaikyti jų pasiryžimą, sutikau.

Numatėme ir apsvarstėme visas darbo detales, susijusias su spaudos leidimu. Viktoras su Tauru turėjo įsirengti atskirą slėptuvę netoli Randamonių kaimo esančiuose raistuose. Tokią vietą jie jau buvo pasirinkę ir man paaiškino, kad slėptuvė bus tankiuose krūmuose, beveik neprieinama. Įsikurti bus nelengva, todėl į talką numatė pasikviesti partizaną Briedį. Spaudai gaminti priemonių parūpinti apsiėmiau aš, nes jau žinojau kai kuriuos negausius šaltinius, iš kurių gaudavome popieriaus ir tušo. Šias medžiagas jie ateityje turėjo imti iš mūsų, nes taip buvo patogiau ir dėl to, kad naujoji vieta nebūtų susekta.

Susitikimo metu Viktorui daviau šešių voltų akumuliatorių ir radijo aparatą, kuriuo savo slėptuvėje tuo metu negalėjau pasinaudoti, nes neturėjau baterijų.

Tauras su Viktoru išvyko, nustatę datą, kada vėl su manimi susitiks. Iki to laiko aš turėjau atgauti rotatorių iš Siaubo ir perduoti jiems.

Jie kuo greičiausiai ėmėsi įrenginėti slėptuvę. Vandenyje sukalė kuolus taip, kad jų tik keli centimetrai kyšojo paviršiuje. Ant jų prikaltais skersiniais pagaliais buvo galima prieiti per krūmų tankynę iki pačios slėptuvės, kurią sukalė iš lentų ir užmaskavo šakomis. Durelėse buvo išpjautas langas ir įdėtas stiklas. Dar keli stiklai buvo įdėti slėptuvės sienose. Tik tokiu būdu į vidų prasiskverbdavo pakankamai šviesos, būtinos darbui.

Kol rengė slėptuvę, Viktoras, Tauras ir Briedis gyveno ne per toliausiai buvusioje bendroje stovykloje su kitais bataliono vyrais. Kitiems partizanams nesakė, kur rengiama naujoji slėptuvė, tačiau kapojimą ir kalimą visi girdėjo net senojoje stovykloje. Iš to kaukšėjimo ir grįžtančių vyrų nuovargio visi stovykloje suprato, kur, kokiu maždaug atstumu ir kokie darbai vyko.

Po kiek laiko naujoji slėptuvė iš esmės buvo baigta įrengti, liko tik vidų sutvarkyti. Kaip tik tuo metu vienaame kaime Sakalą ir kelis vyrus, miegojusius kluone, apsupo rusai. Jie reikalavo, kad partizanai pasiduotų gyvi.

Iš kluono buvo atsakyta ginklų ugnimi. Prasidėjo nelygi kova. Priešas kluoną padegė. Vienas iš jaunų partizanų šoko iš kluono ir iškėlė rankas. Sakalas pats už tai į jį šovė, bet vietoje nenukovė. Rusai jį paėmė gyvą. Kiti vyrai kovėsi toliau ir žuvo, o paimtasis atvedė priešą į draugų stovyklą, tačiau tuo metu ten jau nieko nebuvo. Jis rusams papasakojo ir apie Viktoro naująją slėptuvę. Dėl to priešas ėmė nuodugniai krėsti raistus.

Viktoras, Tauras ir Briedis apsupimą ir vykstančią kratą pajuto. Jie pasiruošė kovai ir tyliai laukė, kas bus toliau. Iš pradžių manė, kad tai rusų masinis siautėjimas ir kad šie apie jų naująją slėptuvę nieko nežino. Vyrai slėptuvėje išbuvo visą ilgą vasaros dieną, bet įsitikino, kad rusai iš raistų nesitraukia ir net braido po juos. Net kelis kartus jie prapūkšnojo ne per toliausiai nuo slėptuvės.

Viktoras su vyrais suprato, kad rusai ne šiaip siautėja. Tikriausiai paimtasis partizanas juos išdavė. Sutemus jie pradėjo kuo atsargiausiai slinkti raistu, sušlapdami kartais net iki pažastų. Pasitraukti pavyko, ir vyrai miškais nukeliavo toliau. Kitą dieną rusai ir vėl krėtė raistus. Juos vedžiojo suimtasis išdavikas ir pagaliau aptiko medžių kirtimo vietas. Rusai tol braidžiojo po raistus, kol slėptuvę surado. Po to jie pasitraukė, palikę dalį rusų slėptuvėje, o aplink raistą — slapukus. Šie apie savaitę budėjo dienomis ir naktimis, tačiau nieko nepešė.

Tai buvo pirmoji kliūtis, sutrukdžiusi leisti naują laikraštį. Nuostolis buvo dar ir tas, kad rusų aptiktoje slėptuvėje buvo akumuliatorius, radijo aparatas, spaustuvinio tušo ir nemažas kiekis popieriaus.

Džiaugiausi, kad Viktorui dar nebuvau atidavęs savo lentinio rotatoriaus, viso tušo, matricų ir popieriaus. Taigi nors laikraštėlio „Mylėk Tėvynę" spausdinimas nenutrūko.

Bet teisingai yra sakoma, kad viena bėda dar nėra bėda. Viktoras ir Briedis, ištrūkę iš rusų apsupimo, su bataliono vadu Juozaičiu-Petraičiu nuvyko net pas savo pavaduotoją Stumbrą ir jo vyrus. Ten kurį laiką pabuvo, o po to grįžo atgal. Ne per toliausiai nuo Baltarusijos, eidami paparčių priaugusiu mišku, uogavo. Vienoje iš tų vietų susidūrė su pasaluojančiais rusais, kurie

buvo paparčiais užsimaskavę. Jie uogaujančius partizanus arti prisileido ir staiga pradėjo šaudyti. Pirmaisiais šūviais Viktoras ir Juozaitis buvo nukauti, o Briedis sužeistas, tačiau jam pavyko pasprukti.

Žinia apie įvykusią nelaimę mane greit pasiekė, o susidūrimo su rusais detales papasakojo išsigelbėjęs partizanas.

Jau ir šis atsitikimas — tai vienas iš daugelio pavyzdžių, rodančių, kaip sunku mums būdavo rasti vadovaujančių kadrų nusibrėžtiems uždaviniams vykdyti. Dažnai būdavo taip, kad ką tik paskirtasis vadas žūdavo nesuskubęs net nuvykti į paskirtąją vietovę ir pradėti partizanams vadovauti.

Nauju Druskininkų-Marcinkonių bataliono vadu paskyriau Taurą, o jo adjutantu tapo energingas ir sumanus partizanas Vaidilutis. Tai buvo jaunas vyrukas, baigęs keletą gimnazijos klasių ir jau pasižymėjęs sumanumu, drąsa ir įsigijęs gerą vardą tarp partizanų ir gyventojų.

Tauras taip pat tiko naujoms pareigoms. Gavęs iš partizano Kazimieraičio jau minėtą pastabą, Tauras pasidarė visiškai kitas žmogus, ypač iniciatyvos atžvilgiu. Anuomet jis buvo užsidaręs ir pasyvus, išgyvenantis savo šeimos tragediją. Dabar jis tarsi iš naujo atgijo, nepaprastai rūpinosi partizanų švietimu ir auklėjimu. Tauras suprato, kad kaimo vyrukas, įstojęs į partizanų gretas, atsiduria tarsi kitame pasaulyje ir reikia jam padėti prie to priprasti. Čia jis staiga tampa slaptos organizacijos nariu, turinčiu nepaprastos reikšmės kontaktus su didele visuomenės dalimi. Ankstesnįjį „aš" reikia iš dalies pamiršti, o naująjį taip suformuoti, kad turėtosios ydos būtų pažabotos ir kad elgesys bei veiksmai nežemintų partizanų organizacijos vardo.

Sakoma, kad žmogus žmogui yra vilkas. Šis teisingas posakis tinka daugumai žmonių. Reikia pabrėžti, kad tarp gyventojų įsigalėjo mažai valdomas kerštingumo jausmas. Ypač kolūkinė santvarka padeda okupantui ugdyti žmonių kerštingumą, verčia juos vieni kitus skųsti. Pastebėta, kad žmones greičiau patraukia blogas pavyzdys, o ne geras. Dažniausiai atsitinka taip, kad įvairiausi kolūkyje kilę ginčai vėliau panaudojami kaip pa-

grindas kerštui. Asmeniškoms sąskaitoms suvesti būdavo griebiamasi įvairiausių būdų. Vieni kaimynus įduodavo rusams, kiti — partizanams. Skundimai, žinoma, būdavo jau grynai politinio pobūdžio. Įrodymai dažnai sugalvojami tokie įtikinami, kad ir partizanus suklaidindavo. Ypač lengva apsirikti tada, jeigu liudija keli kaimynai, susitarę iš anksto.

Kad būtų išvengta tokių klaidų, kaip tik ir reikėjo partizanus paruošti ir pamokyti. Galiausiai dažnai net tekdavo pamokyti, kaip elgtis ir kalbėti pas gyventojus vykdant tarnybinę užduotį.

Tauras partizanų auklėtojo vaidmeniui labai tiko. Tokia veikla pagal iš anksto apgalvotą planą jis užsiėmė dar anksčiau, iki buvo paskirtas bataliono vado pareigoms. Gana sėkmingai dirbo su partizanais pats visuose daliniuose arba pasitelkdavo kitus kiek prasilavinusius partizanus. Svarbiausia, kad jis mokėjo lyg pedagogas prieiti prie kiekvieno partizano atskirai ir sukelti savo klausytojų suinteresuotumą. Be to, šioje srityje nemažai pasidarbavo taip pat Juozaitis, Stumbras ir Viktoras, nors pastarasis trumpai gyveno tarp partizanų.

Apie naujus paskyrimus Merkinės batalione aš net negalėčiau nuosekliai papasakoti. Tuo metu buvau ne tik Merkio rinktinės vadas, bet dar ilgesnį laiką ir Merkinės bataliono vadas. Vėliau tas pareigas perdaviau Jūrininkui. Apskritai Merkinės batalionas visuomet patirdavo daugiausia partizanų aukų. Čia daugiausia žūdavo, bet daugiausia ir naujų į partizanų gretas įstodavo. Galima tvirtinti, kad šiame Dainavos šalies kraštelyje partizanų buvo gausiausia, palyginti net su visa Lietuva. Kaip tik dėl to šiame krašte nuolat smarkiai siautėjo rusai bei istrebiteliai. MGB organai ėmėsi ryžtingiausių priemonių, norėdami sudaryti kuo tankiausią šnipų tinklą. Todėl kaip tik čia labai dažnai ir gausiai buvo suiminėjami ir kankinami gyventojai, o iš kitos pusės — naikinami bei baudžiami šnipai.

SVEČIAI

Per ryšininkus buvo pranešta, kad pas mane atvyksta Žaibas, Dzūkas, Rimvydas ir Gandras. Reikėjo pasirūpinti, kad atvykę svečiai būtų pavalgydinti. Atvykimo data mums buvo žinoma. Jie turėjo apsistoti mano vadavietėje, nes nuo žymesniųjų partizanų vadų jos neslėpiau.

Kreipėmės į artimiausią mūsų globėją, prašydami pagaminti pietus šešiems asmenims. Sutartu laiku pietus atnešė į pamiškę, o mes juos parsinešėme slėptuvėn.

Tuo metu maitinomės gana blogai, nes maisto atsargos neturėjom. Valgydavome tai, ką pavykdavo kartkartėmis primaistauti. Rinkti maisto labai nenorėdavome, nes stengėmės kuo mažiau rodytis apylinkėje. Be to, dauguma apylinkės gyventojų patys buvo neturtingi, ir mes nenorėjome jų apsunkinti. Dabar globėjui buvo pasakyta, kad pas mus atvyksta svečių. Jis, žinoma, pasistengė ir pietums privirė didžiulį dubenį didžkukulių su mėsa. Slėptuvėje mes su Ramunėliu šnairai žiūrėjome į juos, tačiau nelietėme — laukėme atvykstančiųjų.

Svečių nesulaukėme iki sutemos. Didžkukuliai užstingo, tačiau palikome juos ramybėje, nes tikėjomės, kad Žaibas su vyrais atvyks naktį.

Išaušo. Patekėjo saulė. Galiausiai atėjo pietų metas, bet svečiai vis nesirodė. Aš su Ramunėliu tiek išalkome, kad nusprendėme didžkukulių skaičių sumažinti. Pakūrėme krosnelę ir juos pašildėme, o po to atsidėję prikirtome. Didžkukulius valgėme dar vakare ir kitą rytą, bet jų dar liko.

Tuo metu pas mus atėjo Gegutis ir pranešė, kad atvyko Antanaitis-Litas ir nori su manimi susitikti. Pasikviečiau jį pas save. Čia mes turėjome progos išsikalbėti visais rūpimais klausimais. Antanaitis prašė, kad aš jį priimčiau gyventi pas save. Aš sutikau, tačiau mūsų slėptuvėje buvo per daug ankšta ir sunkoka su maistu. Pasiūliau jam apsigyventi artimoje kaimynystėje — pas Gegutį. Toje slėptuvėje trims gyventi buvo visiškai patogu, o Antanaičiui nereikėtų rūpintis nei maistu, nei apranga. Jis su Gegučiu gyventi mielai sutiko ir dėkojo už prieglobstį. Antanaitis tuo metu atrodė toks malonus, kad

nors imk ir prie širdies glausk. Gegutis taip pat pasielgė vyriškai, nes mano paprašytas neišsisukinėjo, sutiko Antanaitį globoti ir jį gerbti.

Kai Antanaitis apsigyveno pas Gegutį, ryšys tarp abiejų slėptuvių dar labiau padažnėjo. Antanaičiui nurodžiau žymes miške, pagal kurias ir vienas galėtų pas mus ateiti.

Kartą jis iš mūsų slėptuvės išėjo prieš sutemas, bet kiek paėjęs paklydo ir dėl to labai susirūpino. Gerokai paklaidžiojęs galiausiai netikėtai išėjo prie pat savo globėjo trobesių.

Netrukus po Antanaičio pasirodymo pas mus atvyko Žaibas, Dzūkas, Rimvydas ir Gandras. Jie pas mane pabuvo kelias dienas, su jais išsamiai pasikalbėjau tarnybiniais reikalais ir pats daug ką įdomaus sužinojau.

Įdomiausias svečias buvo Rimvydas. Jis domino visus jau vien savo išvaizda: aukšto ūgio, tamsaus kaulėto veido, su akiniais. Iš išvaizdos Rimvydas buvo panašus į žydą. Pamatęs Rimvydą, aš labai nudžiugau, nes pažinojau jį iš Karo mokykloje laikų. Mes abu buvome toje pačioje kuopoje, bet ne to paties būrio. Jis priklausė šaulių, o aš kulkosvaidžių būriui. Tuomet, tiesa, mes nebuvome artimiau susidraugavę, tačiau dabar, susitikę nepaprastomis aplinkybėmis, jautėmės kaip tikri broliai.

Rimvydas man papasakojo apie su Vakarais susijusius reikalus ir apie savo kelionę į Gdynę bei atgal.

Su Skrajūnu-Skirmantu, pavarde Lukša, tuomet perėjo sieną. Jie buvo apsirengę civiliškais drabužiais ir su savimi nešėsi surinktą medžiagą, skirtą Vakarams. Daugiausia tai buvo okupanto ištremtų, areštuotų ir nužudytų lietuvių sąrašai, kiti priešą demaskuojantys dokumentai, spaudos iškarpos ir t.t. Be to, čia buvo ir partizanų veiklos aprašymai, jų fotonuotraukos, įvairus raštai, įsakymai ir kt.

Rimvydas ir Skrajūnas-Skirmantas turėjo pasiekti Gdynę, kur jų lauktų Prapuolenis. Susitikimą su Prapuoleniu organizavo BDPS — Bendras demokratinis pasipriešinimo sąjūdis, kurio būstinė buvo Vilniuje. Raštus, siunčiamus Vakarams, buvo pasirašęs generolas Gintautas.

Tikrosios to generolo pavardės nežinau ir šiandien, nes ji nuo visų buvo slepiama, o Tauro apygardos vado Žvejo asmeniškai man niekuomet nepavyko susitikti. Bet plačiau apie tai vėliau.

Rimvydas su Skrajūnu-Skirmantu laimingai pasiekė Gdynę ir Prapuolenį sutiko. Jam perdavė visą medžiagą, o iš jo gavo naujas instrukcijas apie tolesnį tokios medžiagos rinkimą ir t.t.

Rimvydas man paminėjo, kad buvo gauta dar kai ko, tačiau aiškinti nenorėjo, o aš nebandžiau daugiau klausinėti.

Neklausinėjau dėl dviejų priežasčių. Pirmoji priežastis buvo ta, kad neturėjau teisės reikalauti man atskleisti pagrindines paslaptis. Iš dalies net buvau patenkintas, kad Rimvydas tvirtas tuo atžvilgiu. Antra priežastis ta, kad aš ne visai tikėjau, ką Rimvydas man pasakojo. Jis ir pats greit įsitikino, kad man nereikia pasakų ūpui pakelti ir ne taip jau lengva man į akis pūsti muilo burbulus.

Rimvydas pasakojo ir apie kelionę atgal. Naktį, pereinant sieną, juos pastebėjo rusai. Įvyko susišaudymas, bet abiem pavyko net nesužeistiems pasprukti. Kai traukėsi, Rimvydas pametė kuprinę su svarbiais reikmenimis, todėl sakėsi, kad kaip tik dėl to dabar neturįs man ko parodyti iš Vakarų.

Rimvydas su Skrajūnu-Skirmantu iš Gdynės buvo dar neseniai sugrįžę. Skirmantas pasiliko Tauro apygardoje, o Rimvydas atvyko pas Ąžuolį anksčiau minėtais tarnybiniais reikalais.

Artimiausiu metu reikėjo vėl surinkti medžiagą Vakarams. Rimvydas kaip tik dėl to pas mane ir atvyko. Jis žodžiu mane smulkiai informavo, kokia medžiaga rinktina. Tam tikslui sudarėme ištisą sąrašą klausimų, į kuriuos reikėjo atsakyti. Turėjome visi išsiskirstyti po dalinius ir ten organizuoti atitinkamą darbą. Rimvydas susiruošė vykti į Kar. Juozapavičiaus grupę, aš į Marcinkonių, o Jūrininkas į Merkinės batalioną. Prašiau Antanaitį, kad ir jis, Gegučio lydimas, nukeliautų pas Rugį, bet jis kažkodėl nesutiko. Aiškinosi, kad negaluojąs, bet mums atrodė, jog priežastis kita. Gyventi slėptuvėje,

žinoma, buvo saugiau. Tai daugiausia lėmė nenorą keliauti.

Kai tik Rimvydas su kitais pas mane atvyko, daviau žinią ir Antanaičiui. Jis atėjo ir labai susidomėjęs išklausė Rimvydo pasakojimą. Kaip dabar prisimenu Antanaičio klausimą: „Ar greit bus karas?!" Rimvydas atsakė šypsodamasis: „Nepasakė! Ne dešra — neužuosi!. " Tuomet slėptuvėje buvusieji vos susilaikė garsiai nesuprunkštę. Tas posakis taip prigijo, kad ir vėliau ne kartą buvo kartojamas.

Gandras pas mane atvyko kaip Rimvydo palydovas. Jis tuoj grįžo atgal, o Rimvydas vėliau persikėlė per Nemuną ir pasuko Kar. Juozapavičiaus grupėn. Mano atmintin įstrigo Gandro žodžiai, kad nerimauja dėl apygardos vado Ąžuolio saugumo. Jis nurodė, kad Rimvydas pas vadą su savimi buvo atsivedęs partizaną, kuris atrodęs gana įtartinai. Aš stebėjausi tuo, kad Ąžuolis tokiam nežinomam asmeniui parodė savo slėptuvės vietą. Gandras pridūrė, kad sugrįžęs atgal įkalbės vadą persikelti naujon vadavietėn.

Žaibas su Dzūku irgi buvo Rimvydo palydovai, atsakingi už keliaujančiųjų saugumą. Žaibas grįžo atgal kartu su Gandru, o Dzūkas dar kurį laiką pasiliko su manimi, o po to drauge vyko Marcinkonių batalionan.

Prieš išsiskirstydami visi nuėjome pas Gegučio ir Antanaičio globėjus papietauti. Be kita ko, mus ten pavaišino baltinta grikių kruopų sriuba, kuri visiems labai patiko. Ir vėliau, kada Žaibas pas mane atvykdavo, visuomet tie žmonės tokia sriuba pavaišindavo. Gandras su savimi turėjo fotoaparatą, taigi visi keletą kartų nusifotografavome.

Su Dzūku apkeliavau visą Marcinkonių batalioną. Ta proga artimiau susipažinau ir su pačiu Dzūku. Aš net jo paklausiau, ar nenorėtų pas mane pereiti dirbti, nes Jūrininką numačiau paskirti Merkinės bataliono vadu. Pas Žaibą buvo kitas Vanagas, pavarde Kazlauskas (alytiškis), kuris sugebėjo atlikti grupės štabo viršininko darbus, todėl Dzūkas galėjo pereiti dirbti pas mane. Dzūkas mano pasiūlymui pritarė, tačiau abu gailėjomės, kad apie tai nepakalbėjome su Žaibu. Neabejojau, kad

jis Dzūką man perleis. Tačiau Žaibas priklausė kitai rinktinei, ir būtų netaktiška ką nors nuspręsti be jo pritarimo.

Kai Dzūkas iškeliavo, aš įdaviau per jį asmenišką laišką Žaibui, kuriame užsiminiau apie numatomą Dzūko perkėlimą pas mane.

Prie tos vasaros svarbesnių svečių galima dar priskaityti ir Tauro apygardos Šarūno rinktinės štabo pareigūną, kurio slapyvardžio dabar gerai net neprisimenu. Jis pas mane atvyko Šarūno rinktinės vado Vargdienio įgaliotas prašyti, kad ši rinktinė būtų priskirta prie Dainavos apygardos. Aš su juo smulkiai tą klausimą išnagrinėjau. Šarūno rinktinė buvo įsitvirtinusi tokioje geografinėje ir okupanto garnizonų išsidėstymo padėtyje, kad pasidarė tiesiog neįmanoma palaikyti ryšius su Tauro apygardos vadovybe. Šarūno rinktinės vadovybė jau kuris laikas gyvavo be ryšių su ja.

Išeitis buvo tokia: remdamasis tuo, kad buvau Dainavos apygardos vado pavaduotojas, parašiau įsakymą, jog Šarūno rinktinė, iki atstatys ryšius su Tauro apygardos vadovybe, laikinai pereina Dainavos apygardos vado žinion ir priklausomybėn. Tuo metu berods buvo žuvęs Šarūno rinktinės vadas Mindaugas, ir Vargdienis savo iniciatyva ėmėsi jai vadovauti. Taigi Vargdienį, laikinai einantį Šarūno rinktinės vado pareigas, šiose pareigose patvirtinau ir nurodžiau, kad ryšį su Ąžuoliu kol kas palaikys per mane.

Šarūno rinktinės vado įgaliotinis iškeliavo, o aš atitinkamus raštus su plačiu paaiškinimu nusiunčiau Dainavos apygardos vadui.

PARTIZANAS TAUGIRDAS

Noriu čia bent trumpai papasakoti apie vieną jauną partizaną iš paprastų kaimo bernelių, kurį man teko daugiau pažinti. Jo partizanavimo kelias yra labai panašus į daugelio kitų partizanų kovos kelią, tik galbūt kupinesnis pavojų bei išgyvenimų, kurie baigėsi, žinoma, kaip ir paprastai — mirtimi.

Skaitytojas gal lengvai mintimi perbėgs šiuo nepaprastu partizanų gyvenimo keliu ir po minutės vėl viską pamirš, tačiau tegul bent trumpai pagalvoja, kad šis pasakojimas nėra nei prasimanymas, nei fantazija, kuria taip didžiuojasi tikras rašytojas. Aš rašau tai, kas iš tiesų buvo, be to, net nemoku ir neapkenčiu apgaudinėti. Rašyt knygas nesu pasiruošęs, todėl rašau ne savo malonumui, bet tam, kad ateityje lietuvis galėtų susidaryti bent apytikrį vaizdą, kaip pilkasermėgis jo brolis mylėjo savo Tėvynę, jos laisvę, sunkiai kovojo ir garbingai mirė. Ir tegu jis žino, kad tai ne pasaka, bet tikrovė. Ir tegu lietuvis ateityje iš tokių karžygių kovos ir mirties pavyzdžio semiasi stiprybės ne vien tada, kai turės laimės džiaugtis nepriklausomu gyvenimu, bet ir vergijos metais, nenustodamas vilties, ryždamasis, jei tik reikės, paaukoti net savo gyvybę Tėvynės labui.

Taugirdas gyveno Kasčiūnų kaime, labai vargingoje šeimoje. Ne vieną kartą jam teko kęsti patyčias ir kaip vargdieniui, ir kaip „mergos" vaikui, nors juk tai ne jo kaltė. Gal kaip tik dėl viso to jis augo užsigrūdinęs ir viskam atsparus — šalčiui ir karščiui.

Kai aš pirmą kartą patekau į šilus, jungdamas krūvon atskirus partizanų būrius, viename iš tokių jau buvo ir Taugirdas. Tas būrys buvo ginkluotas, tačiau taip slaptai, kad dienos metu kiekvienas jo narys gyveno namuose, o susirinkdavo ir veikdavo tik tada, kai prireikdavo. Mano atvykimo proga visas jų penkiolikos vyrų būrys buvo prisaikdintas.

Kai aš pagaliau savo vadavietę perkėliau į šilų rajoną, Taugirdą dažniau matydavau, tačiau savo slėptuvės jam nenurodžiau. Jis dažnai ateidavo pas tą gyventoją, kurio žinioje buvo mano slėptuvė, tačiau tada mes nuo jo pasislėpdavome.

Taugirdo artimas draugas Tigras jau buvo tapęs neabejotinu mano patikėtiniu. Iš jo aš dar daugiau sužinojau apie Taugirdą: ir tai, kad jis neretai ištisomis dienomis išbūna nevalgęs, ir tai, kad nuo rusų slepiasi paprasčiausioje paties įsirengtoje slėptuvėje. Žiemą toje slėptuvėje būdavo taip šalta, kad Taugirdas vos nesustingdavo. Tos apylinkės gyventojai buvo taurūs lietuviai ir rusams nieko

nepranešdavo, tačiau priešas ir taip gana dažnai ir netikėtai pasirodydavo iš miško. Todėl Taugirdas savo namuose vis rečiau galėdavo būti.

Galiausiai aš įsitikinau, kad Taugirdas yra visiškai patikimas ir visais atžvilgiais puikus vyrukas. Nors Taugirdo gyvenimo sąlygos buvo labai žiaurios, tačiau jis niekuomet nesiskųsdavo ir buvo linkęs geriau badauti ar pasitenkinti nors vieną kartą per dieną užvalgydamas to maisto, kurį gaudavo iš skurstančios šeimos. Man ypač patiko tai, kad Taugirdas niekuomet nenustodavo vilties ir visuomet būdavo linksmas, nors neretai jį kankino iš karto bent puskapis didžiulių vočių, atsiradusių dėl persišaldymo. Aš pagalvodavau, kad toks partizanas, net kokiu nors nepaprastu būdu pakliuvęs rusams į rankas, patikėtų paslapčių neišduos.

Dėl anksčiau minėtų priežasčių Taugirdas, kaip ir Tigras, vėliau tapo mano pagalbininku įvairiems reikalams atlikti. Jam buvo patikėta mano slėptuvės vietos paslaptis. Per ilgesnį laiką Taugirdą dar geriau pažinau ir jau niekuomet nesigailėjau dėl tokio pasirinkimo.

Tiesa, Taugirdas mano slėptuvėje negyveno, tačiau dažnai pas mus atsilankydavo tarnybiniais reikalais. Per jį ėjo ryšys su Marcinkonių batalionu ir Šarūno rinktine. Jis tarpininkaudavo organizuojant susitikimus su tos pusės vadais. Taugirdas gerai pažino šilus ir ne kartą mane lydėjo į keliones. Pavestas užduotis visuomet labai uoliai ir sąžiningai atlikdavo. Pats nemėgdavo daug kalbėti, bet geriau paklausydavo kitų. Retkarčiais, žinoma, ir jis papasakodavo ką nors iš savo išgyvenimų, atskleisdavo savo silpnybes.

Kartą jis mums papasakojo, kaip susipešė berods Puvočių kaime, už Merkio upės. Neprisimenu, kas pradėjo ir kas buvo kaltas, tačiau Taugirdą ten taip pridaužė, kad jis vos ne vos paršliaužė namo. Praėjo gerokai laiko, kol pasveiko. Savo dalyvavimą tose peštynėse jis dabar smerkė kaip kvailystę, kurią tik jaunystėje tegalima padaryti. Aš jį paklausiau, ar dabar, kada pradėjo partizanauti, norėtų jiems keršyti. Į tai jis atsakė, kad anksčiau norėjęs kada nors atsilyginti, bet dabar jau kitaip manąs. Sakėsi kartą tyčia užėjęs kartu su draugais į namus pas tuos, kurie jį

buvo tuomet prilupę. Anie labai išsigando, nes manė, kad Taugirdas atėjo atsikeršyti, atsivesdamas dar ir savo draugus. Jie labai nustebo, kai Taugirdas pirmasis jiems ištiesė ranką ir pareiškė, kad praeitį reikia užmiršti, nes jis dabar partizanas ir jam turi rūpėti kiti reikalai, o atsikeršydamas jis tik pažemintų partizanų vardą žmonių akyse. Kad taip buvo, aš gal būčiau nepatikėjęs, bet tą patį paliudijo Tigras, anuomet kartu su juo ten lankęsis.

Vieną naktį man su Taugirdu reikėjo pereiti miško ruožą, kurį pats padėjo sodinti. Dabar tas ruožas buvo taip išaugęs, kad pušelėse jau buvo galima slėptis ir net pasirinkti tinkamą vietą slėptuvei įrengti, jeigu tik netoli būtų buvę vandens. Tuomet mudu kalbėjome, kad gal kada nors, kai atgausime laisvę, vėl galėsime šia vieta eiti ir prisiminti partizanavimo metus ir šią naktį, kada stovime tarp Taugirdo sodintų pušelių, kurios tuomet jau bus išaugusios nemažais medžiais.

Ir iš tikrųjų nuo tos nakties praėjo apie dešimt metų, kai aš vienas, dar vis partizanaudamas, keliavau per tą patį miško ruoželį. Vėl sugrįžo atmintin anoji naktis ir Taugirdas. ..

Pušelės buvo virtusios jau nemažais medeliais, o Taugirdas. .. Nei aš, nei jo motina nežinome vietos, kur jo išniekintą kūną rusai nutrenkė.. . Laisvės vis dar nėra, net nesimato jos auštančio ryto. Ji, žinoma, ateis, ir pušelės dar gal nebus iškirstos, bet kur būsiu aš…

Gana, nes ne apie save noriu čia pasisakyti.

Kurį laiką Taugirdas su Tigru slapstėsi netoli kaimo ir Merkio upės buvusiame raiste. Ten beveik visur buvo vanduo, tik jų palapinė buvo įrengta kiek sausesnėje vietoje. Drėgnoje vietovėje nepatogu įsikurti, o uodai taip pat nedavė ramybės. Dauguma gyventojų žinojo, kur jų palapinė, ir, artinantis pavojui, pranešdavo apie padėtį.

Po kiek laiko Taugirdas su Tigru įsitaisė gerą slėptuvę miške ir padėjo mums įrengti atsarginę. Kai Tigras pateko rusams į rankas, Taugirdas toje slėptuvėje gyveno vienas. Kartais aš jį pakviesdavau ilgesnį laiką pagyventi pas mus, bet jis kažkodėl mūsų slėptuvėje nepasilikdavo ilgiau kaip parą ar dvi, o po to vėl iškeliaudavo. Aš niekad nesužinojau, kodėl jis taip elgdavosi.

Reikia pasakyti, kad Taugirdas turėjo laimę ir mokėjo daugelį kartų išsisukti tiesiog iš rusų nagų.

Kelis man žinomus atsitikimus paminėsiu. Aš jau esu aprašęs, kas atsitiko Kašėtų kaime, kada Taugirdui netikėtai sprogo granata troboje. Jis tuomet vos suskubo perspėti tos šeimos narius, kad jie slėptųsi už troboje buvusios pertvaros, o pats dar spėjo granatą ištraukti iš kailinukų kišenės ir numesti po stalu. Sprogusios granatos skeveldros, kaip jau minėjau, išdaužė langų stiklus, o mano kuprinėje, kurią tuomet Taugirdas turėjo užsidėjęs ant pečių, liko net keletas skylių. Nė vienas nebuvo sužeistas. Pagaliau ir rusai prie gyventojo neprikibo, nes buvo sutarta aiškinti, kad naktį kažkas granatą įmetė pro langą į trobos vidų. Taip pat jau esu aprašęs nepaprastą Taugirdo nuotykį Kasčiūnų kaime prie Merkio. Tuo metu rusai, kaip jau minėjau, Rodukos kaime buvo suėmę partizaną Bitiną ir su juo kėlėsi per Merkio upę. Rusai pas ūkininką ant Merkio upės kranto aptiko Taugirdą, bet neatpažino. Jis buvo priverstas perkėlinėti per upę rusus ir patį Bitiną, su kuriuo buvo labai gerai pažįstami. Taugirdas sumaniai perdavė savo trumpąjį ginklą moteriškei, kuri iš pradžių paslėpė jį prie krūtinės po drabužiais, o po to įkišo kubilan su raugintais kopūstais. Tuo metu, kai rusai ėjo iš ūkininko, ji paspruko per Merkį miškan. Rusai apsižiūrėjo, bet buvo jau vėlu.

Kitą kartą rusai netikėtai Taugirdą aptiko pas tą patį ūkininką kluone, kur jis padėjo arpuoti grūdus. Taugirdas turėjo pistoletą, tačiau išsisuko, nes rusai patikrino tik jo dokumentus. Tuokart Taugirdas parodė kito asmens pasą, bet rusai nesusigaudė, nors jame buvo net svetima fotonuotrauka.

jo kaimynus, kurie kirto rugius. Jis neiškentė ir nuėjo pas juos. Basas, vienplaukis ir vienmarškinis jis nesiskyrė nuo dirbusiųjų. Nespėjo jis net pasikalbėti, kai pamatė, kad nuo pamiškės artinasi rusų būrys. Sprukti buvo jau vėlu. Visi labai persigando, bet Taugirdas laikėsi šaltakraujiškai ir nenustojo orientacijos. Jeigu rusai klaus, šeimininkui liepė sakyti, kad jis yra jų sūnus, o pats pakėlė dalgį, paguldytą ant pradalgio, ir ėmė kirsti rugius.

Rusai priėjo prie šeimininko ir paklausė, ar jis nematė „banditų" ir ar jie pas jį užeina. Šeimininkas gynėsi, o rusai ėmė grasinti, bet netrukus patraukė tolyn. Kai Taugirdas baigė varyti pradalgį ir atsigrįžo, rusai jau buvo nutolę..

Buvo atsitikę ir taip, kad Taugirdas ėjo namo kaip tik tuo metu, kai rusai pasalavo aplink jo trobesius. Partizaną jie prisileido labai arti ir tik tuomet stabdė, tačiau jis nestojo. Rusai šaudė į jį, bet nepataikė. Ir tą kartą Taugirdui pavyko laimingai įnerti miškan.

Jau anksčiau esu minėjęs, kad vieną naktį ir aš su Taugirdu bei dar keliais vyrais Trasninko kaime buvome susidūrę su pasaluojančiais rusais, tačiau visi pasitraukėme laimingai.

Žiemą Taugirdas išsitraukdavo slides, nes jos palikdavo ne tokius įtartinus pėdsakus. Rusai tuomet dar nesusiprato, kad partizanai naudojasi slidėmis. Kartą rusai kaime pasirodė tuo metu, kai Taugirdas lauku slidėmis šliuožė. Jis tuoj sumojo ir ėmė slidinėti nuo kalnelio kartu su kaimo vaikais. Taugirdas buvo nedidelio ūgio ir mažai skyrėsi nuo didesnių vaikų. Pasisekė ir šį kartą, nes rusai į beslidinėjančius vaikus neatkreipė dėmesio.

riuos Taugirdas patyrė partizanavimo metais.

Taugirdas dalyvavo keliuose kovos veiksmuose ir pasirodė kaip sumanus ir drąsus partizanas. Jis su dviem partizanais, vadovaujami Siaubo (jo pavardė Volungevičius), pastojo kelią iš Kasčiūnų kaimo į Merkinę grįžtantiems ginkluotiems okupanto pareigūnams, tą dieną apiplėšusiems kelis gyventojus. Juos užpuolė Puvočių—Bingelių vieškelyje. Visi priešai buvo nukauti, o partizanai aukų nepatyrė.

1947 m., rudeniop, iš Marcinkonių bataliono susitikti su manimi atvyko būrio vadas Narsutis ir eilinis kovotojas Linas. Jie, kaip ir paprastai, susisiekė su manimi per Taugirdą. Jis Narsutį ir Liną paliko miške, o pats atėjo į mūsų slėptuvę pranešti apie atvykusius.

Aš susitikiman nuėjau. Žinojau, kad Linas persikels gyventi pas mane. Jis anksčiau buvo studijavęs mediciną ir, anot Antanaičio, neblogai valdė plunksną. Be to, pasižy-

mėjo rinkdamas medžiagą Vakarams ir apskritai daug rašė apie pogrindžio veiklą.

Narsutis buvo žinomas kaip nepaprastai narsus būrio vadas, įsigijęs visų partizanų ir gyventojų pasitikėjimą, nors iš pradžių, norėdamas išvengti karinės prievolės, buvo įsirašęs net į istrebitelius. Apie jį manau papasakoti atskirai, nes čia daugiau norėčiau pakalbėti apie Taugirdą.

Pasirodo, susitikti Narsutis norėjęs asmenišku reikalu. Su Linu atkeliavęs todėl, kad jam patikėjo savo paslaptį.

Narsutis buvo gražus, šaunios išvaizdos vyras. Tarp merginų turėjo didelį pasisekimą, nes labai plačiai buvo žinomas ir dėl savo drąsumo.

Dabar jo širdį buvo užvaldžiusi viena tauri lietuvaitė iš Margionių ar Kapiniškių kaimo. Nors Narsutis ją mylėjo, tačiau mylimajai laimės per daug nežadėjo, nes manė, kad partizanaudamas gali žūti.

Mylima mergaitė galvojo kitaip. Ji su niekuo daugiau nedraugavo, neidavo net į vakarėlius, o pasižadėjo iki karsto lentos priklausyti tik Narsučiui. Ji net pageidavo, kad Narsutis ją vestų, nes tada tikrai nieko daugiau nebeliktų jos mintyse, o laukti ir kentėti būtų lengviau. Narsutis, matydamas savo mylimosios tokį nusistatymą, nusprendė ją vesti ir susitarė su vienu dvasininku, kad šis juos sutuoks bažnyčioje.

Partizano sutuoktuvės tuo metu buvo labai retas atsitikimas, ir Narsutis, sąžiningai einantis savo tarnybines pareigas, nusprendė visų pirma asmeniškai atsiklausti manęs, kaip rinktinės vado, ar galima susituokti. Jis sakė, kad bataliono vadas taip pat pageidavo turėti mano raštą, kuriame būtų pažymėta, kad dėl sutuoktuvių neprieštarauju.

Narsučio pasakojimą patvirtino Linas. Aš parašiau trumpą raštą, kuriame nurodžiau, kad bataliono vadas netrukdytų susituokti. Pridūriau, kad rašto bylon nesegtų, bet sunaikintų.

Dar ir dabar atsimenu, kad tuomet buvo mėnesio 20-oji diena, bet aš saugumo sumetimais rašte pažymėjau ankstesnę datą.

Kartais su dalinių vadais, asmeniškai susitikę, sutar-

davome tarnybiniuose susirašinėjimo raštuose žymėti ankstesnę datą. Jeigu raštai pakliūdavo priešui į rankas, data jį suklaidindavo. Ypač būdavo naudinga taip daryti, kai skirdavome susitikimus, pranešdavome, kada siuntų bus laukiama ar jos atsiimamos iš „pašto" dėžučių.

Iki 23 valandos su Narsučiu jau aptarėme ir kitus reikalus, susijusius su toliau veikiančiu dalinėliu. Malonu pasikalbėti, tačiau naktis trumpa, o apylinkėse tuo metu ramu nebuvo.

Kol kalbėjomės, kūrenome mažą lauželį, nes naktis buvo vėsoka. Netrukus su Narsučiu atsisveikinau, ir jis patenkintas nužygiavo su Taugirdu, kuris žadėjo jį apnakvinti savo slėptuvėje. Su Linu pasukome mano vadavietėn. Eidami mišku girdėjome, kad kaimuose smarkiai loja šunes.

Rytą iš sutartųjų ženklų supratome, kad arti yra rusų. Mes kruopščiai užsimaskavome ir visą dieną viršun neišlipome. Žinojau, kad Taugirdas ir Narsutis, išsiskyrę su mumis, turėjo dar nueiti kaiman, todėl susirūpinau, ar jie nebus sugalvoję dienoti miške.

Vakare pas mus atėjo globėjas ir pranešė, kad rusai jau pasitraukė ir kad rytą kitoje Merkio pusėje žuvo du partizanai. Kas žuvo, jis dar nežinojo, bet pažadėjo kuo greičiausiai sužinoti ir mums pranešti.

Kitą dieną sužinojome, kad už Merkio, prie Trasninko kaimo, žuvo Taugirdas ir Narsutis.

Atrodo, kad nakvojo jie miške ir rytą norėjo prasmukti iš apsupimo. Kada jie persikėlė per Merkį, tikrai nežinoma, bet, matyt, priešas jų nepastebėjo. Reikia manyti, kad Taugirdas su Narsučiu įsitikino, jog ir kitoje Merkio pusėje yra labai daug rusų ir pro juos prasiveržti neįmanoma. Galbūt jie taip priėjo prie rusų, kad nebegalėjo nei slinkti pirmyn, nei pasitraukti atgal, ir dėl to sulindo į lauke augusius lubinus. Nežinia, kiek laiko jie ten lindėjo, tačiau tuomet, kai Trasninko kaimo vyrai išėjo aparti lubinų, Taugirdas su Narsučiu pakilo norėdami prieiti prie jų ir pasiklausti apie padėtį. Rusai nuo Merkio upės buvo atsitraukę, tačiau, apgulę pamiškę, atidžiai sekė apylinkę ir tuoj pat Taugirdą su Narsučiu pastebėjo. Tuoj visi puolė ir netrukus abu partizanus nukovė.

Taip tragiškai žuvo partizanas Taugirdas, kuris tarsi gyvas ir šiandien yra mano atmintyje.

Baigdamas pasakojimą, dar noriu pridurti, jog Taugirdas nebuvo baigęs daugiau kaip keturis skyrius, tačiau visuomet stengėsi gyventojams kuo plačiau išaiškinti pasaulio politinį gyvenimą ir juos taip nuteikti, kad jie būtų atsparesni kovoje su okupantu. Jis uoliai platino pogrindžio spaudą.

Tai jis tą kartą išprašė iš archyvo visus „Mylėk Tėvynę" numerius, nes kažkam norėjo juos parodyti. Tačiau po rusų kratos ir pats Taugirdas laikraščių niekaip negalėjo surasti, nors ir labai ieškojo. Mes dar tikėjomės, kad jo motina, šerdama šieną galvijams, spaudą atras, tačiau ir taip nebuvo. Kur spauda dingo, taip ir nesužinojome.

VĖL AUDROS

Medžiagą Vakarams rinkome sparčiai. Štaban plaukė ir plaukė vis nauji dokumentai, kuriuos sutvarkyti reikėjo labai daug laiko.

Rimvydas nesirodė, nors buvo žadėjęs iš Šarūno rinktinės grįžti pas mane. Dėl to, žinoma, nesistebėjau, nes kelionės metu galėjo atsirasti daug nenumatytų kliūčių.

Prie vienos iš Ąžuolio gautos tarnybinių raštų siuntos buvo pridėtas man skirtas asmeniškas laiškas, kuriame Ąžuolis rašė, kad Punios šile kasa naują slėptuvę. Toliau buvo nurodyta, kokio dydžio bus ta slėptuvė, tai yra kokio ilgio, pločio ir aukščio. Jau skaitydamas laišką lengvai įsivaizdavau, kad naujoji slėptuvė turės būti net patogesnė už senąją, bet drauge stebėjausi, kaip visa tai Ąžuolis drįso rašyti laiške. Juk pakeliui laiškas galėjo pakliūti priešui į rankas. Toliau buvo rašoma, kad visa įgula, kasdama slėptuvę, labai išvargo, nes norėjo pirma ją sutvarkyti iki galo, o tik po to pailsėti. Vis dėlto dirbusieji taip nuvargo, kad nusprendė vieną naktį skirti poilsiui. Buvo nutarta anksti atsikelti ir baigti maskuoti slėptuvės viršų.

Ryto metą visa įgula skubėjo darban be įrankių, nes buvo juos palikusi prie slėptuvės. Dar iš tolo žygiuojantieji aptiko įtartinus pėdsakus, kurie aiškiai vedė naujosios

slėptuvės link. Ąžuolis vyrus sustabdė, o du pasiuntė žvalgybom Tie greit grįžo ir pranešė, kad nuo naujosios slėptuvės girdėjo rusų šūkaliojimus. Ąžuolis su vyrais pasitraukė atgal.

Toliau laiške trumpai buvo pažymėta, kad tą rytą septyni šimtai rusų apsupo vietovę, kur buvo iškasta naujoji slėptuvė. Jie slėptuvę atrado. Aišku, kad kas nors pastebėjo partizanus kasant slėptuvę ir apie tai pranešė rusams.

Dabar jau savaime buvo aišku, kodėl Ąžuolis atvirai aprašinėjo slėptuvės įrengimą.

Kad ir kaip ten buvo, bet Ąžuolio aprašytas atsitikimas nieko gero nežadėjo. Laiške buvo paminėta, kad Ąžuolis priverstas kol kas vėl gyventi senoje slėptuvėje, nes rusai dar smarkiai siautėja.

Aš taip pat nutariau rudeniop vėl persikelti į naują slėptuvę, nes vieno antpuolio metu rusai maždaug už pusantro šimto metrų nuo gyvenamosios slėptuvės aptiko po samanomis mūsų užmaskuotą geriamąjį puoduką ir kelias stambias šaknis, kurias nukirtome, kai užkasėme didelę medinę dėžę su dokumentais. Jau tų smulkmenų jiems galėjo pakakti, kad įtartų netoli esant partizanų slėptuvę.

Tuo metu Jūrininkas dar gyveno pas mane, tačiau jį jau norėjau paskirti Merkinės bataliono vadu, todėl jis rengėsi išsikasti sau slėptuvę prie Nedingės. Pas jį turėjo dirbti Linas, o pagalbininkais jis numatė pasirinkti Žiedą ir Šturmą.

Naujai vadavietei vietą parinkau maždaug per du kilometrus nuo senosios, nes man dar vis atrodė, kad šiluose gyventi saugiau negu kur kitur.

Naujoje slėptuvėje nutariau priimti gyventi Antanaitį, o pagalbininkais pasirinkti Gegutį ir jo brolį Rugį. Aš jiems apie tai pranešiau, o po to visi ėmėmės darbo.

Naujoji vieta man patiko, nes slėptuvė turėjo būti įrengta po žaliosiomis samanomis, ko dar iki tol nėra buvę. Dėl to manėme, kad ir priešas nepagalvos, kad čia galėtų būti slėptuvė.

Kasėme didžiulę slėptuvę, nes norėjome, kad patogu būtų penkiems dirbti ir gyventi. Pasirinktoji vieta buvo nusagstyta nedideliais kupsteliais, susidariusiais vėjui pustant smėlį, kuris užsilaikydavo prie krūmų ar medelių;

ilgainiui tie kupstai apsitraukė žaliosiomis samanomis, nes miškas augo ir vėjui trukdė laisvai žarstyti smėlį. Kasdami slėptuvę, mes smėlį taip pat supildavome į panašius kupstelius, kuriuos iš pradžių apiberdavome smulkiais puvėsiais. Po to iš toliau paklodėmis atnešdavome žaliųjų samanų ir jomis nusodindavome visą paviršių taip, kad naujasis kupstas niekuo nesiskirtų nuo šalia esančiųjų. Ant nuklotų samanų kartais pabarstydavome spyglių ir šen bei ten numesdavome sausų šakelių.

Per žaliąsias samanas iki slėptuvės durelių nevaikščiodavome. Taip parinkome vietą, kad pati slėptuvė buvo žaliųjų samanų ruože, bet priėjimas prie durelių buvo kombinuotas. Reikėjo gerai įsidėmėti spygliais nuklotus lopus, kuriais buvo galima žengti nepaliekant pėdsakų.

Mes visi daug dirbome, o Antanaitis-Litas stovėdavo sargyboje, nes sakėsi negalįs dirbti dėl senatvės. Aš tik prašydavau, kad jis kuo rūpestingiau eitų sargybinio pareigas. Jis, atrodo, stengėsi, bet kartais neiškentęs ateidavo prie slėptuvės pažiūrėti, kaip mums sekasi. Mūsų paragintas, jis vėl stodavo į postą už kokio šimto metrų nuo mūsų.

Dirbdami nuvargome, tačiau slėptuvę užmaskavome labai rūpestingai. Nusprendėme, kad vidų įrengsime tuomet, kai kelsimės čia gyventi.

Kol dirbome, mūsų sargybinis Antanaitis nieko įtartino nepastebėjo, tačiau dėl visa ko reikėjo duoti slėptuvei „susigulėti".

Antanaitis su partizanu Geniu iškeliavo sutvarkyti tam tikrų asmeniškų reikalų. Jis žadėjo grįžti po savaitės kitos. Mes leidome eilini „Mylėk Tėvynę" numerį ir turėjome sutvarkyti nemažai Vakarams skirtos medžiagos. Taigi labai greit prabėgo kelios savaitės, o į naująją slėptuvę vis dar nesikėlėine.

Kartą mūsų globėjas buvo nuvažiavęs Alytun ir grįžęs mums praneše, kad mieste girdėjęs kalbant apie tai, jog Punios šile rusai radę partizanų vadovybės štabą ir užmušė žymų vadą ir daug partizanų.

kaip tik Ąžuolįs.

Netrukus apie Punios šile įvykusią nelaimę kalbėjo Merkinėje, Varėnoje ir kitur. Pasakojimai, kaip kad paprastai tokiais atvejais būna, skyrėsi vieni nuo kitų, tačiau iš visų pasakojimų aiškėjo, kad Punios šile žuvo ne tik Ąžuolis, bet ir daugiau partizanų.

Aš laukiau žinios iš Žaibo, nes jis galėjo žinoti tikrąsias Dainavos apygardos štabo žuvimo aplinkybes.

Rimvydas dar vis nesirodė, bet tai iš dalies buvo net gerai, nes pas Ąžuolį greičiausiai būtų žuvęs. Gandras, kaip jau minėjau, galėjo būti pas Ąžuolį grįžęs ir žuvęs.

Man, kaip Dainavos apygardos vado pavaduotojui, reikėjo nedelsiant laikinai imtis vadovauti apygardai.

Antanaitis iš kelionės taip pat vis dar negrįžo, o rusų siautėjimas dar labiau sustiprėjo.

Nusprendžiau visų pirma kuo greičiausiai susisiekti su Žaibu, nes jis geriausiai galėjo žinoti apie Ąžuolio likimą. Žinoma, pirmiausia reikėjo patikrinti padėtį, nes mūsų gyvenime neretai pasitaikydavo ir stebuklų. Kartais mus pasiekdavo žinia, kad tas ir tas žuvo ten ir ten, o žiūrėk — po kiek laiko paaiškėja, kad tai netiesa. Panašius prasimanymus kartais sąmoningai paskleisdavo patys okupantai. Ir jie tai darydavo ne veltui. Sakykim, jie nori sužinoti, ar Ąžuolis tikrai slapstosi Punios šile. Tuomet jie apgula tą mišką ilgesnį laiką ir apylinkėse per šnipus paskleidžia gandą, kad šile rastas bunkeris ir užmuštas partizanų vadas. Po to per tuos pačius šnipus, kuriuos rusai turi tarp kaimų gyventojų, stengiasi sužinoti, ką žmonės kalbės. Tuo metu partizanų buvo visur, ir juos taip pat labai greit pasiekdavo toks paskleistas gandas. Čia jie su tą žinią jiems pranešusiais žmonėmis išsikalba ir nepagalvoję prasitaria, kad šile galėjo žūti tik Ąžuolis, nes aukštesnio vado ten nėra. Toks pokalbis tuoj pat perduodamas kitiems ir, žinoma, kartais pasiekia gerai užsimaskavusio šnipo ausis, o po to ir rusus. Išvada aiški — rusai gali bemaž neapsirikdami spėti, kad Ąžuolis tikrai įsikūręs savo vadavietę Punios šile, o tuomet lieka kaip reikiant iškratyti visą šilą.

vienoje, tai kitoje vietoje tokių dalykų pasitaikydavo. Ši-

taip rusai nustatė, kad partizanai Uosis, Gaigalas ir dar vienas vyras slapstosi Nedingės miške.

Kai aš atspėjau tokią priešo klastą, išsiuntinėjau dalinių vadams atitinkamus nurodymus ir įpareigojau visa tai išaiškinti visiems eiliniams kovotojams.

Taigi ir dabar, nors abejonių neliko, reikėjo patikrinti, ar Ąžuolis tikrai žuvęs.

Nuėjau pas Gegutį su atitinkamu raštu, kurį jis turėjo nunešti į jau iš anksto sutartą punktą, per kurį palaikydavom ryšį su Žaibu.

Bet čia vėl atsirado kliūtis, nes Gegutį radau tik pusiau gyvą. O priežastis buvo štai kokia: iš vakaro Rugys išėjo pas savo besislapstančią žmoną, o Gegutis pasiliko slėptuvėje, kuri tuomet buvo drėgna, nes prieš tai keletą dienų joje nebuvo gyventa. Jis sugalvojo slėptuvę pradžiovinti, todėl tam tikslui iš globėjo parsinešė kibirą žarijų ir pastatė viduje. Kai Rugys grįžo, slėptuvėje šviesa nedegė ir tvyrojo smalkių kvapas. Tačiau jis į tai neatkreipė dėmesio. Tamsoje nusirengė ir jau norėjo atsigulti, bet apčiuopė Gegutį, gulintį jo vietoje. Tada Rugys jam stuktelėjo į šoną ir liepė pasitraukti, bet brolis nepajudėjo net pakartotinai paragintas. Tik dabar Rugys suprato, kad smalkės bus toji priežastis, dėl kurios Gegutis nepabunda. Jis pašoko ir norėjo uždegti lempą, tačiau degtukas nedegė, nes trūko deguonies. Rugys visiškai atidarė slėptuvės dangtelį, kibirą su žarijomis išnešė laukan. Po to vėl ėmė žadinti brolį, kuris dar atrodė gyvas, nes plakė pulsas. Netrukus slėptuvė prasivėdino, o Gegutis kiek atsigavo, nors negalėjo net kalbėti. Rugys pasišaukė globėją, kuris davė Gegučiui išgerti kažkokių vaistų.

Gegutį atradau kaip drobę išbalusį, smarkiai skaudančia-galva. Dar ir tuomet slėptuvė buvo prisigėrusi kažkokio kvapo. O keisčiausia, kad pagelto visi popieriai, kuriais buvo išmuštos slėptuvės sienos.

Dėl šios istorijos Gegučio išvykimas buvo atidėtas kelioms dienoms, o aš sugrįžau savo vadavietėn.

Ar tik ne kitą dieną per pietus pas mus atėjo globėjas ir atnešė indus su pagamintu valgiu. Jis buvo, kol pavalgėme, ir tada norėjo eiti namo su tuščiais indais. Aš pagalvojau, kad būtų nesaugu leisti jam neštis puodus su

maisto liekanomis. Susitarėme, kad vakare mes patys **indus** prie namų nunešime ir padėsime sutartoje vietoje. Taigi globėją išleidome namo tik kirviu nešiną.

Vakare, prieš nešdami indus, nuėjome patikrinti sutartųjų ženklų ir iš jų supratome, kad arti yra rusų. Grįžome slėptuvėn ir indų nenešėme.

Ir kitą rytą ženklai rodė, Kad rusai tebėra. Iš slėptuvės nelipome iki pat vakaro. Temstant vėl patikrinome ženklus, bet padėtis nebuvo pasikeitusi. Iš to viso padarėme išvadą, kad apylinkėje prasidėjo neįprastas priešo siautėjimas.

Prieš vidurnaktį pas mus atėjo Gegutis ir mūsų spėjimą patvirtino. Jis jau žinojo, kad tą dieną pas mūsų globėją rusai buvo atsivedę net dvidešimt keturis šunis ir kieme vienu metu sustatę apie trisdešimt kulkosvaidžių. Masinės kratos vyko laukuose ir miške, kuris buvo krečiamas ruožais. Dar prieš sutemas Gegutis buvo išlipęs iš savo slėptuvės pasižvalgyti ir netoliese pastebėjo daug rusų pėdsakų. Jo brolis Rugys pasitraukė į kitus miškus, o jis nuėjo pasižiūrėti prie mūsų naujosios slėptuvės ir čia pat atrado nuorūkų bei išmintą naują taką, kuriuo, matyt, praėjo daug rusų. Gegutis iš vieno žmogaus sužinojo, kad rusai dar nepasitraukė, taigi buvo galima spręsti, jog kratos vyks toliau.

Dabar mes visi ėmėme svarstyti, ką mums patiems toliau daryti: pasitraukti ar gerai užsimaskavus pasilikti slėptuvėje. Nusprendėme, kad visiems, taip pat ir Gegučiui, reikia pasilikti mūsų slėptuvėje dar bent vieną dieną, nes toliau pasitraukti jau nebeužteks vienos nakties. Be to, iš savo slėptuvės aš norėjau išnešti lentinį rotatorių ir kai kuriuos dokumentus. Juos greitosiomis paslėpti buvo du būdai: po samanomis arba naujojoje slėptuvėje. Nutarėme, kad geriau bus viską paslėpti naujojoje slėptuvėje, nes toliau pasitraukti jau nebeužteks vienos nakties. Be to, rėjo ten paslėpti savo naują lietuvišką milinę.

Ramunėlis su Gegučiu paėmė mano supakuotus daiktus ir kartu su miline paslėpė juos toje slėptuvėje, o įėjimą gerai užmaskavo.

Kitą dieną iki vėlyvos popietės slėptuvės nepravėrėme. Gegutis, kaip ir paprastai, nerimavo ir norėjo eiti pa-

sižvalgyti aplink savo slėptuvę. Iš pradžių su jo pasiūlymu nenorėjau sutikti, nes jau iš sutartųjų ženklų sužinojome, kad rusai nepasitraukė ir pavojus nesumažėjo. Tačiau Gegutis vis nesiliovė prašęsis eiti žvalgybon, tad pagaliau aš nusileidau, ir jis išėjo.

Kol jis grįžo, praėjo kelios valandos. Buvau ėmęs net gailėtis, kad jį išleidau, nes visuomet buvau tos nuomonės, jog nedera leisti kitam be svarbios priežasties rizikuoti gyvybe. Grįžęs Gegutis mus nemažai nustebino, nes, įlipęs slėptuvėn, krito ant gultų ir teištarė: „O Jėzau!". . .

Mes ėmėme jį klausinėti, kas atsitiko, bet jis vis neištarė nė žodžio. Pagaliau mums jis papasakojo štai ką.

Rusai atrado mūsų naująją slėptuvę su ten paslėptais daiktais. Jie suėmė visą arčiau slėptuvės gyvenusių ūkininkų šeimą, matyt, įtardami, kad jie palaiko ryšius su partizanais. Be to, rusai atrado dar dvi slėptuves, kuriose tuo metu niekas negyveno. Viena iš atrastųjų buvo ta, kurioje mes praleidome ankstesnę vasarą, o antroji — Gegučio, Taugirdo ir Tigro įrengta kaip atsarginė.

Gegutis dar sužinojo, kad rusai krėtė mišką ir netoli mūsų. Nekrėsti liko tik degimai, kur dabar visi gyvenome, ir miško ruožas prie jo. Rusai dar nepasitraukė, taigi kratos vyks toliau.

Po Gegučio pranešimo tik sutvirtėjo mūsų nuomonė, kad ateinančią naktį būtinai reikia bandyti pasitraukti už plento. Mano nuotaiką sugadino žinia, kad dalis dokumentų ir lentinis rotatorius atiteko priešui. Tai buvo pirmas toks atsitikimas nuo to laiko, kai pradėjau partizanauti. Iki tol dokumentus man pavykdavo išsaugoti, ir jie iš manęs dar niekad priešui nebuvo pakliuvę. Kitur tokių dalykų jau buvo pasitaikę, ir aš maniau, kad atsakomybė tenka partizanų vadams. Dabar aš pats nesugebėjau išsaugoti dokumentų, apimančių maždaug dviejų mėnesių laikotarpį. Nors, kita vertus, iš kur žmogus gali žinoti, kur suklupsi. Jei žinotum, tai iš anksto atsisėstum. Panašiai išėjo ir dabar. Tuomet manėme, kad slėptuvę, kurioje gyvenome, rusai gali greičiau atrasti negu naująją, kuri jau bėmaž mėnuo palikta ramybėje. Mes, aišku, ir patys ten būtume perėję to pavojaus metu, bet ten dar buvo neįrengtas vidus ir drėgname smėlyje ilgiau išbūti negalėtume.

Dabar laukėme vakaro ir ruošėmės pasitraukti. Ramunėlis taip pat turėjo vykti su mumis. Apgalvojome kelią ir vietą, kur keliausime. Žinoma, turėsime laikytis kuo at sargiausiai, nes ir miške galėjome susidurti su pasaluojančiu priešu. Pirmiausia pritariau Ramunėlio nuomonei, kad iki tam tikros vietos (apie tris kilometrus) geriausiai bus eiti nežymiu miško taku, kurį žmonės vadino „vokiečių taku", nes jį numynė vokiečiai, likę užfrontėje ir traukęsi nuo Merkio Merkinės link, kad pereitų frontą ir pasiektų savuosius. Nuėję tą kelio dalį, mes turėjome stačiu kampu laužtis į plentą, pereiti jį ir žygiuoti iki tos vietos, kur Gegutis tikėjosi rasti savo brolį Bevardį ir Genį.

Sutemus dar kiek palaukėme, o po to išlipome iš slėptuvės, gerai ją užmaskavime ir patraukėme numatyta kryptimi. „Vokiečių taku" mus vedė Ramunėlis, nes naktį iš jo neišklysti galėjo tik jis. Priėjome vietą, kur takas suko plento link. Prislinkome prie vieno gyventojo trobesių ir pažadinome miegančiuosius. Jie atidarė duris ir labai nusigando mus pamatę. Paaiškino, kad visur yra labai daug rusų, taip pat nurodė, kur jie jau darė kratas ir ką atrado. Kol mes kalbėjomės, šeimininkė atnešė mums nemažą gabalą virtos mėsos ir duonos. Mes, žinoma, jau ir patys būtume prašę bent duonos, nes buvome labai išalkę.

Su gyventoju atsisveikinome, nes prie trobesių stovėti buvo neatsargu. Pavalgėme žygiuodami ir po kiek laiko laimingai perėjome plentą. Toliau vietovės buvo žinomos tik vienam Gegučiui. Jis tvirtino, kad nakties žygiui visiškai pakaks, jeigu tik pavyks surasti Bevardį su Geniu numatytoje vietoje.

Daugiau jau niekur neužėjome pasiklausti apie padėtį ir pagaliau pasiekėme reikiamą pamiškę. Čia pat stovėjo trobesiai, kur Gegutis turėjo užeiti ir sužinoti apie Bevardį ir Genį. Mes palikome laukti jo pamiškėje.

Naktis buvo labai graži. Kiek žemiau tyliai čiurleno upelis. Pievas gaubė rūkas, o ant žolės žibėjo gaili rasa. Artimesni krūmai atrodė tarsi sukrauto šieno kupetos. Salia jautėme gamtos grožį, bet tam jausmui reikštis nebuvo kada.

Gegutis mus buvo įspėjęs, kad prie trobesių neitume ir kol kas nesirodytume tos šeimos nariams.

Jau iš anksčiau buvo sutarta, kad ta šeima kalbėsis atvirai tik su Gegučiu, nes, matyt, jų žinioje buvo Bevardžio ir Genio slėptuvė. Ar tikrai taip buvo, Gegutis nežinojo, bet tik nujautė, kad Bevardis jam buvo nurodęs kreiptis į tą gyventoją, jeigu kiltų netikėtas reikalas jį surasti ar bent sužinoti, kur jo reikia ieškoti.

Dabar kaip tik buvo proga ta galimybe pasinaudoti. Girdėjome, kad Gegutis ilgai beldžia į langą, bet durų vis dar niekas neatidaro. Vėliau supratome, kad jis per langą aiškinosi su šeimos nariu, tačiau, matyt, jo dar neatpažino.

Po kiek laiko pamatėme Gegutį artinantis į pamiškę. Jis atėjo prie mūsų ir paaiškino, kad tos šeimos nariai su juo į atviresnę kalbą nesileido ir tik nurodė, kad Bevardis su Geniu žadėję šiomis dienomis pas juos užeiti. Gegutis daugiau nieko nepešė, tik šeimai nurodė vietą pamiškėje, kur žadėjo dar bent kelias valandas palaukti, ir prašė, jeigu Bevardis užeis, apie tai jam nedelsiant pasakyti, nes esąs labai svarbus reikalas.

Tuo metu mes išgirdome gana tyliai varstant langą gyvenamajame name. Pagalvojome, kad kas nors iš šeimos narių išlindo pro langą, ir nuėjo į slėptuvę pranešti vyrams apie Gegučio atvykimą.

Po kiek laiko nuo kitos pamiškės išgirdome neaiškų bildesį, po to žmonių žingsnius, artėjančius prie trobos. Aiškiai girdėjome beldžiantis į langą, tylų pokalbį su šeimininkais, kuris truko neilgai. Iš garsaus ir charakteringo nusišnypštimo supratome, kad ten yra Bevardis.

Iš tikrųjų netrukus jis su Geniu priėjo prie mūsų ir, atrodo, jie nemažai nustebo, pamatę tokią mūsų kompaniją. Su Gegučiu nusivedėme juos abu nuošaliau nuo kitų ir nusakėme susidariusią padėtį. Jie patikino, kad pas juos kol kas ramu, ir mielai sutiko mus visus pagloboti savo slėptuvėje. Paaiškėjo, kad šeimininkai tyčia neprasitarė apie jų slėptuvę, nes norėjo pirmiau atsiklausti pačių vyrų. Labai nustebau, kad jų slėptuvėje jau senokai gyvena Antanaitis. Čia jis puikiai jaučiasi, nes nuo vidurių skausmo retkarčiais į slėptuvę parnešama buteliukas stipresnės. Tas man nelabai patiko, bet kad Antanaitis viduriais skųsdavosi, seniai žinojau.

Taigi visa mūsų įgula susirinko krūvon, bet tik kiton vieton ir kitomis sąlygomis. Čia mes iš tikrųjų pajutome palengvėjimą, nes rusų kol kas arti nebuvo, o Bevardis su Geniu palyginti net labai gerai visus maitino. Iki soties pavalgydavome ne tik sriubos, bet ir mėsos, o anksčiau tai buvo retas dalykas.

Po kelių dienų sužinojome, kad kitą rytą po mūsų pasitraukimo rusai krėtė miško ruožą ir degimus, kur buvo mūsų slėptuvė, o po to pasitraukė.

Atsitiko taip, kad tuoj pat po minėtos kratos prie mūsų slėptuvės atvyko civilis asmuo, slapyvardžiu Gandras, kuris norėjo įstoti į partizanų gretas. Tuomet jam jau buvo patikėta mūsų slėptuvės buvimo vieta. Atėjęs prie jos, pamatė smėlyje paliktus rusų pėdsakus ir kai kur numestas tam tikras kartis, kuriomis buvo badoma žemė. Rusai toje vietoje ėjo maždaug per du metrus vienas nuo kito. Gandras rūpestingai apžiūrėjo slėptuvės viršų ir pastebėjo, kad rusai kartimi įdūrę visiškai arti durelių ir prie kaminėlio. Dėl to jis net bijojo atidaryti slėptuvės dureles, nes manė, kad jos gali būti užminuotos. Nieko nepešęs, jau buvo begrįžtąs namo, bet pakeliui netikėtai sutiko Ramunėlį, kuris atėjo į senas vietas pasižvalgyti. Jis suvedė mane su Gandru, ir mes sutarėme, kad tuo tarpu jo pas save paimti negalėsiu, nes ir pats nemanau sugrįžti senon slėptuvėn, o ketinu išsikasti kitą. Gandras sutiko palaukti ir tuomet vėl ateiti nurodyton vieton, kad jau galutinai pasiliktų tarp partizanų.

Ta pačia proga turiu pažymėti, kad Gandro nesulaukėme kelis mėnesius, o po to susižinojome, kad jis nusprendė bandyti mokytis toliau. Dar vėliau mums pranešė, kad saugumas Gandrą suėmė. Po kurio laiko jis buvo nuteistas, o tolesnis jo likimas man nėra žinomas.

Netrukus Ramunėlis man perdavė žinią, kad siautusi audra palietė ir vieną iš mūsų globėjų. Tai įvyko kaip tik tuo metu, kai jis, atnešęs mums pietus, grįžo kirviu nešinas. Laimė, kad tuomet jam neleidau pasiimti indų.

Kai jis ėjo namo, staiga iš krūmų iššoko rusai ir apstojo jį ratu. Liepė jam iškelti aukštyn rankas, o po to smulkiai

iškratė. Klausė, kur ir kokiu reikalu po mišką vaikščioja. Globėjas atsakė, kad vaikščioja malkaudamas. Rusai liepė juos nuvesti ten, kur jis malkas rinko. Globėjas juos šen bei ten nuvedė, nes iš tikrųjų neseniai miške buvo malkavęs. Po to „načialninkas" globėją pasivedė nuošaliau ir ėmė klausinėti apie partizanus. Klausinėjo ir gražiuoju, ir piktuoju, bet nieko nelaimėjo. Tuomet ėmė grasinti ir reikalauti, kad leistųsi užverbuojamas. Surašė atitinkamą pasižadėjimą ir liepė jį pasirašyti, tačiau globėjas aiškinosi, kad esąs beraštis. Galiausiai turėjo pavardės vietoje padėti kryžiukus. Nepamiršo rusas prigrasinti, kad globėjas, parėjęs namo, nė vienam šeimos nariui apie užverbavimą neprasitartų, ir nurodė, kur ir kada reikės duoti pranešimus. Pavedė sekti ne tik partizanus, bet ir apylinkės gyventojus.

Kai globėjas jau pasuko namo, „načialninkas" vėl liepė grįžti ir atsiraitoti kelnes, pridurdamas, kad gal buvęs padėti banditams kasti bunkerį. Jis, matyt, manė, kad iš atraitytų kelnių pabirs drėgnas smėlis. Taigi mūsų globėjas jau grįžo namo su nauju slapyvardžiu, kurio aš čia saugumo sumetimais dar neminėsiu.

Netrukus pavyko taip susitvarkyti, kad pas mane atsilankė Žaibas su savo štabo darbininkais Dzūku ir Vanagu. Kartu atžygiavo ir Gandras, kuris, pasirodo, nežuvo drauge su Dainavos apygardos vadu Ąžuoliu. Juos Bevardis atsivedė prie savo slėptuvės, kur įvyko tarnybinis posėdis. Be atvykusiųjų, jame dar dalyvavo Antanaitis, Jūrininkas, Linas ir aš.

Iš pradžių Gandras pranešė tai, kas jam buvo žinoma apie Ąžuolio ir kitų partizanų žuvimą. Jo pasakojimas buvo toks: Dainavos apygardos vadas Ąžuolis žuvo rugpjūčio 11 dieną.

Gandras išliko gyvas tik dėl to, kad nelaimės metu nebuvo štabe. Kaip rusai atrado Ąžuolio slėptuvę, Gandras tikrai negalėjo pasakyti. Viena buvo aišku, kad slėptuvė buvo apsupta labai stipriu žiedu ir į jos angą iš keleto patogių pozicijų buvo atgręžti sunkiųjų kulkosvaidžių vamzdžiai. Iš to galima spręsti, kad slėptuvė nebuvo aptikta atsitiktinai, bet priešas apie ją turėjo smulkiausių žinių.

Rusai pasakoję, jog pareikalavo, kad slėptuvėje buvę

partizanai pasiduotų. Tie, kas matė Ąžuolio lavoną, tvirtino, kad jis pats nusišovė apžiojęs pistoleto vamzdį. Ar kas iš partizanų priešinosi, nežinia, tačiau vėliau paaiškėjo, kad į rusų rankas yra patekę Linas, Lapaitis ir Vyturys. Linas su Vyturiu gyveno Ąžuolio slėptuvėje, dėl to galima manyti, kad ten juos gyvus priešas paėmė. Tačiau galėjo būti ir taip, kad Linas į rusų rankas pateko dar anksčiau ir pats atvedė rusus prie slėptuvės. Kiti dar pasakojo, kad iš slėptuvės Vyturys paspruko ir plaukė per Nemuną, bet kitoje pusėje rusai jį sučiupo. Buvo kalbama, kad Vyturys rusams parodęs vieną negyvenamą bunkerį Vėžiongirėje. Lapaičio gyvo niekas nematė, ir jis nieko neišdavė.

Okupantas paskleidė miestuose ir kaimuose atsišaukimą su Lino, Lapaičio ir Vyturio grupine nuotrauka. Jame jie tariamai atgailavo ir kvietė į rusų rankas pasiduoti ir kitus partizanus.

Pažymėtina, kad toji grupinė nuotrauka buvo sudaryta iš atskirų trijų asmenų nuotraukų iškarpų.

Tame atsišaukime buvo pareikšta apie Ąžuolio, pavarde Ječys, nužudymą ir paminėta mano bei Žaibo, kaip „banditų" vadų norinčių nuversti tarybų valdžią, slapyvardžiai ir pavardės.

Netrukus paaiškėjo, kad Linas tapo išdaviku. Gal jis buvo provokatorius, o gal tik priešo paimtas pradėjo išdavinėti tai, ką žinojo. Punios šile jis išdavė visus partizanus, kurių slėptuvės jam buvo žinomos. Parodė priešui paslėptuosius archyvus ir išdavė daug partizanų ryšininkų bei rėmėjų. Tomis dienomis slėptuvėje žuvo Lino išduotas ir Punios kng. Margio grupės vadas Klevas su draugu. Iš viso tomis dienomis priešas nukovė apie dvylika partizanų, iš jų daugiausia pareigūnų.

Galima iš dalies teigti, kad kai kurie partizanai bandė veržtis iš slėptuvės, nes vėliau, apžiūrėjus tas vietas, kur buvo rusų kulkosvaidžių lizdai, buvo rasta tiesiog krūvos tūtelių.

Iš Gandro pasakojimo buvo galima suprasti, kad Dainavos apygardai priešas sudavė labai skaudų smūgį. Dainavos apygarda, Dzūkų rinktinė, Punios kng. Margio ir Kng. Vaidoto grupės liko be vadų. Padėtį sunkino tai, kad dar prieš Ąžuolio žuvimą nuo Dzūkų rinktinės atsiskyrė

Adomas su DLK Kęstučio ir Siaubas su Kar. Juozapavičiaus grupėmis.

Gandras pasakojo, kad Ąžuoliui nepavyko susitvarkyti su DLK Kęstučio grupe. Tiesa, Adomas su Ąžuoliu susitiko Punios šile po apygardos vadų posėdžio, tačiau iš to susitikimo nieko neišėjo. Kiti partizanų vadai girdėjo Adomo ir Ąžuolio tarnybinį pasikalbėjimą, labai greit pasibaigusį. Dabar jau pamiršau visą pasikalbėjimo turinį, bet prisimenu tik kelis iš paskutiniųjų sakinių, kurie nulėmė susitikimo nesėkmę. Ąžuolis kažką pasakė, kas, Adomo nuomone, neatitiko tikrovės. Tuomet Ąžuolis pareiškė: „Vadinasi, aš meluoju!?" Adomas atšovė: „Ką aš žinau!" Į tai Ąžuolis tepasakė: „Tokiu atveju mums nėra ko toliau kalbėtis". Ir apsisukęs nuėjo su savo palydovais.

Gerai supratau, jog mano, kaip Dainavos apygardos vado pavaduotojo, pareiga imtis žygių, kad apygardoje būtų įvesta tvarka.

Gandras, Žaibas, Dzūkas, Vanagas ir Jūrininkas pageidavo, kad aš pasiskelbčiau apygardos vadu ir imčiausi atkuriamojo darbo. Antanaitis lyg ir pritarė. Bet aš, žinodamas jo būdą, lengvai supratau, kad jis pats norėtų tapti apygardos vadu. Tačiau pasakiau tik tiek, kad jaučiu pareigą, kaip Ąžuolio pavaduotojas, kuo greičiausiai sušaukti platesnio masto Dainavos apygardos vadų posėdį, kur bus išrinktas apygardos vadas ir sprendžiami kiti svarbūs organizaciniai klausimai. Beje, paminėjau DLK Kęstučio ir Kar. Juozapavičiaus grupes. Mano nuomone, kandidatų į apygardos vado postą atsiras ir iš jų bus pasirinktas vienas. Pabrėžiau, kad ateityje apygardai sėkmingai vadovauti galės tik tas, kurį patys partizanų vadai išrinks, jei, žinoma, ir vadai pasižadės laikytis griežtos tarnybinės drausmės.

Galiausiai buvo nutarta, kad Gandras laikinai ims vadovauti Dzūkų rinktinei, o Punios kng. Margio grupės vadu laikinai paskirs Ąžuolaitį.

Gandras dar paaiškino, kad Dainavos apygardos vadas Ąžuolis buvo paskyręs Partizanų karo lauko teismą, kuris turėjo spręsti bylą partizano, pavarde Gervickas. Šis partizanas buvo pasižymėjęs didele drąsa ir atkaklumu kovoje su priešu, tačiau leidosi per dažnai ir nesaikingai

gyventojų vaišinamas degtine. Ąžuolis kelis kartus jį buvo perspėjęs ir baudęs, bet šis nepasitaisė, o vieną kartą Punios bažnytkaimyje procesijos metu kelis kartus iššovė šventoriuje.

Teismas Gervickui skyrė mirties bausmę. Buvo parinkti partizanai, kurie nuosprendį turėjo įvykdyti. Tačiau netrukus Punios šile įvyko tos visos nelaimės, kurias čia trumpai paminėjau. Žuvo Ąžuolis ir tie, kurie turėjo nuosprendį įvykdyti. Per tą laiką Gervickas sužinojo, kad jam paskirta mirties bausmė, ir ėmė vengti partizanų.

kad Gervickui paskirtoji bausmė būtų įvykdyta.

Vėliau man buvo pranešta, kad Gervickui mirties bausmės vykdyti nereikėjo, nes jis žuvo kaudamasis su rusais.

Per čia aprašomą susitikimą, kuris įvyko rugsėjo 5 d., buvo nustatyta Dainavos apygardos vadų sąskrydį sušaukti rugsėjo 25 d. mano parinktoje vietoje. Iki to laiko į visas puses su mano parašytais šaukimais turėjo būti pasiųsti partizanai taip, kad 25 dieną kviečiamieji jau būtų atvykę į tą vietą, kuri siunčiamuose šaukimuose bus nurodyta. Į sąskrydį buvo numatyta kviesti visus aukštesniuosius partizanų vadus bei pareigūnus, taip pat ir būrių vadus.

Gandras turėjo surinkti tokius partizanų vadus Dzūkų rinktinės Punios kng. Margio ir Kng. Vaidoto grupėse ir numatytu laiku atvykti pas Žaibą. Žaibas juos, taip pat tuos vadus, kuriuos pats bus surinkęs, pasiėmęs kartu Rugį su Šarūnu, turėjo nurodytu laiku atvesti pas vieną ūkininką, ne per toliausiai nuo Bevardžio slėptuvės. Iš ten atvykusiuosius mūsiškiai turėjo nulydėti į sąskrydžio vietą.

Linas turėjo tokį uždavinį Marcinkonių batalione. Jam asmeniškai nurodžiau, kur ir kada vadus turės atvesti.

Jūrininką pasiuntėme į Šarūno rinktinę, taigi ir pas Siaubą, taip pat į Kar. Juozapavičiaus grupę bei DLK Kęstučio grupėn pas Adomą. Nurodytu laiku jis turėjo su partizanų vadais atvykti prie Nemuno ir persikelti per jį už Norulių kaimo.

Pabrėžiau, kad pasiuntiniai visus įspėtų išlaikyti paslaptį, nes, priešingu atveju, priešas galėtų sužinoti apie

šaukiamą susirinkimą ir, ko gero, visus sunaikinti susirinkimo vietoje arba masiniais siautėjimais sudaryti tokias sąlygas, kad gausesnis partizanų vadų sąskrydis taptų neįmanomas.

Per posėdį Antanaitis aktyvaus suinteresuotumo svarstomaisiais klausimais neparodė ir daugiausia vaikščiojo nuošaliai. Tai ne tik man, bet ir atvykusiems padarė nekokį įspūdį. Negaliu sakyti, kad Antanaitis turėjo blogų minčių, bet toks jau turbūt jo būdas. Jis būdavo net labai geras, kai patekdavo į sunkias sąlygas, ir gana nesugyvenamas priešingu atveju. Tokių dalykų gal čia nederėtų rašyti, bet įsipareigojau išdėstyti tikrus faktus ir todėl kartais, kaip sakoma, iš dainos žodžio neišmesi.

Kitą dieną mūsų svečiai išsiskirstė. Netrukus kelionėn išruošėme ir Jūrininką su Linu. Antanaitis pasiliko pas Bevardį, o aš vėl patraukiau pasitvarkyti savo senon vadavietėn, bet ilgiau joje neketinau pasilikti.

Reikėjo parinkti ir naują vietą slėptuvei. Gegučio, Bevardžio ir Genio patariamas, kreipiausi į vieną ne per toliausiai nuo Bevardžio slėptuvės gyvenusį ūkininką, prašydamas sutikimo netoli jų namų išsikasti slėptuvę. Šeimos galva buvo senas ir bailus žmogus. Todėl mes pirmiausia kreipėmės į moteris, kurios mūsų prašymo neatmetė. Dėl to aš labai nudžiugau ir gana greit parinkau patogią vietą slėptuvei.

Apskritai su moterimis buvo nutarta, kad šeimininkui apie slėptuvę pasakysime tik tuomet, kai jau visiškai baigsime ją įrengti. Kol kasime, senis turėjo būti išsiųstas pas toliau gyvenančius gimines į svečius.

Vieną dieną mes susigabenome Bevardžio slėptuvėn kastuvus, kirvį bei pjūklą ir ruošėmės mišku nusigauti ten, kur buvo numatyta iškasti naują slėptuvę. Jau buvome pajudėję iš vietos, kai netoliese pasigirdo smarkus šaudymas. Mes nubėgome į pamiškę, bet tuo metu šaudymas aptilo. Netrukus tolumoje pastebėjome, kad keli rusai bėga lyguma. Po to jie užkopė ant kalno ir dairėsi, o vėliau vėl grįžo ta kryptimi, iš kur buvo atėję. Bevardis jau iškart Spėjo, kad rusai bus „užkrutinę" jo brolį Šturmą ir Žiedą. Kaip vėliau paaiškėjo, Bevardis neapsiriko. Šturmas su Žiedu privažiavo prie pat kiemo to gyventojo, pas kurį

buvo apsistoję rusai. Tuo momentu jie kaip tik plėšė bičių avilį. Užimti „kilniu" darbu, jie net neatkreipė dėmesio į važiuojančiuosius. Šturmas su Žiedu, pastebėję rusus, staigiai apsuko arklį su vežimu ir kiek arklys kabina pasileido keliu tolyn.

Rusai dabar pamatė, kad važiuoja partizanai, ir pradėjo šaudyti. Bet ir partizanai nesnaudė. Šturmas valdė ir ragino arklį, o Žiedas, vežime gulėdamas ant pilvo, pliekė iš šautuvo į rusus. Tik tuomet, kai partizanai su vežimu nėrė už netoliese buvusio kalnelio, rusai išsijudino vytis, bet ir tai neryžtingai. Žinoma, partizanus jie tiek ir tematė.

Po šio įvykio Merkinėje buvo kalbama, kad leitenantas, kuris tą dieną vadovavo operacijai prieš partizanus, buvo pažemintas pareigose.

Mums šis įvykis tą dieną sutrukdė darbą.

Kai pradėjome kasti naują slėptuvę, tai jau ir neatsidusome, kol baigėme. Turiu pasakyti, kad labai uoliai dirbo Gegutis, Bevardis ir Genys. Antanaitis stovėjo sargyboje. Slėptuvę iškasėme labai geroje vietoje, erdvią ir patogią. Kad ir labai nuvargome skubėdami, bet buvome darbo rezultatais patenkinti. Slėptuvę kasėme krante, kur smėlis buvo net labai sausas, kad sveikiau būtų joje gyventi.

Nusprendėme slėptuvės vidų įrengti bent po kelių dienų, nes per tą laiką norėjome pailsėti. Taip ir padarėme.

Kad ir palyginti trumpai gyvenome Bevardžio ir Genio slėptuvėje, tačiau neapsieita be nuotykių ir stipresnių išgyvenimų.

Vieną rytą vėlokai nubudome. Kai jau ruošėmės keltis, nugirdome, kad aplink slėptuvę kažkas vaikščioja. Iš pradžių manėme, kad globėjas atnešė mums pusryčius. Įsiklausėme, tačiau slėptuvės durelių niekas neatidarė, o trepsenimas tebesigirdėjo.

Tuomet aš atsikėliau nuo gultų ir palypėjau į angą, stengdamasis geriau įsiklausyti. Rankoje turėjau pistoletą, kurį buvau paskubomis pasiėmęs iš po pagalvės. Tuo metu ir kiti nusitvėrė ginklus. Dabar visi labai aiškiai jutome, kad vaikščiojama kaip tik ant pačios slėptuvės viršaus. Pro durelėse buvusią skylutę, uždengtą tinkleliu ir

apibertą spygliais, vis niekaip negalėjau pamatyti, kas viršuje vaikšto. Panašu, kad vyksta krata.

Veržtis viršun mums nereikėjo, nes slėptuvė dar nebuvo aptikta ir, kas keisčiausia, nesigirdėjo rusų šūkaliojimo.

Vienu metu aš pamačiau ilgoką nestoros lazdos galą šmėkštelėjant netoli durelių, o po to vėl išgirdau lyg stuksenimą į slėptuvės viršų. Jau tada pagalvojau, kad greit būsime surasti, nes viršuje nuo slėptuvės nesitraukė.

Vos spėjau taip pagalvoti, kai staiga tiesiai virš mano galvos vėl šmėkštelėjo lazda ir beveik tą pačią akimirką buvo nubraukta dalis spyglių nuo durelių dangtelio ir tinklelis su spygliais, dengęs skylutę dangtelyje.

Staigiu rankos judesiu nustūmiau dangtelį ir, pasiruošęs greitai iššauti, atsistojau angoje.

Tuomet pamačiau jau pusiau nuo manęs nusigręžusį civilį žmogų su grėbliu rankose. Galvon dingtelėjo nauja mintis, dėl to aš vėl staiga atsitūpiau angoje. Viduje buvusiems pasakiau, kad viršuje civilis asmuo. Liepiau Geniui greit lipti viršun, nes jis gerai pažino visus tos apylinkės žmones. Greitomis nusprendžiau, kad civiliui kiti nesirodysime, jeigu tik nebus būtino reikalo.

Genys su pistoletu rankoje iššoko viršun, o mes kol kas nesirodėme. Atrodė, kad Genys greit nutolo nuo slėptuvės, nes viršuje kalbos negirdėjome.

Kol Genys sugrįžo, praėjo apie pusvalandis laiko. Jis sustojo prie atviros slėptuvės angos ir tarė: „Išlipkite viršun ir pažiūrėkite, ką jis čia padarė!"

Mes visi išlipome ir pamatėme baisų vaizdą. Visas storas spyglių sluoksnis, maskavęs slėptuvės viršų, buvo sugrėbtas į krūvas, o smėlis geltonavo visame slėptuvės plote. Sujauktas toks geras maskavimas, nes apačioje spygliai jau buvo supuvę ir labai gerai susigulėję.

Genys, žinoma, tuoj pat nupasakojo, kodėl visa ši istorija įvyko.

Geniui pažįstamas ūkininkas, berods iš Gudakiemio kaimo, anksti atvažiavo miškan, norėdamas parsivežti spyglių kraikui. Jis apžiūrėjo, kad toje vietoje, kur buvo mūsų slėptuvė, yra nemažas spyglių plotas. Čia jis sustojo

su vežimu ir grėbliu ėmė grėbti į krūvas spyglius. Uoliausiai grėbė virš slėptuvės, nes ten buvo storiausias spyglių sluoksnis. Nors matė, kad nugrėbus spyglius pasirodo grynas smėlis, tačiau jam nė mintis neatėjo į galvą, kad stovi ant partizanų slėptuvės. Tai jis suprato tik tuomet, kai grėbliu užkabino angos dangtelį ir nutraukė tinklelį su spygliais. Paskubomis žmogus nesumojo kas daryti. Jis apsisuko, trenkė grėblį ir, palikęs arklius, pasileido bėgti.

Kai Genys išlindo iš slėptuvės, žmogus jau buvo gerokai nutolęs, tačiau stabdomas sustojo. Jis buvo taip susijaudinęs, kad iš pradžių Genio net nepažino.

Genys ir pats suprato, kad žmogus prie slėptuvės atvažiavo ir atrado ją ne iš blogos valios. Kai prisiekė, kad apie atrastą slėptuvę niekam neprasitars, su arkliais ir vežimu buvo paleistas namo.

Mums jau ne pusryčiai rūpėjo, o tik tai, kaip kuo greičiau užmaskuoti slėptuvę, nes dienos metu vėl kas nors galėjo ją užeiti. Visi dirbome, kol vėl ją užmaskavome, nors toli gražu ne taip, kaip prieš tai buvo.

Kartą atsitiko taip, kad kaimyno mokyklinio amžiaus vaikas pakalbino mūsų globėjo vaiką žygin. Jis nurodė, kad aptikęs partizanų slėptuvę, kurioje, jo turimomis žiniomis, turi būti avies mėsos. Jis ir siūlė, nutaikius gerą momentą, eiti jos pavogti. Globėjo vaikas buvo gudrus ir suprato, kad kaimyno vaikas kaip tik kalba apie tą slėptuvę, kurioje dabar mes buvome. Jis draugui atsakė, kad eiti paimti mėsos bijo, o mums tuoj viską pranešė.

Paaiškėjo, kad Bevardis su Geniu aną vaiką pažįsta, ir apskritai tai gera šeima. Tačiau pasitaikius progai gudriai jį pričiupo, o tas pasižadėjo niekam daugiau neprasitarti apie partizanus.

Gegutis Bevardžio slėptuvėje buvo tik tol, kol padėjo mums naują vadavietę iškasti. Po to jis grįžo pas savo būrio vyrus, nes buvo numatęs priešui parengti pasalas Varėnos—Merkinės plento ruože ties „Velnio" tiltu. Mes su juo atsisveikinome ir palinkėjome sėkmės.

Naujos vadavietės vidų įsirengiau pats, bet medžiagą atvežė Bevardis su Geniu. Iki vidus buvo įrengtas ir iš senosios slėptuvės perkraustyti daiktai, su Antanaičiu gyvenau pas Bevardį ir Genį.

GEGUČIO ŽUVIMAS

Vieną naktį Bevardis su Geniu slėptuvėn grįžo labai susijaudinę. Bevardis tiesiog verkė ir nenusirengęs krito ant gultų.

Mes klausinėjome, kokia yra viso to susijaudinimo priežastis. Genys atsakė, kad jau nėra gyvo brolio Gegučio, nes jis žuvo kautynėse su priešu.

Gegutį jau seniai ir artimai pažinau. Jo pirmoji žmona buvo mirusi, ir jis buvo vedęs antrą kartą. Nuo rusų iš pradžių slapstėsi savo namuose. Virtuvėje prie durų Gegutis buvo išsikasęs mažą slėptuvėlę, o ant angos būdavo užtrauktas puskubilis, kuriame maišomas kiaulių ėdalas. Pamatęs rusus, Gegutis ten slėpdavosi. Taip jam net kelis kartus pavyko išsisuku iš priešo nagų.

Kartą rusai prie namų priartėjo tuo metu, kai Gegutis dirbo kluone. Žmona jam pranešė, kad rusai ateina, ir Gegutis paspruko, nors ir apšaudytas.

Atsikeršydami už tai, rusai su Merkinės istrebiteliais nušovė Gegučio žmoną.

Nuo to laiko Gegutis namo jau neparėjo. Našlaite yra palikusi jo dukrelė, kurią jis turėjo su pirmąja žmona. Kol Gegutis partizanavo, dukrelę globojo gerieji žmonės.

Neperdėdamas galiu pasakyti, kad Gegutis (Vincas Ivanauskas) buvo iš tauriųjų partizanų: uolus, sąžiningas ir drausmingas. Kaip būrio vadas buvo gerbiamas ne tik kovotojų, bet ir gyventojų, kurie jį labai plačiai pažinojo. Gegutis buvo pasišventęs lietuvis, mylįs tiesą. Jis kiek galėdamas rūpinosi, kad ir kiti jos neišsižadėtų. Kaip vėliau paaiškėjo, jo broliai toli gražu jam neprilygo. Beje, Gegutis partizanų vadovybės buvo apdovanotas Narsumo ir Uolumo juostelėmis.

atsitikimą.

Tuomet Gegutis, jo broliai Šturmas ir Bevardis partizanavo dar tik pirmą žiemą. Ketvirtasis brolis, vardu Jonas, rusų buvo areštuotas ir laikomas Merkinės kalėjime. Jono žmona nešiodavo jam maistą. Jai pavyko su-

žinoti, kada vyrą perveš į Alytaus saugumą. Apie tai ji tuoj pat pranešė Gegučiui, nes taip jau buvo iš anksto susitarta.

Gegutis, Bevardis, Šturmas ir dar du jų pusbroliai Subartonių miške ant plento pasiruošė pasaloms, norėdami Joną išvaduoti iš priešo.

Tuo metu buvo rogių kelias ir daug prisnigta. Belaukdami vyrai labai sušalo. Jie netoli plento susikūrė ugnį, vieni čia šildėsi, o kiti stebėjo plentą. Jau ir vakaras artėjo, bet Jono vis nevežė. Vyrai jau net norėjo nuo plento pasitraukti, nes atrodė, kad rusai Jono tą dieną neveš.

Staiga sargybinis davė ženklą, kad nuo Merkinės artinasi rogės.

Vyrai tuoj pat užėmė pozicijas, o Gegutis kiek atsitraukė gamtos reikalu. Iki jis parlėkė, rogės jau buvo privažiavusios prie partizanų ir kautynės prasidėjusios.

Po pirmųjų šūvių priešai iššokinėjo iš rogių ir sukrito į griovius šalimais plento. Pirmieji partizanų šūviai negalėjo būti lemiantys, nes rogėse, iš visų pusių apsuptas, sėdėjo areštuotasis. Iki priešai išsidėstė grioviuose, keli iš jų buvo nukauti.

Areštuotasis buvo pašauktas vardu, ir jis tuoj pat metėsi prie savųjų. Reikia pasakyti, kad visi pasalose dalyvavę partizanai jau ne kartą pasižymėjo drąsa, tad ir dabar ne kitaip pasirodė.

Gegutis priešą puolė iš šono, o tai turėjo didelę reikšmę. Jis šaudė išilgai griovio ir nukovė tuos priešus, kurie dar buvo likę gyvi. Vyrai buvo jau susidoroję su kitais, tik vienas žydas, užėmęs poziciją antroje plento pusėje už smėlio krūvos, tebešaudė. Gegutis pakilo ir staigiu šuoliu persimetė kiton plento pusėn. Atsidūręs netoli žydo, su juo pradėjo žūtbūtinę dvikovą. Gegučio link buvo sviesta granata, tačiau ji nesprogo. Gegutis paleido automato seriją į priešą ir jį nukovė.

Tada visi penki partizanai jau nesivaržydami išbėgo ant plento ir pasiėmė devynių priešų ginklus. Džiaugsmas buvo didelis, nes išvaduotasis brolis įstojo į partizanų gretas Rugio slapyvardžiu. Be to, partizanai įsigijo naujų ginklų ir šovinių.

Apskritai Gegutis buvo toks žmogus, kuris pavestas

užduotis dažniausiai atlikdavo vienui vienas. Jis vienas nukeliaudavo į tolimiausias vietoves, aplankydavo gyventojus ir t.t. Toks jau buvo jo įprotis.

Vis dėlto iš praktikos žinoma, kad žygyje turi dalyvauti ne mažiau kaip du partizanai. Tokia sąlyga būtina, jeigu norima užeiti pas gyventoją į trobą. Rusų pasalos būdavo tokios dažnos, jog partizanas niekuomet negalėjo būti tikras, kad troboje nebus netikėtai apsuptas. Kad būtų išvengta tokio netikėtumo arba bent iš dalies nuo jo apsisaugota, visuomet reikėjo taip susitvarkyti, kad vienas eitų į trobą, o antras liktų eiti lauke sargybą.

Gegutis kaip tik iš tokių partizanų, kurie mėgdavo pas gyventojus ilgiau troboje pasėdėti. Jis, kaip sakoma, turėjo laimę, nes bemaž niekuomet svylančio kailio iš trobos neteko nešti. Tiesa, kuris nors iš lauke sargyboje stovinčių tos šeimos narių jį ne vieną kartą vos suskubo perspėti.

Gegutis mėgo gražiau pasidabinti arba bent jau nepaprastai uoliai saugojo savo uniformą, kad nesusiteptų. Jis buvo vienu metu prie uniforminių kelnių prisisiuvęs uloniškus „lampasus" ir užsidėjęs pentinus. Jau pasakojau, kaip žinutė apie tai pakliuvo į „Mylėk Tėvynę" juokų skyrelį. Galiausiai tokie dalykėliai yra tik smulkmenos, kurios vienaip ar kitaip būdingos kiekvienam žmogui.

Kalbėdamas apie Gegutį, turiu pažymėti vieną įvykį, kuris nepriklausomo gyvenimo sąlygomis turėtų būti išnagrinėtas.

Gegutis, kaip būrio vadas, sudarė Partizanų karo lauko teismą ir priėmė mirties nuosprendį vienam Puvočių ar Mardasavo kaime gyvenusiam ūkininkui už šnipinėjimą priešo naudai.

Kai aš pamačiau tos bylos protokolą, nuosprendis jau buvo įvykdytas. Pasiteiravus plačiau, kilo įtarimas, kad kaltinimo įrodymus pateikęs gyventojas turėjo asmenišką kerštą nuteistajam. Atrodo, kad vien tik siekdamas įgyvendinti savo kerštо sumanymą, buvo leidęs savo namuose Gegučiui įsirengti slėptuvę, o vėliau, įsigijęs tvirtą pasitikėjimą, pateikė tokių įrodymų, kuriais remiantis kaimynas buvo nuteistas mirti.

Žinoma, aš ir dabar negaliu visiškai įsitikinęs tvirtinti, kad kaltinamieji įrodymai buvo sufabrikuoti, tačiau priežastis, dėl kurios tas žmogus anksčiau mirtimi grasinęs nuteistajam, ir tai, kad jis pats po kurio laiko jau viešai pasirodė esąs priešiškas taurių lietuvių nusistatymui, leidžia visiškai rimtai įtarti, jog partizanai buvo suklaidinti ir žmogus nekaltai nuteistas mirti.

Dėl savaime suprantamų priežasčių aš čia negaliu pasakyti kai ko svarbaus šiuo klausimu. Tačiau visa tai esu pranešęs dviem to krašto gyventojams ir prašiau, kad kada nors jie tai iškeltų aikštėn.

Apie žmonių kerštingumą ir atsitikimus, kai partizanai galėjo būti suklaidinti, pasisakysiu atskirai ir plačiau. Šia proga tik pažymėsiu, kad po to, kai rusai atrado mūsų naująją slėptuvę su dalimi ten buvusių dokumentų, visi vienos šeimos nariai net kelis kartus mane norėjo įtikinti, kad tos slėptuvės vietą rusams nurodė viena mergina, kuri grybaudama mačiusi, kaip mes ją kasėme.

Gegučio broliai jau buvo patikėję įrodinėjimams, bet aš laiku apie tai sužinojau ir kaltinimus atmečiau, nes jų nebuvo galima patikrinti. Be to, aš žinojau, kad kaltintojų šeimoje yra mergina, kuri su skundžiamąja varžėsi dėl Gegučio. Man ir dabar atrodo, kad kaip tik čia buvo šuo pakastas.

Na, bet dabar jau laikas grįžti prie Gegučio žuvimo aplinkybių, kurias nupasakojo Bevardis su Geniu.

Gegutis surinko dalį savo būrio vyrų ir su jais surengė priešui pasalas Varėnos—Merkinės plento ruože. Kaip tinkamiausia vieta buvo numatytas „Velnio" tiltas, kurį taip pavadino pats priešas, nes ten nuo partizanų jam buvo kliuvę jau ne vieną kartą. Tai puiki pozicija todėl, kad priešas, važiuodamas sunkvežimiu, turėdavo sumažinti greitį ties posūkiu.

rodęs, ir laukė nuo Varėnos ar Merkinės atvažiuojančių rusų. Pasalose dalyvavo ir Bevardis su Geniu, nes jie taip pat priklausė Gegučio būriui.

Ilgai laukti neteko, nes nuo Varėnos pasirodė sunkvežimis, pilnas rusų ir istrebitelių.

Partizanai juos prisileido labai arti ir tik tuomet pradėjo šaudyti. Pirmoji nesėkmė buvo ta, kad neveikė partizanų kulkosvaidžiai, nors jie prieš tai buvo išvalyti. Apvylė ir kai kurie automatai. Reikia manyti, kad partizanai karščiavosi, bet taip pat yra žinoma, kad automatų šoviniai buvo daugiausia seni, anksčiau buvę įvairiose vietose pakasti ir dėl to nepatikimi.

Vis dėlto net pirmieji šūviai padarė savo. Dauguma priešų buvo nukauta ir sužeista. Kiti, kol mašina labai lėtai važiavo, vertėsi per bortus su ginklais ir pradėjo atsišaudyti. Vieni iš jų sugulė grioviuose abipus plento, kiti užsiglaudė už sunkvežimio ratų.

Gegutis suprato, kad nukauti priešą grioviuose bus gana sunku. Kai kurie partizanai, teisindamiesi tuo, kad ginklai neveikia, iš užimtų pozicijų pasitraukė. Priešas pajuto, kad šaudoma iš partizanų pusės nestipriai, ir ėmė dar atkakliau gintis.

Gegutis, norėdamas savuosius paskatinti, sukomandavo pulti pirmyn ir pats pašoko pirmasis, užsimodamas į priešą sviesti granatą. Tuo metu priešas ištisa kulkosvaidžio serija kliudė Gegutį ir jį nukovė. Partizanai matė, kaip Gegutis krito aukštielninkas, plačiai atmesdamas rankas.

Vado žuvimas turėjo lemiamą reikšmę kautynėms. Iš anksto nebuvo numatyta, kas, vadui žuvus, turėtų toliau joms vadovauti, o savarankiškai tokios iniciatyvos nieks nesiėmė. Partizanai vienas po kito paliko pozicijas, o vėliau kiekvienas aiškinosi, kad traukėsi tik tuomet, kai ginklas neveikė ar nematė, kur yra kiti partizanai.

Bevardis su keliais draugais, atrodo, tikrai ilgiausiai kovojo. Vis nenorėjo skirtis nuo žuvusio brolio, kurio kūno paimti negalėjo, nes jis gulėjo apšaudomame plote. Bevardis dar sakė, kad jam pavyko nukauti vieną priešą, gulėjusį prie sunkvežimio ratų, o po to ir pats pasitraukė iš pozicijos.

Priešas vis dar šaudė, o netrukus susilaukė pagalbos, bet partizanai tuo metu jau buvo pasitraukę iki Milioniškių kaimo.

Rusai nukautuosius ir sužeistuosius dviem sunkvežimiais nugabeno Varėnon. Tarp nukautųjų buvo ir Gegu-

tis, kurio kūną, kaip vėliau sužinojome, rusai visaip išniekino, degino, o kur galiausiai numetė, nežinia.

Gegutis žuvo pirmasis iš keturių brolių, tuo metu buvusių partizanų gretose. Jie visi buvo skirtingo būdo. Drauge negyveno todėl, kad nežūtų iš karto, o nors po vieną. Taip ir atsitiko šį kartą. Iki tol buvo kalbama, kad Ivanauskai turi didelę laimę, nes bemaž per trejus partizanavimo metus nė vienas iš keturių brolių nežuvo.

Kiek žinau, Bevardis labai išgyveno vyriausiojo brolio netekimą ir ketino tinkamai priešui atkeršyti ateityje.

Paprastai žmonės įpranta vartoti netikusius posakius ar žodžius, dažnai juos kartoti, nepagalvodami apie jų tikrąją prasmę ar net nelaikydami tai blogu dalyku.

Panašiai dabar atsitiko Bevardžiui. Didžiausio susijaudinimo akimirką jis pasakė štai ką: „Gegutis žuvo tai žuvo, ma jį velniai, bet kad būtų galima nors jį palaidoti!" Jis net nepajuto, kad pasakė: „Ma jį velniai!"

Jam tik daug vėliau apie tai buvo priminta, ir jis stebėjosi, kad taip galėjo pasakyti. O tie žodžiai taip įstrigo mano atmintin, kad aš juos dabar prisiminiau.

DAINAVOS APYGARDOS VADŲ SĄSKRYDIS

Kai naujosios slėptuvės vidus buvo įrengtas, persikėlėme į ją su visais daiktais ir buvome net labai patenkinti.

Man reikėjo pasiruošti artėjančiam sąskrydžiui: sudaryti darbotvarkę ir asmeniškai susitikti su Marcinkonių bataliono vadu Tauru, kuris turėjo globoti visus atvykusius sąskrydžio dalyvius. Jis turėjo tiksliai parinkti vietą sąskrydžiui, aprūpinti jo dalyvius maistu ir taip tvarkytis, kad viskas būtų laikoma griežčiausioje paslaptyje.

Aš jau iš anksto numačiau, kad vadų susirinkimui patogiausia vieta — kadaise lenkų okupuotosios Lietuvos miškingosios vietovės.

Tauras nesvyruodamas apsiėmė atlikti šią atsakingą užduotį, nors žinojau, kad sunkiausia jam bus parūpinti maisto. Visi buvome girdėję, kad to bataliono partizanai blogiausiai maitinosi, nes tas kraštas neturtingas, o vy-

rai nusistatė geriau patys susiveržti diržus, negu per daug apsunkinti geruosius žmones. O kad jie buvo geri, tai tikra tiesa, nes tame krašte šnipų buvo labai mažai ir mirties bausmės taikymas ten buvo labai retas dalykas.

Netrukus priartėjo ir rugsėjo 25-oji. Sutartu laiku nuėjome kaiman pas gyventoją, kur turėjo atvykti Žaibas su kitais vadais. Laukti ilgai nereikėjo, nes Žaibas paprastai niekuomet nevėluodavo.

nis, Rugys ir Šarūnas. Žaibas paaiškino, kad Gandro su kitais vadais nesulaukė sutartoje vietoje, bet ten paliko kelis savo žmones. Jeigu anie pasirodys, bus kam juos atvesti pas mus.

Palaukėme iki aušros, bet niekas nepasirodė. Bevardžiui paliepiau, kad jis su Geniu dar vieną naktį lauktų ir, svečiams atvykus, atvestų juos nurodyton vieton, o mes jau patraukėme į sąskrydį. Žinojau, kad praeitą naktį iš visų pusių turėjo į numatytą sąskrydžio vietą susirinkti visi tie, kurie buvo kviesti ar turėjo teisę susirinkime dalyvauti. Todėl ir mes skubėjome. Persikėlėme per Merkio upę ir po kurio laiko pasiekėme sutartą miško vietą.

Tauras pasitiko su raportu ir pranešė, kad svečiai jau atvykę. Vieni iš jų dar ilsisi po žygio, o kiti jau pusryčiauja. Iš karto buvo galima manyti, kad Tauras visais atžvilgiais puikiai susidorojo su jam pavestomis užduotimis. Jam tvarkytis padėjo tokie puikūs vyrai kaip skyriaus vadai Vėjas ir Lokys. Iš eilinių kovotojų pažymėtini Kiškis, Kelmas, Briedis, Vanagas ir virėjas Lapinas.

Sužinoję, kad mes atvykome, iš palapinių ir kitų vietų prie didžiojo laužo ėmė rinktis svečiai. Nuoširdžiai pasisveikinome su pažįstamais ir susipažinome su dar nematytais vadais. Šia proga turiu pažymėti, kad po tokių susirinkimų kažkaip liūdniau būdavo skirstytis, nes kiekvienas tikriausiai pagalvodavo, kad kitą kartą ne visi susirinks, gal daugumą jau bus pakirtusi priešo kulka.

Su vadais, atvykusiais iš įvairių vietų, buvo ir jų palydovai, partizanų skyrių vadai ar net eiliniai kovotojai, daugiausia pasižymėję drąsa ir uolumu.

Visiems buvo labai įdomu susipažinti su mano pristatomu Žaibu, vienu iš narsiausių ir daugiausia kautynių su priešu turėjusiu partizanų vadu. Apie jo narsą visi buvo girdėję, bet dabar daugelis pirmą kartą jį pamatė.

Kai visi papusryčiavo, partizanų vadus pakviečiau posėdžio.

Iš pradžių buvo sukalbėta partizanų malda. Po to tylokai sugiedota tautos ir dzūkų partizanų himnai bei tylos minute pagerbti žuvusieji kovos broliai.

Po iškilmingosios dalies paskelbiau darbotvarkės punktus, kuriuos net ir vėliau, jei tik reikės, leidau papildyti. Svarbiausi, žinoma, buvo organizaciniai klausimai: dalinių centralizacija ir naujo apygardos vado rinkimai.

Posėdžio sekretoriais buvo išrinkti Diemedis su Dzūku. Kaip .posėdžio dalyviai buvo įregistruoti:

1. Šarūno rinktinės vadas Vargdienis su Leipalingio bataliono vadu Liepa ir būrių vadais Strazdu, Diku bei Barzduku;

2. Merkio rinktinės vadas Vanagas su Merkinės bataliono vadu Jūrininku, Marcinkonių bataliono vadu Tauru, Varėnos bataliono vadu Rugiu bei būrių vadais Šarūnu, Vytu-Merkiu, Nemunu, Geniu, Danieliumi ir Stumb ru;

3. DLK Kęstučio grupės vado Adomo įgaliotieji partizanų vadai Tigras ir Ramunis;

4. Kar. Juozapavičiaus grupės vadas Siaubas su štabo viršininku Diemedžiu ir būrių vadais Skiedra bei Savuku;

5. Dzūkų rinktinės Geležinio Vilko grupės vadas Žaibas su bendradarbiais Dzūku ir Vanagu bei būrio vadu Šermukšniu;

6. Buvęs Pietų Lietuvos partizanų štabo viršininkas Antanaitis ir Dainavos apygardos štabo ryšių karininkas Rimvydas.

Aš paaiškinau, kad, mano manymu, pirmuoju darbotvarkės klausimu turėtų būti centralizacija, nes tik tuomet, kai galutinai paaiškės, kokie daliniai įeina į Dainavos apygardą, bus galima teisėtai ir sėkmingai rinkti naują apygardos vadą.

Žinojau, kad šis klausimas yra labai jautrus, nes DLK

Kęstučio ir Kar. Juozapavičiaus grupės jau buvo atsimetusios nuo Dainavos apygardos Dzūkų rinktinės dar tada, kai jai vadovavo Ąžuolis, ir net nepalaikė tarp savęs ryšio dėl nesusipratimo, įvykusio dėl to, kad Kar. Juozapavičiaus būrio partizanų nusižengimai buvo aiškinami per įgaliotinį Tigrą, priklausiusį DLK Kęstučio grupei. Siaubo vyrai Tigro kaip įgaliotinio nepripažino ir reikalavo, kad atvyktų pats Dainavos apygardos vadas Ąžuolis.

Dabar man rūpėjo, kad atsiskyrę daliniai prisijungtų prie apygardos ne vien formaliai, bet pasižadėdami laikytis griežtos tarnybinės drausmės.

Paaiškinau padėtį ir dalyvius supažindinau su Dainavos apygardos vadų balandžio 23 d. posėdyje nagrinėtu klausimu dėl DLK Kęstučio grupės ir tuomet padaryta išvada, kuri buvo įrašyta į protokolą. Tigras su Ramuniu pareiškė, kad DLK Kęstučio grupės vadas Adomas labai norėjo dalyvauti posėdyje, tačiau negalėjo dėl jo sveikatą pakirtusios džiovos. Jie turėjo raštą, kuriuo Tigras ir Ramunis buvo Adomo įgalioti posėdyje dalyvauti su sprendžiamuoju balsu.

Tigras su Ramuniu iš pradžių karščiavosi aiškindami buvusį kivirčą su Ąžuoliu, bet kai man pavyko ramiai ir laiku duoti atitinkamas pastabas, atsileido, pripažino ir dalį savo kaltės, žadėdami ateityje to nepakartoti ir pageidaudami vėl įsijungti į Dainavos apygardą. Dar anksčiau buvau visas DLK Kęstučio grupės vadovybės padarytas klaidas apgalvojęs ir visas išvadas padaręs, todėl jiems nuo mano tvirtinimų išsisukti ne taip jau buvo lengva. Be to, aš maniau, kad dabar, Ąžuoliui žuvus, turi būti užmiršti ir buvę nesusipratimai. Svarbiausia yra pasimokyti iš praeities ir pasiryžti nekartoti tų pačių klaidų.

Galiausiai DLK Kęstučio grupės prisijungimo klausimas buvo išspręstas sėkmingai. Gerai, kad jie patys nusileido, nes tai tik padės stiprinti partizanų drausmę.

Ne kitaip išėjo ir su Kar. Juozapavičiaus grupe, nors Siaubas su savaisiais, atrodė, bent iš pradžių buvo nusistatę laikytis išdidžiai. Bet man čia nebebuvo taip sunku, nes Siaubo vyrų silpnybes visi gerai žinojome. Pirmiausia aš nutaikiau į jautriausią pačiam Siaubui reika-

lą. Tai buvo dar Kazimieraičio duotas papeikimas, kurio teisingumu niekas neabejojo. Pabrėžiau, kad šios grupės ir jos vado žygdarbių ir narsos, parodytos kautynėse, niekas negali nuneigti ar neįvertinti, tačiau taip pat ne galima pro pirštus žiūrėti į tuos nusižengimus, kurių jie neišvengė.

Taigi vėl pajutau pasitenkinimą, nes lydeka greit pavargo, o iškelta ant kranto, jau net nesiblaškė. Apskritai turiu pasakyti, kad Siaubas buvo labai teisingas ir malonus vadas, tačiau jam ne taip lengva buvo susitvarkyti su draugais ir senais pažįstamais, ypač tuo metu, kai išgėrinėjimas pasidarė didžiausia kaimiečių liga. O Diemedis, Savukas ir Skiedra — tai tokie partizanai, kuriems nebuvo ko prikišti. Per posėdį man ypač patiko Diemedis, kuris stengėsi būti objektyvus ir tiesiog atvirai pripažino, kad anuo metu rašytas jų grupės visuotinio susirinkimo protokolas Ąžuolio atžvilgiu vietomis buvo netaktiškas.

Viskas baigėsi tuo, kad Kar. Juozapavičiaus grupė vėl įsijungė į Dainavos apygardą.

Dabar buvo prieita prie naujo apygardos vado rinkimo.

Pirmiausia buvo siūlomi kandidatai. Dauguma pasiūlė mane, Antanaitis — Rimvydą, o aš — Antanaitį.

Paraginau vadus nesivaržyti ir prieš balsuojant išsakyti savo nuomonę, nes jie turi gerai įsisąmoninti, kad laisvai išsirinktojo vado reiks klausyti ir vykdyti jo įsakymus. Tada taip patvarkėme, kad kiekvienas kandidatas paeiliui galėjo pasikalbėti su rinkėjais, pareikšti savo nuomonę, diskutuoti pateiktais klausimais. Galiausiai kiekvienas rinkėjas kortelėje turėjo įrašyti slapyvardį to kandidato, už kurį balsuoja, o balsų skaičiavimo komisija balsus suskaičiuoti ir paskelbti rezultatą.

Kas buvo kalbama apie mane, nežinau, bet visi, išskyrus Antanaitį, reikalavo, kad aš be jokių ceremonijų tapčiau apygardos vadu. Aš, žinoma, su tuo nesutikau, nes, mano manymu, rinkimai turėjo būti tokie, kaip iš anksto susitarta.

Rimvydas pareiškė, kad negalįs vadovauti apygardai, nes didesniam vienetui niekuomet nėra vadovavęs, be to,

jam pavestos specialios užduotys, iš jų ir ryšiai su Vakarais. Jis rėmė tik mano kandidatūrą.

Antanaitis, nors ir buvo Rimvydo kandidatūrą iškėlęs, labai savotiškai vėliau ją rėmė. Bet apie tai man čia nepatogu kalbėti.

Įdomiausia buvo tuomet, kai pradėjome svarstyti Antanaičio kandidatūrą.

Aš kalbėjau pirmas, nes pats pasiūliau Antanaičio kandidatūrą. Paminėjau, kad jis amžiumi ir laipsniu vyresnis už mane, kad anksčiau kurį laiką yra buvęs Pietų Lietuvos partizanų štabo viršininku.

Antanaitis pareiškė savo nepasitenkinimą dėl 1946 m. spalio 13 d. Dainavos apygardos vadų protokolo, kuriame buvo paminėtas. Ten buvo pažymėta nepatenkinama PLP veikla, kritikuojamas Antanaičio neveiklumas po Kazimieraičio žuvimo ir tai, kad jau kuris laikas Antanaitis nežinia kur išvykęs. Toliau tame protokole buvo siūloma Ąžuoliui susitikti su Antanaičiu ir atgaivinti PLP štabo veiklą arba pačiam Ąžuoliui perimti iniciatyvą ir spręsti tą klausimą tiesiogiai su Tauro apygardos vadovybe.

Posėdyje dalyvavęs Diemedis, Siaubas, Savukas ir Skiedra smulkiai papasakojo, kas anuomet po Kazimieraičio žuvimo iš tikrųjų vyko PLP štabe ir ką veikė pats Antanaitis. Daugiausia paaiškino Diemedis, kurio slėptuvėje atsiskyręs Antanaitis ilgesnį laiką gyveno. Taigi vėl buvo patvirtinta, kad 1946 m. spalio 13 d. vadų protokolo pastabos buvo teisingos, nors Antanaičiui jos ir nepatiko. Kai Antanaitis, kaip buvo reikalaujama, paėjo į šalį, rinkėjai aptarė jo būdo savybes. Bet apie tai aš čia plačiau neminėsiu.

Galiausiai įvyko pats balsavimas. Greit balsų skaičiavimo komisija paskelbė, kad visi balsai, išskyrus vieną, paduoti už Merkio rinktinės vadą Vanagą. Taigi buvau išrinktas Dainavos apygardos vadu.

Man buvo kiek nepatogu, nes jaučiau, jog Antanaitis nepatenkintas, kad nebuvo išrinktas apygardos vadu ir net negavo nė vieno balso. Žinojau jo būdą iš Kazimieraičio pasakojimo ir iš to laiko, kai abiem teko vienoje slėptuvėje gyventi ir turėti bendrų reikalų. Maniau, gal vėliau

kaip nors pasiseks padėtį išlyginti, tačiau, atrodo, man tas niekuomet nepavyko. Mes lyg ir niekuomet vienas antram nieko blogo nebuvome padarę ir nenoriu tikėti, kad Antanaitis man būtų blogo linkėjęs, tačiau visuomet jaučiau, jog jis visiškai būtų patenkintas tik tuomet, jeigu pareigomis būtų vyresnis už mane. Mudu kartais nuoširdžiai išsikalbėdavome, ir aš tai jam tiesiai į akis pasakydavau. Kartą susidarė tokios aplinkybės, kad, renkant aukštesnį vadą, aš buvau išvykęs į inspekcinę kelionę po dalinius, o Antanaitį-Litą buvau įgaliojęs atstovauti Dainavos apygardai rinkimuose, tačiau ir tuomet jis nebuvo aukštesniu vadu išrinktas, bet man pavesta tas pareigas eiti. Dar vėliau aš vėl buvau paskirtas aukštesniu vadu, nors visaip stengiausi to posto atsisakyti. Po vyriausiojo vado pakartotinio įsakymo turėjau ir tų pareigų imtis. Taigi Antanaičio noras tapti vyresniu už mane neišsipildė, o kartu liko nepatenkinta ir jo ambicija.

Po šių Dainavos apygardos vado rinkimų Antanaitis ir toliau galėjo nežinia kiek laiko likti eiliniu kovotoju. Jis norėjo tapti Dzūkų rinktinės vadu vietoje žuvusio Ąžuolio, bet grupių vadai su tuo nesutiko. Aš supratau keblią Antanaičio padėtį ir pabandžiau su juo nuoširdžiai pakalbėti. Man tuomet atrodė, kad Antanaitis stengiasi tuo pačiu atsimokėti. Kai vėliau grįžome į mūsų slėptuvę, jis sutiko eiti Dainavos apygardos štabo viršininko pareigas. Atrodė visai patenkintas.

Toliau buvo aptariami kiti darbotvarkės punktai. Nusprendėme batalionų pavadinimus pakeisti grupių pavadinimais.

Pasiūliau, kad a.a. Kazimieraičio atminimą pagerbdami Merkio rinktinę pavadintume Partizano Kazimieraičio rinktine. Šiam pasiūlymui visi pritarė.

Aptarėme taktikos ir kitus einamuosius klausimus.

Posėdis truko dvi dienas, o vakarą paskyrėme linksmajai daliai, kurioje dalyvavo tiek vadai, tiek ir eiliniai kovotojai. Plačiausią ir įdomiausią programą buvo paruošęs Tauras su savo bataliono kovotojais.

Tauras buvo taip patvarkęs, kad iš kiekvieno artimiausio kaimo, jei ten pasirodys rusai, tuoj pat bus jam

duota žinia. Gerai, kad posėdžių metu pavojaus paskelbti nereikėjo.

Už tą ramybę mes daugiausia turėjome būti dėkingi Žaibui. Štai ką jis savo iniciatyva buvo sugalvojęs bei padaręs.

Kalesninkų miške, pakankamai toli nuo posėdžiavimo vietos, prie vieno raisto, kuriame buvo geresnio vandens, paliko kelis puodus ir šalia dar dėžutę su puskepaliu duonos ir geroku gabalu jautienos. Visa tai neblogai užmaskavo. Netoliese pakūreno laužą ir apjuodino kelis akmenis taip, tarsi ant jų buvo statomas puodas. Po to laužą ir akmenis taip pat užmaskavo.

Visą šį sutvarkymą Žaibas parodė vienam asmeniui, kuris prievarta rusų buvo užverbuotas teikti žinias apie partizanus ir gyventojus, kurie jiems prijaučia. Žmogus pats Žaibui buvo pasisakęs apie užverbavimą. Dabar jam buvo liepta rugsėjo 24 d. vakarą rusams pranešti, kad miške aptiko paliktus puodus ir maisto produktus.

Kai rusai pranešimą gavo, tą miško dalį apsupo dvidešimt penkiais sunkvežimiais atvežti enkavedistai. Mišką krėtė apie tris paras, bet žinoma, atrado tik tai, ką tas asmuo buvo nusakęs. Žaibo vyrų Kalesninkų miške tuo metu nebuvo, nes apie galimą kratą vadas buvo įspėjęs iš anksto.

Pranešėjas gavo piniginį atlyginimą už pranešimą, o mes tomis dienomis ramiausiai posėdžiavome šiluose, paskui išsiskirstėme.

NAUJOJE SLĖPTUVEJE

Dainavos apygardos ir Part. Kazimieraičio rinktinės vadų pareigos man suteikė labai daug darbo ir rūpesčių.

Jau minėjau, kad Antanaitį paskyriau štabo viršininku. Rimvydas tapo ryšių skyriaus viršininku, o Žaibas sutiko man perleisti Dzūką spaudos ir propagandos skyriaus viršininko pareigoms.

Rimvydas taip pat turėjo rūpintis, kad būtų renkama medžiaga Vakarams.

Dzūkas kol kas pas mane dar nepasiliko, bet iškeliavo

drauge su Žaibu. Jis ten turėjo susitvarkyti, o po to atvykti.

Jokių dokumentų apie apygardos štabo darbą neliko, nes jie po Lino išdavystės su visais archyvais pateko priešui.

Gandras būtų galėjęs nušviesti Ąžuolio štabo darbą, bet jo apygardos vadų sąskrydyje nesulaukėme.

Kai grįžome iš sąskrydžio, prie Rodukos kaimo sužinojome, kad netoli Nedingės, Lisagurų dvare, žuvo partizanai, tarp jų ir Gandras su Ąžuolaičiu, kurie vėlavo į sąskrydį.

Buvo pasakojama, kad tuo metu, kai vienas iš vyrų lipęs iš slėptuvės, įrengtos sode, juos praeidama pastebėjusi bloga moteris ir pranešusi rusams.

Taigi Dzūkų rinktinė vėl patyrė naują smūgį. Reikėjo atsakingam pareigūnui apsilankyti jos ribose, ištirti padėtį ir numatyti tinkamesnį asmenį, kurį būtų galima paskirti jos vadu.

Man taip pat labai rūpėjo ištirti padėtį Tauro apygardoje, susižinoti su jos vadu Žveju ir išsiaiškinti dėl Pietų Lietuvos partizanų vado ir štabo veiklos.

Rimvydas kaip tik jau buvo keliavęs po Tauro apygardą, o Žveją net asmeniškai pažino. Iš patyrimo žinojau, kad susirašinėdamas nieko konkretaus iš Žvejo nesužinosiu ir vargu ar susitarsiu. Be to, tai per daug ilgai užtruks, o gal dėl netikėtų aplinkybių susirašinėjimas nutruks.

Aš pavedžiau Rimvydui, kaip ryšių karininkui, nuvykti pas Žveją ir konkrečiai išsiaiškinti viską tais klausimais, kuriais jį įgaliosiu. Jis mielai sutiko imtis šios užduoties, nes labai mėgo pakeliauti. Parašiau jam įgaliojimą ir atskirai net smulkiai nurodžiau, kas susitikimo metu turi būti nagrinėjama, apie ką pasiteirauta bei kas išsiaiškinta.

Man nepaprastai rūpėjo sužinoti, kas yra tas BDPS — Bendro demokratinio pasipriešinimo sąjūdis, kuriuo, kaip atrodė, Žvejys labai rėmėsi. Be to, jo vardu ar jo padedamas tvarkė reikalus su Vakarais.

Man vienu metu pavyko gauti nuo Žvejo siuntą, kurioje radau BDPS Prezidiumo pirmininko įsakymą Nr. 11 dėl partizanų laipsnių. Toje siuntoje dar buvo keletas raštų

„pro memoria". Vienu žodžiu, tiek BDPS, tiek jo raštus pasirašiusį asmenį, slapyvardžiu Gintautas, gaubė tokios ūkanos, kad visiškai nebuvo galima susigaudyti. Nieko konkretaus nežinojo ir Rimvydas, nors, mano manymu, jis turėjo šiek tiek geriau orientuotis.

Apie visa tai smulkiau teirautis, kol buvau rinktinės vadu, nenorėjau, nes man, ko gero, galėjo prikišti smalsumą. Tačiau dabar, kai buvau atsakingas už visą Dainavos apygardą, negalėjau aklai patikėti paslaptis tam BDPS, kuriuo nepasitikėjo Ąžuolis ir kuriam, mūsų įsitikinimu, vadovavo provokatorius Erelis — prof. J. Markulis.

Dabar, mano manymu, atėjo laikas tą dalyką išsiaiškinti. Nesuprantama, kaip gali nepražūti Žvejys, vykdydamas BDPS įsakymus, jei šio sąjūdžio viršūnėje sėdi provokatorius. Visa tai buvo tokia mįslė, kurios, nesusitikęs asmeniškai su Žveju, negalėjau atspėti.

Parašiau atskirą raštą, kuriuo Tauro apygardos vadas Žvejys įgaliojamas atstovauti Dainavos apygardai partizanų centralizacijos, reikalų su Vakarais klausimais. Tik priklausomumas BDPS turėjo būti nustatytas susitikimo metu. Galutinį sprendimą ketinau priimti tada, kai Rimvydas grįžęs referuos apie susitikimo rezultatus. Rimvydas taip pat turėjo ištirti, kas per asmuo yra Gintautas.

Taigi Rimvydui trumpai teko apšilti naujoje vadavietėje. Jis išvyko prisižadėjęs atlikti pavestą užduotį ir nedelsiant sugrįžti atgal.

Tarnybinio susirašinėjimo, įsakymų, nurodymų, instrukcijų ir kitų raštų, kurie buvo paruošti, kai vadovavau Dainavos apygardai, čia neįmanoma nusakyti. Tuos dokumentus bus galima pamatyti, jeigu tik jie bus išsaugoti archyvuose.

Vieną naktį, grįžęs iš žygio, pastebėjau, kad virš slėptuvės padžiauti viršutiniai baltiniai ir ant vienos ėglio šakutės spindi rankinio laikrodžio fosforiniai skaitmenys.

Jau iš to supratau, kad pas mus yra atvykęs Dzūkas. Taip iš tikrųjų ir buvo. Beje, Dzūkas su savimi atsigabeno maišelį, prikimštą smulkiai supjaustyto tabako. Tai buvo, pasirodo, Guobos dovana.

Aš buvau nerūkantis. Nerūkė ir Jūrininkas, kuris pastaruoju metu naujoje slėptuvėje su manimi jau nebegyveno. Bet dabar turėjau du rūkorius: Antanaitį ir Dzūką. Rimvydas taip pat nerūkė. Apskritai prieš rūkymą nesu nusistatęs, tačiau mano slėptuvėje rūkyti visuomet buvo draudžiama. Žinoma, niekas neprieštaravo, nes kiekvienas suprato, kad to reikalauju ne demonstruodamas savo valią kitiems, bet saugumo sumetimais.

Antanaitis, kaip sakoma, buvo prisiekęs rūkorius, bet Dzūkas, nors tuo metu ne mažiau traukė už Antanaitį, pareiškė, kad baigęs maišelį rūkyti mes. Aš į tai nieko neatsakiau, nes Dzūką mažai pažinau ir maniau, jog tokiais rūkorių pažadais nereikia tikėti.

Vis dėlto nustebau, kad Dzūkas iš tikrųjų rūkyti metė. Ir svarbiausia tai, kad rūkyti liovėsi ne dėl savo sveikatos, bet visų saugumo labui. Taigi mūsų slėptuvėje teberūkė tik Antanaitis. Kai Kar. Juozapavičiaus grupė įsijungė Dainavos apygardon, jos vadas Siaubas man grąžino būgninį rotatorių. Tuo metu aš pats dar turėjau apie keturiasdešimt matricų. Tušo mums gaudavo Merkys-Vytas. Apskritai jis buvo vienas iš uoliausių mūsų štabo rėmėjų.

Nusprendžiau nedelsiant atgaivinti „Laisvės varpo" leidimą. Vedamuosius tekdavo rašyti man arba Dzūkui. Lygiai tas pat būdavo ir su kitais straipsneliais. Antanaitis nerašydavo, nes, anot jo, sunku mintis išreikšti sakiniais, atitinkančiais sintaksės reikalavimus. Vėliau, kai jam buvo patikėtos kitos pareigos ir pačiam reikėjo leisti laikraštuką, rašydavo pasitardamas su savo bendradarbiais.

O apskritai mūsų sąlygomis būdavo taip: kai reikėdavo, turėdavo būti padaryta, o padaryta būdavo taip, kaip leisdavo sugebėjimai.

Gerai, kad rašant meluoti nereikėjo. Nieko nereikėjo, kaip sakoma, laužti iš piršto, o temų visuomet būdavo net su kaupu. Rašydavome atsidėję, bet kaip pavykdavo rašiniai, kiekvienas galės pats spręsti, kai skaitys mūsų laikraštuką, kuris, be abejo, išliks daugelyje vietų užslėptas ateičiai arba bent archyve.

Buvau net surinkęs Part. Kazimieraičio rinktinės apygardoje, o vėliau ir visoje srityje išleistos spaudos bibliografiją.

Galutinai paruošti matricas visuomet tekdavo man, nes čia aš turėjau daugiau patyrimo. Spausdindavome visi pamainomis. „Laisvės varpo" numerio pagamindavome maždaug 1200—1800 egzempliorių. Žaibas savo slėptuvėje turėjo rašomąją mašinėlę rusiškomis raidėmis. Sumanėme ją panaudoti ir leisti laikraštėlį rusų kalba. Jį pavadinome „Svobodnoje slovo", o sutilpdavo jis į vieną standartinį lapą. Daugiausia rusų kalbą išmanė Dzūkas, nes buvo jos mokęsis gimnazijoje. Man rusų kalbos niekuomet mokytis neteko. Dzūkui talkino tik Rimvydas su Antanaičiu. Buvau pavedęs Dzūkui nuolat klausytis radijo žinių vokiečių bei rusų kalbomis ir sudarinėti žinių santraukas, vėliau spausdinamas „Laisvės varpe" ir laikraštėlyje „Svobodnoje slovo".

Buvo paruošti nauji rėmėjų apdovanojimo nuostatai. Pagal juos kartkartėmis buvo pagerbiami partizanai ir jų rėmėjai.

Naujoje slėptuvėje mane aplankydavo kai kurie aukštesnieji partizanų vadai, būtent: Žaibas, Rugys, Šarūnas, Merkys-Vytas, Nemunas ir Diemedis. Jie arba patys atvykdavo, arba aš juos iškviesdavau, jei kildavo svarbesnis tarnybinis reikalas.

Kartą pas mane atvyko Merkys-Vytas su Nemunu ir įteikė visų perlojiečių raportą, kuriame buvo prašoma jų daliniui suteikti DLK Vytauto grupės vardą. Įvertindamas Merkiui priklausančių partizanų pavyzdingumą, parodytą narsumą kautynėse su priešu ir atsižvelgdamas į tai, kad dalinys vis gausėjo, šių partizanų ir jų vadų pageidavimą patenkinau. Visa tai pažymėjau įsakyme Part. Kazimieraičio rinktinei, norėdamas kartu paskatinti ir kitus.

Prisimenu, kad tuo metu, kai mūsų slėptuvėje buvo Merkys ir Nemunas, pastebėjau ženklą, rodantį, kad pas mūsų globėjus yra rusų.

Mūsų buvo sutarta, kad tvoroje, prie vartelių, visuomet bus įkišta balana, kurią pro žiūronus gerai matėme ir iš toliau. Dabar tos balanos nebebuvo, ir aš pastebėjau kelis šautuvais ginkluotus rusus, kurie iš pievos ėjo trobos link.

Tuomet mes geriau užsimaskavome angos dangtį ir tyliai sėdėjome slėptuvėje.

Netrukus netoliese išgirdome retą šaudymą iš šautuvų. Mes negalėjome suprasti, ką visa tai galėtų reikšti.

Iš slėptuvės neišlipome iki sutemos. Tada pas mus atėjo vienas globėjų šeimos narys ir paaiškino, ką dienos metu rusai veikė. Pasirodo, jie šliaužiojo po apylinkę kaip ir paprastai, bet tą dieną — tik arčiau mūsų, o iš šautuvų šaudė į tvenkinį — „medžiojo" karpius.

Šioje slėptuvėje dirbti ir gyventi buvo kur kas geriau negu ankstesnėje, nes čia buvo mažiau drėgmės, kuri mums labai įkyrėjo ir kenkė sveikatai. Žinoma, žemėje išraustoje slėptuvėje drėgmės neišvengsi, tačiau čia jau bent nevarvėjo nuo lubų. Be to, nereikėdavo dažnai keisti popierių, kuriais išmušdavome slėptuvės sienas ir lubas. Pelėsių grybai čia tik kai kur kampuose įsimetė. Tik juoką sukelia dabar anksčiau girdėti aimanavimai dėl drėgnumo mūriniam name ir panašiai.

Aš su Dzūku miegojau apatiniuose gultuose, o Rimvydas su Antanaičiu — antrame aukšte. Kai Rimvydas išvyko, Antanaitis viešpatavo viršuje vienas.

Virš pirmųjų gultų buvo prikaltos dvi atramėlės ir ant jų patiestos dvi plačios ir storos beržinės lentos. Tai buvo Antanaičio gultas.

Vieną kartą, kai mes visi trys po darbo miegojome, pajutau smarkų smūgį į galvą. Jis buvo toks stiprus, kad iš pradžių vos netekau sąmonės ir nesuvokiau, kas čia įvyko.

Gal daugiau instinktyviai, negu sąmoningai pradėjau nuo galvos stumti tai, kas ją slėgė, o tuo metu pasigirdo vaitojimas po stalu ir kiek vėliau čepsenimas, lyg kas valgytų-

Aš supratau, kad man ant galvos nukrito beržinė lenta. Smūgį sustiprino Antanaičio kūno svoris.

Viena laimė, kad pats lentos galas atsimušė ne tiek į galvą, kiek į pagalvę virš galvos. Jeigu jis būtų pataikęs į smilkinį, aišku, aš būčiau neatbudęs.

Antanaitis nuriedėjo tiesiai po stalu. Jis tuoj suprato, kad dėl jo kritimo man skaudžiai kliuvo, tad, anot jo, norėdamas padėtį ištaisyti, pats ėmė dejuoti. Pajutęs, kad aš per daug nesiskundžiu ir jo nekaltinu, nesikeldamas iš pastalės ėmė kramsnoti ten surastą valgį.

Pasirodo, Antanaičio tą naktį visai neėmė miegas. Jis tol vartėsi, kol su lenta nukrito ant manęs. Dzūko, kuris tuo metu gulėjo prie sienos, lenta neužgavo.

Tą nuotykį mes ir ateityje susitikę kartais prisimindavome.

Apskritai naujoje slėptuvėje mes turėjome laikytis kur kas atsargiau, nes netoli ėjo keliukas, kuriuo dažnai praeidavo ir pravažiuodavo žmonės.

Antanaitis ir aš paprastai dirbdavomę slėptuvės viduje, bet Dzūkas, kai nebuvo pavojaus, mėgdavo padirbėti viršuje, sėdėdamas prie atidarytos angos. Mudu tuo nelabai buvome patenkinti, nes iš Žaibo pasakojimo žinojome, kad Dzūkas nėra atsargus. Galima buvo tikėtis, kad pro šalį einantis žmogus pirmiau pamatys Dzūką, negu šis jį.

Antanaičiui atsargumo stokos niekas negalėjo prikišti. Kai palikdavau jį vieną slėptuvėje, būdavau ramus, nes žinojau, kad nei jis neišsiduos, nei kitiems leis tai padaryti. Su Dzūku būdavo kitaip. Jis ne iš blogos valios kartais padarydavo taip, kad vėliau dėl to jam pačiam ir mums būdavo rūpesčių.

Kartą pas mane buvo atvykęs Rugys, ir aš su juo kalbėjausi tarnybiniais reikalais. Dzūkas, pasiėmęs pieštuką ir popieriaus, išlipo iš slėptuvės. Žinodamas jo būdą, dar jį įspėjau, kad viršuje nevaikščiotų ir nepamirštų retkarčiais apsidairyti. Dar buvo kelios valandos iki sutemos. Netrukus viršuje išgirdome kalbantis. Tuojau pat man dingtelėjo mintis, kad Dzūką bus jau kas nors netikėtai užėjęs. Aš atsistojau slėptuvės angoje ir pamačiau, kad prie Dzūko stovi nepažįstamas žmogus.

Tada aš griebiau pistoletą, o Rugys automatą, ir abu išlipome iš slėptuvės. Kitokios išeities neradau, nes man buvo aišku, kad ir Dzūkas negali pažinti to asmens, kuris užtiko mūsų slėptuvę. Reikėjo su Dzūku atskirai pakalbėti ir sužinoti, iš kur ir kokiu tikslu šis pilietis tokia vieta vaikščioja.

Aš liepiau Rugiui nepažįstamąjį pavedėti truputį toliau į mišką, o pats tuo metu norėjau pakalbėti su Dzūku.

Nepažįstamasis ėmė tiesiog drebėti, aiškinti, kad jis nekaltas. Prašėsi jam dovanoti ir nevesti nušauti. Jam ėmiau aiškinti, kad jis dar be reikalo gąsdinasi ir kad jį tu-

rime išlaikyti pas save iki sutemos, o po to visi eisime patikrinti jo asmenybę. Jis mano aiškinimu jokiu būdu nenorėjo tikėti.

Kai Rugys su nepažįstamuoju atsitraukė, Dzūkas man štai ką paaiškino: jis, kaip paprastai, sėdėjo prie ėglio krūmo, pasodinto ant slėptuvės viršaus, tik priešingoje nuo durelių pusėje. Jis taip įsigilinęs rašė, kad nepažįstamą žmogų pamatė tik tuomet, kai šis buvo vos už kelių metrų. Dzūkui buvo jau per vėlu net slėptuvės dangtelį uždaryti.

Dabar Dzūkas man parodė lapelį, kuriame buvo užsirašęs sulaikytojo pavardę, gyvenamąją vietovę ir t. t Pavardė man buvo lyg girdėta, o kaimas, kuriame nepažįstamasis gyveno, už kokių keturių kilometrų nuo mūsų slėptuvės.

Aš tuoj sumojau, kad mūsų globėjai tikrai sulaikytąjį turi pažinti ir gali mums suteikti apie jį reikalingų žinių. Mūsų likimas buvo susietas su mūsų globėjų likimu. Todėl šio įvykio negalėjau slėpti nuo jų.

Dabar reikėjo palaukti vakaro, bet per tą laiką dar kas nors netikėtai galėjo mus užeiti.

Nutarėme kaip nors pasišaukti globėją ir su juo pasikalbėti. Tai padaryti mums greit pavyko.

Globėjo mūsų pareiškimai neišgąsdino. Jis paaiškino, kad sulaikytasis yra geras žmogus ir jo bijoti nereikia. To mums pakako. Grįžome prie miške pasilikusiųjų.

Dabar dar papildomai sulaikytąjį išklausinėjome ir sužinojome, ko jis pro mūsų slėptuvę ėjo.

Paaiškėjo, kad jis vaikščioja pas savo numylėtąją. Dabar jis norėjęs mišku nepastebimai išeiti į keliuką, nes manė, kad tuomet jo niekas iš pažįstamųjų nematys. Taigi jis brukosi kuo tankesne vieta, kur pats jokiu būdu nesitikėjo susitikti žmogų.

Sulaikytajam norėjau kuo geriau išaiškinti, kodėl jį paleidžiame. Jis ir pats labai gerai suprato, kad rūpindamiesi vien savo saugumu galėjome jo gyvo nepaleisti, o jį paleisdami, pasitikime jo gera valia ir net rizikuojame savo gyvybe. Baigdamas pokalbį aš pridūriau, jog tikiuosi, kad jis mums už gera neatsimokės blogu. Naujasis pažįstamas atsisveikino su mumis dėkodamas už parodytą pasitikėjimą ir pažadėjo mūsų neapvilti.

Mums pas jį niekuomet neteko užeiti. Tačiau po kurio laiko, eidamas pro mūsų slėptuvę, jis mums kelis kartus atnešė maisto. Praėjo daug laiko, bet nebuvo girdėti, kad jis kam būtų išsipasakojęs apie netikėtą susitikimą su mumis ar apie mūsų slėptuvę.

KITI ĮVYKIAI

Partizanavimo metais būta tiek įvairių atsitikimų, kad aš jų tik mažą dalį dabar galiu aprašyti, ir tai kai kuriuos iš jų paviršutiniškai. Labai sunku visus įvykius atsiminti griežta chronologine tvarka. Gali taip atsitikti, kad kuris nors iš mano aprašytų atsitikimų neatitiks tokios tvarkos. Kartais tikslią datą sunku prisiminti dėl to, kad nuo tų dienų praėjo jau nemaža laiko, o rašydamas negaliu turėti prieš akis dokumentų, kurie dabar yra paslėpti archyvuose.

Mano aprašomi atsitikimai iš anksto planelyje suskirstyti maždaug pagal mėnesius, tačiau aš ir to bemaž neminiu. Manau, kad tuo tarpu skaitant ir be to bus galima susidaryti tam tikrą supratimą, o ateityje, jei bus galimybė, daug ką papildysiu.

Aprašomuoju metu bemaž kiekvieną dieną išgirsdavome kokią naujieną, o jos dažniausiai būdavo nelinksmos. Visur vyko partizanų susidūrimai su rusais ir istrebiteliais. Jėgos buvo nelygios, o dėl to partizanams visuomet tekdavo trauktis. Priešo siautėjimas niekuomet nesiliaudavo, todėl dažniausiai partizanus rusai užklupdavo netikėtai.

Vis dėlto ir partizanai dažnai nepasilikdavo pasyvūs. Jie taip pat stengdavosi išnaudoti patogesnį momentą ir padaryti priešui nuostolių. Nauda būdavo dar ir ta, kad kautynių metu būdavo galima įsigyti geresnių ginklų ir šaudmenų. Part. Kazimieraičio rinktinės partizanai taip pat šiuo atžvilgiu nebuvo paskutinieji. Šios rinktinės partizanai priklausė trims grupėms, kurios anksčiau vadinosi batalionais. Remiantis nauju patvarkymu, kiekvieno bataliono partizanai savo visuotiniame

susirinkime turėjo išsirinkti jiems patinkantį pavadinimą, kuriuo ateityje turėjo vadintis jau atitinkama grupė. Kai gavau tokių susirinkimų protokolus iš batalionų vadų, pasirinktieji pavadinimai buvo paskelbti įsakyme rinktinei. Taigi Marcinkonių batalionas buvo pavadintas Gardino grupe, Varėnos batalionas — DLK Vytauto grupe, o Merkinės batalionas mano slapyvardžiu — Partizano Vanago grupe.

Man buvo labai nepatogu, kad Merkinės bataliono partizanai savo grupės pavadinimu pasirinko mano slapyvardį, nes nesijaučiau, jog to būčiau nusipelnęs.

Kiekviena iš minėtų grupių stengėsi neatsilikti ir kovoje su priešu. Priešas šitai gerai žinojo ir tuo metu mažiau kaip po dvidešimt kareivių niekur nesirodydavo. Drąsiau jis pasijusdavo prie pat miestelių, tačiau ir tai ne visur ir ne visada. Buvo toks laikas, kai Merkinėje, Varėnoje, Leipalingyje ir Seirijuose rusai būdavo nuolat pasirengę ir naktimis pasaluodavo gatvėse, nes bijodavo partizanų puolimo.

Apskritai geriausios vietos paruošti priešui pasalas buvo plentai ir vieškeliai.

Sprogmenų mes visuomet stokojome, tačiau ilgainiui patys partizanai sugalvojo paruošti tam tikrų užtaisų, o mašinas su rusais išsprogdindavo panaudodami aviacines bombas bei priešlėktuvines minas.

Gardino grupės partizanų veikimo plote, nuo Marcinkonių miestelio per miškus Baltarusijos link, buvo nutiestas siaurasis geležinkelis. Juo nuolat buvo gabenama miško medžiaga. Kai kurie pareigūnai būdavo giriami už miško medžiagos pristatymo planų įvykdymą ir viršijimą. O jie gegužės pirmosios ar spalio revoliucijos švenčių garbei prisiimdavo naujus įsipareigojimus.

Atsitiko taip, kad grupės partizanams, kuriems dažnai reikdavo pereidinėti siaurąjį geležinkelį, kilo mintis miško medžiagos pristatymo planą sužlugdyti.

Kartą jų grupelė nuėjo į tą miško vietą, kur siaurasis geležinkelis daro posūkį. Partizanų sugalvotas planas buvo gana paprastas. Jie medžiais užvertė bėgius, ir mašinistas garvežį turėjo sustabdyti. Tada partizanai priėjo prie garvežėlio ir jame sudaužė ir sugadino viską,

kas tik buvo įmanoma, panaudodami tokias priemones, kurios po ranka pakliuvo.

Taigi raudonųjų nubrėžtas planas buvo sužlugdytas. Eismas siauruoju geležinkeliu buvo visiškai nutrauktas maždaug mėnesį laiko.

Vėliau į Marcinkonis buvo atgabentas naujas garvežėlis. Miško medžiaga siauruoju geležinkeliu vėl buvo pradėta gabenti, bet jau su istrebitelių apsauga, kuri įsitaisė pirmoje platformoje. Kad istrebitelių nesiektų partizanų ginklų ugnis, ant platformos buvo iš plytų išmūrytas tarsi namelis. Už tokios uždangos dvylikos istrebitelių įgula jautėsi gana saugiai. Važiuojant mišku, istrebiteliai budėdavo prie sekimo ir šaudymo angų mūrinėse sienose.

Praėjo kiek laiko, ir partizanai vėl nusprendė eismą siauruoju geležinkeliu sutrikdyti.

Dabar į žygį išsiruošė apie dvylika partizanų. Jų planas ir vėl buvo labai paprastas. Vyrai pakėlė bėgį ir po juo pakišo rąstų. Didesnė dalis partizanų toje vietoje ir pasiliko, o kiti paėjo keletą žingsnių į priekį, nes iš ten turėjo atpūškuoti garvežėlis.

Kai traukinėlis priartėjo, partizanai ėmė šaudyti į užsibarikadavusius istrebitelius. Mašinistas nestojo ir dar labiau ėmė didinti greitį. Jis pro pirmuosius partizanus prašvilpė visu greičiu, tačiau posūkyje užšoko ant nenugalimos kliūties. Čia garvežėlis nuvažiavo nuo bėgių ir nuvirto ant šono.

Lemiamas veiksnys buvo tai, kad drauge su garvežėliu nuo bėgių nuvirto ir toji platforma, kur slėpėsi istrebitelių apsauga.

Mūrinės sienos, turėjusios apsaugoti istrebitelius nuo kulkų, subyrėjo. Jos mūsų priešui ne tik kad nepasitarnavo, bet dar ne vieną iš jų prislėgė ar net sutraiškė. Vienu žodžiu, partizanai su šiais tautos pardavikais susidorojo labai greit. Nė vienam iš jų nepavyko išnešti sveiko kailio.

Partizanai pasiėmė visus priešo ginklus ir patraukė Margionių kaimo link, džiaugdamiesi pasiekta pergale.

Bet tiesa yra ir tai, kad laimė kartais aptemdo akis. Panašiai atsitiko ir šį kartą.

Buvo dienos metas, bet partizanai, nešdamiesi paimtuosius ginklus, nepatraukė miškan, kur po mūšio su priešu dingti derėjo, bet užsuko į Margionių kaimą. Čia jie išsiskirstė po gyventojus pavalgyti ir, žinoma, pademonstruoti savo „trofėjus".

Netrukus kaimą iš miško apsupo pasaluojantys rusai. Jie, reikia manyti, iš pasalų pastebėjo į kaimą atžygiuojančius partizanus ir įleido juos į spąstus.

Partizanai kaime jautėsi visiškai saugiai ir net sargybos niekur neišstatė.

Nepastebimai prislinkę prie trobesių, rusai kai kuriuos partizanus užpuolė troboj, net nesuskubusius nutverti ginklų. Taip atsitiko grandies vadui Lokiui ir su juo buvusiam partizanui, nes jie savo ginklus buvo pastatę toli nuo savęs. Rusai, netikėtai įšokę trobos vidun, šiuos partizanus nušovė prie stalo.

Margionių kaimas nepasiskirstęs į vienkiemius, todėl ten vienas greta kito yra sustatyti visi trobesiai.

Partizanai, išgirdę pirmuosius šūvius, metėsi iš trobų, bet niekas pasipriešinimo neorganizavo, nes nežinojo, kokiam kieme savi, o kokiam priešas. Jie netvarkingai ir pavieniui ėmė trauktis miškan, bet čia jiems kelią pastojo ginklų ugnis. Buvo nukauti berods net devyni partizanai. Tik trys partizanai pasiekė mišką. Prisimenu, kad tarp pasprukusių buvo eilinis kovotojas Vanagas.

pateisinamo neatsargumo.

Su visomis smulkmenomis šio atsitikimo pavaizduoti negaliu, bet apie tai kada nors galės papasakoti patys Margionių kaimo gyventojai.

Žuvus Gegučiui, reikėjo skirti naują būrio vadą, kuris pasižymėtų ir drąsa, nes šio būrio partizanams reikėjo veikti labai pavojingose vietovėse. Čia žūdavo daugiausia partizanų, dėl to sunku buvo surasti kandidatą, kuris atstotų Gegutį.

Buvo numatytas Gegučio brolis Bevardis, kuris pasižymėjo veiklumu ir drąsa, tačiau turėjo ir trūkumų. Vienas iš jų tas, kad jis dar nebuvo vadovavęs kitiems, buvo karšto temperamento; ir apskritai dar per mažai jį paži-

nau. Jaučiau, kad Bevardis trokšta vadovauti, nors pats nelabai mėgo paklusti.

Iš pedagoginės praktikos man žinoma, kad nenuoramos dažnai virsta pavyzdingais po to, kai jiems leidžiama vadovauti kitiems, o didžiulė energija skiriama naudingam darbui.

Pasitariau su grupės vadu Jūrininku. Nusprendėme Bevardį paskirti būrio vadu, bet aš pats turėjau dalyvauti tame partizanų susirinkime, kur jis kaip vadas partizanams bus pristatytas.

Žuvus tiesioginiam vadui, partizanai visuomet svarstydavo tarpusavyje, ką derėtų skirti naujuoju vadu. Jie taip pat Bevardį numatė kandidatu į būrio vado postą, tačiau turėjo jam ir priekaištų. Apie tai aš sužinojau iš Genio ir kai kurių kitų partizanų.

Prieš pat susirinkimą asmeniškai pasikalbėjau su Bevardžiu, nurodžiau jo būdo teigiamas ir neigiamas ypatybes. Patariau per susirinkimą pačiam pasisakyti apie savo silpnybes ir pasižadėti, kad vadovaudamas būriui susitvarkys, reikalaus iš kitų paklusnumo, bet ir pats bus teisingas ir vykdys vadovybės nurodymus. Bevardis pasižadėjo visiškai susitvarkyti ir aukotis būrio labui. Tas pasižadėjimas buvo duotas dalyvaujant Bevardžio tiesioginiam viršininkui — Jūrininkui.

Per visuotinį būrio susirinkimą Bevardis savo pasižadėjimą dar kartą pakartojo ir tapo būrio vadu.

Kol aš gyvenau šilų rajone, Bevardis pavyzdingai ir uoliai ėjo naujas pareigas. Jo vadovaujami partizanai priešui sudavė skaudžių smūgių, apie kuriuos aš bent iš dalies papasakosiu.

Kartą Bevardis su Geniu atėjo pas mane į slėptuvę ir atnešė dėžę su įvairiais dokumentais bei žemėlapiais, kuriuos jis buvo paėmęs per kautynes su priešu. Apie tas kautynes trumpai galiu pasakyti štai ką.

Bevardis su kai kuriais savo būrio partizanais buvo apsistoję viename Subartonių miško pakraštyje. Vienu metu gyventojai jiems pranešė, kad iš Merkinės į Ryliškių bažnytkaimį nuvažiavo lengvoji mašina, prisėdusi „načialninkų".

Bevardis su vyrais tuoj nusprendė tai valdžiai pastoti

kelią, nes tikėjosi, kad priešas netrukus vieškeliu gali grįžti atgal.

Visi nuskubėjo prie vieškelio ir tuoj pat ėmė ieškoti tinkamesnės pozicijos. Pagaliau Bevardis vyrus paliko prie vieno kalnelio, o pats dar nubėgo kiek pasižvalgyti po vietovę. Maždaug tuo metu Bevardis ir vyrai pastebėjo iš Ryliškių pusės dulkių debesėlį, kurį sukėlė atlekianti lengvoji mašina. Bevardis jau kiek galėdamas skubėjo pas savo vyrus, bet prie kalnelio pribėgo tik tuomet, kai mašina buvo jau čia pat. Dabar net neprisimenu, ar Bevardis suskubo duoti komandą šaudyti, ar būrio partizanai pradėjo šaudyti savo iniciatyva. Gal vien iš inercijos mašina pro partizanų užimtą poziciją pralėkė ir sustojo prie miškelio griovio. Iš mašinos į griovį išriedėjo uniformuoti „načialninkai" su ginklais ir pradėjo atsišaudyti iš trijų kulkosvaidžių bei dviejų automatų.

Vienas kapitonas į partizanus paleido tik vieną automato seriją ir buvo nukautas. Kiti galbūt buvo ir sužeisti, bet priešinosi toliau.

Partizanai taip šveitė, kad net mašina siūbavo, tačiau grioviuose sugulusius ir už mašinos užsimaskavusius rusus dar ne taip greit pavyko nukauti. Pagaliau partizanai pradėjo puolimą su perbėgimais.

Tuo metu vienas partizanas buvo nukautas iš kulkosvaidžio. Jis partizanų gretose išbuvo vos dvi savaites.

Vienas rusas, ginkluotas kulkosvaidžiu, ėmė trauktis atsišaudydamas. Jam pavyko išvengti mirties, o kiti buvo nukauti. Tarp nukautųjų buvo vienas kapitonas ir trys leitenantai.

Partizanai pasiėmė nukautųjų priešų ginklus ir tai, ką naudingesnio atrado mašinoje. Tarp laimikių buvo ir dėžė su dokumentais, kurie mums ir buvo atnešti. Lengvoji mašina buvo apipilta benzinu ir padegta.

Kol vyko ši operacija, apylinkėje siautėję rusai atskubėjo saviesiems į pagalbą. Partizanai stengėsi išvengti susidūrimo su jais. Jie skubiai ėmė trauktis miškan, nešdamiesi nukautąjį savo draugą. Susidarė tokia padėtis, kad žuvusįjį reikėjo palikti viename miško raiste užmaskuotą samanomis, o laidojimą atidėti po kelių dienų.

Įvykio vieton okupantas metė dideles enkavedistų pajėgas, kurios siautėjo daugiau kaip savaitę. Kaip tik dėl to Bevardis su vyrais negalėjo prislinkti prie nukautojo partizano ir jį palaidoti. Tuo metu daugybė rusų nardė po mišką, ir buvo net spėjama, kad jie nukautąjį galėjo atrasti.

Kai beveik visi rusai pasitraukė, Bevardis su vyrais nusigavo ton vieton, kur žuvęs kovos draugas buvo paslėptas. Jie žuvusįjį atrado, o po to jį palaidojo.

Vietos gyventojai partizanams papasakojo, jog rusai tuoj po kautynių suprato, kad iš partizanų buvo kas nors nukautas ar sunkiai sužeistas, nes aptiko kraujo pėdsakus. Rusai dėl to artimesniuose kaimuose ir miške pradėjo ypač smulkią kratą, bet nieko nelaimėjo.

Jau vien iš dokumentų, kuriuos radome dėžėje, supratome, kad kapitonas buvo aukštas MGB pareigūnas, atvykęs Merkinėn dalinių inspektuoti. Jis su savimi vežiojosi specialų laikraštuką, kurį iš dalinio buvo griežtai draudžiama išnešti. Jis net buvo pažymėtas atskiru registracijos numeriu. Laikraštyje buvo rašoma vien apie partizanus; skelbiamos pavardės tų, kurie pasižymėjo kautynėse su partizanais, nagrinėjamos padarytos klaidos, ypač kratų metu, ir t.t.

Žemėlapyje taškais buvo pažymėtos vietovės, kur rastos partizanų slėptuvės, o ovalais — rajonai, kuriuose buvo gyvesnė partizanų veikla.

Radome taip pat kautynių su partizanais dienoraštį ir daug kitų slaptų dokumentų, kurie demaskavo patį priešą.

Minimų dokumentų originalus su nuorašais vėliau pasiuntėme į Vakarus.

Vėliau iš Varėnos mums pranešė, kad nukautojo kapitono kūnas buvo atgabentas Varėnon, iš ten Vilniun, o iš Vilniaus lėktuvu Maskvon, kur su iškilmėmis turėjo būti palaidotas. Nukautieji leitenantai buvo kapitoną lydintys asmenys ir sudarė jo sargybą.

Kar. Juozapavičiaus grupė, vadovaujama Siaubo, taip pat dažnai suduodavo priešui smūgius. Už tai ir priešas dėjo visas pastangas, kad šią grupę kaip galima greičiau išvestų iš rikiuotės. Tačiau jo siautėjimai duodavo menkus

rezultatus: partizanų grupės nugalėti nepajėgė, o neretai net patys patirdavo triuškinamų smūgių.

Antai Siaubas su kai kuriais savo vyrais apsistojo netoli Seirijų miestelio, o kiek toliau nuo jo pasiuntė kelis vyrus. Šie pasirodė blogiems žmonėms, vaizduodami labai nusigėrusius. Šnipai apie kelių girtų partizanų pasirodymą tuoj pranešė Seirijų miestelio istrebiteliams ir ten stovėjusiam enkavedistų garnizonui, kurie, nieko nelaukdami, metėsi nurodyton vietovėn.

kurie bent aštuoniolika iš jų paklojo ir paėmė visus ginklus. Tik vienas ar du rusai suskubo išnešti savo kailį ir pranešti netrukus atvykusiai pagalbai apie tai, kaip Siaubas juos „pavaišino". Panašių atsitikimų buvo ir daugiau.

Bet neretai pačiam Siaubui ir jo vyrams pasidarydavo nuo rusų taip karšta, kad jie kuo greičiausiai persikeldavo per Nemuną ir slėpdavosi Part. Kazimieraičio rinktinės ribose. Kai masiniai rusų siautėjimai kiek aprimdavo, Siaubas su vyrais ir vėl grįždavo į savo veikimo vietas ir vėl ieškodavo tinkamesnės progos atsikeršyti priešui.

Kartais Siaubas skųsdavosi, kad jo veikimo plotas per daug ankštas, o veikti norisi. Todėl jiems dažniausiai ir tenka iškęsti ne tik garnizonų, bet ir masinius siautėjimus.

Už Leipalingio esančiuose miškuose partizanai retai priešą užkabindavo, dėl to ten masiniai siautėjimai vykdavo rečiau.

Norėdami „pasidalyti" siautėjimus, Siaubo vyrai ragindavo ir Pūščios partizanus nesnausti arba priešą pulti bendromis jėgomis. Kartais nuvykdavo į anų rajoną ir paruošdavo priešui pasalas, o po to pasitraukdavo į savo plotus.

Kartą Siaubo vyrai sugundė anuos partizanus smogti priešui. Tuomet jie bendrai dienojo Pūščios miške ir iš gyventojų sužinojo, kad priešas artinasi. Partizanai išsidėstė prie miško ir pasiruošė kautynėms.

Priešas artėjo išsidėstymo tvarka. Priešakyje vieškeliu ėjo jo žvalgyba, kuri pirmiausia su partizanais ir susidūrė. Ją partizanai nukovė, bet iš paskos prisiartino

stipresnės pajėgos ir pradėjo kautynes su partizanais.

Siaubo vyrai nebuvo iš tokių partizanų, kurie greit pasitrauktų iš kautynių lauko. Dabar jie kovėsi toliau ir dėl to, kad patys buvo draugus sugundę susikibti su priešu.

Partizanai gana greit sumušė ir antrąjį priešo dalinį. Jie jau buvo betriumfuoją ir norėjo surinkti nukautųjų ginklus, bet kaip tik tuo metu pastebėjo jau plačiu ruožu artėjančius rusus, su kuriais kautis jau būtų buvę beprasmiška.

Partizanams buvo duota komanda skubiai trauktis į mišką. Paaiškėjo, kad jie užkabino ne priešo dalinėlį, bet visą gausybę enkavedistų, kurie artėjo Pūščios miškus „valyti".

Dabar partizanai suprato, kad jiems reikia kuo greičiausiai slėptis arba sprukti į kitus miškus.

Pūščios partizanai pasitraukė miško gilumon ir dingo slėptuvėse, o Siaubo vyrai metėsi mišku į šoną ir kitą naktį jiems pavyko laimingai pasiekti net Žaliamiškį.

Kitą kartą tik būrio vadas Skiedra ir grupės štabo pareigūnas Savukas, nešini rusiškais kulkosvaidžiais, nužygiavo Puščion ir tinkamesnėje vieškelio vietoje pasiruošė sutikti priešą.

Jie pamatė atvažiuojantį sunkvežimį, sausakimšą priešų. Savukas su Skiedra sunkvežimį truputį pro save praleido, nes jų kulkosvaidžiai taip buvo pastatyti, kad galėtų paleisti ilgą seriją, nekeisdami pozicijos.

Reikiamu momentu abu kulkosvaidžiai veikė puikiai, o Skiedra su Savuku visuomet pasižymėdavo kautynėse geru taiklumu, orientacija bei drąsa.

Pats Skiedra man pasakojo, kad labai gerai šaudyti iš kulkosvaidžio jis gali tik pirmąsias minutes, o vėliau ima karščiuotis, todėl dažniausiai kulkosvaidį pakeičia šautuvu.

sunkvežimiui nesustojus, priešas ėmė verstis iš jo, o abu partizanai čiupo kulkosvaidžius ir dingo tankmėje.

Vėliau iš Leipalingio buvo gauta žinia, kad apšaudymo metu vietoje buvo nukauta dešimt priešų, o tarp išlikusių buvo ir sunkiai sužeistų.

Pūščios vyrams svarbiausia buvo tai, kad tarp nukautųjų buvo vienas iš pikčiausių istrebitelių, pavarde Lazauskas. Jis labai gerai pažino visą Pūščios mišką, nes jau daugelį metų buvo medžiotoju ir, be to, iš ten kilęs. Kaip vietovių žinovas, jis vedžiodavo po mišką rusus. Kai jis krito, partizanai lengviau atsiduso, nes Lazauskas visiems gyrėsi, kad ateinančią žiemą nesigailės pastangų ir miške su rusais atras visas partizanų slėptuves ir stovyklas.

Apie Lazauską dar buvo kalbama, kad jis, pasigirdus šaudymui, lipo iš mašinos, ir tuo momentu, kai iškėlęs rankas dar laikėsi už sunkvežimio borto, kulkosvaidžio serijos buvo tarsi perpjautas skersai.

Skiedra su Savuku ne vieną kartą „pavaišino" priešą. Jie abu ir vėl Puščioje panašiai pasielgė su priešu, važiavusiu vežimu. Šį kartą jie kirto smūgį iš arti ir sutemus. Sakoma, kad net vežimo ratlankiai sutruko, ir beveik visi važiavusieji buvo pakloti vietoje.

Savukas vienu metu buvo sunkiai sužeistas į koją. Kai išgijo, per kelį kojos nebelankstė.

Pagaliau vieną kartą atsitiko taip, kad priešas Skiedrą su Savuku aptiko Žaliamiškyje bemiegančius ir nukovė. Buvo sakoma, jog abu partizanai žuvo šnipų išduoti, tačiau rusai neišdrįso prie miegančiųjų taip prislinkti, kad pačiuptų juos gyvus. Per daug gerai jie žinojo Skiedros ir Savuko narsumą, kad būtų išdrįsę taip pasielgti.

Maždaug per bulviakasį enkavedistai vėl pradėjo masinį siautėjimą Kar. Juozapavičiaus grupės veikimo plote.

Siaubas ir skyriaus vadas Tigras su jam priklausančiais partizanais persikėlė per Nemuną, norėdami vėl dingti priešui iš akių, kaip jie jau ne vieną kartą anksčiau buvo padarę.

Bet šį kartą ir priešas buvo gudresnis. Jis, ten nieko nelaimėjęs, permetė daugybę rusų į kitą Nemuno pusę ir čia pradėjo miškų ir kaimų kratas. Anoje Nemuno pusėje buvo palikti daliniai tik ties panemune, kur jie, gerai užsimaskavę, tykojo.

Kaip prasidėjo masinis siautėjimas Part. Vanago grupės ribose, atrodė, kad anoje Nemuno pusėje ramu. Partizanus ypač suklaidino iš Merkinės gauta žinia, kad ru-

sai sunkvežimiais per Nemuno tiltą jau baigia persikelti Subartonių miško link.

Tuo metu Siaubas buvo apsistojęs miške pas sunkiai sužeistą Rytą. Rusai juos ten ir užpuolė.

Siaubas narsiai kovėsi, tačiau viršų paėmė enkavedistų gausybė. Su Siaubu žuvo ir Rytas.

Kar. Juozapavičiaus grupės vado Siaubo žuvimas labai sukrėtė partizanus. Jo labai gailėjosi ir gyventojai, nes gandas apie Siaubo narsumą buvo pasklidęs po visą Dainavą.

Rytas buvo eilinis kovotojas, tačiau turėjęs daug susidūrimų su priešu ir kelis kartus buvęs sužeistas.

Vieną kartą Rytas su dviem partizanais prausėsi pirtyje. Enkavedistai ten juos ir apsupo. Eilinis kovotojas Vanagas palindo po grindimis, o Rytas ir dar vienas partizanas šoko iš pirties į prieangį prie ten paliktų savo ginklų. Antrasis tuoj pat buvo nukautas, o Rytas traukėsi kaudamasis. Jis buvo visiškai nuogas, ir rusai jį net tris kartus sužeidė, nes toli persekiojo. Vis dėlto Rytas paspruko, o Vanagą, likusį pirtyje, rusai atrado ir nukovė.

Tai, kas čia trumpai papasakota, įvyko berods Savilionių kaime.

Skyriaus vadas Tigras per žmones gavo žinią, kad gausybė rusų plentu artėja jų kryptimi. Buvo nuspręsta trauktis prie Nemuno, persikelti per jį ir slėptis savo veikimo rajone.

Prie Nemuno priartėjo laimingai, bet kai valtimi priplaukė arti antrojo kranto, staiga į juos pasipylė uraganiška priešo ginklų ugnis. Nebuvo galima nei kranto priplaukti, nei laimingai grįžti atgal. Artima, sutelkta ugnimi buvo nukauti visi septyni partizanai, plaukę valtimi. Kol buvo šaudoma, jie dar šokinėjo iš valties, bet paskendo.

Visa ši tragedija įvyko dienos metu. Rusams pavyko kai kurių partizanų kūnus ištraukti į krantą. Tigro kūną žemiau po kiek laiko sugavo gyventojai ir apie tai pranešė partizanams. Prie jo buvo rastas ir ginklas.

Linas, kaip jau minėjau, turėjo dirbti Part. Vanago grupės štabe pas Jūrininką.

Jis išmanė mediciną, nes anksčiau buvo ją studijavęs. Linas gydė ne tik sužeistus kovos draugus, bet ir kaimiečius, be to, buvo įgijęs daugiausia moterų pasitikėjimą. Jos jį laikė moterų ligų specialistu. Dažnai Linas būdavo kviečiamas kaiman suteikti pagalbą susirgusiam. Reikia pasakyti, kad jis tą darbą atlikdavo su didžiausiu uolumu ir malonumu.

Kai jis jau gyveno pas Jūrininką, toli už Merkio upės buvo likę visi vaistai ir kai kurie įrankiai, skirti paviršinėms operacijoms atlikti. Ten buvo minkšti siūlai žaizdoms susiūti.

Ruduo jau baigėsi, ir Linas panoro parsigabenti savo vaistinėlę. Kai pasitaikė tinkamesnė proga, jis persikėlė per Merkį ir nužygiavo miškais Baltarusijos link. Pagaliau pasiekė ir Stumbro stovyklą, kur tuo metu gyveno grupės vadas Tauras.

Linas supakavo savo vaistinėlę į lagaminėlį ir turėjo dar vieną parą praleisti su visais partizanais stovykloje, nes tik tuomet Tauras žadėjo baigti tarnybinius pasitarimus su kovotojais ir geroką kelio gabalą jį palydėti.

Diena buvo vėsoka. Stovykloje vyrai šildėsi prie laužo. Staiga į stovyklą atbėgo uždusęs partizanų ryšininkas. Jis pranešė, kad stovykla išduota ir į ją jau artėja enkavedistai. Dėl to jis taip skubėjo su pranešimu ir džiaugėsi, kad dar spėjo rusus aplenkti. Drauge dar pridūrė, kad rusų yra labai daug, ir patarė partizanams kuo skubiausiai trauktis į miško gilumą.

Tauras padėkojo gyventojui už tokį svarbų pranešimą ir įsakė partizanams skubiai pasiruošti trauktis.

Vyrai paskubomis stvėrė tai, kas buvo svarbiausia, nes delsti nebuvo kada, o pranešėjas aplinkiniu keliu nuskubėjo kaiman.

Nežinia kodėl, bet priešas dar nesirodė. Reikia manyti, kad jis artinosi plačiai išsidėstęs, atsargiai ir kuo tyliausiai, nes norėjo partizanus stovykloje apsupti ir užklupti netikėtai. Buvo aišku, kad juos į stovyklą turėjo vesti išdavikas.

Vyrai suskubo kiek susitvarkyti. Buvo paimta tiek, kiek įmanoma pakelti. Tauras taip patvarkė, kad vyrai turėjo trauktis dviem kryptimis, pasidaliję į dvi dalis.

Vienai grupei turėjo vadovauti Stumbras, o antrajai — pats Tauras. Prie pastarosios prisidėjo ir Linas, nes žygio kryptis sutapo su numatomos kelionės kryptimi.

Tauras visus įspėjo, kad trauktųsi kuo atsargiausiai, nes rusus miške galima sutikti ir kitose vietovėse. Buvo numatyta, kad kiekvienai grupei, ko gero, teks net prasiveržti pro apsupimą.

Vyrai tuoj pat atsisveikino ir paliko stovyklą.

Našta, kuri slėgė kiekvieną vyrą, neleido greitai trauktis. Tam tikrais laiko tarpais būtinai reikėjo sustoti poilsio, o kuo tolyn, tuo dažniau ir ilgiau.

Vieno poilsio metu toji grupė, kuriai vadovavo Tauras, tikėjosi ilgiau atsikvėpti, nes buvo jau labai nuvargusi. Buvo jau gerokai nuo stovyklos nutolę, todėl jautėsi saugiau. Kai kurie partizanai nusiavė batus ir norėjo pasitaisyti autus. Kaip tik tuo metu pasirodė rusai su šunimi pėdsekiu ir pradėjo šaudyti į partizanus.

Neprisimenu, ar partizanai priešinosi, bet netikėtumas juos labai paveikė. Jie pradėjo paskubomis trauktis. Tauro sumaniai vadovaujami, visi partizanai ne tik pasitraukė nesužeisti, bet po kurio laiko net atsipalaidavo nuo priešo.

Šunys, matyt, buvo suklaidinti, nes partizanai pėdsakus pabarstė tabaku ar pašlakstė žibalu.

Dabar traukėsi jau daug atsargiau, nes tolumoje girdėjo šaudymą. Atrodė, kad antroji partizanų grupė taip pat susidūrė su priešu. Matyt, miškuose vyko masinis siautėjimas, nes Taurui su vyrais keliose vietose vos ne vos pavyko išsisukti nuo rusų būrių.

Vienu metu šioji grupelė vorele artėjo prie kalnelio. Priekyje žygiavo Tauras ir su vienu partizanu pirmieji ant jo užlipo. Tuo akimirksniu iš arti papliupo labai stipri priešo ugnis. Visų akivaizdoje su Tauru ėjęs partizanas buvo nukautas, o pats Tauras krito aukštielninkas. Jis dar ilgai vartaliojosi ir visaip stengėsi pakilti.

Kiti vyrai nuo jų buvo atsilikę maždaug 20—30 metrų. Jie dar matė, kad priešai užbėgo ant kalnelio ir, išsiskleidę grandimi, sugulė ties parkritusiu Tauru. Jie iš automatų ir kulkosvaidžių ėmė šaudyti į kitus partizanus,

kurie, kritus vadui, išsisklaidę miške ėmė netvarkingai trauktis.

Linas buvo trumparegis ir nešiojo akinius, bet besitraukdamas juos pametė. Užsikabinusi šaka akinius nutėškė į šalį. Dėl to jis greit atsiliko nuo kitų, tačiau ir jam pavyko nuo priešo atsipalaiduoti.

Dabar jis toliau traukė vienas ir niekaip negalėjo nustatyti reikiamos krypties. Jam teko klampoti per raistus, kur kiaurai peršlapo.

Ėmė temti, o miško nei galo, nei krašto nesimatė. Visiškai sutemus jis prislinko prie kažkokio papievio. Kiek toliau, maždaug už kokių šimto metrų, kūrenosi laužai. Čia jis išg:rdo rusiškai šūkaliojant ir keikiantis. Linas šiek tiek atsitraukė, bet nutarė, kad pro šią apsupimo žiedo dalį jam nakčia būtina peržengti.

Buvo aišku, kad miško krata dar nesibaigė, nes priešas pasiliko miške nakvoti ir prašvitus toliau tęs savo darbą. Linas nusprendė žūtbūt prasiveržti su automatu vienoje, o su vaistų lagaminu kitoje rankoje. Jis ėmė atsargiai slinkti. Pieva baigėsi, ir toliau prasidėjo pelkėtas miškas. Čia atrodė būsianti tinkamiausia vieta prasiveržti, nes ir laužai toje vietoje buvo toliau vienas nuo kito.

Linas čia pamažu šliaužė tiesiog pilvu. Dažnai sustodavo ne tik atsikvėpti, bet ir pasiklausyti.

Prie laužų triukšmas jau buvo kiek pritilęs. Atrodė, kad dalis rusų jau sumigo. Netoli artimiausio laužo girdėjosi kalba. Vienas rusas uždegė degtuką ir pakišo jį kitam pridegti. Greičiausiai tai buvo sargybiniai.

Laimė, kad sargybiniai, užsidegę papirosus, dar neišsiskyrė, bet kažką toliau kalbėjo. Linas tuo momentu pasinaudojo ir nušliaužė pirmyn. Kelias nebuvo ilgas, bet šliaužiantysis turėjo įtempti visas jėgas.

Prašliaužęs pavojingiausią ruožą, Linas atsirėmė į medį ir sėdėjo tol, kol labai sušalo.

Linas man pasakojo, kokios mintys tuomet jam atėjo į galvą. Jos buvo liūdnos, nes susidūrimas su priešu ir draugų žuvimas dar vis stovėjo akyse. Čia pat priešais buvo rusai ir žėrėjo prigesę laužai. Atsikvėpti, prašliaužus apsupimą, buvo net malonu, bet netrukus šaltis jį prigriebė. Visas kūnas ėmė virpėti lyg purtomas. Tiesiog

sunku buvo susivaldyti. Priešais jį žmonės šildėsi prie laužų, bet Linui ten nebuvo vietos.

Rudens naktis buvo gana ilga, ir Linas galėjo dar pailsėti, bet šaltis išjudino iš vietos. Jis pamažu vis traukėsi mišku tolyn, nežinodamas krypties. Buvo labai tamsu, net žvaigždžių danguje nesimatė. Tokiomis sąlygomis trauktis galima buvo tik labai lėtai. Pagaliau nuovargis Liną privertė apsinakvoti miške, bet šaltis vėl nedavė ramybės.

Linas prisiminė, kad lagaminėlyje turi degtukų. Šiluose daugiausia auga pušys, tačiau už Darželių, Mašnyčios ar Kabelių kaimų driekiasi raistai, kuriuose medžių daugumą sudaro drebulės ir eglės. Tuose plotuose dabar buvo atsidūręs Linas.

Lagaminėlis buvo senas, perrištas virve, nes užsegimas jau senokai sugedo. Dangtelis irgi visai nesilaikė, nes stigo sankabų. Čia jis pamatė, kad į lagaminėlio vidų pateko vandens. Visa tai atsitiko besiblaškant po raistus, nes tuo metu jam visai ne lagaminėlis rūpėjo.

Linas degtukus apčiuopė vienoje iš popierinių dėžučių su vaistais, bet jie buvo sudrėkę. Bandyti juos įdegti nebuvo prasmės.

Degtukų buvo visa dėžutė. Linas pats nerūkė, tačiau degtukai jam buvo reikalingi medicinos įrankiams dezinfekuoti. Dabar jis išsiėmė dalį degtukų ir susikišo juos į plaukus po kepure. Dalį dėžutės taip pat ėmė džiovinti plaukuose, o antrąją dalį prie kūno po baltiniais.

Tuomet, prislinkęs prie aukštesnės eglės, pažemiuose prisiskabė sausesnių šakelių lauželiui. Jau ir pusiaunaktis praėjo, tačiau Linas kantriai laukė ir pagaliau savo pasiekė. Per tą laiką jis rūpestingai sukrovė lauželį, vienu metu net buvo užmigęs, tik šaltis jį pažadino.

Galiausiai Linui pavyko degtuką įžiebti ir uždegti ploniausias šakeles bei atrinktus spyglius. Ugnelė jau neužgeso, o prie jos jis atšilo rankas, kojas ir išsidžiovino visus kitus degtukus bei dėžutę.

Sukurti didesnį laužą buvo neatsargu, be to, ir prie mažos liepsnos buvo galima atšilti.

Retkarčiais Linas atsitraukdavo nuo lauželio ir didesniu ratu apeidavo aplink, sustodamas ir gerai įsiklau-

sydamas. Miške atrodė ramu. Niekur nesigirdėjo jokio šakos triokštelėjimo.

Rudens nakties tamsa viešpatavo iki pat ryto. Tik tada Linas patraukė toliau. Ilgai jis ėjo mišku, stengdamasis laikytis vienos krypties, tačiau miškas nesibaigė. Vietos atrodė visai nematytos, o pasukti atrastais keliukais nesinorėjo, nes buvo pavojinga.

Linas laikėsi kiek toliau nuo aptikto miško keliuko, bet stengėsi per daug nuo jo nenuklysti.

Kiek paėjęs jis pagaliau išgirdo šunų lojimą ir suprato, kad ta kryptimi turi būti kaimas. Dabar jis keliuko jau nepaisė, bet ėjo dar atsargiau lojimo pusėn.

Linas, pamatęs trobesius, kaimo dar nepažino. Eiti į kaimą buvo neatsargu, nes jame galėjo būti rusų. Reikėjo paslankioti ir palaukti. Jis taip ir padarė. Po kiek laiko jis vienoje miško vietoje pamatė besiganančius galvijus ir piemenėlį. Linas prie jo priėjo. Piemenėlis iškart pažino, kad Linas yra Lietuvos partizanas, ir nupasakojo, kas buvo reikalinga. Po to atnešė iš namų Linui maisto, nes kaime rusų nebuvo.

To kaimo pavadinimo dabar gerai neprisimenu, bet Linas jau žinojo, kuria kryptimi iš ten reikia keliauti. Po tam tikro laiko jis vėl pasiekė mus. Čia jis man ir papasakojo savo paskutiniuosius išgyvenimus.

KELIONĖS REZULTATAI. PASKUTINIEJI 1947-ŲJŲ MĖNESIAI

Rimvydo kelionė į Tauro apygardą ir atgal užtruko neilgai. Vieną dieną jis vėl pasirodė mūsų vadavietėje.

Mes jo sugrįžtant laukėme, nes visus lygiai domino klausimai, į kuriuos turėjo būti praneštas atsakymas.

Rimvydas pas Žvejį turėjo atstovauti Dainavos apygardai, todėl mes jam parūpinome tokią aprangą, kad ten šauniau atrodytų. Paskolinau jam naują lietuvišką milinę, kurią buvau gavęs dovanų iš partizano Balio. Suradau gerą automatą, nes iki tol Rimvydas nešiojosi vokišką šautuvą ir t.t.

Kai jis sugrįžo, atrodė taip pat šauniai, bet nuotaikos

buvo ne per geriausios. Dėl to man iš karto kilo mintis, kad Rimvydas užduoties neįvykdė. Antanaitis su Dzūku jam tuoj pateikė kai kuriuos klausimus, bet Rimvydas atsakė labai neaiškiai. Tada aš jį pasikviečiau nuošaliau ir paprašiau paaiškinti, ar pavyko pavestą užduotį įvykdyti.

Rimvydas pareiškė, kad į Tauro apygardą buvo nuvykęs, su Žveju susitiko. Tačiau susitikti jam pavyko ne be vargo, o ir susitikimas įvyko nepalankiomis sąlygomis. Buvę maždaug taip: iš pradžių Geležinio Vilko rinktinės vadas leitenantas Daumantas per ryšininką Žvejui pranešė, kad su juo asmeniškai susitikti nori Dainavos apygardos vado įgaliotinis, bet atsakymo Rimvydas nelaukė ir per partizanų dalinius patraukė nurodyta kryptimi.

Pagaliau jam pavyko tiksliai sužinoti, kur ir kokį vakarą Žvejys turi susitikti su kai kurių dalinių vadais. Tuo metu Rimvydas pasiekė numatytą vietą ir prisistatė Tauro apygardos vadui.

Rimvydas tuoj pat norėjo pradėti tarnybinį pasitarimą, tačiau pas tą gyventoją partizanams buvo paruoštos vaišės, kur dalyvavo ir merginos. Jos tuoj pat ėmė visus partizanų vadus kviesti prie įvairiais valgiais apkrauto stalo.

Gal Žvejui buvo nepatogu atsisakyti ar kaip kitaip, bet jis Rimvydui pareiškė, kad tarnybinį pasitarimą atidedąs po vaišių. Rimvydui teko nusileisti ir pačiam sėsti už stalo.

Prie įvairių užkandžių buvo ir išgėrimo — degtinės bei naminio alaus. Netrukus jau skambėjo dainos ir juokas. Rimvydas buvo iš negeriančiųjų, ir kai kas pasinaudojo proga iš jo pasišaipyti: pavadino „grybočiumi".

Rimvydas jautėsi įžeistas ir pasitraukė nuo vaišių stalo. Jis jau buvo nusistatęs visiškai išvykti su jį atlydėjusiais partizanais, tačiau susilaikė, nes turėjo atlikti jam pavestą užduotį.

Taigi Rimvydas buvo priverstas palaukti.

nuomonę.

Rimvydą Tauro apygardoje aukštesnieji partizanų vadai pažino jau nuo to meto, kai jis ten buvo ruošdamasis

su Skrajūnu-Skirmantu pereiti sieną. Dėl to, mano manymu, vaišių metu Žvejys ir kai kurie kiti partizanų vadai su Rimvydu elgėsi labai familiariai. Tiesa, Rimvydas iš tikrųjų buvo negeriantis ir nerūkantis, dėl to, žinoma, kai kas galėjo jį patraukti per dantį.

Apskritai partizanų vadai suvalkiečiai, norėdami pasipuikuoti, dzūkelius vadindavo „grybočiais" ir dar padainuodavo: „Kad ne grybai ir ne uogos, šilų mergos būtų nuogos. . ." Dėl tokių juokų nevertėjo užsigauti. Juk neretai per subuvimą prie stalo pasakojami net gana „riebūs" anekdotai. Aš pats esu prieš tai nusistatęs, tačiau tokiu atveju linkęs geriau negadinti kitiems geros nuotaikos. Rimvydas galėjo irgi panašiai pasielgti, neduodamas net suprasti, kad įsižeidė.

Toms vaišėms pasibaigus, tarnybinis pasitarimas dar vis neprasidėjo, nes Rimvydas kitame kambaryje miegojo, o Žvejui, atrodo, po vaišių taip pat malonu buvo pasnausti.

Kitą dieną buvo dienojama toje pačioje vietoje.

Kai Rimvydas pagaliau pradėjo tarnybinį pasitarimą su Žveju, kaip tik tuo metu buvo gauta žinia, kad rusai artėja gausiomis pajėgomis.

Žvejys nusprendė skubiai pasitraukti, bet atskirai tik su savo štabo pareigūnais. Aš manau, kad jis Rimvydo nepakvietė su savimi ir dėl to, kad nuskubėjo į savo slėptuvę, kurios partizanams, taigi ir Rimvydui, parodyti nenorėjo.

Rimvydas su Žveju tesuskubo nustatyti greitąjį ryšį ateičiai. Žvejys nurodė artimą žmogų, pas kurį aš galėjau pasirinktą asmenį nusiųsti.

Po to Rimvydas su kitais partizanais paskubomis pasitraukė į Kazlų miškus, o vėliau grįžo pas Daumantą.

Išklausiau Rimvydo pasakojimo ir mane tiesiog apėmė apmaudas dėl nepasisekusio žygio ir veltui sugaišto laiko. Mano akimis žiūrint, kalčiausias buvo Žvejys, nes jis dėl vaišių atidėjo tarnybinį pasitarimą. Kaip vadas jis pasielgė nepateisinamai, nes gerai suprato, kad priešas galėjo kiekvienu momentu netikėtai užpulti.

Arba Žvejys, arba Rimvydas turėjo paskirti artimiausiu laiku kitą susitikimą ir sutarti tam vietą bei tikslią

datą. Dėl to iš dalies aš kaltinau ir Rimvydą, bet šaukštai jau buvo po pietų.

Aš nusprendžiau žūtbūt ateityje vykti pas Žvejį ir ten nedviprasmiškai pasikalbėti, asmeniškus reikalus paliekant nuošalyje. Tam sprendimui įgyvendinti padariau štai ką: parašiau Žvejui raštą, kuriame paaiškinau būtino susitikimo motyvus ir apgailestavau dėl bergždžios Rimvydo kelionės. Prašiau aiškiai atsakyti, ar sutinka su manimi susitikti. Jei taip — tai maždaug kada atvykti.

Su šiuo raštu nusiunčiau ryšininką į Žvejo nurodytą ryšio punktą. Čia jis turėjo palikti ir savo adresą, kuriuo Žvejys galėtų siųsti siuntas man.

Netrukus mano ryšininkas sugrįžo ir pranešė, kad tas asmuo, su kuriuo jam buvo nurodyta nuvykus susitikti, tik ką deportuotas Sibiran.

Taigi vėl patyrėme nesėkmę. Jau čia pat buvo žiema, dar reikės prisiderinti prie jos sąlygų. Visi aptarėme, kad kelionė Tauro apygardon turi būti atidėta net iki pavasario.

PASIRUOSIMAS ŽIEMAI

Rusų siautėjimas žiemos metu būdavo gerokai pavojingesnis. Nusprendžiau taip susitvarkyti, kad, jei tik prireiktų palikti slėptuvę, turėtume galimybę persikelti kitur. Be to, mūsų slėptuvė tiko gyventi tik iki žiemos. Artimiausias uždavinys — surasti tinkamas vietoves ir gauti gyventojų sutikimą pas juos išsikasti dvi žiemos sąlygomis gyventi pritaikytas slėptuves.

Bevardis su Geniu pareiškė, kad jie numato patikimą žmogų prie Nedingės, kur būtų patogu išsikasti slėptuvę. Vieną naktį su jais ir Dzūku nuėjau pas tą gyventoją, ir jis iš karto sutiko su mano prašymu. Dėl to aš buvau labai patenkintas, padėkojau pasiaukojančiai šeimai ir tuoj pat pradėjau apžiūrinėti trobesius, norėdamas nustatyti tikslią vietą slėptuvei kasti ir net paženklinti žemę ten, kur turėjo išeiti anga. Ją pažymėjau kieme tarp kluono ir tvarto taip, kad žiemą ta vieta eitų mindžiojamas takas. Taip būtų lengviau prieiti prie slėptuvės ir maskuoti angą.

Tuo metu mes turėjome labai daug ir skubaus darbo senoje slėptuvėje, todėl Bevardžiui su Geniu teko didžiausia našta kasant slėptuvę. Jie abu parūpino reikiamą kiekį lentų ir atgabeno į vietą. Pagaliau jie abu su šeimininku jau dienos metu surizikavo ir didžiulę slėptuvės dalį iškasė.

Temstant į kasimo vietą nuėjau ir aš su Antanaičiu, Rimvydu ir Dzūku. Antanaitis ėjo sargybą, o mes dirbome, kol prašvito. Dirbdami labai išvargome. Negalėjau atsistebėti, kaip Bevardis, Genys ir šeimininkas tiek ištvėrė. Kasėme gana lėtai, nes visur buvo vien molis. Švintant slėptuvė su anga buvo baigta įrengti, žemė išlyginta, o ant slėptuvės viršaus bei aplinkui šeimininkas arkliu užvežė mėšlo. Jį mes tirštu sluoksniu kuo plačiau paskleidėme. Net iš arti bemaž nebuvo galima suprasti, kad žemė čia kasta.

Mes visi nuėjome poilsio ir tuoj pat sumigome, o šeimininkas pailsėti vis dar negalėjo. Jis sukaupė paskutines jėgas, įkinkė arklį arklan ir užmėžtą žemę aparė.

Dar ir dabar prisimenu ryškiausią mūsų naujojo šeimininko būdo savybę. Jis visuomet būdavo geros nuotaikos, šypsodavosi ir niekuomet nenustodavo vilties.

Kai mes dar sklaidėme žemę ant slėptuvės, atėjo arčiau Antanaitis, patrepseno viršuje ir pareiškė, kad blogai, nes aiškiai girdisi dundėjimas. Mes nieko neatsakėme, nes čia pat buvo ir šeimininkas. Kai Antanaitis nuėjo, šeimininkas pasakė: „Kas čia per partizanas, kad pats gąsdina?!" Jau tada pagalvojau, kad būsimas mūsų globėjas labai malonus žmogus. Taip manydamas, aš tikrai neapsirikau.

Naujosios žieminės slėptuvės vidų įrengiau kartu su Dzūku. Padarėme dvi ventiliacijas ir jas užmaskavome, nes iki pasnigs, ten gyventi neketinome.

Antrą žieminę slėptuvę mums leido padaryti tas globėjas, kurio žinioje dabar gyvenome.

Slėptuvei vietą parinkome krante, netoli trobesių. Anga turėjo išeiti ant tako, kuriuo buvo einama į šulinį vandens.

mąją, bet atrodė, kad ir joje bus galima jaustis neblogai.

Čia taip pat nepamiršome padaryti ventiliacijos ir, norėdami ją užmaskuoti, arti pasodinome ėglio krūmą.

Ramunėlis su manimi jau negyveno. Jis iš pradžių išsikasė slėptuvę miške, o žiemą — prie trobesių. Šią jo slėptuvę ir aš su Dzūku padėjome kasti.

Kartą Ramunėlis atėjo vos sutemus pas mane ir pranešė, kad yra atvykusi Birutė su vienu asmeniu ir nori su manim susitikti. Aš į susitikimo vietą atvykti pažadėjau, bet tik kitą vakarą.

Tada aš nuėjau į nurodytą vietą vienas. Ten išbuvau pusantros paros. Aš, Ramunėlis, Birutė ir dar vienas asmuo, kurio pavardės čia kol kas paminėti negaliu, tą laiką išbuvome žieminėje slėptuvėje be ventiliacijos. Ji dar buvo beveik negyventa, todėl ten buvo labai drėgna, šalta ir, svarbiausia, labai stigo deguonies. Tas asmuo, kuris mane pamatė pirmą kartą tokiomis sąlygomis, turėjo susidaryti baisų vaizdą apie mūsų padėtį pogrindyje. Tą žmogų aš labai norėčiau dar bent kartą pamatyti savo gyvenime, tačiau nežinau, ar tai beįvyks* .

Apie tą pusantros paros laikotarpį aš turėčiau parašyti daugiau, bet saugumo sumetimais tai atidėsiu vėlesniam laikui. Jūrininkas jau gyveno su Linu, Žiedu ir Šturmu. Jis taip pat ieškojo tinkamos vietovės, kur būtų galima išsikasti žieminę slėptuvę. Tuomet, kaip jau minėjau, Jūrininkas ėjo Part. Vanago grupės vado pareigas. Jam jau buvau perdavęs vieną rašomąją mašinėlę ir kai kuriuos grupės dokumentus, tačiau visos grupės archyvas kol kas pasiliko pas mane.

VĖL NELAIMĖ

Lapkričio pirmomis dienomis Jūrininkas apsilankė mano slėptuvėje ir pareiškė, kad nori pasiimti Part. Vanago grupės archyvą! Aš viską perdaviau, o jis išsinešė. Tuo metu Jūrininkas mums minėjo, kad žieminę slėptuvę jau išsikasė, bet jos vidus tuo tarpu dar neįrengtas. Slėptuvė, kaip minėjo, buvo prie Nedingės, bet tuo

metu nepasakė nei kaimo, nei gyventojo pavardės, kurio globoje įsitaisė.

Jūrininkas vėl pas mus užsuko lapkričio 6 d., bet pabuvo tik labai trumpą laiką, nes kaime jo laukė Linas ir Šturmas. Jis pas mus būtų gal kiek ir ilgiau užtrukęs, tačiau pradėjo snigti. Galėjo likti žymūs pėdsakai praėjus žmogui, dėl to Jūrininkas greit su visais atsisveikino ir išskubėjo.

Mes iš globėjo į slėptuvę tuoj persinešėme maisto atsargas ir vandens dviem dienoms. Pradėjus snigti, persikelti žieminėn slėptuvėn būtume nesuspėję. Iki viską persigabentume, galėjo nustoti snigti ir paliktų aiškūs pėdsakai. Be to, neabejojome, kad pirmasis sniegas išsilaikys tik kelias dienas.

Iš patyrimo gerai žinojome, kad enkavedistai visuomet pasiruošę laukia pirmojo sniego. Tokiu metu jie staigiai puldavo į kaimus ir miškus kratų daryti. Pasnigus buvo lengva partizanus persekioti. Rusai žinojo, kad partizanai aktyviausi rudenį, o pirmasis sniegas juos užklupdavo ten, kur jie tuo metu dienodavo ar žygiuodavo. Blogiausia mums būdavo, jei pradėdavo snigti paryčiu. Tada dieną judėti tiesiog neįmanoma. Jeigu snigti pradėdavo vidurnaktį, tuomet dar būdavo galima suskubti nunerti saugesnėn dienoti vietovėn ar pasiekti žiemos metui paruoštas slėptuves.

Lapkričio 8 d. (revoliucijos šventės metu) vakare sužinojome, kad žuvo Jūrininkas, Šturmas ir Linas. Ši liūdna žinia visus, o ypač mane, nepaprastai sujaudino. Visiems buvo gaila žuvusiųjų, o man ypač Jūrininko, kurį taip artimai pažinau ir su kuriuo tą pačią valandą įstojau į partizanų gretas.

manymu, Jūrininkui, Šturmui ir Linui lėmė mirtį.

Pirmosios kibirkšties, reiškiančios pavojų, reikia ieškoti netolimoje praeityje.

Svarbiausia Jūrininko klaida buvo ta, kad jis kurį laiką gyveno netoli Mantviliškių kaimo, paežerėje, kur Šturmas ir Žiedas buvo įsirengę slėptuvę. Jie tiesiog kiekvieną naktį kur nors išsiruošdavo. Paprastai eiliniai kovotojai būdavo nepakankamai atsargūs žygiuose,

taigi Jūrininkas turėjo suprasti, kad Šturmo ir Žiedo gyvenamoji apylinkė turėjo būti kam nors daugiau ar mažiau žinoma. Aš visuomet pabrėždavau, kad šiai aplinkybei turi būti skiriama ypatinga reikšmė.

Jūrininkas, pradėjęs vadovauti Part. Vanago grupei, tvarkėsi savarankiškai. Man atrodė, kad gyvendamas su manimi ir su Kazimieraičiu įgijo patirties vadovauti. Jis dažniausiai su manimi keliaudavo vizituoti dalinių. Jūrininkas visuomet pasižymėjo kaip labai uolus ir sąžiningas partizanas.

Aš numačiau, kad Linas jam bus labai geras bendradarbis. Todėl jį iš Gardino grupės perkėliau į Part. Vanago grupę.

Šturmą su Žiedu Jūrininkas pats pasirinko pagalbininkais, nes jiems buvo gerai žinomos tos vietovės, kuriomis dažniausiai būtų tekę keliauti.

Dabar gerai neprisimenu, kokiomis aplinkybėmis žuvo Žiedas. Žieminėje slėptuvėje Jūrininkas numatė gyventi tik su Linu ir Šturmu.

Po Jūrininko, Lino ir Šturmo žuvimo neliko žmogaus, kuris man būtų pasakęs, kur ir pas ką Jūrininko žieminė slėptuvė buvo įrengta. Ta paslaptis liko neatskleista iki šios dienos. Dėl to iki šiol tiksliai nežinau, ar rašomoji mašinėlė, kurią Jūrininkas pasiėmė iš manęs, ir Part. Vanago grupės dokumentai nelaimės metu buvo Šturmo žieminėje slėptuvėje. Pirmuoju atveju jie turėjo atitekti priešui, antruoju — išlikti. Tiesa, priešas gyrėsi, kad nukaudamas Jūrininką, jis sunaikino partizanų štabą.

Vėliau aš sužinojau, kad tuo metu, kai Jūrininkas su Linu gyveno Šturmo slėptuvėje, jų globėjo sūnus jau buvo sunkiai sužeistas į ranką.

Kartą Šturmas keliavo su savo globėjo sūnumi. Juodu dar buvo nedaug nužygiavę, kai pajuto netoliese kažką šlepsint. Tuoj pat sustojo. Šturmas sušuko: „Kas eina?" Į klausimą nebuvo atsakyta, bet pasigirdo šūvis. O po to kažkas nubėgo šalin. Šturmas pradėjo šaudyti, tačiau taikinio įžiūrėti negalėjo.

Manau, kad skaitytojas žino, tačiau dar kartą primenu, jog partizanai beveik visuomet į žygius eidavo tik naktimis. Ne kitaip buvo ir šį kartą.

Susišaudymas truko tik kelias sekundes, bet tuoj pat Šturmas išgirdo dejuojant savo globėjo sūnų, kuris buvo nežinomo asmens sunkiai sužeistas į ranką.

Šturmas su juo grįžo atgal, kur nukentėjusiajam buvo suteikta pirmoji pagalba. Žaizda, matyt, buvo didelė, nes kitą dieną sužeistasis turėjo būti nugabentas net į ligoninę pas daktarą. Vėliau jis gydėsi namuose, o pažįstamiems buvo aiškinama, kad ranką pats susižeidė. Ar kaimo žmonės tuo aiškinimu patikėjo, sunku pasakyti, bet aš manau, kad tas atsitikimas galėjo kai kam sukelti įtarimą.

Tais laikais rusai pavieniui nevaikščiojo ir, mano manymu, į Šturmą šovė ginkluotas šnipas, kuris greičiausiai jį atpažino net iš balso. Bevardis vėliau tvirtino, kad tas šnipas buvo iš Mantvilų kaimo, kuris visai greta Šturmo gimtinės. Jis naktimis vaikščiodavo sekdamas partizanus ir apie tai pranešinėdavo priešui.

Kam kam, o šnipui tikriausiai labai įtartinai galėjo atrodyti tas tariamasis susižeidimas, kuris sutapo su jo paleisto šūvio data. Jeigu Šturmas išgirdo šlepsint šnipą, tai ir anas galėjo suprasti, kad Šturmas taip pat ėjo ne vienas. Šnipas apie atsitikimą ir viską, kas su tuo susiję, žinoma, turėjo pranešti rusams, o tie tam tikras išvadas mokėjo padaryti.

Taigi rusai turėjo pradėti sekti tą apylinkę ir Šturmo globėją.

Negali būti abejonės, kad Jūrininkas puikiai žinojo apie šį atsitikimą. Jis turėjo gerai suprasti, kad gyventi Šturmo slėptuvėje yra labai pavojinga. Žinoma, negalima pasakyti, kad Jūrininkas su Linu visą laiką gyveno toje slėptuvėje, jie ten tik dienodavo tuomet, kai kasė žieminę slėptuvę.

Kai Jūrininkas anksčiau minėtą naktį iš mūsų slėptuvės išvyko, snigti negreit nustojo. Sužinojome, kad jis su Šturmu ir Linu susitiko Gudakiemio kaime, kur dar pavakarieniavo ir pasiklausė patefono muzikos. Po to jie išėjo ir, aišku, sniege paliko daugiau ar mažiau ryškius pėdsakus.

Daugiau žinau tik tiek, kad kitą rytą globėjo namus ir apylinkę, taip pat ir paežerę, apsupo rusai, atvežti penkiais sunkvežimiais. Buvo aišku, kad Jūrininką, Štur-

mą ir Liną šnipas buvo pasekęs ir apie tai vėl priešui pranešęs. Priešas gal jau anksčiau nujautė slėptuvės vietą, tačiau ją pulti norėjo tik tuomet, kai gaus tikrą pranešimą, kad joje yra partizanų.

Kai rusai puolė slėptuvę, partizanams buvo atnešti pusryčiai ir jie valgė. Apie tai, jog jie pajuto artėjančius rusus, galima spręsti iš to, kad slėptuvėje neužsimaskavo, bet stengėsi prasiveržti iš apsupimo. Žinoma taip pat, kad visi trys kovotojai žuvo netoli slėptuvės.

Linas savo vaistinėlės iš mūsų dar nebuvo pasiėmęs, ir ji liko pas mus kaip žuvusiojo atminimas.

ŽIEMINĖJE SLĖPTUVĖJE

Pirmasis sniegas pražuvo kaip nebuvęs. Tuomet gyvenome tokius laikus, kad kiekvieną dieną buvo tikimasi lietuvių deportacijos Sibiran — trėmimo. Žmonės naktimis bėgiojo iš vienos vietos kiton, bet niekur nerasdavo ramybės." Okupantas sąmoningai retkarčiais skleisdavo gandus apie būsimą trėmimą. Tuo jie, kaip sakoma, drumstė vandenį. Žmonės išvargdavo belakstydami, betampydami nešulius. Pagaliau jie jau netikėdavo tomis datomis, kuriomis būdavo pranašaujamas trėmimas. Okupantas per savo šnipus nepaprastai uoliai ir kantriai sekė žmonių nuotaikas. Jis meistriškai nutaikydavo vežimui tokį momentą, kada žmonių nervai būdavo tiesiog pertempti ir dauguma jau nakvodavo namie.

Antai vieno trėmimo išvakarėse į vietovę prie Merkio, kur daug žmonių dirbo miško ruošos darbus, atvyko aukštas tarybinis pareigūnas ir sušaukė visus į mitingą. Jo metu jis paneigė gandus apie būsimą trėmimą ir tvirtino, kad juos skleidžia liaudies priešai — „banditai". Jis nurodė, kad visi piliečiai gali ramiai miegoti, ir dar pridūrė, jog vakare parėję į kaimus, kuriuose jie gyvena, nepamirštų ir kitiems pranešti, kad artimiausiomis dienomis Merkinėn bus atvežta įvairių prekių. Tuo metu nepaprastai trūko paprasčiausių prekių, nors toji liga komunizmo santvarkos sąlygomis yra nepagydoma ir šiandien. Taip kalbėjo aukštas pareigūnas vakare, o jau kitą rytą

pats aktyviai dalyvavo tremiant gyventojus į Sibirą.

Kartais okupantas pasielgdavo taip: prieš kelias dienas iki deportacijų į kaimus sunkvežimiais priveždavo daugybę enkavedistų, kurie siautėdavo kaime, laukuose ir miškuose. Žmonės vėl miegodavo namuose, nes manydavo, kad rusai atgabenti vien kovai su partizanais. Kai gyventojai aprimdavo, vieną rytą prasidėdavo netikėtas vežimas. Šitaip enkavedistai žmones suklaidindavo ir vienu užsimojimu įvykdydavo du uždavinius.

Dėl anksčiau nurodytų priežasčių ir mūsų globėjai pradėjo ne tik naktimis, bet ir dienomis vengti savo namų. Jie vertingesnius daiktus iškraustė pas gimines, o dalį drabužių, audinių ir rankinę siuvamąją mašiną paslėpė mūsų slėptuvėje.

Rusai ėmė pas juos vis dažniau lankytis neva dėl įvairių susirašinėjimų, bet savo tikruosius tikslus stengėsi kuo geriau užmaskuoti. Dėl to ir mums gyventi pas šį globėją tapo nesaugu. Nusprendėme tuoj pat persikelti į žieminę slėptuvę, nors sniego dar nebuvo.

Naujoje slėptuvėje blogiausiai jautėmės pirmosiomis dienomis, nes buvo labai šalta ir drėgna. Kūnu ir kvėpavimu reikėjo ją pradžiovinti ir apšildyti. Ir vis dėlto po keleto dienų slėptuvėje dirbti buvo įmanoma. Švintant užsidarydavome angą, o šeimininkas ją gerai užmaskuodavo ir kojomis taip aptrypdavo, kad nuo kluono iki tvarto takas visose vietose atrodytų vienodai.

Vakare šeimininkas dėžę ištraukdavo, ir visą naktį slėptuvėje dirbdavome prie atviros angos. Dieną patys savo jėgomis atidaryti dangtį negalėdavome.

Kai visi jausdavomės sveiki, trumpą rudens dieną išbūti uždaroje slėptuvėje nebūdavo per daug sunku. Antanaičiui buvo blogiausia, nes jis dažnai viduriuodavo. Jau iš pat pirmųjų dienų jis sunegalavo. Kol gyvenome vasarinėje slėptuvėje, jis galėdavo išeiti laukan, kada tik panorėdavo, o čia šeimininkas užmūrydavo mus visai dienai. Tuomet dar atitinkamu indu nebuvome apsirūpinę.

Tuo metu aš labai daug darbo turėjau su partizanų ir jų rėmėjų apdovanojimu už pasiaukojamą darbą ar narsumą kovoje su priešu. Apdovanojama buvo pagal naujai mūsų išleistus apdovanojimo nuostatus. Partizanas

ar rėmėjas galėjo būti apdovanojamas tris kartus už uolumą ir tris kartus už narsumą. Už uolumą galėjo būti apdovanojamas I, II ir III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi, o už narsumą — I, II, III laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi (su kardais). Nuostatuose buvo nurodytas kriterijus, už ką ir kuo gali būti apdovanojamas. Taip pat buvo nusakyta, koks vadas ir kurio laipsnio Laisvės Kovos Kryžiumi gali apdovanoti.

Aš tokio darbo ypač daug turėjau ir dėl to, kad ėjau dar ir Part. Kazimieraičio rinktinės vado pareigas, be to, naujas Dzūkų rinktinės vadas dar nebuvo paskirtas. Todėl apdovanoti visus turėjau tik aš. Norėdamas išvengti klaidų, darbą turėjau atlikti labai rūpestingai. Visa medžiaga apie tuos, kurie pristatomi apdovanojimui, plaukė pas mane. Duomenis reikėjo tikrinti vietoje, arba išsikviesti atitinkamus vadus, kad tiesiogiai su jais būtų galima išaiškinti netikslumus ir t.t.

Tuo reikalu vienu metu pas mane į slėptuvę atvyko Žaibas su Rugiu. Maždaug tuo metu aš padariau svarbesniuosius pertvarkymus.

Kai Rimvydas vyko Tauro apygardon ir grįžo atgal, pakeliui apsilankė ir partizanų daliniuose, kurie priklausė Dzūkų rinktinei. Grįžęs pas mane, jis gana nuosekliai apibūdino padėtį toje rinktinėje ir nurodė, kad vado pareigoms tinkamo asmens tuo tarpu nėra.

Dar paaiškėjo, kad nepaprastomis aplinkybėmis dingo DLK Kęstučio grupės vadas Adomas. Buvo nustatyta tik tiek, kad jis sutemus iš savo slėptuvės išėjo nešdamasis rašomąją mašinėlę. Kur jis turėjo keliauti, jo bendradarbis Tigras žinojo, bet Adomo ir ten nebuvo. Niekas ir niekur tą naktį šaudymo negirdėjo.

Buvo aišku, kad Adomas valtimi turėjo persikelti per ežerą, o paskui lipti į kalną. Lipdamas kalnan, Adomas visuomet uždusdavo ir dėl to užeidavo pas pirmąjį gyventoją pailsėti, nes džiova jau buvo labai pakirtusi jėgas. Tigras manė, kad Adomas ir šį kartą buvo taip padaręs. Jis tą gyventoją apklausinėjo, tačiau šis aiškino, kad Adomas tą dieną pas jį nebuvo. Gyventojas buvo įtariamas Adomą nužudžius, tačiau Tigras tikrų įrodymų neturėjo.

Po kiek laiko Tigrui buvo pranešta, kad žmonės ežere atrado Adomo lavoną. Prie jo buvo planšetė su dokumentais ir diržas su trumpuoju ginklu. Nežinau, ar buvo atrasta nuskendusi rašomoji mašinėlė. Sprendžiant iš visko, buvo įsitikinta, kad Adomas naktį, keldamasis per ežerą, apvirto su valtimi ir prigėrė.

Žuvus šiems vadams, paskyriau naujus.

Antanaičiui pasiūliau perimti vadovavimą Dzūkų rinktinei. Jis su tuo sutiko, ir aš parašiau atitinkamą įsakymą.

Pasikalbėjęs su Žaibu, Geležinio Vilko grupę priskyriau prie Part. Kazimieraičio rinktinės. Jai priskyriau ir Studento būrį, kuris veikė Nemunaičio apylinkėje.

Kadangi nebuvo sniego, Antanaitis drauge su Žaibu iškeliavo paskyrimo vieton.

Žuvus Jūrininkui, Rugį paskyriau Part. Vanago grupės vadu.

Žuvus Taurui, Gardino grupės vadu paskyriau Arminą, kuris iš Rugio turėjo vėl grįžti pas pažįstamus partizanus ir į žinomus miškus. Žuvus Siaubui, Kar. Juozapavičiaus grupės vadu buvo paskirtas Diemedis.

Žaibas su Rugiu mano slėptuvę žinojo ir pas mane atvykdavo, kai tik būdavo būtinas reikalas.

Naujojo mūsų globėjo šeima buvo labai gera, bet slėptuvėje gyvenimo sąlygos blogos dėl drėgmės ir šalčio. Molio sienos ir grindys rasojo bei traukėsi pelėsiais. Dirbti galėjome tik apsikūtoję turimais slėptuvėje drabužiais.

Dieną šeimininkas slėptuvės angą rūpestingai užmaskuodavo ir net ventiliacijas užmesdavo sniegu, todėl žiburį slėptuvėje galėjome deginti tik labai trumpą laiką, nes greit pristigdavo deguonies. Dėl to mes, kaip ir paprastai, dirbdavome naktimis. Naktimis klausydavome žinių per radiją. Muzikos neklausydavome, nes labai taupėme elementus. Anteną iškišdavome pro angą, pakeldavome ją ant karties, o kartį pririšdavome prie tvoros, kurią mūsų nurodymu globėjas nutiesė lygiagrečiai takui. Pavyko susipažinti su žmogumi, kuris mums už pinigus parūpindavo akumuliatorius bei baterijas. Sugedus priimtuvui, jis nuveždavo jį miestan pataisyti.

Prie tvarto, kuris stovėjo arčiau slėptuvės negu kluonas, buvo pririštas šeimininko šuo. Jis vargo daugiau negu

mes, nes neturėjo budelės, o grandinė buvo tokia trumpa, kad šuo vos galėjo atsigulti. Per pūgą jį tiesiog užpustydavo.

Aš neiškenčiau ir vieną kartą paprašiau globėją, kad jis padarytų šuneliui bent menkutę užlandą ir pridurtų grandinės galą. Supratau, kad dėl mano pastabos jis net užsigavo, nes pareiškė, jog geram šuniui tokių dalykų nereikia. Jo manymu, kol mes gyvensime jo globoje, šuo turi pavargti ir gerai budėti.

Jo nuomonė buvo teisinga tuo atžvilgiu, kad šuo juo budresnis, juo blogesnėmis sąlygomis laikomas. Tai galima pasakyti ir apie mūsų globėjo šunį. Geresnio sargo net negalėjo būti. Jis lodavo retai, tik iš reikalo. Mes netrukus ėmėme atskirti, kada jis loja ant žmogaus, gyvulio, ginkluoto žmogaus, praeinančio pro šalį ar ant pašalinio asmens, esančio kieme. Už gerą sargavimą šuneliui mes atsimokėdavome maistu, kurį ir patys valgydavome. Globėjo šeima buvo neturtinga, o šuneliui, matyt, maisto paduodavo retai ir mažai, nes jis buvo nepaprastai liesas. Kai mes netoli jo kiek geriau apsigyvenom, šuo pradėjo atsigauti. Jis taip prie mūsų priprato, kad, mums išvykus žygin, tiesiog staugdavo. Mes jį šerdavome naktimis, po mažai, bet dažnai. Jau vien atsargumo sumetimais kuris nors iš mūsų dažnai išlipdavo viršun pasiklausyti ir kartu šuniui numesdavo po truputį maisto. Taigi jis naktį neįmigdavo, nes laukdavo ką nors numetant. Kai šunį taip įpratinome, nereikėdavo dažnai net išlipti viršun. Pakakdavo atsistoti angoje, čiulptelėti lūpomis, o šuo net pašokdavo ir gerindamasis suinkšdavo. Iš to mes ir tamsoje suprasdavome, kad šuo nemiega, bet budi.

Blogiausia buvo tai, kad naktį reikėdavo anteną nutiesti net iki kluono durų ir ten jos galą pririšti, o patys mes galėdavome tik dėže užsidaryti, bet nepajėgdavome užsimaskuoti be globėjo pagalbos.

Mūsų laimė, kad pas mūsų globėją, kol toje slėptuvėje gyvenome, nakties metu neatėjo ir nepadarė kratos.

Globėjas mus dažnai vadindavo užeiti trobon apšilti bei nusiprausti, bet mes kvietimu pasinaudodavome labai retai ir tik kelias minutes. Atrodė, kad globėjas mūsų atsargumu buvo patenkintas.

Slėptuvėje dienos metu labai gerai girdėdavome, kai šeimininkas sniego taku pereidavo per angą. Jeigu jis pastebėdavo, kad ateina rusai su istrebiteliais, duodavo mums iš anksto sutartą ženklą. Tuomet, eidamas taku pro slėptuvę, uždainuodavo: „Saulė teka, saulė leidžias,— man kalėjime tamsu. Drėgnas oras, vienas langas ir tie narai, kur guliu..."

Tokią dainą išgirdę, mes turėdavome slėptuvėje pasiruošti ir laikytis ramiai, nes žinodavome, kad pavojus arti.

VADAI PAS MANE

Kartą Žaibas, Vanagas, Guoba ir Žilvitis iškviesti išsirengė pas mane. Guoba su Žilvičiu turėjo juos palydėti, o Vanagas su Žaibu — atvykti net į mano slėptuvę.

Sniego buvo tada jau daug. Žmonės važinėjo rogėmis. Žaibas su vyrais iš miško nusigavo į kaimą ir, pasiėmę roges, važiavo Nedingės kryptimi.

Atsitiko taip, jog rusai per šnipus buvo gavę žinių, kad tuo vieškeliu, kuriuo dabar ketino važiuoti Žaibas su vyrais, turi važiuoti partizanų skyriaus vadas Burokas su savaisiais. Todėl jie tą naktį patogioje vietoje prie to vieškelio paruošė pasalas. Gal jie ten buvo laukę partizanų važiuojant jau ne vieną naktį. O tą naktį, nenorėdami atvirai rodytis, rusai buvo apsistoję pas gyventojus prie vieškelio. Jie norėjo įsileisti partizanus vieškelyje iki pasalų ir tuomet juos nukauti.

Buroko su vyrais rusai nesulaukė, bet vietoj jų į pasalą pateko Žaibas, Vanagas, Guoba ir Žilvitis. Visi jie sėdėjo vienose rogėse ir buvo apsisiautę baltais chalatais.

Enkavedistai su istrebiteliais leido partizanams važiuoti iki numatytos vietos, o tik tuomet iš gyventojų trobos pasipylė ir ėmė šaudyti. Priešas puolė labai drąsiai, nes dar nežinojo, su kuo turi susiremti." O Žaibas buvo ne iš tų, kurie, pasigirdus šūviui, prarastų orientaciją ir spruktų kaip kiškiai. Jis tuoj davė komandą saviesiems. Visi partizanai tikrai žaibiškai nušoko nuo rogių, atsišaudydami su perbėgimais užėmė kuo tinkamesnę pozici-

ją ir pradėjo kovą. Abi priešo grupelės puolė vieškeliu, bet partizanai jau buvo įsitaisę aukštumėlėje. Žaibas suorganizavo gerą gynimąsi.

Tuo metu Vanagas buvo sunkiai sužeistas į kojį, bet priešas jau ėmė pakrikai bėgti. Žaibas įsakė Žilvičiui Vanagą vesti pamiškėn, o pats su Guoba šaudė toliau. Kai Vanagas su Žilvičiu pasiekė pamiškę, pasitraukė prie jos ir Žaibas su Guoba. Jie visi drauge perėjo per mišką, užėjo pas vieną gyventoją ir rogėmis sugrįžo savo slėptuvėn, kur pasirūpino, kad sužeistasis būtų kuo geriau gydomas.

Po kelių dienų paaiškėjo, kad iš kautynių lauko dauguma rusų ir istrebitelių pabėgo. Kai kurie istrebiteliai net pametė savo ginklus. Buvo nukautų ir sužeistų. Po kelių dienų Žaibas pas mane atvyko, bet jau be Vanago ir Guobos. Guoba buvo paliktas prie sužeistojo.

Prisimenu, kad tuo laiku, kai Žaibas atvyko pas mane, Bevardis su Geniu iš vieno komunisto buvo konfiskavę bekoną ir jį nugabenę pas vieną gyventoją, kurio ūkis buvo netoli nuo mūsų globėjo. Iš ten mes jo mėsą patys turėjome parsivežti. Padėjo ir Žaibas. Parsivežę apsižiūrėjome, kad mėsa viriuota. Išvirtą mes ją per ilgesnį laiką suvalgėme, tačiau labai nenoriai ir be jokio apetito.

Rugys mus dar dažniau aplankydavo, nes turėdavo tarnybinių reikalų Bevardžio būryje. Iš žmonių jis sužinojo, kad Bevardis su Geniu padarė nusikaltimą — konfiskavo iš vieno gyventojo medžiagas. Rugys nuvyko į įvykio vietą ir nuodugniai viską ištyrė, o po to man pranešė.

Bevardžiui su Geniu surengiau Partizanų karo lauko teismą. Bylą nagrinėjant, dalyvavo Žaibas, Vytas ir Arminas su Rugiu.

Bevardis su Geniu iš pradžių bandė gintis, bet netrukus prisipažino. Buvo nustatyta, kad nusikaltimui vadovavo Bevardis, o Genys buvo jo bendrininkas. Kaimynai jiems merginas neteisingai įskundė ir nurodė, kad jos apvalaus stalo viduje slepia medžiagas. Bevardis sąmoningai skundo duomenų nepatikrino ir savo naudai medžiagas konfiskavo.

Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad Bevardis, kaip vadas, nusikaltimą padarė sąmoningai, o Genys buvo jo bendrininkas, nubaudė juos abu mirties bausme sušaudant.

tačiau leisdavosi Bevardžio komanduojamas dar tada, kai anas net nebuvo būrio vadas. Bevardis mėgo vadovauti kitiems, bet pats, ypač anksčiau, kitiems nepaklusdavo. Šiaip jis buvo labai energingas, drąsus ir gal dėl to manė, kad ne bet kas jį gali suvaldyti.

Teismo nuosprendis Bevardžiui ir Geniui padarė nepaprastą įspūdį. Bevardis suprato, kad jo ragai nulaužti ir jis staiga visko neteko.

Abu partizanai tiesiog pajuodo nuo staigaus išgyvenimo. Jie prašėsi pasigailėti ir leisti pasitaisyti. Mums gaila buvo jaunų gyvybių. Bevardžiui ir Geniui buvo leista parašyti malonės prašymus, kuriuose turėjo išdėstyti savo pažadą pasitaisyti.

Protokole buvo pažymėta, kad bausmė dovanojama sąlyginai. Ten buvo aiškiai pasakyta, kad Bevardžiui ir Geniui dar kartą nusikaltus, bus pritaikyta mirties bausmė.

Reikia pasakyti, kad ši pamoka abiem partizanams buvo labai naudinga.

Bevardis pasikeitė tiesiog iš pagrindų. Genys tapo savarankiškesnis ir draugystė su Bevardžiu atšalo.

Bevardis su Geniu nuskriaustosios šeimos atsiprašė ir paimtąją medžiagą sugrąžino.

Berods jau anksčiau minėjau, kad per patikimas rankas mane pasiekė laiškas, kuriame buvo nurodyta, kad aš būčiau atsargesnis su Rugiu, nes gauta žinių, jog jis palaiko ryšius su MGB organais.

Visų smulkmenų dabar aš jau gerai net neatsimenu, tačiau trumpai visa tai būtų galima taip nusakyti.

Rugiui MGB organai parašė laišką, kuriame buvo dėkojama už pasitarnavimą ir nurodoma, kad pasiimtų už tai atitinkamą atlyginimą. Ten taip pat buvo pažymėta, kokį saugumas duoda Rugiui naują slapyvardį. Buvo taip patvarkyta, kad to laiško turinys tapo žinomas kai kuriems asmenims, o po kurio laiko ir man. Patikrinti

šias žinias iš pirmųjų šaltinių man buvo neįmanoma. Aš iš karto pagalvojau, kad čia bus ne kas kita kaip provokacija. Taip manė ir mano bendradarbiai. Kai Žaibas buvo pas mane atvykęs, šiuo reikalu su juo išsikalbėjau. Žaibas buvo tokios pat nuomonės. Reikėjo išspręsti vieną klausimą: visa tai sakyti ar nesakyti pačiam Rugiui. Buvo visiškai aišku, kad Rugiui išgirsti tokius dalykus bus nemalonu, tačiau ir tylėti negerai, nes Rugys, apie tai sužinojęs iš kitur, galėjo dar blogiau pasijausti ir, ko gero, pagalvoti, jog mes juo nepasitikime ar net rimtai įtariame.

Galiausiai padarėme taip, kad aš, Žaibas, Vytas ir Arminas atvirai pasikalbėjome su Rugiu. Jis buvo net labai patenkintas, kad mes taip padarėme ir juo visiškai pasitikime. įrodymų čia jokių ir nereikėjo, nes Rugys visiems labai gerai buvo žinomas savo uolumu ir sąžiningumu. Jis visuomet žinojo mano slėptuves ir bet kada galėjo su manimi ar Žaibu susitikti. Būdamas provokatoriumi, jis būtų galėjęs jau seniai ne tik mudu, bet ir daugelį kitų partizanų pražudyti.

Man yra žinoma, kad tokį partizanų tarpusavio kiršinimo metodą okupantas yra bandęs keliose vietose. Kai kur provokaciją pavyko laiku atskleisti, bet gal kur nors priešas ir pasiekė savo tikslą. Apie tai aš dar vėliau papasakosiu.

PROVOKATORIUS

Bevardis su Geniu pas mus lankydavosi retai, nes su vietovėmis mes jau patys buvome šiek tiek susipažinę.

Vieną naktį jie pas mus atskubėjo ir pranešė, kad netoli nuo mūsų slėptuvės yra atėję partizanai ir apsistoję pas vieną gyventoją. Jie čia ne šiaip atklydę, bet atkeliavę dėl to, kad jų būrio vietovėse tuo metu rusai labai siautėjo. Dabar jie susitiko su Bevardžiu ir jo būrio partizanais ir numatė dienoti vienoje vietoje. Atvykėliai ir Bevardžio vyrai vieni kitus pažinojo, nes visi neseniai priklausė Part. Vanago grupei. Tik pastaruoju metu Studento būrį, kuriam priklausė ir šią naktį atjoję parti-

zanai, buvau priskyręs Geležinio Vilko grupės vadui Žaibui.

Dabar man svarbiausia buvo sužinoti, ar tarp atjojusių partizanų nėra provokatorių.

Provokatorių iššifravome visiškai netikėtai. Rusai buvo taip patvarkę, kad jam į partizanų gretas pavyko įstoti buvusiame Alovės valsčiuje. Jį priėmė partizanauti Ūselis su Tėveliu. Dabar aš net gerai neprisimenu, kokiu būdu provokatorius įsigijo jų pasitikėjimą.

Provokatoriaus, pradėjusio partizanauti su Ūseliu ir Tėveliu, tose apylinkėse gyventojai nepažinojo, nes jis buvo kilęs iš kitur, o Varėnos valsčiuje pastaruoju metu ėjo mokesčių agento pareigas ir pasižymėjo dideliu žiaurumu. Eidamas šias pareigas, padarė išeikvojimų ir už tai būtų atsisėdęs kalėjiman. MGB organai davė jam pasirinkti kalėjimą arba provokatoriaus duoną.

Kaip menkos moralės žmogus, jis pasirinko antrąją išeitį. Jau pirmomis partizanavimo dienomis pradėjo girtauti. O tokį potraukį turėjo ir Ūselis.

Reikia manyti, kad provokatoriui būtų pasisekę ne tik Ūselį su Tėveliu, bet ir daugiau partizanų pražudyti, tačiau atsitiktinumas jį išdavė. Tai atsitiko todėl, kad jis su Ūseliu ir dar keliais partizanais netikėtai atjojo į tokią vietovę, kur žmonės provokatorių pažino asmeniškai nuo to laiko, kai jis dirbo mokesčių agentu.

Ūselis su kitais vyrais raiti atidūmė prie Nedingės tik dėl to, kad traukėsi nuo rusų, o provokatorius negalėjo nuo jų atsiskirti. Atsitraukimui vadovavo Ūselis, ir provokatorius turėjo jo klausyti.

Reikalas buvo svarbus, todėl aš nusprendžiau skubėti pas dienoti apsistojusius partizanus. Su savimi pasiėmiau dar ir Dzūką. Blogiausia buvo tik tai, kad mano pasirodymas partizanams bus labai netikėtas. Jau vien iš to galima suprasti, kad mano slėptuvė yra netoliese. Bevardis tik ką buvo su jais, o netrukus vėl pasirodys pas juos, bet jau su manimi. Slėptuvės vieta nuo eilinių kovotojų buvo slepiama saugumo sumetimais. Juk galėjo atsitikti taip, kad kuris nors iš partizanų sužeistas pateks priešui į rankas ir, neiškentęs baisių fizinių kankinimų, išduos.

Tačiau dabar reikėjo tuoj pat ten vykti, nes kitos išeities nebuvo. Palikti ilgesnį laiką provokatorių partizanų gretose taip pat nebuvo galima.

Bevardis buvo sumanus vyrukas ir, atsiskirdamas nuo kovos draugų, buvo pareiškęs, kad turi skubėti, nes gali pavėluoti į tą naktį paskirtą susitikimą. Taigi mes dabar sutarėme pavaizduoti, kad aš numatyto susitikimo su Bevardžiu metu sužinojau apie atjojusius partizanus ir nutariau pasinaudoti proga juos aplankyti.

Tuo metu sniego nebuvo. Mes traukėme tiesiog per laukus iki pat trobesių to gyventojo, pas kurį buvo apsistoję šie partizanai. Kieme pamačiau pabalnotus arklius, tačiau sargybinio nebuvo. Kai atidarėme trobos duris, viduje niekas nesubruzdo, nes ten snaudė tik keli vyrai, bet ir tie manė, kad ateina kiti — jų draugai.

Už neatsargumą aš juos gerai pričiupau. Jie aiškinosi, kad yra labai nuvargę, o ir tas atsargumas jau jiems pabodęs, nes žino, jog anksčiau ar vėliau vis vien žus. Tokia apatija juos apėmusi todėl, kad jau dvi savaitės diena iš dienos rusų vaikomi.

Tokį partizanų aiškinimąsi išgirdau pirmą kartą. Aš susimąsčiau, nes žinojau, kad blogas pavyzdys gali užkrėsti ir kitus. Be to, man pasakė, kad kiti nuėję pas kaimyną, kur yra susirinkusios kaimo merginos vakaroti.

Aš ten nėjau, nes nenorėjau atvirai visiems gyventojams rodytis. Kas nors iš jų galėjo prasiplepėti apie mano pasirodymą, o priešo ausis — išgirsti. Ne kartą enkavedistai pradėdavo nuodugniau siautėti tose apylinkėse, kur pasirodydavau.

Dabar aš ten pasiunčiau Bevardį ir liepiau pašaukti tik Ūselį su jo broliu.

Dėl provokatoriaus pirmiausia pakalbėjau su Ūseliu ir jo broliu Tėveliu. Jie nustebo, tačiau ir patys pripažino, kad šis partizanas buvo nedraugiškas ir net įtartinas, nors jie į tai per daug dėmesio neatkreipė.

Dabar jau pasikalbėjau su visais tuo metu kambaryje buvusiais. Jie tarsi atbudo ir pradėjo suprasti, kodėl naujokas pavojų akimirkomis stengėsi laikytis nuošaliau nuo visų.

Po to liepiau Ūseliui sugrįžti prie vakarotojų, ten

esantiems savo būrio vyrams nepastebimai paaiškinti reikalą, tačiau žiūrėti, kad provokatorius nieko nepajustų. Ta patį turėjo padaryti ir Bevardis su savo vyrais.

Provokatorius net kambaryje laikydavosi nuošaliau nuo kitų. Jis turėjo šautuvą ir pistoletą, o dabar reikėjo jį nuginkluoti taip, kad nesuskubtų pavartoti ginklo.

Šią užduotį atlikti pavedžiau Bevardžiui, Geniui, Ūseliui ir Tėveliui.

Nuginkluotasis ir visi partizanai turėjo ateiti pas mus, nes šiame trobesyje buvo negyvenamas kambarys, kur spręsime provokatoriaus bylą.

Bevardis turėjo susirinkusiems gyventojams, matantiems partizano nuginklavimą, paaiškinti, kad tai vadovybės įsakymas, nes sužinota, jog naujasis partizanas yra provokatorius.

Vėliau partizanai man papasakojo, kad civiliai išsigando nuginklavimo metu, nes nesuprato, kas dedasi. Kai buvo paaiškinta, jie nurimo, o kai kurie vyrai net ėmė prašyti, kad partizanai leistų jiems patiems provokatorių nubausti. Tik tada jie išdrįso apsakyti, kaip anksčiau jie kentėję nuo provokatoriaus, ėjusio tada mokesčių agento pareigas.

Bylą sprendėme trumpai, nes provokatorius nesigynė. Partizanų karo lauko teismas priėmė jam mirties nuosprendį sušaudant. Buvo pasiūlyta provokatorių pakarti prie Nedingės—Merkinės vieškelio ir prisegti tam tikrą prierašą, bet aš nesutikau, nes priešas būtų greit sužinojęs, kur ir kada provokatorius likviduotas, o, be to, tai galėjo pakenkti mūsų saugumui.

Kai provokatorius buvo vedamas bausmės įvykdymo vieton, jį nulydėjo ir keli civiliai asmenys, kurie turėjo lavoną užkasti. Vienas iš jų net rėžė provokatoriui ausin, bet daugiau jo mušti neleidome.

Taigi šį kartą išėjo taip, kad provokatorius partizanams pakenkti negalėjo, nes nesuskubo.

Partizaninės kovos taktikos mus mokė žiauri tikrovė ir skaudžios aukos. Nepriklausomybės meto vadai lyg ir numatė, kad mes kovodami galime netekti laisvės ir dėl jos grąžinimo vėl gali tekti kovoti. Tačiau jie neruošė tautos, nemokė jos, kaip reiktų laikytis ilgiausios bei žiauriausios okupacijos metais. Mūsų kariuomenės vadas Raštikis garsėjo pasakęs, jog nė vienos pėdos savo žemės priešui neužleisime be kovos, tačiau kai atėjo apsisprendimo valanda, nesutiko net su pasiūlymu kautis traukiantis ir pritarė, kad niekuo nekaltas Skučas su Povilaičiu būtų atiduoti teisman, nes to reikalavo Maskva.

Kai mes perėjome pogrindin, kad kovotume dėl Lietuvos laisvės, reikėjo patiems per taip sunkiai ir negausiai gaminamą spaudą pradėti aiškinti tautai, jog okupacija negali tęstis amžinai, nes laisvasis pasaulis negalės ilgai pakęsti civilizacijos gėdos ir padarys jai galą.

Kelerius metus mūsų pogrindžio jėgos buvo didelės, bet partizaninės kovos patirties ne tik kad stigo, net, galima sakyti, apie tai beveik neturėjome supratimo.

Priešas buvo ne tik kad nepalyginamai gausesnis ir geriau ginkluotas, bet jau turėjo net kelių dešimtmečių kovos su pasipriešinimu, kylančiu savos valstybės viduje, patirtį.

Mes mokėmės iš kartaus patyrimo, kuris buvo įgijamas neretai net gyvybės kaina.

Okupantas su mumis kovojo visomis be išimties priemonėmis ir metodais. Apie tai aš manau pasisakyti atskirai. Čia aš noriu tik pažymėti, kad visas blogybes krašte okupantai priskyrė mums. Jie su istrebiteliais nesivaržydami naktimis plėšikaudavo, žudydavo apsirengę partizanų uniformomis ir paskui sakydavo, kad tai visa įvykdė „banditai". Jie, kaip ir visur, laikėsi tokio požiūrio: „Šmeižk, meluok,— vis kas nors prilips".

Buvo, žinoma, atsitikimų, kad ir partizanai padarydavo nusikaltimų, bet juos ištyrus, nusikaltėliai būdavo nubaudžiami labai griežtai — mirties bausme sušaudant.

vosi partizanų uniforma. Kartais net civiliai asmenys plėšikaudavo.

Jau anksčiau esu pažymėjęs, kad man pačiam su vyrais netikėtai pavyko užklupti Subartonių miške du ūkininko sūnus iš Masališkių kaimo, kurie turgaus dienomis, apsiginklavę šautuvais ir apsivilkę partizanų uniforma, apiplėšinėdavo žmones. Vienas iš jų, betykojančių miške aukų, buvo pačiuptas ir nubaustas mirties bausme, o antrasis paspruko.

Mūsų kovos taktika reikalavo, kad kiekvieną žiemą partizanų judėjimas vis labiau sulėtėtų. Vyrai stengdavosi pasirūpinti maisto atsarga ir ilgą laiką neišeiti iš žieminių slėptuvių. Neretai partizanai iš komunistų konfiskuodavo bekoną ar telyčią, nes gerieji žmonės ir taip partizanus maitindavo pavasarį, vasarą ir rudenį.

Vis dėlto paaiškėdavo, kad paimamų bekonų skaičius ėmė didėti ir net patikimiausi žmonės kartais nusiskųsdavo, jog naktį ginkluoti vyrai, pasivadinę partizanais, paima jų nupenėtas kiaules.

Partizanai imdavo kaltinti vieni kitus, nes manydavo, kad bekonus atiminėja kitų skyrių vyrai iš tų rajonų, kurie jiems nepriklauso. Kaltininkų nustatyti nepavykdavo, nes visi gynėsi to nedarą.

Dėl to partizanai įpareigojo gyventojus, kad jie stengtųsi asmenis, atvykstančius paimti bekono, įsidėmėti iš veido ar bent įsiminti jų apsiginklavimą. Vienu metu partizanams, veikiantiems Ryliškių apylinkėje, buvo pranešta, kad bekonus atiminėja net dvylikos vyrų, ginkluotų automatais ir rusiškais šautuvais, grupė. Per vieną tokį apiplėšimą, kai iš gyventojo buvo paimta didelė paskerstos kiaulės dalis, moteris pažino tarp ginkluotų vyrų kelis istrebitelius iš Merkinės miestelio. Ji pasiryžo nusikaltimą iškelti viešumon.

Moteris nuėjo Merkinėn, visiems viešai pasakojo apie apiplėšimą ir skundėsi kur tik įmanydama.

Milicija iš pradžių užsipuolė skundėją už tai, kad ji šmeižia liaudies gynėjus, bet moteris nesitraukė ir reikalavo tuoj pat patikrinti nurodytų istrebitelių butus.

Galiausiai milicija nusileido, ir per patikrinimą pas istrebitelius mėsa buvo atrasta. Palyginus šią mėsą su

dar pasilikusia pas moterį mėsa, buvo nustatyta, kad istrebiteliai tikrai įvykdė apiplėšimą.

Sakoma, kad istrebiteliai buvo nubausti, tačiau ir žinia apie istrebitelių plėšikavimą partizanų vardu plačiai pasklido net už valsčiaus ribų.

Nežinomi asmenys bekonus paimdavo ir Nedingės apylinkėje.

— Kas gi čia dabar? — klausėme vienas kitą, bet atsakymo negreit sulaukėme, nes partizanai ir vėl aiškinosi, kad čia jie niekuo dėti. Kartą partizanai, išsiruošę į žygį, naktį sustabdė važiuojantį vieną pažįstamą asmenį iš Purplių kaimo. Kas giliau vežime buvo, partizanai net nepatikrino, bet tik pastebėjo, kad jame riogso didžiulis kubilas.

Netrukus vėl sužinojome, kad keli gyventojai neteko bekonų, kuriuos paėmė ginkluoti asmenys. Jie nebuvo vidun įėję, bet vienas, prislinkęs prie lango, pareiškė, kad jie yra partizanai. Liepė gyventojui nedegti šviesos ir neišeiti kieman. Mat jie atėję paimti bekono, o apie tai negalima nei rusams pranešti, nei kaimynams pasakoti. Naktis nebuvo labai tamsi, todėl gyventojas, kol kalbėjosi su tariamu partizanu, pastebėjo, kad prie lango stovėjęs vyras lyg šlubavo. Išaušus gyventojas tvarte bekono nerado, nes jau ir naktį girdėjo, kaip jį nušovė. Apsižiūrėjo, kad po tos pačios nakties dingo ir didžiulis ąžuolinis kubilas. Šeimos nariai negalėjo suprasti, kuriam tikslui partizanams toks didelis kubilas galėjo būti reikalingas. Iš paliktų pėdsakų suprato, kad į kiemą buvo važiavę tik keli asmenys.

Šeima apie patirtą skriaudą niekam neprasitarė, tačiau papasakojo pažįstamiems partizanams, kurie pas juos retkarčiais užeidavo.

Nuskriaustasis gyventojas buvo taurus lietuvis, ir partizanai suprato, kad jų kovos draugai taip pasielgti negalėjo.

Prabėgo dar kiek laiko, ir partizanų būrelis, susirinkęs draugėn, išsikalbėjo ir apie šį įvykį. Tarp susirinkusiųjų kaip tik buvo ir tie partizanai, kurie aną naktį buvo sulaikę važiuojantį asmenį su dideliu kubilu.

Partizanams tuoj kilo mintis, kad anas asmuo gali

turėti ryšį su apiplėšimu, nes jis taip pat buvo raišas. Beliko pasitikrinti, ar Purpliuose gyvenančio asmens parsivežtas didžiulis kubilas yra ąžuolinis.

Patikrinta buvo greitai. Luošas siuvėjas iš karto prarado įprastą išdidumą, kai tik išgirdo, kad partizanai nori apžiūrėti parsivežtą kubilą. Iš pradžių jis bandė gudrauti ir vyrams parodė mažą kubiliuką. Didžiulį kubilą patys partizanai atrado ir įsitikino, kad jis yra iš ąžuolo.

Dabar raišiui teko pasakyti, kur tą kubilą įsigijo. Jis bandė vėl meluoti, bet kai jam buvo primintas anas naktinis susitikimas, suglumo. Jam buvo patarta prisipažinti, nes, priešingu atveju, būsią labai blogai.

Noromis nenoromis prisipažinti reikėjo. Plėšikas dėl tam tikrų priežasčių nebuvo nubaustas mirties bausme, bet labai stipriai atkultas.

Jis išdavė dar du savo bendrininkus iš Nedingės, kurie plėšikavimams vadovavo ir turėjo pas save ginklus. Vienas iš jų, atrodo, buvo pavarde Gučkauskas ir gyveno Pilvingių kaime. Paaiškėjo, kad plėšikai partizanų vardu jau buvo paėmę aštuonis nupenėtus meitelius iš gyventojų įvairiose vietovėse ir jų mėsą pardavę.

Tardžiusiems partizanams raišys pasižadėjo, kad už padarytas skriaudas gyventojams atsilygins, nes, priešingu atveju, būtų nubaustas mirties bausme.

Partizanai atsilankė ir pas raišio išduotuosius plėšikus. Jie taip pat prisipažino kaltais, buvo nubausti fizine bausme ir pažadėjo gyventojams padarytus nuostolius padengti. Šautuvus plėšikai pažadėjo atiduoti per tris dienas, nes aiškinosi, kad dabar jų pas save neturi.

Partizanai ginklus paimti žadėjo po tų trijų dienų, tačiau plėšikai per tą laiką, rusų padedami, persikėlė Merkinėn ir įstojo į istrebitelių gretas.

Kai partizanai sužinojo, jog plėšikai keliasi Merkinėn, į jų ūkius atėjo anksčiau, negu buvo žadėję. Bet namus atrado jau tuščius ir paleido juos ugnimi. Jeigu jie būtų prie tų trobesių ėję sutartu metu, ten, aišku, būtų susidūrę su pasaluojančiu priešu.

Netrukus mes taip patvarkėme, kad istrebitelių vadovybei buvo pranešta, jog ką tik į jų gretas įstoję asmenys

atiminėdavo bekonus, apsirengę partizanų uniforma, tačiau už tai jie nebuvo nubausti.

Praėjo dar kiek laiko. Man buvo pranešta, jog viena šeima nori, kad aš pas juos atsilankyčiau. Aš taip ir padariau. Ten sužinojau, jog vienas iš kaimo pabėgęs ir tapęs istrebiteliu asmuo per savo gimines prašo mane, kad jam būtų leista grįžti kaiman. Jis pasakė, kad rastų būdą iš istrebitelių išstoti ir dar kaip išsipirkimą pasižada atlikti užduotį, kuri jam bus pavesta. Istrebitelis net pageidavo, kad aš pats prie Merkinės miestelio paskirčiau jam pasimatymą.

Šeimos nariai, pas kuriuos aš atsilankiau, man prisiekinėjo savo gyvybe, kad istrebitelis man bloga nelinki ir tikisi, jog aš jo pasigailėsiu. Jis esą apie mane daug girdėjęs ir jaučia, kad aš pasigailėsiu jo mažų vaikų, kuriuos dabar mieste neturi kuo išmaitinti. Minėjo dar, kad istrebiteliai juo nepasitiki, o jis pats gailisi dėl savo plėšikavimų ir pasiryžęs pasitaisyti.

Aš kiek pagalvojau ir pasakiau, kad bloga yra padaryti klaidą, bet jeigu žmogus tikrai nori pasitaisyti, tai tokį pasiryžimą reikia sveikinti. Žinoma, vien istrebitelio gerų norų nepakanka, reikia žodžius patvirtinti darbais.

Pagalvojau, kad man pačiam susitikti su istrebiteliu nedera, nes neverta rizikuoti gyvybe. Aš per tą šeimą istrebiteliui perdaviau granatą ir liepiau ją įmesti priešui. Praėjo vėl kiek laiko, bet nesigirdėjo, kad Merkinėje panašus dalykas būtų įvykęs. Man buvo pranešta, kad anoji šeima vėl šaukiasi manęs.

Nuėjau dar kartą. Man buvo perduotas istrebitelio laiškas, kuriame buvo nurodoma, kad vietoj granatos jis geriau pageidautų nagano. Aš neparašiau atsakymo, bet reikalą su istrebiteliu tvarkyti pavedžiau vienam partizanui, kuris mane su šia šeima suvedė. Prisimenu, kad to partizano pavardė buvo Barysas, o jo tėviškė buvo Kasčiūnų kaimas.

Vėliau man buvo pranešta, kad Barysas pats asmeniškai su istrebiteliu susitiko, paėmė granatą, kurią vėliau perdavė man, o istrebiteliui įteikė naganą.

Netrukus po to sužinojome, kad vieną naktį istrebite-

lis šovė į enkavedistų leitenantą, bet nepataikė. Už tai jis buvo suimtas ir tardomas, tačiau savo giminių ir ryšio su partizanais neišdavė. Galiausiai jis net pasiteisino, kad, būdamas girtas, šovė oran, bet ne į leitenantą.

Kad jis šovė išgėręs, buvo tikra tiesa. Ruošdamasis vykdyti užduotį, jis per daug paėmė „ant danties". Be to, jis buvo bailys, todėl degtinės išgėrė dėl drąsos.

Šiaip ar taip, istrebitelis užduoties neįvykdė. Jis iš pareigų buvo atleistas, bet gyveno vis dar Merkinėje. Vėliau Barysas jam dar perdavė nuodų, nes šis vis dar žadėjo juos priešui pakišti degtinėje.

Po kurio laiko sužinojome, kad jis tuos nuodus supylė į vandens grafiną vykdomajame komitete. Vandens su nuodais pirmoji atsigėrė kažkokia komjaunuolė. Ji buvo nuvežta ligoninėn, kur nuodus iš skrandžio išplovė.

Su tuo asmeniu ryšys buvo nutrauktas, nes netikėjau, kad jis kada nors drąsesnę užduotį įvykdys. Kaime jam leidau gyventi, ir jis, atrodo, tuo pasinaudojo.

RIMVYDAS

Darbo turėjome. Gal todėl ir laikas taip greit bėgo.

Tarnybiniai įsakymai, susirašinėjimai, spaudos ir karikatūrų leidimas, žygiai, buitiniai reikalai ryte rijo dienas ir savaites.

Rimvydas kaupė medžiagą Vakarams. Nemažą kiekį jos jau pasiuntėme Tauro apygardon.

Vienu metu pakriko Kar. Juozapavičiaus grupės štabo darbas. Susipažinti su padėtimi vietoje nusiunčiau Rimvydą. Ten mums buvo pažadėtas naujas radijo aparatas.

Kai raudonieji antrą kartą okupavo Lietuvą, Rimvydą MGB organai areštavo, nes jo motina su dviem seserimis buvo pasitraukusios į Vakarus. Ilgą laiką jie Rimvydą žiauriai kankino. Dabar jis mums pasakojo, kad jį tardė žydas kapitonas, kurio pavardė buvo berods Pazauskas ar Razauskas. Per šiuos tardymus jam teko daugiausia iškęsti dvasinių ir fizinių kančių.

Vienu metu Rimvydas jau buvo arti mirties. Jis nebegalėjo net paeiti. Raudonieji, matyt, pagalvojo, kad iš

Rimvydo mirties jiems maža nauda. Jie jį prievarta užverbavo, o po to paleido su sąlyga, kad teiks jiems žinias apie komunizmo santvarkai priešiškai nusistačiusius lietuvius.

Rimvydas buvo tikrai taurus lietuvis ir, žinoma, jokių žinių MGB organams nė nemanė teikti.

Jis atsidūrė pas savo giminaičius Prienų valsčiuje, Vartų kaime, kur tam tikrą laiką slapstėsi. Čia jis susipažino su partizanais ir įstojo į jų gretas. Iš pradžių tose apylinkėse ir partizanavo, bet smulkesnių žinių apie tai neturiu.

Pirmą kartą apie Rimvydą, kaip jau esu minėjęs, išgirdau iš Dainavos apygardos vado Ąžuolio, o apie jo partizanavimo kelią po 1947 metų parašysiu vėliau.

Kartą per ryšininką mane pasiekė laiškas, adresuotas asmeniškai Rimvydui. Tuo kartu Rimvydas buvo iškeliavęs, o vadavietėje buvau tik aš su Dzūku. Gana aiškiai supratome, kad laiškas nuo moters.

Reikia pasakyti, kad Rimvydas visuomet būdavo labai abejingas gražiajai lyčiai. Tiesa, jis buvo pokštininkas ir kartais prie visų apsikabindavo merginą, bet taip, kad tos net kaulai subraškėdavo. Tokiais atvejais jis juokdamasis sakydavo: jeigu jau apkabinti, tai taip, kad mergina žinotų, jog tikrai apkabinta buvo.

Apskritai mūsų vadavietėje tuo metu nebuvo nė vieno, kuris bent kartą, kaip dzūkai sako, būtų nuėjęs pas mergas. Dzūkas su manimi gyveno gana ilgai, bet ir jis panašiais sumetimais nė karto nebuvo nuėjęs.

Ką jis galvojo tuomet, aš nežinau, kaip lygiai nežinau, kas buvo anksčiau, kai pas mane negyveno.

Aš buvau vedęs ir šeimyninio gyvenimo atžvilgiu laikiausi tvirto nusistatymo.

Su Dzūku sutariau, kad tuomet, kai Rimvydas iš kelionės sugrįš, pabandysime jį prigauti, nes jau buvome truputį nugirdę iš jo paties apie kadaise turėtą simpatiją.

Rimvydas sugrįžo, bet mes jam laiško iš pradžių nerodėme, tik pasakėme, kad yra laiškas Jurgeliui nuo mylimosios.

Nežinau kodėl, bet jis iš karto prisipažino, kad tokio laiško laukęs, tik dėl kelionės su juo prasilenkęs. Gal Rimvydas pagalvojo, kad mes laišką būsime jau perskaitę, o gal taip atvėrė mums savo širdies paslaptį.

Rimvydas prisipažino, kad myli vieną studentę, kuri jam taip pat neabejinga.

Dabar toji studentė kaip tik ir buvo parašiusi jam laišką.

Rimvydo mylimoji norėjo, kad jie tuoj susituoktų, bet Rimvydas nesutiko tik dėl to, jog nežinojo tikrojo savo likimo. Jis mylimajai paaiškino, kad nenorįs surišti jai rankų ir kad tikrai ją ves, jeigu tik sulauksime laisvės.

Rimvydo mylimoji buvo tokio amžiaus, kad ilgas laukimas būtų jos nenaudai. Dėl to Rimvydas, kad ir skaudančia širdimi, patarė jai savęs nevaržyti ir ištekėti, jeigu tokia proga pasitaikytų.

Mylimoji, girdėdama tokius pasiaukojamus Rimvydo žodžius, labai verkusi, tačiau nutarusi dar laukti.

Kad taip iš tikrųjų buvo, vėliau patvirtino ir Rimvydo giminaičiai iš Vartų kaimo, kurie dar daugiau apie Rimvydą papasakojo.

Įdomu būtų kada nors sužinoti, kaip vėliau pasielgė antroji pusė, kuri, kaip pasakojama, buvo dora ir gera lietuvaitė. O ateityje, manau, taip pat būtų gera aprašyti visą mylimojo nueitą partizano kovos kelią.

Rimvydas buvo idealistas, sąžiningas ir labai darbštus, tačiau išsiblaškęs. Kai Rimvydas rašydavo, per kelias valandas jam dingdavo visi pieštukai ir trintukai — pasimesdavo, anot jo. Jam, kaip ir man, dažnai skaudėdavo dantis. Slėptuvėje mes nuolat turėdavome visokių buteliukų su lašais. Kai Rimvydui užeidavo dantų skausmas, išmėgindavo visus vaistus. Per vieną vakarą buteliukai būdavo pilni paliktų degtukų, kuriais pamirkydavo vatą.

Kartais jam staiga kildavo mintis kiek pailsėti ant gultų. Tada pradėdavo nusiauti batus, bet pusiau nutrauktą batą palikdavo ir nuvirsdavo.

Kartą buvome nuėję į pirtį. Mes jau apsirengėme, bet reikėjo palaukti Rimvydo, kuris, kaip ir paprastai, niekaip nesurado kai kurių savo daiktų. Rimvydas, kaip

sakiau, buvo pokštininkas. Todėl jis šaukė: „Dzūkeli, ko tu dar lauki! Juk žinai, kad turi surinkti mano daiktus!" Kai suėjome ūkininko trobon, pastebėjome, kad Rimvydas apsivilkęs palaidine, kurios užsisegimas dabar jau buvo ant jo pečių.

Vėl kartą, kai ėjome jau gerokai nutolę nuo slėptuvės, išgirdome, kad kažkas barškena į Rimvydo batų aulus. Dzūkas pažiūrėjo ir užčiuopė petnešas, kurios per išsiblaškymą nebuvo iš priešakio užsegtos ir todėl dabar tabalavo.

Tokiais atvejais nebuvo galima ištverti nesijuokus, o tas ne visada Rimvydui patikdavo.

Kartą jis man taip papasakojo:

Jo tėvas, kaip jau esu minėjęs, buvo topografijos skyriaus viršininkas. Galvoje prie kaktos jam augo kažkokia liauka. Daktarai įspėjo, kad jis po dešimties metų mirs, jeigu dabar nebus padaryta rizikinga operacija. Tėvui skaudėdavo galvą, vėliau nenormaliai padidėjo rankos ir kojos. Tėvas operuotis nesutiko ir nuo tos ligos mirė.

Rimvydas manė paveldėjęs tėvo ligą. Jo nuomone, ir išsiblaškymas yra to paveldėjimo dalis, todėl prašė per daug iš jo nesijuokti. Tas atviras pasisakymas mane labai paveikė. Daugiau nei aš, nei Dzūkas nesijuokdavome, nors kartais prireikdavo nemažai pastangų.

Rimvydą, išvykstantį į Kar. Juozapavičiaus grupę, aprūpinome šilta kepure, pirštinėmis ir baltu chalatu.

Vėliau sužinojome, kad jis dar nepasiekęs Nemuno pas noruliškius pamiršo švarką ir toliau nuvyko tik su miline ir chalatu. Jo švarkas per ryšininkus vėl pasiekė mūsų slėptuvę.

Kalėdų ir Naujųjų metų šventes jis praleido Kar. Juozapavičiaus grupėje, o aš su Dzūku — pas Ramunėlį, kur buvo atvykusi ir mano žmonelė.

Mes visi valgėme bendras Kūčias ir sutikome Naujuosius metus.

Vieni kitiems ir vėl linkėjome laimės, laukdami, kad 1948-ieji atneštų mums ir mūsų Tėvynei laisvės dienas.. .

CIVILIZACIJOS GĖDA

Jeigu visiems objektyviai būtų žinomos tos sąlygos ir aplinkybės, kuriomis Lietuva tapo Tarybų Socialistinė Respublika, kiekvienas žmogus, tikrai branginantis tiesą, be mažiausios abejonės pasakytų, kad tai, ką pasauliui Maskva skelbia kaip mūsų savanorišką „Stalino saulės" parsivežimą ir „raudonojo rojaus" įsivedimą, yra tik komunizmo vadeivų grubios jėgos, veidmainiškumo ir tikriausios apgaulės aktas.

Kruvinasis bolševizmas lietuvių tautai atnešė tik baisios vergijos pančius, nesuskaičiuojamus kalėjimus, masinius trėmimus Sibiran, dvasinį ir fizinį terorą — mirtį.

Per visą savo istoriją lietuvių tauta išgyveno daug sunkių vergijos metų, patyrė daug paniekinimo ir kančių, tačiau viso to net palyginti negalima su tais išgyvenimais, kuriuos jai primetė XX amžiaus bolševizmas.

Kremliaus valdovai per savo sadistiškos prigimties MGB ir MVD organus, saujelės mūsų tautos išgamų parsidavėliškai talkinami, panoro per trumpą laiką palaužti lietuvių atsparumą. Jie jau iš anksto gerai žinojo, kad komunizmo idėjoms tarpti mūsų tautoje palankios dirvos nėra ir joms skiepyti pasirinko durtuvo metodą. Komunizmo idėjos prigyti Lietuvoje antrosios bolševikų okupacijos metu negalėjo iš dalies ir dėl to, kad kultūringa lietuvių tauta azijatiško bolševizmo „rojaus" tikruosius vaisius suspėjo pažinti jau 1940 metais ir net nemanė savo noru paragauti jų nuodingų sulčių.

Lietuvių tautos genocidas prasidėjo nuo pat pirmųjų okupacijos dienų ir tęsiasi iki šios dienos. Jis pasireiškė, kaip jau minėjau, vienas po kito vykusiais lietuvių trėmimais Sibiran, žudymais, masiniais areštavimais ir kankinimais kalėjimuose.

Lietuvių tauta kovoje su bolševizmu buvo silpna. Rusai Lietuvoje ėmė šeimininkauti tironiškai, nes matė, kad už padarytas skriaudas niekam nereikia atsakyti.

Mes ir patys labai gerai supratome, jog esame per silpni, kad galėtume vieni bolševizmui atsispirti. Vis dėlto ne visi sutikome su tuo, kad mus kaip gyvulius vestų į skerdyklą. Mes nesvyruodami patikėjome tiesos pergale

ir laisvojo Vakarų pasaulio sąžine. Drąsiai stojome nelygion kovon todėl, kad net neabejojome, jog laisvasis pasaulis, kuris taip didžiuojasi laisvės idealų branginimu, neleis bolševizmui — civilizacijos gėdai — plėstis ir įsiviešpatauti Pabaltijo kraštuose ir net Rytų Europoje.

Mes tikėjome, kad kovodami išsilaikysime kelerius metus ir savo ginkluotąsias pajėgas, nepalaužiamą lietuvių tautos valią sujungsime su laisvojo pasaulio tvirtu nusistatymu ir jėga tam, kad XX amžiaus civilizacijos gėda būtų visiems laikams nušluota nuo viso Žemės rutulio paviršiaus.

Bet išėjo kitaip. Laisvės kovoje pavergtosios tautos paliko vienišos. Gindami laisvę ir nepriklausomybę, kovodami su laisvojo pasaulio kultūros ir civilizacijos priešu, susilaukėme žiauresnio likimo negu anuo metu didvyriškoji suomių tauta.

Mes patikėjome pažadais, bet buvome apvilti. Šiuo atžvilgiu daugiau išskirti galėtume tik amerikiečių tautą.

Išėjo taip, kad šiandien dar vis tebekartojamais Vakarų pasaulio gražiais pažadais jau labai mažai kas betiki.

Ar begali mus kovai uždegti jų vadovų pareiškimai, kuriuose sakoma, kad jie nesitaikstys su mūsų amžinu pavergimu!

Ačiū, ponai! Gal tik jūs esate patenkinti savo žodžiais ir tuo, kad ant garbingai kovojusių ir jau žuvusių tautos kapų iškelsite laisvės vėliavą.

Mes jau įsitikinome, ką reiškia jūsų žodis „tuoj", „greičiau, negu tikitės", o ką jau sakyti apie tikrąją prasmę jūsų žodžių „amžinas" ar „galop".

Tiesą pasakius, dabar mūsų viltis tėra ta, kad dabar, kai komunizmas jau jums patiems pradėjo ne juokais svilinti padus, turėsite rimtai susirūpinti, susimąstyti, susiprasti ir ryžtis kovai, jeigu tik nebus jau per vėlu. Viena jau dabar aišku, kad per tą jūsų neryžtingumą ir delsimą lietuvių tautai bolševizmas padarė baisių žaizdų ir nemažą jos dalį sunaikino, išvežė Sibiran ar pūdo kalėjimuose, pasmerkęs lėtai mirčiai. Bet delsimas jokiu būdu neišeis ir jums patiems į naudą. Su tuo turėsite ir patys sutikti.

Dabar aš noriu bent trumpai papasakoti, ką bolševizmas per šį Vakarų pasaulio delsimo laikotarpį padarė su juo kovojusiam pogrindžiui — Lietuvos partizanams. Be abejo, panašus likimas ištiko laisvės kovotojus ir kitose Europos valstybėse, kurias komunizmas po Antrojo pasaulinio karo pasiglemžė.

Lietuvių tauta nuo bolševizmo nukentėjo labiausiai, nes ji iš Pabaltijo kraštų parodė jam patį didžiausią pasipriešinimą. Tai rodo patirtosios aukos ir net pačių didžiųjų Kremliaus valdovų užuominos.

vių bolševikai ištrėmė Sibiran, kiek pūdo kalėjimuose ir nužudė, tačiau kiekvienam aišku, kad tie skaičiai yra labai dideli. Ateis laikas, kai bus galima surinkti ir nustatyti tikslius duomenis.

Priešas su pavergtąja lietuvių tauta elgėsi labai žiauriai. Tokiais veiksmais bolševizmui negali prilygti net pačios tamsiausios jėgos, kada nors viešpatavusios pasaulyje.

čių ir nepaprastai žiaurių kankinimų, kuriuos lietuvių tautos sūnums ir dukroms teko iškentėti kalėjimuose ir per tardymus. Kada nors visa tai galės paliudyti tie, kurie patys tas kančias patyrė. Tačiau ne viską bus kam ir pasakyti, nes daugelis lietuvių buvo nukankinti. Jie jau niekuomet neprakalbės ir nepapasakos to, ką bolševikai jiems darė.

Tiesa, jau ir šiuo metu yra asmenų, kuriems kai kurių nukankintųjų asmenų lavonus teko skrosti ir kurie savo akimis matė, kaip jie buvo sužaloti. Dabar jiems įsakyta tylėti, bet kada nors jie, žinoma, galės visa tai viešai pareikšti.

kų barbariškumą, kurį jie parodė norėdami palaužti lietuvių tautos pasipriešinimą ginklu.

Buvo nepaprastai retas dalykas, kad bolševikai tikrąjį Lietuvos partizaną sveiką paimtų į savo rankas. Jei padėtis būdavo beviltiška, partizanas pats nutraukdavo savo gyvybės siūlą, bet priešui nepasiduodavo. Tai kaip tik ir yra įrodymas, kad partizanas buvo sąmoningas ko-

votojas, pasiryžęs geriau netekti gyvybės, negu pasiduoti priešui.

Kartais būdavo taip, kad bolševikams į rankas patekdavo sunkiai sužeistas partizanas, kuris jau neįstengdavo nusišauti. Priešas tuoj pat nustatydavo, ar jis gali išgyti, ar ne. Jeigu matydavo, kad sužeistasis mirs nuo žaizdų, stengdavosi iki mirties kuo labiau iškankinti, reikalaudamas išduoti gyventojus ir savo kovos draugus.

Tuos partizanus, kurie pakliūdavo į jų rankas lengvai sužeisti arba išdavikų užmigdyti nuodais, baisiausiai kankindavo, bet žiūrėdavo, kad greit jie nenumirtų. Dažniau per ilgą laiką iki mirties užkankindavo tuos, kurie nieko neišduodavo.

Kartais jie sužeistuosius greit nuveždavo ligoninėn, ir gydytojai turėdavo suteikti jiems pagalbą vien dėl to, kad vėliau būtų galima juos dar labiau kankinti. Ligoninėse būdavo net speciali palata sužeistiesiems partizanams. Prie partizanų nuolat stovėjo ginkluotų enkavedistų ar stribų sargyba. Buvo tardoma naktimis ir palatose, o partizanui kiek sustiprėjus, saugumas jį išsiveždavo ir pradėdavo kankinti, dažnai iki mirties.

Partizanai būdavo kankinami pačiais žiauriausiais būdais. Jiems degindavo padus, badydavo adatomis panages, nulupdavo nagus, tempdavo ir laužydavo sąnarius, sužalodavo lyties organus, lupdavo odą ir t.t. Skyriaus vadas Žemaitis buvo net vinimis prikaltas prie sienos.

Mūsų tautos išgamoms ir okupantams net partizano mirtis dar nereiškė galutinio atsiskaitymo. Jų sadistiška prigimtis sugalvojo tai, ką padaryti XX amžiuje nebūtų išdrįsusi net nekultūringiausia pasaulyje tauta. Pabrėžtina tai, kad visa, kas čia paminima, buvo vykdoma pagal aukščiausiųjų Kremliaus valdovų direktyvas.

Partizanų lavonai iš pradžių būdavo fotografuojami. Fotografuodavo tik tas pats fotografas, iš kurio buvo reikalaujama nepasilikti lavonų fotografijų ar negatyvų.

Man žinoma, kad kai kurie fotografai miesteliuose, rizikuodami savo laisve, rinko tokių fotografijų kolekcijas, tikėdami sulaukti tokio laiko, kada jas galės viešai parodyti.

Esu taip pat girdėjęs tvirtinant, kad bolševikai tuos asmenis, kuriems buvo pavesta fotografuoti partizanų lavonus, laikė savo priežiūroje ir buvo numatę vėliau jų nepalikti gyvų, norėdami nusikratyti liudytojais.

Pačiupę į savo rankas partizaną, rusai su stribais jo uniformą pasidalydavo. Dar įvykio vietoje nuo gyvo partizano ar jo lavono jie nutraukdavo batus.

Apskritai partizanų lavonai būdavo paliekami visiškai nuogi arba tik su apatiniais baltiniais.

Kartą rusai su stribais partizaną nukovė prie jo namų. Tuo metu buvo areštuotas ir partizano tėvas. Visą kelią iki miestelio rusai su stribais privertė tėvą sėdėti ant sūnaus lavono krūtinės.

Kartais vienu virvės galu surišdavo nukautojo partizano kojas, o antrąjį pririšdavo prie vežimo. Stribai ir rusai važiuodavo susėdę, o lavoną vilkdavo žeme iki pat miestelio. Ar begali būti kas niekšiškesnio? Miestelyje išniekinti partizanų lavonai gulėdavo mažiausiai tris paras, o kartais net savaitę. Lietuvoje nerasime tokio miesto ar miestelio, kuriame nebūtų buvę niekinami partizanų lavonai. Jie būdavo numetami gatvėse ant grindinio, bet taip, kad būtų kuo labiau išniekinti. Dėl to dažniausiai numaudavo apatines kelnes, kad matytųsi lyties organai, kuriuos neretai dar sužalodavo.

Vienu metu buvo numesti partizanų lavonai. Tarp jų buvo ir moters lavonas. Stribai juos išrengė ir vieno vyro lavoną paguldė ant moters lavono.

Kartais po nukautųjų galvomis pakišdavo akmenis. Vasaros karštyje lavonus palikdavo ant gatvės grindinio gulėti ne mažiau kaip tris paras. Juos per tą laiką draskydavo šunys ir aptūpdavo begalės musių. Prie lavonų pakaitomis budėdavo uniformuoti arba civiliškais drabužiais persirengę rusai ar stribai. Dažnai tas pareigas pavesdavo šnipams, gyvenusiems miestelyje.

Žmonės būdavo varu varomi pažiūrėti išniekintų partizanų lavonų, nes tuo norėta įbauginti visą lietuvių tautą.

Jeigu iš žiūrovų kas pravirkdavo ar ištardavo užuojautos žodį, tas tuoj pat būdavo areštuojamas vietoje ir nuvaromas sauguman.

Rusai, stribai ir kiti tautos išgamos, kurie prieglobstį atrado tik miestelyje, partizanų lavonus spardydavo, apspjaudavo, daužydavo lazdomis, grūsdavo jas burnon, išdaužydavo dantis.

Bet tuo lavonų išniekinimas dar nesibaigdavo. Po to jie būdavo sušeriami šunims pėdsekiams, sumetami išvietėn arba, geriausiu atveju, negiliai užkasami grioviuose, šiukšlių duobėse ir panašiai.

Miesto šunys neretai partizanų lavonus atkapstydavo ir ištąsydavo jų kaulus.

Nežinia kodėl, bet praslinkus maždaug ketveriems metams, okupantas partizanų lavonų ant gatvės grindinio jau nepalikdavo. Tuomet jie buvo numetami tvartuose ant mėšlo ir ten kelias dienas laikomi. Kam nors prie jų prieiti nebuvo leidžiama. Ten buvo vedami tik areštuotieji ar užmuštojo artimieji lavono atpažinti.

Man atrodo, kad viešai partizanų lavonus niekinti miestelių gatvėse ir aikštėse buvo baigta todėl, kad žinia apie tai pasiekė laisvąjį pasaulį.

Žmonėms pavyko gauti partizanų lavonų, okupanto numestų gatvėse, nuotraukų. Vėliau tas nuotraukas mums pavyko perduoti į Vakarus. Ten jos buvo išspausdintos laikraščiuose ir žurnaluose. Vieną tokio žurnalo numerį teko ir man pačiam matyti, nes jį man perdavė iš Vakarų pas mus nuleisti desantai. Tame žurnale buvo įdėta fotografija trijų partizanų lavonų, paguldytų ant gatvės grindinio Butrimonių miestelyje.

Atrodo, kad komunistai nebegalėjo dar ką nors žiauresnio padaryti gyvam ar žuvusiam partizanui ir kartu šitaip bauginti kitus lietuvius, kurie tik rengėsi įstoti į partizanų gretas. Tačiau ir dabar, ir ateityje kiekvienas galės įsitikinti, kad okupantas ir mūsų tautos išgamos tokiais savo baisiais veiksmais lietuvių tautos neįbaugino. Į žuvusiųjų partizanų vietą kasmet stodavo vis kiti tautos sūnūs, kurie tikėjosi savo krūtinėmis atlaikyti užimtąjį kovos barą, iki bus sulaukta paramos iš laisvojo pasaulio.

Jie į partizanų gretas stojo ne kaip rekrūtai, bet tikrai savanoriškais pagrindais. Visa tai rodo, kad lietuvis laisvę myli labiau negu gyvenimą. Tikrojo lietuvių

tautos sūnaus ir jos dukros dvasia buvo ir tebėra nepalaužta vien dėl to, kad jie žino, jog kovojama už šventą ir teisų reikalą.

Iš istorijos mes žinome, kad ne visada kova laimima, nors kovojama už teisų reikalą. Taip šį kartą atsitiko ir lietuviams partizanams. Tauriausieji Lietuvos sūnūs ir dukros žuvo vienas po kito kovoje su nepalyginamai gausesniu priešu, bet jam nepasidavė. Mūsų gretas priešas per dešimt metų iššudė, nes Vakarai tik kalbėjo, bet nieko ryžtingo nenusprendė ir nepadarė. Tačiau lietuvių tauta dar nežuvus. Mes tiek metų išsilaikėme kovodami tik jos sveikojo kamieno dvasiškai ir medžiagiškai remiami. Mes gyvenome ir kovojome vadovaudamiesi visos tautos kilniais idealais. Tie idealai nežuvo ir tautoje tebėra gyvi. Priešas labai daug užmokėjo — ir pinigais, ir gyvybėmis — už tą kovą, kurią jis taip įnirtingai be paliovos kovojo su partizanų ginkluotosiomis pajėgomis. Iki 1950 m. jam nepavyko įgyvendinti kolektyvizacijos ir daug kitų planų.

Kad iki šio laiko šimtus milijonų pavergtų žmonių tebeslegia baisus bolševikinės vergijos jungas, kad XX amžiaus civilizacijos gėda tebeviešpatauja pasaulyje, kalti yra Vakarai ir tą savo kaltę anksčiau ar vėliau jie patys turės apmokėti savo krauju.

Aš esu kalbėjęsis su daugeliu eilinių partizanų, taip pat su jų vadais, ir mūsų bendras pageidavimas buvo tas, kad tuomet, kai Lietuva atgaus laisvę, kiekviename miestelyje, toje vietoje, kur buvo išniekinti partizanų lavonai, būtų pastatytas kryžius ir paminklas.

NAUJIEJI METAI

Priartėjo 1947-ųjų pabaiga. Jau nuo senovės yra toks paprotys, kad Kūčias valgyti prie stalo susirenka visi šeimos nariai. Aš, Dzūkas, Rimvydas, kaip ir kiti partizanai, negalėjome būti Kūčių vakarą su savo šeimomis. Be to, Rimvydas dar buvo negrįžęs iš kelionės. Jis šventes praleido pas Kar. Juozapavičiaus grupės partizanus.

Mane su Dzūku Kūčioms buvo pakvietusi Ramunėlio

šeima. Kūčias valgyti surizikavome kambaryje. Buvo atvykusi ir Birutė. Dievas mus apsaugojo nuo nelaimės.

Mano žmonelė greit išvyko, nes jai reikėjo rūpintis savais reikalais: keisti gyvenamąją vietą ir susirasti naują darbą. Mokytojauti ji jau nebegalėjo, nes enkavedistai norėjo ją areštuoti darbovietėje. Iš ten jai dar šiaip taip pavyko pasprukti.

Buvo numačiusi dirbti kitokį darbą vienoje žinyboje, bet dar su tais pačiais dokumentais, kuriuos ir enkavedistai žinojo. Rizika buvo didelė, bet tuo tarpu džiaugiausi ir tuo, nes kitos išeities nebuvo.

Kur ir kaip praleidome Kalėdų šventes ir sutikome Naujuosius metus, dabar net neprisimenu. Viena buvo aišku, kad žengdami per Naujųjų metų slenkstį turime išsaugoti tvirtą pasiryžimą ir viltį, nors laisvės aušros dar nesimatė. Žinojome, kad ateinantieji 1948 metai atneš mums sunkių išbandymų — pareikalaus daug aukų.

Kazimieraitis buvo užsibrėžęs visus Lietuvos partizanus suburti krūvon ta prasme, kad jiems vadovautų viena vyriausioji vadovybė. Šį centralizacijos klausimą jis laikė vienu iš svarbiausių, kartu stengėsi užmegzti ryšį su Vakarais.

Ilgesnį laiką su juo gyvendamas vienoje slėptuvėje ir vykdydamas jo pavedamas užduotis, išmokau plačiau mąstyti ir persiėmiau tais pačiais siekiais. Savo iniciatyva iš pradžių sujungiau aštuonis partizanų būrius, vėliau, kai Kazimieraitis paskyrė mane Merkio rinktinės vadu, sujungiau krūvon tris partizanų batalionus. 1947-ųjų rudenį, kai tapau Dainavos apygardos vadu, pavyko atstatyti tvarką, kuri buvo pakrikusi Kar. Juozapavičiaus ir DLIK Kęstučio grupėms atsimetus nuo Dzūkų rinktinės ir žuvus daugeliui vadų. Jaučiau, jog atsirado galimybė ateinančiais metais dėti visas pastangas, kad butų kuo plačiau centralizuotas partizanų judėjimas. Dabar aš jau turėjau teisę imtis tokių klausimų: kaip ieškoti ryšių su Vakarais ir juos palaikyti, kaip rasti galimybių svariau paremti tokias pastangas.

Toks darbo baras, įskaitant tiesioginį vadovavimą Dainavos apygardai, laukė 1948 metais.

PABAIGOS ŽODIS

A. Ramanauskas-Vanagas savo atsiminimus ir apmąstymus apie rezistencijos kovą Lietuvoje pokario metais baigia 1947 metų pabaigos—1948 metų pradžios įvykių aprašymu. Paskutinieji užrašai rašyti 1955—1956 metais pagal anksčiau darytas santraukas ir dokumentus. Tėvas turėjo tikslą nepaprastai sunkiomis to meto sąlygomis bent glaustai, eilės tvarka aprašyti išsivadavimo kovos metus. 1956-ieji jam tapo lemtingi — nutrūko sumanymai, planai ir gyvybė. . . O tada, 1948 metais, tęsėsi sunki partizaninė kova tų, kurie dar buvo gyvi, tęsėsi gyvenimas. 1949 metų pradžioje tėvas dalyvavo Žemaitijoje vykusiame Lietuvos partizanų vadų suvažiavime, kur buvo paskirtas Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos Tarybos pirmininko ir Ginkluotųjų pajėgų vado pavaduotoju. Mamai tėvo Karo mokyklos laikų draugas gydytojas padėjo svetima pavarde atsigulti į ligoninę Vilniuje, kur ji laukė pasaulį išvystant naujos gyvybės — manęs. O jos su kiekvienu palatos durų atidarymu laukė pavojai... Pavojai buvo nuolatiniai jos palydovai nuo 1945 metų iki šių dienų. Taigi kova ir gyvenimas. Tai galėjo tiksliai aprašyti tik tėvas. O aš, remdamasi savo mamos — tėvo bendražygės ir bendramintės — atsiminimais, laiškais, išlikusiais dokumentais, noriu trumpai atpasakoti jo biografiją, šiek tiek paliesti tragišką ir skaudų tėvų gyvenimo tarpsnį po 1948 metų.

Bolševikinė propaganda sukūrė daug prasimanymų apie pokario rezistencijos kovą ir jos dalyvius partizanus. Buvo tvirtinama, kad partizanai, arba „banditai", kaip juos vadino to meto oficialioji spauda, daugiausia buvo buožių ir dvarininkų, miesto ir kaimo kapitalistų sūneliai, kovoję dėl savo prarasto turto, privilegijų ir lengvo nerūpestingo gyvenimo, arba vokiečių okupacijos metais buvę valdininkai, kolaborantai, sutepę savo rankas

nekaltų žmonių krauju. Todėl jiems buvęs tik vienas kelias — eiti į mišką.

Tačiau A. Ramanausko biografija ir daugybė kitų faktų rodo, kad viskas buvo ne taip. Žinoma, niekas neneigia, kad partizanų gretose pasitaikydavo visokių žmonių. Būdavo ir nusikaltimų, už kuriuos patys partizanai griežtai bausdavo, taikydavo net mirties bausmę. Betgi tai buvo tik išimtys. Didžiausią partizanų dalį sudarė lietuviai patriotai, paprasti kaimiečiai ir inteligentai idealistai, kurie neišpasakytai mylėjo Lietuvą Tėvynę ir buvo pasiryžę paaukoti jai viską, net ir tai, ką žmogus turi brangiausia — gyvybę. Jie nesvyruodami tikėjo tiesos pergale ir laisvojo Vakarų pasaulio sąžine, nors ir suprasdami, kaip sunku nugalėti iki dantų ginkluotą priešą, turintį begalinius žmonių ir ginkluotės rezervus. Jie suprato ir tai, jog nesipriešinti su ginklu rankose negalima (taip jau buvo pasielgta 1940 metais) ir tauta turi parodyti, kad ji trokšta būti laisva ir nepriklausoma. Jų žūtbūtinėje kovoje slypi ir lietuvių atgimimo 1989 metais ištakos.

Vienas iš tokių lietuvių patriotų buvo Adolfas Ramanauskas. Jis gimė 1918 metais Jungtinėse Amerikos Valstijose. 1921 metais tėvai grįžo į Lietuvą ir už santaupas nusipirko 6 hektarus žemės. Galima įsivaizduoti, kokie jie buvo turtuoliai, turėdami Dzūkijos smėlynų sklypelį, iš kurio reikėjo prasimaitinti šeimai, o joje, be Adolfo, buvo dar du vaikai — sesuo Aldona ir brolis Albinas.

Tėvai buvo išprusę, pasaulio matę žmonės. Jie suprato, kaip svarbu gyvenime turėti žinių, ir dėjo visas pastangas, kad vaikai siektų mokslo. Jie iš paskutiniųjų rėmė gerai besimokantį Adolfą, įskiepijo jam žinių troškimą ir Tėvynės meilę. Adolfas 1936 metais baigė Lazdijų „Žiburio" gimnaziją, o paskui Klaipėdos pedagoginį institutą. Tačiau tuomet mokytojauti nepradėjo, o įstojo į Kauno karo mokyklą ir baigė paskutinę, penkioliktąją, karininkų laidą.

Atėjo lemtingi Lietuvai 1940 metai. Tėvas karininku netapo. Jis įsidarbino netoli Druskininkų esančioje Krivonių mokykloje. Ten dirbo neilgai, nes persikėlė gyventi

į Alytų, kur pradėjo dėstyti Alytaus mokytojų seminarijoje. 1945 metų balandžio mėnesį, baigiantis karui, pasitraukė iš legalaus gyvenimo ir pradėjo partizanauti.

A. Ramanauskas turėjo didelį autoritetą tarp partizanų, jo pėdomis pasekė daug buvusių mokinių ir šiaip vienminčių. Jau pirmąjį partizanavimo rytą jis buvo išrinktas Nemunaičio apylinkės būrio, kuriame buvo 15 partizanų, vadu. Vanagas dėjo daug pastangų suvienyti partizanų būrių veiklą, sukurti savotišką partizaninio judėjimo koordinavimo centrą. 1951 metais A. Ramanauskas-Vanagas iš tuo metu susirgusio Lietuvos vyriausiojo partizanų vado Žemaičio, kaip jo pavaduotojas, perėmė Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos (LLKS) Tarybos pirmininko ir Ginkluotųjų pajėgų vado pareigas.

Partizanavimo pradžioje, 1945 metais, A. Ramanauskas sukūrė šeimą. Jį Nedingėje kunigas Z. Nečiunskas sutuokė su Birute Mažeikaite. Šis kunigas tėvui labai daug padėjo, pas jį dažnai slapstydavosi ir mano mama. Apie šį kunigą, slapyvardžiu „Elytė", tėvas labai šiltai atsiliepia savo atsiminimuose.

Pasibaigus ginkluotai partizanų kovai, mūsų šeima iki pat tėvų suėmimo gyveno nelegaliai. Tėvai kurį laiką gyveno šiluose prie Merkinės, Alytaus apylinkėse, vėliau pačiame Alytuje bei Rokiškio rajone. O aš gyvendavau kartais su tėvais, kartais atskirai nuo jų su senele, mano mamos motina, kuri taip pat buvo pasitraukusi iš legalaus gyvenimo ir žmonių padedama pasiaukojamai slėpė ir globojo mane. Nelegalus gyvenimas buvo labai sunkus. Mums padėjo daug žmonių, tačiau jų pavardžių dar nenorėčiau minėti. Dar ne laikas. 1956 metų spalio mėnesį tėvai atvyko į Vilnių. Begrįžtančius iš Vilniaus į Rokiškio rajoną, kur mes tada gyvenome, tėvus Kaune areštavo. 1957 metais tėvas buvo nuteistas ir tų pačių metų lapkričio 29 dieną sušaudytas. Prieš teismą man buvo leista su juo pasimatyti. Mama buvo nuteista 8 metams laisvės atėmimo. Dabar gyvena Kaune. 1990 metais, atkūrus Lietuvoje nepriklausomybę, abu tėvai buvo reabilituoti.

Tėvas savo atsiminimų pirmą ir antrą dalis baigė rašyti 1952 metais. Rankraštį paslėpė Punioje pas patikimą žmogų, kur jis buvo saugomas nuo 1953 iki 1989 metų.

Trečia dalis buvo parašyta vėliau ir paslėpta Alytuje, kur patikimi žmonės rankraštį saugojo nuo 1956 iki 1988 metų. Mes, išgyvenusios ir išlikusios iki šių dienų, manėme pačios nuspręsime, kada publikuoti tėvo prisiminimus, todėl 1989 metais mus labai įskaudino Kauno tremtinių sąjungos narės B. Nedzinskienės ir šiai sąjungai atstovaujančių V. Gylio ir P. Jaruševičiaus elgesys. Jie neteisėtai pasinaudojo rankraščio pirma ir antra dalimi, padaugino rotoprintu ir pardavinėjo po 20—25 rublius už egzempliorių. Vėliau be mūsų žinios pirma rankraščio dalis buvo paskelbta „Nemuno" žurnale, priklausiusiame „Periodikos" susivienijimui. Trečią rankraščio dalį irgi neteisėtai savinosi Vygandas Bajerčius.

riodikoje". Jau buvo ir sutarčių projektai, ir pelno paskirstymo planai. Taip pat neturint jokios juridinės nei moralinės teisės, nei mūsų įgaliojimų, buvo bandyta šiuos atsiminimus išleisti užsienyje. Be to, perduota pirmos ir antros dalies kopija radijo stočiai „Laisvoji Europa". Nepaisant viso to, gerų žmonių padedama, dabar tėvo atsiminimus leidžiu aš, jo duktė Auksė, kuriai tėvas juos ir dedikavo. Leidžiu tikėdama, kad tėvo atsiminimai padės atgimstančios Lietuvos jaunimui suprasti, jog lietuvių tauta niekuomet nesitaikstė su okupantais, kovojo ir kovos dėl savo laisvės ir nepriklausomybės, taip pat tikėdama, kad juose ras tikrų žinių apie pokario kovas visi, kurie domisi Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio istorija.

A. Ramanauskaitė-
Skokauskienė

Ramanauskas-Vanagas A.
Ra-164 Daugel krito sūnų. . ./[Baig. str., p. 443—446, A. Ramanauskaitės-Skokauskienės].— V.: Mintis, 1991.— 446 p.

ISBN 5-417-00610-6

Knygos autorius — vienas žymiausių pokario rezistencijos dalyvių ir vadų, žinomas slapyvardžiu „Vanagas". Jis buvo nuteistas ir sušaudytas 1956 m. Knygoje spausdinami jo prisiminimai apie rezistencijos organizavimą, kovas prieš bolševizmą.

0503020908—005

R **M 851(08)—91** 48-92 **UDK 947.45**

Adolfas Ramanauskas-Vanagas
DAUGEL KRITO SŪNŲ. . .

Redakcijos vedėjas Stanislovas Nekrašius
Meninė redaktorė Romana Kungytė
Dailininkas Gintaras Balionis
Techninė redaktorė Regina Bancevičienė
Korektorės: Irena Daugirdienė, Auksė Survilaitė

Duota rinkti 1991 03 07. Pasirašyta spausdinti 1991 09 25. S.L. 255. Formatas 84x108 1/3 Popierius spaudos Nr. 2. Ofsetinė spauda. 23,52 sąl. sp. 1. 23,73 sąl. spalv. atsp. 24,43 ap leid. 1. Tiražas 21 000 egz. Užsakymas 616. Kaina 10 rb 60 kp

„Minties" 1-kla, 232600 Vilnius, Z. Sierakausko 15.
Spausdino „Vilties" spaustuvė, 232600 Vilnius, A. Strazdelio 1